

Управління освіти і науки Волинської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Навчально-методичний відділ
Факультет початкової освіти та фізичної культури
Кафедра педагогіки та психології у співпраці з цикловою комісією психолого-педагогічних
дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу

ВОЛИНСЬКА ВЕСНА: ПЕРШІ ПАРОСТКИ НАУКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**V Всеукраїнської студентської
науково-практичної онлайн-конференції
(з нагоди 150-річчя від дня народження
Лесі Українки)**

3 березня 2021 року

місто Луцьк

2021 рік

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол № 4 від 24 лютого 2021 року).

Редакційна колегія:

Петро БОЙЧУК, ректор КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, викладач-методист, професор кафедри педагогіки та психології, заслужений працівник освіти України, доцент, кандидат педагогічних наук

Наталія БОРБИЧ, проректор з навчальної роботи, викладач-методист, старший викладач кафедри педагогіки та психології, кандидат педагогічних наук

Ірина КОВАЛЬЧУК, начальник навчально-методичного відділу, старший викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій доцент, кандидат філософських наук

Сергій МАРЧУК, завідувач кафедри педагогіки та психології, викладач-методист, кандидат педагогічних наук

ВОЛИНСЬКА ВЕСНА: ПЕРШІ ПАРОСТКИ НАУКИ: збірник матеріалів V Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції з нагоди 150-річчя від дня народження Лесі Українки (3 березня 2021 року КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / упоряд. С. Марчук, І. Ковальчук. Луцьк: Волиньполіграф, 2021. 410 с.

У збірнику вміщено понад 230 тез доповідей учасників V Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції «Волинська весна: перші паростки науки» (м. Луцьк, КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 3 березня 2021 року).

Матеріали подано за загальною редакцією наукових керівників.

Доробки авторів присвячені основним тематичним напрямкам конференції: Леся Українка в контексті національного та світового вимірів; актуальні проблеми сімейної та дошкільної педагогіки, інклюзивної, початкової і професійної освіти; історико-педагогічні питання в контексті сьогодення; формування здоров'язберезувальної компетентності особистості; сучасні технології навчання та виховання школярів; психологічний вимір особистості.

Автори несуть відповідальність за зміст і достовірність поданої інформації.

Рецензенти:

Яніна КАРЛІНСЬКА, заступник директора з навчальної роботи Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка, старший викладач, викладач вищої категорії, кандидат педагогічних наук

Анатолій ЛУЦЮК, завідувач кафедри педагогіки і психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, доцент, кандидат педагогічних наук

ЗМІСТ

Андрусік Софія	Феномени надії та віри в сучасних психологічних студіях. <i>Науковий керівник – Валентина Бойчук.....</i>	14
Артемук Даниїл	Художньо-образне мислення в контексті музичної діяльності. <i>Науковий керівник – Богдана Жорняк.....</i>	15
Арчибасова Вікторія	Леся Українка і музика. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук.....</i>	17
Ахтянкін Катерина	Естетичне виховання учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва. <i>Науковий керівник – Білик Оксана.....</i>	19
Башук Назар	Діти родини Косачів. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук....</i>	21
Беденюк Анна	Особливості формування мотивації до уроків фізичної культури дітей молодшого шкільного віку. <i>Науковий керівник – Наталія Ярошук.....</i>	23
Березовський Роман	Функціональна характеристика дихальних показників спортсменів. <i>Науковий керівник – Оксана Раковець.....</i>	25
Берестюк Людмила	Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами українського регіонального фольклору. <i>Науковий керівник – Наталія Дмитренко.....</i>	27
Бесарабчук Наталія	Проблема морального виховання дітей дошкільного віку у педагогічній спадщині Софії Русової. <i>Науковий керівник – Алла Бубін.....</i>	29
Бігун Вікторія	Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народних традицій. <i>Науковий керівник – Лілія Боремчук.....</i>	31
Бідак Віолетта	Використання елементів музейної педагогіки в освітньому процесі Нової української початкової школи. <i>Науковий керівник – Лілія Стахів.....</i>	32
Більська Тетяна	Організація самостійної роботи молодших школярів на уроках природознавства. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	34
Біляк Анна	Формування підприємницької компетентності наочними засобами математичної освітньої галузі початкової школи. <i>Науковий керівник – Віктор Корнелюк.....</i>	35
Бобіцький Іван	Давньоруська освітня традиція. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук.....</i>	37
Бойко Дарина	Використання музично-педагогічної концепції Карла Орфа на уроках музичного мистецтва в початковій школі. <i>Науковий керівник – Роксолана Толочко.....</i>	39
Бойко Ольга	Особливості перекладацької діяльності Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Світлана Денисова.....</i>	40
Боймук Анна	Шляхи подолання страхів у дітей молодшого шкільного віку. <i>Науковий керівник – Наталія Ярошук.....</i>	42
Бойчук Наталія, Гусак Руслана	Використання методу проєктів в початковій школі. <i>Науковий керівник – Тетяна Бортнюк.....</i>	45
Бондарук Катерина	Завдання уроків музичного мистецтва у формуванні музичної культури дітей середнього шкільного віку. <i>Наукова керівниця – Богдана Жорняк.....</i>	46
Бортнічук Вікторія	Формування інтересу до музики у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. <i>Науковий керівник – Толочко Роксолана.....</i>	48
Бродовська Ірина	Гендерна специфіка жіночих образів у казках народів Європи. <i>Науковий керівник – Наталія Дзямучич.....</i>	50
Буць Ганна	Роль екскурсій під час вивчення природознавства в початкових класах. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	52

Веремчук Оксана	Фізіологічна характеристика м'язової сили кисті рук спортсменів. <i>Науковий керівник – Оксана Раковець</i>	54
Веснянка Анастасія	Вплив творчості Лесі Українки на становлення освіти свого часу. <i>Наукова керівниця – Надія Антонюк</i>	55
Вигура Христина	Альтернативні засоби комунікації в процесі розвитку мовлення дітей з синдромом Дауна.....	57
Вишне夫ська Ольга	Організація проектної діяльності на уроках англійської мови в початковій школі. <i>Науковий керівник – Марія Троцюк</i>	59
Власюк Катерина	Сучасне харчування студентів. <i>Науковий керівник – Галина Давидюк</i>	61
Вовк Дарія	Психолінгводидактичні основи вивчення дієслова молодшими школярами. <i>Науковий керівник – Вікторія Дацюк</i>	62
Вовк Дарія	Формування світоглядних орієнтирів у вихованні дітей родини Косачів. <i>Науковий керівник – Світлана Вірста</i>	64
Воробей Денис	Роль позанавчальної діяльності у формуванні здоров'я-збережувальних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. <i>Науковий керівник – Галина Голя</i>	65
Гавронська Олеся	Тьютор – учитель нового формату. <i>Наукова керівниця – Тетяна Листопад</i>	67
Гальчун Аліна	Інтегрований урок як ефективний прийом вивчення мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі. <i>Науковий керівник – Олена Стрельбіцька</i>	69
Гергель Наталія	Стильова варіативність у творенні поезики дитячого літературного твору (на прикладі віршів волинських письменників про kota). <i>Науковий керівник – Світлана Вірста</i>	71
Гергель Юлія	Вплив танцювального мистецтва на розвиток особистості. <i>Наукова керівниця – Тетяна Царик</i>	73
Гергола Іванна	Мультидисциплінарний підхід у навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами. <i>Науковий керівник – Петро Бойчук</i>	75
Головата Валерія	Особливості адаптації дітей раннього дошкільного віку до умов роботи закладу дошкільної освіти. <i>Науковий керівник – Ольга Шевчук</i>	77
Гончар Ольга	Сучасний підхід до освіти першокласників як шлях до формування багатогранної особистості. <i>Науковий керівник – Надія Пушкар</i>	79
Гречковська Іванна	Формування художньо-естетичного світогляду молодших школярів засобами музичної виразності. <i>Науковий керівник – Ольга Фаст</i>	80
Гуменюк Наталія	Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у процесі музично-ігрової діяльності. <i>Наукова керівниця – Богдана Жорняк</i>	82
Гурин Юлія	Формування та розвиток особистості молодшого школяра. <i>Науковий керівник – Петро Бойчук</i>	83
Гурин Юлія	Проектний метод у процесі розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів в умовах змішаного навчання. <i>Науковий керівник – Валентина Триндюк</i>	85
Гурин Юлія	Роль гри в освітній діяльності молодших школярів. <i>Науковий керівник – Надія Антонюк</i>	87
Гусак Руслана	Особливості впровадження пакета GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION у Луцькому педагогічному коледжі в умовах дистанційного навчання. <i>Науковий керівник – Тарас Лехіцький</i>	89

Данильчук Наталія	Мобільні технології як засіб формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. <i>Науковий керівник – Наталія Дмитренко</i>	90
Дейна Тетяна	Формування математичної компетентності учнів початкової освіти творчими засобами. <i>Науковий керівник – Віктор Корнелюк</i>	92
Дейнека Оксана	Теоретичні аспекти формування критичного мислення у молодших школярів. <i>Науковий керівник – Тетяна Бортнюк</i>	94
Довгополий Микола	Виявлення інтересу до занять фізичною культурою у сучасних підлітків. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	96
Доля Дмитро	Роль дидактичних ігор у навчанні молодших школярів. <i>Науковий керівник – Наталія Борбич</i>	98
Домчак Діана	Розвиток емоційних компетентностей учнів з особливими освітніми потребами. <i>Науковий керівник – Ірина Садова</i>	100
Доценко Юлія	Живі витоки «Лісової пісні». <i>Науковий керівник – Ніна Литвинюк</i>	102
Драбосюк Анастасія	Дидактичні засоби навчання на уроках літературного читання. <i>Науковий керівник – Микола Мартинюк</i>	104
Драган Вікторія	Використання народних традицій у моральному вихованні молодших школярів. <i>Науковий керівник – Світлана Савчук</i>	106
Дубина Ольга	Гармонійний розвиток дітей засобами хореографії. <i>Наукова керівниця – Тетяна Царик</i>	107
Дячук Аліна	Інноваційні види діяльності – один із перспективних шляхів якісної музичної освіти. <i>Науковий керівник – Богдана Жорняк</i>	109
Дячук Анастасія	Педагогіка партнерства в дії. <i>Наукова керівниця – Тетяна Листопад</i>	110
Євтушик Лілія	«Стародавня історія східних народів» на фоні стану освіти XIX століття. <i>Наукова керівниця – Тетяна Листопад</i>	112
Жабокрик Анна	Розвиток самостійності учнів початкової школи. <i>Науковий керівник – Ірина Садова</i>	114
Жук Юлія	Екологічне виховання дітей дошкільного віку як основа формування екологічної культури. <i>Науковий керівник – Наталія Іванова</i>	116
Забузько Василина	Особливості формування трудових умінь і навичок у дітей старшого дошкільного віку. <i>Науковий керівник – Лілія Боремчук</i>	118
Засць Вікторія, Москалюк Катерина	Наочність як ефективний засіб у навчанні іноземної мови у початковій школі. <i>Науковий керівник – Світлана Денисова</i>	119
Зарубич Тетяна	Ранкове коло як спосіб активізації діяльності учнів. <i>Науковий керівник – Світлана Савчук</i>	121
Зарубич Тетяна	Дидактична гра як засіб розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках образотворчого мистецтва. <i>Науковий керівник – Вікторія Ричко</i>	123
Згоранець Богдан	Оптимальні умови фізичного виховання школярів засобами народної педагогіки. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	124
Зембіцька Леся	Формування екологічної грамотності в учнів початкової школи. <i>Науковий керівник – Наталія Калита</i>	126
Ілько Василина	Парна та групова робота учнів початкової школи на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ». <i>Науковий керівник – Лілія Стахів</i>	128
Ільницька Світлана	Феномен творчості Фридерика Шопена – «поета фортепіано». <i>Наукова керівниця – Оксана Юрчук</i>	130

Калапуша Анна, Москалюк Катерина	Роль проблемного навчання в початковій школі. <i>Науковий керівник – Надія Антонюк.....</i>	131
Каленюк Олександр	Вплив музики на формування мистецького світогляду Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Вікторія Чайка.....</i>	133
Карпик Вікторія	Перша сходинка до вершин: книга як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів (на прикладі кола дитячого читання Лесі Українки). <i>Науковий керівник – Наталія Дмитренко.....</i>	135
Качмарик Ольга	Теоретико-методологічні основи позакласних та позаурочних організаційних форм вивчення природничої ОГ у початковій школі. <i>Науковий керівник – Леся Колток..</i>	137
Климчук Софія	Нововолинський науковий ліцей-інтернат у системі освіти Волині. <i>Науковий керівник – Ольга Гнепа.....</i>	139
Климюк Анастасія	Проблемні ситуації на уроках природознавства в початкових класах. <i>Науковий керівник – Хомюк Наталія.....</i>	140
Ковальчук Анастасія	Мотивація досягнення очікуваних результатів здобувачів освіти для табличних випадків множення. <i>Науковий керівник – Віктор Корнелюк.....</i>	142
Ковальчук Лідія	Музичний класицизм: передумови виникнення та характерні риси стилю. <i>Наукова керівниця – Оксана Юрчук</i>	144
Кожан Валерія	Розвиток дитячої творчості в освітньому процесі початкової школи. <i>Науковий керівник – Мар'яна Лук'ячук.....</i>	145
Колдун Зоряна	Формування ключових компетентностей на уроках англійської мови в початковій школі. <i>Науковий керівник – Алла Бляшевська.....</i>	147
Коліда Анна	Особливості формування екологічної культури в молодшому шкільному віці. <i>Науковий керівник – Леся Колток.....</i>	149
Конічук Тарас	Григорій Сковорода про освіту та виховання. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук.....</i>	150
Корець Катерина	Цифровізація освітнього процесу як вимога часу. <i>Науковий керівник – Ірина Ковальчук.....</i>	152
Корсак Максим	Навчання основ хорового мистецтва (за навчальним посібником «Хорознавство» О. М. Коломоєць). <i>Науковий керівник – Юлія Коляда.....</i>	154
Костюк Яна	Особливості використання гри на уроках англійської мови в початковій школі. <i>Науковий керівник – Марія Троцюк.....</i>	156
Кохтярук Тарас	Ян Коменський про шкільну дисципліну. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук.....</i>	158
Кошелюк Ярослава	Розспівування на уроках музичного мистецтва як один із засобів розвитку музичного слуху школярів. <i>Науковий керівник – Світлана Ткачук.....</i>	159
Кошелюк Ярослава	Вплив фольклору на виховання естетичних та моральних цінностей молоді. <i>Науковий керівник – Олена Поліщук.....</i>	161
Кравчик Олександра	Вплив природи на розвиток творчих здібностей учнів початкової школи на уроках природознавства. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	163
Крат Тетяна	Урок-екскурсія, його значення, види, структура. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	164
Кузбит Ірина	Особливості організації процесу формування правової культури учнів початкової школи. <i>Науковий керівник – Ірина Садова.....</i>	166
Кузьмінська Анастасія	Використання руханок на уроках образотворчого мистецтва. <i>Науковий керівник – Вікторія Ричко.....</i>	168

Кузьмінська Анастасія	Сучасні технології навчання та виховання школярів. <i>Науковий керівник – Ірина Ніколаєва</i>	169
Кулеша Мар'яна	Інструментальна діяльність в контексті розвитку музичних здібностей учнів початкових класів. <i>Наукова керівниця – Богдана Жорняк</i>	171
Кульчицька Мирослава	Застосування STEM/STEAM/STREAM освіти у процесі вивченні іноземної мови в початковій школі. <i>Науковий керівник – Алла Бляшевська</i>	172
Кульчицька Мирослава	Освітнє середовище Нової української школи як чинник розвитку інтелектуальних здібностей молодших учнів. <i>Науковий керівник – Олена Пуш</i>	174
Кундік Мирослава	Сутність економіки краєзнавчо-регіонального туризму в сфері дошкілля. <i>Науковий керівник – Катерина Зайчук</i>	175
Кухар Маріанна	Ігрові технології навчання учнів початкової школи на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ» <i>Науковий керівник – Лілія Стахів</i>	177
Кухарик Юлія	Професійне самовиховання педагога. <i>Науковий керівник – Світлана Бахомент</i>	179
Ланова Діана	Громадянськість у житті та творчості Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Наталія Галич</i>	180
Лапчук Богдана	Особливості формування вокально-хорових навичок учнів початкових класів. <i>Науковий керівник – Толочко Роксолана</i>	182
Лебедєва Олена	Українські народні казки як засіб збагачення словника у дітей середнього дошкільного віку. <i>Науковий керівник – Наталія Іванова</i>	184
Левицька Ольга	Українська народна казка засіб виховання та розвитку особистості. <i>Науковий керівник – Наталія Калита</i>	186
Левкова Дарія	Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності. <i>Науковий керівник – Тарас Лехицький</i>	188
Леончук Вероніка	Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку на заняттях з ліплення. <i>Науковий керівник – Світлана Боярчук</i>	189
Литвинюк Катерина	Місце краєзнавства і туризму в системі дошкільної освіти України. <i>Науковий керівник – Катерина Зайчук</i>	191
Литвинюк Катерина	Конфлікти у сімейній взаємодії: особливості та шляхи подолання. <i>Науковий керівник – Валентина Бойчук</i>	193
Ліпчик Дарина	TPR як метод навчання англійської мови. <i>Науковий керівник – Оксана Кузьмич</i>	195
Логвинюк Анастасія	Використання технічних засобів навчання в умовах Нової української школи. <i>Наукова керівниця – Мар'яна Радкевич</i>	196
Лозін Маргарита	Теоретичні засади формування зацікавленості до класичного танцю у дітей молодшого шкільного віку. <i>Наукова керівниця – Тетяна Царик</i>	198
Луців-Шумська Наталія	Арт-терапія як засіб психологічної допомоги молодшим школярам з порушеннями емоційної сфери. <i>Науковий керівник – Людмила Магдисюк</i>	200
Луцюк Тарас, Гузьо Марія	Інтеграція медіаосвіти в навчальні предмети сучасної початкової школи. <i>Науковий керівник – Олена Гончарук</i>	202
Макарук Вікторія	Моральне виховання молодших школярів. <i>Науковий керівник – Наталія Борбич</i>	204
Максимчук Аліна	Екологічне виховання учнів Нової української школи. <i>Науковий керівник – Світлана Савчук</i>	206
Мартинюк Інна	Теоретико-методологічна модель впливу практик майндфулнес на особистість дитини молодшого шкільного віку. <i>Науковий керівник – Ольга Шевчук</i>	207

Мельник Галина	Роль суспільства, сім'ї та школи у фізичному вихованні дітей. <i>Науковий керівник – Наталія Борбич</i>	210
Мельник Катерина	Система освіти німецькомовних країн. <i>Науковий керівник – Валентина Триндюк</i>	211
Мельничук Марія	Правильне харчування школярів. <i>Науковий керівник – Галина Давидюк</i>	214
Микитюк Дарина	Діяльність Нововолинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 імені Т. Г. Шевченка. <i>Науковий керівник – Ольга Гнепа</i>	215
Миронюк Олександра	Актуальність ідей дидактики Яна Амоса Коменського. <i>Науковий керівник – Олена Пуш</i>	217
Михайловська Мирослава	Використання творів Лесі Українки на уроках образотворчого мистецтва. <i>Науковий керівник – Вікторія Ричко</i>	218
Михальчук Юлія	Український дитячий фольклор як засіб національно-патріотичного виховання молодших школярів. <i>Науковий керівник – Ольга Фаст</i>	220
Мізириук Наталія	Використання планшетів та смартфонів на уроках у початковій школі. <i>Наукова керівниця – Мар'яна Радкевич</i>	221
Мільчановська Анастасія	Руханкове дозвілля міських і сільських дітей Львівщини. <i>Науковий керівник – Олег Кругляк</i>	223
Міронова Анастасія	Використання дидактичних ігор у процесі вивчення англійської мови в початковій школі. <i>Науковий керівник – Алла Бляшевська</i>	225
Міронова Анастасія	Ігри як мотивація навчання. <i>Науковий керівник – Олена Пуш</i>	226
Мокан Світлана	Традиції виготовлення солом'яних виробів в Україні. <i>Науковий керівник – Михайло Гнатюк</i>	227
Мороз Володимир	Козацьке характерництво. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	229
Мороз Діана	Дидактичні особливості формування дослідницьких умінь молодших школярів. <i>Науковий керівник – Ольга Фаст</i>	231
Москалюк Катерина	Перші публікації листів Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Тамара Бойко</i>	233
Москалюк Катерина	Комунікативний підхід у вивченні іноземної мови. <i>Науковий керівник – Валентина Триндюк</i>	235
Мужичок Юрій	Волинь у творчості Лесі Українки та Ігоря Стравінського. <i>Науковий керівник – Ірина Кузьміна</i>	236
Музичко Назарій	Формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчальної діяльності. <i>Науковий керівник – Наталія Ярошук</i>	238
Назарук Микола	Василь Сухомлинський про фізичну культуру та зміцнення здоров'я підлітків. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	240
Нерода Аліна	Визначальні риси пісенної творчості Ф. Шуберта як першого представника музичного романтизму. <i>Наукова керівниця – Оксана Юрчук</i>	241
Нефедюк Марія	Значення артикуляційної гімнастики для розвитку мовлення у дітей з вадами слуху. <i>Науковий керівник – Оксана Мельничук</i>	243
Нечипорук Марія	Ефективність використання інтерактивного методу «робота в парах та малих групах» на уроках природознавства у НУШ. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк</i>	244
Олексів Марія	Інноваційні оздоровчі технології профілактично-лікувального та терапевтичного спрямування на заняттях	

	інтегрованого курсу «Я досліджую світ». <i>Науковий керівник – Лілія Стахів</i>	245
Олексіюк Світлана	Особливості методики проведення дослідів у початковій школі. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк</i>	246
Олексіюк Світлана	Народні мелодії з голосу Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Зоя Богдан</i>	248
Олійник Андрій	Головні принципи козацького виховання. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	250
Осташевський Артем	Афганістан болить в моїй душі. <i>Науковий керівник – Ірина Гудкова</i>	252
Отрода Ольга	Формування мовленнєвої культури школярів в умовах діалектного оточення. <i>Науковий керівник – Людмила Шуст</i>	254
Павлючик Василь	Лицарі та їх військова зброя. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	256
Папезук Ольга	Видатні педагоги про наочність. <i>Науковий керівник – Олена Пуш</i>	257
Пась Дар'я	Взаємодія вчителя та учня в проєктній площині як основа виховання нового покоління. <i>Науковий керівник – Надія Пушкар</i>	259
Пех Яна	Використання методів заохочення і покарання у вихованні молодших школярів. <i>Науковий керівник – Ірина Чемерис</i>	261
Пивовар Вікторія	Формування навичок здорового способу життя учнів Нової української школи. <i>Науковий керівник – Світлана Савчук</i>	262
Пономаренко Марина	Формування естетичної культури на уроках образотворчого мистецтва. <i>Науковий керівник – Валентина Левицька</i>	264
Потапчук Артем	Режим харчування та народна їжа українців. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	266
Прилепа Тетяна	Виховання на цінностях як основа Нової української школи. <i>Науковий керівник – Ірина Чемерис</i>	268
Пристайчук Анна	Сучасні технології навчання та виховання школярів. <i>Наукова керівниця – Юлія Скробака</i>	270
Приступа Юрій	Костянтин Ушинський про основні засоби фізичного виховання учнів. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	271
Прохорук Діана	Особливості організації вечорів відпочинку. <i>Науковий керівник – Світлана Бахомент</i>	272
Проць Василина	Розвиток соціальних компетентностей учнів. <i>Науковий керівник – Ірина Садова</i>	274
Рибак Дар'я	Нестандартні уроки в початковій школі та вимоги до їх проведення. <i>Науковий керівник – Яніна Карлінська</i>	275
Розсадюк Ольга	Братські школи в Україні: особливості становлення та розвитку. <i>Наукова керівниця – Ірина Чемерис</i>	277
Ромашко Тетяна	Особливості формування навичок педагогічного спілкування у майбутніх учителів початкової школи. <i>Науковий керівник – Ірина Садова</i>	279
Савка Христина	Мотиваційна система особистості: структура та особливості формування. <i>Науковий керівник – Валентина Бойчук</i>	280
Савош Ірина	Інтернет-мережа як засіб впливу на розвиток особистості. <i>Науковий керівник – Надія Антонюк</i>	282
Салоха Марія	Освіта у селі Хлівчани на Львівщині. <i>Науковий керівник – Ольга Гнепа</i>	284
Сахнюк Дарина	Роль вчителя початкових класів. <i>Науковий керівник – Валентина Триндюк</i>	285

Семенчук Ірина	Місце дидактичної гри в процесі навчання англійської мови у початковій школі. <i>Наукова керівниця – Майя Федорець</i>	287
Сенчук Ірина	Народне і образотворче мистецтво на уроках в початкових класах. <i>Науковий керівник – Михайло Гнатюк</i>	289
Середа Анна	Вишивка у житті та творчості Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Алла Хомярчук</i>	291
Серединська Богдана, Здрок Вікторія	Адаптації для осіб з вадами слуху в закладі освіти. <i>Науковий керівник – Оксана Мельничук</i>	292
Сидорчук Арсен	Виховання здорової дитини засобами народних ігор. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук</i>	293
Силюк Мар'яна	Освітні ідеї в країнах Стародавнього Сходу. <i>Наукова керівниця – Ірина Чемерис</i>	295
Скиба Христина	Інтегрований підхід до організації образотворчої діяльності молодших школярів. <i>Науковий керівник – Вікторія Ричко</i>	297
Скиба Христина	Навчання усного англійського мовлення молодших школярів за комунікативною методикою. <i>Науковий керівник – Ірина Ніколаєва</i>	298
Склезь Ірина, Березюк Богдана	Здоровий спосіб життя в освітньому середовищі молодшого школяра. <i>Науковий керівник – Світлана Бахомент</i>	300
Слива Софія	Формування у молодших школярів компетенцій безпеки життєдіяльності. <i>Науковий керівник – Наталія Хомяк</i>	302
Слива Софія	Проблема навичок і вмінь мовлення у навчанні іноземної мови. <i>Науковий керівник – Світлана Денисова</i>	303
Сливка Маргарита	Особливості формування математичних понять у дітей з вадами слуху. <i>Науковий керівник – Оксана Мельничук</i>	305
Случик Анна	Особливості пізнавальної діяльності у молодшому шкільному віці. <i>Науковий керівник – Наталія Борбич</i>	305
Смітюх Софія	Екологічна свідомість як обов'язкова умова формування здоров'язбережувальної компетентності. <i>Науковий керівник – Наталія Хомяк</i>	307
Смітюх Софія	Формування здоров'язбережувальної компетентності під час відпочинку та оздоровлення дітей у таборі. <i>Науковий керівник – Світлана Бахомент</i>	309
Смітюх Софія	Особливості системи Stream Education. <i>Науковий керівник – Алла Бляшевська</i>	310
Смоленська Юлія	Формування здоров'язбережувальної компетентності як необхідна умова освітнього процесу початкової школи. <i>Науковий керівник – Савчук Світлана</i>	312
Смоленська Юлія	Ігрові технології як засіб формування позитивної мотивації. <i>Науковий керівник – Наталія Борбич</i>	314
Соколова Олеся	Леся Українка і світова література. <i>Науковий керівник – Світлана Романюк</i>	316
Стасюк Катерина	Вплив сім'ї на моральне виховання молодших школярів. <i>Наукова керівниця – Юлія Скробака</i>	317
Стасюк Мар'яна	Особливості формування логічного мислення у дітей з вадами слуху. <i>Науковий керівник – Оксана Мельничук</i>	319
Стефанишин Наталія	Роль діяльнісного підходу у процесі становлення Нової української школи. <i>Науковий керівник – Леся Колток</i>	320
Стрельцова Катерина	Формування екологічної культури молодших школярів на уроках української мови. <i>Науковий керівник – Людмила Шуст</i>	322

Сухацький Артур	Методика використання мультимедійного проектора в роботі вчителя початкових класів. <i>Наукова керівниця – Мар'яна Радкевич</i>	324
Сухацький Артур	Використання методики СІІ на заняттях іноземної мови у початковій школі. <i>Наукова керівниця – Валентина Триндюк</i> .	325
Табак Іванна	Переваги інклюзивного навчання для суспільства та освіти дітей з вадами слуху. <i>Науковий керівник – Оксана Мельничук</i>	327
Тарасюк Юлія	Виховний аспект писанкарства в традиційній культурі українців. <i>Науковий керівник – Валентина Левицька</i>	328
Тиліпська Мирослава	Використання фізкультхвилинок на уроках англійської мови у молодшій школі. <i>Науковий керівник – Марія Троцюк</i>	330
Тинчук Катерина	Дидактичні ігри як засіб пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку. <i>Науковий керівник – Тетяна Яцик</i>	332
Тиха Катерина	Вплив інтерактивних методів на формування мотивації учіння молодших. <i>Науковий керівник – Світлана Савчук</i>	334
Тиха Катерина	Специфіка навчальної мотивації у дітей з особливими освітніми потребами. <i>Науковий керівник – Оксана Мельничук</i>	335
Трофимюк Вікторія	Гра як метод навчання і виховання школярів. <i>Науковий керівник – Світлана Денисова</i>	336
Уляницька Каріна	Основні завдання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». <i>Науковий керівник – Олександр Левицький</i>	338
Федонюк Іванна	Формування екологічної компетентності в учнів Нової української школи. <i>Наукова керівниця – Світлана Савчук</i> ...	339
Федонюк Іванна	Використання ефективних методів навчання на заняттях з хореографії. <i>Наукова керівниця – Тетяна Царик</i>	341
Філімонова Олександра	Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі асоціативного навчання як педагогічна проблема. <i>Науковий керівник – Мар'яна Лук'ячук</i>	342
Філіпчук Олена	Роль народної пісні у системі мовної освіти початкового циклу. <i>Науковий керівник – Людмила Шуст</i>	344
Фірич Василина	Заняття-подорожі в освітньому процесі Нової української початкової школи. <i>Науковий керівник – Лілія Стахів</i>	346
Франчук Мар'яна	Ігрова діяльність як засіб успішної адаптації першокласників до умов навчання у початковій школі. <i>Науковий керівник – Ольга Шевчук</i>	348
Фрончко Катерина	Особливості розвитку цільових структур особистості молодшого школяра. <i>Науковий керівник – Петро Бойчук</i>	350
Фуцур Лідія	Педагогічні умови виховання моральних взаємин учнів початкової школи в інклюзивному освітньому середовищі. <i>Науковий керівник – Ірина Садова</i>	351
Хавець (Карась) Тетяна	Дидактична гра як засіб пізнавальної діяльності молодших школярів. <i>Науковий керівник – Петро Бойчук</i>	353
Хаймик Галина	Костянтин Ушинський як дидакт. <i>Науковий керівник – Олена Пуш</i>	354
Хаймик Галина	Реалізація принципу доступності у навчанні математичної освітньої галузі початкової школи за дистанційного формату. <i>Науковий керівник – Віктор Корнелюк</i>	356
Цесля Тамара	Психологічне благополуччя особистості та його зв'язок з рівнем задоволеності подружніми стосунками. <i>Науковий керівник – Людмила Магдистюк</i>	358
Цибуля Назар	Технічні засоби та тренажери в системі підготовки легкоатлетів. <i>Науковий керівник – Володимир Констанкевич</i>	360

Цимерман Карина	Прийоми формування зв'язного мовлення на уроках навчання грамоти. <i>Науковий керівник – Людмила Шуст.....</i>	362
Цицюк Олена	Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. <i>Науковий керівник – Надія Найт.....</i>	363
Цьопух Вікторія	Вправи на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. <i>Науковий керівник – Тетяна Бортнюк.....</i>	365
Цюп'ях Аліна	Особливості роботи з іменниками у 1 класі НУШ. <i>Науковий керівник – Людмила Шуст.....</i>	366
Цюра Олександр	Педагогічні думки Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Сергій Марчук.....</i>	368
Цюрик Марія	Шляхи активізації пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства засобами інтерактивних технологій. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	370
Чемерис Олеся	Мій перший урок з математики. <i>Науковий керівник – Галина Козак.....</i>	371
Червак Анастасія	Використання проблемних ситуацій під час виконання дослідів на уроках природничої освітньої галузі інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	373
Чернов Олександр	Тенденції розвитку професійної освіти в умовах ринку праці. <i>Наукові керівники – Тетяна Герасимик, Валентина Оласюк.....</i>	375
Чернюк Катерина	Особливості навчання у Великобританії. <i>Науковий керівник – Оксана Кузьмич.....</i>	377
Чернюк Катерина	Роль календарної обрядовості в процесі виховання учнів початкових класів. <i>Науковий керівник – Зоя Богдан.....</i>	378
Чернюк Катерина	Сучасний стан та перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк..</i>	380
Чирко Валерія	Родинне виховання у сім'ї Косачів: ономастика. <i>Наукова керівниця – Світлана Вірста.....</i>	381
Чонка Дарина	Сучасні проблеми та їх вирішення в початковій освіті. <i>Наукова керівниця – Скробака Юлія.....</i>	383
Чубай Ольга	Особливості спілкування дітей з аутизмом у діяльності з ровесниками. <i>Науковий керівник – Наталія Ярошук.....</i>	384
Чухарук Аліна	Особливості понятійно-термінологічного апарату галузі дошкільної освіти. <i>Науковий керівник – Надія Найт.....</i>	386
Шалай Оксана	Формування уявлень про космос у молодших школярів на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ». <i>Науковий керівник – Лілія Стахів.....</i>	387
Шамрило Вікторія	Народна хореографія як засіб творчої самореалізації вихованців. <i>Наукова керівниця – Тетяна Царик.....</i>	389
Шевчук Олена	Волинські дороги Лесі Українки. <i>Науковий керівник – Ніна Литвинюк.....</i>	391
Шпак Оксана	Оздоровче виховання молодших школярів у взаємодії сім'ї та школи. <i>Науковий керівник – Лілія Стахів.....</i>	393
Шубіч Маргарита	Роль колективу у формуванні особистості в поглядах вітчизняних педагогів. <i>Науковий керівник – Надія Антонюк..</i>	395
Шубіч Маргарита	Екологічне виховання дітей під час проведення. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	396
Шуйчик Зоряна	Особливості музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. <i>Науковий керівник – Юлія Коляда.....</i>	398
Щаслива Тетяна	Особливості розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку. <i>Науковий керівник – Ольга Шевчук.....</i>	400
Юзефко Софія	Формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства. <i>Науковий керівник – Наталія Хомюк.....</i>	401

Юзефко Софія	Особливості навчання в різних країнах. Науковий керівник – Оксана Кузьмич.....	402
Юскевич-Красковська Олександра	Аналіз проблеми ознайомлення дітей з працею дорослих у психолого-педагогічній літературі. Науковий керівник – Ірина Чемерис.....	404
Ющук Надія	Особливості патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Науковий керівник – Алла Бубін.....	406
Яркова Тетяна	Дидактичні ігри та вправи у навчанні мовленню дітей старшого дошкільного віку. Науковий керівник – Наталія Іванова.....	407

ФЕНОМЕНИ НАДІЇ ТА ВІРИ В СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ

Софія Андрусік

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Валентина Бойчук,
старший викладач кафедри філології, кандидат філологічних наук.*

Розглянуто феномени надії та віри, які, як інтердисциплінарні категорії, містять безліч взаємопов'язаних значень і відіграють важливу роль у становленні антропоцентричного підходу в сучасній парадигмі гуманітарного знання.

Одним із основних чинників, який визначає соціально-когнітивний статус особистості та впливає на її емоційний і фізичний стан, є надія. Дослідження надії в галузях філософії, соціології, культурології, психології дають підстави зробити висновок про те, що надія – складне інтеграційне утворення, яке не може бути зведеним ні до емоційного стану, ні до цінності. Вона є водночас раціональним та ірраціональним ставленням до різних аспектів життєдіяльності, сприяє адаптації особистості до нових умов життя і подоланню складних життєвих ситуацій, виконуючи функцію мотивації до дії. Велике розмаїття визначень феномена надії, викликане, з одного боку, очевидністю цінності надії у скрутних ситуаціях, а з другого боку, складністю визначення соціально-психологічної структури цього феномена, браком інструментарію для його оцінювання.

Аналізуючи різні підходи до визначення даного поняття, К. Мудзибаєв вказує, що надією вважають: 1) відчуття можливого, 2) очікування успіху, 3) мотиваційний стан або когнітивний процес. Науковці, які вивчають стійкі риси особистості, розуміють надію як особистісний атитюд. Представники біхевіористського напрямку психології акцентують увагу на тих її аспектах, які вказують на готовність індивіда діяти, екзистенціалісти розглядають надію, як елемент життєвої структури або стан буття [5, с. 18].

Як зазначається в сучасному словнику загальної психології за редакцією О. Петровського [6], надія – емоційне переживання, яке виникає під час очікування суб'єктом певної бажаної події та відображає прогнозну ймовірність її реального здійснення. Надія формується внаслідок пізнання об'єктивних причин, від яких залежать очікувані події, або на основі суб'єктивного емоційного досвіду, накопиченого в подібних ситуаціях у минулому. Передбачаючи можливий розвиток подій за обставин, що склалися, надія відіграє роль внутрішнього регулятора діяльності, який допомагає визначати суб'єктові її наслідки і доцільність. У разі сильної мотивації надія може зберігатися навіть тоді, коли немає умов, які її об'єктивно зумовлюють.

Одним із перших над вивченням надії працював Р. Шнайдер, який розробив психодіагностичну методичку її дослідження. За Р. Шнайдером надія виражає дуже важливі життєві диспозиції людини, серед котрих головну роль відіграють впевненість, що є проявом сили волі людини, її віри у власні сили, і рішучість при постановці цілей, здатність знаходити шляхи їх досягнення [9].

Узагальнюючи напрацьовані на цей час соціально-психологічні теорії, можемо виокремити два психологічні конструкти надії: перший – емоційний стан надії, що характеризує загальне позитивне світосприймання особистості, оцінювання нею негативних подій як необхідного досвіду; другий – диспозиція надії, яка визначає невідчужену, активну позицію (залученість) особистості щодо різних сфер життя, у першу чергу громадянської, її готовність до розумного ризику, подолання перешкод, активних дій задля досягнення суспільно значущих цілей, здатність до саморозвитку і самореалізації, уміння «активно» очікувати. Під «активним» очікуванням розуміють здатність людини обстоювати власну точку зору в міжособових відносинах, спираючись на внутрішню автономну активність, яка є результатом самовизначення особистості та забезпечує її від підпорядкування зовнішньому впливу. Психологічний зміст цих конструктів особистості визначає особливості їхнього функціонального призначення. Основною функцією надії є повернення людині почуття контролю над обставинами власного життя, зміцнення її волі, стійкості, здатності терпіти, тобто надія надає діям людини сенсу [2].

Рівень надії визначається параметрами широти та стабільності. Відповідно, надія є елементом атрибутивного стилю особистості. У розмежуванні наведених вище трактувань поняття надії лежить

критерій часової орієнтації. Як диспозиція, надія орієнтована на оцінку бажаного майбутнього. Як елемент атрибутивного стилю, надія пов'язується з оцінкою того, що вже відбулося, або відбувається в даний момент [4, с. 63].

Обсяг поняття віри, яке за своїм змістом перебуває на стику філософії, логіки, психології та теології, містить безліч взаємопов'язаних значень. «Їх семантика виражається лінгвальними чинниками в їх взаємозалежності з екстралінгвальними реаліями. Якщо у філософії і логіці концепція «віра» є допоміжним компонентом, потрібним у процесі пошуку і затвердження істини, то в теології проблема віри є центральним поняттям і пильно вивчається» [3, с. 128]. Однак глибинні зв'язки між вірою, свідомістю і загальними особистими характеристиками, а також причини, які змушують людину вірити або не вірити у щось, ще й досі потребують детального вивчення.

Віру як цілісне психічне утворення, що має ознаки стану і процесу та спирається на цілу низку психічних компонентів – почуття, переживання, вольові зусилля, мотиви, стереотипи, установки, настрої, досвід, знання, інтегруючи їх у єдине ціле, своєрідний механізм світоупорядкування, характеризує синкретизм, нерозмежованість почуттєвого й ідеального, символічного й предметного, аксіологічного й онтологічного.

Інтегруючи низку психічних процесів та якостей індивіда, віра у діяльнісному відношенні виступає як поліфункціональний механізм саморегуляції особистості, як спосіб вироблення ставлень до всесвіту, суспільства, інших людей і себе самого [7, с. 34–38].

Як когнітивна категорія, віра є формою і способом «сприйняття соціальної інформації, норм, цінностей та ідеалів суспільного життя, коли вони, не будучи результатами власного практичного чи пізнавального досвіду, сприймаються як очевидні факти або характеристики об'єктивної даності, суцього і належного; спосіб опанування досвіду попередніх поколінь, сприйняття сподівань, очікувань та надій щодо майбутнього» [8, с. 81].

Найважливішим виявом віри є впевненість. Впродовж своєї життєдіяльності людина весь час здійснює вольовий вибір. Обставини, за яких він відбувається, дуже рідко бувають однозначними, передбачаючи зазвичай кілька ймовірних варіантів стратегії і тактики поведінки. Там, де неможливо ухвалити безсумнівне рішення, починає діяти воля індивіда, який має спиратися на свою віру в успіх власного задуму [1].

Отже, феномени надії та віри, як інтердисциплінарні категорії, перебуваючи на стику філософії, логіки, психології та теології, містять безліч взаємопов'язаних значень, дослідження яких в межах сучасної антропоцентричної парадигми відкриває нові наукові перспективи.

Література та джерела

1. Бондаренко О. В. Особливості економічної ментальності України як наслідок історико-культурного розвитку її релігійної духовності. *Ноосфера і цивілізація*. 2007. Вип. 5 (8). С. 86–90.
2. Голіна І. В. Феномен надії у вимірі громадянської активності особистості. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 29. С. 229–242.
3. Жарких В. Ю. Зіставлення понять «віра-невіра» у трактуванні Ф. К. С. Шиллера. *Мультиверсум*. Філософський альманах. Київ: Український Центр духовної культури, 2008. Вип. 71. С. 128–138.
4. Замышляева М. С. Оптимизм и пессимизм в совладающем поведении в юношеском возрасте: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13 / Костром. гос. ун-т. Ин-т психологии РАН. Москва, 2006. 237 с.
5. Муздыбаев К. Феноменология надежды. *Психологический журнал*. 1999. № 3. С. 18–27.
6. Общая психология : словарь / под ред. А. В. Петровского : в 6 т. Москва: ПЕР СЭ, 2005. Т. 1. 251 с.
7. Соболева Н. І. [Соціологія суб'єктивної реальності](#). Київ: Ін-т соціології НАН України, 2002. 296 с.
8. *Філософський словник*. 3-є вид., перероб. і доп. / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
9. Carver C. S., Scheier M. F., Segerstrom S. C. Optimism. *Clinical Psychology Review*. 2010. № 30. P. 879–889.

ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНЕ МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Даниїл Артемук

студент 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво

факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Богдана Жорняк,

завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, к. пед. н.

Розкривається значення художньо-образного мислення молодших школярів в контексті їх музичної діяльності; характеризує поняття «художній образ»; окреслюються основні етапи впливу мистецтва музики на особистість молодшого школяра.

Як відомо, музика – один із видів мистецтва, що вирізняється серед інших його видів особливою емоційною глибиною. Музика – це універсальна мова, звернена до внутрішнього, інтуїтивного, духовного в людині. Вона – єдиний «канал», безпосередньо підключений до емоційних структур людини, до її душі.

Основою музики є інтонації людської мови, які досягають вищої пластичності в мелодії. Інтонація – це єдність звуку і змісту, але на відміну від обмеженого набору фонем у звуковому матеріалі слова, в музиці інтонація спирається на звук у всій повноті його властивостей: незліченних тембрових відтінків, способів артикуляції, відмінностей темпу, ритму, рівнів динаміки, гармонії тощо. Інтонаційна виразність мови в музиці досягає сили, досконалості й гнучкості.

Музична інтонація – це втілення художнього образу в музичних звуках. У сфері музично-мовних інтонацій виділяються інтонації інтелектуальні, емоційні, вольові, зображальні, монологічні, діалогічні. Музика безпосередньо відтворює лише звукову картину навколишнього світу. Вона не здатна зображати дійсність конкретно, як це робить живопис, ні абстрактно, як це здатна архітектура, ні опосередковано, як це властиво літературі. Музичні образи втілюють не світ, а його естетичні переживання, настрої, почуття.

Музика як вид мистецтва є специфічною формою суспільної свідомості, що узагальнює та відображає багатовіковий людський досвід духовно-емоційного ставлення до світу, перш за все, у чуттєвих образах. За висловом Гегеля, «чуттєві образи і звуки виступають не лише за ради себе і свого безпосереднього виявлення, а щоб задовольнити вищі духовні інтереси, оскільки вони мають здатність пробуджувати і торкати всі глибини свідомості та їх відгук у душі» [3, с.187].

Як і всі види мистецтва, музика є засобом художнього пізнання та віддзеркалення дійсності через художні образи, що вбирають у себе всі існуючі суперечності, багатство та складність творчого процесу. Ознакою ж саме музичного мистецтва є художнє відображення сутності людського буття у звуковому матеріалі через таку систему художніх образів, що охоплюють специфічні засоби та прийоми осмислення, відчуття та пізнання світу в музичних звуках. Тож поняття «художній образ» є надзвичайно важливою і водночас складною категорією пізнання музичного мистецтва, розуміння універсальності музичної мови.

Про складність та багатовимірність категорії «художній образ» свідчить неоднозначність підходів науковців різних галузей наук (філософії, естетики, мистецтвознавства, психології, педагогіки) до його тлумачення.

Науковці М. Бахтін, С. Жупанин, Л. Коган, М. Лановик, Л. Левчук, Л. Масол, О. Щолокова та інші сходяться на думці, що методологічну основу розуміння сутності та змісту художнього образу становлять, перш за все, філософські положення теорії пізнання, які оперують поняттям «образ» у широкому гносеологічному трактуванні.

Художній образ – це завжди єдність об'єктивного і суб'єктивного. Об'єктивне в образі – все те, що взято безпосередньо з дійсності, суб'єктивне – те, що вноситься в образ творчою думкою митця, його уявою, оцінкою, баченням світу. За образом завжди стоїть його творець. Суб'єктивність завжди виступає показником самотності художника. Сприйняття художнього образу також має об'єктивні і суб'єктивні характеристики.

Художній образ не тільки відображає факти з життя, а й містить специфічні узагальнення життєвих явищ, проникає в їх сутність. У художньому образі зливаються як риси живого споглядання, так і риси абстрактного мислення. Художній образ – це цілісна та завершена характеристика життєвого явища, яка співвідноситься з художньою ідеєю твору й виявляється в конкретно-чуттєвій, естетично визначеній формі. Такі підходи до розуміння сутності художнього образу характерні для його естетичного тлумачення. Тож, художній образ, як кардинальна характеристика естетики відбиває сутність художньої творчості; це «форма мислення в мистецтві й засіб відображення та моделювання дійсності, якому властиві окремі специфічні риси» [2, с.208].

Кожен вид мистецтва оперує специфічними засобами створення художнього образу: слово; рух і пластика; колір і перспектива; звук і ритм тощо. Художній образ у музиці є одним із найбільш складних понять для визначення, оскільки він позбавлений предметності, будь-якої наочної конкретності, втілюючи переважно емоційну інформацію та естетичні переживання, настрої і почуття.

Головним виражальним засобом музики є звук, включений до особливої системи ладових (висотно-функціональних) та метроритмічних (часових) співвідношень. Та саме завдяки звуковим комплексам, побудованим особливим чином, музика здатна відтворити реальну тривалість і силу естетичного переживання, динаміку мислення та емоційного злету людської душі з такою безпосередністю і конкретністю, які не доступні жодному іншому виду мистецтва. «Де кінчаються слова – починається музика», – писав свого часу Р. Шуман [5, с.4].

Відомо, що молодші школярі особливо чутливі до створення фантастичних образів різними засобами: у малюванні, ліпленні, складанні казок, віршів, пісень. У фантазуванні дитини тісно переплітаються пам'ять, мислення, мовлення, емоції, практичні вміння. Дитина, яка яскраво фантазує в одному виді діяльності, легко переносить цю якість на інші.

Одним із чинників впливу мистецтва музики на особистість є створення умов для самостійного відкриття кожним учнем цінності музичних творів. У зв'язку з цим актуальним є формування в учнів навичок художньо-образного сприймання музичного матеріалу, в якому можна виділити основні етапи:

- первинне розрізнювання (невизначне, несвідоме, тобто перцептивне сприйняття музичних звучань);
- детальне бачення (аналіз художньо-сміслового значення музичної мови, її розуміння);
- цілісне усвідомлення (естетична оцінка емоційно-образного змісту музики, розуміння художнього образу у музичному мистецтві, інтерпретація музики).

Складність сприйняття музичних творів учнями молодших класів полягає у тому, що музичний образ – це, передусім, вираження безпосередніх почуттів, переживань, настроїв, що передаються інтонаційно-образною формою, яку неможливо втілити ні в словах, ні перекласти на мову конкретних понять.

Ефективним засобом формування і розвитку художньо-образного мислення як особистісної якості на уроках художньо-естетичного циклу є виконання учнями творчих завдань, які спонукають до активного мислення, розширюють пізнавальні інтереси особистості, розвивають уяву, фантазію, інтелектуальні здібності та навички.

Отже, стимулювання уяви, художньо-образного мислення, заохочення дитячої творчості, постійне залучення учнів до різноманітних видів творчих вправ, які дають їм змогу оволодіти індивідуальним досвідом творчої діяльності, допомагає вирішенню завдань: розвитку творчої уяви, фантазії; засвоєнню методів генерації нових, оригінальних ідей; зниженню психологічної інерції, звільненню від стереотипів мислення тощо.

Література та джерела

1. Державний стандарт початкової освіти від 21.02.2018 р. № 87. URL :<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 12.02.2021).
2. Естетика: навч. посіб. М. П. Колесников, О. В. Колесникова, В. О. Лозовой та ін., / за ред. В. О. Лозового. Київ 2007. 208 с.
3. Жорняк Б. Є. Дидактика формування творчої особистості засобами музичного мистецтва. Педагогіка вищої та середньої школи. Кривий Ріг, 2014. В. 40. С. 186 – 191
4. Закон України «Про освіту» від 19.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.02.2021).
5. Полатайко О. М. Формування художньо-образного мислення майбутніх вчителів музики у процесі інтерпретації творів мистецтва. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ, 2010. 22с.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА І МУЗИКА

Вікторія Арчибасова

студентка 3 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – *Сергій Марчук,*
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Вивчено музичну біографію Лесі Українки. Відзначено її любов до музики, яку вона пронесла через усе своє творче життя.

*Стояла я і слухала весну,
Весна мені багато говорила,
Співала пісню дзвінку, голосну
То знов таємно-тихо шепотіла.
Вона мені співала про любов,
Про молодісті, радості, надії,
Вона мені переспівала знов
Те, що давно мені співали мрії.*

«Мені часом здається, що з мене вийшов би далеко кращий музикант, ніж поет, та тільки біда, що натура утяла мені кепський жарг» – писала поетеса у листі до свого дядька Михайла Драгоманова.

Дитинство Лесі пройшло в атмосфері народного побуту, народної пісні. Вони давали їй наснагу для поетичної творчості. Час від часу Леся Українка внаслідок хвороби припиняла заняття музикою. Тоді вона скаржилась: «Мені буде жаль невеликий, що не чутиму довго ніякої музики і сама не гралиму».

Та найкраще можна відчутти все значення музикування в житті поетеси, вчитуючись в її вірш «Домого фортепіано»:

*З тобою звикла я ділитися журбою,
Вповідувать думки, веселі і сумні...
То ж при тобі, мій друже давній, вірний,
Пройшло життя дитячеє моє.*

У музичній біографії Лесі Українки значну роль відіграло середовище родини Косачів. Михайло Драгоманов, дядько Лесі, відомий вчений-історик, етнограф і громадський діяч, мав хороші музичні дані. Мати Лесі Олена Пчілка була надзвичайно музикальною людиною. Вона глибоко знала українську народну пісню, славилася як її виконавиця, і сама komponувала мелодії в душі народної творчості.

Леся в ранньому віці почала засвоювати народні мелодії: *«Зовсім малою, либонь п'ятилітньою дитиною, запам'ятала Леся деякі весняні танкові пісні»*. Леся не тільки стала рано запам'ятовувати народні пісні, але дуже малою виявила активний інтерес до них. Олена Пчілка спеціально возила старших дітей – Михайла і Лесю – в село Жабориці на Звягельщині, щоб вони «пройнялися там українським народним духом».

Леся дружила з селянськими дівчатками в селі Колодяжному. З ними вона бігала зустрічати череду, захоплено слухала гру старого пастуха на сопілці, співала веснянок. На святкуванні шевченкового дня, яке організувала Леся в Колодяжному, «артисти» – Лесині брати, сестри і селянські діти – не тільки читали вірші славетного Кобзаря, а й співали пісень на кілька голосів, зокрема «Перебендю» і «Садок вишневий».

Грати на фортепіано Леся почала в 10 років. Першою її вчителькою була тітка, О. Косач-Шимановська. Вже 2 грудня 1881 року дівчинка писала до бабусі Є. Драгоманової: *«Я іще беру уроки на фортепіано і ходжу раз в неділю»* Але скоро далася взнаки хвороба. В листі від 27 лютого 1883 року читаємо: *«У мене іще і досі болить рука ліва, так що нічого не можна робить: ні шить, ні грать, ні держать нічого... Я перше училась грать і вже нічого собі грала, але тепер через руку перестала»*. Успішно розпочаті заняття були перервані першим приступом кісткового туберкульозу.

Нестор Гамбарашвілі, який, оселившись у Києві восени 1895 року, займав кімнатку в квартири Косачів, пише у спогадах: *«Леся Українка добре знала музику, з великим почуттям грала на піаніно. Особливо вона захоплювала мене сонатою Бетховена «Quasi una fantasia», виконувала твори Ліста, Шопена, Моцарта, Шумана, Чайковського, дуже добре грала сюїту Гріга «Пер Гюнт»*.

Багато рядків, присвячених домашньому музикуванню, знаходимо в листах з Відня, куди Леся Українка в 1891 році поїхала лікуватися: *«Досить того, що в нашій хатині завівся якийсь salon artistique, – писала вона, – ба навіть я взяла собі на місяць піаніно»*. Оселившись на зиму 1893–1894 років у Києві, разом з сестрою Ольгою, Леся Українка незабаром із задоволенням писала бабусі: *«У мене в квартирі є фортепіано, так що Ліля може учитися музики, і я можу грать скільки вгодно»*. 1897–1898 роки Леся Українка, в основному, провела в Криму. Перебування там характеризується припиненням музичних занять, що й зрозуміло, коли згадати про стан її здоров'я і обставини, в яких вона тоді жила. Проте і в цей час Леся інколи мала змогу грати.

Переїхавши до Ялти, вона писала: *«Жити тут не так скучно, як в Євпаторії, може того, що я тепер не сама, що людей тут більше, місце краще і фортепіано єсть»*.

Навіть в страшні, довгі дні свого самовідданого чергування біля смертельно хворого друга Сергія Мержинського, Леся Українка за його проханням грала на фортепіано і, мабуть, не тільки, щоб розважити його, а й для того, щоб дати відпочинок і своїй, тяжко враженій душі.

Дуже цікавою, але, на жаль, єдиною згадкою про публічний виступ Лесі Українки як піаністки є її власна розповідь про концерт, присвячений Г. Гейне, організатором якого вона була: *«...23-го ми з дядиною обидві виступали на естраді, я читала реферат і ще акомпанірувала одній співачці, а дядина теж акомпанірувала дуету. Вечір той одібрав у мене масу часу і енергії, а все ж вийшов не так, як мені хотілось: мало співців було, хоч біганини за ними було без кінця, всього тільки троє знайшлося, і ті співали небагато, бо в їх репертуарі з Гейне нічого не було, а багато нового лінувались розучувати»*.

Леся Українка не тільки ґрунтовно знала багато творів світової музичної класики. В численних листах Лесі Українки виявляється і особливість її лексики як людини, що звикла до музичних понять і термінів; *«Я чую, як весь мій організм на іншу гаму строїться під впливом цього повітря і моря»*, *«Тепер у мене ще всі почуття і думки під сурдиною грають, ледве прокидаються»*, – і про своїх близьких: *«Дора перебуває в дуже мажорному настрої»*, або *«меланхолія чи мінор»* напали».

Перебуваючи за кордоном, Леся Українка знайомилася обов'язково з музичним мистецтвом. В одному з листів поетеса писала сестрі Ользі, що навчилася швейцарських пісень в родині знайомих

швейцарців, і обіцяла навчити своїх братів і сестер, коли повернеться додому. Молодшим – сестрі Оксані і брату Миколі – розповідає про болгарські музичні враження. Вслухаючись у пісні і спостерігаючи танці маленьких болгарських школярів і школярочок, Леся вже тоді думала про видання українського збірника дитячих пісень та ігор, що, як відомо, і було здійснено нею 1903 року.

На формування музичних смаків Лесі Українки благотворний вплив мало її спілкування з композитором Миколою Лисенком. Леся Українка дуже любила його чудову гру на фортепіано і мала змогу слухати її не лише в концертах, а й на зібраннях «Плеяди» (яка, до речі, часто збиралася у нього) чи просто у себе вдома. На тексти Г. Гейне, перекладені Лесею Українкою та М. Славинським, Лисенко створив низку романсів.

Найповніше уявлення про народнопісенний репертуар Лесі Українки може дати уважне ознайомлення з піснями, записаними від неї К. Квіткою. Мабуть, ці 223 мелодії 2 становлять хоч і велику, але все ж частину того багатющого пісенного скарбу, який зберігала її пам'ять.

Леся Українка кохалася у народній творчості з дитинства і до кінця свого життя. «За складанням... збірника (українських народних пісень) застала її остання, смертельна стадія її хвороби. Вона диктувала сі тексти ще кілька днів після того, як покинула від знесилення свою останню повість «Екбаль-ганем». Отож, її життєва праця, почавшись з народної пісні..., скінчилася народною піснею». Так справдилося передбачення, зроблене самою поетесою ще в юності: «Бажаю так скінчити я свій шлях, Як починала: з співом на устах».

Література та джерела

1. Кисельов Г. Л. Сім струн серця (Музика в житті і творчості Лесі Українки) / за ред. Т. В. Шиффер. Київ: Музична Україна, 1968. 89 с.
2. Українка Леся. Твори: В 10 т. Київ: Держ. вид-во худ. л-ри, 1965. Т. 9.
3. Шукіна І. Світ музики Лесі Українки. URL. <https://mvd.uk.kiev.ua/wp-content/uploads/2014/11/> (дата звернення: 21.02.2021).
4. «Я в серці маю те, що не вмирає» до 140-річчя від дня народження Лесі Українки: метод.-бібліогр. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка. Тернопіль, 2011. 28 с.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Катерина Ахтянкін

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж
ім. А.Ю. Кримського Волинської обласної ради
Науковий керівник – Оксана Білик, викладач коледжу

Окреслюються деякі аспекти естетичного виховання учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва.

Виховання особистості – це складний та водночас різнобічний процес формування дитини, створення кращих умов для її фізичного, психічного та соціального розвитку. Він охоплює низку факторів за допомогою яких відбувається формування особистості. Необхідною складовою глибинного гармонійного розвитку дитини є естетичне виховання, яке спрямоване на формування здатності осягати і перероджувати дійсність за законами краси в усіх галузях діяльності людини [2, с.108].

Методологічною основою естетичного виховання, зазначає І. Зайченко, є етика – наука про необхідність художнього освоєння дійсності людиною, про сутність та форми змалювання дійсності й перетворення життя за правилами краси, про роль мистецтва в розвитку спільноти [1, с.73].

В. Сухомлинський зауважував, що пізнання краси та виховання почуттів є основним складником естетичного виховання.

В. Мазепа розглядає естетичне виховання, як систему комплексного, цілеспрямованого і послідовного впливу на людину, у результаті якого виникають думки про життя в суспільстві.

Зі свого боку А. Комаров усвідомлює його як суспільне явище, сутність якого виявляється в тому, що воно є плановим засобом відтворення людини як цілості відносин у суспільстві.

Враховуючи думки науковців, можна трактувати поняття «естетичне виховання» як організований, цілеспрямований та планомірний процес формування у школярів розвинутої естетичної свідомості, художньо-естетичного смаку, здатності сприймати, цінити та творити прекрасне у повсякденному житті.

Обов'язковою умовою виховання гармонійно розвиненої особистості є формування естетичних смаків та ідеалів. Саме в шкільні роки закладаються основи естетичних переконань та інтересів людини. Тому формування естетичних почуттів школярів, їх емоційного стану – це найважливіше завдання, яке поставлене перед системою освіти і виховання.

Учні виховують в собі вміння цінувати справжню красу, неспокій до приниження людської гідності. За допомогою живопису формуються одні з кращих людських якостей.

На уроках образотворчого мистецтва естетичний розвиток передбачає вирішення важливих завдань, таких як залучення школярів до світу прекрасного в мистецтві та дійсності, збагачення духовно-практичних відносин з естетичними ідеалами, отримання досвіду естетичного сприймання, оцінювання духовних та матеріальних ідеалів.

Зміст естетичного виховання під час вивчення образотворчого мистецтва ґрунтується на:

1. Інноваційному підході до організації уроків образотворчого мистецтва. Насамперед це:

- використання сучасних технік;
- різноманітність та варіантність співпраці з учнями на уроці;
- представлення інноваційних форм уроків(урок-виставка, урок-майстерня);
- двокомпонентна структура уроку, перша частина збагачує естетичний смак школярів, наприклад:

ознайомлення з творами образотворчого мистецтва, їх авторами, аналіз певного жанру образотворчого мистецтва, друга частина зосереджена на практичному відпрацюванні тієї чи іншої техніки, застосовуючи різноманітні матеріали та засоби;

– звернення до інтерактивних методів та прийомів на уроці, тобто створення проблемного завдання, щоб учні могли застосувати і вже набуті знання, вміння та навички, а водночас шукали творчі підходи;

– створення естетичної, творчої та розвиваючої атмосфери на уроці образотворчого мистецтва, це можуть бути: виставкові зони, оформлення приміщення відомих творів образотворчого мистецтва, в учнів повинні мати різноманітні, якісні та творчі матеріали та інструменти, а вчитель має спостерігати за естетичністю та правильністю власного малюнка, який застосовує під час пояснення;

– забезпечення сприятливого середовища для кожного учня, що сприяє їхній творчій діяльності.

2. Системному підході до реалізації естетичного виховання школярів під час вивчення образотворчого мистецтва та у виховній роботі:

– тематика виховних заходів має зв'язок з естетичною організацією гри, навчання, праці, спілкування та відпочинку дітей;

– під час виховних заходів діяльність учнів пов'язується з естетичним освоєнням дійсності та мистецтва;

– виховна робота ознайомлює школярів з видами мистецтва, культурними традиціями, естетичними проявами навколишнього середовища;

– у процесі виховних заходів учні усвідомлюють роль естетичних смаків у своєму житті та діяльності;

– потрібно використовувати джерела естетичних смаків, наприклад: твори мистецтва;

– виховні заходи мають стимулювати естетичну активність школяра;

– у межах виховної роботи учні знайомляться з ціннісним змістом образотворчого мистецтва;

– програма виховної роботи передбачає розвиток вмінь для використання власних естетичних смаків в ході вирішення життєвих питань та проблем;

– виховна діяльність має забезпечити системний і послідовний характер, формувати поетапні естетичні смаки за допомогою засобів образотворчого мистецтва.

3. Готовності вчителя до організації естетичного виховання дітей на уроках образотворчого мистецтва.

В сучасному школі значно посилились вимоги до естетичного виховання учнів. Вчитель повинен вміти залучати в навчально-виховних процес мистецькі образи з дітьми, впливати на зв'язок між науковими поняттями та естетичним значенням навколишньої дійсності, розвивати естетичне бачення учнів, примножувати їх естетичний досвід. Вчитель повинен:

– організувати естетичні події в житті школярів, сприяти усвідомленню дітьми прихованих непомітних об'єктів та явищ, а також певну реакцію на них;

– формувати зв'язки між сприйнятими різноманітними смаками, звуками, дотиками, образів навколишнього світу та минулими знаннями учнів;

– застосовувати інтеграцію в навчально-виховній діяльності з метою отримання естетичних знань.

– активізувати естетичні емоції;

– сприяти естетичному оцінюванню зі застосуванням метафор, епітетів, порівнянь;

– використовувати та залучати дітей в естетичні ігри під час яких збільшуються естетичні вподобання;

– спонукати учнів до перенесення естетичних якостей об'єктів та явищ навколишнього світу на неестетичні, непомітні сфери дійсності.

Звичайно, для досягнення кращого результату потрібно заняття наповнювати різними видами технік, які будуть мотивувати школярів. Такі заняття з використанням нетрадиційних технік сприяють розвитку творчості в учнів та відповідають завданням сучасної освіти.

Педагогічна практика показує, що для ефективного естетичного виховання школярів не аби яке значення мають гурткові заняття зі застосуванням різних технік образотворчого мистецтва.

Метою даних занять є:

– розвиток в учнів творчого мислення, вміння проявляти себе в різних видах діяльності, застосовувати засоби нетрадиційних технік малювання;

– розвиток почуття ритму, естетичного смаку, уяви, вміння реалізувати себе в буденному житті, а не лише на уроці;

– вчити дітей бачити та відчувати красу у всьому;

– розвивати творчі здібності засобами образотворчого мистецтва із застосуванням нетрадиційних технік;

– поглиблювати знання про нетрадиційні техніки;

– створення інтересу до образотворчої діяльності;

– вчити учнів в одному малюнку з'єднувати різні матеріали, щоб отримати виразний образ.

Підсумовуючи подані вище матеріали зазначаємо, що при вивченні образотворчого мистецтва у початковій школі як найкраще здійснюється естетичне виховання. Для цього вчитель має задіяти безліч чинників, деякі названі вище, щоб сформувати необхідні компетентності учнів

Література та джерела

1. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової: навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей вузів. Чернівці: Деснянська правда, 2006. 264 с.

2. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.

3. Печерська Е. П. Уроки образотворчого мистецтва в початкових класах: навч. посібн. Київ: Либідь, 2004. 272 с.

4. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі. Київ, 2000. 79 с.

5. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, І. В. Руденко. Київ, 2006. 256 с.

6. Львова Ю. Л. Розвивати дар творчості. Київ: Мистецтво, 2003. 136 с.

7. Артемова Е. С. Деякі теоретичні і практичні проблеми естетичного виховання. *Питання філософії*. 1999. №4. С. 63–67.

8. Дем'янчук О. С. Естетичне виховання. Київ: Знання, 2002. 259 с.

ДІТИ РОДИНИ КОСАЧІВ

Назар Башук

**студент 3 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.***

Описано особливості сімейного виховання Косачів. Проаналізовано спогади жителів села Колодяжне про дітей Олени Пчілки та Петра Косача.

Наприкінці XIX століття в культурних шляхетних колах української інтелігенції значне місце належало родинам Лисенків, Старицьких, Драгоманових, Косачів. Це були українські інтелігенти, які несли в народ Шевченкове слово і відігравали провідну роль у духовному розвитку нації.

Особливо виділялася з посеред інших родина Косачів, яка дала світові геніальну Лесю Українку. Леся була другою дитиною в сім'ї, а всього Петро Антонович та Ольга Петрівна Косачі мали шестеро дітей – два сини та чотири дочки. А той час в Україні така родина не вважалася багатодітною. Мати, Ольга Петрівна Драгоманова, походила із славного козацького роду Драгоманових, де любили українські пісні, казки, обряди та народні звичаї.

Повага до батька, матері, дідуся, бабусі, до родини взагалі, вміння жити турботами, радіщами і болями близьких, дотримуватися родинних традицій – це життєві принципи Косачів. У цій родині діти дуже любили своїх сестер, братів, тіток, дядьків. Саме тітці Саші майбутня поетеса присвятила свій перший вірш

«Надія». Дівчинка дуже любила свого дядька Михайла (Драгоманова). Згодом, коли він став політичним емігрантом і жив за кордоном, Леся часто приїжджала до нього, товаришувала з його доньками – своїми двоюрідними сестрами. Була вона біля дядька і в останні хвилини його життя, дуже боляче перенесла дорогою її людини, кілька віршів присвятила цій сумній події.

Михайло

У сім'ї Леся особливо товаришувала із старшим братом Михайлом та молодшою сестрою Олею. Вони все життя залишалися її найближчими друзями та порадиниками. Леся була всього на півтора роки молодша за Михайла. Вони були у всьому не розлучні. «Разом бавилися, разом читали, разом вчилися, разом розважалися... Миша навчився дуже рано читати, а що Леся навчилася разом з ним, то в 4 роки вона вже зовсім справно читала. Найлюбимішими книжками малих Лесі і Миші були томи трудов Чубинського з казками та піснями, сербські народні думи й пісні в українським перекладі, міфи стародавніх греків та ще книжка про подорожі різних славних мандрівників. Ці книжки вони знали мало не на пам'ять», – згадує сестра Ольга.

У той час, коли росли діти Косачів, державною мовою була російська, бо і Звягель, і Луцьк, і Полтава, і Київ, де були їхні належали до Російської український рід шанував

в той час Емським указом російського царя від 1873 забороненою. Усе життя безкомпромісно боролася з родини – Олена Пчілка. У 1905 році вона мала складі делегації до прем'єр-міністра Вітте у справі української мови. Одним з перших проти ганебного Михайло Драгоманов. Його мужній голос прозвучав на написав французькою мовою брошуру під назвою література заборонена російським урядом», надрукував особисто, подолавши значні перешкоди привіз її в літературний конгрес. Природно, що в такій родині слово і діти шанували мову батьків. Велику роль у світогляді відіграли книжки з багатой домашньої бібліотеки Драгоманових. Книжки та рукописи про Україну, її історію з захопленням читалися Лесею, її братами і сестрами. Там же майбутня поетеса побачила першу українську граматику, надруковану ще в 1840 році, а також знамениті літописи про історію України та козацькі визвольні війни. Взагалі драгоманівська домівка з її традицією демократизму, громадсько-прогресивними ідеями нікого не залишала байдужим, тим паче таку чутливу дівчинку як Леся.

Сучасники Косачів на Ковельщині добре пам'ятають, що у цій родині було шестеро дітей: Михайло, Леся, Ліля (Ольга), Оксана (Ксанка), Микола (Микось), Ісидора (Дора). Ось як згадує про Михайла Косача Оксана Стешенко: «Приблизно до 92-93 року я майже не бачила Лесею або бачила дуже рідко, випадково. Брат же Лесин Михайло жив тоді у Києві, бо був уже студентом; з ним ми бачилися часто і товаришували широким. Це був дуже гарний юнак, врода якого нагадувала жіночу: русявий, з променистими сірими очима, рум'яний. Привітна усмішка не сходила з його вуст. Коли Михайло приходив до нас із своїм приятелем, то приносив з собою веселість і бадьорість».

Брат Лесин, Микола, жив у Колодяжному до кінця свого життя, тому-то його добре пам'ятають тепер не тільки у Колодяжному, але й в усіх навколишніх селах. Товариш Миколи, Ю. Джум згадує: «Родину Петра Косача я знаю через брата Лесі Українки Миколу, який вчився у Києві в політехнічному інституті, а я тоді – в учительському інституті. Під час канікул я часто бував у родині Косачів. Микола був слабого характеру, і тому на нього мали великий вплив сторонні люди. На канікули в село Колодяжне він привозив багато товаришів. Учився добре і згодом став агрономом. Свою землю роздавав селянам у кредит, але часто не одержував за неї грошей. Микола відзначався великою добротою й ширістю. Він міг віддати свою останню сорочку. Помер у великій бідності».

За словами М. Балак, діти Косачів «усі були русяві й сіроокі, тільки один син Косача Михайло схожий на матір, а Леся й усі інші на батька. Леся була русява, сіроока. Вони називали нас по імені і казали, щоб і їх називати по імені».

Леся

Колодяжне, і помешкання, імперії. Та прадавній українську мову, яка року була русифікацією мати повноваження в скасування заборони наказу виступив і всю Європу. Він «Українська її в Женеві і Париж на борців за рідне формуванні їхнього

Микола

Діти Косачів бавилися з сільськими дітьми. Одні до одних ходили.

Оксана

Ніхто їм цього не забороняв. Найповніший спогад про такі спільні дитячі розваги дала Л. Николайчук «Я ще була дитиною, як ми жили в Колодяжному. Жили ми по сусідству від Косачів, через дорогу. Гралися з дітьми Косачів. Вони дуже любили сільських дітей». «Леся була слаба і кульгала на одну ногу. Була вона старша за мене, а я була ровесницею з Лесиною сестрою Дорою. Бувало, повилазять вони на паркан і кличуть нас: «Дівчата! Ходіть до нас гратись!» Ми йшли до них і гралися завжди дуже дружно. А гралися ми, як і всі діти. Мені пам'ятається, що найчастіше ми гралися у «весілля». «Весілля» робили на веранді. Плели вінки. Леся майже завжди вдягала вишивану сорочку і вінок

Ісидора

(вона дуже любила українське вбрання). Від нас, сільських дівчаток, вона повиучувала весільних пісень, знала всі обряди, як треба робити весілля, який обряд за яким, і ми всі разом співали, гралися».

Перебуваючи в нашому краї, Олена Пчілка записала багато народних пісень. Усі історичні місця Волині мати показала своїм дітям. Як бачимо, мати робила все, щоб діти вирости патріотами. Особливо великий вплив вона мала на формування Лесі. Навіть псевдонім – Українка – дала їй мати.

Отже, як бачимо з любові до рідної мови, материнської пісні, батьківської рідної поради виростає людина, добра і щедра. Такими були діти родини Косачів. По-різному, здебільшого трагічно, склалася їхня доля, але кожен з них залишив добрий слід в історичній пам'яті нашого народу.

Література та джерела

1. Джерела безсмертного слова. Лесині місця на Волині / упоряд. В. С. Гей. Луцьк: Надстир'я, 1996. 92 с.
2. Пась Н. Запруддя береже пам'ять про родину Косачів [про родину Лесі Українки із Запруддя]. *Волинь-нова*. 2011. №21. С. 10.
3. Леся Українка, сюжети з життя в ілюстраціях і документах. Фотокнига. Київ: Спалах, 2001. 53 с.
4. Мороз М. О. Літопис життя та творчості Лесі Українки. Київ: Наукова думка, 1992. 627 с.
5. Спогади про Леся Українку / упоряд. А. І. Костенка. Київ: Дніпро, 1971. 484 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анна Беденюк

**студентка 2 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталія Ярошук,

практичний психолог, викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Розглянуто загальні принципи формування мотивації до уроків фізичної культури дітей молодшого шкільного віку, вплив вчителя та батьків на формування мотивації.

Фізичне виховання учнів молодших класів як педагогічний процес, в сучасних умовах слід спрямовувати його комплексне підвищення фізичного, психічного та морального здоров'я дітей. У цьому процесі паралельно, але у взаємозв'язку вирішуються питання виховання фізичних, моральних та вольових здібностей дітей у процесі занять фізичною культурою. Назріла необхідність розкриття зв'язків внутрішніх мотиваційних тенденцій людини до дії.

Поряд з питаннями формування в учнів мотивації до навчання, також необхідно вирішувати питання формування потреби до самостійних і систематичних занять фізичною культурою на базі створення уявлень про здоровий спосіб життя. Придбання даних знань сприяє зміні ставлення учнів до фізичної культури, спонукаючи стати сильними, добре фізично розвиненими.

Фізичну активність людини слід вважати одним з найважливіших природних організаторів здорового способу його життя, ефективним засобом виховання здорового духу і, поряд з тим, нетерпимості до антикультурних і антисупільних явищ. Не можна не відмітити, що саме фізична активність може бути

універсальним чинником управління способом життя людини [1]. А тому і зростає роль мотивації як «засобу» залучення учнівської молоді до занять фізичною культурою, а від так і до збереження та зміцнення їхнього здоров'я.

Молодший шкільний вік серед інших етапів життя виділяється найбільшим накопиченням сил для переходу до наступного періоду. Триває активне зростання розвиток і зміцнення м'язової тканини, зв'язок, кісток скелета, серцево-судинної системи, органів дихання, а головне – нервової системи. Починається процес вдосконалення рухів, зокрема, робочих рухів кисті і пальців. Хребет, хоча вже набув свою характерну форму, все ще м'який і рухливий, тому легко піддається всіляким викривленням під впливом однобічного навантаження або неправильного положення тіла протягом тривалого часу [2].

Цей вік сприятливий для розвитку координаційних і кондиційних здібностей, витривалості до помірних навантажень і швидкісно-силових якостей.

Заняття фізичною культурою на шкільних уроках дозволяють лише підтримувати нормальний фізичний стан, але не покращують фізичний розвиток учнів. Для цього необхідні і велика частота занять, і велике фізичне навантаження. Зробити це можна або шляхом залучення школярів до занять у спортивних секціях, або шляхом самостійних занять учнів фізичною культурою у вільний час.

Учитель фізкультури повинен розвивати в учнів потребу самостійно займатися фізичною культурою на базі формування у них уявлення про здоровий спосіб життя. Такі знання змінюють ставлення учнів до фізичної культури і спорту, спонукаючи їх стати сильними, добре фізично розвиненими.

Мотивація – система спонукань, які зумовлюють активність організму і визначають її спрямованість. Навчальна мотивація ґрунтується на потребі, яка стимулює пізнавальну активність дитини, її готовність до засвоєння знань. У формуванні мотивації школярів до фізичного вдосконалення визначальне місце займає вчитель з фізичної культури. Його особистість, професійна культура і педагогічна майстерність повинні забезпечувати такі прийоми й способи педагогічного впливу, які збагачують емоційний досвід учнів, розвивають уяву, інтерес, формують у них ціннісне ставлення до занять фізичними вправами.

Мотивація навчання в молодшому шкільному віці розвивається в декількох напрямках. Широкі пізнавальні мотиви (інтерес до занять) можуть вже до середини цього віку перетворитися у навчально-пізнавальні мотиви (інтерес до способів придбання знань), мотиви самоосвіти представлені поки найпростішою формою – інтересом до додаткових джерел знань. У першому і другому класах школярі здійснюють вольові дії головним чином за вказівкою дорослих, але вже в третьому класі набувають здатності здійснювати вольові акти відповідно до власних мотивів. Школяр може проявити наполегливість у навчальній діяльності, при заняттях фізкультурою. Соціальні мотиви в цьому віці представлені бажанням дитини отримати головним чином схвалення вчителя. Молодші школярі проявляють активність лише для того, щоб бути хорошими виконавцями, перш за все для того, щоб заслужити прихильність до себе дорослих, в тому числі вчителя [3].

Мотиви занять фізичною культурою умовно ділять на загальні та конкретні, що втім, не виключає їх співіснування. До перших можна віднести бажання школяра займатися фізичною культурою взагалі, чим же займатися конкретно – йому байдуже. До других можна віднести бажання займатися улюбленим видом спорту, певними вправами. У початкових класах майже всі учні віддають перевагу іграм: хлопчики – спортивним, дівчатка – рухливим. Потім інтереси стають більш диференційованими: одним подобається гімнастика, іншим легка атлетика, третім – вільна боротьба [4].

Мотиви занять фізичною культурою можуть бути пов'язані з процесом діяльності і з її результатом. У першому випадку школяр задовольняє потребу в руховій активності, в отриманні вражень від суперництва (відчуття азарту, радість перемоги). У другому випадку він може прагнути до отримання конкретних результатів:

- самовдосконалення (поліпшення статури, розвиток фізичних і психічних якостей, зміцнення здоров'я);
- самовираження і самоствердження (бути не гірше інших, стати привабливим для протилежної статі і т.д.);
- задоволення духовних потреб (через спілкування з товаришами, через почуття приналежності до колективу і т.д.).

Велика роль у розвитку потреби до самостійних занять фізичною культурою належить батькам. Школярі самостійно або з батьками займаються фізичною культурою, але роблять це епізодично, лише у вихідні дні або під час канікул. Завданням вчителя фізичної культури є зробити ці заняття регулярними. А це може здійснитися тільки в тому випадку, якщо у здобувачів освіти буде сформована потреба в самостійних систематичних заняттях фізичною культурою або, іншими словами, якщо у них буде сформована звичка до фізичного навантаження, до активної рухової діяльності [3].

Література та джерела

1. Безверхня Г. Формування мотивації до самовдосконалення учнів загальноосвітніх шкіл засобами фізичної культури і спорту : методичні рекомендації для вчителів фізичної культури. Умань: УДПУ ім. П. Тичини. 2003. 150 с.
2. Зубалій М., Леонов О., Василюшина Н. Здоров'я дітей – у небезпеці. *Фізичне виховання в школі*. 2006. № 4. С. 6–8.
3. Лещенко Г. А. Формування позитивної мотивації школярів до систематичних занять фізичними вправами: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09. Кривий Ріг, 2002. 18 с.
4. Абрамова С. Л. Формування інтересу до навчання у школярів. Київ, 2008. 315 с.

ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИХАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ СПОРТСМЕНІВ

Роман Березовський

**студент 2 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Оксана Раковець,

завідувачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, к. б. н.

Охарактеризовано основні дихальні показники тренуваних та нетренуваних студентів, визначено їх фізіологічний механізм, індивідуальні, статеві та вікові особливості.

Диханням називається сукупність фізіологічних процесів, які забезпечують надходження кисню в організм, використання його тканинами для окислювально-відновних реакцій і виведення з організму вуглекислого газу. Дихальна функція здійснюється за допомогою зовнішнього (легеневого) дихання, переносу O_2 до тканин і CO_2 від них, а також газообміну між тканинами і кров'ю.

Розрізняють грудний, черевний і змішаний типи дихання. Типи дихання виробляються і змінюються під впливом зовнішнього і внутрішнього середовища, особливо під впливом праці і спортивних вправ. Патологічний вдих виявляється звичайно у виді зміни глибини, частоти і ритму дихання [3].

Зовнішнє дихання являє собою ритмічний процес, частота якого в здоровій дорослій людині складає 16–20 циклів за 1 хв. Основна задача зовнішнього дихання полягає в підтримці постійної сполуки альвеолярного повітря – 14% кисню і 5% вуглекислого газу. (На відміну від альвеолярного повітря атмосферне повітря містить 20% кисню і 0,3% вуглекислого газу).

Для оцінки функціонального стану системи дихання використовують методи спірометрії, спірографії, пневмотахометрії, оксигеметрії, методи газового аналізу, ряд методик щодо визначення інтегральних параметрів системи зовнішнього дихання, а також різні функціональні проби [1].

В нашому дослідженні був застосований метод спірометрії. Спірометрія – найпростіший метод дослідження функціональних параметрів системи зовнішнього дихання. Спірометрію здійснюють за допомогою спеціальних приладів – спірометрів.

В роботі досліджувалися наступні показники функціонального стану системи зовнішнього дихання.

Життєва ємність легенів (ЖЄЛ) – один з найважливіших показників функціонального стану системи зовнішнього дихання і є непрямим показником максимальної площі дихальної поверхні легень, на якій відбувається дифузія кисню і вуглекислого газу. ЖЄЛ це максимальний об'єм повітря, що людина може видихнути після одного максимального вдиху. Одиниці виміру ЖЄЛ – літри або мілілітри.

Дихальний об'єм (ДО) – об'єм вдихуваного і видихуваного повітря під час кожного дихального циклу при спокійному диханні. Відносний показник ДО повинен становити 15% від ЖЄЛ. В середньому доросла нетренована людина вдихає і видихає близьке 500 мл повітря (300-500 мл – чоловіки і 300-400 мл – жінки). З них 150 мл – це повітря так званого функціонально мертвого простору в гортані, трахеї та бронхах. Повітря мертвого простору не приймає активної участі в газообміні, але, змішуючись із повітрям, що вдихається, зігріває і зволожує його [5].

При навантаженні ДО у чоловіків і жінок може збільшуватися до 1500-2000 мл і 1300-1500 мл відповідно, за рахунок зменшення резервних об'ємів вдиху і видиху. Збільшення ДО в спокої спостерігається при дихальній недостатності, в разі діабетичної коми (т.зв. кусмаулевське дихання), а також під впливом психогенних факторів. Зниження ДО буває при нейротоксикозі, реструктивних формах дихальної недостатності (пневмосклероз), плевриті та пошкодженнях грудної клітини. Нерідко зміна ДО

супроводжує ожиріння, недостатність кровообігу і деякі інші перед- і патологічні стани. У спортсменів в нормі спостерігається деяке збільшення цього показника.

Метод спірометрії передбачає визначення величини фактичного ДО шляхом спокійного (звичайного) видиху в спірометр після попереднього спокійного вдиху з навколишнього середовища. Належний ДО обчислюють з належного ХОД (хвилинного об'єму дихання) поділом останнього на середньовікову норму ЧД (частоти дихання) [2].

Резервний об'єм видиху або об'єм додаткового видиху (РОВид.) – це максимальний об'єм повітря, який можна додатково видихнути після спокійного видиху. В середньому величина РОВид. складає 1500-2000 мл і характеризує потенційні можливості системи зовнішнього дихання.

Для визначення резервного обсягу видиху методом спірометрії випробуваного просять зробити після чергового спокійного видиху в навколишнє середовище максимальний глибокий видих в спірометр. Повторюють вимірювання кілька разів і обчислюють середню величину.

Резервний об'єм вдиху або об'єм додаткового вдиху (РОВд.) – це максимальний обсяг повітря, який можна додатково вдихнути після спокійного вдиху. Цей показник також характеризує потенційні можливості системи зовнішнього дихання. Середня величина РОВд. 1500-2000 мл. Резервний обсяг вдиху можна визначити двома способами: обчислити і виміряти спірометром. Для обчислення резервного обсягу вдиху необхідно з величини ЖЕЛ відняти суму дихального об'єму і резервного об'єму видиху.

Метод спірометрії застосовують для визначення величини цього показника шляхом попереднього наповнення спірометра певним об'ємом повітря (наприклад, до відмітки «3 літри») і подальшого глибокого вдиху із спірометра (цьому вдиху повинен передувати спокійний вдих з навколишнього середовища). Різниця між початковим і кінцевим показниками спірометра відповідатиме величині РОВд. Резервний об'єм вдиху і резервний об'єм видиху дуже мінливі навіть у фізіологічних умовах і залежать від статі, віку, фізичної тренуваності, положення тіла і т.п. Дані обсяги певною мірою визначають здатність до збільшення кількості вентильованого повітря і зменшуються при патологічних станах. Зниження РОВд. спостерігається при реструктивних процесах, при зменшенні еластичності легеневої тканини, зниження РОВид. – частіше при обструктивних ураженнях, особливо тих, що супроводжуються емфіземою. Велику цінність для діагностики мають не абсолютні показники резервних об'ємів, а їх відносні величини, зокрема, відношення їх до ЖЕЛ. У нормі вони дорівнюють 33-40% від ЖЕЛ [4].

Хвилинний об'єм дихання (ХОД, л/хв) – кількість повітря, що вентильється легеньми за 1 хв. під час спокійного дихання. Хвилинний об'єм дихання характеризує інтенсивність загальної легеневої вентиляції (без вентиляції альвеол) і має практичне значення для оцінки вентиляції тільки під час співставлення з частотою і глибиною дихання, що дозволяє орієнтовно робити висновки про наявність гіпо- чи гіпервентиляції. При частому і поверхневому диханні більша частина хвилинного об'єму йде на вентиляцію мертвого простору, при глибокому – виростає об'єм, який вентильє альвеоли. Норма ХОД у спокої становить 6-8 л/хв.

Отже, одним із найважливіших показників стану спортивної працездатності є функціональна активність зовнішнього дихання, а критеріями оцінки її діяльності можуть слугувати такі показники спірографії, як життєва ємність легень, дихальний об'єм, резервний об'єм вдиху та видиху та хвилинний об'єм дихання.

Література та джерела

1. Божков П. М., Шинкарьов С. І. Значення морфо-фізіологічних показників у відборі підлітків для занять циклічними видами спорту. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2017. №3. С. 152–159.
2. Литвиненко А. М. Дихальні вправи в фізичному вихованні студентів-єдиноборців. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах.* 2019. №1. С. 40–42.
3. Петрухнов О., Рубан Л. Динаміка показників дихальної системи в студентів різного рівня тренуваності, хворих на хронічний бронхіт у період реконвалесценції. *Молода спортивна наука України.* 2017. №1. С. 21.
4. Підгайна В. О. Вплив фізкультурно-оздоровчих занять з елементами акварекреації на рівень фізичного розвитку і показники серцево-судинної та дихальної систем організму юнаків 16–17 років. *Young.* 2018. №56. С. 12.
5. Романчук О. П., Гузій О. В. Сучасні підходи до об'єктивізації функціонального стану організму спортсменів при поточних обстеженнях. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології.* 2020. № 5(1). С. 8–18.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Людмила Берестюк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Луцький фаховий педагогічний коледж

Науковий керівник – Наталія Дмитренко,

викладач-методист циклової комісії словесних дисциплін

Висвітлено питання оптимізації національно-патріотичного виховання молодших школярів шляхом використання творів українського регіонального фольклору, зокрема волинського, на уроках класного і позакласного читання.

Постановка проблеми. Питання національно-патріотичного виховання молодого покоління є пріоритетним для сучасної системи освіти України і зосереджує увагу на розвитку національної свідомості, формування суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), виховання у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту України, сповідування європейських цінностей [9].

Проблему формування національно-патріотичних почуттів, національної самосвідомості досліджували науковці І. Бех, Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, В. Кузь, Н. Кузьменко, Л. Мацько, Д. Прасол, Ю. Руденко, М. Сметанський, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Б. Ступарик, К. Чорна та ін.

Специфічною ознакою молодшого шкільного віку є сенситивність для формування ієрархії морально-етичних цінностей загалом і національно-патріотичної самосвідомості, а саме здатність до інтеріоризації (тобто формування самосвідомості через засвоєння індивідуумом соціальних форм спілкування) досвіду народу і його цінностей, які формуються у цілісну систему, що зрештою визначає їхню поведінку та мотивацію [4].

Навчальний предмет «Літературне читання» має особливе значення для формування ціннісних орієнтирів у дітей молодшого шкільного віку через зміст і художні образи літературних творів [5], оскільки програмові твори спрямовані на виховання морально-естетичних уявлень дітей, а самі школярі максимально сприйнятливі до педагогічних впливів. Читання прилучає молодших школярів до скарбниці духовності і культури, літературних надбань українського народу і народів світу, сприяє моральному, етичному та естетичному розвитку.

Мета статті: обґрунтувати дидактичний, розвивальний і виховний потенціал творів українського фольклору, зокрема регіонального волинського фольклору, в системі національно-патріотичного виховання учнів початкової школи.

Вклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій, сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [8].

Сутність національно-патріотичного виховання учнів початкової школи, на нашу думку, найбільш влучно сформульована Д. Прасолом, який зазначає, що прищеплення любові до своєї держави та нації можливе тільки на основі активного прояву душі, серця, розуму і праці дитини – це діяльність у патріотизмі [7, с. 150]. Саме через виконання дітьми в початковій школі практичних дій, які зачіпають всі сфери відчуття дітей, можливе перетворення зовнішніх атрибутів патріотизму (знання державної символіки, традицій і звичаїв тощо) на внутрішні якості, присвоєння дитиною собі отриманого досвіду.

Програмою з літературного читання для 2-4 класів передбачено засвоєння школярами уявлення про фольклор на доступному для даного віку рівні: малі жанри фольклору (прислів'я, приказки, загадки, скоромовки), казки, легенди, перекази, пісні [5]. Уроки вивчення фольклору мають надзвичайно великий потенціал щодо національно-патріотичного виховання учнів, оскільки скарбниця народної мудрості, з одного боку, відображає загальнонаціональний менталітет, а з іншого – має специфічні особливості, притаманні певному регіону.

Кожен населений пункт Волині славиться унікальним літописом народної мудрості, де акумульовано історію, звичаї і традиції певної місцевості, характери людей та їхній світогляд, наприклад:

- прислів'я, приказки: *Добре тому, хто в своєму домі* (с. Черче); *Пташина рада весні, а дитина – матері* (с. Сильно); *До старості вчиться мудрості* (с. Журавники) та ін.

- загадки: *За стіною костяною барабанчик б'ється (серце)* (с. Звірів); *Чотири чотирнички, а п'ятий – макарчик (пальці)* (м. Володимир-Волинський); *Садити зерно, а вирросло сонце (соняшник)* (с. Крухничі) та ін. [1]

- скоромовки-спотикачки (записані і збережені для наступних поколінь Оленою Пчілєю – матір'ю Лесі Українки): *Сестрице, чи ткачі тчуть, чи не тчуть? Тчуть-тчуть, ледь човники волочуть, бо таки й чуть-чуть не тчуть! Нехай це потчуть чуть-чуть, бо вже чуть, як перепічки печуть!* та ін.

- пісні «Козуня-любуня», «Жниварська», «Веснянка-рогулька» та ін.

- легенди: «Про заснування Ковеля», «Про озеро Біле і село Невір», «Чого дощ іде, як косять», «Про вік людський» та ін.

Використання творів волинського фольклору на уроках класного і позакласного читання створює умови для використання інноваційних освітніх технологій, комбінування психолого-педагогічних методів та прийомів (метод проєктів, проблемні ситуації, мозковий штурм, дискусія, обговорення, творчі завдання) [2], що стимулює пізнавальну активність школярів. Освітній процес наповнюється живою народною мовою, споконвічними традиціями, високими духовними цінностями шляхом спілкування із земляками – представниками старших поколінь, краєзнавцями, науковцями, письменниками.

Виконуючи завдання на основі творів фольклору волинської тематики на уроках класного і позакласного читання, учні набувають комунікативних навичок (пошук і аналіз інформації, робота в групі, планування та організація власної діяльності, вміння висловлювати свою думку і поважати думку інших, уміння презентувати результати своєї роботи). З'являються можливості для розвитку творчих здібностей дітей, адже кожен має шанс проявити свою індивідуальність.

Наприклад, урок позакласного читання – презентація результатів дослідницько-творчого проєкту «Духовні скарби Волині» (4 клас). Групи учнів презентують свої міні-проєкти:

– «Шукачі» – презентація збірничка волинських прислів'їв, приказок, скоромовок

– «Любомудри» – конкурс розгадувачів волинських загадок

– «Пісенний віночок» – виконання народних волинських пісень

– «Актори» – інсценування легенди про заснування Ковеля

– Краєзнавці» – відеопрезентація «Ми продовжуємо традиції рідного краю»

– «Шоумени» – народна волинська дитяча гра «Вовк, або Залізний ключ».

Таким чином реалізується стрижнева ідея патріотичного виховання молодших школярів: засвоєння поняття «моє, рідне, люблю» [7, с. 150] починається від родини, отчого дому як первинного осередку соціалізації дитини і переходить в подальшому до аналогічного сприймання школярем рідного міста, своєї країни та народу. Адже патріотизм є почуттям, в якому органічно переплітається любов до малої Батьківщини з її народом, природою, традиціями і культурою та почуттям вірності, поваги до своєї держави, готовності їй служити [10, с. 318].

Висновки. Отже, використання українського регіонального фольклору в при вивченні курсу «Літературне читання» забезпечує максимальну ефективність національно-патріотичного виховання молодших школярів, оскільки базується на фундаментальних принципах концепції навчання й виховання як єдиного життєтворчого процесу: учитися, щоб знати; учитися, щоб робити; учитися, щоб жити; учитися, щоб бути.

Література та джерела

1. Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав. Луцьк-Люблін, 2003. 174 с.
2. Бедрій Х. Патріотичне виховання молодших школярів в урочній роботі. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-66-2019-4.pdf>
3. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 26–37.
4. Генік М. Формування морально-етичних цінностей у підростаючого покоління засобами народознавства як науково-педагогічна проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наукових праць. Вип. 10. Кам'янець-Подільський. 2007. Т. 1. 304 с.
5. Літературне читання. Програма для 2–4-х класів ЗНЗ. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57055/> (дата звернення: 20.02.2021).
6. Прасол Д. В. Психодіагностика та корекція в роботі шкільного психолога. Миколаїв: Арнекс, 2009. 235 с.
7. Прасол Д. В. Психологічні аспекти патріотичного виховання молодших школярів у загальноосвітніх навчальних закладах. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2015. № 2 (49). травень. С. 149–151.
8. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-

патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS24863> (дата звернення: 20.02.2021).

9. Стратегія національно-патріотичного виховання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 18.02.2021).

10. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні. *Вибр. твори*: у 5-ти т. Т. 5. Київ: Вища школа, 1983. С. 318.

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ СОФІЇ РУСОВОЇ

Наталія Бесарабчук

студентка 2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта

факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Алла Бубін,

завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, к. пед. н.

Розкрито педагогічні погляди С. Русової на проблему морального виховання дітей дошкільного віку, акцентовано увагу на їх актуальності в сучасних умовах.

У сучасному суспільстві винятково важливого значення набуває проблема формування моральності молодого покоління. Оскільки у формуванні особистості майбутнього громадянина України визначальну роль відіграють впливи, сприйняті у перші роки життя, тому актуальним є пошук ефективних шляхів морального виховання дітей дошкільного віку, які ґрунтуються на перевірених часом національних виховних традиціях нашого народу та найкращих здобутках української дошкільної педагогіки.

Наукову спадщину С. Русової досліджували Л. Артемова, О. Джус, Н. Дічек, З. Нагачевська, С. Попиченко, В. Сергеева, О. Сухомлинська та ін.

У працях Софії Русової гармонійний всебічний розвиток дитини та виховання особистості з моральними цінностями є наскрізною проблемою. Вчена стверджувала, що моральне виховання може бути ефективними лише тоді, коли воно має цілеспрямований характер і здійснюється планомірно, починаючи з наймолодшого віку дитини.

Педагог зазначала: «для морального виховання дошкільний вік є основою, ґрунтом, на якому закладаються підвалини особистості, її громадянської вартості» [4, с. 229]. Головним завданням морального виховання, вона вважала формування характеру, бо саме він дає людині змогу досягнути найвищі моральні блага.

Співзвучними із сьогоденням є завдання, які ставила Софія Русова ще на початку ХХ ст.: оберігати самовартісність особистості кожної дитини, допомагати їй знайти свій незалежний шлях до добра, подолати інертність її духовних сил, збудити активність, привчати дитину обмірковувати свої та чужі вчинки, сприяти прояву її найкращих моральних рис у різних життєвих ситуаціях.

С. Русова застерігала вихователів, щоб вони не домагалися від дітей сліпої слухняності, наголошуючи на свідомому засвоєнні дітьми моральних норм і правил поведінки. Вчена вважала, що вихователям важливо вміти порозумітися з дітьми, вибудувувати щирі, близькі взаємини, викликати у них почуття честі і правди, переконувати їх у необхідності дотримуватися певних норм; пробачати незначні провини та індивідуально обговорювати з вихованцем той чи інший невдалий вчинок; найголовніше – любити дітей так, щоб вони це відчували і мали довіру до свого вихователя, щоб були впевнені: заборона поширюється лише на те, що може зашкодити їхньому фізичному і духовному розвитку.

Починаючи з дошкільних років у дітей потрібно виховувати такі звички, як мужність, охайність, стриманість, шанобливе ставлення до дорослих, наполегливість, терпимість, працелюбність, уважність, чуйність, любов до правди, скромність, розважливості та ін. Наприклад, щоб виховувати у дитини, таку рису як охайність, її повинна оточувати чистота. Чисті стільці та столики, прибране приміщення у дитячому садку, охайні іграшки і одяг. Саме в такій атмосфері для дитини буде цілком природно, що чистоту потрібно підтримувати і бути охайним з речами, що її оточують.

Абсолютно сучасними є погляди педагога щодо методів морального виховання. Вона не визнавала у моральному вихованні покарання та винагороди, вважаючи їх чинниками зовнішнього впливу. Просвітителька була твердо переконана: дитина має виховуватися не під загрозою покарання, а через запобігання негативним вчинкам.

Вона наголошувала на значенні морального впливу оточення, в якому живе дитина, людей, яких вона любить. Перші уявлення та моральні почуття в дитини викликають її батьки, рідні, близькі, що підходять до її колиски, бавлять, пестять, колишуть, купають, граються з нею тощо. Турбота, ласка з боку рідних, радість, яка оточує дитину в здоровій, згуртованій сім'ї, виховують у дітей перші почуття симпатії, любові до батьків, дідусів і бабусь, братів, сестер, породжують прагнення спілкуватися з ними, а згодом – і піклуватися про них. Приклад батьків, старших членів сім'ї стає для дитини тим животворним джерелом, із якого поступово виростає почуття любові до людей, до свого рідного краю, народу, своєї Батьківщини [1, с. 48].

Стосовно умов здійснення морального виховання С. Русова писала, що дитина повинна знаходитися в атмосфері любові, розуміння. До кожної дитини вихователь повинен підходити з ласкою, зі щирим бажанням її зрозуміти, допомогти. Дитина повинна перебувати в доброзичливій атмосфері весь час і наслідувати приклад дорослих і однолітків, які проявляють хороші моральні риси у звичайних для них умовах/

Педагог вказувала на те, що мотиви чи причини одного й того ж негативного вчинку можуть бути різними і вимагають різного виховного впливу. Для цього вихователь повинен зрозуміти дитину, проникнути до глибин її душі, розібратися в мотивах [3, с. 137].

Софія Федорівна була прихильницею «випереджаючої педагогіки»: навколо дитини необхідно створити таку атмосферу, в якій би ніщо не сприяло появі в неї негативних рис і де б гасилися природні негативні інстинкти.

Формування моральної поведінки дитини починається змалку, в сім'ї, з елементарного поєднання одержуваних дитиною моральних знань із найпростішими моральними діями та вчинками. Нормою є зовнішня вимога, яка йде від дорослої людини. На її основі в дитини розвивається свідомо поведінка, виникають основи самоконтролю, вона починає діяти на основі внутрішніх спонук, а виконання норм стає мотивом її моральної поведінки.

Важливими засобами морального виховання, що відповідають індивідуально-психологічним та віковим особливостям дітей дошкільного віку, є дитяча гра та драматизація. Їх педагогічну цінність Софія Русова вбачала у здатності формувати в дітей моральні й духовні якості на основі пробудження й плекання в них тих природних інстинктів, що позитивно впливають на їхнє виховання.

На думку педагога, з метою морального виховання дітей дошкільного віку потрібно оточувати дітей високоморальними людьми; залучати їх до сприйняття позитивних художніх образів, вчити співпереживати позитивним героям художніх творів; організовувати ігри-драматизації духовно-морального змісту, які ставлять дітей у ситуацію морального вибору [2, с. 58].

Для українських дітей, на її думку, релігійне виховання має особливе значення, оскільки однією з національних рис українського народу є релігійність. Вона вважала, що релігійність тісно пов'язана з моральністю і є одним із джерел морального виховання.

Педагог застерігала, що у прилученні дітей до релігії не може бути «жодних катахізмів або богослужбених пояснень». Стосовно молитви педагог зазначала, що якщо в дитині є бажання молитися, то вона має молитися так, як вона хоче, сама знаходячи для цього слова. За переконанням вченої, релігійне виховання – це справа сім'ї і в цьому з неї не можливо не погодитися [1, с. 52].

Висловлені Софією Русовою ідеї щодо морального виховання дітей дошкільного віку не лише не втрачають своєї актуальності на сучасному етапі розвитку української педагогіки, а й набувають нового звучання у зв'язку з прагненням українського суспільства відродити й упровадити у практику роботи закладів освіти найцінніші надбання вітчизняного педагогічного досвіду.

Література та джерела

1. Дяков І. В. Проблеми морального виховання у творчій спадщині Софії Русової. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія і педагогіка*. 2013. Вип. 23. С. 46–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_23_8 (дата звернення: 10.02.2021).
2. Отич О. Використання педагогічної спадщини Софії Русової в морально-духовному вихованні дошкільника. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2014. Вип. 7. С. 53–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eeepd_2014_7_7 (дата звернення: 10.02.2021).
3. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Кн.1. Київ: Либідь, 1997. 272 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ

Вікторія Бігун

студентка 4 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Лілія Боремчук,

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, методист коледжу

Висвітлено актуальність питання патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народних традицій. Проведено аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження. Окреслено значення засобів народних традицій для виховання й розвитку старших дошкільників.

Розглядаючи теоретичні основи патріотичного виховання дошкільників в педагогічній науці, хочемо зазначити, що почуття любові до Батьківщини – це одне з найсильніших почуттів, без нього людина ущербна, не відчуває своїх коренів. Відчує людина прихильність до рідної землі або віддалиться від неї, це вже залежить від обставин життя і виховання. Тому важливо, щоб дитина вже в дошкільному віці відчула особисту відповідальність за рідну землю і її майбутнє.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку базуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання. Чим більше збагачується такими цінностями досвід дитини, тим значиміший авторитет дорослих, які, на думку дитини, відповідають моральним критеріям.

Завдання виховання національних і загальнолюдських духовних цінностей, усвідомлення особистістю свого громадянського обов'язку, утвердження якостей громадянина-патріота України знайшли відображення у Законі України «Про освіту», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Зокрема, у працях науковців (І. Беха, А. Богущ, Т. Поніманської, Ю. Руденко та ін.) поняття «патріотизм» як базове в національно-патріотичному вихованні охарактеризовано як національна свідомість. У дослідженнях Н. Борисової, М. Єпіхіної, Н. Курило, С. Тесленко, Л. Шкрєбтєнко та ін. розкрито засоби національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

В. Сухомлинський кажучи про виховання громадянськості і патріотизму, вважав, що дорослі повинні в першу чергу дбати про те, щоб маленька людина стала людиною з великої літери, щоб вона могла відрізнити погане від хорошого, щоб її прагнення і бажання були спрямовані на творення, самовизначення і розвиток в собі тих якостей і цінностей, завдяки яким ми твердо скажемо про неї, що вона патріот і громадянин своєї Батьківщини.

Виховання любові до Батьківщини, до своєї Вітчизни – завдання надзвичайно складне, особливо коли мова йде про дітей дошкільного віку. Однак значною мірою така складність виникає при спробі переносити на дітей «дорослі» показники проявів любові до Вітчизни.

Український педагогічний словник подає таке визначення патріотизму – це природна прихильність і любов до рідної землі, мови, культури; глибоке моральне почуття, показник і виразник найвищих проявів духовного світу людини.

У сучасній літературі патріотичне виховання трактується як виховання, що формує усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, любов до своєї Батьківщини, уболівання за долю свого народу, його майбутнє. Результатом ефективного патріотичного виховання є формування патріотизму, патріотичних почуттів. За Великим тлумачним словником сучасної української мови, патріотизм (грец. *paths* – батьківщина) – любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу, готовність для них на жертви й подвиги.

З давніх-давен в українській родині панували традиції, які вбиралися з молоком матері. Дітей виховували на знаннях, практичних справах, діях, які відображали матеріальне і духовне буття, історію рідного народу та були спрямовані на формування світогляду, розвиток культури і духовності молоді. Народознавчий підхід не лише забезпечував усебічне і глибоке засвоєння накопичених минулими поколіннями знань, а й виховував пошану до свого краю, до його історії. Осягаючи народну мудрість, молодь наслідувала старших в організації своєї життєдіяльності. Народ створював і вдосконалював певні морально-етичні норми.

Веснянки та гаївки як дуже давня народна творчість, що характеризує наше далеке минуле, мають надзвичайну цінність і є нашою праісторією, свідчать про життя наших предків, тому заслуговують на збереження і впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти для патріотичного розвитку дітей. Справжньою скарбницею нашого народу, яку потрібно глибоко пізнавати, є колядки та щедрівки. Колядки і щедрівки викликають у дітей радість, бадьорість, формують оптимістичне світосприймання. У дошкільнят виникає бажання втілювати в життя те, про що вони співають, коли зичать добра працюючим людям. Українські народні казки містять відомості про форми та способи культурної поведінки, несуть у собі глибокий моральний зміст.

Отже, головними чинниками народної моралі були повага до вільної праці, утвердження ідеалів добра, краси, гуманних взаємин. Саме в дошкільному віці, коли дитина дуже чутлива до емоційних впливів і схильна до наслідування, створюються сприятливі умови для того, щоб поступово розкрити її зміст народної і світової спадщини через мистецькі твори, етику людських взаємин, сформуванню першого практичного досвіду прояву душі стосовно рідних та близьких людей, рідної домівки, отчого краю з його природою, історією і традиціями, рідної мови, – усього, з чого для кожного починається Батьківщина. «Батьківщина починається для дитини з шматочка хліба і ниви пшениці, з лісової галявини і блакитного неба над маленьким ставом, із пісень і казок матері над коліскою».

Література та джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Авторський колектив: Богуш А., Бельська Г., Богініч О., Гавриш Н., Долинна О., Личенко Т., Коваленко О., Лисенко Г., Машовець М., Низковська О., Панасюк Т., Піроженко Т., Шевчук А., Якименко Л. Київ, 2020. 26 с.
2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: *Навч. посіб.* Київ: *Вища школа*, 2002. 407 с.
3. Бех І. Д. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізації цих суспільних змін: *навчально-методичний посібник*. Київ: Пед. думка. 2011. 240 с.
4. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської. *Світ виховання*. 2007. № 1. С. 23–34.
5. Дудар, О. В. Залучення національних традицій до сучасної системи виховання. *Класний керівник*. 2012. № 1/2. С. 22–23.
6. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 14–17.
7. Ланенкова О. Добрий друг – казка, або усна народна творчість як виховний засіб. *Обдарована дитина*. 2013. № 10. С. 28–30.
8. Методичні рекомендації до програми виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина». URL: <http://nauch.com.ua/psihologiya/5477/index.html> (дата звернення: 14.02.2021).
9. Рибцун О. Казка вчить добра і правди. *Дошкільне виховання*. 2005. 11. № 12. С. 16–17.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Віолетта Бідак

**студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової та мистецької освіти**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Лілія Стахів,

зав. кафедри педагогіки та методики початкової освіти, к. пед. наук

Простудійовано роль музейної педагогіки, елементи яких мають місце на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ», висвітлено їх переваги, запропоновано форми, методи, засоби та методичні прийоми цієї технології, які сприятимуть ефективному їх використанню вчителем в освітньому процесі початкової школи.

Сьогодні в умовах Концепції Нової української школи в рамках Державного стандарту початкової освіти проблема оновлення змісту засобами краєзнавства набуває особливої актуальності. В умовах реформування сучасної початкової школи постає питання щодо нових підходів до організації навчальної діяльності учнів із використанням сучасних інноваційних технологій, зокрема елементів музейної педагогіки [5; 8].

На це націлюють державні освітні документи, прийняті урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Професійний стандарт учителя (2020 р.) та ін. [5; 6; 7].

Детальний аналіз чинних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти, зокрема для шкіл I ступеня, укладених відповідно до Держстандарту, акцентовано на формуванні в учнів низки інноваційних компетентностей. Ця нормативно-правова база підкреслює, що це завдання може бути

вирішене завдяки правильній організації уроків чи інтегрованих навчальних занять «Я досліджую світ» відповідно до освітніх галузей, зокрема й природничої [5].

Виокремлено переваги освітнього процесу початкової школи із використанням елементів музейної педагогіки: створення в колективі творчої атмосфери, демократичного стилю спілкування педагогів з учнями, свобода творчих дискусій, обмін думками; підвищення інтересу вихованців до навчання; урізноманітнення форм і методів освітньої роботи, посилення міжпредметних зв'язків; використання нестандартних видів занять; підвищення загального рівня культури і впливу на формування свідомого ставлення до культурної спадщини людства.

Подано напрями освітнього процесу музейної педагогіки: залучення учнів та їх батьків до відвідування музеїв; зустрічі з цікавими людьми (поетами, літераторами, музикантами, художниками); використання форм, методів, методичних прийомів та елементів педагогічних технологій, що призводять до відвідування учнями громадських музеїв та музеїв при навчальних закладах [1].

Для реалізації цих напрямів та завдяки клопіткій роботі вчителів та учнів потрібно створювати так звані «осередки» на зразок галереї фотознімків, музейних кімнат, музейних куточків, музейних пересувних мобільних експозицій, виставок музейних експонатів на відповідні теми: «Світ очима села, міста», «Визначні люди села, міста», «Речі з минулого», «Куточок місцевого українознавства», «Бабусяна скриня з минулого покоління» тощо [3, с. 4].

Сучасні науковці пропонують ознайомлювати з музейними експонатами за допомогою використання інформаційно-комунікативних, ігрових, проектних та новітніх інтерактивних технологій, завдяки яким нині музеї перетворюються на «живі організми».

Виокремлено низку методів музейної педагогіки:

- словесних – спрямованих на отримання основної інформації;
- наочних – пов'язаних з ілюструванням (малюнків, схем, ілюстрацій, репродукцій картин) та демонстрацією аудіовізуальних засобів наочності (кіно, відеофільмів, презентація слайдів через мультимедійний проектор та пересувних виставок, які містять фото-, відеотеку та цінні експонати);
- практичних методів, націлених на оволодіння матеріалом на основі вправ, виконання самостійних завдань, практичних робіт [3; 9].

Існує така класифікація методів музейної педагогіки:

- методи живого слова (репродуктивна та евристична бесіда, читання вголос або розповідь з використанням прикладів із життя краю, відомостей із періодичної преси, художньої літератури, ілюстративного матеріалу, читання оповідань, казок);
- методи роботи з письмовими та друкованими першоджерелами (позакласне читання додаткової літератури, вивчення історичних документів);
- методи краєзнавчої експозиції (зустрічі з краєзнавцями, старожилами, свідками історичних подій, походи до історичних місць);
- практичні методи (організація спостережень, обробка їх результатів, опис на основі краєзнавчих джерел, робота над краєзнавчими довідниками, краєзнавчою літературою, періодичною пресою, заповнення музейних щоденників, представлених учнівськими малюнками, колажами, схемами; виконання домашніх завдань шляхом малювання, ліплення, придумування своїх назв експонатів; складання загадок, казок, інсценізація, драматизація, театралізація; виготовлення власних учнівських робіт – малюнків, виробів, макетів, споруд, моделей) [2, с. 3].

Окрему групу методів музейної педагогіки складають ігри музейного змісту як практичних методів навчання у музеї, а саме: ігри-розваги; ігри-подорожі; ігри-графічні вправи; інтелектуально-творчі ігри; ігри з сюжетом літературних творів.

Отже, музеї виступають своєрідним засобом масової інформації, зберігачем народної пам'яті; музейна атмосфера залишає незабутнє враження.

Існують такі методичні прийоми музейної педагогіки:

- прийом показу – створення відповідної атмосфери і тривалості споглядання, привабливості музейних предметів, які використовуються під час роботи з творами мистецтва, скульптури, кераміки тощо;
- прийом коментування – використання експонату з метою демонстрування його у розвитку або русі.

Важливе місце займають і засоби музейної педагогіки, що дають змогу пробудити в учнів відчуття приналежності до свого роду, рідної землі, прагнення долучатися до культури українського народу, історії, традицій. При проведенні екскурсій у музеях використовуються невербальні засоби спілкування такі, як міміка, а також вказівні, просторові, конструктивні, спонукальні та підтекст внутрішнього додаткового змісту розповіді, створюють емоційне ставлення до побаченого та почутого [2, с. 4].

Виокремлено й модель музейно-педагогічного процесу та подані його основні складники:

– методологічна основа музейно-педагогічного процесу (діалог з пам'яттю, музейним педагогом, міжособистісний діалог);

– музейне середовище, приміщення, простір, експозиція, експонат, глядач, музейний педагог, форми, методи, методичні прийоми та засоби освітнього процесу музейної педагогіки [3].

Отже, музейна педагогіка на сьогодні розглядається як інноваційна педагогічна технологія, вона набуває великої популярності в системі освіти, зокрема початкової. Її використовують учителі на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Література та джерела

1. Барановська І. Використання музейно-освітніх технологій у початковій школі. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. 2009. № 4. С. 128–131.
2. Вайнберг Т. Б., Хавіна С. Я. Музейна педагогіка – перспективний напрям у сучасній системі національної освіти. *Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота*. 2014. № 2 (02). С. 2–7.
3. Волошин С. Музейна педагогіка у початковій школі: методичні рекомендації до спецкурсу. Дрогобич: РВВ ім. І Франка, 2018. 69 с.
4. Гайда Л. А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. *Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції* (Кіровоград, 21–22 жовтня 2010р.). Кіровоград: Видавництво КОШПО імені Василя Сухомлинського, 2012. С. 243–249.
5. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 11.02.2021).
6. Закон України «Про освіту». URL: [zakon. rada. gov. ua / laws / show / 2145-19](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19). (дата звернення: 11.02.2021).
7. Концепція Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення: 11.02.2021).
8. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі: навчальний посібник. Дрогобич: РВВ ім. І Франка, 2010. 176 с.
9. Методична розробка «Музейна педагогіка. Музейні уроки». URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/48587/ (дата звернення: 11.02.2021).

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Тетяна Більська

студентка 4 курсу 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталя Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Розкрито основні поняття щодо організації самостійної роботи молодших школярів. Описано найефективніші види самостійних робіт учнів.

Самостійність учнів у навчанні – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями й навичками. Часто і правильно застосовувана самостійна робота розвиває довільну увагу дітей, виробляє в них здатність міркувати, запобігає формалізму в засвоєнні знань і взагалі формує самостійність як рису характеру. Це зумовлює обов'язковість і різноманітність самостійних робіт.

Ефективність самостійної роботи досягається, якщо вона є однією із складових, органічних елементів навчального процесу, і для неї передбачається спеціальний час на кожному уроці, якщо вона проводиться планомірно і систематично, а не випадково і епізодично.

Самостійні роботи, пов'язані із спостереженням, постановкою дослідів, мають дуже велике значення, оскільки сприяють розвитку в учнів спостережливості, дослідницьких умінь і навичок. К. Ушинський зазначав, що основа розуміння суто людської мови полягає в правильному логічному мисленні, а правильна логіка мислення виникає з правильних і точних спостережень.

На уроках природознавства самостійна робота учнів різноманітна і за змістом, і за формою. Діти можуть самостійно опрацьовувати нові статті за підручником, проводити досліди за інструкцією, відповідати на запитання, малювати схеми, виконувати завдання з гербарієм, колекцією, працювати з календарем природи тощо. Учитель планує самостійну роботу на різних етапах навчального процесу. Залежно від рівня обізнаності школярів з матеріалом змінюватиметься й ступінь їх самостійності під час виконання завдань.

Безпосередньо розвитку в учнів спостережливості сприяють уроки з природознавства. З перших днів занять у школі вчитель повинен організувати систематичні, цілеспрямовані спостереження за погодою,

сезонними змінами в рослинному, тваринному світі та в праці людей. На спостереження не відводяться спеціальні години, вчитель планує цю роботу щоденно. Кожного дня в ті самі години на одному з уроків певний час відводиться на бесіду про спостереження, які учні проводять самостійно.

Самостійна робота активізує діяльність молодших школярів, посилює в них інтерес до певного матеріалу, розвиває ініціативу і привчає застосовувати набуті знання в пізнанні нових фактів та в практичній діяльності. Знання цих психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку дає можливість ефективніше організувати самостійну роботу учнів.

Для самостійного ознайомлення учнів з новим матеріалом доцільно пропонувати текст описового характеру з підручника. Перед читанням статті вчитель за 1-2 хвилини повідомляє учням мету роботи, визначає текст, який вони повинні опрацювати, і обов'язково ставить контрольні запитання, на які учні мають підготувати відповіді в процесі читання тексту. Якщо матеріал об'ємний, різноплановий, доцільно запропонувати самостійно, ознайомитися тільки з певною, логічно закінченою частиною, попередньо пояснивши незрозумілі дітям слова. Перед самостійним ознайомленням з текстом іноді доцільно, щоб діти розглянули відповідну таблицю з природознавства, подивилися кілька кадрів діафілму або діапозитиву чи ілюстрації. Самостійне виконання малюнків-схем вимагає від учнів певних навичок. Тому доцільно, щоб розповідь учителя супроводжувалась, малюванням на дошці, щоб учні могли бачити зразок правильного виконання схематичного малюнка.

Для того, щоб детальніше дослідити як самостійна робота учнів впливає на активізацію пізнавальної діяльності було проведено спостереження над учнями 1-4 класів. Дослідження проведено у ЗОШ І – ІІ ступеня с. Личани. Кількість дітей початкової школи – 30. Також проведено систему спостережень за уроками вчителів початкової школи та відвідано 8 уроків природознавства у 1-4 класах. На уроці оволодіння новими знаннями вчителі, пояснюючи нову тему, обирали більше самостійної роботи учнів, використовуючи різні її види. Після опитування учнів за даною темою зроблено висновок, що 50% учнів після самостійного опрацювання потребують обговорення та додаткового пояснення вчителя, 30% учнів зрозуміли матеріал без додаткового пояснення та 20% потребують детального пояснення та додатково опрацювання вдома.

У даній ситуації, ми порадили б вчителям використовувати більше тренувальних вправ тому, що коли вчитель пояснює і показує на прикладах, як треба працювати діти краще запам'ятовують. Під час виконання вправ під керівництвом вчителя, підвищується пізнавальна активність учнів. І тільки після цього вони самостійно працюють над аналогічними завданнями.

У процесі навчання можуть створюватись такі ситуації, коли інші фактори на перший погляд випадкові і незначні, впливають на вибір того чи іншого методу. Тому правильний спосіб проведення уроку та ефективну методику організації самостійної роботи може вибрати вчитель, який знає загальні рекомендації і всебічно оцінює наявні умови.

Отже, організація самостійної роботи учнів початкових класів є складовою частиною проблеми вибору методів та форм навчальної діяльності молодших школярів. Розв'язання її на належному рівні дасть можливість навчити учнів вчитися, включати їх в активну пошукову діяльність, що значно розширить навчально-виховні можливості уроків, підвищить ефективність в опануванні учнями знаннями та вміннями та викличе позитивне ставлення до навчання.

Література та джерела

1. Коменский Я. А. Великая дидактика. *Избранные педагогические сочинения*. Москва: Учпедгиз, 1939. Т. 1. С. 179– 181.
2. Луцк Д. В. Дидактика початкової школи. Дрогобич: Посвіт, 2013. 172 с.
3. UPL: <https://works.doklad.ru/view/DpJLEl5UBV8/6.html> (дата звернення: 15.02.2021).
4. UPL:https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0a65625b2bc78b4d53a89421316c26_0.html (дата звернення: 15.02.2021).

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАОЧНИМИ ЗАСОБАМИ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анна Біляк

**студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Віктор Корнелюк,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Проаналізовано проблему формування підприємницької компетентності наочними засобами математичної освітньої галузі початкової школи. Визначено сутність поняття «підприємницька компетентність» та його структуру.

На сьогодні, щоб розвинути економіку нашої країни потрібно виховувати висококваліфікованих спеціалістів різних галузей економіки. Які зможуть самі вирішувати різні проблеми економічної сфери життя громадянського суспільства. Тому, у програмі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів навчання математичної освітньої галузі подають вправи, за допомогою яких діти навчаються вирішувати різні завдання економічного характеру.

Так, старший викладач кафедри дошкільної і початкової освіти Кіровоградського ОШПО імені В. Сухомлинського Л. Кашубою розробив Програму навчального курсу «Цікава економіка» для учнів 2–4 класів з початкових основ економічних знань, яка враховує вимоги Державного стандарту початкової загальної освіти [4, с. 68–84]. Але в сучасному світі одним із способів поліпшення системи освіти в Україні є впровадження компетентнісного підходу, теоретико-методичні основи якого розробляються у сучасних наукових дослідженнях (Н. Бібік, І. Єрмаков, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та інші). Українські вчені та педагоги-дослідники, з'ясовують шляхи та особливості виховання підприємницької компетентності учнів початкових класів; визначають зміст і розробляють методику економічного виховання дітей молодших школярів; вивчають особливості засвоєння дітьми основ підприємництва. Тому, питання формування підприємницької компетентності є актуальним і потребує подальшого дослідження.

Мета роботи: проаналізувати систему формування підприємницької компетентності, з використанням наочних засобів математичної освітньої галузі початкової школи.

Сучасні дослідники: О. Пискун, Н. Сокол зазначають, що людина, яка володіє предметною компетентністю має такі риси характеру: самостійність, наполегливість, відповідальність, чесність та організованість [2, с. 119]. Педагоги-новатори надають передусім увагу організації екскурсій у банк, на ринок та магазини рідного міста, села, які породжують в учнів практичні навички економічної поведінки. Л. Кашуб вважає, що засвоєння основ економіки буде результативнішим, якщо проводитимуться інтегровані уроки, тому що курс економіки для учнів молодшого шкільного віку пов'язаний з математикою, логікою, та іншими навчальними дисциплінами. Ю. Білова у структуру підприємницької компетентності, окрім зазначених, уводить такі якості, як толерантність, цілеспрямованість, витримка, відкритість до змін, орієнтація на розвиток і якість [3, с. 16].

На сучасних онлайн ресурсах нової української школи підприємницьку компетентність визначено, як уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави, здатність до підприємницького розвитку [5].

Моделювання проблемних ситуацій на уроках математики і створення ситуації успіху для дитини – ось мета уроків, які направлені на розвиток в учнів цієї компетентності.

У підручнику «Математика» 1 клас у розділі 2 «Нумерація чисел від 1 до 10» є завдання, що розвивають у дітей самостійність, організованість, що є складовими підприємницької компетентності здобувачів освіти початкової школи [1, с. 24–51]. На уроках у початкових математики практикується застосування хвилинок «Цікава математика» на економічну тематику, де учні навчаються розраховувати раціональну покупку, знайомляться з різними професіями у сфері економіки.

Проте, в цих завданнях менше приділено організації взаємодії, що є компонентом підприємницької компетентності, тому визначаємо за потрібне доповнити такими вправами. Їх пропонуємо учням вирішувати в групах, мікрогрупах:

Гра «Порахуй швидко та правильно». Ділимо клас на три групи та шикуюмо їх. Вчитель записує на дошці приклади з теми «Додавання та віднімання чисел в межах 10». Учні кожної з команд по черзі ідуть до дошки та записують правильні відповіді. Здобуває перемогу та команда, яка швидше вирішить правильно завдання.

Гра «Знайди пару». Поділяємо учнів на дві команди. Вчитель роздає кожній команді картинки з прикладами на множення числа 2, разом з ними роздає картинки із відповідями. Виграє та команда яка перша правильно знайде усі пари.

Гра «Відшукай правильну форму». Клас поділений на мікрогрупи (3–4 учнів, педагог роздає картинку на яких зображені геометричні фігури (квадрат, трикутник, коло і т. д.). Вчитель називає предмет, наприклад, дошка. Команда має підняти картинку із зображенням геометричної фігури, яка буде відповідати формі предмета. Перемагає та мікрогрупа, яка правильно та швидше покаже вірні відповіді.

Для кращого формування елементів підприємницької компетентності пропонуємо застосовувати наочні засоби (паперові гроші, картинки, палички Кюїзенера та ін.).

Висновки. Доповнення вправ підручника з акцентом на елементи підприємницької компетентності, допомагає сформувати підприємницьку компетентність здобувача освіти в початковій школі з використанням наочних засобів математичної освітньої галузі.

Література та джерела

1. Логачевська С. П., Логачевська Т. А., Комар О. А. «Математика» 1 клас. С. 24–51. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1210-matematika-logachevska-1-klas.html> (дата звернення: 07.02.2021).
2. Пискун О. М., Сокол Н. В. Розвиток підприємливості та фінансової грамотності учнів старшої школи в процесі технологічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 151(2). С. 118–122.
3. Білова Ю.А. Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Випуск 7 (50). 2013. С. 15–17.
4. Програми курсів за вибором для початкових класів. Варіативна складова Базового навчального плану. Кн. 3 / упор: Г. Ф. Древаль, Л. Ф. Щербакова, А. В. Лотоцька. Тернопіль: Мандрівець, 2012. С. 68–84
5. Ключові компетентності НУШ. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2108-11-kompetentnostey-uchnya-pochatkovo-shkoli-chek-lst-dlya-vchitelya> (дата звернення: 07.02.2021).

ДАВНЬОРУСЬКА ОСВІТНЯ ТРАДИЦІЯ

Іван Бобіцкий

студент 2 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.*

Вивчено особливості педагогічної шкільної практики в період Давньої Русі. Вивчено давньоруські освітньо-виховні традиції.

Розвиток освіти у Київській Русі ґрунтувався на власних національних традиціях та використанні античного й болгарсько-візантійського досвіду шкільного навчання. Поширенню грамотності сприяло прийняття християнства (988) у його східному, православному варіанті, що, на відміну від католицизму, давало змогу проводити богослужіння рідною мовою. Досі нема однозначної думки про те, чи існували в Київській державі правильно організовані школи, якою мірою ті чи інші школи обслуговували населення та який був рівень тогочасної освіти.

Причина розбіжності думок полягає в тому, що дослідники питання про стан освіти в Київській Русі в своїх міркуваннях оперують різними історичними матеріалами. Деякі вчені приймають за вірогідний той матеріал, що його подав російський історик В. Татищев у своїй праці «Исторія Россійская» (Т. 1, 1768–1769 рр.), а саме, відомості з якогось Якимівського літопису, що його ніби дістав він від архімандрита Мельхиседека. З часом цей літопис назавжди був втрачений. Більшість істориків визнає всі відомості з Якимівського літопису за власні вигадки самого В. Татищева, що хотів будь-яким способом довести, що в стародавній Русі, завдяки піклуванню руських князів, освіта стояла на високому рівні.

Степан Сірополко у праці «Історія освіти в Україні» учених щодо погляду їх на стан освіти в Київській Русі поділяє на три категорії. До першої категорії можна віднести тих учених, які, приймаючи на віру відомості з Якимівського літопису, тримаються думки, що освіта за доби Київської держави стояла дуже високо, бо вже того часу були, мовляв, правильно організовані школи, а саме духовенство вважало за обов'язок поширювати освіту серед своїх парафіян. Наприклад, Ф. Леонтович твердить, що «кожна парафія повинна була мати школу. Шкільна повинність в приложенні до окремих осіб мала такий самий індивідуально-умовний характер, як і інша канонічна повинність кожного християнина». Проте прихильники цієї теорії розходяться в поглядах на обсяг тих знань, що їх давала стародавня школа. Наприклад, М. Лавровський вважав, що стародавня школа вчила не тільки читати, писати, співати, але й давала відомості з граматики та лічби. Знання з географії, історії, природознавства доводилося добувати шляхом «книжного научення», «книжного почитання», завдяки чому вже в ті часи був окремий клас людей, що володіли всіма освітніми засобами, які знала тоді Візантія. Навпаки, В. Лешков та інші дотримуються тої думки, що в стародавній Русі не було ні осіб, ні станів, що різко відрізнялись від маси, – стародавня Русь

була, мовляв, рівнина як у фізичному, так і в духовому розумінні: освіта була поширена рівномірно серед усього громадянства.

До другої категорії можна віднести тих учених, що відкидають відомості В. Татищева з Якимівського літопису та додержуються цілковито протилежної думки щодо стану освіти в стародавній Русі. Сюди можна віднести насамперед Е. Голубінського, який доводить, що в стародавній Русі не було шкіл, а приватні особи відкривали у себе вдома, так би мовити, публічні читання. «Ця саме форма неурядових шкіл, а приватного навчання, – каже він, – була, треба думати, причиною того, що освіта пройшла через нас, як крізь сито». Думки Е. Голубінського додержується також К. Харлампович. Накінець, до третьої категорії учених можна віднести тих, що, відкидаючи вигадки В. Татищева, разом з тим не цілком поділяють і висновки Е. Голубінського та його однодумців, а шукають правду посередині. До цієї категорії вчених належить М. Грушевський, який доводить, що в наших давніх джерелах зовсім нема виразних вказівок про організовані школи, але ті джерела дають нам право думати, що освіта набувалася тоді чи в колективних школах, чи від поодиноких учителів, причому переважна більшість прагнучих освіти шукала тільки самої письменності – навчання читати. Якщо додержуватися літописних даних, що дійшли до нас, а також відомостей різних історичних пам'яток, то доводиться визнати, що як оптимістичний, так і занадто песимістичний погляд на стан освіти в Київській Русі мало виправданий.

Шкільна освіта за князювання Володимира Великого (980–1015) і Ярослава Мудрого (1015–1054) стає частиною загальнодержавної і церковної політики Київської Русі. Причини, що сприяли швидкому розповсюдженню грамотності на Русі:

- турбота про освіту не лише церковників, а й князівської (світської) влади. Перша школа “книжного вчення” відкрита в 988 року. Володимиром при Десятинній церкві (300 учнів), Ярослав Мудрий у 1037 році відкрив двірцеву (палацову) школу у Софійському соборі у Києві;

- проведення навчання в давньоруських школах рідною, слов'янською мовою, а не як на Заході – латиною; розповсюдження такої форми освіти як самоосвіта (що була невідома для Заходу того часу); давньоруські школи були більш доступними для простих людей;

- освіта була доступною для дівчат. У 1086 році Ганна Всеволодівна відкрила жіночу школу при Андріївському монастирі у Києві. Низка джерел засвідчує високу освіченість жінок насамперед у князівських верхах. Ярослав Мудрий через своїх високоосвічених дочок був названий «тестем Європи» (Анна – дружина французького короля Генріха, Єлизавета – норвезького короля Гарольда, Анастасія – угорського короля Анджея). Високоосвіченою була внучка В. Мономаха Євпраксія (Зоя), яка написала перший науковий медичний трактат «Алімма» («Мазі»).

У XI ст. (періоду розквіту Київської Русі) були такі типи шкіл: «книжного вчення», «монастирські школи», школи-грамоти, кормильство. Школи «книжного вчення» навчали по книгах. 1037 року Ярослав Мудрий при Софії Київській заснував двірцеву школу підвищеного типу, відкрив тут велику бібліотеку. Школа Ярослава мала міжнародне значення (при дворі князя виховувались англійські королевичі Едвін і Едуард, майбутній король Данії Магнус Добрий, угорський королевич Андрій, датський королевич Герман та ін.). Для монастирських шкіл ігумен Києво-Печерського монастиря Феодосій у 1068 році запровадив для ченців обителі Студитський статут (798 р.), за яким передбачалося навчання монахів грамоті, життя у гуртожитку, обов'язкову фізичну працю, відречення від будь-якої власності, суворої дисципліни. У кін. XI – поч. XII ст. з'являється поняття «навчання грамоти», під яким розуміли навчання дітей читання, письма, лічби, хорового співу. Ці школи утримувалися на кошти батьків, тому для бідного населення були недоступні. *Кормильство* – це форма домашнього виховання дітей феодальної знаті. Кормильців-вихователів мали князі Ігор, Святослав, Ярослав Мудрий, Роман Галицький та ін. Кормильцями княжат були бояри та воеводи. В обов'язки кормильця входило розумове, моральне і військово-фізичне виховання, раннє залучення княжича до державних справ, військового і політичного життя.

Навчальний рік розпочинався з появою першого снігопаду і приурочувався до свята Наума (14 грудня): в народі казали: «Не знав ні “аз”, ні “буки” – прийшов Наум і змусив до науки», «Святий Наум наводить на ум»; чи Кузьми і Дем'яна (14 листопада). В обох випадках початок занять в школі залежав від того, де пізніше сніг покривав землю і завершувався випас домашньої худоби; закінчувався навчальний рік з появою зелені навесні. Заняття в школах починалися зранку, потім була перерва на обід, далі заняття тривали до церковної вечері; точно встановленого строку навчання не було, учні навчалися два-три роки, доки вистачало коштів у батьків. Уроки додому не задавалися, учні все визубрювали в школі в майстра; кожний займався тим, що йому задано: один – зубрив буквицю, інший – читав часослов, третій – починав списувати прописи.

Уся система виховання і навчання розглядалася як підготовка до християнського вдосконалення особистості.

Література та джерела

1. Бабишин С. Д. Школа та освіта Давньої Русі. Київ: Вища школа, 1973. С. 3–86.
2. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. С. 4–32.
3. Марчук С. С. Технологія вивчення історії української школи і педагогіки в педагогічному коледжі. Луцьк: Твердиня, 2009. С. 5–11.
4. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів: Афіша, 2001. С. 17–40.

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ КАРЛА ОРФА НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дарина Бойко,
студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Роксолана Толочко,
викладач методики музичного виховання та фортепіано

Подано використання музично-педагогічної концепції Карла Орфа в початковій школі. Визначено його вплив на ефективність навчання та розвиток творчості молодших школярів.

Філософія музичної освіти Карла Орфа зосереджена на наданні можливості всім учням початкової школи бути успішними. На думку багатьох викладачів та дослідників музичної освіти, використання на уроках технік і методів Орфа забезпечує ранній творчий розвиток дітей та діяльність, що залучає їх до створення власних композицій. Включення цього досвіду в початковій школі на уроках музичного мистецтва є важливим і необхідним для розвитку творчих навичок у школяра як особистості. Музична незалежність та імпровізація є важливою частиною музичного процесу навчання дитини, і використання підходу Орфа може бути успішним способом дозволити учням розвивати ці техніки. Це і зумовило те, що ми обрали дану тему.

Карл Орф був німецьким композитором, викладачем і музичним філософом. Він був відомим у всьому світі своїми операми та драматичними творами, але найбільш відомий своїми новаціями в музичній освіті на батьківщині. Освіта і кар'єра Карла Орфа завжди були зосереджені на важливості музики. Орф навчався в Мюнхенській музичній академії. Саме в Мюнхені він познайомився з Доротеею Гюнтер і в 1924 році спільно з нею заснував школу гімнастики, танцю та музики. Орф також був відомий своїми диригентськими здібностями, він диригував ансамблями в Мюнхені, Дармштадті та Мангаймі.

Система музичної освіти в початковій школі Карла Орфа значною мірою заснована на меті розвитку почуття ритму та музичної незалежності за допомогою руху, танцю, імпровізації, композиції та виконання. Багато з них виконуються на ударних інструментах та «інструментах Орфа». Метод отримав широке поширення, особливо в його рідній країні, Німеччині та в Сполучених Штатах Америки. Його методологія, відома найчастіше як підхід Орфа-Шульверка, широко прийнята як спосіб викладання музики на початковому рівні. Це дозволяє використовувати музичний досвід таким чином, щоб учень не відчував страх невдачі. Для створення менш стресової атмосфери вчителі використовують так звані «інструменти Орфа». До цих інструментів, розроблених самим Орфом, належать мініатюрні ксилофони, маримба, дзвіночки і металофони.

Концепція Орфа – процес викладання музики, який можна виконувати частинами або в цілому за будь-який проміжок часу. У цьому методі не існує встановленого репертуару творів, якого повинні дотримуватися вчителі, процес є дуже специфічним на етапах навчання.

Спостереження: учень повинен спостерігати за вчителем, музикою, відео або іншими учнями.

Імітація: діти працюють над формуванням базових навичок ритмічного мовлення, співу, рухів тіла, гри на інструментах за прикладом вчителя.

Учні можуть відкрити і дослідити доступні їм можливості як у звуках, так і в русі. Це допомагає їм відчути своє власне музикування, а не копіювати музику вчителя.

Імпровізація / створення: розширення навички до того моменту, коли діти можуть спонтанно ініціювати власні моделі.

Незалежність: діти здатні самостійно імпровізувати, аналізувати та спілкуватися.

Грамотність: учні вчать читати і писати те, що вони створили.

Зміст методики Орфа полягає у тому, що учні мають змогу спочатку спостерігати, наслідувати, а потім використовувати свої навички та вміння. Це спонукає їх до дослідження навколишнього простору,

звуків, від імітації до створення. Його мета – діти майже одразу відчувають успіх і оцінюють естетику в музиці. Музыка надходить природним шляхом, а не змушує дотримуватися певних правил чи традицій. Ідеалістичні погляди Карла Орфа поглиблюються на тій частині підходу, коли «погані» або «неправильні» ноти вилучаються із ситуації, завдяки цьому учень відчуває успіх і з самого початку відтворює приємні для слуху мелодії.

У підході Орфа музика, яку діти починають слухати з самого дитинства як пасивні слухачі- це загальні звуки, такі як гавкіт собаки, стукіт дверей, літак, що летить в небі чи падання предмета. Потім у його методиці це переходить до відтворення організованих звуків: схем ударів по барабану, поєднаних між собою. Досліджуючи звуки як елементи музики, Орф навчає дітей в початковій школі, що все може бути музикою, якщо вони вирішили це почути саме так.

Карл Орф був дуже зосереджений на дитині як на особистості. Його навчальний процес наголошує на участі учнів у заходах за допомогою плескань, співів, танців чи гри на інструментах. Таким чином, система Карла Орфа побудована на синтезі різних видів діяльності. Ось чому багато його методів навчання включають скандування, плескання, тупання та ударні елементи. Для Орфа з самого початку було важливо, щоб діти фізично відчували темп, ритм та виражали ці елементи за допомогою інструментів.

Було проведено дослідження дієвості методики Карла Орфа в третьому класі початкової школи. Під час спостереження, всього за кілька хвилин заняття повним класом, кожен учень зміг виконати такі дії: плескати в такт, тупати сильним ударом, плескати та озвучувати назви з правильними ритмами, включаючи четвертну, восьму та шістнадцяту ноти, і виконувати всі дії разом. Кожна дитина брала активну участь і була зацікавлена під час уроку. Це дослідження підтверджує дієвість методик, які викладені в книгах та статтях про підхід Орфа. Мета навчання планів уроків була досягнута для кожного окремого учня в рамках занять. На уроках діти мали змогу активно брати участь у заходах, розроблених з використанням підходу Орфа. Вони також змогли продемонструвати сильний такт, слабкий ритм та прості ритми. Учні розуміли і могли перерахувати причини труднощів у вираженні музичної самостійності.

Застосування музичної незалежності та імпровізації в музичному мистецтві є важливою частиною навчання в початковій школі. Для того, щоб викладати імпровізацію, вчителі спочатку повинні починати з уроків, які зосереджуються на активній участі, індивідуальності, музичній незалежності, ритмічності та мелодії. Можна застосовувати на будь яких етапах в початковій школі. Імпровізація виховує творчість та музичну незалежність поряд з викладанням стандартних музичних прийомів та аспектів теорії музики. Використання підходу Орфа є простим та ефективним способом застосовувати більше творчості на уроках музичного мистецтва в початковій школі. Методика, яку він створив, є цікавим та ефективним способом викладання музики.

Рекомендації, написані про підхід Орфа, дають багато переваг використання його на уроках музики. Вчителі можуть знайти багато ресурсів із прикладами планів уроків, заходів та пісень, схожих на ті, що знаходяться в основі цього дослідження. Використовуючи підхід Орфа в аудиторіях, вчителі можуть навчати музичній самостійності та імпровізації за допомогою інтерактивних уроків.

Концепція Орфа – це процес викладання музики, який можна виконувати частинами або в цілому за будь-який проміжок часу. Включення такого процесу в початковій школі – це чудовий спосіб для вчителя дозволити учням досліджувати музичне мистецтво, досягаючи успіху.

Література та джерела

1. Леонтьева О. Карл Орф : монографія. Музыка, 1984. 334 с.
2. Дебеля Ж., Черноіваненко Н. Пошуки шляхів формування духовного світу людини засобами музики. *Музика в школі : збірка статей*. Вип. 6. Музична Україна, 1980. С. 16–23.
3. Падалка Г. М. Музична педагогіка. Херсон: ХДП, 1995. 104 с.
4. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: Теорія та історія: навч. посіб. для студ. муз. спеціальностей. Суми: Наука, 2004. 210 с.
5. Шульгіна В. Д. Музична україніка : монографія. Київ: НМАУ, 2000. С. 91–92.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Ольга Бойко

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Світлана Денисова,
викладач циклової комісії словесних дисциплін*

Розглянуто поетичну творчість української поетеси Лесі Українки та німецького поета Гайнріха Гайне. Встановлено особливості та труднощі відтворення поетичного слова Гайнріха Гайне шляхом порівняння оригінальних творів автора з перекладами Лесі Українки.

В історії кожної країни є імена діячів, які видатні дорогоцінним вкладом в скарбницю національної культури та літератури.

Леся Українка, справжнє ім'я Лариса Петрівна Косач – українська поетеса, прозаїк, драматург. Її ім'я гідне називатися геніальним та перебувати в центрі уваги вітчизняних мовознавців та літературознавців. Феномен Лесі Українки досі лишається для кожного з нас загадкою, вона стала найосвіченішою жінкою своєї сучасності.

Творчість Лесі Українки була епохальним явищем в українській літературі. Письменниця залишила нам чудові ліричні поезії, сповнені революційного пафосу і великої пристрасті, талановиту прозу, досконалі публіцистичні і літературно-критичні статті, глибоко філософські твори, величезну епістолярну спадщину.

Говорячи про творчу скарбницю Лариси Петрівни Косач, неможливо оминати її численні переклади, над якими вона працювала усе життя. Окрім рідної української, вона вільно володіла мовами: німецькою, французькою, латинською, давньогрецькою, італійською, англійською, іспанською, російською, польською, болгарською, вільно читала твори чеських і словацьких письменників. Володіння мистецтвом перекладу – величезний талант, який потребує глибокого знання іноземної мови.

В кінці 80-х - на початку 90-х років XIX століття Леся Українка присвятила свою діяльність перекладам творів з німецької мови на українську, зокрема роботам Гайнріха Гайне. Гайнріх Гайне – найвизначніший та найпомітніший представник німецького романтизму. Його творчість яскраво відбиває еволюцію цього напрямку в Німеччині. Письменник іноді відходив від романтизму, але у «Geständnisse» він визнає себе романтиком: «Trotz meiner exterminatorischen Feldzüge gegen die Romantik, blieb ich doch selbst immer ein Romantiker, und ich war es in einem höhern Grade, als ich selbst ahnte...» [2, с. 33].

Неоромантизм Лесі Українки та романтизм Гайне взаємопов'язані. Ліричний герой у творчості письменниці – сильна, вольова людина, яка вболіває за майбутнє країни, є активним творцем реальності, намагається додати в життя ідеальне. Романтизму Гайне властива уявна реальність, тобто казковість, його ліричний герой живе у мріях. Обоє митців виростили й формувалися в абсолютно різних соціальних умовах, що й вплинуло на творчу діяльність письменників.

У 1827 році у Гамбурзі з'явилася віршована збірка Гайнріха Гайне «Buch der Lieder», над якою автор працював десять років. Збірка складалася з 5-ти розділів: Junge Leiden, Lyrisches Intermezzo, Heimkehr і Nordsee (два цикли). До неї увійшли також вірші з Harzreise. Автор писав, що деякі з них є «перепусткою у лазарет моїх почуттів».

Український читач познайомився з Гайне, видатним німецьким поетом, у 1892 році. Тоді було видано «Книгу пісень» у перекладах Лесі Українки і Максима Стависького, та «Вибір поезій» в перекладах Івана Франка. Тоді починається новий період, під час якого здобуває популярність сатира Гайнріха Гайне.

Леся Українка вперше передала засобами української мови не тільки зміст, а й поетичну форму ліричних творів Гайне. Лариса Петрівна змальовує образ юного німецького поета, який вона побачила своїми очима. Їй вдалося дуже тонко передати гумор Гайнріха Гайне, що інколи переростало в примхливі образи:

Sie sprechen eine Sprache,
Die ist so reich, so schön;
Doch keiner der Philologen
Kann diese Sprache verstehn.

Ich aber hab' sie gelernet,
Und ich vergesse sie nicht;
Mir diente als Grammatik
Der Herzallerliebsten Gesicht.
Хороша в зірок мова,
Багата і ясна
Та тільки невідома.
Філологам вона!

Я ж тую мову знаю.
Мені вона своя.
Коханої обличчя —
Грамматика моя!

Переклади Лесі Українки були дуже вдалимими, вони неодноразово передруковувалися. Проте, це не означає, що вони були ідеальними. Їй, на жаль, не завжди вдавалося передати ритміку творів німецького поета та використовувалися зменшено-пестливі форми слів, яких часто не було в оригіналі.

Поема «Atta Troll» Гайнріха Гайне у перекладі Лесі Українки – одна з найважливіших. Письменниця працювала над ним дуже довго. Розпочала роботу над перекладом наприкінці 80-х років, але поема вийшла у світ лише у 90-х роках. Спочатку вона була розміщені на сторінках «Літературно-наукового вісника», через три роки її передрукувала у збірці «Атта Троль», виданій у Львові [1, с. 40–41].

Цікавим є той факт, що у перекладі Лариси Петрівни поема видатного німецького поета набула властивого оригіналові способу виразу думки та заяснила відблисками гайневської іронії:

Mancher tugendhafte Bürger	Часто в світі чесні люди
Duftet schlecht auf Erden, während	Не конечно гарно пахнуть,
Fürstenknechte mit Lavendel	Слуги ж панські уживають
Oder Ambra parfümiert sind.	Завжди амбру та лаванду.
Jungfräuliche Seelen gibt es,	Від людей, душею чистих,
Die nach grüner Seife riechen,	Часто тхне зеленим милом.
Und das Laster hat zuweilen	На негідному ж створінні
Sich mit Rosenöl gewaschen.	Аж блищить олій рожевий.

Для Лесі Українки, яка завжди прагнула поєднати мрію з реалістичною картиною життя, Гайне був близький своєю творчістю. Письменник був для неї зразком поета – трибуна і борця, поетом високої ідейності, громадського запалу, що було й притаманним українській поетесі.

Творчість Гайнріха Гайне посідала величезне місце у житті Лесі Українки. Про це свідчить її зацікавленість створенням музики на слова Гайне, неодноразово навіть зверталась до М. Лисенка з проханням написати музику на її тексти з Гайне. 1893 р. в листі до брата в 1893 р. вона пише про те, що «Микола Вітальйович має номерів з 12 Гайне в музиці і все дуже гарні речі. Коли б їх можна було тут надрукувати...». В другому листі того ж 1893 р. розповідає: «Лисенко грав мені нові композиції з Гайне і я прийшла од них в нестям, бо вони справді дуже гарні...» [3, с. 112].

Також варто процитувати слова Лесі Українки, написані О. Кобилянській, які описують її ставлення до Гайне: «Я – взагалі давно вже втратила віру в «духів»... Вірю ж я тільки в одного духа, того, що про нього співав Heine в своїй «Berg-Idylle» і що йому служили всі найсвітліші душі людські. І з мене цієї віри досить. Той дух може замінити всі духів, що грають на столиках, бо той дух грає просто на серцях людських, і що може, те творить просто, без містифікацій, і створив він найкращі діла людської штуки через своїх обранців. А що створили спиритичні духи, окрім нападів істеричних? «По ділах їх пізнаємо їх», – сказано в Євангелії».

Переклади Лесі Українки Гайнріха Гайне були значним досягненням українського поетичного слова. Вона перша в історії українського перекладу дала адекватний художній вираз творчості великого німецького поета, додержуючись всіх ритмічних і художньо-естетичних їх особливостей.

В 1900 році Леся Українка написала реферат про творчість Гайнріха Гайне. З її ініціативи у Києві в березні був організований літературний вечір на відзначення столітнього ювілею німецького поета, на якому вона і прочитала згаданий реферат [4, с. 139].

Література та джерела

1. Рокіцька Н. В. *Криця, що не іржавіє: Леся Українка і Генріх Гайне – два світила двох могутніх культур*. Тернопіль : ТНПУ, 2011. С. 40–41.
2. Ніколенко О. М. Генріх Гейне. Романтизм у поезії. Ранок : Веста, 2003. С. 32–72.
3. Журавська І. Леся Українка та зарубіжні літератури. *Європеїзм Лесі Українки як світоглядна константа*. Гуманітарні науки. №4. Київ, 2004. С. 44–46.
4. Міщенко Л. Леся Українка в літературному житті. Київ: Дніпро, 1999. С. 139.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анна Боймук,

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталія Яроцук,
практичний психолог, викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Розглядається поняття страху, розкриваються етапи та способи психологічної корекції страхів у дітей молодшого шкільного віку.

Страх виникає у ситуації небезпеки для людини, створюючи відчуття загрози та беззахисності. Поряд із цим, страх виконує позитивну функцію, роблячи людину більш обережною і обачною. У дитячому віці страх може бути небезпечним тим, що він викликає тривожну поведінку та агресію, як по відношенню до власного «Я», так і по відношенню до інших.

На сьогоднішній день існує безліч шляхів подолання страху. При роботі зі страхами необхідно розглядати не тільки їх симптоми, але і, безпосередньо, причини появи, тому що дитячі страхи розвиваються досить швидко і легко. Без опрацювання причини нові страхи можуть виникнути через дуже короткий час. Тому в роботі зі страхом необхідний комплексний підхід.

Комплексний підхід до корекції дитячого страху включає в себе кілька етапів.

Початковим етапом шляхів подолання страху є діагностика. Вона може проводитися у вигляді бесіди з дитиною. При цьому дуже добре використовувати проєктивні методики (наприклад, рисункові тести) для дітей, тому що саме вони найбільш повно відображають внутрішній світ дитини, її настрій на даний момент часу.

Другим етапом подолання страхів є встановлення контакту з дитиною. Протягом перших декількох зустрічей встановлюється контакт з дитиною для того, щоб сформувати атмосферу довіри і прийняття. Це необхідна умова для того, щоб дитина змогла відчути себе в безпеці, розслабитися і почати вільно висловлювати свої почуття в присутності психолога.

На третьому етапі проводиться корекційна робота. У деяких випадках для здійснення корекції досить надати дитині тільки безпечний простір, де в ігровій формі вона зможе висловити і опрацювати свій внутрішній конфлікт. Психологічний аналіз дитячих страхів передбачає відтворення в грі всіх амбівалентних і суперечливих почуттів, які можуть заважати психіці дитини функціонувати адекватно реальності.

Залежно від того, які саме пригнічені або витіснені емоції відбиваються в грі, психолог може стимулювати регулювання тих чи інших емоцій, а також називати ці почуття для того, щоб дитина могла їх усвідомити і переробити.

Четвертий етап є завершальним етапом. Якщо подолання дитячих страхів проходить успішно, то вже через кілька зустрічей з психологом прояви страху у дитини стають менш помітними або ж зовсім зникають. На цьому етапі важливо закріпити отриманий результат, щоб переможений страх не спалахнув з новою силою через якийсь час. В першу чергу, звичайно ж, необхідно створити можливість консультування для батьків, паралельно з корекційною роботою, спрямованою на дитину.

На етапі корекції процес може значно відрізнятись за своєю формою, змістом та тривалістю. Зазвичай корекційна робота з страхом займає від 3-4 до кількох десятків сеансів у психолога.

У роботі з дітьми для корекції страху популярні такі форми роботи, як ігрова терапія; танцювально-рухова терапія; тілесно орієнтована терапія; арт-терапія; пісочна терапія; казкотерапія.

1. Ігрова терапія (ігротерапія). Гра, як відомо, відіграє значну роль у житті дитини. Тому корекція дитячих страхів за допомогою гри є одним з основних і дієвих методів в роботі зі страхом. Успішність ігрового корекційного впливу закладена в діалогічному спілкуванні дорослого і дитини через прийняття, відображення і вербалізацію почуттів [2].

У ігротерапії використовують вільну гру і директивну (керовану). У вільній грі психолог пропонує дітям різний ігровий матеріал, провокуючи регресивні, реалістичні і агресивні види ігор: регресивна гра передбачає повернення до менш зрілих форм поведінки; реалістична гра залежить від об'єктивної ситуації, в якій дитина знаходиться, а не від її потреб і бажань; агресивна гра – це гра в насильство, війну і т.д. Для організації таких ігор використовують неструктуровані і структуровані ігрові матеріали.

Можливості ігротерапії практично необмежені. Вона допомагає в активному формуванні пізнавальної сфери, стимулює розвиток мови, удосконалює емоційну і вольову сфери дитини. В процесі гри дитина соціалізується, вчиться взаємодіяти з іншими, що дозволяє вирішувати багато комунікативних проблем.

2. Танцювально-рухова терапія – це вид терапії, в якій рухи призводять до експресивного вивільнення почуттів, зняття напруги. Танцювально-рухова терапія базується на визнанні того, що тіло людини і психіка взаємопов'язані. Тіло і свідомість розглядаються як рівноцінні сили в інтегрованому функціонуванні [3].

3. Тілесно-орієнтована терапія – це один з найсучасніших і найефективніших напрямків в психологічній практиці. Її відмінність від всіх інших полягає в тому, що звична психологічна робота доповнюється роботою з тілом людини. А це доповнення є особливо важливим, коли мова йде про дітей. Дана терапія полягає в тому, що зв'язок тіла людини і емоцій не односторонній. Якщо емоції впливають на тіло, то і через тіло можна впливати на емоційний стан [4].

Умовно роботу в рамках даного напрямку можна розділити на активну і пасивну. Під час пасивної фахівець створює для тіла дитини такі умови, щоб м'язи, які були напружені, змогли розслабитися, щоб

дихання стало більш рівномірним і глибоким, щоб вона змогла зняти тілесне, а, отже, і емоційне напруження. При цьому дитина не втрачає усвідомлення того, що відбувається, а всього лише знаходиться в стані розслаблення, або, по-науковому, «кінестетичного трансу». Пасивна робота являє собою певну техніку впливу, яка акуратно, м'яко і дбайливо дає дитячому тілу зрозуміти: все добре, все в порядку. Застосування цієї техніки дозволяє створити умови для того, щоб тіло розслабилось, і напруга, яка його сковувала, зникла.

4. Арт-терапія – це спеціалізована форма психотерапії, заснована на використанні засобів мистецтва, як правило, образотворчого, її мета полягає в гармонізації розвитку особистості через розвиток здатності самовираження і самопізнання [2].

Застосування арт-терапевтичних вправ в корекційній роботі дозволяє отримати наступні позитивні результати: забезпечує ефективне емоційне відреагування; полегшує процес комунікації для замкнених, сором'язливих дітей; чинить додатковий вплив на усвідомлення дитиною своїх почуттів, переживань, емоційних станів; істотно підвищує особистісну цінність, сприяє підвищенню впевненості в собі.

Ця форма корекційного впливу нагадує народне мистецтво, цінністю якої є навіть не результат, а сам процес творення, акт самовираження, вкладання почуттів і душевних сил. До видів арт-терапії можна віднести:

1. Ізотерапія – образотворче мистецтво (робота з кольором, малюнком, пластиліном, ліплення з глини, аплікація, малювання піском). Вправляючись у малюванні, ліпленні, складанні аплікацій, дитина розуміє саму суть: будь-яку проблему можна виразити на папері, в пластиліні, глині, а головне – відокремити її при цьому від себе. І якщо страх відділити від самої дитини, то вона запросто може від нього позбутися і жити далі лише позитивно.

Методами ізотерапії є: малювання на папері; малювання пальцями з використанням фарб, гуаші; складання аплікацій; малювання на піску; ліплення з пластиліну, глини. Іноді, щоб простежити, звідки взявся той чи інший страх, слід створити серію малюнків, образів, виліпити цілий ряд фігурок.

2. Терапія музикою і хореографією. Прослуховування музики, спів, гра на музичних інструментах, вистукування, ритмічні хлопки, танець – всі ці способи несуть дитині нову гаму почуттів і переживань, яка поступово заміщує собою страх. Відбувається зміцнення емоційної сфери дитини [1].

3. Бібліотерапія (читання віршів, прози, казкотерапія) і імаготерапія (театр, створення образів, ляльок). Ці види корекції завжди йдуть поруч. Дитині можна запропонувати додумати будь-який літературний твір, в тому числі і казку, а після цього прийняти участь в інсценуванні. Імаготерапія – це театралізація і перевтілення. Коли дитина стає на місце героїчного персонажа, впевненість в собі і безстрашність проявляються поза її волею. Театральні вистави краще робити костюмованими, можна використовувати ляльки. Матеріалом для читання і організації уявлень можуть бути твори різних жанрів: від казок і оповідань до романів, поем і віршів [3].

Психокорекційні вправи, в яких застосовуються методи арт-терапії, бібліотерапії, лікування музикою, мають свої переваги: не втомлюють дітей протягом тривалого часу; у дітей зберігається висока працездатність, особиста зацікавленість; методи не вимагають великих фінансових витрат. Страх, тривожність, недолік комунікативної активності легко усуваються творчим процесом і підсумковим результатом [4].

4. Пісочна терапія – один з найефективніших методів корекції страхів. Пісок притягує дитину здатністю приймати химерні форми в залежності від того, сухий він або вологий. Дитина готова годинами пересипати пісок з формочки в формочку, будувати замки, тунелі, дороги. Завдяки своїй структурі він здійснює позитивний вплив на тактильні відчуття, стимулює нервові закінчення. У символічній формі дитина під час занять з пісочною терапією повідомляє про себе, опосередковано намагається проаналізувати свої емоції. Заняття з пісочною терапією будуються в ігровій формі і таким чином, щоб у дитини формувалося позитивне ставлення до себе, розвивалася адекватна для її віку самооцінка.

Пісочна терапія сприяє корекції страхів, створюючи на заняттях максимально комфортну ситуацію, дитина відчуває себе захищено, тому проявляє творчу активність, фантазію, уяву. Дитина не боїться приймати рішення, працювати самостійно. В іграх з піском дитина несвідомо вчиться розуміти і позитивно сприймати його. Пісок здатний «заземлити» негативну енергію і емоції дитини.

5. Казкотерапія – метод дозволяє вирішувати багато проблем, що виникають у дітей різних вікових груп. Казкотерапія – це і процес пошуку сенсу, розшифровки знань про світ і системі взаємовідносин в ньому, і процес утворення зв'язків між казковими подіями та поведінкою в реальному житті, і процес активізації ресурсів, потенціалу особистості, і процес екологічної освіти і виховання дитини.

Таким чином, для ефективного подолання страхів у дітей молодшого шкільного віку використовуються безліч розроблених психологами шляхів подолання страхів, серед яких виділяються: ігрова терапія; танцювально-рухова терапія; тілесно орієнтована терапія; арт-терапія; пісочна терапія; казкотерапія.

Література та джерела

1. Голутвина В. В. Детские страхи. Москва: Гелеос, 2017.
2. Карпенко Н. В. Дитячі страхи. Психологія їх подолання. Київ: Главник, 2007. 144 с.
3. Можаровська Т., Ткачук М. Психологічні чинники виникнення та подолання страхів у молодшому шкільному віці. Психологічні дослідження. Наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 8. 2019. URL: <http://surl.li/lugt> (дата звернення: 20.02.2021).
4. Райчук Л. В. Дитячі страхи. Діагностика та корекція. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2014. 117 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Наталія Бойчук, Руслана Гусак
студентки 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Тетяна Бортнюк,
викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та
інформаційних технологій, к. екон. н.

Розглянуто теоретичні аспекти методу проєктів та переваги його застосування. Окреслено особливості його провадження у початковій школі.

Реформування сучасної освіти України, впровадження концепції Нової української школи (НУШ) окреслює зміни підходів до навчання та змісту освіти. Адже мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Замість запам'ятовування фактів та понять здобувачі освіти набуватимуть компетентностей. Тому актуальними стають такі методи навчання, які дають можливість учням самостійно аналізувати проблему, шукати шляхи її вирішення та презентувати свою роботу. Розглянемо проєктну діяльність як інноваційну технологію навчання. Саме застосування проєктних технологій сприяє збагаченню та закріпленню знань, адже відомо, що дитина сприймає 10 відсотків того, що чує, 50 відсотків того, що бачить та 90 відсотків того, у чому бере сама участь.

В сучасному світі «проєкт» є необхідним та пізнавальним, це те, над чим потрібно добре попрацювати, щоб висвітлити всі дрібниці помислу. Визначаючи сутність поняття «проєкт», слід зазначити, що воно вперше з'явилося у XVII–XVIII століттях і служило синонімом словам «експеримент» у природничих науках і «розгляд справ» у юриспруденції. Пізніше, у XIX столітті були визначені ще дві моделі проєктів, які використовуються і сьогодні. Перша, більш давня, модель Вудворта передбачає, що учні спочатку вивчають матеріал, набувають знань та навиків, які в подальшому знадобляться для конструювання проєктів. Друга, більш сучасна, модель Ричардса передбачає «занурення» в проблему, її фундаментальне дослідження [1].

Історія становлення проєкту є різноманітною і цікавою, адже колись його називали методом проблем і пов'язувався він з ідеями гуманістичного напрямку у філософії й *освіті*. Саме тому останнім часом цьому методу приділяється значна увага в багатьох країнах світу. Популярність методу проєктів обумовлена, на нашу думку, тим, що в силу своєї дидактичної сутності він дозволяє вирішувати завдання розвитку творчих можливостей школярів, умінь самостійно конструювати свої знання й застосовувати їх для розв'язку пізнавальних і практичних завдань, орієнтуватися в інформаційному просторі, аналізувати отриману інформацію, оскільки в своїй діяльності учні використовують усю сукупність перерахованих інтелектуальних навичок і вмінь.

Зростання зацікавленості педагогів до застосування методу проєктів призвело до збільшення кількості різних підходів щодо його трактування. Тому наведемо ряд обов'язкових критеріальних вимог щодо сучасного тлумачення цього феномену: наявність освітньої проблеми, складність та актуальність котрої відповідає запитам та життєвим потребам учнів; дослідницький характер пошуку шляхів розв'язання проблеми; структурування діяльності відповідно до класичних стадій проєктування; моделювання умов для виявлення учнями проблеми; самодіяльний характер творчої активності; практичне чи теоретичне значення результату діяльності та готовність до застосування; педагогічна цінність діяльності [2].

Так, під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі учні реалізують свої знання, вміння та навички, формують критичне мислення та креативність, і цьому сприяє застосування проєктних технологій. Для проєктної діяльності характерною є спільна *робота вчителя й учня* з рівним статусом обох сторін. Вчитель відіграє важливу роль у формуванні навичок працювати індивідуально та групами, він допомагає дітям планувати їхню діяльність, окреслювати вимоги до складання проєкту, та

звичайно, забезпечує підтримку, коли щось не виходить. При цьому, варто зазначити, дуже важливою є розробка вчителем етапів навчального проєкту, їх чітка структуризація. Перший етап – постановка мети – усвідомлення учнями конкретної задачі; далі можна переходити до етапу планування роботи та етапу виконання (учні мають продумати, як вони хочуть реалізувати свій проєкт). Завершальним є етап перевірки результатів, виправлення помилок, зіставлення отриманих результатів із запланованими, підбиття підсумків роботи та її оцінювання. Виконавши всі етапи в роботі учні зможуть створити пізнавальний проєкт.

Наведемо приклад творчого проєкту на тему «Первоцвіти» для учнів 1-го класу [3]. Цей проєкт торкається дуже актуальної теми про життя рослин-первоцвітів. Адже у весняний час, після довгої зими, людина просто для того, щоби потримати яку-небудь квітку в руках, зриває її, збирає букет з перших весняних квітів, які дуже швидко в'януть. Потім безжально викидає їх. Тому учитель запропонував учням такі завдання:

- дізнатися, які рослини є первоцвітами;
- поширити свої знання про первоцвіти своєї місцевості;
- підготувати малюнки, плакати «Бережіть первоцвіти»;
- підготувати і провести виставку поробок «Цей чудовий первоцвіт»;
- агітувати учнів вирощувати первоцвіти на присадибних ділянках;
- виготовити листівки, розповсюдити їх;
- підготувати і провести усний журнал: «Первоцвіти бережи!»;
- підготувати презентацію «Первоцвіти нашої місцевості».

Як результат проєкту «Первоцвіти» діти виявили, що не зриваючи гарні, великі та здорові квіточки первоцвітів, можна продовжити тривалість їхнього життя у наших лісах і садах.

Під час обґрунтування теми й обраних методів дослідження необхідно, щоби в учня були сформовані вміння пошуку інформації. Також уміння планувати свою діяльність задля підвищення її ефективності. При цьому велика увага приділяється вчителю, адже він має коригувати ідеї учнів, допомагати з вибором проєкту. Тоді у плануванні дослідницького проєкту діти враховують послідовність етапів науково-дослідницької діяльності та використовують їх у навчальних цілях. Результатом навчання стає вже не засвоєння знань, вмінь і навичок, а формування основних компетентностей, які забезпечують успіх практичної діяльності [4].

Отже, використання методу проєктів у початковій освіті є актуальним та необхідним. Проєктна діяльність дає змогу учням розвинути свою творчість, дослідницькі уміння, які необхідні в їхньому подальшому житті. Освіта XXI століття – це освіта для відповідальної особистості, здатної до самоосвіти і саморозвитку, яка вміє критично мислити, працювати з різноманітною інформацією. Але головною особливістю людини сучасного суспільства є її здатність використовувати набуті знання і вміння для розв'язання проблем, прагнення змінити на краще своє життя і розвиток своєї країни.

Література та джерела

1. Слободяник О. Аналіз поняття «проєкт», «проєктна технологія», «педагогічне проєктування» у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців. Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченка, 2016. Вип. 7. С. 234–243. URL: <http://surl.li/lmas> (дата звернення: 12.02.2021).
2. Столяренко О. Толерантність учнів у здійсненні творчих виховних проєктів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. 2018. Вип. 34. С. 434–437. URL: <http://surl.li/lmas> (дата звернення: 12.02.2021).
3. Тещинська В. Проєкт «Первоцвіти». Всеосвіта, 2018. URL: <http://surl.li/lmar> (дата звернення: 13.02.2021).
4. Джевага Г. В. Прояви творчості у процесі виконання учнями навчальних дослідницьких проєктів. Чернівці, 2016. С. 35–38. URL: <http://surl.li/lmao>. (дата звернення: 12.02.2021).

ЗАВДАННЯ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Катерина Бондарук

**студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Богдана Жорняк,

завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, к. пед. н.

Проаналізовано основні завдання та обґрунтований процес формування музичної культури дітей середнього шкільного віку на уроках музичного мистецтва.

Уроки музичного мистецтва мають колосальні можливості для розвитку духовності, загальної музично-естетичної культури учнів, так як музика в силу своєї специфічної особливості і неповторності, шляхом цілеспрямованого і систематичного впливу облагороджує людину, робить її сприйнятливою, чуйною, доброю, допомагає формуванню світогляду, моральних якостей, духовної культури.

Однією з головних задач музичного виховання учнів є формування інтересу і любові до музики. Дітям середнього шкільного віку іноді ще буває складно сприймати музику повноцінно, оцінити її в естетичному плані. Тим не менш, школярі виявляють великий інтерес до кожного почутого звуку музики, до кожного слова вчителя про музику, виявляють вміння визначати загальний настрій музичного твору, розрізняють засоби музичної виразності, висловлюють свою думку про музику. Все це є благодатним ґрунтом для розвитку у школярів необхідних навичок естетичного сприйняття та формування їх музичної культури. Виховання, навчання, розвиток та освіта учнів на уроці повинно здійснюватися в єдності і взаємозв'язку. Це один з найважливіших принципів загальної та музичної педагогіки [3, с. 25].

Завдання музичного мистецтва у формуванні музичної культури школярів можна сформулювати так:

- систематично розвивати естетичне сприйняття, почуття та уявлення учнів. Твори музичного мистецтва викликають естетично забарвлене сприйняття, естетичні переживання – емоційну чутливість, радість, хвилювання, особливу зацікавленість;

- залучати школярів до діяльності в галузі мистецтва, виховувати в них особистісну потребу і звичку посилено вносити в життя елементи прекрасного;

- закладати основи естетичного смаку, підводити їх до оцінки найдоступніших явищ життя й творів мистецтва;

- розвивати художньо-творчі здібності дітей. Діяльність, пов'язана з мистецтвом, повинна бути невимушеною, насиченою радісними почуттями, творчою уявою, ініціативою. Чим більше естетично розвинута дитина, чим міцніші її художні вміння й навички, тим повніше та цікавіше протікає формування її музичної культури.

Вчителю музики необхідно володіти професійними вміннями та навичками, найважливішими з яких є вміння використовувати свої знання для творчого розв'язання практичних завдань, самостійної інтерпретації музичних творів. Учитель повинен професійно грати на музичному інструменті, володіти співочим голосом, вміти цікаво розповідати про музику. Але, навіть професійно підготовлений педагог, якщо розраховує тільки на свої сили, не в змозі представити дітям світ музики в його різноманітті [2, с. 10].

Здійснюючи музично-естетичне виховання і формуючи музичну культуру учнів, вчителю необхідно постійно мати на увазі те, що повнота музичного сприйняття, особливо дітей середнього шкільного віку, більшою мірою залежить від їх психологічного стану і загального настрою. Так, наприклад, у стані емоційного підйому і радісного переживання у школярів загострене сприйняття. І, навпаки, малоцікавий і нудний урок викликає пригнічений стан учнів, діти при цьому часто пасивні, їх сприйняття притупляється.

Соціологічні дослідження показують, що в структурі художніх інтересів підлітка музика дедалі більше виходить на чільне місце. Вона ніби «обганяє» інші види мистецтва за обсягом свого «споживання». Але за цією ситуацією виявляються досить складні суперечності побутування музики. Це, насамперед, однібочна орієнтація більшості школярів на естрадно-розважальну музику. Стрімкий розвиток звукотехніки забезпечує глибоке проникнення цієї музики у сферу учнівського побуту та дозвілля, що сприяє формуванню поверхового споживацького типу музичної культури особистості. Місце відсутньої культури ставлень до справжніх музичних цінностей посідають престижно-споживацькі запити [1, с. 35].

Уроки музичного мистецтва в школі є органічною частиною системи музично-естетичного виховання школярів, що є основою для формування їх музичної культури. Розвиток і збагачення музично-творчих здібностей, формування навичок сприйняття музики, зацікавлене ставлення учнів до музичного мистецтва у формі класної, позакласної та позашкільної роботи повинні здійснюватися продумано та послідовно.

Науково обґрунтований процес формування музичної культури учнів на уроках музичного мистецтва передбачає дотримання вчителем наступних принципів:

- єдність навчання і виховання; науковість і свідомість у навчанні;

- зв'язок навчання з життям, доступність і наочність навчання;

- міцність засвоєних знань, умінь і навичок; індивідуальний підхід і єдність емоційного і свідомого.

Таким чином, інтерес до музики, захопленість музикою, любов до неї – обов'язкові умови для того, щоб музичне мистецтво широко розкрило і подарувало дітям свою красу, щоб воно виконувало свою виховну і пізнавальну роль, служило формуванню музичної та духовної культури підрастаючого покоління.

Література та джерела

1. Евдокимова А. А. Основные аспекты содержания музыки. (К проблеме способов отражения) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. философ. наук : спец. 09.00.11 – «Социальная философия». Л., 1987. 40 с.

2. Грисюк О. Структурно-функціональний аналіз процесу формування музичної культури особистості. *Наукові записки Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя*. 2007. С. 33–37.
3. Попович Н. М. Музична педагогіка: навч.-метод. комплекс. Мукачево: Вид-во МДУ, 2012. 98 с.
4. Нова Українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. Вівік, Київ: ТОВ, Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО МУЗИКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вікторія Бортнічук,
студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
КЗВО «Луцький педагогічний коледж « Волинської обласної ради
Науковий керівник – Толочко Роксолана,
викладач методики музичного виховання та фортепіано.

Розглянуто формування в дітей старшого дошкільного віку глибоких і стійких інтересів до музики та музичної ігрової діяльності.

Виховати нове покоління, яке володіє ініціативою, самостійністю, творчим мисленням, можна, створивши необхідні умови для цілісного, гармонійного розвитку особистості дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей, якостей, потреб та інтересів. Особлива роль у цьому процесі належить дошкільній освіті, оскільки саме вона закладає фундамент становлення кожної окремої особистості.

Увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників дедалі більше привертають питання музично-естетичних інтересів, що є спонукальною силою для поглиблення знань, підвищення освітнього і творчого рівня особистості. У педагогічній літературі інтерес тлумачиться як форма вияву потреб людини, її запитів, а тому є одним з основних стимулів її діяльності, соціальної активності.

Дитинство, особливо старший дошкільний вік, – найінтенсивніший період інтелектуального, морального, духовного, емоційного, творчого життя дитини, коли складаються надзвичайно сприятливі умови для виховання у неї любові до мистецтва, до прекрасного, збудження і розвитку творчих здібностей, пізнавальної активності. У всебічному і гармонійному розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку особливе місце займає музичне виховання, покликане розвивати любов до музики, збагачувати емоційний світ людини, формувати її творчі здібності.

Формування в дітей глибоких і стійких інтересів до музики та музичної діяльності є однією з основних передумов не лише становлення, а й розвитку творчої особистості. У кожній людині від природи закладені величезні можливості. Найсприятливішим періодом для розвитку інтересу до музики є дошкільний вік, коли в дитини активно розвиваються уява, дар фантазування, творче мислення, допитливість, вміння спостерігати, порівнювати, критично й справедливо оцінювати свою діяльність. Дітей можна без перебільшення назвати «першовідкривачами світу». Проблема формування і розвитку музичних інтересів посідає чільне місце у провідних методичних системах музичного виховання та навчання, у сучасній теорії і практиці музичної освіти дітей.

У сучасній музичній педагогіці означені ідеї щодо формування музичних інтересів та виховання музичних здібностей дістали подальшу методичну розробку і впровадження у практику музичної освіти дітей. Слід пам'ятати, що кожна дитина має певні здібності, тому головне завдання педагога, який працює у закладі дошкільної освіти – вчасно їх помітити, заохотити й надати можливість їм розвиватися, пробудити інтерес до сприймання та виконання музики. Розвиток у дітей музичного інтересу і здатності повноцінно сприймати музику здійснюється за двома тісно пов'язаними між собою напрямками.

Перший – це розвиток у широкому плані, коли у дітей формується здатність розуміти роль і місце музики в житті людини, її багатство і різноманітність, а також усвідомлювати і систематизувати музичні враження, що отримані з навколишнього життя.

Другий напрям передбачає розвиток музичного сприйняття в цілому і окремих його компонентів як музичної здібності, як психологічного процесу:

У дітей має формуватися уява про зв'язок музики з життям, музичне мистецтво як своєрідну форму відображення життя;

Педагогічний процес повинен базуватися на змісті музики, тобто на закладених у музиці почуттях, настроях і думках людини.

Обидва ці аспекти дозволяють здійснювати цілісний підхід до проведення музичних занять. Формування в дітей дошкільного віку здатності розуміти музику, розбиратися в ній – найважливіше

завдання, яке має реалізуватись систематично, послідовно і потребує значного часу, проте систематична робота з розвитку інтересу до сприймання музики дає відчутні результати.

Діти не тільки із зацікавленістю слухають музику, але й чують в ній значно більше. Вони починають усвідомлювати, що музика пов'язана з життям, що своєю специфічною мовою вона може розповісти про різні життєві явища і ситуації, передати почуття, настрої та думки людини. Діти звикають аналізувати музичні твори, навчаються розуміти мову музики, її специфічну виразність. Усе це робить сприйняття музики дітьми повнішим, емоційнішим і свідомим.

Специфіка музики полягає, що її мова – це мова музичних образів, які не передають точних понять, причин і наслідків якогось явища. Музика втілює і викликає такі почуття і переживання, які іноді не знаходять свого повного, детального словесного вираження. Можна зрозуміти і пояснити основний твір музичного твору, його основну ідею, що розвивається в часі, характер цього розвитку. Але оскільки даний зміст розкривається специфічними музичними засобами (мелодією, гармонією, ритмом, темпом тощо), то для його розуміння необхідно мати уявлення про виражальне значення всіх цих засобів. Отже, розуміння музичного твору – це усвідомлення основної його ідеї, характеру, настрою, переданих специфічними засобами музичної виразності.

Розвиток естетичного сприйняття музики вимагає певної системи і послідовності. Шляхом певного добору музичних творів навіть у дітей дошкільного віку можна викликати різні емоції. Крім того, їм прищеплюються найпростіші навички, що є основою слухацької культури: вміння прослухати твір до кінця, стежити за його побудовою, запам'ятовувати й пізнавати твір, розрізняти його основну ідею, характер і найяскравіші засоби музичної виразності, розмірковувати про музику [1].

Значущість музики у формуванні в дошкільників інтересу до музичного мистецтва, творчому пізнанні дійсності й самого себе є незаперечною й стратегічною. Так, розвиток креативності дітей на музичних заняттях забезпечують:

Художньо-образне мислення – на базі опанованого дітьми наочно-дійового й наочно-образного, адже пізнання дійсності «серцем» наполягає на одухотворенні, образності процесу навчання й виховання (принцип «через художнє до інтелектуального»), бо здатність дітей до сприйняття і виявлення почуттів, їхня чутливість до краси, розуміння мови образів по-справжньому вражає;

Дивергентне мислення (від лат. *divergere* – розходитися) – здатність мислити в різних напрямках, аналізувати об'єкт з різних боків, позаяк креативний розум здатен бачити і ставити цілі сам, виходячи за межі вузько поставлених умов;

Уява – психічна здатність особливості відбивати навколишню дійсність у нових, незвичних зв'язках чи сполученнях.

Інтуїція – спосіб пізнання, що характеризується безпосереднім осягненням істини, мить «раптово розуміння» (інсайт) і має вигляд стрибкоподібного переходу від достатньо насиченої накопиченої інформації про об'єкт до нової якості [5].

Гра у дошкільному віці є ведучим видом діяльності. Феномен її полягає в тому, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости у навчання та творчість. У світовій педагогіці гра розглядається як будь-яке змагання або змагання між граючими, дії яких обмежені певними умовами (правилами) та спрямовані на досягнення певної мети (перемога, виграш).

Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання, вбачає в них можливість ефективної організації взаємодії педагога і дітей, продуктивної форми їх спілкування з властивими їм елементами змагання, безпосередності, невимушеного інтересу і творчої активності. В процесі гри діти пізнають, запам'ятовують нове, орієнтуються в нових ситуаціях, розвивають свою увагу, фантазію. Навіть найпасивніші докладають зусиль, щоб у грі не підвести товаришів. При цьому спілкування є головним енергетичним джерелом гри, яке підсилює її емоційний бік [4].

В музичних іграх діти вчаться розрізняти зміну темпу, регістру, динаміки, ладу. Особливо важливо ці вміння реалізувати на практиці роботи із дітьми старшої групи. Старші дошкільники вже мають певний досвід в музично-ігровій діяльності, у них з'являються улюблені музичні твори, вони вже досить гарно уміють створювати музичні образи під музику, знаходячи виразну міміку, підбираючи відповідні жести та пластику тіла.

Музичні ігри виховують у дітей емоційне сприйняття музики та виконавські навички, розвивають уміння створювати музично-ігровий образ, здатність образно-емоційно сприймати музику і відповідно музично-пластично відтворювати її в завданнях типу «Знайди рух сам» (поважна хода великого ведмеда, веселі танцювальні рухи зайчиків), в творчих танцях-імпровізаціях типу «Я – маленька квіточка», «Танець легенького вітерця», «Танок маленької пташечки», «Я – маленький зайчик».

Музичні ігри дуже різноманітні за своїм характером. Вони завжди викликають у дітей інтерес, творчу активність, образне мислення, сприяють їх естетичному вихованню. За їх допомогою розв'язуються

завдання сенсорного виховання: розрізнення, зіставлення, відтворення висотних, ритмічних, тембрових, динамічних співвідношень музичних звуків.

Під час ігрової діяльності у дошкільників виникають позитивні умови для розвитку уваги, сприйняття, уточнення певних понять, творчої фантазії, пам'яті: ігри сприяють розвиткові в дітей мови, швидкості мислення, кмітливості, формуючи поняття навіть про норми поведінки. Але найважливіше завдання, яке виконують музичні ігри, заключається в тому, що через музичну гру у дитини формується стійкий інтерес до музики.

Музичний інтерес – феномен складний; у процесі його формування встановлюються різноманітні зв'язки: між природними задатками сформованими на їх основі творчими здібностями; внутрішніми процесами розвитку і досвідом, який передається дитині в процесі освітньо-творчої діяльності; між засвоєнням досвіду і розвитком, що відбувається при цьому. Розвитку музичних інтересів у дітей дошкільного віку в значній мірі сприяє використання сучасних особистісно орієнтованих педагогічних технологій, активних діалогічних методів та інтерактивних методик, а також використання різноманітних музичних ігор.

Література та джерела

1. Беленька Г. В. Розвиток дитини-дошкільника: сучасні підходи та освітні технології: монографія. Київ, 2009. 272 с.
2. Виноградова А. С. Формування інноваційного простору дошкільної освіти: наук.-метод. посіб. Ун -т менедж. освіти НАПН України. Київ, 2012. Ч. 1. 112 с.
3. Добротій О. Л. Базова програма «Я у Світі» (психолого-методичний супровід). Харків: Ранок, 2011. 224 с.
4. Нечипорук Н. І. Розвивальні ігри для дошкільників. Харків: Основа, 2007. 192 с.
5. Кульчицька О. І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2003. №4. С. 13–28.

ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У КАЗКАХ НАРОДІВ ЄВРОПИ

Ірина Бродовська

**студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

**Луцький педагогічний фаховий коледж
Науковий керівник – Наталія Дзямучич,
викладач циклової комісії словесних дисциплін**

Здійснено спробу виявити особливості й значущість жіночих образів у фольклорних казках, що дає змогу краще зрозуміти світоглядну, психологічну, соціальну та мистецьку специфіку формування й розвитку народної культури.

Невід'ємною частиною казкового світу всіх народів є яскраві жіночі персонажі. «Жіночність» на різних етапах розвитку суспільства розумілася по-різному. У наш час, зі зміною гендерних стереотипів, жінка стала незалежною, вільною, впевненою в собі: «Сучасні уявлення про жінку корінним чином відрізняються від традиційних народних. В першу чергу це стосується соціальної і трудової активності жінки. Сучасна жінка – це не тільки дружина або дочка, але і активний член суспільства, здатний виконувати завдання, що вважалися раніше традиційно чоловічими. Українська народна казка сильно звужує рольовий діапазон жінки, що, на наш погляд, позбавляє казку статусу самодостатнього методу в гендерному вихованні. Неадекватними для сучасності виглядають казки, в яких дівчина є метою головного героя, оскільки єдиною причиною, за якою вона стала цією метою, є її зовнішність» [2, с. 7].

Досить часто народні казки були частинкою традиційної ідеології, в якій соціально активні жінки пригнічувалися, висміювалися, а соціально пасивні - навпроти, вихвалялися. У традиційному уявленні жінка, відрізняючись лагідністю, несамостійністю, привабливістю, була ніби втіленням емоційності та чуттєвості. Проблеми дискримінації та емансипації злободенні та зрозумілі сучасному читачеві. Інтерес до гендерної проблематики в літературознавстві й визначає актуальність нашого дослідження.

Народна казка – це жанр фольклору, що характеризується художньою вигадкою, фантастичним змістом, розважальністю, викінченим та динамічним сюжетом, своєрідною композицією (традиційні зачин і кінцівка, типові словесні формули, повторення), полярним протиставленням героїв, духовними якостями персонажів, перемогою добра над злом [3, с. 19].

У всіх народів, без винятку, існує цей жанр. В казці, починаючи від найдавніших часів, народ відтворював свої традиції та звичаї, побут, світосприйняття. Ця ознака є спільною для таких фольклорних жанрів як оповідка, переказ, пісня, дума, які напряму пов'язані з життям їхніх творців. Та є те, що суттєво

відрізняє казку від інших жанрів: реальність відображено в ній не за допомогою конкретних образів, а через призму чарів та вигадки. Це не означає, що казка не є реальністю: навпаки, саме реальність є її підґрунтям та основою. З вуст в уста, від старшого до меншого люди оповідали тільки ті події, які вважали найголовнішими, найсуттєвішими.

Складно назвати таку казку, у якій відсутній жіночий образ. Будь вона чарівна, соціально-побутова чи навіть казкою про звірів. Майже у всіх присутній образ чи то прекрасної царівни, чи мудрої дівчини, чи хитрої Лисички-Сестрички. Щоб краще зрозуміти роль жінки у народній казці, варто проаналізувати типи жіночих образів детальніше.

Лиха баба – казки, у яких присутній цей персонаж, особливо лякають дітей, хоча подібні образи є втіленням архетипу Матері. Його суть полягає в магічному авторитеті всього жіночого, в мудрості, в чомусь милостивому і темно-дрімучому, в захоплюючій безодні. Баба-Яга переважно є негативним персонажем, хоча є випадки, коли під кінець казки вона стає позитивною героїнею.

Для прикладу можна навести українську народну казку «Баба-Яга». У казці лиха баба не лише постає у негативному світлі, а й наділена надлюдськими здібностями (розмовляє з тваринами, рослинами, вміє літати).

У казці «Баба-Яга» присутні ще два типові персонажі народної казки: зла мачуха та розумна дівчина. *Мачуха* є негативним персонажем, майже у всіх казках її суперницею є дочка чоловіка. Протягом всієї казки жінка має на меті здихатися дівчини. Досить часто у казках про мачуху присутня і її дочка (лінива, нерозумна, заздрісна), яка за характером є повною протилежністю своїй названій сестрі. Традиційно мачуха із заздрощів придумує нереальні завдання для пасербиці, щоб зжити бідну дівчину зі світу. Цей образ є одним із головних у соціально-побутових казках.

Яскравим прикладом казки про злу мачуху є німецька народна казка «Білосніжка». Сюжет цієї казки – типовий. Зла мачуха заздрить дівчинці через зовнішність. Щоб бути найкрасивішою, жінка хоче позбутися Білосніжки (наказує вбити, труїть її). Така спроба самоствердження через насильство над іншою жінкою теж типова для народних казок.

Мудра дівчина – досить поширений персонаж у соціально-побутових казках. Ця героїня здебільшого селянська дівчина, яка наділена усіма позитивними якостями (доброта, мудрість, чесність). У таких казках жінка є втіленням мудрості, та залишається лише помічницею чоловіка. Так вона допомагає чи то своєму батьку, чи то чоловіку, тим самим рятуючи життя. Нерідко цей персонаж перекликається зі схожим персонажем: дівчиною-сиротою, над якою знущається мачуха.

Для прикладу наведу англійську народну казку «Мудра жінка». Жінка за допомогою свого гострого розуму рятує спочатку хлопця від гніву батька, а вдруге рятує чоловіка та свекра від смерті. Варто зазначити, що такі історії мають мандрівний сюжет, адже існують російська та українська народні казки зі схожими сюжетами.

Наречена – зазвичай красуня, на якій збирається одружитися принц чи королевич, але вона потрапляє в руки злодія. У розпачі наречений іде її визволити, виконуючи різні непрості завдання, долаючи перешкоди та знаходячи вірних друзів на своєму шляху. Дослідниця Годзь зазначає, що культурні сценарії стереотипів поведінки жінок є знаковими для всього українського етносу: «В українських казках жінка сама пропонує чоловікові укласти шлюб сакральною фразою: «Будь ти мені за чоловіка, а я тобі за жінку буду. Він і згодився». Дівчина сама собі вибирає чоловіка, при цьому оцінюючи його придатність до подружнього життя: «якщо обпатрати, хлоп ніби порядний буде» [1, с. 13].

Література та джерела

1. Годзь Н. Б. Культурні стереотипи в українській народній казці: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філософ. наук. 09.00.04. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2004. 19 с.
2. Желанова В. В. Потенціал української народної казки в гендерному вихованні. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Серія: Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст., 2009. С. 72–78.
3. Ярмиш Ю. Ф. Казка. *Енциклопедія Сучасної України*: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12229 (дата звернення: 15.02.2021).

РОЛЬ ЕКСКУРСІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Ганна Буць

студентка 3 курсу 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – *Наталія Хомюк,*

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Розглянуто місце навчальних екскурсій в освітньому процесі початкової школи.

Державний стандарт початкової освіти визнає, що метою освітньої галузі «Природознавство» є формування природознавчої компетентності учня шляхом засвоєння системи інноваційних знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики.

Метою освітньої галузі «Природознавство» є формування природознавчої компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики. В процесі пізнання природи відбувається різнобічний розвиток особистості учнів, розвиваються морально-етичні якості, формуються навички природоохоронної діяльності.

В першу чергу учитель надає перевагу спостереженням у природі, власним дослідженням учнів, практичним роботам, дослідом, екологічному моделюванню та прогнозуванню, вирішенню ситуативних завдань, роботі з інформаційними джерелами, а також практичній діяльності з охорони природи. Тільки активна взаємодія з природою здатна виховати найкращі людські якості. Ознайомлення з природою при спеціальній організації навчання приносить позитивні результати у розвитку сприйняття, мислення і мови кожної дитини. Дуже важливе значення надавав природі як фактору виховання дітей з раннього віку педагог К. Ушинський, звертаючи увагу на позитивний вплив природи на психіку дітей, на всебічне, розвиток їх у процесі спілкування з природою. Важливо при формуванні природознавчої компетентності спрямувати роботу з учнями на збереження, примноження, впорядкування навколишнього середовища. Одним зі шляхів реалізації є включення в навчальний процес досліджень над предметами і явищами під час екскурсій.

Екскурсії - один з основних видів занять і особлива форма організації роботи по екологічній просвіті дітей, одна з дуже трудомістких і складних форм навчання. Екскурсії проводяться поза шкільної установи, це свого роду заняття під відкритим небом. Екскурсії сприяють розвитку спостережливості, виникненню інтересу до природи, тобто пізнавального до неї ставлення дітей. Велика роль екскурсій в естетичному вихованні дітей, формуванні у них естетичного ставлення до природних явищ і об'єктів.

До проведення екскурсій ставляться такі вимоги:

- чітко визначити навчальну, виховну і розвиваючу мету;
- при виборі місця проведення екскурсій врахувати естетичну значимість об'єктів, з якими будуть знайомитися учні;
- продумати групові та індивідуальні завдання, що включатимуть елементи спостережень, досліджень та практичної роботи;
- використовувати можливості знайомства учнів з відповідними професіями;
- звертати уваги на проблеми екології та шукати шляхи вирішення природоохоронних проблем;
- зібрати екскурсійний матеріал; зробити схеми, ескізи; сфотографувати об'єкти; оформити звіт у вигляді творчих письмових робіт, гербарію, малюнків, альбомів тощо.

Учні 3-4 класів під час проведення екскурсій можуть проводити спостереження, дослідження, виконувати практичні завдання як під керівництвом учителя, так і самостійно.

Щоб розвинути у дітей спостережливість і пробудити інтерес до природи рідного краю, рекомендується складати для кожної пори року пам'ятки-інструкції. Ці пам'ятки вивішуються в класі поряд з календарем природи. Ось приклади таких пам'яток.

Що спостерігати і робити восени:

1. Зміни природи в околицях школи в трав'яному покриві.
2. Підготовка рослин до зими: чагарники та дерева восени.
3. Забарвлення листя. Листопад.
4. Вічнозелені рослини.
5. Сільськогосподарські рослини.
6. Сезонні роботи в саду і на городі.
7. Плоди і насіння декоративних рослин. Їх збір і зберігання.

8. Різні способи поширені насіння дикорослих рослин.
9. Збір лікарських рослин та їх заготівля.
10. Підготовка тварин до зими.
11. Життя у водоймі і ін.

Що спостерігати і робити взимку.

1. Визначення середньої товщиною снігового покриву.
2. Значення зростання сніжного покриву.
3. Життя рослин під снігом.
4. Снігозатримання.
5. Вплив полежахисних смуг для снігозатримання.
6. Життя тварин. Чиї сліди на снігу?
7. Організація підгодівлі птахів.
8. Перевірка придатності насіння до посіву.
9. Водойми взимку та ін.

Що спостерігати і робити навесні.

1. Танення снігу.
2. Протруювання насіння, робота в парках, в саду, на городі, в полі.
3. Спостереження за розвитком чагарників і дерев.
4. Сокоорух.
5. Розпускання листя. Початок цвітіння.
6. Спостереження за розвитком трав'янистих рослин.
7. Підготовка ґрунту до сівби.
8. Посів і посадка польових і городніх рослин.
9. Спостереження за комахами, птахами та іншими тваринами.

Спостерігаючи різні природні явища в природних умовах, діти набувають знання, у них розвивається сприйняття різноманітних барв та звуків рідної природи.

Екскурсії також мають велике виховне значення, так як сприяють вихованню таких якостей особистості, як вдумливість, інтерес та любов до природи, кмітливість, уміння бачити прекрасне у навколишньому світі, старанність, самостійність тощо. Вони розширюють кругозір дітей, розвивають спостережливість, уміння бачити те, що раніше відбувалося поза їх увагою, виробляють практичні навички та вміння – орієнтування у просторі, визначення видів ґрунтів, рослин, тварин, формують уявлення про їх життя, живлення, значення тощо.

Аналіз проведення екскурсій в освітньому процесі початкової школи дозволяє дістати висновок про те, що екскурсіям потрібно приділяти велике значення, адже вони збагачують свідомість дітей чуттєвими сприйманнями, дають конкретне уявлення про об'єкти і явища природи. На екскурсіях учні перевіряють на практиці багато теоретичні знання і переводять їх на вміння. Саме екскурсії мають допомогти учням полюбити природу всім серцем, навчитися захищати рідне і дороге серцю довкілля. Спілкування з природою через екскурсії допомагає школярам зрозуміти такі важливі поняття, як роль людини в долі природного оточення, взаємозв'язок і взаємозалежність суспільства і природи, стійкість природних угруповань, формують культуру поведінки та активну життєву позицію в питаннях охорони природи.

Література та джерела

1. URL: <https://vseosvita.ua/library/uroki-ekskursii-u-pocatkovij-skoli-66045.html> (дата звернення: 07.02.2021).
2. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-rol-sposterezen-ta-ekskursij-u-formuvanni-prirodnavcoi-kompetentnosti-molodsih-skolariv-na-urokah-prirodzna> (дата звернення: 07.02.2021).
3. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/48120/ (дата звернення: 07.02.2021).

ФІЗІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА М'ЯЗОВОЇ СИЛИ КИСТІ РУК СПОРТСМЕНІВ

Оксана Веремчук

студентка 2 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Оксана Раковець,

*завідувачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти
та інформаційних технологій, к. б. н.*

Подано фізіологічну характеристику м'язової сили кисті рук спортсменів, описано особливості застосування методу кистевої динамометрії у спортсменів різної спеціалізації та студентів, які не займаються спортом.

Важливим показником функціонального стану рухового апарату людини є м'язова сила. Вона характеризується максимальним напруженням, яке здатні розвинути м'язи під час збудження. Поодинокі подразнення викликає поодинокі збудження м'яза. Сила такого збудження залежить від кількості м'язових волокон, які входять до складу рухової одиниці, – чим більше волокон, тим більшою є сила скорочення.

Поки частота подразнення м'яза не перевищує певної величини, м'яз відповідає на кожне подразнення поодиноким скороченням. Збільшення частоти подразнень призводить до того, що серія скорочень м'яза зливається в одне, так зване тетанічне скорочення. При тетанічному скороченні напруження м'язових волокон більше, ніж при поодиноких.

Отже, максимальна сила м'яза залежить від кількості і товщини його волокон, частоти нервових імпульсів, швидкості м'язових скорочень і відбувається тоді, коли в роботу включені всі рухові одиниці за повного тетанусу. Сила людини характеризується здатністю переборювати зовнішню протидію за рахунок м'язових зусиль. Вона залежить від віку і статі, здоров'я та емоційного стану [3].

Розвиваючи напруження і скорочуючись, м'яз здатний виконувати механічну роботу. Найбільшу роботу він виконує за середніх навантажень і середніх швидкостей. Це явище дістало назву закону середніх навантажень. Середні навантаження і середні швидкості скорочення різні для різних м'язів, що необхідно враховувати при розробці норм і організації спортивної діяльності. Ефективність використання рухового апарату людини у процесі праці залежить не лише від її м'язової сили, а й від витривалості. М'язова витривалість – це здатність тривалий час підтримувати зусилля на постійному рівні. Максимальна м'язова витривалість визначається підтриманням максимального зусилля протягом однієї хвилини.

З позиції теорії здібностей можливе таке визначення: силові здібності – це генетично обумовлена в розвитку комплексна рухова якість, яка дозволяє виконувати вправи з відповідним м'язовим зусиллям [2]. Основними специфічними проявами силових здібностей є: максимальна сила, швидкісна сила, силова витривалість. Максимальна м'язова сила – це абсолютний прояв силових здібностей у різних режимах (статичному і динамічному) роботи м'язів. Як відомо, студентський вік 17–21 рік – це один із критичних періодів приросту сили. Незважаючи на популярність сьогодні силових вправ, особливо студентів чоловічої статі, деякі науковці [3] наголошують на недостатньому розвитку сили різних м'язових груп, що призводить до серйозних порушень і патологій в організмі.

Сила м'язів людини проявляється при найбільшому вольовому напруженні, може бути істотним показником функціонального стану його центральної нервової системи. Визначення м'язової сили (динамометрія) виконується трьома способами: визначення сили кисті, станової сили (сили м'язів спини) та сили м'язів черевного пресу.

Для визначення ручної сили (сили кисті) застосовується ручний динамометр, який складається з овальної сталльної пружини, всередині якої прикріплена шкала з діленнями та зі стрілкою, яка показує м'язову силу в кілограмах. Сила рук вимірюється наступним чином. Беруть динамометр зручно в руку, потім витягують руку в сторону та якнайсильніше стискають динамометр. Дослідження повторюють 3 рази для кожної руки окремо. Записується найбільше показання динамометра. Для добре розвинутого чоловіка ручна сила в середньому рівна 40-50 кг, у жінок – 30-35 кг [2].

М'язова сила рук залежить від зросту, ваги тіла, обкружності грудної клітки і т.д. Так як вага тіла може змінюватися, цікаво визначати показник сили стиску кисті – відносну силу кисті. Для цього треба цифру, яка показує силу стиску кисті сильнішої руки, помножити на 100 та отримане число поділити на вагу тіла.

Оцінюючи результати динамометрії, слід враховувати як абсолютну величину сили, так і співвіднесеною з вагою тіла. Відносна величина м'язової сили буде більш об'єктивним показником, тому що зростання сили в процесі тренування в значній мірі пов'язаний з збільшенням ваги тіла і м'язової маси.

Показник м'язової сили можна визначити на основі силового індексу. Наприклад, сила правої руки (кисті) дорівнює 52 кг, вага тіла – 76 кг. Отже, для визначення відносної величини сили кисті треба 52 помножити на 100 і розділити на 76. Виходить 68,4%. Для нетренованих молодих чоловіків цей показник становить 60-70% від ваги тіла, для жінок – 45-50%. Оцінюючи м'язову силу при самоконтролі, слід враховувати, що протягом дня показники сили змінюються [3]. Так, найменша величина їх буває вранці, найбільша – до середини дня. До кінця дня, особливо після виснажливого тренування, м'язова сила падає. Тому визначати силу треба в один і той же час, краще вранці перед початком тренування. Неповне відновлення м'язової сили на інший день після заняття говорить про надмірності навантаження. Зниження її може спостерігатися також при нездужанні, порушення режиму, погіршення настрою і т. д.

Сила ідентичних груп м'язів у різних людей неоднакова. На думку І. В. Аулика [1], по-перше, ізометрична сила пропорційна площі поперечного перерізу м'яза; по-друге, сила змінюється пропорційно росту; по третє, ізометрична сила залежить від статі й віку. Однак статеві відмінності маловиражені до початку періоду статевого дозрівання.

Зростання сили відзначають під час адаптації до різних фізичних навантажень у спортсменів. Зниження розвитку силових здібностей спостерігали в деяких контингентів дітей і підлітків із незадовільною фізичною працездатністю й адаптаційними можливостями. Дослідження в широкому онтогенетичному плані з вимірюванням сили в дітей різного календарного та біологічного віку дали б змогу своєчасно прогнозувати доцільність занять тим або іншим видом спорту, виходячи з фізичних даних ще на ранніх етапах спортивної майстерності. У цьому плані дослідження сили кисті м'язів у студентів мають певний практичний інтерес [2].

М'язова сила рук є вагомим показником у багатьох видах спорту. Так, наприклад однією із проблем в сучасному гирьовому спорті є проблема тренування м'язів рук з метою вдосконалення ривка гирі. Дослідники дійшли висновку, що під час планування тренувальних занять гирьовиків, які спрямовані на досягнення високих результатів у ривку гирі, необхідно акцентувати увагу не на збільшення силових показників м'язів кистей рук й передпліччя, а на, власне, удосконалення технічних характеристик ривка [5].

Інформативним тестом для визначення рухової асиметрії боксера є поштовх обтяженого м'яча на дальність. Метод кистьової динамометрії є досить інформативний для визначення мануальної рухової асиметрії у боксерів. Теплінг-тест є вузько спрямованим і може використовуватись у боксерів для діагностики дрібної моторики м'язів рук та мануальної рухової асиметрії [4].

Література та джерела

1. Аулик И. В. Определение физической работоспособности в клинике и спорте. Москва: Медицина, 1990. 145 с.
2. Владислав Я. Развитие силовых способностей детей школьного возраста, занимающихся и незанимающихся спортом. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2001. № 25. С. 44–52.
3. Медична та біологічна фізика: нац. підручник для студ. вищ. мед. (фарм.) навч. заклад. III-IV р. акред. / за ред. О. В. Чалого. 2-ге вид. Вінниця: Нова Книга, 2017. 528 с.
4. Нікітенко С., Нікітенко А. Визначення рухової асиметрії у боксерів-початківців. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. №20. С. 534–540.
5. Пронтенко В. В. Зв'язок сили м'язів рук з результатом у ривку гирі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. №112 (4). С. 196–199.

ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТИ СВОГО ЧАСУ

Анастасія Веснянка

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Наукова керівниця – Надія Антонюк,

голова циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін, к. пед. н.

Подано життєпис діяльності Лесі Українки. Визначено роль її творчого спадку ідей, що сприяють побудові педагогічного впливу на гуманістичних засадах.

Творчість Лесі Українки – джерело невичерпної мудрості. В історію української літератури Леся Українка ввійшла передусім як поетеса мужності й боротьби. Тематично багату її лірику трохи умовно (з уваги на взаємозв'язок мотивів) можна поділити на особисту, пейзажну та громадянську. Головні теми її

ранніх ліричних поезій: краса природи, любов до рідного краю, особисті переживання, призначення поета й роль поетичного слова, соціальні та громадські мотиви.

«Черпайте і ви мудрість із творчої спадщини «дочки Прометея» – писав Іван Франко.

У спадщину поетеса залишила доробки, в яких оспівано і кохання, і незламна сила духу, і Батьківщина, і природа. Однією з важливих проблем, яких торкалася Леся Українка у своїх творах, був стан освіти, навчання і виховання дітей в Україні. Трагізм школи цього часу полягав у тому, що навчали дітей тільки читати і писати. І вважалося, що цього достатньо. Леся Українка з боєм описувала тодішні шкільні підручники, які орієнтували дітей лише на пасивне сприйняття дійсності і узгодження навколишнього життя з життям «Святих». З цього приводу у листі до М. Драгоманова вона писала: «Якби я могла, то я б віником вимела усе то «героїчне» сміття на смітник, там би йому лежати, а не людям голову туманити», або «...Я про сі речі не можу спокійно говорити, бо мене болить, коли я про се згадую, я занадто близько бачу, як людей в тім'я б'ють героїчними книгами і як мало людей, що б'ються проти сього. Погибель і нещастя наше сей героїчний напрямок в ділі народної просвіти» [3].

Поетеса звертала особливу увагу на необхідність навчати дорослих і дітей самостійного читання: «Читати самостійно чогось поважнішого наші люди не дуже-то люблять; бо взагалі страх мало звикли до самостійного читання, а й мало між ними добре читаючих, страх як мало. Є багато таких, що по 3, по 4 роки до школи ходили, проте читати ледве-ледве тямлять, а жінки і зовсім не вміють читати ні одна і вчитись не хотять», – писала вона [2].

На думку Лесі Українки читання – це не тільки шкільний предмет, але й засіб вивчення інших предметів, що вивчаються в школі. Необхідно всіляко заохочувати дітей до читання різної літератури, обережно спрямовувати художні смаки і пізнавальні інтереси учнівської молоді України. Адже, головне полягало в тому, щоб навчити дітей розуміти прочитаний текст, його зміст, логіку, думки, бачити те, що випливає з контексту прочитаного та спонукати їх до самоосвіти та самовиховання.

У той же час українські діти дуже здібні, їхні розумові здібності закладені в генетичному коді української нації. З цього приводу Леся Українка з боєм писала: «Я думаю, що наші люди від природи дуже розумні, бо їх навіть волинські школи не можуть дурнями зробити, а для сього немало витрачається зусиль»[1].

Водночас Леся Українка в роботі з учнями рекомендувала дотримуватися педагогічного такту. Вона сама була завжди тактовною з дітьми і дорослими, акцентувала увагу на тому, що справжній учитель повинен уникати «казьонщини», а культурно спілкуватися з учнями. Суттєву роль вона відводила дотриманню індивідуального підходу, врахуванню вікових особливостей учнів і таким чином вмінню мобілізувати дітей до діяльності та розвитку. Леся Українка була впевнена, щоб розвивати творчі сили учнів, учитель сам повинен бути творчою особистістю і в педагогічній праці уникати штампів і догматизму [3].

Відомо, що Леся Українка написала підручник «Стародавня історія східних народів», де у викладі історичного матеріалу дотримувалась основних принципів дидактики. У своїй роботі вона відобразила дидактичні позиції, які кардинально відрізнялися від тих, якими керувались учителі того часу.

Лесею Українку в питаннях освіти турбувала діяльність царських чиновників, які забороняли організацію шкіл для бідних. Істинний стан освіти поетеса розкрила у нарисі «Школа», критикуючи відсталість церковно-патріархальних шкіл, вона водночас показала тяжке становище учителів. Про побутові умови життя учительки вона пише: «Голі стіни, полупана стеля і ще більш полупана груба, біля груби ослінчик з кухлем і мискою до умивання, потім шафка маленька, під другою стіною стіл, – на сей час він присунутий до ліжка, – скриня та відомі вже стільці, та от і все» [1, с. 256].

Особистість вчителя, за Лесею Українкою, повинна відображати виховні традиції передової української інтелігенції кінця ІХ століття на засадах гуманізму.

У формуванні педагогічних ідей Лесі Українки велику роль відіграло родинне середовище Косачів-Драгоманових. Родина Косачів була інтелігентною. Ольга Петрівна Драгоманова-Косач (мати Лесі) – письменниця, яка творила під псевдонімом Олена Пчілка (її поезію та оповідання для дітей українською мовою добре знали в Україні), була активною учасницею жіночого руху, видала альманах «Перший вінок». Петро Косач (батько Лесі) – високоосвічений поміщик, який дуже любив літературу і живопис.

У будинку Косачів часто збиралися письменники, художники і музиканти. Дядько Лесі – Михайло Драгоманов, був відомим ученим, громадським діячем, який співпрацював з І. Франком.

Саме спілкування серед таких відомих людей у свідомості Лесі інтегрувало характерні гуманістичні погляди на виховання українця.

Леся Українка виступала за навчання дітей українською мовою, яка повинна бути не тільки засобом комунікації, але й виконувати виховну роль. Розуміла гуманістичні засади педагогічного процесу і залишила власні міркування та практичні поради щодо його організації.

Краса, яка виявляється у високій, світлій духовності людини, у її гармонії з природою, очищає і відроджує людину і світ.

У своїх працях Леся Українка не обминула питання освіти дорослих, наполягаючи на організації колективних читань для народу. Для таких читань нею був складений каталог видань популярних брошур, які правдиво висвітлювали вітчизняну і світову історію та формували істинну уяву соціально-політичних проблем суспільства.

У сучасній загальноосвітній школі педагогічні погляди величної постаті Лесі Українки можна враховувати у змісті національного та загальнонародського виховання; формування гуманістичних цінностей загальнонародського плану без приниження значення національних цінностей українського народу.

Творчий спадок Лесі Українки може розглядатися в сучасній педагогіці як джерело творчих ідей для науковців і практиків спрямованих на сприяння побудові педагогічного впливу на гуманістичних засадах, з урахуванням національних традицій виховання.

Література та джерела

1. Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 7. С. 126–132.
2. Черненко В. О. Внесок Лесі Українки у становлення та розвиток національного шкільництва і освіти в Україні кінця XIX- початку XX століття. *Сучасна наука в мережі інтернет*: матер. сьомої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Ч. 4. С. 37–39.
3. Діалогічний нарратив у прозі Лесі Українки. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/7/34.pdf> (дата звернення: 07.02.2021).

АЛЬТЕРНАТИВНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА

Христина Вигура
студентка 4 курсу спеціальності 016 Спеціальна освіта»
факультету педагогічної освіти та соціальної роботи
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Подано огляд систем допоміжної альтернативної комунікації, опис альтернативних способів комунікації для розвитку навичок соціальної взаємодії. Зазначено особливості комунікативно-мовленнєвих проявів дітей з синдромом Дауна.

Варто почати говорити про людей з певними особливостями, дати можливість їм висловитися, і якщо їхній голос буде почутий – ми зможемо стати більш дружніми, співчутливими, толерантними, ближчими одне до одного. Адже суспільству важливо усвідомлювати, що це не хвороба, вона не заразна і подібна історія може статися з будь-ким.

Комунікативне виховання відіграє важливу роль, забезпечуючи дітей необхідними навичками мовленнєвої поведінки, має важливе значення для засвоєння ними навчальних предметів та активної участі в суспільному житті. У процесі корекційної роботи з дітьми із синдромом Дауна є важливим питання особливостей розвитку мовлення, які спостерігаються в них ще з раннього дитинства.

За статистикою, одне немовля з 700-800 народжується із синдромом Дауна, і присутність таких людей у нашому житті не така велика рідкість. Тому суспільство повинно мати правильне уявлення про їх особливості і приймати їх як тих, хто живуть поруч із нами, і тільки потім вже відмічати їх особливості.

Мовлення – це психофізіологічний процес реалізації мови. Воно посідає центральне місце в процесі психічного розвитку дитини і внутрішньо пов'язане з розвитком мислення й усвідомлення взагалі.

Синдром Дауна – це генетична патологія, вроджена хромосомна аномалія, вона являє собою диференційовану форму психічного недорозвитку фізичних, психічних, інтелектуальних і емоційних якостей людини.

Зазвичай на синдром Дауна вказують наступні ознаки: плоске обличчя, брахіцефалія (аномальне укорочення черепу), погано розвинені мочки вух, гіперрухливість суглобів, плоска потилиця, короткі кінцівки, брахімезофалангія (укорочення всіх пальців за рахунок недорозвитку середніх фаланг), відкритий рот (в зв'язку з низьким тонусом м'язів і особливою будовою піднебіння), коротка товста шия, на долонях глибока поперечна складка по центру, викривлений мізинець [1].

Серед порушень відзначається аномалія зубів, ожиріння, слабкий імунітет, розумова відсталість, схильність до лейкемії, епілепсії, вади розвитку серця, патології щитовидної залози, проблеми з зором (косоокість, короткозорість, далекозорість, катаракта), порушення слуху.

Переважає більшість дітей із синдромом Дауна стикається з труднощами розвитку мовлення, але навіть якщо мова дитини не дуже розбірлива, звичайно вона здатна за допомогою міміки, жестів, знаків

виражатися так, що її цілком можна зрозуміти. Педагогам варто мати на увазі, що дітям із синдромом Дауна важко сприймати інформацію на слух, тому доцільно використовувати альтернативну комунікацію.

Альтернативна та аугментативна комунікація – це набір інструментів та стратегій, які використовують індивідуум, щоб виконувати щоденні завдання спілкування.

Комунікація має різні форми: мовлення, погляд, текст, вираз обличчя, дотик, жестова мова, символи, малюнки, пристрої для генерації мовлення тощо. Ефективною є комунікація, де намір та значення, яке передає одна особа, є зрозумілим для іншої особи, при цьому форма має менше значення, ніж успішне розуміння повідомлення.

Фахівці мають змогу обирати систему допоміжної альтернативної комунікації (Alternative Augmentative Communication – AAC). Найбільш поширеними та вживаними є: жестова мова (зокрема American Sign Language – ASL, Українська Жестова Мова – УЖМ); система обміну картинками (Picture Exchange Communication System – PECS); дошки Makaton – жестово-символьна система комунікації; пристрої із синтезаторами мовлення.

Жестова мова – різновид мови, що використовує замість акустичних сигналів, візуальні (рухи руками, тілом, миміку), що допомагають висловити свою думку промовцеві. Це мова, яка має своїми користувачами спільноту людей з порушеннями слуху або глухотою. Кожна жестова мова користується як жестама, що позначають цілі слова, так і жестама, що означають звуки чи букви.

Комунікативна система обміну картинками (PECS) використовується особами різних вікових категорій, від дошкільників до дорослих, що мають мовленнєво-комунікативні, когнітивні та моторні труднощі. Її застосування не вимагає складних та (або) дорогих матеріалів, оскільки використовуються друковані символічні, фотографічні, мальовані картки. PECS розпочинається з навчання учня віддавати педагогові (партнерові по комунікації) картку із зображенням бажаного предмета, а натомість отримувати сам предмет, який і є винагородою. Після засвоєння кроку спонтанного обміну картинки на бажаний предмет, PECS навчає розрізняти символи та конструювати прості речення. Пізніше учень оволодіє навичками застосовувати PECS для відповідей на запитання та коментарів [3, с. 73].

Комунікативні дошки – набори візуальних зображень – фотографій, символів, слів, фраз (або їх поєднання), що організовані по темах. Ці дошки можуть бути різного розміру й формату, з різним лексичним змістом, в залежності від виду діяльності та ситуації, де вона використовується. Вибір і впорядкування символів на дошці відбувається таким чином, щоб мотивувати учня до спілкування та сприяти покращенню функціональної комунікації. Учні можуть використовувати комунікативну дошку як статичний дисплей, з якого зручно вибирати зображення й конструювати з них повідомлення.

Для дітей із синдромом Дауна жестове мовлення зазвичай використовується в рамках підходу тотальної комунікації – одночасної комбінації жестів та мовлення. Таким чином, дитині пропонується цілісна мовленнєва модель, за якою інформація подається в двох модальностях одночасно й синхронно, тим самим підкреслюється смисл ключових слів та покращується розуміння мовлення, адже при використанні жестів мимовільно уповільнюється усне мовлення [2, с. 164].

Свою розумову відсталість діти з синдромом Дауна компенсують притаманною їм душевністю, відкритістю і життєрадісністю. Чим більше вони спілкуються зі своїми однолітками, тим менше помітне їх відставання в розвитку, і тим краще відбувається психічний і фізичний розвиток таких дітей.

Як і всі інші діти, дитина із синдромом Дауна дає море любові. І того ж потребує від нас. Вони надзвичайно обдаровані. Багато хто має художній талант, музичні (в тому числі танцювальні та співочі) і артистичні здібності. Вони не тільки здібні до навчання, а ще й дуже талановиті: можуть стати художниками, або інженерами, бо вміють концентруватися на одному завданні тривалий час. Багато з них може освоїти професію, досягти оптимальної якості життя і опікуватися собою без зайвої допомоги. Людина з синдромом Дауна може здобути вищу освіту, влаштуватися на роботу, мати сім'ю.

Лише завдяки терпінню і турботі можна виростити людину, не тільки здатну до самообслуговування – вона зможе оволодіти простими навичками праці, виявити свої таланти.

Ми, педагоги, повинні любити свою справу, любити дітей і насолоджуватись результатом, плодами нашої праці. Ми повинні дякувати дітям, вони вчать цінувати кожен день у його звичайній побутовій простоті й приймати будь-що як належне, вчать нас жити тут і тепер.

Суспільство XXI століття стрімко виховує в собі та в оточуючих людяність, повагу та толерантність. Через це активно впроваджується інклюзивний підхід у навчанні, роботі та й у всій життєдіяльності загалом. Тобто усі мають нині право навчатися, працювати та жити на рівні.

Література та джерела

1. Иванов В. А. Социализация детей с синдромом Дауна: учебно-методическое пособие. Курск: Курский гос. ун-т, 2017. 42 с.
2. Медведева Т. П. Комплексное развитие детей с синдромом Дауна. Групповые и индивидуальные занятия. Методическое пособие. Москва: Даунсайд Ап, 2004. 368 с.

3. Єжова Т. С. Альтернативна комунікація як засіб соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності. *Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами»*. 2011.
4. Bellugi, U. & Klima, E. (2001). Sign Language. In: N. Smelser & P. Baltes (eds.) *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (Vol.21, pp. 14066-71). Oxford, UK: Elsevier.
5. Bondy A., Frost L. (2002). A Picture's worth: PECS and other visual communication strategies in autism. Bethesda, MD: Woodbine House.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ольга Вишнеvsька
студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж
ім. А. Ю. Кримського» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Марія Троцюк,
керівник секції студентського наукового товариства

Розкрито теоретичні аспекти організації проектної діяльності учнів, досліджено основні особливості використання методу проектів на уроках англійської мови в початковій школі.

Сьогодні перед освітньою системою гостро стоїть проблема активного творчого сприйняття знань, тому стає необхідність зробити навчальний процес більш захоплюючим і цікавим, розкрити значення одержуваних знань і їх практичне застосування у житті. Вирішення цих завдань вимагає застосування нових педагогічних підходів і методів.

Навчання з використанням проектної роботи – важлива практика, яка надає можливість учням сформулювати важливі навички. Контекст реального світу та складний характер методу проектів – це спосіб для учнів набутти та застосувати компетенції 21 століття.

Вивченням та розробкою проектної технології займаються такі педагоги як: Полат Є., Пехота О., Беспалько В., Бондарев П., Гузєєв В., Пахомова Н., Качеровська Т., Душеїна Т., Селевко Г., Арванітопуло Е., Байдурова Л., Белогрудова В., Кукавська І., Прокопенко В., Стах С. та інші.

Метою навчального проектування в початковій школі є створення вчителем таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності молодшого школяра. Технологія навчального проекту стимулює самостійну пізнавальну діяльність учнів і здійснюється за схемою: все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати. [2, с. 31].

Метод проектів – це педагогічна технологія, яка містить сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю. Це спільна, навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність учнів, яка має мету, узгоджені методи, засоби діяльності, спрямована на досягнення результату з розв'язання певної проблеми [3].

При організації занять з англійської мови в початковій школі вчителі можуть застосовувати такі види проектів:

1. Інформаційні – спрямовані на навчання цілеспрямованого збирання інформації, її аналізу та використання.
2. Дослідницькі – вимагають чіткого визначення загальної проблеми дослідження, його головної мети, конкретних задач та методів їх розв'язання.
3. Ігрові – передбачають виконання ігрових ролей у моделях/ситуаціях, що об'єднуються загальною ідеєю.
4. Творчі – діяльність учасників спрямована на те, щоб створити оригінальне есе або вірш, придумати казку або оповідання, малюнок, колаж тощо.
5. Практичні (практично-орієнтовані) – кінцевим продуктом таких проектів може бути газета, Web-сторінка, оформлений стенд, суспільна акція тощо [4, с. 21–23].

Дослідивши метод проектів, наведемо приклади проектних завдань:

1. «Книга погоди» («A Weather Book»). Діти виготовляють картки, де схематично зображують різні види погоди, складають ці картки в конверти, які наклеюють на спеціальні зошити або блокноти – «книги погоди». Під час уроку усно з'ясовується, яка погода надворі за допомогою карток (учні розкладають відповідні картки на парті, а вчитель – на дошці) і фіксується опис погоди в «книгах».

2. Проект «Навчаємось вчитися» («Learning to Learn») з практичними ідеями та порадами щодо роботи над мовою (вивчення слів, правил, робота зі словниками та посібниками, читання оригінальної літератури, підготовка до іспитів тощо). Результати такої роботи оформлюються у вигляді яскравих пам'яток.

3. Проектні роботи, які стосуються тем «Я, моя родина, мої друзі», «Учень та його оточення», «Зовнішність»: розповідь про себе з опорою (для учнів початкового та середнього етапу навчання), де опора виготовляється у вигляді шестикутників, складених у своєрідну «квітку», де на кожній «пелюстці» учень має розкрити певне питання (своє ім'я, вік, місце проживання, школа, шкільні друзі, домашні тваринки, уподобання тощо); «Родинні дерева».

4. Рекламні постери (планування вечірки, реклама гуртків або клубів за інтересами, рекламні постери до фільмів тощо).

5. Різні види проектних робіт до теми «Їжа та продукти» («Здорова їжа», «Сплануй обід», «Мій улюблений рецепт» тощо).

Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути різним. У курсі англійської мови в початковій школі метод проектів може використовуватись в рамках програмного матеріалу практично з будь-якої теми. Головне – це сформулювати проблему, над якою учні будуть працювати і яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки. Індивідуальні та колективні проекти можуть розвивати в учнів такі здібності: пошукові (діти шукають певну інформацію для створення проекту), творчі (діти можуть підходити до проекту з різної точки зору) та інші.

Незважаючи на творчу сутність проектних технологій, ініціативність та самостійність учня, задіяного у проектну діяльність, вони мають чітку методологічну побудову та вимагають від вчителя ретельної та продуманої підготовки. Реалізація проектної технології має організовуватися з дотриманням дидактичних принципів, критеріальних вимог педагогічного проектування та умов успішної реалізації навчального процесу.

Під час виконання проекту завдання повинні відповідати індивідуальним та віковими особливостям кожного учасника проекту. Потрібно допомогти з вибором теми, порадити, на що звернути увагу і як презентувати свою роботу. Учитель з учнями обговорюють проміжні результати, виправляючи помилки у вживанні мовних одиниць. Діти забувають про страх перед іноземною мовою, вони краще засвоюють її логічну побудову. Робота подібного роду дає велику кількість можливостей використовувати у мовленні пройдені граматичні явища і структури. Це навіть буде іти на користь, тому що при опрацюванні в такій ситуації лексичні, граматичні одиниці англійської мови надійніше закріпляться у пам'яті учнів [4].

Проектна робота має виконувати поетапно. Кожен етап займає важливу позицію у створенні якісного проектного методу: 1) етап підготовки – визначення теми, уточнення цілей, вибір робочої групи; 2) етап планування – аналіз проблеми, визначення джерел інформації. Постановка завдань і вибір критеріїв оцінки результатів. Розподіл ролей в команді; 3) етап дослідження – збір необхідної інформації для проведення дослідження; 4) етап висновків – аналіз отриманої в ході дослідницької роботи інформації; 5) захист проектів – оформлення та підготовка результатів роботи; усний захист із презентацією; 6) оцінка результатів і процесу (рефлексія) – захист проектів, участь у колективній оцінці результатів [6].

При застосуванні методу проектів необхідно притримуватися деяких принципів: а) завдання мають перебувати на такому рівні складності, щоб учні могли завершити роботу з раціональними зусиллями, б) на кожного члена групи покладені деякі конкретні обов'язки, в) у кожній групі є мета і мотивація для роботи по досягненню мети, і г) учитель перевіряє хід роботи груп у регулярні проміжки часу, надаючи інформацію про прогрес і надавати зворотний зв'язок.

Вважаємо, що у своїй педагогічній діяльності вчитель завжди мусить пам'ятати і виконувати такі нескладні, але дуже ефективні правила:

1. У будь-якій ситуації ставитись до учнів по-дружньому (не звертаючи уваги на те, подобається ви чи ні).
2. Ніколи не виявляти зверхності.
3. Щиро цікавитися учнями, їхніми проблемами, намагатися спільно знайти вихід зі скрутного становища.
4. Поважати в учнях особистість.
5. Навчитися критикувати так, щоби не образити (уникати прямої критики; вказувати на постійні недоліки віч-на-віч; починати з похвали за роботу, яку учень робить добре).

Іноземна мова як навчальний предмет має більше можливостей для створення умов культурного і особистісного становлення учнів. Для досягнення цілей навчання, намічених сучасною програмою, для розвитку комунікативної компетенції учнів необхідно, перш за все, спілкування. Мова повинна бути

засобом спілкування і проектна діяльність надає учням великі можливості для користування мовою з метою її вдосконалення.

Література та джерела

1. Бухаркіна М. Теорія та практика навчання англійської мови. Київ, 2009. 57 с.
2. Дубровська Л. О., Дубровський В. Л., Ковнер В. В. Сучасні педагогічні технології: [методичні матеріали до семінарських занять для студентів заочної форми навчання]. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 79 с.
3. Олійник І. Використання методу проектів на уроках англійської мови. *Профтехосвіта*. 2012. №10 (46). С. 29–33.
4. Купрікова С. В. Шляхи реалізації проектної методики при навчанні іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4 (30).
5. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002. 252 с.
6. Цимбал О. М., Тягло О. В., Цимбал П. В. Проектна технологія, критичне мислення і громадянська освіта в процесі вивчення англійської мови. Початкова школа. Харків: Основа, 2008. 109 с.

СУЧАСНЕ ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТІВ

Катерина Власюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Галина Давидюк,

викладач-методист циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Проаналізовано стан здоров'я молоді в сучасних умовах. Подано раціональні шляхи здорового харчування студентів.

Їжа є одним із найважливіших факторів навколишнього середовища, що впливає на стан здоров'я, працездатність, розумовий і фізичний розвиток, а також тривалість життя людини. Правильно збалансований раціон харчування, що дозволяє задовольняти фізіологічні потреби організму, регулярна фізична активність – ось найважливіші умови для міцного здоров'я сучасної людини. Нині середня тривалість життя в Україні одна із найбільш низьких у світі та майже на 20 років, менша ніж у країнах Західної Європи. На жаль, в останні десятиліття в Україні раціон харчування населення все більше перестає відповідати рекомендаціям ВООЗ.

Сучасна українська студентська молодь, на жаль, не усвідомлює, що якраз правильне харчування та фізична активність, які є ключовими компонентами здорового способу життя, дозволять їм досягнути омріяної стрункості та спортивної форми. Саме через це кожен студент повинен володіти необхідними відомостями про раціональне харчування, складові їжі, про їх роль у життєдіяльності здорового та хворого організму. Задоволення собою, гармонія зі своїм тілом, уміння прислухатися до свого організму та його потреб, чудове самопочуття – ось ті цінності, мати які неможливо без здорового харчування, на що слід постійно орієнтувати молодь. У таких умовах актуальною становиться проблема харчування студентської молоді в сучасних умовах [2, с. 1].

Проблема харчування учнівської та студентської молоді розглядалася в працях таких науковців, як І. Нагорна, М. Пересічний, В. Корзун, М. Кравченко, О. Григоренко, О. Больова, В. Москаленко, Т. Гузеєва, Л. Палієнко, М. Гуліч, Т. Поліщук, В. Рачковська, В. Радіонова, Ю. Маковкіна, О. Макарової, Н. Коцур, О. Балакіревої, Д. Дмитрука, М. Рябова, О. Яременко, Н. Польки, М. Гуліч, В. Махнюк, П. Карпенко, І. Гулий, Ю. Бойчук. Автори значну увагу приділяли особливостям харчування населення України [4], проблемам ожиріння сучасної молоді [5] та впливу сучасного довкілля на харчування [7].

Харчування людини є одним з найважливіших чинників, які впливають на її здоров'я. Харчування забезпечує нормальний розвиток, сприяє профілактиці захворювань, продовженню життя і створює умови для адекватної адаптації людини до навколишнього середовища. Для росту організму необхідні білки – природні речовини з яких будуються клітини. Їжа повинна включати есенціальні, мікро- і макронутрієнти, але і в необхідному обсязі баластні та мінорні нехарчові біологічно активні компоненти. раціональне харчування – це одна зі складових частин здорового способу життя. Воно запобігає захворюванням, сприяє одужанню, забезпечує гарну поставу, красу. Від характеру харчування людини залежить її самопочуття, тривалість та якість життя. Як відомо, харчуємося ми, щоб поповнити енерговитрати організму, пов'язані з його діяльністю. А працює він навіть у стані спокою: скорочується серце, дихають легені, відбувається обмін речовин у кожній клітині. Від харчування залежить здоров'я, працездатність, життєрадісність людини.

Харчування повинно відповідати основним принципам:

– бути повноцінним у кількісному відношенні, тобто за енергетичною цінністю (калорійністю) добового раціону відповідати енергетичним витратам організму, з урахуванням незасвоєної частини раціону;

– забезпечувати якісну повноцінність раціону, тобто вміст у ньому всіх харчових речовин в оптимальних кількостях і співвідношенні білків, жирів, вуглеводів (у тому числі цукрів, клітковини, харчових волокон), вітамінів, макро-, мікроелементів, смакових речовин;

– дотримуватися раціонального режиму харчування: години приймання їжі повинні відповідати біологічним ритмам організму; кількість прийомів їжі повинна бути 3-4-разова для дорослих, 5-6-разова для дітей різного віку; інтервали між прийомами їжі повинні бути відповідно 5-6 годин.

Згідно із принципами раціонального харчування, запропонованих Інститутом харчування, найбільш раціональним і корисним для здоров'я визнаний режим уживання їжі 4–5 разів на день. Отже, вживання їжі менше від 4 разів на день (наприклад, 2 рази) може спричинити негативний вплив на органи травлення. У цьому разі за один прийом їжі до організму надходить занадто велика кількість, яка перевантажує травний апарат, унаслідок чого погіршуються процеси травлення, порушується сон і погіршується загальний стан організму [3].

Отже, студенти нашої держави мають хибні уявлення щодо здорового харчування. Щоденний раціон молоді є далеким від того, яким має бути здорове харчування, але як не прикро, значна частина студентів не вважає його шкідливим і навіть схвалює, хоча структура є загрозливою для здоров'я навіть всієї нації.

Література та джерела

1. Кузьмінська О. В., Червона М. С. Значення раціонального харчування для підтримки здоров'я молоді. Київ: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2004. Кн. 4. 128 с.
2. Малигіна В.Ф. Основи фізіології харчування. Гігієна і санітарія. Москва: Економіка, 2005. 56 с.
3. Москаленко В. Ф. Особливості харчування населення України та їх вплив на здоров'я. *Науковий вісник Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця*. 2009. № 3. С. 64–73.
4. Норми фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії. Київ: МОЗ України, 1999. 9 с.

ПСИХОЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Дарія Вовк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Вікторія Дацюк,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

Подано важливість вивчення дієслова здобувачами освіти початкової ланки. Визначено основні чинники формування текстотворчих умінь у молодших школярів. Аргументовано важливість збагачення словника учнів новими словами.

Якісне збагачення словника, формування умінь правильно, точно і виразно використовувати в своїй мовленнєвій практиці лексичні структури української мови є одним із завдань розвитку мовлення учнів початкових класів є робота над словом, мета якої. Дієслово характеризується найбільшою складністю і різноманітністю серед граматичних одиниць української мови. В мовознавчій літературі є вказівки на визначальну роль дієслова у граматичному структуруванні української мови. Зазначається дієслівність української мови, отже центром висловлювання виступає дієслово. Шкільна програма передбачає вивчення дієслова як частини мови, призначення якої полягає в тому, що вона є носієм динамічної ознаки, семантичні складові якої передаються досить розгалуженою системою граматичних категорій і їх матеріальних виразників – граматичних форм. Зважаючи на те, що до вихідної парадигми цієї частини мови належить п'ять докатегоріальних дієслівних утворень, вона вважається найскладнішою (неозначена форма, способові форми, дієприкметник, безособова форма, дієприслівник). Відповідно до чинної програми, вивчення дієслова, його форм, правопису та засвоєння знань про нього як частини мови в початкових класах передбачає початковий етап на цьому шляху, що рівномірно розподіляється за класами. Саме вивчення дієслова значною мірою просуває мовленнєвий розвиток учнів. Дієслово динамізує мовлення, організує синтаксичну структуру речень, створює умови для виникнення зв'язного мовлення. Дієслово як

організуючий центр речення має найбільше синтаксичних зв'язків у реченні, чим пояснюється його синтаксична специфіка [2]. Дієслово за своїм лексичним значенням, багатством форм і синтаксичних можливостей є «однією із найбільш складних і найбільш містких граматичних категорій» (В. Виноградов), а також складає ядро предикативної лексики. З точки зору лінгвістики, предикату відводиться центральна роль в організації синтаксичних одиниць, які є базисом наступної комунікації. На основі розвитку предикативної функції мовлення формується внутрішнє мовлення і вміння викласти власні думки у розгорнутому висловлюванні. Виконуючи роль однієї з центральних частин мови, дієслово має активний характер валентного зв'язку. Центральність дієслова в системі частин мови зумовлена його найбільшим набором морфологічних категорій. Своєю семантикою дієслово може зумовити від одного до семи іменників.

Формування знань про дієслово відбувається на уроках української мови, які передбачають опрацювання дієслівної лексики як на практичному, так і теоретичному рівнях засвоєння. Практичний рівень володіння дієслівною лексикою зорієнтований на практичне засвоєння таких важливих лексикологічних понять: лексичне значення дієслова; вживання дієслів у прямому та переносному значеннях; вживання дієслів у кількох значеннях; дієслова близькі за значенням (синоніми) і дієслова з протилежним значенням (антоніми); найпоширеніші – омоніми. Попереднє ознайомлення учнів з репрезентованими вище лексикологічними поняттями слугуватиме лінгвістичною основою для розширення, узагальнення й систематизації лексичних уявлень і понять у ході роботи над дієсловом, як частиною мови, а також сприятиме формуванню лексико-граматичних та граматичних понять у їх функціональному вираженні. Слово, як самостійний компонент лексичної системи мови, в той же час є членом системних об'єднань, які базуються на смислових відношеннях: синонімічних, антонімічних рядів, тематичних та лексико-семантичних груп.

Збагачення словника учнів новими, невідомими їм словами рідної мови, формування навичок об'єднувати слова за тематичними, лексико-граматичними і семантико-структурними групами на основі семантичної близькості слів, добирати серед синонімічних і антонімічних, видових і родових понять потрібні за змістом слова передбачає саме лексична робота в школі [4]. Виявлення і пізнання природи різних груп лексики, які певною мірою знаходять своє відображення в лексичному матеріалі навчальних предметів, є важливим фактором навчання мови. Тому при організації лексичної роботи в школі треба враховувати лінгвістичні основи групування лексики. Проаналізовані наукові дослідження, присвячені розгляду окремих груп дієслів, вказують, що один із лексико-семантичних напрямків пов'язаний з аналізом відношень у контексті тієї чи іншої лексико-семантичної групи. У мовознавстві під лексико-семантичними групами слів розуміють поєднання двох, декількох чи багатьох слів за їх лексичним значенням. Це визначення більш за все підходить для групування дієслівної лексики при вивченні її у школі. Відомо, що всю складність докільця утворюють у мовленні слова й форми, що передають предметність, ознаку й відношення. Всі дієслова поділяються на динамічні і статичні. Динамічні означають дію у прямому розумінні слова («пишу», «біжу») або ж події і процеси, що пов'язані з тими або іншими змінами («чашка розбилась», «сніг розтає», «дерево росте»). Статичні означають стани, які залежать від волі суб'єкта («стою») або ж ті, які не залежать від неї («хворію», «мерзну»), відношення («відповідає», «перевершує»).

Готуючись до уроку, вчитель з української мови, як і вчитель будь-якого іншого навчального предмету, бере до уваги рекомендації сучасної методики української мови. Методика викладання української мови, у свою чергу, підпорядковується системі дидактичних принципів, використовує розроблені методи, засоби і форми навчання. Методика української мови керується принципами навчального процесу, що є основою опанування будь-якого конкретного предмету (принципами науковості, системності, систематичності, наочності, міцності засвоєння знань, доступності, індивідуального підходу, зв'язку навчання з життям, зв'язку теорії з практикою). Ці принципи широко використовуються в процесі вивчення української мови з урахуванням специфіки її як предмету. Це так звані загальнодидактичні принципи, що впливають із психології навчання взагалі і визначають загальний напрям у розробці засобів навчання. Разом із тим, у методиці української мови діють спеціальні принципи, які враховують особливості предмету «Українська мова» і його розділів, вони поділяються на загальнометодичні та конкретнометодичні.

Вивчення дієслова у початковій школі сприяє розвитку в учнів такої якості мовлення, як правильність, зокрема: орфоепічна (промовляння дієслів на -ться, -шся), акцентологічна (принести', веземо', ведемо'), лексична (нервувати – хвилювати когось, нервуватися – хвилюватися самому), морфологічна (даси, відповіси; поєднання дієслів з іменниками, займенниками у роді, числі та відмінку), синтаксична (вибач мені, пробач мені), орфографічна (правопис дієслів з часткою *не*), пунктуаційна (розділові знаки у реченнях з однорідними присудками).

Вивчення молодшими школярами дієслова як частини мови є складовою у формуванні та розвитку текстотворчих умінь, так як часово-видові форми дієслова є одним із засобів зв'язку речень у тексті.

Отже, засвоєння молодшими школярами пропедевтичного курсу «Українська мова», зокрема дієслова як частини мови, є складовою розвитку їх мовної особистості.

Література та джерела

1. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1969. 140 с.
2. Дорошенко С. І. Методика викладання української мови: навч. посібн. Київ: Вища школа, 1992. 398 с.
3. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова. Київ: Вища школа. 1994. С. 247.
4. Методика навчання української мови у початковій школі: навч.-метод. посібн. для студентів вищих навч. закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
5. Пономарьова К. Л. Основні напрями роботи з розвитку монологічного мовлення учнів / упор. О. Я Савченко. Київ: Початкова школа, 2005. С. 173–189.

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ РОДИНИ КОСАЧІВ

Дарія Вовк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти

Луцького педагогічного фахового коледжу

Науковий керівник – Світлана Вірста,

викладачка циклової комісії словесних дисциплін, методистка

Розглянуто особливості формування світоглядних орієнтирів у родині Косачів; специфіку еволюції родинного середовища на національно-патріотичних засадах, виховання поваги та любові до історичного минулого.

Особистість людини формується та розвивається в результаті впливу багатьох факторів як об'єктивних, так і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх та зовнішніх. Формування національно-патріотичного начала залежить від виховання у сім'ї – саме там зароджується початок любові до Батьківщини. Ми спробуємо проаналізувати, як формувалися світоглядні орієнтири у вихованні дітей у родині Косачів.

Родина Косачів була знана волелюбними й літературними традиціями. Олена Пчілка мала чудовий приклад родинного виховання для наслідування – Драгоманових, чия родина була сповнена українським духом за походженням й національним наповненням, яка шанувала, берегла й передавала своїм дітям найкращі зразки народної педагогіки. Незаперечною є істина, що в сім'ї однаково важлива роль належить і батькові, і матері. Петро Антонович Косач зробив все, щоб його діти були активними у всіх сферах життя. У вихованні дітей Олена Косач ставила перед собою конкретну мету: виховати дочок і синів сильними духом, гідними громадянами рідної землі. Олену Пчілку не влаштовувала система виховання й освіти Російської імперії, а головне те, що школа відлучала дітей від рідної мови, історії його народу. Закладання основ людяності, порядності, любові, відповідальності – основа концепції виховання Олени Пчілки. Косачі вважали, що саме родина формує душу й розум, тому зробили все, щоб виховати своїх дітей в демократичному дусі, пошані та любові до усього українського: мови, звичаїв, традицій, культури. Косачі подорожували Україною, аби діти пізнали природу й побут, відчували красу і долучали їх до фольклорних джерел. Народні пісні Леся Українка пам'ятала все життя, а згодом сама видала кілька фольклорних збірників. Багато народних пісень записано з голосу самої Лесі. На початку осені 1877 року П. А. Косач пише у листі Драгомановим, що Леся зосереджена й дуже вразлива. Досить багато часу присвячує вишиванню. Дуже любить співати народні пісні і подовгу співає з нянею Мотрею. «П. А. Косач і його дружина читають дітям народні казки, співають пісні, з раннього віку прищеплюють їм любов до народної творчості. Одночасно знайомлять з кращими зразками української літератури... батько, проказуючи, навчав Лесю, ще зовсім маленькою (бо вона ще не вмiла читати), байки Глібова «Куц та билина», і вона дуже гарно та чуло її розповідала» [2, с. 55]. «Українських книжок для дітей майже не було, але все ж не так і мало було в сім'ї, де хотіли мати їх. Це тим більше, що тоді у нас не так розрізняли ще дитячої і недитячої книжки. Діти з великою охотою читали Кулішеві твори, оповідання Марка Вовчка, «Пана Твардовського» знали напам'ять. Великим вкладом до лектури для дітей були Андерсеніві казки в перекладі Старицького» [2, с. 14]. Улюбленою книжкою для дітей Косачів було також ілюстроване видання казок Андерсена французькою мовою, яке подарував ім. М. П. Старицький.

Гра, навчання, вважала Олена Пчілка, – це також праця. У дітей була вихована глибока свідомість того, що навчання – це щоденна, систематична, наполеглива праця. Разом з тим, заняття проходили весело,

без примусу «займалися арифметикою, диктовкою, переписуванням, читанням, перекладами, вивченням віршів, музикою, малярством...» [2, с. 1]. Демократичний стиль виховання в родині сприяв зближенню з селянськими дітьми, засвоєнню фольклорних скарбів. «Ми, діти, так органічно зрослися зо всім колодяжненсько-полісько-волинським, що уважали себе тоді й потім усе життя... за волиняків-поліщуків. Усі колодяжненські й навколишні сіл «сезонні» звичаї та традиції... все це знали й цікавилися» [2, с. 125]. На початку ХХ ст. М. Грушевський, І. Франко і В. Гнатюк у листі до Ольги Петрівни писали: «Ви дали Україні перший приклад освіченої сім'ї, в якій плекається рідна українська мова й українська літературна традиція в найкращім розумінню сего слова». Про виховання дітей Ольга Петрівна писала в листі до Омеляна Огоновського: «В дітей мені хотілося перелити свою душу й думки, – із певністю можу сказати, що мені це вдалося» [1, с. 68].

Отож, педагогічна система виховання дітей родини Косачів і у ХХІ столітті заслуговує на особливу увагу та вивчення. Демократичний підхід, формування родинного середовища на національно-патріотичних засадах, виховання поваги та любові до української мови, збереження в умовах «боягузливих українофілів» національних звичаїв та традицій дали можливість виховати у власних дітях особистість високого рівня громадської та національної свідомості.

Література та джерела

1. Леся Українка енциклопедія життя та творчості. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp/188x/1876-2.html> (дата звернення: 01.02.2021).
2. Мороз О. О. Літопис життя та творчості Лесі Українки. Київ: Наукова думка. 1992. 630 с.
3. Освіта. UA Біографії. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/biograf/23933/> (дата звернення: 07.02.2021).
4. Центр розвитку дитини «Гармонія». Роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні. URL: <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/rol-simyi-u-nacionalno-patriotichnomu-vyhovanni-ditey-doshkilnogo-viku.html> (дата звернення: 05.02.2021).

РОЛЬ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Денис Воробей

студент 1 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Галина Голя,

викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін

Подано педагогічні аспекти формування здоров'язбережувальної компетентності у студентів спеціальності «017 Фізична культура і спорт» в позанавчальній діяльності. Зазначається, що ефективність освітнього процесу має визначатися не лише формуванням професійної компетентності студентів, а й здатністю молодих спеціалістів адекватно протистояти молодіжним проблемам, що виникають.

На сучасному етапі реформаційних перетворень в Україні здоров'я громадян є одним із складників національного розвитку, тому збереження та зміцнення здоров'я молоді є головним завданням соціальної програми нашої держави. Для його розв'язання необхідно сформуванню у студентів стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснити комплекс здоров'язбережувальних заходів, спрямованих на усвідомлення ними цінності свого здоров'я.

Найважливішою проблемою сучасної педагогіки вищої школи є визначення ефективної організації навчальної та позанавчальної діяльності студентів та шляхів створення сприятливого морально-психологічного клімату, які сприятимуть захисту студентів від стресів та психологічних травм [4, с. 412]. Організація навчання студентів у закладі вищої освіти являє собою складний, напружений та тривалий процес. Його успішність у більшості випадків залежить від фізичного здоров'я студентів. Необхідно зазначити той факт, що в освіті звертається недостатня увага на формування у майбутніх педагогів готовності до здоров'язбережувальної діяльності. На мою думку, успішна адаптація студентів до нових умов навчання можлива лише при їх орієнтуванні на ведення здорового способу життя. Велике значення для адаптації студентів відіграє позанавчальна діяльність. Однак, нерозвиненість навичок самоконтролю і неадекватне сприйняття стану власного організму призводять до формального відношення студентів до свого здоров'я. Тому перед системою освіти постає завдання обґрунтування змісту, засобів і методів, які сприяють ефективному формуванню готовності студентів до здоров'язбережувальної діяльності, підвищення рухової активності як провідних факторів оздоровчої спрямованості.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» зазначається, що фізичне виховання різних груп населення – напрям фізичної культури, пов'язаний із процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань і вмінь, із використанням рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності й активної участі в суспільному житті [1].

Проблемам формування культури здоров'я людини присвятили свої дослідження: А. Апанасенко, Р. Айзман, М. Амосов, І. Брахман, Ю. Лисичин, В. Петренко. Здоров'язбережувальні технології були предметом дослідження Т. Бичкової, М. Безруких, О. Бутакової, Є. Пужаєвої, М. Смирнова, І. Севрук. Зокрема, І. Анохіна розглядає здоров'язбережувальну компетентність як готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою, зміцнення та збереженням здоров'я, як свого, так і оточуючих [4, с. 228]. На думку Н. Тамарської здоров'язберігаюча компетентність проявляється у проведенні профілактичних заходів і застосуванні здоров'язберігаючих технологій людьми, що знають закономірності процесу здоров'язбереження. Проте вищезазначені дослідження не вичерпують усіх питань щодо проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів.

Сьогодні перед освітою постає завдання формування людини «як унікальної цілісної творчої індивідуальності, що прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкритої для сприймання нового досвіду, здатної здійснювати свіжий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях» [2, с. 8]. Освіта ХХІ століття має реалізувати ідеї особистісно-орієнтованої педагогіки; забезпечувати єдність інтелектуального, фізичного, духовного і морального розвитку особистості конкурентоздатній на ринку праці; вчити плануванню стратегії власного життя, орієнтуванню в системі цінностей, визначенню життєвого кредо та стилю життя. Такі ідеї залишаються на рівні декларування, якщо не буде фахівців, які могли б ефективно їх реалізувати. Постає проблема забезпечення школи вчителями, котрі володіють відповідними знаннями, вміннями і навичками, здатні до впровадження у навчально-виховний процес нових технологій спрямованих на формування у школярів основ знань і здоров'я та безпечного способу життя. Тобто сучасній школі потрібні спеціалісти, які характеризуються не тільки високою професійною майстерністю, а й вбачають морально-соціальний сенс у своїй професійній роботі, поєднують компетентність і діловитість із турботою про інтерес учнів.

З метою виявлення рівня мотивації щодо ведення здорового способу життя у студентів та навичок формування здоров'язбережувальної компетентності у позанавчальній діяльності було проведено дослідження (анкетування). Мета діагностики полягала у виявленні інтересів та захоплень студентів-спортсменів в позанавчальній діяльності. Анкетування проводилося у Комунальному закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради серед студентів спеціальності «017 Фізична культура і спорт». В анонімному анкетуванні, взяли участь близько 100 студентів. За результатами опитування близько 70% студентів не можуть дати ґрунтовного та розгорнутого визначення поняттю «здоров'язбережувальна компетентність», хоча близько 60% з них здатні окреслити сутність здорового способу життя й виділити деякі ознаки ведення правильного способу життя. Серед опитаних студентів значна частина у вільний час відвідує секції з волейболу, футболу, баскетболу, займаються велоспортом та веслуванням. Важливо, що близько 70% студентів почали займатись спортом задля поліпшення власного здоров'я і часто беруть участь в спортивних змаганнях, близько 60% опитаних змагаються більше 3-х разів на рік. Студенти, активно поширюють інформацію про свої спортивні досягнення, найчастіше викладаючи фотографії в соціальних мережах (60%), розповідають про свої перемоги друзям та рідним (30%). За результатами анкетування визначено, що близько 75% студентів дійсно ведуть здоровий спосіб життя, в них сформовані навички здоров'язбереження, вони активно займаються оздоровлювальними видами спорту. Частина студентів (25%) ведуть близький до правильного спосіб життя, але мають ще резерви для підвищення продуктивності за рахунок доцільної організації своєї позанавчальної діяльності. При узагальненні отриманих результатів визначено, що найбільш значущими проблемами для молоді є: схильність до вживання алкоголю, куріння, комп'ютерна залежність, порушення режиму харчування тощо. Лише незначна частина опитаних (10%) мають низький рівень сформованої здоров'язбережувальної компетентності.

Формування здоров'язбережувальної компетенції – це цілеспрямований і структурований процес, який охоплює формування мотивації до здоров'язбережувальної діяльності та регулярної рухової активності, засвоєння теоретичних знань і практичних умінь, підвищення фізичної підготовленості та функціональних можливостей. Важливо, що правильно організована позанавчальна фізкультурно-оздоровча робота у закладі вищої освіти має стати основою раціональної організації рухового режиму студентів, сприятиме фізичному розвитку і спортивній підготовленості, формує здоров'язбережувальну компетентність, дозволить підвищити потенційні можливості організму майбутніх педагогів.

Література та джерела

1. Закон України Про фізичну культуру і спорт. URL: <http://tavr.osv.org.ua/zakon-ukraini-pro-fizichnu-kulturu-i-sport-11-25-16-17-06-2020> (дата звернення 15.02.2021).
2. Омеляненко В. Г. Здоров'язберегальна компетентність вчителя фізичної культури. *Професійні компетенції та компетентності вчителя. (Матеріали регіонального науково-практичного семінару)*. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 7–11.
3. Петриченко Л. О. Здоров'язберегальна компетентність студентів вищого педагогічного навчального закладу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. Миколаїв. 2017. № 4. С. 411–416.
4. Тевкун В. В. Здоров'язберегальні компетенції – основа професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 115. С. 227–230.

Тьютор – учитель нового формату

Олеся Гавронська

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

Наукова керівниця – Тетяна Листопад,

голова циклової комісії викладачів шкільної педагогіки, психології та окремих методик

Висвітлено походження професії педагога-тьютора, особливості реалізації принципів його роботи за кордоном та в Україні. Описано історії ізраїльської та української школи, які базуються на засадах тьюторства.

Унаслідок розвитку науки, педагогіки та людства в цілому сформувалась потреба розвитку не лише системи освіти, а й впровадження нових форм та методів роботи з учнями. У той час все більше уваги почали приділяти особистісній роботі з дітьми, що дало змогу не лише учневі підлаштуватися під стандарти школи, а також і закладу освіти створювати спеціальні та індивідуальні умови для навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Великих обертів набрали ідеї впровадження розвивального навчання, його ігрової та мотиваційної форми, як для всіх школярів, так і для тих, що потребують інклюзивного, особистісного підходу. Дане нововведення зацікавило багато дослідників, тому В. Давидова, Н. Борисова, П. Осипова, С. Дудчик, А. Тубельський, Т. Сурніна, Д. Ельконіна, Т. Ковальова ін. у своїх роботах почали активно висвітлювати сутність діяльності і функції системи тьюторського супроводу та професії тьютора загалом, як основи індивідуалізації навчання [6, с. 72].

З появою у світових напрацюваннях даної технології роботи з дітьми, з'явилась можливість розширювати ефективну, гнучку систему освіти, у центрі якої, безпосередньо, учень та його інтереси, бажання. Використання тьюторського супроводу дає змогу реалізовувати у школах навчання з дотриманням особливостей, потреб, нахилів учня, яким керує педагог нового формату.

Тьютор (від англ. tutor) означає «домашній вчитель», репетитор, (шкільний) наставник, опікун. Вперше про тьюторство, як форму наставництва дізнались у Великобританії (XII ст.) і сформувалась вона у двох університетах - в Оксфорді і трохи пізніше в Кембриджі впродовж XIV століття. У той час тьютора позиціонували як посередника між професором та студентом. З XVII століття сфера діяльності тьютора стала розширюватися. Все більшого значення почали набувати його освітні галузі. У той період він визначає і радить, які лекції і практичні заняття найкраще відвідувати, як скласти план навчальної роботи, стежить за академічною успішністю студентів і їх підготовкою до університетських іспитів. Тьютор стає першим помічником у навчанні. У XVII сторіччі тьюторська система урочисто призначається частиною британської інститутської системи. Протягом XVIII-XX століть в найстаріших інститутах Великобританії вона займає центральне місце в навчанні. Лекційна конструкція призначається виключно додатком до неї [2].

Варто зазначити, що в Оксфорді та Кембриджі тьютори досі займають велике значення, як штатні одиниці і забезпечують неабиякий зв'язок між студентом та певним викладачем, або ж цілим складом наставників, тим самим зберігаючи цілісність академічної освіти [3, с. 34–35].

Поширення цієї системи набрало чималих обертів і вже десятиліттями впроваджується у країнах світу: США, Фінляндії, Японії, Німеччині, Польщі, Франції. Особливого значення вона набрала у шкільній освіті Англії. Зокрема, у громадських школах (publicschools), де тьютори керують самостійною роботою учнів. Серед таких найвідоміших закладів освіти – Вінчестер (1378), Школа Св. Павла (XVI ст.), Ітон (1441),

Чартерхаус (1609), Вестмінстер (1566), Школа товариства кравців (XVI ст.), Регбі (1567), Харроу (1571), Шрусбері (1551) [6, с. 73].

Тьюторський супровід, як центральний образ системи освіти, взяли до уваги й інші закордонні країни. До прикладу, демократичні школи Ізраїлю. Однією з найважливіших їх особливостей вважається те, що вони абсолютно переконані у важливості не лише навчити і виховати дитину, підпорядковуючись стандартам та законам країни, а й побачити її потенціал, почути, зрозуміти як учневі краще впоратися з матеріалом. Дуже важливо, щоб наставник бачив і відчував кожну дитину. Керуючись саме цими поглядами та засадами, тьютор у школах Ізраїлю – це людина, яка нечасто причетна до навчання, адже більшої уваги приділяють тому, що діти сприймають його у світлі вожатого або ж друга, і в час спілкування учня зі своїм вчителем розмова більше ведеться про психологічні потреби та власні переживання, аніж про процес навчання. Основою такої взаємодії між працівником школи та здобувачем освіти є довірливі стосунки. Також важливу роль відіграє те, що дитина у ізраїльській школі власноруч вибирає собі тьютора з чотирьох представників, і потім педагогічна рада вирішує хто з ким працюватиме, оскільки це залежить від великої кількості аспектів. Для реалізації вищевказаних поглядів ізраїльської системи освіти перед тьютором поставлено єдине та головне завдання: мінімум одну годину на тиждень провести зі своєю дитиною, поговорити та налагодити контакт, разом з тим, у дітей в демократичних школах лише два обов'язки: ходити в школу – тобто знаходитись там та навчатись з 8:30 до 14:00, і зустрічатись з тьютором [1].

Очевидно, що такий підхід вчителя нового формату до дітей дає змогу останнім довіритись та відкритись, спонукає та мотивує не лише до здобуття знань у стінах навчального закладу, а й вчить тому, як поводитись за його теренами, що є чи не найважливішим у школі.

Дана технологія тьюторства швидко поширювалась і, практично, зазнавала успіху у всіх своїх проявах, тому про неї швидко почули в Україні. Варто зазначити, що 26 жовтня 2011 року на I Всеукраїнському форумі відкритої освіти оголосили про створення «Тьюторської асоціації України» (ТАУ), внаслідок якої поняття «тьютор» активно увійшло в сучасний словник української мови [5, с. 202]

Згодом, коли документ Концепція Нової української школи (НУШ) пройшов громадські обговорення і був ухвалений рішенням колегії Міністерства освіти і науки України, професія тьютора була обрана для покращення успішності та створення школи нового рівня. Також, у даному документі зазначено, що «Діти сьогодні хочуть сучасних, діти сьогодні хочуть креативних, діти сьогодні хочуть учителів, які насамперед розуміють їх», тому робота над впровадженням такої професії у класах НУШ набирає активних обертів і поширюється у всіх державних закладах освіти [4, с. 16–17]

Не можна не зважати на те, що, даний оксфордсько-кембриджський феномен також почали активно використовувати у приватних ліцензованих школах України, а саме: приватній школі «КМДШ» м. Львів, приватній школі «Афіни» м. Київ, «Українському аграрному ліцеї» м. Умань. Про успішність та прогресивність даних закладів освіти презентували на Міжнародному конгресі тьюторингу у м. Києві 27–28 жовтня 2018 року.

Дослідження показало, що в Україні дієвому тьюторингу понад десять років. І першою школою, яка пройшла міжнародну експертизу тьюторської практики, була школа «Афіни», що у Києві. Це школа повного дня, у якій на уроках у початковій школі викладають декілька вчителів. Наставники, тобто тьютори школи, ведуть спеціальні щоденники, у яких вказують особливості школярів, їх риси характеру, цінності, бажання, нахили. Внаслідок чого індивідуально підбираються методи та форми роботи і проводяться перші заняття дітей з тьюторами. Для мотивування та зацікавлення широко використовують методику мапування, тобто діти разом з наставником створювали собі мапи у вигляді футбольного поля, лісу, берега моря, тощо та встановлювали на них певні завдання, «скарби», яких вони мають досягнути. Мапи, як і бажання дітей повністю відповідають їх віковим особливостям та відіграють важливу роль у їх житті, на кшталт: знайти друзів, навчитись самостійно щось робити, спробувати щось. Дітям у «Афіні» дають право самостійно вирішувати та діяти, а тьютор у той момент є головною підтримкою та допомогою підопічного. Наприкінці кожного навчального року адміністрацією школи підбиваються підсумки співпраці. Спершу діти висловлюють свою думку щодо роботи з наставником, а згодом і тьютор з батьками узагальнюють: що було заплановано, що було виконано, над чим варто попрацювати, що вийшло найкраще. Завдяки такому підходу в дітей помітно розвивається вміння висловлювати свою думку, оцінювати власну роботу та знаходити спільну мову з однолітками [7].

Відтак, можна впевнено стверджувати, що тьюторство є важливим компонентом здорового навчання дітей. Як у країнах закордоння, так і в українських школах, цій системі почали надавати великого значення. Схожість їх принципів очевидна, адже в обох популяризують довірливі відносини між наставником та учнем, які базуються на індивідуальному підході до кожного, врахуванні всіх особливостей дитячого характеру та створенні умов для розкриття дитини, як окремої і неповторної особистості.

Література та джерела

1. Ірина Браницька про демократичні школи Ізраїлю – Альтернативна освіта в Україні. URL: <https://altosvita.in.ua/post/irabranynska-demosvita-israel-prosteer/> (дата звернення: 11.02.2021).
2. История тьюторства|Межрегиональная тьюторская ассоциация. URL: <https://thetutor.ru/tutor/istoriya-tyutorstva/> (дата звернення: 07.02.2021).
3. Кулагина М. Г. Рождение и воспитание детей в брете английской аристократии в XVII-XVIII веках. *Вестник всеобщей истории: Межвузовский сборник*. Вып. II. СПб., 1999. С. 82–91.
4. Нова українська школа | Міністерство освіти і науки України
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 13.02.2021).
5. Скиба Г. Тьюторський супровід в умовах інклюзивної освіти як педагогічна проблема. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2019. №1 (22). С. 201–205.
6. Тарадюк Д. О. Тьюторство як нова педагогічна професія в закладах дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2018. грудень. №12 (64). С. 73.
7. Тьюторинг: уроки «практики, яка працює» в школі «Афіни» –Освіта.UA URL: <http://aphd.ua/pryklady-oformlennia-bibliohrafichnoho-opysu-vidpovidno-do-dstu-83022015/> (дата звернення: 07.02.2021).

ІНТЕГРОВАНІЙ УРОК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ПРИЙОМ ВИВЧЕННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Аліна Гальчун

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Олена Стрельбіцька,
ст. викладач кафедри філології, к. філол. н.*

Розглянуто основні переваги інтегрованого підходу під час вивчення початкового курсу мовно-літературної освітньої галузі, проаналізовано особливості інтеграції словесної творчості у процесі формування цілісного світогляду і творчих здібностей молодших школярів.

Глобальне завдання сучасної початкової школи – створення умов для повноцінного цілісного розвитку особистості дитини, її самореалізації. Одним із перспективних напрямків удосконалення змісту освіти взагалі та початкового навчання зокрема є інтегроване вивчення предметів за галузями знань [8, с. 87].

Однією з причин запровадження інтегрованого навчання у сучасній освіті є зниження зацікавленості учнів до навчання. Саме інтегрований підхід сприяє підвищенню пізнавальної активності. Через інтеграцію здійснюється особистісно-зорієнтований підхід до навчання, оскільки учень сам у змозі обирати «опорні» знання з різних предметів з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, що склався в нього під впливом як попереднього навчання, так і більш широкої взаємодії з навколишньою дійсністю.

Перехід від традиційного навчання предметів до навчання на засадах інтеграції – це шлях до реалізації багатьох принципів освіти: від формування цілісної картини світу, планетарного мислення, уміння об'єднати в єдину цілісну систему вузькі галузеві проблеми, до реалізації принципу національної спрямованості освіти, який передбачає інтеграцію освіти з національною історією, традиціями, українською культурою, відкритість освіти, що зумовлює, у свою чергу, інтеграцію у світові освітні простори [2].

Інтеграція – одна з найперспективніших інновацій, яка здатна вирішити чисельні проблеми сучасної початкової освіти. Нагадаємо, що в Україні принцип інтеграції проголошений основним принципом реформування освіти поряд з принципами гуманізації та демократизації [3]. А інтегрована компетентність, як можливість і здатність учня застосовувати знання, вміння, навички для вирішення найширшого кола проблем, визначена Державним стандартом початкової освіти [7].

Інтегрований урок передбачає органічне поєднання на одному уроці відомостей інших навчальних предметів навколо однієї теми. Це сприяє інформаційному збагаченню сприйняття, мислення і почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що, в свою чергу, дає змогу з різних сторін пізнати певне явище, поняття, досягти цілісності знань [5].

Інтегрований урок – це урок, метою якого є розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, що відображені у різних науках і відповідних їм навчальних предметах. Такі уроки дозволяють урізноманітнити форми й методи роботи, позбавлені шаблонів; створюють умови для виховання творчих

здібностей школяра; розширюють функції вчителя; дають змогу врахувати специфіку певного матеріалу та індивідуальні особливості кожної дитини.

Успішне застосування інтегрованого підходу у початковій ланці освіти дозволяє об'єднувати матеріал як у межах однієї навчальної дисципліни так із різних дисциплін, наприклад теми з рідної мови та літератури, математики й інформатики, природознавства та «Я у світі» різнопланових та різнонаправлених дисциплін (цей вид інтеграції найважчий, але й найефективніший).

Інтеграція навчальних предметів освітньої галузі «Мова і література» передбачає формування в учнів цілісної духовної та мовної картини світу і здійснюється на рівні мети й завдань шкільних програм, а реалізується на рівні змісту кожного компонента й технології проведення уроків. Сучасна лінгводидактика пропонує певні класифікації інтегрованих уроків, що базуються на різних ознаках і з урахуванням: предметів, що інтегруються (мова і література; мова і музика; мова, народознавство і музика тощо); мети уроку (автономними, домінуючими, супровідними цілями); місця проведення (класні, позакласні, комбіновані); часу проведення (урок, спарені уроки); кількості уроків (подвоєні, потроєні) [2].

Суміжне вивчення мови і літератури забезпечує формування в учнів умінь уважно, вдумливо, критично читати і сприймати тексти художньої літератури, звертати увагу на мовні одиниці, що забезпечують яскравість і виразність мовлення, аналізувати і визначати функції лінгвістичних засобів у творі тощо.

Вдалим прикладом інтеграції української мови та літератури можна вважати концепцію Василя Сухомлинського «Уроки мислення серед природи», які проходили під відкритим небом і в кімнаті Казки. Особливістю таких інтегрованих уроків була попередня екскурсія, після чого – створення словникових карток з лексичним матеріалом, лексико-граматична робота, редагування тексту тощо. Формат «Уроків мислення серед природи», запропонованих відомим педагогом можна й зараз креативно використати для реалізації сучасної інтегрованої технології уроків української мови і літературного читання. Зокрема, опрацювання поезії (література) і розвиток орфоепічних й акцентуаційних умінь та навичок учнів (мова) вдало поєднує у собі так званий «Поетичний практикум». А урок на тему «Українська пісня й українське слово» можна провести з метою вивчення фольклору й аналізу мовних одиниць як засобів творення стилістичних фігур. У цілому концепція Василя Сухомлинського, побудована на основі інтеграції мовно-літературного галузі, поєднує у собі мисленнєву, мовленнєву і літературно-творчу діяльність школярів [9].

Уроки інтегрованого змісту емоційно збагачують навчально-виховний процес, допомагають учителю різнобічно і системно сформулювати необхідні уявлення та поняття. Різні види діяльності (художньо-трудова, малювання, читання, слухання і т. д.), які притаманні урокам інтегрованого змісту, роблять їх цікавими, запобігають перевтомі дітей, посилюють інтерес до навчання і школи в цілому. Під час проведення інтегрованих уроків поєднуються різні види діяльності: читання, слухання, інсценування, малювання. Все це захоплює учнів, загострює їх увагу, пов'язує сучасне з минулим, розвиває творчі здібності. Саме інтеграція словесної творчості з різними видами діяльності дитини і грою, спілкуванням з природою, музикою, малюванням, драматизацією дає можливість оволодіння граматичними уміньми і навичками правопису через рішення мовних завдань, глибоко індивідуалізованого пізнання [1, с. 43].

Нині в умовах освітньої реформи «Нова українська школа» процес упровадження у шкільну практику інтегрованих уроків має бути дуже обережним, адже часте їх використання може призвести і до неочікуваних результатів: з одного боку часткова інтеграція не дасть очікуваного навчально-виховного ефекту і просто надокучить учням, а з іншого інтеграція всіх предметів призведе до зниження загального рівня знань учнів, до неможливості користуватися конкретними методами для вирішення актуальних питань [6].

Зауважимо, що ефективність інтегрованих уроків забезпечується за умови володіння вчителем методикою їх проведення та умілого використання таких уроків у певній системі в поєднанні з традиційними формами роботи. Відтак, під час проведення інтегрованих уроків української мови і літератури важливо створити оптимальні умови для розвитку творчих здібностей учнів, уміння розв'язувати проблемні ситуації, самостійно знаходити шлях вирішення поставленого завдання, співпрацювати з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Таким чином, можемо підсумувати, що є потужними стимуляторами розумової діяльності дитини. Ефективність таких занять порівняно із звичайними вища, оскільки в процесі навчання учні виконують творчу, дослідницьку роботу, а це викликає стійкий інтерес до мови і літератури, розвиває пізнавальну активність учнів.

Література джерела

1. Белянкова Н. М. Інтегрований підхід в навчанні молодших школярів. Київ: Освіта, 2008. С. 128.
2. Большакова І., Пристінська М. «Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи» НВК «Новопечерська школа». URL: https://novoshkola.com.ua/uk/21st_century_skills (дата звернення: 07.02.2021).

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 07.02.2021).
4. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 07.02.2021).
5. Михайлова О. С «Інтеграція, як методичне явище». Фестиваль педагогічних ідей «Відкритий урок» 2004–2005 навчальний рік. G / index.htm сайт UD. «Перше вересня».
6. Пінчук Г. Г. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів. URL: <http://osvita.ua/school/lessons> (дата звернення: 07.02.2021).
7. Проект Нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Всеукраїнська серпнева конференція 2017 р. URL: http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_18-08-2017.pdf (дата звернення: 07.02.2021).
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн. Київ: Грамота, 2012. С. 373
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5-ти томах. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.

СТИЛЬОВА ВАРІАТИВНІСТЬ У ТВОРЕННІ ПОЕТИКИ ДИТЯЧОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ (НА ПРИКЛАДІ ВІРШІВ ВОЛИНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПРО КОТА)

Наталія Гергель
студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Світлана Вірста,
викладачка циклової комісії словесних дисциплін, методистка

Розглянуто особливості поетичних творів для дітей, їх вплив на формування дитячого світогляду, літературних смаків. Означена пізнавальна й виховна функції поезії для дітей на прикладах творів волинських письменників.

Дитяче читання починається зазвичай із поезії. Примовки, ладусі-ладусі та сороки-ворони плавно трансформуються у вірші, які розвивають фантазію, відчуття ритму й художній смак. Поезії для дітей ґрунтуються на вигадці, олюдненні природи. Кожен вірш – це динамічна картина, яка відкриває перед маленьким слухачем яскравий світ навколо. У дитячих поезіях натрапляємо на мотиви, образи, символи найбільш поширені у народних колискових піснях, забавлянках, іграх. Дитячі переживання, чуття, спостереження у фольклорних творах часто пов'язані зі світом домашніх тварин, а в художній літературі зображення тварин є способом образно-естетичного впливу на читача.

Мова поезії для дітей у будь-якій літературі – це мова, організована шляхом відбору, поєднання таких естетично-мовних засобів, як ритмомелодика, художня метафора, епітет, поетична лексика і фразеологія. Мудрість світу відкривається дитині через мову, а мова – найбільш універсальна форма вираження цієї мудрості.

У світовій словесній анімалістиці «котяча» тема посіла особливе місце. Знакові художні, філософські та публіцистичні твори, присвячені котам, наявні фактично в кожній національній літературі. Так, образ котика, який є неодмінним персонажем колискових і забавлянок, присутній і в багатьох поезіях українських митців. Кіт – це тварина, яка викликає як у дітей, так і в дорослих здебільшого позитивні емоції. Відомо, що народна уява персоніфікувала kota, наділила його людськими рисами. Як персонаж творів дитячого фольклору, він уміє заколисувати дитину, співати, приборати, купувати, читати і навіть купувати речі чи щось красти.

В українській поезії кіт, як ліричний персонаж, є надзвичайно популярним як у класичних, так і в сучасних творах. Вірш «Котик-мурчик» Олени Пчілки відомий нам з дитинства. У ньому письменниця зобразила котика як товариша дитини, де хлопчик – там і кіт, який потребує нашої ласки і турботи:

*Котик-мурчик
Мій голубчик!
Він удвох зі мною,
Як риба з водою!..
Коло мене умостився,
Стиха казочку муркоче,
А я слухаю охоче!*

За народними мотивами створені твори П. Воронька «Кіт не знав», «Є у мене киця Мурка», М. Стельмаха «Кіт», О. Лятуринської «Колисанка» та ін. У поетичних творах увага слухача зосереджується не на дитині, а на вчинках і діях kota. А коти бувають різними: життєрадісними, замріяними, веселими, мудрими, чемними, поважними, казковими. У дитячих віршах кіт – це певна вдача, герой дійства у спілкуванні з природними явищами, набутті життєвої мудрості. Не виключенням стали й котики-герої волинських письменників. У вірші Валентини Штинько «Мартинове щедрування» кіт виступає головним персонажем, активним учасником зимових свят з «котячим побажанням»:

*... Аж не стримавсь кіт Мартин,
Також стрибнув через тин.
Вони разом мандрували,
Посівали і бажали,
Щоб і в полі, і в стодолі
Усього було доволі.
– І мишей! – прорік Мартин,
Озираючись через тин [4].*

Ситуація, в яку потрапляє улюблений персонаж Надії Гуменюк з вірша «Перекотиняв», сповнена яскравого гумору й щирого бажання кошеняти врятувати свого друга Сонечка зі ставка:

*Треба друга рятувати.
Я такий... Я... Няв! Ох! Ух!
І з розгону в воду – бух!
Довелось «рятівника»
Витягати зі ставка.
Вибравсь котик на поміст
Просушити лапки й хвіст,
В небо глянув і сказав:
– Це я сонце врятував!*

Перед маленьким читачем у вірші «Чорний котик на снігу» постає кіт-невдаха, який не знає, як маскуватися на полюванні, тому-то й насміхаються над ним семеро мишенят:

*Чорний котик на снігу
Причайвсь – і ні гу-гу.
Витинасом, вихилясом
Тихо повз і мруживсь ласо.
Стриб – нікого не спіймав
І з досади тільки : «Няв!»...
На снігу ж аж за версту
Видно мишам чорноту.*

Дитяча безпосередність настільки приваблива, що не потребує пояснення. У вірші П. Маха «Мама, Даринка і киця Мурка» дівчинка повна турботи про свого четверолапого улюбленця й логічно обґрунтовує своє міркування:

*Даринко, дай мені та Мурці
Ген той шматочок ковбаси...
– Тобі не дам, а тільки киці!
– Чому?! Ти справді не даси?
Ти вже велика, ну, а Мурка –
Поглянь на неї тільки ти! –
Така мала, їй більше тебе
Кормитись треба, щоб рости!*

Не лише цікаву історію дізнається читач з вірша Оксани Кротюк «Гріє наш мурзатий кіт», але й весело й непомітно поповнює свій словниковий запас яскравим синонімічним рядом: «спожили», «схрумали», «ум'яли». Кіт у поетки дуже любить поспати, погрітися на сонечку і забуває про свої головні обов'язки – охороняти комору від прожерливих мишей:

*Гріє наш мурзатий кіт
Проти сонечка живіт.
А тим часом тишком-нишком
у комору влізли мишки.
Спожили усі хлібці,
Схрумали всі сухарці,
В'язку бубликів ум'яли,*

*Мак з коржів повиїдали.
Буде радість для kota,
Що в коморі...чистота [3].*

Отож, у дитячих віршах волинських письменників кіт – герой різноманітних життєвих подій. У взаєминах з природою цей літературний образ втілює дитячий спосіб світосприйняття українських традицій, буденності, формує власну думку читача. Кожна віршована історія виконує не лише розважальну, але й виховну роль: разом з котячими пригодами дитина переживе типові життєві ситуації та весело і невимушено поповнює свій словниковий запас, вчиться робити правильний вибір.

Література та джерела

1. Гуменюк Н. Перекотиняв. Житомир. 2018. 32 с.
2. Вірші про тварин. URL: <http://deti.e-papa.com.ua/virshi-dlya-ditei/virshi-pro-tvarin/1/> (дата звернення: 01.02.2021).
3. Кротюк О. Неслухняне левеня. Київ: Преса України. 2008. 20 с.
4. Штинько В. Мартинове щедрування. Луцьк: РТ МКФ «Християнське життя». 2012. 18 с.

ВПЛИВ ТАНЦЮВАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Юлія Гергель

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Тетяна Царик,

викладач хореографічних дисциплін вищої категорії

На основі аналізу психолого-педагогічної мистецтвознавчої літератури розкривається поняття та визначається сутність танцювального мистецтва в системі розвитку особистості, вплив танцювального мистецтва на процес естетичного сприйняття, вироблення естетичних потреб, естетичної свідомості та залучення студентів до художньо-естетичної діяльності у формуванні особистості майбутнього педагога.

У процесі розвитку суспільства важливим завданням є розвиток всебічної гармонійної особистості. Одним із засобів вираження емоційного стану душі є мистецтво, яке характеризує духовну культуру суспільства. Воно характеризується різноманітністю та багатогранністю і створює можливості для реалізації світоглядної культури. Трансформації у сучасному вітчизняному суспільстві, його культурному просторі цілком закономірно спричиняють зміни у системі освіти і виховання. Їх динаміка та неоднозначність сьогодні все частіше ставлять перед батьками та педагогами чимало важливих питань щодо повноцінного, гармонійного розвитку молодших школярів. Означені обставини мають ряд причин, головна серед яких – виховати в Україні та для України таку генерацію, яка допоможе не лише не втратити, а й примножити увесь матеріальний і духовний ресурс країни.

Не менш актуальним є також питання збереження традиційних слов'янським суспільствам і їх культурам моральних та ціннісних орієнтирів, які сьогодні стрімко модифікуються, набувають дещо інших рис і ознак. Групу ризику, яка найменше захищена від окреслених тенденцій, складає сьогодні молоде покоління із числа школярів, адже, якщо дорослій людині в наш час досить часто буває складно розмежувати позитив і негатив, добро і зло, корисне і шкідливе, то малолітнім дітям це зробити буде ще важче.

У житті дітей молодшого шкільного віку музично-рухова діяльність займає провідне місце. Однією зі складових всебічного розвитку дітей є їх інтеркультурна освіченість, що передбачає глибоке усвідомлення й цінування як національної культури, її духовних і матеріальних цінностей, так і світових культурних надбань. У «Концепції громадянської освіти та виховання в Україні» подається офіційне визначення інтеркультурного виховання – навчання різноманітності культур, виховання поваги й почуття гідності в представників усіх культур, не дивлячись на расове або етнічне походження, сприйняття взаємозв'язку та взаємовпливу загальнолюдського й національного компонентів культури в широкому значенні [1].

Танцювальне мистецтво – простір, у якому творчість, акт творення нового є центром діяльності людини. Мистецтво, багатогранне за своєю сутністю, вибудовує адекватну систему психологічного захисту, надає можливість компенсувати негативні переживання, забезпечуючи спілкування з мистецькими творами, воно приносить позитивні враження і сприяє перетворенню негативних емоцій у позитивні, розвитку самосвідомості, усвідомленню власної значущості.

Хореографія суттєво вирізняється серед інших видів мистецтв індивідуальними, притаманними лише їй специфічно-характерними ознаками та засобами художньо-образного вираження. Тому на уроках

хореографії за допомогою постійних вправ, ми підтримуємо у собі відповідні здібності. Здібності – це те, що не зводиться до знань, умінь і навичок, але забезпечує їх швидке опанування, закріплення і ефективне застосування на практиці [2, с. 112]. Виховання творчих здібностей дітей буде ефективним лише у тому випадку, якщо воно буде цілеспрямованим процесом, в ході якого вирішується ряд педагогічних завдань, направлених на досягнення кінцевої мети.

Тематика української національної хореографії для дітей початкового віку має бути різноаспектною: спортивна, ігрова, побутова, казкова, пісенна, фольклорна, літературна, природознавча. Отже, передумовою виникнення та постановки танцю є життєвий зміст. Зміст українських народних танців цікавий, пізнавальний для дітей, оскільки містить нову інформацію, відомості про минуле, а тому потребує додаткового тлумачення. [3, с. 152–153].

Формування професійно кваліфікованих педагогів передбачає вивчення танцювальної культури народів світу, особливістю якої є ґрунтовне осмислення танцювальних елементів народних танців, освоєння техніки та методики їх виконання, розвиток акторських здібностей, що в свою чергу формує гармонійно розвинуту, духовно збагачену, творчу особистість.

Танець відіграє важливу роль в житті народу, оскільки є невід'ємною частиною його багатотисячолітньої культури. Народне хореографічне мистецтво супроводжувало людей протягом багатьох століть. У його бездонній скарбниці таїться великий досвід, покликаний виховувати в людині найвищі цінності. Характер і змістовність народно-сценічного танцю обумовлені його призначенням у житті, тим, що він виражається і стверджується в емоційно-образній формі, сприяючи всебічному, гармонійному, творчому вихованню майбутнього вчителя хореографії [4, с. 37].

Танцювальна мова для хореографічного твору настільки ж важлива, як літературна мова для твору літератури. У зв'язку з тим, що танцювальні рухи створювалися народом протягом багатьох століть, а виконуються в кожному танці по-різному, їх називають традиційними, які в кожній нації мають свою назву та свою манеру виконання. Оскільки традиція – це важлива складова народного життя, танець має змогу залишатися частиною духовності народу, зберігаючи свою специфіку [4, с. 38].

Танець починається там, де рух породжує образ, а образ є носієм емоції і думки, де усвідомлене чергування пластичних рухів створює зміну емоційних станів і призводить до розвитку образу.

Образ у хореографічному творі є внутрішньою формою стосовно зовнішньої – лексичних і композиційних елементів. Ідеальний образ, який створює хореограф засобами хореографії, викликає яскраві, складні асоціації, що відтворюють почуття, думки, ставлення людини до навколишньої дійсності в її реальному та ідеальному значенні, виявляють музичну драматургію твору. Хореографічний образ – категорія естетична, під якою розуміються конкретні чи узагальнені сцени життя, природи, створені балетмейстером за допомогою вигадки, асоціативного бачення [5, с. 65].

Хореографія також сприяє виробленню в дітей правильної постави, впевненої легкої ходи, спритності та витонченості рухів. Тренування найтонших рухових навичок, що відбувається у процесі навчання хореографії, пов'язане із мобілізацією багатьох фізіологічних функцій людського організму: кровообігу, дихання, нервово-м'язової діяльності тощо. А розуміння фізичних можливостей свого тіла, як відомо, сприяє вихованню впевненості у собі, запобігає появі різних психологічних комплексів [3, с. 124].

Тому можна зробити висновок, що танець розкриває і реалізує індивідуальні здібності, розкриває природні нахили і таланти, сприяє самореалізації та розвитку творчих здібностей та розвитку всебічної гармонійної особистості.

Література та джерела

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Київ: Райдуга, 1994. 112 с.
2. Концепція національного художнього виховання дітей, учнівської та студентської молоді в умовах відродження української національної культури. *Освіта*. 1995. 6 вересня.
3. Бех І. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. видання. Київ: Либідь. 2003. 344 с.
4. Белкіна Є. Виховання мистецтвом. *Мистецтво та освіта*. 2001. №2. С. 36–38.
5. Рогозіна В. Виховний потенціал хореографічного мистецтва у розвитку особистості молодшого школяра. *Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: зб. наук. праць*. Чернівці: Зелена Буковина. 2005. С. 65–66.

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Іванна Гергола

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Петро Бойчук,
професор кафедри педагогіки та психології, доцент, к. пед. наук*

Подано особливості та принципи застосування мультидисциплінарного підходу у навчання та вихованні дітей з особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, у тому числі для дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю, дітей з інших соціально вразливих груп. І саме впровадження інклюзивного навчання та виховання є досить важливим на даному етапі розвитку української системи освіти.

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному закладі – це взаємоузгоджена комплексна діяльність мультидисциплінарної команди фахівців і батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини; засвоєнню нею знань, умінь і навичок; успішній адаптації, реабілітації; її самореалізації та інтеграції в соціум. Особливістю психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзії є індивідуальний підхід до вирішення завдань особистісного розвитку, навчання і виховання дитини. Результативність психолого-педагогічного супроводу залежить від координованості дій усіх фахівців.

Таку командну взаємодію визначають як: міжпрофесійне співробітництво, спрямоване на вироблення та реалізацію єдиної стратегії розвитку дитини з обмеженими можливостями здоров'я та організацію підтримки її сім'ї.

П'ять основних принципів командної роботи:

- визнання інклюзії як єдиної психолого-педагогічної ідеології і стратегії;
- інтерес фахівця до суміжних дисциплін, готовність до універсалізації і новаторства, оволодіння новими знаннями;
- повага до всіх членів команди, взаєморозуміння, щирість, готовність до взаємодопомоги ;
- рівноправну участь всіх членів команди в освітньому процесі, відповідальність за результати спільної роботи;
- чіткий розподіл ролей членів команди, дотримання пріоритетності їх участі у вирішенні конкретних педагогічних завдань. Тільки такий підхід дозволяє комплексно і ефективно вирішувати проблеми дитини та її сім'ї, оптимально використовуючи ресурси фахівців, що беруть участь в командній роботі, на всіх етапах психолого-педагогічного супроводу [4].

П'ять параметрів ефективності міждисциплінарної взаємодії:

- врахування особливостей і рівня розвитку дитини, його ресурсних можливостей;
- пріоритетність завдань адаптації та соціалізації;
- облік міжособистісних відносин між суб'єктами інклюзивного середовища;
- адекватна послідовність «підключення» до роботи з дитиною «потрібного фахівця в потрібний момент»;
- участь батьків у соціалізації та освітньої адаптації дитини, їх партнерська взаємодія з фахівцями [2].

Слід пам'ятати, що метою міждисциплінарної взаємодії є пошук ефективних технологій і рішень в області організації і супроводу інклюзивного освітнього процесу. Розглянемо основні аспекти такої командної роботи.

1-й аспект: створення єдиної інклюзивної освітньої траєкторії – від ЗДО до ЗЗСО. Умови успішного вирішення: знання етапів і закономірностей нормативного розвитку на кожному з етапів; розуміння психологічних і педагогічних завдань кожного віку, а не нав'язаних нормативів навчання; врахування специфіки психічного розвитку «особливих» дітей, з опорою на розуміння механізмів і причин цих особливостей; знання клінічних проявів того чи іншого варіанту розвитку і можливостей медикаментозної допомоги; облік освітніх завдань всередині кожного ступеня освіти; знання етапів і закономірностей розвитку взаємодії в дитячому співтоваристві на різних вікових етапах.

2-й аспект: послідовне «занурення» освітнього закладу в формування інклюзивного простору.

Успішність міждисциплінарного супроводу організаційних «кроків» в цьому напрямку буде визначатися: проведенням різного роду тренінгів, в тому числі і тренінгів командоутворення; групових дискусій; фокус-груп; індивідуальних консультацій; роботою професійних «майстерень»; в групах взаємної підтримки; аналізом випадків.

3-й аспект: зміст процесу інклюзивної освіти. Успішність дій міждисциплінарного супроводу в цьому аспекті буде визначатися: створенням ефективної команди фахівців, яка визначає «змістовне поле» інклюзії; адекватної щодо особливостей розвитку дитини і існуючого в закладі освіти освітнього середовища комплектацією дитячих груп або класів; розробкою оптимальної послідовності і обсягу допомоги особливій дитині; розумною модифікацією освітніх програм, врахування можливостей дитини, послідовності і глибини подачі програмного матеріалу; методичною підтримкою і підвищенням кваліфікації педагогів, інших фахівців для діяльності в умовах єдиної міждисциплінарної команди; психотерапевтичної роботи з батьками та їх очікуваннями.

Супровід інклюзивного процесу в закладах освіти – ЗДО і ЗЗСО – є багаторівневою підрядною системою міждисциплінарної взаємодії установ, що здійснюють інклюзивну практику. Системоутворюючим елементом цієї системи є територіальний ресурсний центр з розвитку інклюзивної освіти, який створюється, як правило, на базі існуючих в окрузі (місті, регіоні) інклюзивних центрів [3].

Мультидисциплінарний підхід передбачає, що з дитиною будуть скоординовано працювати фахівці різних профілів: медики (в тому числі реабілітологи та психіатри), вчителі, психологи, корекційні педагоги, соціальні працівники та ін. [5].

Отже, ключовими принципами впровадження мультидисциплінарного підходу є:

1. До всіх аспектів допомоги дітям з особливостями повинні бути притягнуті об'єднані команди фахівців (лікарі, педагоги, соціальні працівники і т.д.).

2. Громади повинні активніше купувати соціальні послуги (сервіси для дітей і сімей, тренінгові програми і т.д.) в громадські організації та приватні підприємства, створені в громадах.

3. Інтернати необхідно трансформувати в сервісні центри надання допомоги дітям та їхнім родинам.

4. Система фінансування повинна бути змінена таким чином, щоб гроші, які держава виділяє на утримання дитини з особливостями в інтернаті, сім'я могла використовувати для отримання послуг реабілітологів та інших необхідних фахівців.

5. Пріоритетом стане надання допомоги на дому (зокрема – створення мобільних бригад з фахівців різних напрямків, в тому числі для роботи з тяжкохворими дітьми у них вдома або для відвідування дітей у віддалених населених пунктах).

6. Необхідно сформувати дружній суспільний простір, в якому різні особливості вважаються варіантами норми. Для цього потрібно проводити широку інформаційно-просвітницьку кампанію на державному рівні.

7. Інфраструктура населених пунктів (у тому числі транспорт, освітні установи, медицини, культури, відпочинку і т.п.) повинна стати доступною.

Отже, саме дотримання принципу мультидисциплінарності дозволяє об'єднати зусилля усіх фахівців для створення ефективної комплексної роботи з дитиною з метою подолання її порушень, створення умов для всебічного розвитку її особистості, а в подальшому якісної соціалізації у суспільство. Саме дотримання всіх цих умов забезпечить успішну реалізацію інклюзивної освіти.

Література та джерела

1. Артющенко Н. П. Организационно-педагогические условия обучения детей с ограниченными возможностями здоровья средствами инклюзивного образования: автореф. дисс. канд. пед. наук. Томск, 2010. 23 с.

2. Будяк Л. В. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Черкаси: Вид. ЧНУ. 2009 р. 90 с.

3. Ефремова Т. Новый словарь русского языка толково-образовательный. Москва, 2000. 1088 с.

4. Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами: стан упровадження в Черкаській області / укл. Литвин І. М. Черкаси, 2016. 121 с.

5. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 11.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Валерія Головата

студентка 2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Ольга Шевчук,

старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. психол. н.

Вивчено специфіку адаптаційного періоду дітей раннього дошкільного віку до умов дитячого садка.

Основне призначення дошкільної освіти в Україні – дати дитині наукові знання, сформувати вміння жити в злагоді з навколишнім середовищем і з собою, закласти фундамент особистісної культури, основ життєвої компетентності. В контексті реалізації цих завдань, далеко не останню роль відіграє проблема адаптації дітей дошкільного віку до нових умов закладів дошкільної освіти.

Теоретико-методологічні основи проблеми адаптації дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти розкриті в наукових працях багатьох вчених. Серед них особливе місце займають роботи М. Аксаріна, Н. Ватутіна, Л. Голубевої, Е. Кононко, Р. Тонкова-Ямпільської та ін. Проблему комплексної взаємодії педагогів, психологів, медиків і батьків в період адаптації дитини розглядали дослідники А. Атанасова, Л. Голубева, Г. Гриднева, В. Томова, Р. Ямпільська та ін.

Сьогодні велика увага приділяється розробкам новітніх методик, створення освітньо-виховних технологій з даної проблеми такими вченими як Л. Артемова, Т. Алексеєнко, І. Бех, С. Ладивір, В. Оржеховська, К. Щербакова та ін.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дає можливість визначити поняття «адаптації» або пристосування організму до нових умов, як таке, що включає широкий спектр індивідуальних реакцій, які залежать від психофізіологічних та індивідуальних особливостей дитини, сімейних відносин і ряду життєвих обставин [1, с. 241].

Для дитини дошкільного віку це нове, ще невідоме середовище, нове оточення і нові відносини; потрапивши сюди, дитина змушена до всього пристосовуватися. Для того, щоб сформувалися механізми саморегуляції, які дозволяють пристосуватися до нових умов, дитині потрібно відчувати себе захищеною [4, с. 14–15].

Вступ дитини в заклад дошкільної освіти, як правило викликає тривогу у батьків, так як зміна соціального середовища негативно відбивається на психічному і фізичному здоров'ї дитини. Ранній вік, особливий період для адаптації, саме в цей час дитина найменше готова до відриву від сім'ї, дуже слабка і вразлива. Адаптація до дитячого садка в цьому віці проходить важче і довше, супроводжується частими хворобами. Зміна звичного укладу життя і форми поведінки, вимагає великих зусиль і від малюка, і від дорослих. Період адаптації та подальший розвиток малюка, залежить безпосередньо від того, наскільки підготовлена дитина в сім'ї до переходу в дитячий садок, від організації періоду адаптації вихователями та батьками [8, с. 325–326].

Період адаптації характерний емоційною напруженістю, занепокоєнням або загальмованістю. Малюк часто плаче, переважає необхідність контакту з дорослими або, навпаки стає відлюдькуватим, уникає спілкування з однолітками. Порушення емоційного фону може позначитися на сні та апетиті. Розставання і зустріч з батьками може протікати дуже бурхливо: малюк не відпускає від себе рідних, довго плаче після їх відходу, прихід знову зустрічає сльозами.

В ході комплексного дослідження, проведеного вченими в різних країнах світу, було виявлено три фази адаптаційного процесу:

1. Гостра фаза – супроводжується різноманітними коливаннями в соматичному стані і психічному статусі, що призводить до частих респіраторних захворювань, зниження ваги, порушення сну, зниження апетиту, регресу в мовленнєвому розвитку (в середньому триває 1 місяць);

2. Середня фаза – характеризується адекватною поведінкою дитини, тобто всі зрушення зменшуються і з'являються лише за окремими параметрами на тлі уповільненого темпу розвитку, особливо психічного, в порівнянні з середніми віковими нормами (тривалість 3-5 місяців);

3. Фаза компенсації – характерна прискоренням темпу розвитку, в результаті чого діти до кінця року долають зазначену вище затримку темпів розвитку [2, с. 230–231].

Дослідники розрізняють три ступені адаптації: важкий, середній і легкий. Головними критеріями ступеня тяжкості є терміни нормалізації емоційного самопочуття, ставлення до однолітків і дорослих, предметного оточення, частота і тривалість захворювань.

Легка адаптація тривалість 1-2 тижні. Ставлення з рідними не порушується, малюк досить активний, але не збуджений. Поступово налагоджується сон і апетит, відновлюється інтерес до оточення, відновлюється емоційний стан і взаємовідношення з однолітками і дорослими. Захисні сили організму, дещо знижені і відновлюються до кінця 2-3 тижня, гострих захворювань не виникає [3, с. 68].

Адаптація середньої тяжкості – яскраво виражені порушення в поведінці і загальному самопочутті дитини. Апетит і сон відновляться лише на 30-40 день, нестійкий настрій протягом місяця, помітно знижена активність малюка; дитина часто плаче, відсутній інтерес до іграшок, відмовляється від занять, мало рухається, майже не розмовляє. Захворювання проявляються у формі гострої респіраторної інфекції. Такі зміни тривають приблизно 1,5 місяці.

Важка адаптація – викликає гостру тривогу батьків і вихователів. Малюк починає важко і довго хворіти, одне захворювання змінюється іншим, захисні сили організму ослаблені і не здатні виконувати свою функцію; що негативно позначається на психічному та фізичному розвитку дитини. Апетит знижується сильно і надовго, аж до відмови від їжі. Малюк погано засинає, сон неспокійний і короткий, він прокидається зі сльозами. Дитина не цікавиться оточуючим, пригнічена, поводить себе агресивно і уникає спілкування. Темпи розвитку уповільнені в усіх напрямках [6, с. 7-8].

Психологи виділяють чіткий взаємозв'язок між розвитком предметної компетентності дітей і їх звикання до дитячого садка. Легше адаптація проходить у дитини, яка вміє довго і різноманітно взаємодіяти з іграшками. У перший раз, прийшовши в ясла, малюки охоче відгукуються на пропозицію вихователя пограти, з цікавістю вивчають нові іграшки. Вони люблять взаємодіяти з дорослими: збирати пірамідку, конструювати [5, с. 7].

Діти, які з великими труднощами звикають до дитячого садка, мають низький рівень предметної компетентності. Дія з предметами зазвичай має характер маніпуляцій, сюжетні іграшки не захоплюють їх, склад ігрових дій бідний за змістом. Труднощі, що виникають, залишають дитину байдужою або викликають сльози та істерики [7, с. 30].

Великий вплив на перебіг періоду адаптації мають відносини малюка з однолітками. Діти, які важко звикають до дитячого садка, часто цураються ровесників, плачуть, коли до них наближаються або поводяться агресивно.

Цілеспрямована підготовка батьків і вихователів дає свої позитивні результати навіть при важкій адаптації. Полегшує звикання до нових умов перш за все: позитивно-емоційне ставлення до дитини (ласкаве спілкування); задоволення потреб фізіологічних і пізнавальних; індивідуальний підхід до дитини та максимальне наближення умов дитсадка до домашніх.

Об'єктивними показниками закінчення адаптаційного періоду є: глибокий сон; добрий апетит; бадьорий емоційний стан; повне відновлення наявних навичок та активна поведінка і відповідна надбавка у вазі за віком.

Література та джерела

1. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2014. Випуск 1. С. 233-242.
2. Бочаріна Н. О. Особливості психологічної адаптації дітей раннього віку. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 228-232.
3. Волкова В., Мерц О. Адаптація дітей раннього віку до умов дошкільного закладу. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. 2017. № 1. С. 68-72.
4. Дошкільна освіта: словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. С. 14-15.
5. Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок : особливості психологопедагогічного підходу до дітей, що вступають до дошкільного закладу. *Психолог*. 2003. №17. С. 2-10.
6. Мушинський В. Особливості адаптації дітей до умов дитячого закладу. *Психолог*. 2004. №25-26. С. 3-12.
7. Теплюк С. Посмішка малюка в період адаптації. *Дошкільне виховання*. 2016. № 3. С. 29-35.
8. Шкляр Н. А. Адаптація дитини молодшого дошкільного віку до ДНЗ: взаємодія вихователів з батьками. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20(2). С. 324-336.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ОСВІТИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЯК ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ БАГАТОГРАННОЇ ОСОБИСТОСТІ

Ольга Гончар

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Надія Пушкар,

народний учитель України, викладач педагогічних дисциплін

Розглянуто особливості підходу до освіти першокласників Нової української школи відповідно до нормативних документів МОН. Звернуто увагу на інтегроване навчання, що ґрунтується на компетентнісному підході.

Людина ХХІ століття працює в умовах постійних змін та нововведень. Реформуються усі галузі, в тому числі освіта. Школа творить майбутнє суспільства. Зміст сучасної початкової освіти Нової української школи спрямовує її здобувачів на формування компетентної особистості, яка зможе успішно самореалізуватися в соціумі. Педагоги мають стати вмільми носіями змін, задовольняючи різноманітні і щоразу змінні потреби учнів.

Державним стандартом визначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових, індивідуальних особливостей та потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1].

Вагомий внесок в наукове тлумачення компетентності та практичну її реалізацію зробили українські науковці та практики Н. Вельбовець, І. Єрмаков, В. Калошин, М. Кірик, К. Корсак, О. Овчарук, О. Беленок, О. Савченко, Р. Шиян, С. Скворцова, С. Шевцова та інші. Питання компетентності розглядали в своїх працях зарубіжні науковці та педагоги (Ж. Делор, Ж. Перре, В. Долл, Б. Рей та інші). Наука тлумачить слово компетентність по-різному: як «комплекс умінь...», «здатність до...», «спроможність...», «знання в дії» [3, с. 15]. В основі кожного тлумачення закладена ідея формування компетентної особистості, яка здатна застосовувати в практичній діяльності набуті знання та вміння. Сучасні наукові дослідження показують, що компетентність є багатогранною, бо об'єднує знання, вміння і досвід в єдине ціле. Таким чином вона усуває суперечності між теорією і практикою.

В Концепції «Нова українська школа» зазначається, що «компетентність - динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистісних якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [3, с. 14].

Метою роботи є теоретичне дослідження особливостей підходу до освіти першокласників відповідно до нормативних документів МОН України.

Аналіз наукових джерел та практичного досвіду втілення поставлених реформою початкової освіти завдань свідчить про прийняття нових змін керівництвом та педагогічною спільнотою. В Україні активно відбувається перепідготовка вчителів відповідно до завдань реформи. Заклади вищої педагогічної освіти готують нову генерацію вчителів, які працюватимуть по-новому. З початку реформування освіти в школах України проведена велика робота щодо створення умов для навчання учнів на компетентнісній основі, в тому числі першокласників, нова організація простору та класу, мобільні робочі місця для групової роботи, облаштований простір для дітей з особливими потребами. Класні кімнати оформляються відповідно до вимог МОН України та зорієнтовані на потреби учнів. Наповнення їх спрямовує молодших школярів на організацію досліджень, розвиток творчості, прояв ініціативи, організацію самостійної роботи.

В практику входить оновлена педагогіка партнерства (вчителі, учні, батьки, громадськість), метою якої є «створення нового гуманного суспільства» [3, с.17]. Дорослі ведуть дитину по індивідуальній освітній траєкторії руху до удосконалення. Саме партнерські відносини передбачають і підкреслюють взаєморозуміння, спільність прагнень та інтересів з метою розвитку компетентностей кожної особистості, яка зможе реалізувати свій потенціал в майбутньому.

Освіта молодших школярів переорієнтовується із накопичення знань, умінь і навичок на вміння застосувати власний досвід в конкретних ситуаціях. Розвиток критичного мислення, творчої активності, толерантності, високої моральності та екологічної культури учнів – важливе завдання кожного педагога. Учитель має пам'ятати, що важливими є мотиви досягнення результату учнем. Нова школа покликана формувати українську ідентичність.

В початковій школі запроваджене інтегроване навчання, яке ґрунтується на компетентнісному підході. Енциклопедичний словник пояснює слово «інтеграція» як процес, результатом якого є досягнення єдності й цілісності, узгодженості всередині систем, що ґрунтується на взаємозалежності окремих спеціалізованих елементів. Початкову освіту розглядають як сприймання загальної картини світу, а не поділ

її на навчальні предмети. Інтегроване навчання – це «підхід до навчання, за якого вчителі заохочують учнів здійснювати зв'язки між навчальними предметами, спираючись на знання і навички, отримані в рамках кількох предметних галузей, це об'єднання у ціле компонентів об'єктів вивчення» [3, с. 121]. За допомогою цього дидактичного засобу в учнів створюється цілісне уявлення про поняття, що вивчається, формується компетентність на міжпредметному рівні. Науковці виділяють змістову, міжпредметну (горизонтальну), внутрішньо предметну (вертикальну) інтеграцію. Апробація підходів до навчання першокласників показала, що можна «твердити про існування ще й міжпредметнодіяльнісної інтеграції ... поєднання на уроці різних видів діяльності» а саме: рухової, арттерапії, елементів театральної діяльності, евритмії, кінестетичної та тактильної діяльності [2, с. 23].

Учитель першокласників має глибоко проаналізувати усі нормативні документи, що регламентують його роботу (з метою самоаналізу, самооцінки своєї педагогічної компетентності, виявлення прогалин і визначення потреб), знати особливості адаптації шестирічних дітей до нових умов, їх індивідуальні психофізіологічні особливості сприймання навчальної інформації, добре розуміти термінологію (компетентнісний, тематичний, психологічний, педагогічний, діяльнісний підходи до освіти), освоїти методику діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів у 1 класі [2, с. 18–20].

Обов'язковою складовою початку робочого дня стає «ранкова зустріч» учителя з учнями. Метою її є розвиток академічних, соціальних, мовленнєвих, емоційних навичок дітей молодшого віку, ставлень і цінностей, які заохочують турботливу та толерантну поведінку дітей. Ранкові зустрічі дають можливість дітям дізнатися в доступній формі про демократичні цінності: інклюзію, критичне мислення, толерантність і прийняття, самостійне мислення, відкритість, власну та соціальну відповідальність. «Ранкова зустріч сприяє психологічному налаштуванню дитини до навчання, об'єднує дітей і, що дуже важливо, створює позитивний настрій учнів. Діти приходять до школи зі своїми проблемами і різноманітним настроєм, завдання вчителя створити у класній кімнаті позитивну атмосферу у якій дитина на певний час забуде про особисті проблеми і у єдиній радісній шкільній спільноті буде навчатися» [3]. Такі заняття дають змогу опановувати різноманітні соціальні та навчальні навички, об'єднують дитячий колектив, навчають дітей дбати про себе та інших. Розвивають такі важливі для успіху у навчанні навички, як уміння слухати, говорити, синтезувати інформацію, вирішувати завдання, дотримуватись інструкцій, приймати рішення, читати, писати й рахувати [4]. Ранкові зустрічі налаштовують дітей на роботу впродовж дня, а вчителя на формування компетентностей в учнів під час навчання на інтегративно-предметній основі.

Підсумовуючи сказане, можемо зробити висновок про те, що реалізація змісту освіти першокласників на інтегровано-предметній основі та діяльнісному підході дає можливість формувати у них ключові компетентності, які об'єднують знання, уміння і досвід, необхідні для самореалізації. Вчитель, маючи академічну свободу, повинен орієнтуватися на потреби першокласників в освітньому процесі. Постійне самоудосконалення себе як професіонала сприятиме формуванню майбутнього нації.

Література та джерела

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 27.01.2021).
2. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. Львів: Світ, 2019. 136 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / za red. H. M. Bibik. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
4. Ранкові зустрічі для 1 класу. URL: <https://vseosvita.ua/library/rankovi-zustrici-dla-1-klasu-19444.html> (дата звернення: 27.01.2021).

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ

Іванна Гречковська

**студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Ольга Фаст,
викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н., доцент**

Подається теоретичне обґрунтування процесу формування художньо-естетичного світогляду молодших школярів засобами музичної виразності. Розкривається коротко специфіка основних форм музичної діяльності учнів початкової школи.

Актуальність проблеми формування і розвитку художньо-естетичного світогляду молодших школярів обумовлена необхідністю забезпечення цілісності їхнього становлення на основі мистецько-педагогічних технологій навчання та виховання. Цьому сприяє професійна педагогічна діяльність учителя, адже вона спрямована на розвиток художньо-естетичного світогляду учнів.

У будь-якого мистецтва є своя мова, і у музики є своя, особлива мова, яка впливає на емоційну і чутливу сферу людини. Засоби музичної виразності, такі як: лад, тональність, ритм, гармонія, мелодія, тембр, темп, динаміка за допомогою звуків і інструментів перетворюються в художні образи і відображають їх.

Молодший шкільний вік – це сприятливий період інтенсивного нагромадження нового досвіду, освоєння нової інформації та формування художньо-естетичного світогляду. Це можливо забезпечити співпрацею батьки-учитель. Батьки можуть сприяти розширенню кругозору, знайомству з культурно-історичними цінностями, естетичному і моральному вихованню [3, с. 389]. Учитель, реалізуючи особистістний підхід до виховання, створює умови для всебічного впливу на дитину, глибокого знання її душі, рівня сформованості якостей характеру, компонентів світогляду. Адже учительська професія – як стверджував В. Сухомлинський – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється [1, с. 21].

Проаналізувавши науково-методичні джерела, ми дізналися, які фактори впливають на художньо-естетичного розвиток учнів. Художнє виховання охоплює не тільки сферу мистецтва. Естетичне виховання пов'язане з естетичним розвитком особистості у всіх сферах її діяльності – прищеплення вміння відчувати й розуміти прекрасне в особистому й громадському житті, в природі, праці, мистецтві. Воно покликане також пробуджувати в учнів бажання створювати прекрасне й боротися з усім потворним. Із естетичного ставлення до дійсності випливають завдання початкової школи в галузі естетичного виховання, а саме:

- збудження естетичних потреб, тобто свідомого прагнення до прекрасного;
- прищеплення естетичного сприйняття і почуття тобто здібності сприймати і переживати прекрасне;
- вироблення естетичних понять, смаків, оцінок і думок, тобто здатності сприймати, оцінювати і розуміти прекрасне;
- плекання естетичних ідеалів;
- виявлення й розвиток художніх творчих здібностей учнів у різних видах діяльності та галузях мистецтва.

Тому ми розглядатимемо музичне виховання як складову формування у дітей художньо-естетичного світогляду.

Отже, основними формами музичної діяльності дітей є: слухання музики, виконавчо-творча та музично-пізнавальна діяльність [2, с. 25].

Слухання музики навчає свідомо її сприймати. Сприймання музики лежить в основі будь-якої музичної діяльності. Слухання музики поділяється на етапи:

- вступна бесіда про твір організовує увагу, зацікавлює дітей, знайомить з композитором, назвою, змістом твору;
- прослуховування даного твору виховує інтерес до музично-художньої діяльності;
- співбесіда про почутий твір містить навідні питання та вводить нові слова та вирази що розширюють кругозір дітей;
- повторне слухання музичного твору активізує та пробуджує емоційний відгук, співпереживання героям [2, с. 75].

Як сольний, так і хоровий спів виховують музично-естетичний смак, сприяють художньо-естетичному розвитку особистості. Спів забезпечує музичний розвиток дітей та виробляє вокальні навички. Співацькі завдання завжди покликані розвивати музичний слух. Навчити співати чисто – означає навчити правильно сприймати звук і точно відтворювати його [2, с. 76]. У дітей часто спостерігаються такі недоліки як: гугнявість, нерозвинений діапазон співацького голосу, не скоординований слух з голосом. Тому навчання співу містить такі завдання:

- навчити користуватися співацьким диханням (пояснити відмінність між розмовним і співацьким диханням);
- плавно тягнути звук;
- доспівувати фразу до кінця, не перериваючи її;
- вслуховуватися та оцінювати себе;
- виконувати виразно та ін.

Розучування пісні як і слухання музики має свої етапи:

- бесіда про пісню (її авторів, жанр, тему, художній зміст);
- розспівування (вправи на дихання та співацькі вправи);

- розучування пофразно або реченнями (методом сольфеджування або з літературним текстом);
- виразне виконання (в характері твору, відповідному темпі, з штрихами та динамікою).

Гра на музичних інструментах – формує навички елементарного музикування, розвиває моторику та почуття ритму, розширює музичний кругозір, що закладає в дитині основу для подальшої творчості. Музично-ритмічні рухи, ігри і танці розвивають емоційну чутливість до музичних образів та здатність виражати її у рухах [2, с. 28].

Отже, приходимо до висновку, що усі форми музичної діяльності навчають активно сприймати музику, збагачують музичний досвід учнів молодших класів, розвивають індивідуальні здібності кожного, закладають в основу сприйняття художньо-естетичний світогляд, а в цілому - формують музичну культуру людини і суспільства.

Література та джерела

1. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Вища школа, 2005. С. 1–9.
2. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей. Вид. друге, доопрац. Навч. посібн. для вищих навч. закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. Ч. I. Вінниця: Нова Книга, 2007. 216 с.
3. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів: теорія і технології. Київ : ВД «Стилос», 2006. 543 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Гуменюк

**студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцького педагогічного фахового коледжу

Наукова керівниця – Богдана Жорняк,

завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, к. пед. н.

Проаналізовано розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами музично-ігрової діяльності. Оскільки гра є основним видом діяльності дошкільників, тому музично-ігрова діяльність може стати надзвичайно дієвим засобом розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Формуванню та прояву творчих здібностей, їх діагностиці присвячено багато досліджень у психології та педагогіці. Проблемою творчості переймалися і українські, і зарубіжні вчені. Зокрема, серед зарубіжних психологів вагомий внесок у розуміння творчої особистості зробили такі видатні вчені: Дж. Гілфорд, П. Джексон, А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, М. Смульсон, Е.П.Торренс та ін.

Досліджуючи процес формування і розвитку музичних здібностей дошкільників, Н. Ветлугіна розробила класифікацію музичних здібностей і критерії їх виявлення, форми і методи роботи з дітьми. Цінною для нас є думка Н. Ветлугіної про існування, крім спеціальних здібностей, і таких характеристик якостей особистості, що проявляються в художній діяльності, до яких вона застосовувала термін «художньо-творчі здібності». Це здібності, які необхідні для успішної діяльності особистості в будь-якій галузі мистецтва.

Творчі здібності у процесі музичної діяльності трактуються Н. Ветлугіною як такі властивості особистості, що проявляються в творчому стилі діяльності, який передбачає наявність новизни й оригінальності як процесі діяльності, так і в її результаті. В основі творчих здібностей – пізнавальний інтерес до музики, образно-асоціативне мислення, здібність до інтерпретації та інтонаційної імпровізації.

Творчі здібності – це здатність людини нестандартно підходити до виконання певних завдань, швидко розуміння та продукування великої кількості новаторських варіантів рішення за певний період часу, це гармонійне поєднання таких людських властивостей, як творча оригінальність, творча гнучкість, творча продуктивність та творча уява.

Музично-ігрова діяльність – це освітньо-виховний феномен, структурно і фундаментально підпорядкований мотиваційно-цільовим, змістовим, процесуально-організаційним завданням особистісного розвитку дитини; це засіб употужнення соціалізації дитини в умовах доцільного її включення в добровільну, художньо спрямовану, полікультурно оснащену колективну взаємодію [3, с. 159].

Головною метою сучасної дошкільної освіти є розвиток творчої особистості. Оскільки основним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра, то найбільш доцільно використовувати музично-ігрову діяльність для вирішення проблеми навчання та виховання дітей.

Серед ігор, які може пропонувати педагог дітям, особливе місце посідають музичні ігри. Головна їх мета – розвинути загальну та художню культуру дитини, сформувати її духовно-емоційну сферу. Використання гри допоможе урізноманітнити музичну діяльність дітей, сприятиме пробудженню любові до творів музичного мистецтва, що зробить процес навчання і виховання радісним і цікавим [4, с. 116].

Музично-ігрова діяльність, поєднуючи музику, хореографію, образотворче мистецтво, виходить за межі кожного з них, що прослідковується у виразному мовному інтонуванні, ритмічних рухах, тембровій, шумовій, руховій імпровізації, виконанні ролей творців і виконавців.

Користуючись елементарними, доступними засобами виразності, на музичному занятті діти можуть імпровізувати, активно проявляти і виражати емоційні стани й переживання, оскільки музична гра сприяє творчому перевтіленню й самовираженню, допомагає виявитися «всередині» музики, набути досвіду емоційних переживань. Голосове і рухове самовираження дитини під музику розглядається як важливий природний засіб її розвитку.

Сутність і зміст музично-ігрової діяльності визначає можливість реалізації основних завдань з формування творчих здібностей дітей дошкільного віку, адже сучасний музичний працівник має не лише розв'язувати виховні завдання, прагнучи урізноманітнити музичні заняття, а й дбати про розвиток творчих здібностей дошкільників [3, с. 159].

Музичні ігри дуже різноманітні за своїм характером. Вони завжди викликають у дітей інтерес, творчу активність, розвивають образне мислення, сприяють їх естетичному вихованню. За їх допомогою розв'язуються завдання сенсорного виховання: розрізнення, зіставлення, відтворення висотних, ритмічних, тембрових, динамічних співвідношень музичних звуків.

Розвиток творчої особистості дітей старшого дошкільного віку – це вдосконалення системи її творчого ставлення до різних аспектів життєдіяльності.

Таким чином, залучення дошкільнят до музично-ігрової діяльності ефективно впливає на формування їх художньо-естетичних смаків, виховання творчих здібностей, естетичного ставлення до мистецтва, культуру поведінки та спілкування.

Література та джерела

1. Долина О. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі. *Дошкільне виховання*. 2010. №10. С. 7–15.
2. Карабаєва І. Інтелектуально обдаровані дошкільнята: підтримка та супровід. Київ: Шкільний світ, 2011. 128 с.
3. Каратаєва М. І. Розвиток творчої особистості. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2008. С. 159–196.
4. Молодушкіна І. В. Розвиток креативних здібностей у дітей дошкільного віку. Харків: Основа, 2012. 204 с.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Юлія Гурін

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Петро Бойчук,

професор кафедри педагогіки та психології, доцент, к. пед. наук

Дитина народжується як індивід (тобто, людина як одинична природна істота). Поступово засвоює соціальний досвід людства, шляхом спілкування з дорослими. З часом вступає у систему суспільних відносин. Тут формуються потреби, інтереси, переконання, світобачення. Завдяки цьому людина розвивається як особистість. Ствердні думки простежуються у літературних джерелах вчених.

Особистість – системна соціальна якість, якої набуває індивід у предметній діяльності та спілкуванні, що характеризує рівень і якість вияву в нього суспільних відносин [5, с. 20].

Формування особистості – складний, тривалий і суперечливий процес. На формування особистості впливають різноманітні фактори: – біологічні (тип НС, задатки); соціальні а) провідна діяльність (в ній формується свідомість, самооцінка); б) вчитель, його особистісні якості (доброта, ввічливість); в) класний колектив (добррозичливі відносини формують позитивні якості); г) сім'я; д) вулиця; е) культура, музика, кіно [1, с. 175–176].

Молодші школярі вкрай емоційні, але поступово вони оволодівають умінням керувати своїми емоційними станами, стають стриманішими, врівноваженими. Основним джерелом емоцій є навчальна та ігрова діяльність (успіхи та невдачі в учінні, взаємини в колективі, читання книг, перегляд фільмів, мультфільмів, участь в іграх, конкурсах) [1, с. 179].

Загалом для молодших школярів характерний бадьорий, життєрадісний настрій. А форми емоційної неврівноваженості (грубість, запальність, забіякуватість) трапляються як розходження між домаганнями і можливостями їх задовольнити [6].

Розвиваються почуття симпатії, відіграючи важливу роль у формуванні малих груп у класі та стихійних компаній. Життя в класі виступає як фактор розвитку у дітей моральних почуттів, зокрема почуття дружби, товарищескості, обов'язку, гуманності. Для першокласників характерне переоцінювання власних моральних якостей та недооцінювання їх у своїх однолітків. З віком діти стають більш самокритичними [4, с. 43].

Шкільне навчання сприяє розвитку вольових якостей молодших школярів, вимагаючи від них усвідомлення і виконання обов'язкових завдань, довільного реагування поведінки, вміння активно керувати увагою, слухати, думати, узгоджувати власні потреби з вимогами вчителя та батьків. Відкриваються можливості розвитку дитини як суб'єкта вольової поведінки, здатного довільно регулювати на власні психічні процеси та поведінку. У дітей формуються такі вольові риси характеру, як самостійність, впевненість у своїх силах, витримка, наполегливість [4].

Провідна діяльність у молодшому шкільному віці – навчальна. Основні потреби привносяться з періоду дошкільного дитинства, а саме: зберігається потреба у грі, особливість якої в цей період полягає в тому, що дитина може грати саму себе, прагнучи до позиції, що не вдається в реальності (наприклад, роль «хорошого» учня, якщо в дійсності все навпаки); зберігається потреба в русі, що часто заважає на уроках; як одна з провідних зберігається потреба в зовнішніх враженнях, що перетвориться в пізнавальну активність дитини; потреба у спілкуванні, безпосередньо пов'язана з навчальною діяльністю. Як основну потребу в період початкового навчання виділяють потребу в суспільно – значущій діяльності, якою і є навчання у школі [1, с. 169].

Початок шкільного навчання означає перехід від ігрової діяльності до навчальної як провідної діяльності молодшого шкільного віку, в якій формуються основні психічні новоутворення.

Для успішного засвоєння навчального матеріалу прийнята структура навчальної діяльності: 1) мета і головний результат, які в узагальненому вигляді полягають у засвоєнні основ наук, що виступають змістом навчальної діяльності; 2) потреби, що ґрунтуються на необхідності отримання теоретичних знань; 3) мотиви, що передбачають прагнення до засвоєння способів відтворення теоретичних знань; 4) навчальні ситуації, при розв'язанні яких школяр оволодіває загальним способом вирішення цілого класу часткових задач певного типу (письмо під диктовку, розв'язання арифметичних задач, виробу з паперу); 5) навчальні дії та операції, що складаються з навчально-пізнавальних дій контролю, оцінки й спрямовані на розв'язання навчальної задачі [6].

У процесі навчання здійснюється розвиток в учнів пізнавальних процесів, який характеризується кількісними та якісними їх змінами. Вони виявляються зокрема в розвитку сприймання.

Щодо характеру, то він у цьому віці тільки формується. Через недостатню сформованість вольових процесів спостерігаються імпульсивність поведінки, капризність, упертість. У поведінці дітей чітко виявляються особливості їхнього темпераменту, зумовлені властивостями нервової системи. Та можна сказати, що більшість молодших школярів є чуйними, допитливими, безпосередніми у вираженні своїх почуттів та ставлень [2].

Особистість молодшого школяра відзначається системою властивостей, яких не було у дошкільника. Ці властивості належать до новоутворень особистості молодшого школяра. Ними виступають довільність, внутрішній план дій та рефлексія. На їх основі розвивається теоретичне мислення, без якого подальше навчання буде утрудненим (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін) [6].

Довільність полягає у саморегуляції поведінки відповідно до вимог дорослих. Вона забезпечує постановку цілей діяльності, пошук засобів їх досягнення з подоланням перешкод на цьому шляху. Довільність молодшого школяра найбільшою мірою виявляється у сфері навчання [1, с. 173].

Внутрішній план дій дозволяє планувати й продумувати наперед хід виконання діяльності й підбирати все необхідне для цього; усно розв'язувати задачі; давати словесні звіти про виконане. Наприклад, на уроках праці після повідомлення теми вчитель просить учнів розкласти на парті необхідні матеріали, потім діти прослуховують порядок наступної роботи і тільки тепер розпочинають виготовлення виробу. Такий порядок роботи привчає дітей продумувати наперед усі умови виконання діяльності [4, с. 47].

Розвиток особистості молодшого школяра відбувається у складній системі його взаємин з батьками, вчителем, ровесниками та іншими дітьми [4, с. 46].

Найавторитетнішою особою для молодшого школяра є вчитель. Тому взаємини з ровесниками опосередковані ставленням вчителя. Найбільшою популярністю у класі користуються відмінники, учні з високою навчальною успішністю і – навпаки [1, с. 168]. У класі з'являються окремі мікрогрупи, об'єднані взаємними симпатіями. У процесі взаємин ускладнюється моральна поведінка: учень засвоює систему

моральних норм, по-різному будуючи свою поведінку в різних напрямках взаємин. Це свідчить про достатню керованість і контрольованість моральної поведінки молодшого школяра. Деякі нові моральні норми молодший школяр розуміє формально, тому вчителю необхідно добиватись, щоб учень не просто знав цю норму, але й користувався нею у відповідних ситуаціях [3].

Поряд з тим, із вступом у школу з'являються нові потреби: точно виконувати вимоги вчителя, успішно оволодіти новими знаннями, навичками, вміннями, у школу приходити з виконаними завданнями; потреба в хорошій оцінці, у схваленні його вчинків вчителем та батьками, потреба виконувати громадське доручення.

Література та джерела

1. Вікова психологія. Савчин М. В., Л. П. Василенко Л. П. Київ: Академвидав, 2011. 384 с.
2. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ: Освіта України, КНТ, 2008. 528 с.
3. Індивідуальні особливості молодших школярів та застосування їх в навчально-виховному процесі. URL: <http://5ka.at.ua/load/pedagogika> (дата звернення: 10.02.2021).
4. Кугіщенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. 2-ге вид.: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 128 с.
5. Онисюк О. А. Психологічні особливості особистісного розвитку молодшого школяра 2001 року. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2001. 20 с.
6. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія. Київ, 2001. 348 с.

ПРОЕКТНИЙ МЕТОД У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Юлія Гурін

**студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Валентина Триндюк,

старший викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.

Обґрунтовано метод проектів у вивченні іноземної мови. Визначено роль проектного методу у процесі розвитку комунікативної компетентності студентів в умовах змішаного навчання. Наголошується на використанні мультимедійних технологій як засобу вдосконалення комунікативних умінь і навичок студентів закладів вищої освіти в умовах змішаного навчання.

У зв'язку з широким упровадженням систем дистанційного навчання та із збільшенням кількості онлайн курсів, які дозволяють самостійно опанувати певний обсяг інформації і виконувати вправи відповідно до поданого матеріалу (граматичні, лексичні, а також вправи на прослуховування), виникає необхідність у пошуках такої системи навчання, яка б задовольнила потреби в безпосередньому спілкуванні викладача зі студентом з метою розвитку комунікативних умінь. Саме такою є система змішаного навчання (blended learning), яка вдало поєднує онлайн навчання з присутністю викладача в аудиторному форматі. Зважаючи на наявність сучасних інформаційних технологій і впровадженню нових підходів до процесу навчання, викладачі використовують оптимальні методи для розвитку й набуття іншомовної комунікативної компетентності студентами.

У багатьох дослідженнях було встановлено, що метод проектів є багатогранним інструментом, який формує не тільки мовленнєві, а й інтелектуальні здібності студентів, допомагає розвивати творчі здібності, співробітництво та взаємну відповідальність (Редько В., Стойко С. В.) [5; 6].

Поняття іншомовної комунікативної компетентності у психолого-педагогічній літературі досліджувалось багатьма науковцями, а саме Тарнопольським О. Б., Матвеевою І. В., Стойко С. В., а сучасна наука оперує різними підходами до визначення факторів, які впливають на її формування [1; 6]. Косогова О. О. дотримується думки, що саме навчальний проект може бути ефективним засобом формування і підвищення рівня мотивації до вивчення іноземної мови. Факторами, що визначають процес формування внутрішнього мотиву мовної діяльності у проектному навчанні, є: зв'язок ідеї проекту з реальним життям; наявність інтересу до виконання проекту з боку всіх його учасників; використання сучасних інформаційних технологій, які стають не тільки інструментом для пошуку даних, а й відкривають нові шляхи подачі матеріалу [2, с. 43].

Одним із новітніх підходів до процесу освіти нині виступає змішана модель, суть якої полягає в тому, що вона поєднує дистанційне навчання з традиційним аудиторним та відкриває нові можливості для студентів. Адже в будь-який час можна передивитися матеріал у режимі реального часу, перевірити знання за допомогою тестів, чи самостійно вивчити певні тематичні блоки відповідно до програми. Такий підхід сприяє розвитку самоосвіти і самоорганізації.

Систему змішаного навчання відносять до методик навчання іноземних мов професійного спрямування, базисною характеристикою якої є комунікативний підхід, за якого навчання мовленню відбувається в умовах спілкування [7; 8, с. 248].

Проектний метод поєднує елементи проблемного навчання і навчання у співпраці, і реалізується через принцип "навчання через дію", що сприяє активному формуванню навичок говоріння, розвитку соціокультурної і професійної компетентності, умінню точно і доступно формулювати власні думки, знаходити інформацію з різних джерел й обробляти її за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Виділяють два способи навчання за допомогою проектів:

1) лінійний (за Кальвіном Вудвардом) – передбачає попередній розвиток мовленнєвих навичок й умінь;

2) інтегративний (за Чарльзом Річардсом) – базується на формуванні мовленнєвих навичок і умінь під час роботи над проектом, що і представляє велику цінність і можливості для формування й розвитку іншомовної комунікативної компетентності [4].

Робота над проектом може здійснюватися як індивідуально, так і в групах. Працюючи в групах, учасники спільного проекту повинні розподілити ролі й усвідомити, що успіх залежить від вкладу кожного з учасників. Робота над проектом починається в аудиторії під керівництвом викладача, який допомагає з цілепокладанням, первинним розподіленням ролей між учасниками й інструментарієм. Проекти можуть бути короткостроковими або довгостроковими. Вони можуть бути представлені на наступному занятті або на заключному занятті. Функція викладача полягає в організації роботи, у створенні найбільш сприятливих умов для розкриття і виявлення творчого потенціалу учасників.

Цілі і форми проектів відповідно допомагають диференціювати їх на такі види:

1) дослідницькі – вимагають визначення мети, актуальності предмета дослідження, загальної структури проекту та його значимості з ціллю розв'язання поставленої проблеми дослідницького чи творчого характеру;

2) творчі – характеризуються вільною структурою, проте чітко відповідають поставленій меті (наприклад, журнал, колаж, брошура тощо);

3) рольові – мають на меті наповнення проекту певними ролями відповідно до характеру і змісту самого проекту (ділова гра).

Метод проектів є комплексним засобом розвитку комунікативної компетентності. Використання даного методу є ефективним на етапі узагальнення та перегляду навчальних матеріалів, особливо в організації його практичного застосування.

Якщо правильно методично організувати подання матеріалу в умовах змішаного навчання, можна досягти підвищення ефективності навчального середовища. Особливо важливим є той факт, що навчання на основі проектів активно впливає на мотивацію студента і спонукає його до використання комп'ютерних технологій (наприклад, проект-презентація в Power Point), підвищується загальна культура спілкування, розвиваються практичні мовленнєві навички.

Технологія проекту дозволяє студентам поєднувати різні види діяльності, і зробити навчання цікавим і більш ефективним, відповідно студенти з різними здібностями стають на рівні з успішними і відчувають свою вагомість через необхідність в діяльності, пов'язаній з проектом. Студенти навчаються працювати зі словниками, довідниками для повідомлень, продумують шляхи і способи подання інформації (підготовчий етап проекту).

Отже, впровадження таких інноваційних методів як проектне навчання в blended learning є необхідною умовою у формуванні іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих закладів освіти.

Література та джерела

1. Андросова І. Г., Матвеева І. Формування полікультурної особистості у навчанні англійської мови на основі компетентнісного підходу. *Педагогічні науки*. Вип. 2. Москва, 2010.

2. Косогова О. О. Метод проектів у практиці сучасної школи. Харків: Ранок», 2010. 144 с.

3. Костіна Е. В. Модель змішаного навчання (Blended Learning) і її використання у викладанні іноземних мов. *Новини вищих навчальних закладів*. Серія: Гуманітарні науки. 2010. Т. 1. № 2. С. 141–144.

4. Нікітіна М. С. Модель змішаного навчання в системі вищої освіти. IV Міжнародна студентська електронна наукова конференція «Студентський науковий форум». URL: <http://www.rae.ru/forum2012/10/3052> (дата звернення: 10.02.2021).

5. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 28–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_8-9_8 (дата звернення: 10.02.2021).

6. Стойко С. В. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2011. Вип. 85 (Серія: Педагогічні науки). С. 220–223.

7. Bonk C. The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs /C. J. Bonk, C. R. Graham // San Francisco: Jossey-Bass / Pfeiffer. 2006. 32 p.

8. Malinina I. Blended Learning of English Language: Combining Online and Face-to-Face Teaching /I. Malinina // Infonomic Society. London, 2012. P. 247–251.

РОЛЬ ГРИ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Юлія Гурін

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцького педагогічного фахового коледжу

Науковий керівник – Надія Антонюк,

голова циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін, к. пед. н.

Висвітлено роль ігрових методів в освітній та пізнавальній діяльності учнів початкової школи, розглянуто вплив гри на виховання молодших школярів.

Упродовж життя людина грає ту чи іншу соціальну роль, що відведена їй у суспільстві. За життя людина програє близько ста ролей і до виконання кожної із них готується сама або її готує суспільство.

У дитячі роки гра є основним видом діяльності людини. За її допомогою діти пізнають світ. Без гри дітям жити нудно, нецікаво. Буденність життя може викликати у них захворювання. У грі діти й підлітки перевіряють свою силу і спритність, у них виникає бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного. За вмілого відокремлення ігрові методи можуть стати незамінним помічником педагога [3, с. 360].

Гра дарує щохвилинну радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще – спрямована в майбутнє, бо під час неї у дітей формуються, закріплюються знання, вміння, здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. І скрізь, де є гра, панує здоров'я, радість дитячого життя [3, с. 75].

Потрапляючи до школи після дошкільного закладу, дитина зустрічається з іншим видом діяльності – навчанням. Але гра залишається важливим засобом не лише відпочинку, а й творчого пізнання життя. Ігрова позиція – могутній засіб виховного впливу на дітей.

З переходом із умов ігрової діяльності до умов навчальної настає в житті дитини переломний момент. Нове становище дитини в суспільстві визначається тим, що вона не просто йде з дитячого садка до школи, а тим, що навчання для неї стане віднині обов'язковим [3, с. 54].

В. Штаталов зазначає: «Придивіться: чи не дуже рано згасає наш педагогічний інтерес до ігор, які вірою і правдою завжди служили і покликані служити розвиткові кмітливості та пізнавальної цікавості на всіх, без винятку, вікових рівнях. Відомо, що ті діти, з яких на уроці й слова не витягнеш, в іграх активні. Вони можуть повернути хід гри так, що деякі відмінники тільки руками розведуть, їхні дії відзначаються глибиною мислення. Мислення сміливого, масштабного, нестандартного».

Гра належить до традиційних і визнаних методів навчання і виховання дошкільників, молодших школярів і підлітків. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функції діють у тісному взаємозв'язку. Вона організовує, розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість. Захопившись цікавими та корисними завданнями, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні [4, с. 143].

Гра – це своєрідна школа підготовки до праці. В ній виробляється спритність, витримка, активність. Саме в іграх розпочинається невимушене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань [3, с. 77]. Задовольняючи дитячу допитливість, гра допоможе залучити їх до активного пізнання оточуючого світу, оволодіти способами пізнання зв'язків між предметами та явищами [2, с. 15].

Ігри в школі – перш за все дидактичні, повинні приковувати нестійку увагу дітей до матеріалу уроку, давати нові знання, заставити їх напружено мислити. Коли вчитель використовує на уроці ігрові елементи, то в класі створюється доброзичлива обстановка, бадьорий настрій, бажання вчитися. Плануючи урок, учитель має зважати на всіх учнів, добирати завдання та справи, які були б цікаві й зрозумілі.

В грі формується багато особливостей особистості дитини. Вона стимулює пізнавальний інтерес. Педагогічне стимулювання і мотивація навчальної діяльності учнів включають в себе формування пізнавального інтересу, що являє собою вибіркову спрямованість особистості, яка звернена у сферу пізнання, предметного оволодіння знаннями. Це інтерес до глибокого, усвідомленого пізнання [1, с. 10].

Оскільки пізнавальний інтерес багатогранний, він може: 1) виступати як зовнішній стимул процесу засвоєння, як засіб активізації цього процесу, 2) як мотив пізнання, стикаючись та взаємодіючи при цьому з іншими мотивами.

Якщо інтерес до предмета не сформований, засвоєння буде проходити нижче природних сил учня. Необхідно постійно стимулювати пізнавальні інтереси. Основні напрями цього: за допомогою змісту матеріалу, що вивчається; шляхом організації пізнавальної діяльності (введення ігор у навчально-виховний процес).

Використання ігор допомагає сформувати пізнавальну самостійність – якість особистості, що проявляється у готовності власними силами здійснити цілеспрямовану пізнавальну діяльність [7, с. 208]. Пізнавальна самостійність формується у різних навчальних ситуаціях: сприйнятті готового матеріалу, спрямованій пізнавальній активності, дослідницькій пізнавальній діяльності.

Ігри дають можливість внести проблемність у пізнавальний процес, здійснити самоконтроль та самокорегування пізнавальної діяльності. Успішне проведення ігор веде до розвитку пізнавальної самостійності учнів [2, с. 14].

Саме дидактичні ігри широко використовують як засіб навчання, виховання й розвитку школярів. Класифікуються дидактичні ігри за такими принципами:

1. За видом діяльності: фізичні (рухові), інтелектуальні (розумові), трудові, соціальні, психологічні.
2. За характером педагогічного процесу: навчальні, тренувальні, контролюючі, узагальнюючі; пізнавальні, виховні, розвиваючі; репродуктивні, продуктивні, творчі; комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні, психотехнічні та інші.
3. За характером ігрової методики: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, ігри-драматизації.
5. За ігровим середовищем: ігри з предметами і без них, настільні, кімнатні, вуличні, на місцевості, комп'ютерні тощо.

Правильно побудована дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує волю якості дитини. Не варто оцінювати дидактичну гру лише з позиції навченості дитини. Її цінність передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію [5, с. 28].

Структура розгорнутої ігрової діяльності включає такі ігрові компоненти:

1. Спонукальний – потреби, мотиви, інтереси, прагнення, які визначають бажання дитини брати участь у грі.
2. Орієнтувальний – вибір засобів і способів ігрової діяльності.
3. Виконавський – дії, операції, які дають можливість реалізовувати ігрову мету.
4. Контрольно-оцінний – корекція і стимулювання активності ігрової діяльності.

Складність використання гри у навчанні пов'язана з її особливостями (двопланова поведінка, відсутність персональної відповідальності кожного за результати дій, спрощене уявлення про реальність), що потребує від учня зусиль для входження у гру. Потрібно, щоб учні були зорієнтовані на результаті [6, с. 207].

Тому гра має ввійти в практику роботи вчителя як один з найефективніших методів організації навчальної діяльності учнів початкової школи.

Література та джерела

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Київ : Віпом, 1998. С. 10–15.
2. Дюдін О., Дюдін М. Пізнавальна діяльність молодших школярів на уроці. *Початкова школа*. 2006. №6.
3. Ельконін Д. Б. Психологія гри. Москва : ВЛАДОС, 1999. 360 с.
4. Макаренко А. С. Проблеми шкільного виховання. *Методика виховної роботи*. Київ. 1990. С. 139–205.
5. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів. *Початкова школа*. 2001. № 8. С. 28.
6. Сапунова Л. А. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів у навчальному процесі. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №1 (41). С. 205–209.
7. Щукіна Г. І. Педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів. Москва: Педагогіка. 1988. С. 208.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПАКЕТА GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION У ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Руслана Гусак

**студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Тарас Лехіцький,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Розглянуто теоретичні аспекти дистанційного навчання та переваги його застосування. Окреслено особливості пакету Google Workspace for Education та його впровадження в КЗВО «Луцький педагогічний коледж».

Сучасні інформаційні технології дають змогу підвищити та вдосконалити ефективність освітнього процесу. Під час реформування освіти у вищих навчальних закладах прогресивно розробляється концепція дистанційної освіти, що передбачає розробку різноманітних технологій, у тому числі технології змішаного навчання. Одним з елементів змішаного навчання є дистанційне навчання – сукупність сучасних технологій, що дають змогу передавати інформацію за допомогою ІКТ від тих, хто навчає до тих, хто навчається. Даний спосіб навчання дає змогу студентам отримувати знання самостійно, досліджувати велику кількість матеріалу та отримувати освітній рівень навіть не виходячи з дому. Така технологія не є новою, однак за сучасних умов, які склались у світі, вона є життєвонеобхідною [1].

Під час дистанційного навчання у Луцькому педагогічному коледжі, використовується багато різноманітних сервісів, платформ, програм, пакетів. Результатом стали якісні знання студентів з навчальних дисциплін та обізнаність у можливостях використання комп'ютерних мереж в освітньому процесі.

Потрібно зауважити, що ідеальності у проведенні дистанційного навчання досягти важко, оскільки існують обмеження у його комп'ютерному викладанні: недостатнє розуміння цифрових технологій, складність пристосування до постійних змін, впровадження нового формату роботи. Тривожним та виснажливим стає процес ознайомлення з різноманітними цифровими ресурсами за дуже короткий проміжок часу, коли єдиних інструкцій немає [2].

Для організації дистанційного навчання у Луцькому педагогічному коледжі використовується пакет спеціалізованого хмарного програмного забезпечення й інструментів для спільної роботи GoogleWorkspace, який пропонує такі можливості: корпоративні електронні адреси і такі інструменти спільної роботи як Gmail, Контакти, Календар, Meet та Chat для спілкування; Диск для зберігання; Пакет Google Документів для створення контенту, Таблиці, Презентації, Форми, Сайти тощо.

Практичний досвід використання пакету під час навчання дозволяє оцінити його можливості та переваги.

Серед переваг застосування пакета Google Workspace для педагогічного коледжу можна виділити наступні: в порівнянні з Moodle не потрібно окремої інсталяції, обслуговування сервісу адміністратором з ІТ освітою, власного серверу; студенти та викладачі вже знайомі із сервісами Google і зазвичай мають облікові записи; існує можливість забезпечувати різні рівні доступу. В порівнянні з додатками Google для окремого користувача пакет Google Workspace має також чисельні переваги. Це, зокрема, корпоративна електронна адреса з назвою нашого закладу @lpc.ukr.education, удвічі більше місця в хмарі для даних, цілодобова підтримка в чаті та електронною поштою, гарантована безвідмовна робота корпоративної пошти, розширені функції безпеки, а також адміністративний контроль над обліковими записами користувачів.

Додатки Google Workspace функціонують на різних пристроях і, на відміну від звичайних додатків для комп'ютерів, не потребують встановлення. Вони також сумісні з файлами, створеними в інших програмах, зокрема Microsoft Office. Дані користувачів зберігаються в мережі захищених центрів обробки даних Google. Також перевагою є те, що дані та інформація зберігається миттєво, а потім синхронізуються з іншими центрами даних для резервного копіювання. На відміну від безкоштовних, споживчих послуг, користувачі Google Workspace не бачать реклами під час використання цих додатків, а інформація та дані в облікових записах не використовуються для цілей реклами. Крім того, адміністратори можуть самостійно налаштувати необхідні параметри безпеки та конфіденційності. Також цей пакет має і недоліки, Google Workspace краще пристосований для бізнесу, ніж для освіти. Календар і Excel не можуть в повній мірі замінити електронні розклад та журнал, дозволи на використання деяких сервісів потрібно отримувати в адміністратора [3].

Впровадження пакету Google Workspace for Education в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» розпочалося з листопада 2020 року. Були проведені навчання для педагогічних працівників по роботі з окремими додатками Google та обліковими записами в домені коледжу. Під час дистанційного навчання мотивація та ІКТ компетентності педагогів значно зросли.

Етапи впровадження пакету Google Workspace for Education:

1. На першому етапі було створено облікові записи для всіх педагогічних та науково-педагогічних працівників закладу та студентів
2. Другий етап – створення Google груп для структурних підрозділів: кафедри, циклові комісії, наукові спільноти, академічні групи студентів
3. Третій етап – створення спільних Google дисків для груп для організації спільного доступу до документів та отримання можливості використовувати необмежений обсяг дискового простору
4. Четвертий етап – створення Google класів з усіх дисциплін та запрошення до них студентів відповідних груп
5. П'ятий етап – наповнення Google класів навчальними матеріалами для забезпечення освітнього процесу

Крім цього, постійно здійснюється сервісне обслуговування користувацьких облікових записів, вдосконалюється методика розробки освітнього контенту.

Організоване дистанційне навчання надає здобувачам вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок, а викладачам в свою чергу дозволяє реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання із застосування концептуального і математичного моделювання явищ і процесів. Розвиток дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій і вдосконалення методів дистанційного навчання

Впровадження дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу; формування комунікативних та інформаційних компетенцій. Як показує практика, якщо студент не навчиться самостійно приймати рішення, визначати зміст своєї навчальної діяльності та знаходити засоби її реалізації, він не зможе якісно оволодіти тією чи іншою дисципліною. Окрім того, дистанційне навчання виконує й виховну функцію – сприяє формуванню провідних якостей особистості: активність, самостійність, самовдосконалення, творчість [4].

Використання пакета Google Workspace for Education у Луцькому педагогічному коледжі об'єднує викладачів та студентів в єдиний інформаційний простір, забезпечує єдиний підхід при розміщенні навчальних матеріалів, готує майбутніх педагогів до впровадження окремих форм дистанційного навчання.

Сучасна освіта потребує впровадження таких пакетів, як Google Workspace. Використання сучасних технологій навчання надає можливість розвитку студентів та викладачів Луцького педагогічного коледжу. Наші викладачі вдосконалюються, пробують щось нове і це приносить хороші результати.

Література та джерела

1. Ліщинська Л. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 102
2. Овод Ю. Дистанційне навчання і форми взаємодії у системі «викладач-студент». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Педагогічні науки. 2016. № 4. С. 173–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2016_4_18. (дата звернення: 17.01.2021).
3. Олійник Л. М. Застосування сервісів Google у системі педагогічної освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. Вип. 22. С. 93–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2015_22_9 (дата звернення: 17.01.2021).
4. Жерноклеєв І. Технології дистанційного навчання. Житомир: Полісся, 2018. С. 79.

МОБІЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Наталія Данильчук

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Дмитренко,

викладач-методист циклової комісії словесних дисциплін

Висвітлено питання оптимізації освітнього процесу сучасної школи шляхом упровадження мобільних технологій навчання. Розкрито дидактичний потенціал мобільних технологій як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів при вивченні предметів «Українська мова» і «Літературне читання».

У рамках нової парадигми системи освіти України визначено, що основним завданням діяльності педагогів та учнів є формування ключових та предметних компетентностей школярів [4]. Тому технології навчання повинні мати в своєму інструментарії компетентісно орієнтовані засоби і методики їх використання, спрямовані на вироблення життєво важливих умінь і навичок: критично оцінювати отриману інформацію, приймати виважені рішення, брати участь в дискусії для вироблення спільних дій, відшуковувати різні способи вирішення завдань, швидко реагувати на виклики, досягати успіху на основі мобільних засобів комунікації [11].

Мета статті – обґрунтувати освітній потенціал технологій мобільного навчання у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів при вивченні української мови і літературного читання.

Мобільне навчання (M-Learning) є інноваційним напрямком розвитку систем дистанційної освіти із застосуванням мобільних телефонів, смартфонів, електронних книжок [9]. Передумови мобільного навчання закладено в 70-х роках ХХ століття А. Кеєм. Цілісна концепція мобільного навчання розроблена у працях Д. Кігана, Ф. Манг'яваччі, Р. Мейсона, Л. Родіна, М. Рончетті, А. Трифонові, Д. Хойла. Мобільні технології навчання базуються на використанні мобільних пристроїв (мобільні телефони, смартфони, комунікатори, кишенькові комп'ютери, планшетні комп'ютери), мобільних додатків (програми для мобільних пристроїв), сервісів (отримання, зберігання, обробка, пошук, передавання інформації за допомогою мобільного пристрою) та засобів мобільного зв'язку (GSM, WAP, GPRS, Bluetooth, WiFi, iMax) в освітньому процесі [1].

Існує два підходи до визначення поняття «мобільне навчання»: навчання за допомогою мобільних пристроїв та безпроводних мереж; специфічний вид навчання, в якому освітній процес є географічно та ситуаційно залежним.

Застосування мобільного навчання значно підвищує ефективність викладання через персоналізацію навчання; миттєвий зворотній зв'язок; ефективне використання навчального часу на уроках; неперервність освітнього процесу; якісно новий рівень управління освітнім процесом. Мобільні технології дозволяють індивідуалізувати навчання окремого учня, створити умови, за яких він матиме власні завдання, що враховуватимуть його здібності та нахили, інтереси та досвід, коли учень використовуватиме мобільний пристрій для виконання завдань (розв'язування задач, читання текстів, перегляду контенту із освітнім змістом тощо) у зручний для нього час. Таким чином, мобільні технології відповідають особистісно-орієнтованому підходу до навчання та підіймають його на якісно новий рівень.

Розроблено велику кількість мобільних додатків, платформ та ресурсів (Google Forms, Survey Monkey, Kahoot!, Socrative, Plickers та ін.), за допомогою яких педагог має можливість швидко оцінити знання та вміння учнів. Як правило, ці програми працюють у різних операційних системах (Windows, Linux, Android), тому учень може відповідати на контрольні запитання або проходити тест із власного мобільного пристрою [10]. Як засоби навчання застосовуються адаптовані електронні підручники; довідники, словники, бази даних та інші довідкові джерела інформації; системи тестування; мультимедійні засоби; пошукові системи, хмарні сховища, Wiki, відеохостінги; спеціальні програми, що здатні відкривати файли офісних програм OfficeWord, PowerPoint, Excel, текстові документи у різних форматах (txt, doc, pdf) [3, с. 117].

Розглянемо особливості використання мобільних технологій навчання на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі. Метою освітньої галузі «Мови і літератури» є розвиток особистості учнів, зокрема формування їх комунікативної компетентності, тобто здатності застосовувати під час спілкування знання мови, досягати успіху в комунікації з іншими людьми [4]. Складові комунікативної компетентності: високий рівень володіння усним та писемним мовленням, культура мовлення; вміння формулювати власну точку зору; вміння доводити власну позицію; вміння адаптуватися у мовно-мовленнєвому середовищі; адекватне ставлення до критики; вміння презентувати свій продукт; вміння користуватися довідковою літературою та ін. [2]. Для оптимізації процесу вивчення предметів мовно-літературної галузі (українська мова, літературне читання) пропонуються численні освітні платформи, програми; серед них канал Міністерства освіти України «Всеукраїнська школа онлайн», курси платформ Prometheus, EdEra та інші джерела [5]. Щоб мобільні технології стимулювали різнобічну діяльність і задовольняли інтереси учнів під час уроку української мови або літературного читання, вчитель повинен добирати їх відповідно до програми для кожної вікової групи, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності завдань і дій. Заслуговує на увагу досвід використання платформ: «Розумники» – розміщено понад 16000 інтерактивних завдань із української мови для учнів 1-4 класів; «Українська абетка» – вивчення української абетки, слів, віршів, скоромовок, розширення світогляду, розвиток пам'яті, збільшення словникового запасу (1-2 клас); «Study-smile» – сайт для молодших школярів, за допомогою якого формуються навички читання, зв'язного мовлення.

Одним із варіантів реалізації концепції мобільного навчання у процесі вивчення української мови в початковій школі є технологія «перевернутий клас», заснована на ефективному використанні часу упродовж уроків у режимі он-лайн. Учням пропонують наперед прослуховувати уроки на мобільних пристроях за межами школи, в будь-якому комфортному місці, наприклад: «Написання «не» з дієсловами», «Види речень за метою висловлювання та інтонацією», «Змінювання дієслів за часами». Таким чином більше часу дається для практичного застосування знань, тобто на закріплення вивченого, усвідомлення певних закономірностей, виконання завдань проблемного характеру. Як результат, зростає ефективність засвоєння знань, а освітня діяльність учнів кардинально змінюється. Упродовж уроку учні є активними учасниками процесу навчання, оскільки усвідомлено ведуть діалог з педагогом та однокласниками, висловлюють свої думки, формулюють висновки. Отже, використання мобільних технологій дозволяє більш продуктивно впроваджувати комунікативно-діяльнісний підхід до навчання рідної мови, тому що робить навчання рідної мови цікавим, динамічним та ефективним [10].

На нашу думку, досвід організації дистанційного і змішаного навчання доводить ефективність мобільного навчання у комплексі з традиційним шкільним навчанням за умови, якщо освітні технології відповідають завданням сучасного освітнього процесу та є зворотній зв'язок між учителем та учнем [6].

Література та джерела

1. Бабич А. З. Використання мобільних технологій в освітньому процесі. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-mobilnih-tehnologiy-v-osvitnmu-procesi-120285.html> (дата звернення: 02.02.2021).
2. Горбушко Т. В. Шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів у навчальній діяльності. URL: <https://vseosvita.ua/library/slahi-formuvanna-komunikativnoi-kompetentnosti-molodsih-skolariv-u-navcalnij-ialnosti-100786.html>. (дата звернення: 02.02.2021).
3. Гуревич Р. С. Мобільне навчання – нова технологія професійної освіти XXI століття. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* № 20 (255). 2012. С. 113–119.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/> (дата звернення: 02.02.2021).
5. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF.pdf>. (дата звернення: 02.02.2021).
6. Роганов М. Технології мобільного навчання (m-learning) в освітній практиці. URL: <https://nubip.edu.ua/node/73142>. (дата звернення: 02.02.2021).
7. Самойленко О. М., Бацуровська І. В., Іващенко Я. І., Ручинська Н. С. Впровадження технології мобільного навчання в педагогічний процес. *Педагогічна майстерність.* 2013. №3(27). С. 15.
8. Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі. Херсон: Херсонський державний університет. 2011. С. 89–95.
9. Теплицький І. О., Семеріков С. О., Шокалюк С. В. Основні елементи технології мобільного навчання. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/895/1/TeplitskiySemerikovShokalyuk_thesis.pdf. (дата звернення: 02.02.2021).
10. Терещук С. І. Технологія мобільного навчання: проблеми та шляхи вирішення. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/> (дата звернення: 02.02.2021).
11. Тимошук О. Використання навчального проєкту «Будьте здорові!» в початковій школі. *Початкова школа.* 2020. № 2. С. 48–49.
12. Шакоцько В. В. Комп'ютер у початковій школі. Київ: Комп'ютер, 2007. 128 с.

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ТВОРЧИМИ ЗАСОБАМИ

Тетяна Дейна

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Віктор Корнелюк,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Обґрунтовано необхідність використання творчих засобів в процесі формування математичної компетентності та їх можливі варіанти використання на уроках математики у початкових класах.

Сьогодення потребує самостійної, гармонійної та водночас ініціативної особистості, яка здатна ефективно функціонувати в сучасних умовах, які швидко змінюються. Очікування суспільства тісно пов'язані насамперед з формуванням і розвитком особистості, яка здатна оперативіно реагувати на нові вимоги, реагувати адекватно на нові виклики, володіти та вміти управляти інформацією, діяти активно,

бажання навчатися впродовж свого життя, вміти компетентно застосовувати здобуті свої знання, бажання розвиватися й творити далі.

Мета дослідження: визначення творчих засобів та способи їх застосування у формуванні математичної компетентності.

Завдання: проаналізувати означення творчих засобів; розробити приклад використання творчих засобів.

Проблема компетентності входить до сучасних методик таких авторів, як В. Бочарова, І. Зязюн, Л. Коваль, О. Конопко, І. Костюк. Аналіз наукових публікацій авторів А. Тихоненко, О. Леонтьєв, Ю. Трофименко дозволяє виділити групи необхідних у повсякденному житті умінь для учнів, які формуються у процесі вивчення математики.

Над проблемою розвитку творчих здібностей працювало багато відомих науковців. Г. Костюк, Л. Виготський, П. Якобсон, Т. Кудрявцева, Л. Леонтьєв та А. Пономарьова розглядали у своїх працях педагогічні питання, що стосуються творчих здібностей школярів. Педагогічні та дидактичні аспекти розвитку творчих здібностей школярів висвітлені в працях таких науковців, як В. Сидоренко, Г. Альштулер, М. Сказіна, М. Левітова, Ю. Столярова та ін.

Дані педагоги не висвітлили що таке творчі засоби та їх можливості використання на уроках математичної галузі.

Засоби навчання – це різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким більш успішно і за короткий час досягається визначена ціль навчання.

Творчі засоби – це матеріали освітнього процесу, які розвивають у здобувачів освіти креативність, мислення, уяву, увагу і т.д.

Завдання сучасної школи – цінувати кожную дитину, знаходити індивідуальний підхід до кожної з них, виховувати творчу особистість, давати можливість відкривати та розвивати індивідуальні здібності кожної дитини та одночасно з цим підвищувати якість навчання молодших школярів.

Основна мета сучасної школи та сучасного вчителя: формувати в учнів ключові компетентності.

Ключова компетентність – спеціально структурований комплекс якостей особистості, що дає можливість ефективно брати участь у різних життєвих сферах діяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується необхідністю змін пріоритетів у цілепокладанні, де на перший план виступають цілі розвитку та виховання особистості дитини.

Компетенція – це інтегрований результат опанування змістом освіти, який виражається в готовності учня використовувати засвоєні знання, уміння та навички, а також способи діяльності у конкретних життєвих ситуаціях для розв'язання практичних і теоретичних задач.

Математична компетентність передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та умінь в особистому і суспільному житті людини. [2,3].

Елементами математичної компетентності є: мотивація – інтерес, заохочення, внутрішня мотивація; зміст – математичні знання, уміння та навички; дія – навички навчальної праці (самостійність, самооцінка, самоконтроль).

Життя людини ставить запити на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, приймати сміливі, нестандартні рішення та створювати оригінальні ідеї. В енциклопедичній літературі говориться про те, що «Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові моральні та духовні цінності суспільства» [1, с. 326].

Одним з найефективним способом навчання учнів є озброєння їх активними формами та методами навчання, де провідне місце займає навчальна гра.

На нашу думку, використання такої форми як навчальна гра для розв'язування прикладів, задач буде ефективним способом для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Молодші школярі можуть розв'язувати приклади ось таким способом: $9+6=15$, $20-1=19$, $15+13=28$, і т. д., тобто простим способом, яким їм не цікаво буде розв'язувати.

Тому, ми пропонуємо розв'язувати приклади, задачі використовуючи одну з форм освітнього процесу – гру, яка включає в себе розвиток творчих здібностей молодших школярів.

Нашим прикладом гри буде гра з творчих характером, яка має назву «Розшифруй». Правила гри заключаються у тому, що школярі обчисливши правильно приклад дізнаються зашифроване слово(код). Такий вид гри для дітей буде цікавим і водночас корисним для їх, адже під час виконання буде розвиватися творчість особистості, мислення, креативність.

Вивчаючи змістову лінію «Числа, дії з числами», «Геометричні фігури» в 2 класі, рекомендуємо використати дану форму освітнього процесу при цьому також використати таблицю, яка має назву «Числа – алфавіт».

А Б В Г Г Д Е Є Ж З И І Ї Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27
28 29 30 31 32 33

Приклади для обчислення, правильно обчисливши, читаємо основні фігури:

$9+6=15$	К	$15+13=28$	Ч	$8+7=15$	К
$20-1=19$	О	$10+9=19$	О	$34-10=24$	У
$10+7-1=16$	Л	$84-61=23$	Т	$14+9=23$	Т
$17+2=19$	О	$12-9=11$	И	$20-2=18$	Н
		$10+5+6=21$	Р	$15-4=11$	И
		$15+6-10=11$	И	$30-15=15$	К

Отже, для успішного результату здобувачів освіти та якості освітнього процесу потрібно використовувати форми чи методи навчання, які розвивають творчість школярів. Формування математичної компетентності вважається основним елементом успішності учнів початкової школи. Таким способом ми будемо мотивувати дітей до навчання. Формування ключових компетентностей бажанням школярів навчатися стане успішним та досить продуктивним результатом у подальшому житті.

Література та джерела

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Освіта України*. 2018. №87. 637 с.
3. С. П. Логачевська, Т. А. Логачевська, О. А. Комар. Математика 2 клас. Київ: Літера ЛТД, 2019. 128 с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Оксана Дейнека

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Тетяна Бортнюк,

кафедра природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, к. ек. н.

*Розглянуто сутність критичного мислення як необхідної складової самореалізації сучасної особистості.
Обґрунтовано необхідність його формування у молодших школярів.*

У сучасних умовах, в яких перебуває Україна, важливе значення має виховання людей, які мислять самостійно, незалежно і творчо. Людей, які б мали навички критичного осмислення та аналізу фактів і подій, які відбуваються навколо.

Поняття «критичне мислення» у науковій і методичній літературі використовується з 1956 року, коли Б. Блум розробив таксономію мислення і визначив, які операції на кожному рівні мислення може здійснити мозок людини [7].

О. Пометун стверджує, що сучасна психологія трактує критичне мислення як таке, що сприяє формуванню здатності людини усвідомлювати й аналізувати власну позицію з вирішення певного питання, вміння знаходити нові ідеї, аналізувати події та критично їх оцінювати [5].

Натомість інші науковці трактують критичне мислення з різних сторін. Одна з характерних особливостей є те, що воно характеризується, як здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати; самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію [1].

Розвиток критичного мислення пов'язаний з вміннями та навичками аналізувати, синтезувати, порівнювати, поєднувати факти, формулювати обґрунтовані висновки й оцінки та за результатами приймати власне рішення. Під критичним мисленням треба розуміти здатність людини (природну або виховану) до самостійного оцінювання явищ навколишньої дійсності, наукових знань, думок і тверджень інших людей, вміння визнавати їх позитивні та негативні сторони.

У педагогічній літературі критичне мислення розглядають як мислення вищого порядку, що ґрунтується на інформації, під час опрацювання якої відбувається оцінювання думок, гіпотез, шляхів їх доведення. Зокрема, А. Кроуфорд визначає критичне мислення як мислення усвідомлене, самостійне, рефлексивне, цілеспрямоване, обґрунтоване, контрольоване та самоорганізоване [3, с. 7].

Оскільки критичне мислення розвивається шляхом розв'язування проблемних задач, робота над якими вимагає від учнів відповідального ставлення до ухвалення рішень, то технологія розвитку критичного мислення ґрунтується на теорії проблемного навчання, і, зокрема, на підходах до формування в учнів дослідницьких навичок.

На думку В. Макарєнка, поняття «критичне мислення» ширше за своєю сутністю за поняття «креативне мислення», «оптимальне мислення», «динамізм мислення», оскільки інтегрує в собі всі характеристики мислення, що містяться в них [4, с. 10].

Таким чином, аналіз наукових праць з досліджуваної проблеми дає підстави стверджувати, що проблема розвитку критичного мислення є актуальною впродовж останніх десятиліть. Узагальнюючи різні підходи щодо обґрунтування сутності критичного мислення у закладі загальної середньої освіти та початкової школи зокрема, можна зазначити, що, насамперед, це мислення індивідуальне, оскільки передбачає здатність учня самостійно робити висновки на основі аналізу інформації, шукати аргументи, оцінювати їх достовірність і цінність. Окрім цього, критичне мислення має соціальний характер, оскільки кожна думка перевіряється й обґрунтовується лише тоді, коли нею діляться з іншими учнями.

Науковець А. Тягло визначає основні вміння, які можуть характеризувати розвинене критичне мислення молодших школярів [6]:

- вміння аналізувати інформацію;
- вміння оцінювати свої думки та сторонні впливи на них;
- вміння зважено розглядати різноманітні підходи до проблеми;
- вміння здійснювати рефлексію, самооцінювання.

Критичне мислення учнів початкової школи – це самостійне, аналітичне, логічне і соціальне мислення, спрямоване на оптимальне розв'язання проблеми, вироблення учнями власного рішення. Розвиток критичного мислення молодших школярів допомагає навчати дітей нового покоління, які вміють міркувати, спілкуватися, співпрацювати, знаходити нові ідеї. Критичне мислення починається з постановки запитань, спрямоване на визначення проблеми, застосування знань та одержання результату; спирається на відоме знання, на пошук потрібної інформації, на досвід; воно прагне до оцінювання ситуації, до аналізу інформації, до переконливої аргументації. Критичне мислення характеризується усвідомленістю, логічністю, цілеспрямованістю і самостійністю.

Розвиток критичного мислення молодших школярів відбувається через їх залучення до процесу активного навчання, коли учні не просто запам'ятовують навчальний матеріал, а й запитують, досліджують, творять, вирішують, інтерпретують та проводять дебати за його змістом.

Головною метою української освіти, яка інтегрується у європейський і світовий простір, є створення необхідних умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України; орієнтація освіти та формування національних і загальнонародських цінностей. У Державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття» зазначається, що метою сучасного освітнього процесу є формування громадянина-патріота, інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти викликам глобалізації життя [2, с. 2]. Тому зрозумілим та беззаперечним є те, що сьогодні освітній процес у закладі загальної середньої освіти спрямований, у першу чергу, на самореалізацію особистості, що володіє навиками критичного мислення і може протистояти маніпуляційному впливу на свідомість.

Технологія розвитку критичного мислення дозволяє одночасно і більш ефективно формувати в учнів низку ключових компетентностей. Перш за все – «вміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі «простору навчання». Таким чином, застосування технології розвитку критичного мислення на уроках у початкових класах створює додаткову мотивацію до навчання.

Отже, узагальнюючи різні підходи щодо обґрунтування сутності критичного мислення в початковій школі, можна зазначити, що, насамперед, це мислення індивідуальне, оскільки передбачає здатність учня самостійно робити висновки на основі аналізу інформації, шукати аргументи, оцінювати їх достовірність і цінність. Критичне мислення виступає як цілеспрямований процес мислення, що дає можливість здобувачам освіти сприймати, аналізувати, інтерпретувати, систематизувати, оцінювати інформацію, результат діяльності й обирати власну позицію, аргументувати власні думки й вчинки.

Література та джерела

1. Архіпова Є. О. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства. *Гуманітарний часопис*. 2012. №2. С. 34–38.
2. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття». Освіта. Київ: ІСД, 1997. 61 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2021).
3. Кроуфорд А. Методи викладання і навчання для розвитку критичного мислення учнів. Науково-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх навчених закладів. Київ: Плеяди. 2004. 220 с.
4. Макарєнко В. М. Як опанувати технологією формування критичного мислення. Харків: Основа, 2018. 96 с.

5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : Наук.-метод. посібник. Київ: А. С. К., 2004. 192 с.
6. Тягло О. В. Критичне мислення: навч. посіб. Харків: Основа, 2008. 189 с
7. Bloom B.S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, cognitive domain. New York: Longman, 1994. 112 p. URL: <https://kaneb.nd.edu/assets/137952/bloom.pdf> (дата звернення: 15.02.2021).

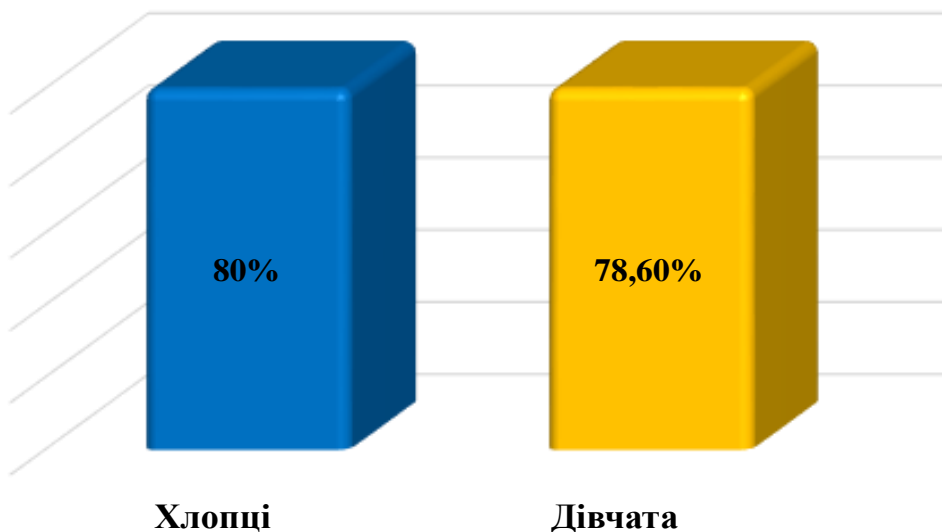
ВИЯВЛЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ У СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Микола Довгополий
студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
відділення музичного мистецтва та фізичної культури
Луцький педагогічний фаховий коледж
Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

З'ясовано актуальний стан мотивації підлітків до занять фізичною культурою. Визначено причини відсутності інтересу до активної фізичної активності у сільських підлітків.

На окрему увагу заслуговує аналіз можливих причин недостатнього інтересу підлітків до занять фізичною культурою; цей аналіз є необхідним для вивчення способів формування такого інтересу.

Результати аналізу шкільної документації – даних журналів обліку та успішності учнів – п'ятих і шостих класів закладу загальної середньої освіти І-ІІ ступенів с. Плоска Дубенського району Рівненської області засвідчують, що майже постійно відвідують усі уроки фізичної культури 80% хлопців і 78,6% дівчат (рис. 1).

Рис .1. Відвідування уроків фізичної культури школярами

Регулярно пропускають уроки (мають понад 50% пропусків) двоє хлопців (20%) і троє дівчат (21,4%); більшість пропусків (понад 80%) пов'язана зі звільненням через хворобу та іншими поважними причинами (рис. 2). Як з'ясувалося у бесідах із підлітками та вчителями, пропуски уроків пов'язані із респіраторними захворюваннями або побоюваннями на захворювання COVID-19. На базі цієї ж школи ми провели опитування методом письмового анкетування, в якому брали участь 24 учнів п'ятих і шостих класів (10 хлопців і 14 дівчат). Це опитування дозволило визначити пріоритетність і місце в мотиваційній структурі підлітків тих чи інших інтересів до занять фізичною культурою.

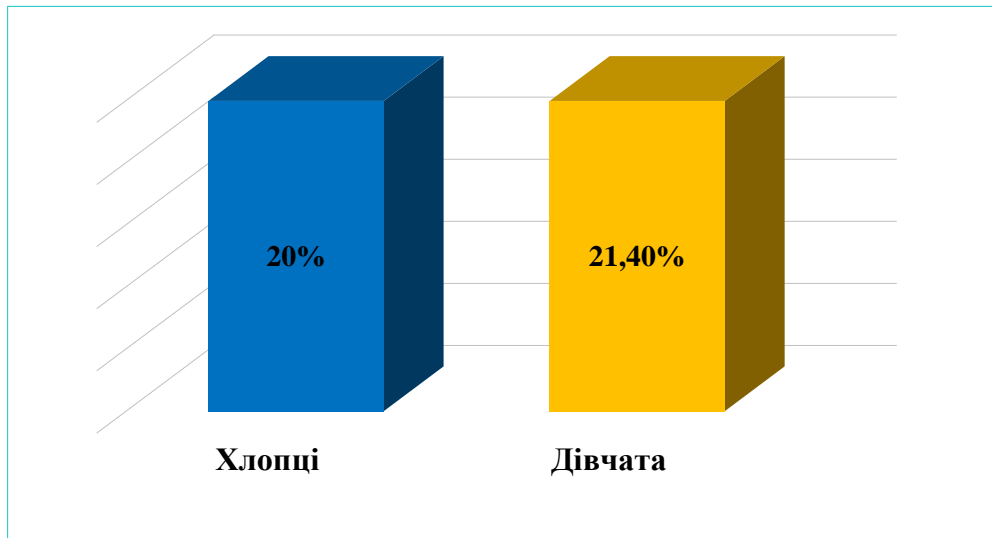

Рис. 2. Відсоток підлітків, що регулярно пропускають уроки фізкультури

Як показали результати опитування, 8 хлопців (80%) і 10 дівчат (71,4%) цілком люблять шкільні уроки фізкультури, ці уроки їм подобаються; решта учнів (20% хлопців і 28,6% дівчат) відзначили, що уроки фізкультури не подобаються.

Такі дані пояснюються значною емоційністю уроків фізкультури, що відрізняє їх від інших загальноосвітніх уроків. Значну роль відіграє також майстерність педагогів, їхній підхід до організації шкільного процесу фізичного виховання. Слід відзначити, що хлопці й дівчата, яким однозначно не подобаються уроки фізкультури, не могли пояснити причину своєї до них «нелюбові»; між тим, саме тут закладені основи відсутності інтересу до фізкультурних занять.

Серед можливих причин відсутності фізкультурних інтересів назвемо недостатню виховну спрямованість процесу фізичного виховання в тому чи іншому навчальному закладі, методичні помилки при його організації, одноманітність і недостатню творчість у роботі педагогів, недостатню співпрацю їх з батьками, недостатню увагу до розвитку пізнавального інтересу до фізичних вправ у позаурочний час, відсутність на заняттях вправ та ігор, які подобаються окремим учням, відсутність музичного супроводу тощо.

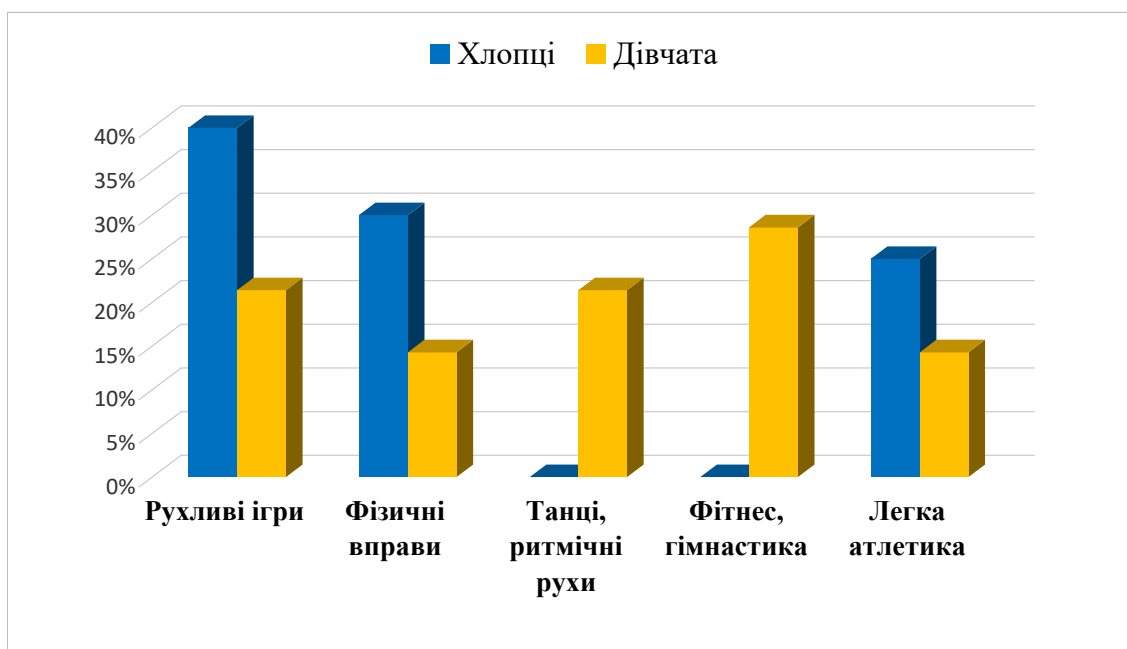

Рис. 3. Відповіді респондентів на питання “Чим ти більше за все любиш займатися на шкільних уроках фізкультури?”

На жаль, як з'ясувалося в ході опитування, лише двоє хлопців з усіх респондентів (8,3%) у вільний час регулярно відвідують із батьками фізкультурно-спортивні та оздоровчі організації (комплекси, центри, клуби) за місцем проживання; в інших сім'ях активне дозвілля практично не практикується. Відповіді на

питання “Чим ти більше за все полюбляєш займатися на шкільних уроках фізкультури?” розподілилися таким чином (рис. 3):

- рухливими іграми – 4 хлопців (40%) і 3 дівчат (21,4%);
- фізичними вправами – троє хлопців (30%) та дві дівчини (14,3%);
- танцями та іншими ритмічними рухами – жодного хлопця і 3 дівчат (21,4%);
- різними видами сучасного фітнесу або гімнастики – жодного хлопця і 4 дівчини (28,6%);
- легкою атлетикою (бігом, стрибками й т. п.) – 3 хлопців (25%) та дві дівчини (14,3%).

На питання “Чим би ти хотів (хотіла) займатися додатково, в позаурочний час?” учні відповідали так: рухливими іграми – 5 хлопців (50%) і 4 дівчат (28,6%); танцями та іншими ритмічними рухами – один хлопець (10%) та 5 дівчат (35,8%); різними видами сучасного фітнесу або гімнастики – лише 3 дівчат (21,4%); плаванням – лише двоє хлопців (20%) і одна дівчина (7,1%); легкою атлетикою – один хлопець (10%) та одна дівчина (7,1%); фізичними вправами – один хлопець (10%); інші фізкультурні захоплення та інтереси мала тільки одна дівчина (7,1%).

Один хлопець (10%) і троє дівчат (21,4%) зазначили, що їм важко виконувати завдання на уроках фізкультури; 2 хлопців (20%) і 4 дівчат (28,6%) не мають із цим значних труднощів, але в них не все завжди виходить; решта (70% хлопців і 50% дівчат) вважають, що не мають проблем із виконанням фізкультурних завдань.

Отже, ці дані дають певні уявлення щодо значення чинників, які можуть впливати на активне залучення дітей до фізичної культури, шляхи застосування диференційованого підходу при формуванні фізкультурних інтересів молодших підлітків та організації процесу фізичного виховання.

Література та джерела

1. Андрощук Н., Андрущак М. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості). Тернопіль : підручники і посібники, 2006. 160 с.
2. Бахчанян Г. С. Мотивація інтересу до занять фізичною культурою і спортом. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 4. С. 41–47.

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дмитро Доля

**студент 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Наталія Борбич,
старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.**

Визначено значення дидактичних ігор в освітньому процесі початкової школи. Проаналізовано успішні умови проведення дидактичної гри.

Для якісного оновлення уроку в початкових класах у центрі уваги вчителя має бути організація навчальної роботи учнів, особливо дітей шестирічного віку, на засадах пізнавальної ігрової діяльності. Саме це, за нашим переконанням, особливо впливає на навчальні результати, розвиток особистості, її емоції та почуття.

Формування учня самостійною, ініціативною, вдумливою особистістю може бути успішним, якщо вчитель потурбується про це з першого проведеного уроку чи виховного моменту. Одним із найперспективніших шляхів виховання активних учнів, озброєння їх необхідними вміннями і навичками є впровадження активних форм і методів навчання та виховання, серед яких провідне місце займають ігри [1; 3].

У психолого-педагогічній науці чимало досліджень, присвячених дитячим іграм, іграм в освітньому процесі початкової школи (Л. Артемова, І. Веремійчик, О. Дейч, Т. Драпей, Д. Ельконін, Р. Любарська, А. Макаренко, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький, О. Янківська та багато ін.).

Справедливо зазначає О. Савченко, що використання ігор у навчанні робить недоречною авторитарну позицію вчителя в спілкуванні з дітьми. Адже, щоб зацікавити дітей майбутньою діяльністю, внести у навчання ситуації несподіванки, вільного вибору, яскраві позитивні емоції, педагог повинен сам стати учасником гри.

Особливо важливе поєднання гри з навчальною діяльністю в початкових класах, коли складний перехід від дошкільного дитинства до школи зумовлює поступову зміну провідних видів діяльності включає такі компоненти: а) спонукальний – потреби, мотиви, інтереси, прагнення, які визначають бажання дитини

брати участь у грі; б) орієнтувальний – вибір засобів і способів ігрової діяльності; в) виконавський – дії, операції які дають можливість реалізувати ігрову мету; г) контрольно-оцінний – корекція стимулювання активності ігрової діяльності [2, с. 216].

Дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей. Розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички, тренують сенсорні вміння, навички тощо. Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує волюві якості дитини. Не варто оцінювати дидактичну гру лише з позиції навченості дитини. Її цінність передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію. Якщо вчитель часто використовує цікаві дидактичні ігри, молодші школярі раптом роблять відкриття: «Мені подобається думати, дайте мені таке завдання, щоб я «поламав голову», тобто зароджується інтерес до розумової праці.

У навчальному процесі ігрова діяльність має форму дидактичної гри, ігрової ситуації, ігрового прийому, ігрової вправи. О. Савченко визначає такі види дидактичних ігор: сюжетно-рольові, ігри-вправи, ігри-драматизації, ігри-конструювання. Дидактичні ігри можуть: бути тільки в словесній формі; поєднувати слово й практичні ігри; поєднувати слово і наочність; поєднувати слово і реальні предмети [2].

Структурні складові дидактичної гри, в тому числі і сюжетно-рольової, – дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри, підбиття підсумків. Охарактеризуємо ці компоненти.

Дидактичне завдання гри визначається відповідно до вимог програми з урахуванням вікових особливостей дітей. Наприклад, формування у дітей уявлень, логічного математичного мислення: розвиток мовлення; формування уявлень про природу, навколишнє середовище; розвиток оцінки та самооцінки, ініціативи, кмітливості, здатності виявляти волюві зусилля для досягнення поставленої мети, довільної уваги, зосередженості.

Ігровий роздум – наступний ігровий компонент дидактичної гри. Дидактичне завдання в грі свідомо маскується, воно постає перед дітьми у вигляді цікавого задуму. Дітей приваблюють відтворення уявного сюжету, активні дії з предметами, загадка таємниці, перевірка своїх можливостей змаганням, рольове перетворення, загальна рухова активність, кмітливість.

Ігрові дії – засіб реалізації ігрового задуму і водночас здійснення поставленого педагогом завдання. Виконуючи із задоволенням ігрові дії і захоплюючись ними, діти легко засвоюють і закладений у грі навчальний зміст.

Правила дидактичної гри діти сприймають як умови, що підтримають ігровий задум; їх невиконання знищує гру, робить її нецікавою. Без заздалегідь визначених правил ігрові дії розгортаються стихійно, і дидактичні завдання можуть лишитися невиконаними. Тому правила гри задаються вихователем до її початку і мають навчальний та організовуючий характер. Спочатку дітям пояснюється ігрове завдання, а потім – спосіб його виконання.

Успіх дидактичних ігор, зокрема і сюжетно-рольових, значною мірою залежить від правильного використання в них ігрового обладнання: іграшок, геометричних фігур, природного матеріалу (шишок, плодів, насіння, листків) тощо.

Підбиття підсумків гри в зв'язку з такою особливістю дітей, як нетерплячість, бажання відразу дізнатися про результати діяльності, проводиться відразу після її закінчення. Це може бути підрахунок балів, визначання команди-переможниці, нагородження дітей: дітей які показали найкращі результати тощо. При цьому слід тактовно підтримати й інших учасників гри.

Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання на уроках, справедливо вбачає в них можливості ефективної взаємодії педагога та учнів, продуктивної форми їх спілкування з наявними елементами змагання, безпосередності, природного інтересу.

У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні.

Використання на уроках дидактичних ігор та ігрових моментів робить процес навчання цікавим, створює у дітей бадьорий творчий настрій, полегшує засвоєння навчального матеріалу. Різноманітні ігрові дії, за допомогою яких розв'язується те чи інше розумове завдання, підтримують і посилюють інтерес дітей до навчального предмета. Отож гра – незамінний важіль розумового розвитку дитини.

Дидактична гра на уроці – не самоціль, а засіб навчання і виховання. Сам термін «дидактична гра» підкреслює її педагогічну спрямованість та багатогранність застосування. А тому найсуттєвішим для вчителя будь-якого предмета, на наш погляд, є такі питання: а) визначення місця дидактичних ігор та ігрових ситуацій у системі інших видів діяльності на уроці; б) визначення доцільності використання їх на різних етапах вивчення різноманітного за характером навчального матеріалу; в) розробка методики проведення дидактичних ігор з урахуванням дидактичної мети уроку та рівня підготовленості учнів; г) вимоги до змісту ігрової діяльності у світлі ідей розвивального навчання; д) передбачення способів

стимулювання учнів, заохочення в процесі навчання тих, хто найбільше відзначився, а також для підбадьорення відстаючих.

Добираючи ту чи іншу дидактичну гру, вчитель має пам'ятати, що процес створення гри має ряд етапів: вибір теми гри; визначення мети й завдань гри; підготовка і проведення гри (повідомлення учням теми гри, підготовка уточнень, проведення гри, підбиття підсумків).

Успіх проведення гри залежить від дотримання вимог: ігри мають відповідати навчальній програмі; ігрові завдання мають бути не надто легкими, проте й не дуже складними; відповідність гри віковим особливостям учнів; різноманітність ігор; залучення до ігор учнів усього класу [2, с. 218].

Отже, в процесі проведення уроків з елементами гри реалізуються ідеї співдружності, змагання, самоуправління, виховання через колектив відповідальності кожного за результати своєї праці, а основне – формується мотивація навчальної діяльності й інтерес дітей до пізнання навколишнього світу.

Література та джерела

1. Онищенко Т. Дитяча гра в історії розвитку виховання на Україні. *Шлях освіти*. 2000. №2. С. 53–55.
2. Савченко О. Я. Дидактичні ігри. Дидактика початкової школи. Київ: Абрис, 1997. С. 215–222.
3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х томах. Т.1. Київ: Рад. школа, 1983. 488 с.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Діана Домчак

**студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Ірина Садова,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, доцент, доктор пед. н.

Визначено сутність понять «емоційна компетентність», «емоційний інтелект», «емоційне мислення». Наголошено, що підвищенню якості та розширенню меж педагогічної взаємодії між учасниками інклюзивної освіти сприяє використання арт-терапевтичних технологій навчання відповідно до потреб і можливостей дітей з особливими освітніми потребами. Визначено умови розвитку емоційних компетентностей учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі.

Сьогодні вчені все активніше послуговуються таким поняттям, як «емоційна компетентність». Б. Додонов називаючи емоції «свого роду проформою нашого мислення», вважав, що «мислення й емоції не тільки виростили з одного загального кореня, але й тісно переплелися своїми кронами» [2, с. 10]. Аналогічні погляди висловлював С. Рубінштейн, зазначаючи: «Дуже сильне емоційне збудження гальмує свідому інтелектуальну діяльність, динамічні моменти починають переважати над значеннєвим змістом і вибірковою спрямованістю дії» [5, с. 154]. Пов'язуючи емоційність з динамічними аспектами розумової діяльності, відомий психолог дійшов висновку, що «емоційні процеси можуть як підвищити ефективність розумової діяльності, так і дезорганізувати її» [5, с. 155]. Дослідження С. Рубінштейна у царині людських емоцій дозволяє з'ясувати сутність поняття «емоційна компетентність». Учений, зокрема, підкреслював, що без емоцій неможливе жодне активне рішення: «Які б події й умови не визначали життя людини, усі її конкретні вчинки здійснюються під впливом тих внутрішніх, психологічно дієвих емоційних явищ, які виникли та зміцніли під впливом навколишнього середовища» [5, с. 76]. Дослідник В. Юркевич, узагальнюючи позицію С. Рубінштейна, зазначає: «Необхідно, щоб розумова діяльність відбувалася на фоні яскраво виражених позитивних емоцій – почуттів радості, задоволення, іноді навіть інтелектуального захоплення. Пізнавальна потреба власне й забезпечує таке тло – саме тому за наявності задоволення від розумової діяльності здібності розвиваються майже непомітно, швидко й легко. За відсутності таких емоцій здібностей не розвинути навіть упродовж довгих років напруженої розумової роботи [7, с. 21].

Концепцію «емоційного мислення» запропонував Г. Майер. Він розглядав інтелектуальне та емоційне види мислення [8]. За Е. Носенко поняття «емоційний інтелект» означає певний аспект, що відображає «міру розумності ставлення людини до світу» [3, с. 95]. Метою діагностичної методики, розробленої Г. Урунтаєвою та Ю. Афонькіною є визначення здатності дитини до прояву соціальних почуттів [6]. У результаті досліджень проведених Я. Рейковським підтверджено вплив емоцій на пізнавальні процеси дитини [4, с. 96].

Розвиток емоційних компетентностей дітей з ООП пов'язаний із засвоєнням правил шкільного життя. Наприклад, правила про прихід учнів до школи, зовнішній вигляд, поведінку на уроці, перерви, поза школою; обов'язки чергового в класі чи їдальні, правила спілкування.

Розуміння емоційного здоров'я як збереження здатності до розвитку та збагачення особистості сприяє зростанню інтересу науковців до різноманітних лікувальних напрямів творчого спрямування, зокрема до арт-терапії. На основі науково-методичних джерел обґрунтуємо загальні правила арт-терапії для дітей з ООП:

1. Заняття має тривати не довше двох годин. Початковий його етап передбачає обов'язкову підготовку «інструментарію» (фарби, олівці, папір, тканини, бісер, музичні інструменти, книги, роздатковий матеріал тощо).

2. Основним етапом заняття має бути художньо-мистецька діяльність, адже арт-терапія передовсім зорієнтована не на кінцевий результат, а на творчий процес.

3. Необхідно спонукати дитину до обговорення творчої ідеї. Якщо спершу запитати її, щоб вона хотіла намалювати чи яку композицію зіграти на музичному інструменті, то згодом дитина аналізуватиме свій твір самостійно. Педагог, відповідно до особливостей творчої діяльності та її результату, робить висновки про психологічний стан дитини.

Арт-терапевтична робота передбачає широкий вибір таких різноманітних образотворчих матеріалів, як фарби, олівці, воскові крейди, пастель; для створення колажів або об'ємних композицій використовуються журнали, кольоровий папір, фольга, плівка, коробки від цукерок, текстиль, природні матеріали – кора, листя й насіння рослин, квіти, пир'я, гілки, мох, камінці; для ліплення – глина, пластилін, дерево, спеціальне тісто. Ці художні матеріали безпосередньо впливають на творчу діяльність дитини. Вони увиразнюють її проникливе бачення та глибоке сприйняття краси навколишнього світу, викликають емоційне піднесення та формують естетичні смаки. Таким чином, між дитиною-творцем і художнім матеріалом відбувається динамічна взаємодія. Педагогу потрібно з'ясувати, який матеріал викликає найбільшу експресивність дитини, оскільки його вільний вибір є найважливішою рушійною силою упродовж усього творчого процесу.

Сучасна дослідниця О. Вознесенська виокремлює такі види арт-терапії, як: 1) практики візуальних мистецтв (малюнок, живопис, мозаїка, колаж, боді-арт, ліплення, інсталяції, фотографія тощо); 2) кольоротерапія як різновид арт-терапії, що безпосередньо впливає на нервову систему людини, зокрема на її мозок через створення потрібного кольорового лікувального середовища навколо; 3) танцювальна терапія (*dance therapy*), котру вважають зовнішнім проявом внутрішнього стану людини, найбільш глибинним способом «виразити невимовне»; 4) драматерапія (*drama therapy*), особливо популярна сьогодні, адже охоплює власне драматизацію, терапевтичний театр, драматерапевтичні групи підтримки, драматизацію сновидінь, плейбек-театр, що використовується з терапевтичними цілями тощо; 5) бібліотерапія (*creative writing*), заснована на літературному самовираженні через написання окремих художніх творів; казкотерапія як різновид бібліотерапії, в останні роки стала самостійним напрямом, що ґрунтується на архетипічній метафоричності; 6) музикотерапія (*music therapy*) – один із найбільш давніх (архаїчних) способів лікування мистецтвом; 7) пісочна терапія (передбачає створення різноманітних пісочних форм, котрі за вибором та аранжуванням мініатюрних предметів і фігурок нагадують одну з форм сучасного мистецтва – предметну скульптуру) [1].

Унаслідок дослідження впливу схарактеризованих технологій доходимо висновку, що арт-терапія засобами мистецтва уможливило досягнення позитивних змін в емоційному розвитку дітей з ООП. Творчий характер занять сприяє глибшим самопізнанням та саморозумінням дитини, розвитку відносин із однолітками і дорослими. Терапія шляхом творчого самовираження спрямована передовсім не на зменшення тих чи тих симптомів і станів, а на усвідомлення дитиною свого внутрішнього світу та емоційного ставлення до природи, людей.

Література та джерела

1. Вознесенська О.Л. Ресурси арт-терапії на допомогу вимушеним переселенцям: практ. посіб. для тренерів. Київ : Human Rights Foundation, 2018. 50 с.
2. Додонов Б.И. В мире эмоций. Киев : Политиздат Украины, 1987. 140 с.
3. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. С. 95–109.
4. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций / пер. с пол. и вступ. ст. В. К. Вилюнаса ; общ. ред. О. В. Овчинниковой. Москва: Прогресс, 1979. 392 с.
5. Рубинштейн С.Л. Психология умственно отсталого школьника : учеб. пособ. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Просвещение, 1986. 192 с.
6. Урунтаева Г. А., Афонькина Ю. А. Практикум по детской психологии. Москва : Просвещение : ВЛАДОС, 1995. 291 с.
7. Maier H. *Psychologie des emotionalen Denkens*. Tübingen, 1908. 826 p.

ЖИВИ ВИТОКИ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ»

Юлія Доценко

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Ніна Литвинюк,

*викладач-методист циклової комісії словесних дисциплін, заслужений вчитель України,
член Національної спілки письменників України*

Досліджено джерела створення драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», розкрито значення духовного багатства Волинського Полісся, його природи та людей для художнього втілення творчого задуму геніальної письменниці.

Дослідники літератури назвали драму-феєрію Лесі Українки піснею пісень усієї української літератури, мистецьким шедевром, справжнім дивоцвітом.

Борис Степанишин вважав, що «Лісова пісня» – це апогей творчості великої Лесі: «У цьому дивовижному за змістом і формою творі якимсь чином поєдналися волинська народна поезія, казкові образи, народна демонологія, космогонія, себто такі міфологічні пласти, які у фольклорі завжди вважалися несумісними. А геній української поетеси-драматурга сумістив їх».

Наведемо й захоплені слова літературознавця Г. Кисельова: «Якщо треба назвати Лесин твір, у якому найповніше виражені всі риси її обдаровання і неможливо відокремити музику від поезії і філософської глибини, то це – «Лісова пісня». І якщо багато ліричних творів поетеси можна прирівняти до пісні, а інші – до романсу, то «Лісова пісня» з її величезним багатством поетичних образів й органічністю їх розвитку нагадує симфонію».

«Лісова пісня» зродилася з туги за рідним краєм. Писалась вона Лесею Українкою далеко від рідної Волині, у грузинському місті Кутаїсі вже тоді, коли стан здоров'я не дозволяв авторці жити в краю дитинства та юності. Усе пережите, передумане, просіяне крізь ностальгічні думки втілилося в «Лісовій пісні». «Мені здається, що я просто згадала наші ліси та затужила за ними», – звиряла Лариса Петрівна свої почуття в одному з листів до матері.

20 грудня 1911 році вона пише Олені Пчілці: «...я й здавна тую мавку «в умі держала», ще аж із того часу, як ти в Жабориці мені щось про мавок розказувала, як ми йшли якимсь лісом з маленькими, але дуже рясними деревами. Потім я в Колодяжному в місячну ніч бігала самотою в ліс (ви того ніхто не знали) і там ждала, щоб мені привиділась мавка. І над Нечимним вона мені мріяла, як ми там ночували – пам'ятаєш? – у дядька Лева Скулинського... Видно, вже треба було мені її колись написати, а тепер чомусь прийшов «слухний час» – я й сама не збагну чому. Зчарував мене сей образ на весь вік».

Про те, що живим джерелом і безпосереднім тлом для «Лісової пісні» послужив своєрідний заповідник поліської краси – урочище Нечимне, що на Ковельщині, свідчить і сестра Лесі Українки Ольга: «Коли перечитую «Лісову пісню» або дивлюся на неї на сцені, зараз мені в уяві стає Нечимне з його краєвидом, з тими людьми, що були там з нами. Коли бачу на сцені в «Лісовій пісні» чи в краєвиді, чи в постатях, чи в одежі, чи у вимові щось не так, як було в Нечимному, то воно мене аж мучить, настільки «Лісова пісня» пов'язана в моїй уяві з Нечимним і взагалі з нашим рідним Волинським Поліссям».

Прекрасне озеро в лісових нетрях біля Скулини відкрила Косачам дівчина Олександра з того ж таки села, яка служила в них робітницею. Вона запросила господарів до себе в гості. Олена Пчілка радо прийняла запрошення, одразу організувала «експедицію» і повезла дітей в поліську глухомань глибокими лісовими бродами.

Ольга Косач-Кривенюк писала: «Побули ми трохи в Скулині, а потім з своєю господинею пішли до лісу, туди, куди її свояк дядько Лев вибирався з бидлом на літо. То було урочище Нечимне з великим лісовим бездонним, як говорили тамтешні люди, озером... У дядька Лева в Нечимному була хатина з трьома стінами і стріхою, з четвертого боку шопа була відкрита якраз у бік озера. В тій шопі на сні ми ночували, тоді саме були місячні ночі, і Леся навіть і вночі мала перед очима той краєвид з «Лісової пісні», який був би найдокладнішою декорацією до неї...».

У дядька Лева Скулинського, на прізвище Бас, Косачі пробули три дні і дві ночі, ходили по лісі, в бір, коло озера. Дядько Лев, як згадувала Ольга Петрівна, «не палив у хаті, а клав огні ще на дворі, там і варив страву, там і грівся вночі, ночуючи надворі біля вогню та раз у раз наглядаючи свого бидла. Ходячи по лісі та коло озера, надто ж сидячи біля вогнища, почули ми багато, багато оповідань про той ліс, про озеро, про всяку «силу» лісову, водяну, польову та про їх звичаї і відносини між собою та людьми»

Згадувалося й саме лісове озеро: «З одного боку... був смарагдово-зелений дерновий облудний берег, що йшов хвилями під ногами і, прориваючись, не давав приступитися до самої води, з інших боків

береги були зарослі очеретом та різними хащами. Кругом озера був старий густий великий листяний ліс, з одного боку він підходив до поля, а з другого переходив у старезний сосновий бір, що простягся на багато верстов».

Тут доречно пригадати Пролог до драми-феєрії «Лісова пісня», який перегукується з цим описом: «Старезний, густий, предковичний ліс на Волині. Посеред лісу простора галява з плачучою березою і з великим прастарим дубом. Галява скраю переходить в куп'я та очерети, а в одному місці в яро-зелену драговину – то береги лісового озера, що утворилося з лісового струмка. Струмок той вибігає з гушавини лісу, впадає в озеро, потім, по другім боці озера, знов витікає і губиться в хащах. Саме озеро – тиховоде, вкрите ряскою та лататтям, але з чистим плесом посередині».

Однак у творі, як і в житті, буває воно й небезпечним для тих, хто запрагне виміряти його на глибину. Воно засмокче і не випустить. Правда, авторка надає право саме міфічним істотам бути беззаперечними господарями тут – то добрими, то підступними, то мстивими. Пригадаймо епізод, коли Потерчата заманюють Лукаша в драговину, а він необачно йде за ними, бо хоче назбирати світлячків – уквітчати вінок для Мавки. Якби не магичні знання самої Мавки, котра нагнула до води вербу, то юнак міг би загинути в драговині.

Очевидно, що «непевний» берег озера, де «затягує й топить» людей та худобу, й породив фантастичні оповідання про різну «нечисту силу», про вовкулаків, куців, відьом та русалок, про які й досі можна почути в Скулині. Переказують тут і живу легенду про те, що Леся приїжджала сюди не раз, а в садибі дядька Лева жила нібито два літа і навіть насіяла квітів коло його хижки. Ходила, озувшись у постолі, з місцевими жінками по ягоди, плавала на човні з Ярмилом – небожем дядька Лева, який у творі «Лісова пісня» став Лукашем.

Скільки правди в цих розповідях, уже не скаже навіть прастарий дуб, який і досі вкупі з березою прикрашає простору галяву, але в них оживає велика любов волинських селян до видатної землячки, яка з лісових мандрів винесла найчарівніший цвіт народного духу і зродила свою безсмертну «Лісову пісню». У ній лісові та водянні істоти розмовляють, тішаться, гніваються, люблять і розважаються. А ми бачимо перед собою картини живої природи.

Леся Українка у «Лісовій пісні» вчить людей слухати природу, як музику, як живу істоту, а ще змушує замислитися над тим, що рідний край не тільки приваблює до себе, а й дарує натхнення для створення шедеврів. Ось і Мавка, лісова красуня, каже про це Лукашеві: «Німого в лісі в нас нема нічого».

Про себе письменниця казала, що має «лісову натуру», а Олена Пчілка зауважувала, що Леся добре засвоїла волинську говірку й часто використовувала її у своїй мові. Ця говірка є і в «Лісовій пісні». Вона додає драмі своєрідного волинського колориту.

Уперше Лесина драма-феєрія побачила світ на сторінках «Літературно-наукового вісника» у 1912 році з деякими пропусками та помилками. Авторка боязко відпустила свій твір на суд людський. Проте її хвилювання виявилися марними – твір одразу помітила і відзначила тогочасна критика.

В окремому додатку письменниця помістила допоміжний матеріал для постановників п'єси, до якого увійшло шість фотографій. Він вийшов друком вже після смерті авторки, 1914 року. Портрет поліського юнака з усією очевидністю покликаний дати уявлення про візуальний образ Лукаша. На двох інших фотопортретах – жінки у поліському одязі. Саме такими бачила поетеса Матір і Килину. Цікаво, що на цих фотографіях П. Мостики, жителька села Запруддя, впізнала своїх односельців: Макара Мостику та Євдокію Шворак. На третій фотографії – мешканка села Колодяжного, яку теж упізнали односельчани, – Наталія Ковальчук. Вона довгий час працювала у косачівському господарстві, особливо знала Лесю Українку.

Фотографії, детальні описи одягу, зовнішності поліщуків у ремарках служать засобом конкретизації, типізації, підвищення ролі місцевого колориту особливо для театралів, котрі здійснюють постановку драми-феєрії на сцені.

Отже, «Лісова пісня» – це цвіт душі, що виріс із серця великого драматурга – Лесі Українки, а також із живого кореня волинської природи й народного духу. Це те, що не вмирає.

Література та джерела

1. Горик Ніна. Тематична розробка уроків з української літератури. 10 клас. Київ: Освіта. 2002. С. 214–227.
2. Денисюк Іван. Тамара Скрипка. Лісова пісня. <https://www.t-skrypka.name/LUkrainka/Gnizdo/BlessedVolyn/ForestSong.html> (дата звернення: 15.02.2021).
3. Косач-Кривенюк Ольга. З моїх споминів. *Спогади про Лесю Українку*. Київ: Дніпро, 1963. С. 60–61.
4. Степанишин Б. Дивоцвіт України. Рівне, 1997. С. 101.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Анастасія Драбосюк

**студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

**Науковий керівник – Микола Мартинюк,
завідувач кафедри філології, доцент, к. філол. н.**

Актуалізовано використання дидактичних засобів навчання на уроках літературного читання, проаналізовано засоби навчання, які використовуються при проведенні уроків літературного читання в початковій школі. Обґрунтована логічність та доцільність організації ігрової діяльності молодших школярів на уроках літературного читання.

Формування творчої особистості молодшого школяра, здатного опанувати скарбами вітчизняної та світової художньої словесності, спроможного сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати тексти літературних творів різних родів, видів та жанрів і самому творити їх, покликані забезпечити уроки літературного читання як органічної складової освітньої галузі «Мова і література». Відомо, що навчальний предмет «Літературне читання» – важливий навчальний предмет і одночасно – засіб навчання. Уміння і навички, які формуються на уроках літературного читання, є предметними й загальнонавчальними, вони є засобом опанування практично всіх навчальних предметів та забезпечують їх подальше засвоєння у наступних ланках загальноосвітньої школи. У пошуках ефективної методики читання яка, з одного боку, враховувала б специфічні закони літератури як виду мистецтва, а з іншого – дала б змогу залучати дітей до активної творчої діяльності необхідно звертатися до дидактичних засобів навчання [4, с. 34].

До дидактичних засобів навчання, які використовуються на уроках літературного читання в початковій школі, належать: слово вчителя, навчально-методичний комплекс та різноманітні технічні засоби.

Слово вчителя. Навчальний процес – це завжди спільна діяльність учителя та учнів. Одним із найістотніших засобів впливу на свідомість, почуття, волю молодших школярів є слово вчителя. За допомогою слова вчитель організовує засвоєння знань учнями, формує комунікативні вміння і навички.

Зважаючи на психологічні особливості молодших школярів, їхню потребу в наслідуванні поведінки вчителя, особливої значущості набуває слово педагога як потужний метод і засіб навчання

Водночас зв'язний виклад мовленого матеріалу впливає на пізнавальну діяльність учнів, активізує мовлення і мислення молодших школярів. Характер організації матеріалу у процесі зв'язного викладу вчителя може бути описово-розповідним і проблемним. Проблемний виклад навчального матеріалу сприяє підвищенню пізнавальної активності учнів, свідомому опануванню знань.

Навчально-методичний комплект. До навчально-методичного комплексу входять ті засоби навчання, які спеціально створені або пристосовані для розв'язання навчальних завдань предмета. Це підручники, навчальні посібники та дидактичні матеріали для учнів: таблиці, картини, роздавальний та демонстраційний матеріал, методичні посібники для вчителя

Важливо, щоб сучасний підручник освітньої галузі «Мова і література» спрямовував молодших школярів не лише до репродуктивних, а й творчих видів навчальної діяльності. Підвищують інформаційну культуру підручника завдання на формування досвіду творчої діяльності: формулювання припущень щодо розвитку сюжету художнього твору (читання з прогнозуванням); завдання, спрямовані на пошук додаткових відомостей з різних довідникових джерел; завдання на розвиток поетичної творчості тощо.

Методичні посібники різного призначення і змісту (методичні розробки курсів «Літературне читання», посібники для організації позакласної навчальної діяльності: занять із позакласного читання, ведення гуртків тощо) також входять до складу навчально-методичного комплексу. Це та навчальна література, яка необхідна для реалізації навчальних програм освітньої галузі «Мова і література» і яка спрямовує діяльність учителя, працівників освіти на методично виважене, послідовне керівництво навчально-виховною діяльністю учнів.

Дидактичний матеріал, представлений у методичних посібниках до ведення уроків «читання», доповнює своїм змістом сторінки відповідного підручника.

Урахування вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку у сприйманні навчального матеріалу потребує широкого впровадження додаткових дидактичних засобів: роздавальних та демонстраційних матеріалів. Зміст і спосіб представлення дидактичних матеріалів можуть доповнювати, урізноманітнювати сторінки підручника, можуть мати внутрішньо-предметний характер або виконувати

міжпредметну інтеграцію. За способом представлення навчального матеріалу дидактичні матеріали бувають статичними або динамічними [4, с. 90].

Окрему групу дидактичних матеріалів становлять *технічні засоби навчання*. ТЗН – це спеціально розроблені та виготовлені прилади, обладнання й устаткування, призначені для використання в навчально-виховному процесі. Сучасні ТЗН мають відповідати вимогам до змісту освіти і міжнародним стандартам, максимально використовувати можливості новітніх інформаційних технологій навчання. ТЗН прийнято розподіляти на екранні, звукові, екранно-звукові засоби та нові інформаційні технології.

До екранних ТЗН належать навчальні діафільми та діапозитиви, застосування яких можливе з використанням діапроекторів та кодоскопів. Звукові ТЗН – це навчальні грамзаписи, магнітні записи та радіопередачі. Для демонстрації звукових навчальних посібників на уроках застосовують відповідну технічну апаратуру: магнітофони, програвачі, єдину шкільну радіомережу тощо. До екранно-звукових засобів навчання належать навчальні кінофільми, телепередачі, створені на студіях науково-популярних та документальних фільмів.

Використання електронного підручника на уроках літературного читання забезпечує глибше засвоєння навчального матеріалу завдяки використанню відеосюжетів, наочному представленню мовних об'єктів, передбачає оперативний самоконтроль учнів у процесі завдань уроку. Електронний підручник має також широкі можливості для роботи з додатковою інформацією: словниками, енциклопедіями, забезпечує проведення дидактичних ігор тощо.

Звертання до гри як до засобу організації процесу читацького сприймання молодшими школярами, продиктоване не лише віковими особливостями, але й, по-перше, специфікою літератури, яка є дуже близькою до художніх умовностей гри, і, по-друге, специфікою сприйняття літератури, яка теж співзвучна природі ігрового моменту, потребує відриву від реальності, переживання іншого світогляду, інших почуттів. Літературна гра містить величезні можливості: це може бути і засіб аналізу художнього твору, його осмислення, і спосіб оцінки прочитаного, і творчий підсумок вивченого, і метод перевірки рівня сформованості читацької самостійності, тобто різноманітна творчо-літературна діяльність. На уроці літературного читання застосовуються чотири види дидактичних ігор: сюжетно-рольові; ігри-вправи; ігри-драматизації; ігри-конструювання. Дидактичні ігри набувають різних форм. Вони можуть бути: тільки в словесній формі; поєднувати слово й практичні дії; поєднувати слово й наочність; поєднувати слово й реальні предмети [2].

Головними умовами ефективності застосування дидактичних ігор є: органічне включення до навчального процесу; захоплючі назви; наявність справді ігрових елементів, зокрема зачинів, римування; обов'язковість правил, які не можна порушувати; використання лічилок; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій (його слова й рухи цікаві, несподівані для дітей). Гра є доцільною впродовж усього уроку: молодші школярі розв'язують кросворди, ребуси, складають загадки, прислів'я, змагаються у виразності, швидкості читання, що запобігає втомі. Гра може бути ефективним завершенням уроку: підбиттям результатів, узагальненням вивченого, підведенням підсумків [2, с. 18].

Таким чином, зміст і методика предмета «Літературне читання» мають величезний потенціал для морально-етичного, естетичного виховання; мовленнєвого, інтелектуального і літературного розвитку дітей засобами художнього слова. Хоча вміння читати розвивається на всіх уроках відповідних життєвих ситуаціях, однак лише на уроках читання воно є об'єктом цілеспрямованого, системного опрацювання, що дозволяє умінню стати повноцінною навичкою, яка є інструментом неперервної літературної освіти людини упродовж життя. Завданням вчителя є урізноманітнення уроків читання, структур їх побудови і методики організації навчальної взаємодії, що зумовлено широким діапазоном цілей цього предмета, необхідністю врахування вимог навчальних досягнень з кожної змістової лінії, особливостей конкретного тексту в поєднанні з рівнем готовності дітей, їх пізнавальних потреб, інтересу до читання.

Література та джерела

1. Волошина Н. І. Концепція літературної освіти. *Початкова школа*. 2014. №3. С. 21–29.
2. Іванова Л. І. Літературні ігри на уроках читання. Рівне: ІМЦ, 2017. 59 с.
3. Концепція Нової української школи. URL : www.mon.gov.ua (дата звернення 19.02.2021).
4. Методика навчання літературного читання : навч.-метод. посібник / Т. М. Білявська. Миколаїв: СПД Румянцева, 2017. 109 с.

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вікторія Драган

**студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Світлана Савчук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Розглянуто важливість морального виховання підрастаючого покоління. Досліджено позитивний вплив використання народних традицій у моральному вихованні учнів початкової школи.

Виховання – це головний компонент педагогічного процесу, надзвичайно складне соціальне явище, спрямоване на формування у вихованців наукового світогляду, особистісних рис громадянина України на основі відродження традицій національної свідомості й самосвідомості, інтелектуального, професійного, морального, правового, фізичного, екологічного розвитку.

Сучасні наукові дослідження показали, що у кожного народу є своя генетична пам'ять, або «пам'ять роду» – величезний арсенал знань і досвіду, що старанно збережений еволюцією в людській підсвідомості. Тільки через особистісне, емоційно-чуттєве сприйняття тих чи інших фактів, що ґрунтується на безпосередньому контакті з природою, найтіснішому спілкуванні з історичною спадщиною, культурним і духовним надбанням свого народу, знаковими постатями, можливо створити умови для активізації генетичної пам'яті, пробудити відчуття приналежності до свого роду, рідної землі, своєї нації, держави.

Моральне виховання розпочинається в сім'ї, продовжуючись у процесі соціалізації особистості. Його основу складають загальнолюдські та національні цінності, моральні норми, які є регуляторами взаємовідносин у суспільстві. Серед таких норм – гуманізм і демократизм, що відображаються в ідеалі вільної людини з високорозвиненим почуттям власної гідності, поваги до гідності іншої людини.

Головна мета морального виховання – набуття молодим поколінням морального досвіду, успадкування народних надбань українського народу, держави, формування моральної культури. Завдання морального виховання в школі – формування національної свідомості й самосвідомості, прагнення жити в гармонії з природою, свідомої дисципліни, обов'язку та відповідальності, поваги до закону, до старших, до жінки.

Процес морального виховання є не що інше, як передача підрастаючому поколінню всього того цінного досвіду людства, яке воно нагромадило за всю історію свого розвитку. Цей досвід закріплений в діяльності, поведінці людей старшого покоління, звичаях і традиціях народу, в моральних знаннях, у теорії моралі, в етиці як науці. Отже, засвоєння моральних знань є важливою умовою морального виховання. Лише через знання можна зрозуміти сутність людини, людських відносин, сенсу та мети життя.

Традиція (від лат. «traditio») – передача, оповідання, переказ) – це те, що передається від покоління до покоління як загальноприйняте, загальнообов'язкове, перевірене минулим досвідом, визнане необхідним для забезпечення подальшого існування й розвитку індивіда, колективу, держави, суспільства.

Традиція – це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління. Мета традиції полягає в тому, щоб закріплювати й відтворювати в нових поколіннях усталені способи життєдіяльності, типи мислення і поведінки.

Педагогічне значення народних традицій полягає в тому, що вони виступають і як результат виховних зусиль протягом багатьох віків, і як незмінний виховний засіб. Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію своїх дітей.

Основу національних традицій нашого народу складають узагальнені якості ідеалу українця: людини лагідної і щирої, дотепної і жартівливої, талановитої і працьовитої, правдолюбної і доброзичливої, витривалої і терпеливої, з її високою емоційністю, чутливістю та ліризмом, що виявляється, зокрема, в естетизмі українського народного життя, у звичаєвості та обрядовості, в артистизмі вдачі, у прославленій пісенності, у своєрідному гуморі, в яскравості ужитково-прикладного мистецтва, у концентрованій спрямованості на самопізнання через природу та тонких рефлексіях на її красу. Ці якості визначають особливості характеру, певне світобачення і життєдіяльність народу – «дух нації», або українську ментальність.

Саме тому, основним завданням вчителя початкових класів вважаємо, створення того самого середовища, яке б сприяло пробудженню генетичної пам'яті та виховання свідомої особистості, морально-етичні риси якої відповідають архетипу українця.

Можемо зробити висновок, що сутність традицій полягає у їх здатності виховати моральну, волюву,

духовну особистість, що любить рідну землю та відчуває приналежність до певного народу. Саме традиції дають змогу виховати людину, яка б відповідала архетипу українця, а їх різноманіття – невичерпне джерело для створення умов для її повноцінного, гармонійного, активного, всебічно особистісного розвитку та самореалізації в життєвому, соціальному і освітньому просторі.

Література та джерела

1. Бойко А. Н., Охріменко І. В. Національно-культурні традиції українського народу у виховній діяльності загальноосвітньої школи. Полтава, 1999. С. 128.
2. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / за ред. А. М. Бойко, В. Д. Бардінова та ін.; Київ: Професіонал, 2004. 576 с.
3. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 328с.
4. Edukation UA. URL: <http://www.edukationua.net/> (дата звернення 15.02.2021).

ГАРМОНІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЇ

Ольга Дубина

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

*Наукова керівниця – Тетяна Царик,
викладач хореографічних дисциплін*

Розкривається вплив мистецтва на всебічний розвиток особистості та різних видів рухів у процесі організації танцювальної діяльності дітей молодшого шкільного віку. Підкреслюється, що саме хореографія є одним із способів наслідування реальному життю, яке дозволяє їм відчути конкуренцію, а також навчитися боротися за блага, які повинні їм належати.

Потреба в пізнанні прекрасного виникає в житті маленької людини з раннього віку. Значну роль у залученні дитини до світу культури відіграє мистецтво, що розглядається вченими як засіб спілкування людей, фактор національної та інтернаціональної єдності. Одним з найбільш дієвих факторів для формування гармонійно розвинутої, духовно збагаченої особистості розглядається – танцювальне мистецтво [1, с. 185].

Саме діти протягом всього заняття з хореографії зберігають високий рівень рухової активності, в результаті чого інтенсивно розвиваються такі фізичні якості як, збільшення рухливості в суглобах, гнучкості, сили м'язів, витривалості. Учні які відвідують такий вид мистецтва можуть передати рухами різноманітний характер музики, динаміку, темп, нескладний ритмічний малюнок, можуть змінювати рух у зв'язку зі зміною частин музичного твору зі вступом. Дітям стає доступно оволодівати різноманітними рухами (від ритмічного бігу з високим підйомом ноги і підстрибом з ноги на ногу до кроку польки, напівприсідання і т.д.).

Поряд з традиційними шкільними предметами хореографія впливає на формування таких якостей особистості як:

- 1) критерії розвитку зорової, моторної, слухової, образної пам'яті. Саме ці види пам'яті отримують значно більший розвиток на уроках хореографії ніж під час вивчення інших предметів.
- 2) критерії розвитку творчого потенціалу особистості;
- 3) критерії загальнокультурного розвитку [2, с. 68].

Відомо, що ще здавна танець був засобом вираження почуттів та емоцій людей. Танець – це не самоціль, а засіб висловлення думок та почуттів, хвилюючих людину. Він виголошує те, що ховається у затінках підсвідомості і допомагає позбутися психологічного дискомфорту. Саме вони іноді лікують душу краще, ніж слова. Заняття ритмікою і танцем допомагають дітям не тільки засвоїти основні музично-теоретичні поняття, розвинути музичний слух, пам'ять, почуття ритму, сформувати навички хореографічної пластики, танцювальної культури, активізувати образне сприйняття музики, але і допомагають реалізувати себе, а часом і допомогти усунути недоліки [3, с. 54].

Природа танцю образна і має за основу узагальнення багатоманітних «пластичних мотивів», взятих із реального життя рухів, які організуються за законами ритму, симетрії, орнаментального узору. Він органічно пов'язаний з музикою, яка посилює виразність танцювальної пластики, дає йому емоційну ритмічну основу [4, с. 117].

У танці дитина проявляє свої здібності, свою творчу активність, розвивається її фантазія, творчі здібності: дитина вчиться створювати пластичні образи. Взаємодія дітей у колективі і колективні виступи перед глядачем так само позитивно впливають на виховання дітей та прищеплюють почуття відповідальності, дружби, товариства.

У танцювальній діяльності дитина відчуває особливе задоволення від власних дій. Пластично переживаючи музичний настрій, розвиток образу, сюжету, вона відчуває естетичні емоції. Звичайно танці бувають різними: це і бальні, і народні, і танці різних народів, а також й історичні і вуличні, а ще сучасні. Розглянемо вплив деяких з них на розвиток дитини та спробуємо відповісти на запитання: «Чим відрізняється сучасний танець від хореографії» [4, с. 118].

Народний танець, як один з найдавніших мистецтв, виник через потреби людини виражати свій емоційний стан за допомогою тіла. Танець відображає повсякденне життя людини, його трудові будні. Радісні й сумні враження також виражалися допомогою рухів під певний ритм, а пізніше і під музику. Завданням народного танцю є також розширення кола уявлень дітей про культурні традиції народів світу, засвоєння яких, на думку авторів, сприятиме вихованню любові до свого народу, інтересу до його духовних цінностей. Адже система початкової освіти має забезпечувати «залучення дітей до системи цінностей, культури і традицій українського народу [1, с. 190].

А навчання бальним танцям дітей (як і дорослих) обов'язково включає в себе участь у різних змаганнях, а це означає, що ваша дитина, по-перше, навчиться гідно вигравати і програвати, а по-друге, стане більш самостійною. І саме бальні танці несуть позитивний вплив на здоров'я дитини; впливають на розвиток пластичності, завдяки ним дитина може навчитися володіти власним тілом, а також зможе позбутися «скутості», а також краще виробляється така звичка як дисципліна [4, с. 118].

Сучасний танець навпаки представляється як нескладний художній зразок, освоєння якого можливо без усякої хореографічної підготовки, іншими словами – це танець для усіх. При рішенні таких задач як: навчання елементарним основам культури руху, розвитку творчої індивідуальності дитини в процесі створення екохореографічних образів, еколого-естетичного виховання, учень включається у рухову, ігрову, творчу, пізнавальну і т.д. діяльність. Танці, як і будь-яке мистецтво розвиває естетичний смак молодій особистості, виховує вміння розпізнавати прекрасне і сприймати справжню красу, в її первозданному вигляді. Єдине правило, яке потрібно врахувати це те, що дитині повинно подобатися те, чим вона займається [5, с. 153].

Порівнюючи сучасний танець зі сценічною хореографією, можна сказати, що саме художньо-творчий процес, спрямований на внутрішнє відчуття себе і природи (Я та природа), себе як частки природи (Я – природа). У зв'язку з цим, можна сказати що сучасний танець – це рухи, які виконує людина без ніякої підготовки, а за власним бажанням спонтанно [3, с. 23].

Одне з центральних місць в області хореографічного викладання займає саме – музика, оскільки її потрібно не тільки почути, а й уважно слухати. Саме тоді рухи стають більш досконалими, коли вони виконуються під музику. Музика впливає на емоції, створює у дітей певний настрій, впливає на виразність дитячих рухів. Відповідно з різним характером музики рухи дітей набувають різного вигляду. Вони можуть бути чіткими, енергійними і легкими, м'якими, плавними, спокійними.

У процесі роботи над рухами, пов'язаними з музикою, формується художній смак дітей, розвиваються творчі здібності, почуття прекрасного, створюються умови для реалізації своїх здібностей, самовираження особистості. Ритмічні вправи вдосконалюють рухові навички, виробляють вміння володіти своїм тілом, зміцнюють м'язи, благотворно впливають на роботу органів дихання, кровообігу, сприяючи оздоровленню і профілактиці організму, поліпшенню психічного і розумового стану дітей, підвищенню їх працездатності [1, с. 192]

Підсумувавши все сказане, можна зробити висновок, що: «Танець – це рух, а рух – це життя», оскільки будь яке виховання не важливо чи це: естетичне, фізичне, духовне, адже саме воно якнайкраще здійснюється за допомогою мистецтва хореографії і її вплив на розвиток дітей дуже великий, оскільки він підкреслює гідність прекрасного і усуває недоліки повсякденного.

Отож саме, залучаючи дітей молодшого шкільного віку до багатого досвіду людства, накопиченого в мистецтвах, можна виховати високоморальну, освічену, різнобічно розвинену сучасну людину. Ось чому хореографічне мистецтво завжди привертало до себе увагу дітей.

Література та джерела

1. Ахметова Д. З. Теория и методика воспитания: учебное пособие. Казань: Познание, 2007. С. 184 – 192.
2. Колногузенко Б. М. Методика роботи з хореографічним колективом. Хореографічна робота з дітьми: навч. посібник. Харків: ХДАК, 2005. 153 с.
3. Михайлова М. А., Горбина Є. В. Граємо, танцюємо вдома і в садку. Ярославль: Академія розвитку, 1997. 94 с.
4. Ухтомский А. Общая психология: Учебник. Москва: Просвещение, 1970. С. 117–120.
5. Уфимцева Т. И. Воспитание ребенка. Москва: Наука, 2000. 230 с.

ІННОВАЦІЙНІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ – ОДИН ІЗ ПЕРСПЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ ЯКІСНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Аліна Дячук

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Богдана Жорняк,

завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, к. пед. н.

Автор аналізує інноваційні види діяльності на уроках музичного мистецтва в початкових класах; характеризує поняття «інноваційна діяльність»; розкриває форму залучення педагога до інноваційної діяльності.

У педагогічній літературі інноваційна діяльність розглядається у трьох аспектах: за етапами розвитку інноваційних процесів як розробка, освоєння й використання нововведень (Л. Даниленко, В. Кваша, О. Мойсєєв, О. Мойсєєва та ін.), вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, введення нового у педагогічну практику (І. Дичківська, О. Козлова, Н. Клокар та ін.), науково-практичне дослідження та інноваційний експеримент (Ю. Максимов, М. Меладзе та ін.).

Інноваційні технології в теорії навчання і виховання – особливий вид творчої діяльності, який спрямований на оновлення системи освіти. Така діяльність є наслідком активності людини, що виявляється не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у перетворенні його у відповідності з особистими і суспільними потребами та інтересами [1, с. 58].

Поняття «інноваційна діяльність» – складне і багатопланове. Зокрема, така діяльність розглядається як:

- складний процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток об'єкта, на його переведення в якісно новий стан;

- систему, цілісну й комплексну діяльність, яка складає зміст трьох взаємопов'язаних компонентів інноваційного процесу (створення, освоєння та застосування нових засобів);

- особливий вид творчої діяльності, що об'єднує всю сукупність різноманітних операцій і дій, спрямованих на одержання нових знань, технологій, систем [2, с. 251].

Існують різноманітні форми залучення педагога до інноваційної діяльності:

- організація постійно діючого (як правило, щомісячно) наукового семінару з найбільш актуальних проблем, над якими працюють педагоги освітнього закладу;

- стажування окремих педагогів при науково-дослідних інститутах і вищих навчальних закладах;

- педагогічні ради, «круглі столи», дискусії;

- ділові, евристичні ігри по генеруванню нових педагогічних ідей;

- творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях;

- участь у Всеукраїнських, обласних, районних, міських науково-практичних конференціях;

- творчі звіти педагогів по узагальненню як власного досвіду, так і досвіду передових вихователів, учителів;

- заняття на спеціальних курсах підвищення кваліфікації;

- самостійна дослідницька, творча робота над темою, проблемою;

- участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги освітнього закладу.

Провідною у молодшому шкільному віці стає освітня діяльність (проектна діяльність є одним із видів навчально-пізнавальної активності учасників освітнього процесу). Вона визначає найважливіші зміни, які відбуваються в психіці дитини на цьому віковому етапі.

Провідним аспектом навчального проектування є пізнавальна діяльність учня. Вона розглядається психологами як найважливіший процес накопичення духовних цінностей, що відображає закони природи, суспільства, міжособистісних стосунків, і являє собою складний процес переходу учня від незнання до знання, від випадкових спостережень і розрізнених відомостей до системи знань.

Метою проектної діяльності є стимулювання пізнавальної активності, яка, у свою чергу, забезпечує інтелектуальний розвиток учня. У проектній діяльності під керівництвом учителя (чи з його консультацією) учень розкриває нові для себе знання і факти, здійснює відкриття, які мають суб'єкту значущість. Оволодіння новими знаннями відбувається в умовах активної розумової діяльності. Так, лише при роботі з джерелами інформації учень виконує операції аналізу, конкретизації, порівняння, систематизації, узагальнення.

Типи навчальних проектів визначаються змістом і видом домінуючої діяльності. При цьому, під змістом навчальних проектів у початковій школі ми розуміємо систему задач і способів їх вирішення під час вибору теми й завдань проекту, його планування та виконання, визначення можливостей реалізації кінцевого результату, оцінки діяльності учасників. Під домінуючою діяльністю – вид діяльності, що переважає в процесі розв’язання проблеми на етапі реалізації проекту.

Використовуючи результати дослідження О. Попової [1, с. 52], виділимо такі види проектів за ознакою домінуючої діяльності: прикладні (практично зорієнтовані), рольові (ігрові), інформаційні (ознайомлювально-зорієнтовані), мистецькі (творчі), дослідницько-пошукові.

Таким чином, на основі викладеного можна зробити висновок, що інноваційна педагогічна діяльність виступає основою оновлення сучасних закладів освіти. Така діяльність у даних процесах є чинником розвитку освітніх систем. Її результатом є структурні та змістові зміни закладу як освітньої системи, а за певних умов – створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу.

Література та джерела

1. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у XX столітті. Харків, 2001. 256 с.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / под. ред. Е. С. Полат. Москва: Академия, 2001. 272 с.
3. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1-4 клас), від 22.02.2018 р. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/> (дата звернення: 12.02.2021).
4. Хомич М. М., Прокопчук В. І. Діяльнісний підхід у розвитку музичних здібностей молодших школярів. *Мистецька освіта та розвиток творчої особистості*: зб. наук. пр. І н-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України, Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. Рівне : Волинські обереги, 2019. Вип. 5. С. 283–288.
5. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти : підручник. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В ДІЇ

Анастасія Дячук

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А.Ю. Кримського Волинської обласної ради

Наукова керівниця – Тетяна Листопад,

голова циклової комісії викладачів шкільної педагогіки, психології та окремих методик

Висвітлено суть педагогіки партнерства, способи її реалізації та необхідність втілення в Україні. Василь Сухомлинський про батьківську педагогіку. Здійснено порівняльний аналіз педагогіки партнерства в Україні та Швеції.

Споконвіку, люди піклувались про передачу набутих знань новим поколінням. В той час, діти черпали знання від своїх батьків, адже як таких, шкіл не існувало. В ході розвитку людства, паралельно розвивались всі галузі життя та, зокрема, освіта. Становлення закладів освіти, в яких діти почали систематично отримувати знання, в процесі навчально-пізнавальної діяльності, неабияк полегшило роботу батьків у вихованні дітей, проте не замінило її повністю.

Загальновідомо, що спільна праця навчального закладу та сім’ї є запорукою благополучного формування особистості дитини. Адже першим середовищем, де вона вчиться комунікації, так само як і вступає в господарські, моральні, духовно-психологічні, естетичні відносини є її сім’я. Саме родина, є джерелом духовної та фізичної енергії для людини, яка по суті спонукає її до активної діяльності у всіх сферах життя. *Метою статті* є дослідження реалізації педагогіки партнерства у НУШ, її вплив на учасників освітнього процесу, характеристика її особливостей.

Неабиякий вклад у питання педагогіки партнерства в українській традиції, вніс великий педагог Василь Олександрович Сухомлинський. Він наголошував на необхідності батьківської участі у вихованні, розвитку та навчанні дитини. Бо на думку, педагога, саме сім’я відіграє головну роль у становленні дитини як особистості. Саме через це, педагог вкладав багато енергії для того, щоб закласти знання, саме у батьківський розум, про правильне виховання дитини, та про його головні аспекти. З цією метою Сухомлинський написав книгу під назвою «Батьківська педагогіка», що присвячена питанням сімейного виховання та адресована для всіх, кого цікавить проблема виховання молодого покоління, а в особливості – батькам [5].

В «Батьківській педагогіці», зокрема в статтях «Про педагогічну культуру батьків», «Виховання без покарань», «Не бійтеся бути ласкавими» він розповідає про основні проблеми виховання в сім'ї, та розкриває найоптимальніші способи їх вирішення. Педагог вказує, що матір та батько такі ж вихователі, як і вчитель, вони повинні бути не менш мудрішими творцями людини, ніж педагог. Адже розум дитини, виростає пагонами, ще з тієї пори, коли її, ще не було на світі. Висвітлюючи такі важливі аспекти в своїх роботах, видатний педагог, ще за життя, намагався організувати навчально-виховний процес так, аби батьки не були байдужими до своїх дітей, намагався навчити їх співпрацювати з дітьми та школою. Проте ця проблема в Україні залишилась актуальною і в наш час. Сучасні педагоги, звертаються до педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, щодо залучення батьків до взаємодії. З початком дії НУШ «педагогіка партнерства» стала новим подихом для вирішення проблеми, про яку говорив Василь Олександрович.

Педагогіка партнерства – чітко визначена система відносин усіх учасників освітнього процесу. Партнерство – добровільна співпраця двох або кількох осіб, найвища форма співпраці. Безпосередньо, рівноправними учасниками освітнього процесу є вчитель, учень та батьки. Саме демократична співпраця між цією тріадою, є основою педагогіки партнерства НУШ. Тому що, суть останньої полягає в гуманному, лояльному ставленні до дитини, забезпеченні її повноважень на вибір, на власну думку, на пошану, а також на можливість бути такою, якою вона є, а не такою якою її хоче бачити суспільство. Проте, слід не забувати, що водночас учні є свідомими та відповідальними за свій результат, учасниками освітнього процесу. У цих відносинах вчитель має бути радником, другом та наставником. А родина повинна бути залучена до безпосереднього створення освітнього напрямку дитини [2, с. 6]

Сучасним першовідкривачем взаємозалежності ефективності навчально-виховного процесу від якості спілкування між учнями, батьками та вчителями стала професорка соціології університету Джона Хопкінса Джой Епштейн, яка у 1982 році провела масу досліджень на дану тему. Також, над даним питанням працювали психологи із університету Небраска-Лінкольн у 2000-х.

Серед закордонних країн, де реалізовується педагогіка партнерства, таких як Австралія, Італія, хотілося б виділити Швецію, адже Українська модель закладена у НУШ хоч і має більшу зорієнтованість на особистості дитини, проте є структурно найближчою саме до моделі скандинавських шкіл, зокрема шведської [1].

Одним з головних пріоритетів шведських шкіл є залучення батьків до життя закладу освіти. Навчальний рік тут розпочинається, не з промов керівництва, а з пісень педагогічної команди та куштування морозива. Під час першого адаптаційного тижня, діти знайомляться одне з одним та створюють правила поведінки, які згодом, вивішують на загальний огляд в класі. Також в школі наявна така цікава форма спілкування, як зустріч на чотирьох, коли всі учасники навчально-виховного процесу збираються в вільний від занять час, у нейтральній зоні, парку або кафе, де вони обговорюють пріоритети, успіхи та невдачі. Також, батьки можуть бути присутні під час уроків, не тільки з власного бажання, а й за запрошенням вчителя. Також родина бере участь в активних формах діяльності, таких як наприклад марафон. Отже, в шведських школах сім'я бере велику участь у житті школи [4].

Українське суспільство звикло вважати, що основними учасниками навчально-виховного процесу є учень та вчитель, а батьки це другорядний елемент, який з'являється в шкільному житті дитини один раз на півріччя, під час батьківських зборів, які не приносять бажаних результатів. Проте педагогіка партнерства містить протилежне уявлення про взаємодію цих трьох елементів, адже в ній батьки відіграють таку ж роль, як і вчитель. Щоб залучити сім'ю дитини до участі в житті класу, було розроблено багато форм комунікації з батьками. Основним змістом спілкування яких є навчальна програма, здобутки дітей, проблеми та методи їх вирішення, тощо. Наприклад, «Тижневі бюлетені» або «Місячні бюлетені» в яких міститься інформація про всі заходи в яких дитина брала участь. «Зустрічі групи батьків», під час таких зустрічей батьки можуть планувати волонтерські заходи для школи або ж класу. «Обмін книжками»: вчителі як і батьки можуть здійснювати між собою обмін посібниками основною темою яких, є виховання та навчання дітей, після чого, зазвичай, створюють дискусійні групи та обговорюють прочитане. Цікавою є, така форма роботи як «святкові заходи», в яких беруть участь не тільки діти, а й батьки та вчителі. Їх можна організувати в честь історичних подій, важливих для громади, сезонні святкування та події у шкільному житті. Можемо помітити, що деякі з шведських форм спілкування є тотожними до вітчизняних [3, с. 141].

Різноманітні заходи можуть зміцнити відносини між батьками та дітьми, закарбувати в їх серцях довіру та щирість набагато сильніше ніж звичайні батьківські збори, які, як було сказано вище, не є досить результативними. Так у школі, що у селі Бережці, на Волині, вчителі на чолі з Дячук Оленою Федорівною, організували захід, під назвою «Мама, тато і я – спортивна сім'я» (за яким мені вдалось поспостерігати). В ньому взяли участь команди, що складались з батьків та учнів початкової школи. Під час змагань панувала неймовірна атмосфера. По справжньому важливим, цей захід став для учнів, які побачили своїх батьків у новому світлі, у світлі командної роботи та співпраці. Це дійсно зміцнило їхнє відчуття впевненості і безпеки. Під кінець заходу, глядачі, серед яких були вчителі, батьки та учні, спостерігали лише позитивні

емоції на обличчях учасників. Це була нова форма спілкування як для школи, так і для сім'ї, яка виявилась дійсно ефективною.

Важливо звернути увагу на створення батьківської кімнати у НУШ, де повинні розміщуватись стільці та парти для дорослих, м'які меблі, місце для книг. Такий крок, продемонструє серйозні наміри закладу освіти щодо співпраці з батьками та покаже їх високу роль у житті класу та школи. Це хороший метод заохочення батьків до співпраці. Також, учитель може запросити до участі в різних формах спілкування інших членів родини, якщо зайнятість батьків не дає їм змоги прийняти участь. Проте навіть за комфортних умов, не кожен з членів родини згідний долучатись до спільної роботи з дітьми [3, с. 141].

Зважаючи на вищесказане, ми дійшли висновку, що педагогіка партнерства має глибокі коріння, адже досліджував її та практикував В. О. Сухомлинський, який наголошував на її поглибленні та реалізації в школах, хоч і не вживав терміну «партнерство». Закордонні колеги, що практикують дану систему відносин вважають, що вона є результативним способом взаємодії, який сполучає, об'єднує освітній заклад, учнів та батьків. В Україні педагогіка партнерства прийшла нещодавно і ще не встигла реалізуватись в повній мірі, тому українським педагогам слід працювати в напрямку вдосконалення даної моделі співпраці. Адже саме від якості спілкування між учнем, вчителем та батьками залежить ефективність здобуття освіти.

Література та жерела

1. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (дата звернення: 13.02.2021).
2. Нова українська школа : організація взаємодії з батьками учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. / Т.М. Бабко, О. В. Банах, А. В. Вознюк, Г. А. Коломоєць, Л. Г. Кудрик, О. М. Мельник. Київ: Освіта, 2020. 208 с.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytela / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. П'ять і один спосіб, як Швеція залучає батьківство до школи. URL: <https://nus.org.ua/view/p-yat-i-odyn-sposib-yak-shvetsiya-zaluchaye-batkvstvo-do-shkoly/> (дата звернення: 13.02.2021).
5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. *Вибрані твори*: в 5-ти т. Т. 5. Київ: Рад. шк., 1977. 263 с.

«СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ СХІДНИХ НАРОДІВ» НА ФОНІ СТАНУ ОСВІТИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Лілія Євтушик

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

Наукова керівниця – Тетяна Листопад,

голова циклової комісії викладачів шкільної педагогіки, психології та окремих методик

Подано аналіз освіти часів, коли жила Леся Українка, та причини створення нею підручника «Стародавньої історії східних народів». Порівняно підручник, складений видатною поетесою понад 100 років назад, з тими, які видавались за життя авторки.

Лариса Косач з дитинства була залучена до кіл інтелігенції України, оскільки її мати – Олена Косач, була відомою поетесою, діячкою українського культурно-просвітницького руху. У зв'язку з цим думка Лесі Українки з ранніх років була спрямована на народну освіту [5, с. 7]. Дослідженням поглядів Лесі Українки на тогочасну освіту та її стан займались Березюк О. С., Костенко А. І., Мороз М. О., Огнева О. Д., Шиманська І. Ф. та ін. Вони висвітлювали шлях становлення поетеси як особистості та послідовність розвитку її думки щодо освіти в Україні. *Метою статті є аналіз системи освіти за часів, коли жила Леся Українка, та порівняння її підручника з тими, що видавались у ХІХ-ХХ століттях.*

Поетеса жила в часи, коли здобути освіту простому селянину було надзвичайно важко. Після запровадження ліберальних реформ («Положення про початкові народні училища» 1864, «Положення про земські установи» 1864, «Статут гімназій і прогімназій» 1864) у 70-80-х роках ХІХ століття почалась помітна політична реакція. Цар оголосив, що головним завданням шкіл має бути виховання дітей «в дусі істин релігії, поваги до прав власності і додержування корінних засад громадського порядку». Це сприяло введенню нових шкільних статутів, посиленню контролю за школою та русифікації, переслідуванню вчителів і студентів [2, с. 138–139].

Так, у 1874 було затверджено нове положення «Про початкові народні училища», в якому головне завдання школи вбачало у релігійно-моральному вихованні. Вивчались такі предмети: Закон Божий, катехізис, священна історія, російська мова, перші чотири дії арифметики, церковний спів. Учителями

початкових шкіл дозволялось працювати попам, дякам та особам, які закінчили церковно-вчительські школи, єпархіальні жіночі училища.

Попри те, що в положенні заявлялось про скасування станового добору учнів, навчатись могли лише діти міщан та багатих селян, простому народу освіта була все ще недоступна. Підтвердженням цього є циркуляр «Про скорочення гімназичної освіти»(у народі – циркуляр «про кухарчиних дітей»), виданий 01.07.1887 міністром І. В. Деляновим. Цей циркуляр забороняв приймати на навчання до гімназій дітей простого народу.

Якість навчання в народних школах була дуже низькою. Найгіршу освіту давали учням церковнопарафіяльні школи, які у 1900 році становили 80% від усіх шкіл. Діти вчилися лише читати слов'янською і російською мовами, вивчали початки арифметики та молитви.

Саме такий навчальний заклад описано у нарисі Лесі Українки «Школа». Поетеса глибоко стривожив рівень освіти, який здобувають учні, та умови, в яких вони навчаються. З нарису зрозуміло, що організацією навчання в основному займався священник тої церкви, при якій діяла школа. Церковнослужитель мало приділяв уваги школі, його не хвилював її стан і знання, які здобували діти. Саму ж школу він розглядав як один із способів наживи. Клас, де навчались діти, був просто жахливим. «Шкільна кімната була немощена, з нерівною долівкою, така ж сама полупана, тільки хіба ще гірше, як і хата учительки...» [3]. Оскільки школа є церковнопарафіяльна, то і підручники відповідні. Діти навчались за посібниками, які вони ледве могли прочитати. Навіть книги для позакласного читання були на церковну тематику. А от літературу для дітей у школах вважали «забороненою», попри те, що вона була рекомендована Комітетом грамотності. Для вчительки не було жодних належних умов праці: умови проживання були нестерпними (напіврозвалена кімнати, погане харчування); священник, у якого вона працювала, не дослухався до її думки щодо навчання дітей, та постійно затримував платню. Жоден вчитель, попри нестримне бажання наповнювати дітей знаннями, не зміг би працювати за таких обставин.

Сама ж Леся Українка дуже любила дітей. Вона вміла з ними працювати, розуміла їх. Поетеса відіграла чималу роль в освіті своїх молодших сестер та братів (і рідних, і кузнів). Багато хто згадує Лесю як талановитого організатора дитячих спектаклів. Вона могла не просто організувати виступ, а й зробити так, щоб діти були в ньому максимально зацікавленими, адже і після багатьох років по тому Остап Лисенко – один з акторів дитячого театру, з трепетом згадував про постановки, що заповнили дитячі серця [5, с. 9].

Названі вище причини спонукали Лесю Українку написати для меншої сестри Ольги Косач підручник «Стародавня історія східних народів». Для того, щоб створити його, вона опрацювала велику кількість історичних робіт, які б дали їй ґрунтовні знання. Сама поетеса дуже критично ставилась до свого підручника і довго не погоджувалась його видавати, тому він вийшов лише після смерті авторки, 1918 р. Подала підручник до друку Ольга Косач-Кривнюк, для якої він і готувався. «Стародавня історія східних народів» містить історію індусів, мідійців, персів, фінікійців і євреїв.

Звичайно, в той час існувало багато підручників з історії, які були дозволені міністерством народної освіти, та вони були надто пройняті монархістським духом і, на думку поетеси, отруювали свідомість молоді.

Найперше, і, мабуть, найголовніше, що відрізняє підручник поетеси від, тих, що були «рекомендовані», це мова, якою вони написані. «Стародавня історія...» Лесі Українки написана українською народною мовою. Читаючи цей підручник, українці, що здобувають освіту, набагато швидше і легше б засвоювали матеріал, адже він викладений мовою, яку вони чують змалку. Посібник Іловайського «Древняя история» виданий старослов'янською мовою. Тобто для того, щоб зрозуміти все, про що розповідається в підручнику, діти мають дуже добре засвоїти ще й мову, якою він написаний.

Відрізнявся підручник і обсягом. «Стародавня історія...» містить 250 сторінок, в той час, як підручник Іловайського відводить на історію східних народів 52 сторінки (аж в 5 разів менше!) Підручники інших авторів – Беллярмінова та Іванова, містять ще менше сторінок: 30 і 37 відповідно.

Для Іловайського та Беллярмінова основними джерелами є наукові праці істориків, власне, зміст яких і переказаний у їх підручниках. Рідше спирались вони і на деякі речові та писемні джерела. Леся Українка не відкидала історичних наукових праць, вона постійно аргументувала свої докази, спираючись на ці роботи, проте особливого авторитету вони для неї не мали. Поетеса з легкістю протиставляла думку одного історика з думкою іншого. Та визначальною ознакою «Стародавньої історії...» було те, що Леся Українка не визнавала Біблію як безсумнівне історичне джерело: «Справжньої історії політичної там або нема, або дуже мало» [4, с. 205]. Широко використовувалась усні історичні джерела. Поетеса часто спиралась на легенди, переказали, але обов'язково це підкреслювала, наголошуючи, що це може бути не повністю правдивим.

Усі тексти Леся Українка доповнювала власними коментарями, висловлювала своє судження щодо того чи іншого питання, спонукала дітей до роздумів і аналізу, вона показувала як правильно розуміти ті чи інші факти і критично їх осмислювати. Вона не обмежується лише повідомленням про те, що Єгипет був

завойований гіксосами, так, як це зробив Іловайський. Поетеса спонукає дітей задуматись, чому цю частину держави можна було так легко відвоювати. «Може хіба, що Дельта була найслабшою частиною держави, бо дуже далеко лежала від осередку царства Теб. Може, знову люд, змучений своїми царями, не дуже енергійно боронив свої землі» [4, с. 106] У «дозволенних» підручниках (авторів Іловайського, Беллярмінова, Зенченко) матеріал викладений так, як в наукових роботах. Вони не пояснювали як його оцінювати, не додавали власних міркувань.

Щодо змісту матеріалу, усі підручники, які видавались у XIX-XX столітті пропагували шовіністичні погляди та расизм. Історія викладалась з точки зору царів і полководців, і спонукала учнів до думки, що лише їх народ є найкращим, заслуговує на право існування, і що лише шляхом завоювань і принижень можна здобути авторитет. «Стародавня історія...» пропонувала рівноправ'я і взаємоповагу як основу мирного існування. У своєму підручнику поетеса виховує в учнів співчуття до всіх народів та повагу до всіх культур світу. Велику увагу приділяє авторка і вихованню працелюбності в своїх учнів. Весь матеріал підручника пройнятий увагою і співчуттям до простого трудівника. «Хто робить землю, той робить чисте діло...» [4, с. 83].

Зважаючи на вищезазначене, ми дійшли висновку, що при складанні «Стародавньої історії східних народів» Леся Українка у своїх поглядах на освіту набагато випереджала тогочасну педагогічну науку і розвиток політичної думки в цілому. Якщо порівняти підручник, який вона склала у XIX столітті, з підручниками, які видають сьогодні, то одразу можна зауважити їх подібність, що свідчить про прогресивність «Стародавньої історії східних народів».

Література та джерела

1. Иловайский Д. И. Древняя история. *Всеобщая история мира*. URL: https://biblioclub.ru/index.php?page=book_red&id=241248&razdel=92 (дата звернення: 13.02.2021).
2. Левківський М. В. Історія педагогіки: навч.-метод. посібн., вид. 2-е, доп. Житомир, 2004. 199 с.
3. Леся Українка. Волинські образки. Школа. *Прозові твори*. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Prose/VolynObrazky.html>. (дата звернення: 13.02.2021).
4. Леся Українка. Стародавня історія східних народів. *Леся Українка*. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. 234 с.
5. Шиманська І. Ф. Леся Українка про освіту та виховання. Київ: Рад. школа, 1973. 112 с.

РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анна Жабокрик

**студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Ірина Садова,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, доцент, доктор пед. н.

Визначено сутність понять «самостійна робота», «самостійність». Наголошено, що розвиток самостійності учнів – це мета діяльності як вчителів, так і учнів, тому вчитель повинен створити умови для спонукання учня до самостійної роботи, такий режим самостійної діяльності, який би дав змогу реалізувати головну мету – розвиток особистості учня, його творчого потенціалу.

Дослідження науковців стверджують, що навчання може не тільки сприяти просуванню вперед, але і уповільнювати розвиток особистості. Якщо навчання ґрунтується не на усвідомленні й осмисленні, а переважно на запам'ятовуванні, то воно може на певному етапі гальмувати розвиток учня. Зараз кардинально змінюється мета навчання. Якщо раніше навчання ставило за мету здобути певну суму знань, умінь і навичок, то зараз це не стає самоціллю. Адже з кожним роком об'єм інформації майже в кожній галузі науки подвоюється, а то й потроюється і далі зростання за передбаченнями вчених йтиме в геометричній прогресії. Тобто, людина не в змозі мати повний об'єм знань з того чи іншого предмету. Тому на перше місце виступає не здобуття суми знань, а розвиток особистості.

Досягнення потрібного суспільству рівня освіченості та розвитку особистості неможливо без систематичної самостійної праці, готовність до якої закладається у шкільному віці. У зв'язку цим велика увага приділяється самостійній навчальній діяльності учнів.

Якість педагогічного процесу не можна забезпечити лише методичною його досконалістю, працездатністю вчителя, добрим обладнанням тощо. Чи не найголовнішими результатами навчання є виховання сумлінного творчого ставлення учня до праці, його позиція на уроці, бажання та прагнення бути кращим, самостійно працювати, тобто позитивні зміни в самій особистості дитини.

Ще Я. Коменський проголошував: «...Альфою та омегою нашої дидактики нехай буде: пошук та відкриття способу, при якому б вчителі менше навчали, а учні більше б вчилися». Як вважає М. Дідора, самостійна робота виступає чи не єдиним способом формування самостійності в набутті знань [1]. Самостійність у набутті знань проявляється лише завдяки власній діяльності з появою внутрішньої потреби у знаннях, пізнавальних інтересів, захопленості. У цьому розумінні самостійності насправді неможливо навчитися. Таку самостійність можна лише виховувати. У процесі самостійної роботи в учнів виробляється внутрішня пізнавальна потреба, вміння доказово міркувати, вдосконалюються розумові операції, виробляється професійне теоретичне мислення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що нині відсутній єдиний погляд на те, що треба розуміти під самостійністю учня. Так, О. Кононко розглядає її як «засіб організації та виконання учнями визначеної пізнавальної діяльності» [2], а І. Мірошнік розглядає як один з видів навчальних занять, специфічною особливістю якого є відсутність вчителя в момент навчальної діяльності учня.

У педагогічній літературі зустрічаються найрізноманітніші визначення самостійної роботи. М. Самоук під самостійною роботою розуміє виконання учнями завдань без будь-якої допомоги, але під наглядом вчителя. Це визначення не задовольняє нас насамперед тому, що в ньому опущена ознака активності учнів в їх розумових і практичних діях. Окрім того, викликає сумнів те, чи справді під час виконання учнями завдань відкидається будь-яка допомога зі сторони вчителя.

М. Дідора вважає, що самостійна робота – це вид навчальної діяльності, при якій учні під керівництвом вчителя виконують індивідуальні, групові чи фронтальні навчальні завдання, застосовуючи при цьому розумові і фізичні зусилля [1]. Е. Голант визначення не подає, але підкреслює як ознаку самостійної роботи активність школярів у розумових і практичних діях. Попереджує, що не можна ототожнювати самостійність школярів як рису особистості з самостійною роботою як умовою виховання цієї риси. Домашні завдання, які проходять в плані «повторення вивченого в класі без всяких відхилень», автор не включає в самостійні. Припускає в самостійній роботі наявність завдань.

Як відомо, кожне поняття має свій обсяг (об'єкти, які до нього входять) і зміст (ті суттєві ознаки, завдяки яким його можна відрізнити від інших понять). Одні автори занадто обмежують обсяг поняття самостійної роботи, інші – неправомірно розширюють його, через що воно втрачає свою специфіку.

Отже, самостійна робота учнів, яка входить у навчальний процес, – це така робота, яка виконується без безпосередньої участі вчителя, за його завданням у спеціально виділений для цього час; при цьому учнів свідомо прагнуть досягти поставленої в завданні мети, використовуючи свої зусилля і висловлюючи в тій чи іншій формі результати розумових і фізичних (або тих чи інших разом) дій. Це сукупність різноманітних навчальних прийомів і дій, за допомогою яких учні самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички і вміння, а також оволодівають новими.

Самостійна робота, виступаючи специфічним педагогічним засобом організації та управління самостійною діяльністю учня, має подвійну природу. З одного боку, вона постає як навчальне завдання, тобто об'єкт діяльності учня, запропонований вчителем чи підручником, з іншого – формою прояву певного способу діяльності по виконанню відповідного завдання.

Розвиток самостійності учнів – це мета діяльності як вчителів, так і учнів, тому вчитель повинен створити умови для спонукання учня до самостійної роботи, такий режим самостійної діяльності, який би дав змогу реалізувати головну мету – розвиток особистості учня, творчого потенціалу. Найбільшу актуальність набуває така організація самостійної роботи, за якої кожен учень працював би на повну силу своїх можливостей.

Розвиток самостійності учнів на уроках, таким чином, дає змогу успішно розв'язувати багато навчально-виховних завдань:

- підвищити свідомість і міцність засвоєння знань учнями; виробити в них уміння й навички, яких вимагає навчальна програма;
- навчити користуватися набутими знаннями і вміннями в житті, в суспільно корисній праці, розвивати в учнів пізнавальні здібності, спостережливість, допитливість, логічне мислення, творчу активність під час засвоєння знань;
- прищеплювати їм культуру розумової і фізичної праці, вчити їх самостійно продуктивно і з інтересом працювати;
- готувати учнів до того, щоб вони могли ефективно займатися після закінчення школи.

Самостійність учнів у навчанні – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями й навичками. Часто і правильно застосовувана самостійна робота розвиває довільну увагу дітей, виробляє в них здатність міркувати, запобігає формалізму в засвоєнні знань і взагалі формує самостійність як рису характеру. Це зумовлює обов'язковість і різноманітність самостійних робіт.

Література та джерела

1. Дідора М. І. Умови формування самостійності молодших школярів. *Початкова школа*. 2019. №3. С. 1–16.
2. Кононко О. Л. Як виявити рівень самостійності учнів. *Початкова школа*. 2009. №1. С. 40–44.
3. Мірошник І. Проблема формування творчої самостійної діяльності учнів у педагогічній науці. *Світло*. 2013. №1. С. 10–13.
4. Самоук М. П. Самостійний підхід до навчання учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2005. №3. С. 54–56.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Юлія Жук

студентка 4 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталія Іванова,

декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, доцент, д. філософ. н.

Розглянуто зміст екологічного виховання старших дошкільників. Виокремлено основні аспекти формування екологічної культури дошкільників.

На сучасному етапі розвитку суспільства глобальною проблемою є формування екологічної свідомості та наукової картини світу у дітей дошкільного віку. Особливо гостро постає завдання й просвіти батьків та дорослих в контексті тенденцій глобалізації та технократизації суспільства. Адже людство ХХІ століття зазнає стрімкого прогресу та праксеологізації знань, а наукові відкриття стимулюють до новацій в техніці, медицині, космосі, тим самим окреслюючи нові завдання екологічного виховання в контексті тенденцій сталого розвитку.

Цілком зрозуміло, що недоліки екологічної грамотності можливо компенсувати тільки освітою, і найперше – дошкільною. Адже це період, коли дитину легше переконати, пояснити на доступному їй рівні існуючі в суспільстві екологічні проблеми. У цьому віці дитина більше довірлива і вразлива, близька до природи, відзначається її підвищена допитливість. Досягнутий в дошкільному дитинстві рівень вихованості – це той фундамент, на якому і здійснюється подальший розвиток сутнісних сил дитини, формування її ставлення до соціоприродного оточення.

Проблема формування основ екологічної культури дошкільників розглядалися в працях українських вчених – Г. Беленької, О. Білан, Н. Горопахи, Н. Кот, Т. Левченко, Н. Яришевої та ін., які довели, що на кожному віковому етапі розвитку особистості її екологічна культура має свої специфічні характеристики. Підвищення рівня екологічної вихованості дітей дошкільного віку знаходиться в прямій залежності від повноти наукових уявлень про своєрідності процесу екологічного виховання на кожному віковому періоді.

Зазначимо, що термін екологія походить від грецьких слів *oikos* (житло, місцеперебування, притулок) і *logos* (Слово, наука, вчення). Екологія – наука, що вивчає умови існування живих організмів і взаємозв'язку між організмами і середовищем, де вони мешкають. В педагогічній науці термін «екологічне виховання» з'явився порівняно недавно, проте проблема взаємодії людини і навколишнього середовища, природи розглядалася протягом багатовікової історії педагогічної думки. У зв'язку з актуалізацією ідей екологічного виховання особливого значення набувають ідеї природо- та культуровідповідності виховання з позицій цілісності людської особистості, єдності людини і природи, соціуму та космосу (Г. Беленька, О. Білан, Н. Горопахи та інші) [1; 2; 3].

Необхідно наголосити, що співвідношення понять «освіта» і «виховання» залишається в педагогіці дискусійною проблемою, так само, як і поняття «екологічна освіта» і «екологічне виховання». З іншої точки зору – це рівноцінні і самоцінні категорії, які мають свою специфіку і відіграють особливу роль у розвитку екологічної культури особистості. Так, сучасна педагогічна наука вважає, що «екологічне виховання – це ознайомлення дітей з природою, в основу якого покладено екологічний підхід, при якому педагогічний процес спирається на основоположні ідеї і поняття екології» [6]. З іншого боку, екологічне виховання – то цілеспрямований вплив на духовний розвиток дітей, формування у них ціннісних установок, морально-екологічної позиції особистості, вміння і навичок екологічно обґрунтованого взаємодії з природою та соціумом [3].

Як відомо, для того, щоб екологічне виховання було результативним, необхідне формування екологічної свідомості, адже, метою екологічного виховання є формування відповідального ставлення до

навколишнього середовища, яке будується на основі екологічної свідомості [5]. Тому, відповідальне ставлення до природи є складною характеристикою особистості. Вона означає «розуміння законів природи, що визначають життя людини, і проявляється в дотриманні моральних і правових принципів природокористування, в активній творчій діяльності з вивчення та охорони середовища, пропаганді ідей правильного природокористування, у боротьбі з усім, що згубно відбивається на навколишньому середовищу» [3].

Зазначимо, що мета екологічного виховання досягається в міру вирішення наступних задач: як освітніх (формування системи знань про екологічні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення; виховних (формування мотивів, потреб і звичок екологічно доцільного поведінки і діяльності, здорового способу життя); а також розвиваючих (розвиток системи інтелектуальних і практичних умінь з вивчення, оцінки стану і поліпшення навколишнього середовища своєї місцевості; розвиток прагнення до активної діяльності з охорони навколишнього середовища: інтелектуального, емоційного, морального) [6].

Сучасними науковцями (О. Білан, Н. Горопаха) було доведено, що виховання, як суспільне явище повинно бути зорієнтовано на передачу соціального досвіду одного покоління людей – іншому [2; 3]. Однак, природне середовище не менше ніж соціум, містить в собі розвиваючий, виховний потенціал, реалізація якого відбувається не тільки, умовно кажучи, «за посередництва» соціуму, а й в процесі індивідуального взаємодії особистості з природним оточенням. Тому ми погоджуємось із думкою, що процес екологічного виховання в широкому сенсі – це процес екологізації особистості, формування її як носія певного типу культури взаємодії з навколишнім середовищем під впливом різних факторів навколишнього середовища і внутрішньої природи людини.

Ефективна реалізація екологічного виховання веде до формування у дитини основ екологічної культури. Як було зазначено, екологічна культура – це частина загальної культури особистості – сукупність гармонійно розвинених інтелектуальної, діяльнісної, емоційно-чуттєвої сфер, які забезпечують екологічно обґрунтовану взаємодію людини з навколишнім світом (природним і соціальним середовищем, людьми, самим собою).

Екологічна культура особистості включає екологічні знання, зацікавленість природоохоронною діяльністю та грамотне її здійснення, виховання морально-естетичних почуттів і переживань, породжуваних спілкуванням з природою. Зміст компонентів екологічної культури розкрито в Концепції непевної освіти, яка передбачає підвищення ролі самоосвіти та самореалізації особистості. Зокрема, в процесі екологічного виховання дошкільнят необхідно забезпечити «оволодіння початковими знаннями про природу, про взаємозв'язок людини з навколишнім природним середовищем. Формування гуманного ставлення до природи, уявлення про унікальність кожної живої істоти» [5].

Таким чином, формування знань, умінь і навичок екологічно доцільної поведінки, етичних норм і правил ставлення до навколишнього природного середовища неможливо в рамках теоретичного знайомства з екологічними проблемами. Необхідне розширення контактів дітей старшого дошкільного віку з природою, залучення їх в реальну діяльність з вивчення та охорони природи. Одна з форм такої діяльності – екскурсія. Екскурсія сприяє вихованню екологічно грамотної особистості, яка прагне до пізнання навколишнього середовища, дбайливого до нього ставлення. В цьому ми і вбачаємо перспективу подальших наших досліджень.

Література та джерела

1. Беленька Г. В. Розвиток мислення дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення їх з природою. *Оновлення змісту і методів дошкільної освіти в Україні: Наукові записки Рівненського пед. інституту*. 2000, № 9.
2. Білан О.І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 2006. 71 с.
3. Горопаха Н. М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001.
4. Кот Н. Куточок природи у дошкільному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010 №9. 46 с.
5. Левченко Т. Г. Рідна природа. Матеріали до занять. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 224 с.
6. Яришева Н. Ф. Основи природознавства: Природа України: навч. посібн. Київ: Вища школа, 2010. 335 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Василина Забузько

**студентка 4 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Лілія Боремчук,***

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, методист коледжу

Розкрито сутність поняття «трудоі уміння і навички». Проаналізовано вікові особливості формування основних умінь трудової діяльності у старших дошкільників. Досліджено види трудової діяльності, у яких формуються трудоі уміння і навички дітей старшого дошкільного віку.

Процес оволодіння будь-якими уміннями та навиками завжди пов'язаний з проявом волі, наполегливості, цілеспрямованості. Тому під час формування особистості дитини старшого дошкільного віку виховання тих чи інших трудових умінь і навичок має істотне значення.

У науковій літературі можна знайти різні тлумачення поняття «уміння і навички». На думку П. Гальперіна, Н. Талізної, уміння складаються з окремих дій, між якими існує тісний зв'язок. Кожна дія включає операції – спосіб реалізації дії, який в результаті неодноразового використання в стабільних умовах діяльності трансформується, втрачає свідому цілеспрямованість, автоматизується і перетворюється у навички. Навички – це, зазвичай, просте стереотипне повторення минулого досвіду, натреновані, автоматизовані дії [3, с.138].

З. Борисова, Г. Беленька, М. Машовець вказують на специфічні особливості умінь, які відрізняють їх від навичок: відсутність автоматизації при виконанні дій; постійна опора на знання і попередній досвід; наявність самоконтролю в процесі виконання дій та особливих етапів формування умінь – від первинного, елементарного уміння до вторинного, високо-розвинутого, творчого уміння. Проте, автори цілком слушно відзначають, що ознакою сформованості уміння (навички) є якість дії, а не її автоматизація, оскільки автоматизувати можна і дії, які виконуються неправильно [2, с. 14].

Незважаючи на певні розбіжності в тлумаченні термінів «уміння» і «навички» в науковій літературі, більшість науковців [2; 4; 5] вважає, що навички – це автоматизовані компоненти діяльності, які сформувалися в процесі неодноразового повторення і не вимагають свідомого контролю. Уміння ж формуються на основі наявних знань і проявляються тільки в свідомій діяльності, вони є засвоєними способами діяльності, які вимагають самоконтролю за їх виконанням. В будь-якому виді діяльності знання, уміння і навички виступають у складній діалектичній взаємодії і нерозривній єдності.

На думку О. Долинної та О. Низковської, головними умовами успішного формування трудових умінь і навичок у дітей дошкільного віку є присутність у їх трудовій діяльності таких компонентів [4, с. 19]: 1) вміння ставити мету; 2) вміння діяти під впливом суспільно значущих мотивів; 3) вміння планувати роботу; 4) вміння досягати результату та оцінювати його.

Кожен з компонентів цієї діяльності змінюється з віком дитини у процесі її розвитку. Вміння ставити мету тісно пов'язане з розвитком предметно-орієнтованої діяльності та наслідування, оскільки за цієї умови відбувається усвідомлення призначення предмета і засвоєння способу його застосування. Опановуючи способами дій за наслідуванням, у дитини поступово починає формуватися здатність до усвідомлення мети своїх дій і зв'язку між метою та результатом. У дітей старшого дошкільного віку можливість ставити мету успішно розвивається у тих видах праці, де наслідком стає матеріальний результат (вироби, праця на квітнику, прибирання). Дитина цього віку може усвідомлювати також і віддалені цілі (вирощування врожаю). Особливістю вміння дошкільника ставити мету є обов'язкова участь дорослого в його здійсненні.

Вміння діяти під впливом суспільно значущих мотивів, зокрема, виготовити іграшки для подальшої гри, отримати від дорослих позитивну оцінку своїх дій; самоствердитися; вступити в спілкування з дорослими; принести користь іншим. Прагнення дітей досягти бажаного результату стає мотивом діяльності.

Вміння планувати діяльність складається поступово з тих простих дій, які необхідно виконувати в логічній послідовності. Послідовність дій визначається вихователем, а діти поступово привчаються дотримуватися цієї послідовності.

Результат праці – обов'язковий компонент діяльності, якщо немає результату, то немає і завершеного трудового процесу. У старшому дошкільному віці відбувається порівняльно оцінне ставлення, діти здатні не тільки помітити помилки, але й проаналізувати їх причини. У них зростають власні вимоги до якості виконаної роботи, її оцінки [5, с. 31].

У старшому дошкільному віці активно розвиваються планування і самооцінка трудової діяльності (за умови сформованості всіх інших компонентів дитячої праці). Освоєні раніше види дитячої праці виконуються якісно, швидко та усвідомлено. Стає можливим опанування дітьми різних видів трудової діяльності: самообслуговування, господарсько-побутової праці, трудової діяльності в природі, ручної праці.

За допомогою праці з самообслуговування у дітей виховуються вміння і навички бути самостійними, охайними, впорядковувати дитячі іграшки та речі.

Найбільш доступна розумінню дошкільників господарсько-побутова праця. Вони можуть займатися прибиранням кімнати (протирати пил, мити іграшки, розставляти легкі меблі), ділянки (згрібати сніг, прибирати листя), брати участь у роботі, пов'язаній з ремонтом книг, іграшок, одягу.

Постійне виконання будь-яких справ, особливий емоційний настрій сприяють формуванню таких моральних якостей, як працьовитість, наполегливість, завзятість, доброзичливе ставлення до оточуючих, суспільно значущих мотивів трудової діяльності, а разом з тим колективістських основ особистості дошкільника [1, с. 45].

Має свої особливості й трудова діяльність дітей у природі. Результатом такої праці можуть бути вирощені дитиною овочі, посаджене деревце, що поєднує працю дітей з працею дорослих.

Ручна та художня праця сприяє формуванню у дошкільників навичок користування найпростішими інструментами та засвоєнню способів обробки різноманітних матеріалів (різних видів паперу, тканини, природних матеріалів). Діти оволодівають трудовими вміннями та навичками, вчаться виявляти трудові зусилля та долати труднощі. Прагнення до результату спонукає до вольових зусиль, а сам результат виступає джерелом позитивних емоцій як самої дитини, так і людей з її найближчого оточення.

В художній праці проявляються уміння дитини, готовність показати свою індивідуальність, кмітливість, винахідливість на основі раніше засвоєних знань, умінь і навичок. Це самостійне інтегрування дитиною знань і відомих способів діяльності, у результаті чого створюється новий варіант розв'язання практичного завдання.

У процесі занять дітей художньою працею вихователь може використовувати усі форми організації трудової діяльності дітей: доручення, чергування та колективну працю. Формуванню трудових умінь і навичок у дітей сприяє їх участь у підготовці до заняття, чергування у процедурі проведення, а також прибирання робочого місця після його закінчення.

Заняття художньою працею у закладі дошкільної освіти плануються циклами, що позитивно впливає на формування у дітей трудових умінь і навичок, оскільки такий розподіл навчального матеріалу надає можливість продовжувати роботу над виготовленням виробу в декілька прийомів, розвиваючи у дітей посидючість, акуратність, старанність, наполегливість – якості, безпосередньо пов'язані із вдосконаленням трудових умінь і навичок [5, с. 72].

Таким чином, впродовж дошкільного віку у дітей поступово формуються трудові вміння і навички в різних видах праці: самообслуговуванні, господарсько-побутовій та ручній праці, праці в природі. Усі трудові вміння і навички, набуті в закладі дошкільної освіти, є тим фундаментом, на якому будується подальше трудове навчання.

Література та джерела

1. Беленька Г. В. Формуємо комунікативні навички в праці. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. №3. С. 42–49.
2. Борисова З. Н. Виховання дошкільника в праці. 4-ге вид., Київ: Світич. 118 с.
3. Гальперин П. Я. Формирование знаний и умений на основе теории поэтапного усвоения умственных действий. Москва: Педагогика, 2015. 138 с.
4. Долинна О. Праця – ефективний засіб формування предметно-практичної компетенції дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. №12. С. 16–27.
5. Нечаева В. Г. Воспитание дошкольника в труде: учеб.-метод. пособ. Москва: Просвещение, 2016. 112 с.

НАОЧНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Вікторія Заєць, Катерина Москалюк

студентки 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Світлана Денисова,

викладач іноземної мови циклової комісії словесних дисциплін

Подано матеріал щодо використання наочності під час вивчення іноземної мови.. Оскільки збільшуються види наочності, потрібно правильно застосовувати їх до певних етапів уроку.

Використання наочності під час уроку, допомагає дітям краще сприймати матеріал. Принцип наочності посідає високе місце у вивченні іноземної мови. Вчителі іноземної мови прагнуть використовувати наочність як додатковий засіб запам'ятовування і збереження інформації, що сприяє розвитку уяви, зору та емоційної пам'яті.

За визначення Л. Фрідмана, «наочність – це особлива властивість психічних образів, які створюються у процесах сприйняття, пам'яті, мислення й уяви при пізнанні об'єктів навколишнього світу [4].

І. Харламов вважає, що наочність – це закономірність навчання, де саме навчання виступає як засіб пізнання навколишнього світу, предметів, явищ, подій і, «отже, здійснюється успішно тоді, коли ґрунтується на безпосередньому спостереженні й вивченні цих предметів, явищ і подій»

Отже, наочність – це один з головних дидактичних принципів у навчально-виховному процесі, розуміння якого залишається незмінним і пов'язується з іменами прогресивних педагогів XVII–XIX ст.

Вперше наочність, як принцип навчання була обґрунтована в педагогічних працях Я. Коменського де він зазначив способи використання наочності під час навчання. У своїх працях К. Ушинський стверджував, що діти мислять формами, кольором, звуками, відчуттями.

Г. Коджаспирова вважає, що у навчальному процесі наочні засоби допомагають учням у ознайомленні з явищами та процесами, які не можуть бути відтворені.

Л. Белова зазначає, що наочність можна використовувати для дітей будь-якого віку. Вона має велике значення у процесі вивчення іноземної мови. Наявність на уроці наочності допомагає учням краще зрозуміти тему, стимулює мислення та творчість та викликає інтерес до вивчення іноземної мови. Використання засобів наочності робить урок яскравішим, цікавішим, динамічнішим [4].

Науковці С. Ніколаєва, Т. Бабенко виокремили такі види наочності: слухова, образотворча і предметна. Предметна наочність – це пояснення іноземного слова шляхом демонстрації предметів. Основними предметами наочності є – шкільне приладдя, іграшки, муляжі продуктів, меблі, одяг, ручні ляльки та інше [3]. Образотворчу наочність застосовують на будь-якому етапі уроку. За допомогою цього використовують різні види завдань, тобто – повторення фраз за учителем; відповіді на запитання вчителя; постановка питань що зображено на малюнку; складання невеликих висловлювань або невеликої розповіді. До образотворчої наочності відносять: картинки, малюнки, фотографії, муляжі, слайди презентації та відео фрагменти. При використанні цієї наочності діти залучають зоровий, слуховий та руховий аналізатори [2, с. 113]. Слухова наочність відіграє роль у формуванні певного образу та його розумінні, виправляє вимову та правильно наголошує певні слова та словосполучення. Засобами слухової наочності є фонограми та аудіозаписи.

Т. Бабенко, Е. Соловова доповнили види наочності руховим. За допомогою цього виду наочності можна будувати діалоги використовуючи тільки жести, вивчати нові слова, проводити фізкультхвилинки.

Використання наочності відіграє переважно допоміжну роль, однак іноді навчальний матеріал (наприклад, явища, предмети, які учні не можуть безпосередньо спостерігати) має такий характер, що без уявлення правильне уявлення про новий об'єкт взагалі неможливе. Щоб запобігти звууженню поняття або уявлення, доцільно використовувати різні зразки зображення об'єкта. Це допоможе учням розпізнати типове, зробити крок від конкретного до абстрактного, перейти від уявлення до поняття. Отже, важливо не тільки правильно дібрати наочність до уроку, а й продумати, як поставити запитання, щоб створюваний в учнів зоровий образ активно «працював» на досягнення мети уроку [1].

В сучасному світі є актуальним застосування різних видів наочності на уроках іноземної мови. Наочність відіграє важливу роль в розвитку мислення школярів.

Отже, при правильному поєднанні різних видів наочності зростає ефективність вивчення іноземної мови, формується іншомовна комунікативна компетентність. Але при надмірному застосуванні різних видів наочності ускладнюється сприймання певних понять, тому що учні відволікаються від головного та концентрують свою увагу на другорядних речах. Тому рекомендується ретельно підбирати та використовувати наочність до різних видів діяльності.

Література та джерела

1. Басіна А. Методика викладання іноземної мови в початковій школі. Київ: Шкільний світ, 2007. 115 с.
2. Денисенко М. В. Побачив – запам'ятав – навчився! Як правильно використовувати наочність при навчанні читання англійською мовою учнів початкової школи. *Іноземні мови в навчальних закладах.* № 3. 2007. С. 112–116.
3. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт, 2005. 328 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих пед. закладів освіти. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2013. 232 с.

РАНКОВЕ КОЛО ЯК СПОСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Тетяна Зарубич

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Світлана Савчук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Розглянуто проблему ранкових зустрічей як способу активізації діяльності учнів. Висвітлено етапи ранкового кола, його структура та роль в освітньому процесі початкової школи.

Нова українська школа спрямована на те, щоб діти не лише здобували знання, а і вчилися критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами.

Одним із способів досягнення даної цілі є проведення ранкових зустрічей.

Ранкове коло – це динамічне поєднання кількох діяльностей. Їх перелік і послідовність змінюється залежно від різних факторів [3].

Цю практику впроваджують для того, щоб фізично об'єднати учнів; заохотити їх спілкуватися одне з одним; налагодити довірливі стосунки між дітьми; залучити всіх до спільної праці; дати можливість пізнати радість від виконаної роботи та здобутих знань. Головна функція ранкової зустрічі – створення сприятливого психологічного клімату на уроці.

Ранкова зустріч – це запланований, структурований збір. Учителі присвячують 10-15 хвилин кожного дня вранці для того, щоб створити позитивну атмосферу на весь період перебування дітей у школі. Ранкова зустріч відбувається в класній кімнаті на килимі, кожен займає зручне для себе положення, що сприяє більш вільному відкритому спілкуванню.

Розміщуються всі колом, це дає змогу бачити всіх, спілкуватися «очі в очі», створюючи чудовий психологічний контакт і водночас об'єднує дітей. Вчитель розміщується поруч на килимі, щоб не домінувати у спілкуванні. Кожна дитина вдумливо вітається з друзями, сидячи в колі, потім упродовж короткого часу ділиться власним досвідом зі своїми товаришами, які слухають, ставлять запитання і роблять зауваження. Після цього вся група бере участь у короткій енергійній вправі для того, щоб підсилити академічну навичку, виховувати почуття єдності.

Невід'ємними атрибутами місця проведення ранкових зустрічей є «Куточок ранкової зустрічі», «Крісло автора», «Чудове крісло». В «Куточку ранкової зустрічі» є невелика за розміром дошка, на якій розміщуються новини класу, вітання, план роботи, календар погоди, правила класу, рубрики «Добрі справи», «Особа дня», «Наші досягнення», «Радіємо» [1, с. 67].

Такі заняття дають змогу опанувати різноманітні соціальні та навчальні навички, об'єднують дитячий колектив. Під час цих занять учні вчать: висловлювати свої думки таким чином, щоб їх зрозуміли інші; уважно слухати, коли говорять інші; розв'язувати власні проблеми за допомогою слів; пропонувати свої ідеї групі; активізувати та збагачувати свій словниковий запас; аналізувати та оцінювати матеріал; використовувати вивчену інформацію.

Завдяки ранковим зустрічам учні переходять від зосередження уваги на власній особистості до взаємодії з іншими людьми. Соціальні переваги, цього періоду сприяють розвитку емпатії, активному слуханню однолітків, діти навчаються розуміти позицію інших людей. Уміння сприйняти точку зору іншої людини сприяє розвитку толерантності, виховує повагу до думки інших. Такі соціальні навички допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства.

Важливого значення набуває здатність людини говорити і слухати, робити вибір, уникати конфліктів. Учням необхідно постійно розвивати свої мовленнєві здібності, мовленнєву поведінку використовуючи можливість спілкування зі своїми ровесниками.

Школярі, які є учасниками ранкових зустрічей, як правило, демонструють вищий рівень відчуття спільноти і краще ставляться до школи і навчання, більше довіряють учителям, поважають їх. Вони мають вищий рівень навчальної мотивації і глибше почуття власної гідності. У них сформовані норми соціально-етичних стосунків і поведінки. Соціально-емоційне навчання інколи називають «відсутнім елементом», оскільки воно є частиною освіти, що поєднує академічні знання з конкретними навичками, важливими для досягнення успіху в школах, родині, спільнотах, на роботі і загалом у житті.

Вправи, які використовуються під час проведення ранкових зустрічей, допомагають учням знайти спільну мову зі своїми однолітками, навчають співпрацювати, поважати інших та їхні думки. На думку

вчених, позитивна атмосфера створюється за рахунок: довіри; відчуття приналежності до спільноти; участі в прийнятті рішень; доброти та заохочення з боку ровесників; вільного від критики ставлення вчителя, вихователя; очікування конкретних результатів; справедливості та неупередженості [3, с. 90].

Ранкова зустріч поєднує в собі соціальне, емоційне та інтелектуальне навчання кожного члена колективу класу. Ранкові зустрічі розвивають почуття належності до колективу та вміння приділяти увагу іншим, уважно слухати та брати участь у колективних діях, які є основою академічних та соціальних взаємин у межах класу протягом дня, року.

Ранкова зустріч з учнями розпочинається із запрошення. У центрі уваги ранкової зустрічі має бути її конкретний зміст. У кожного вчителя може бути унікальне «запрошення» до ранкової зустрічі. Повідомити учням про початок зборів можна, загравши якусь певну мелодію, задзвонивши у дзвоник, увімкнувши чи вимкнувши світло, заспівавши пісню тощо. Упродовж навчального року можна використовувати один або кілька сигналів, які легко розпізнати.

Ранкова зустріч складається з чотирьох основних компонентів: вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини.

Перший компонент – вітання допомагає учням відчувати себе важливими членами групи. Діти збираються в коло разом зі своєю вчителькою. Усі звертаються один до одного на ім'я, що допомагає створити дружню, доброзичливу атмосферу. Існує багато привітань, які можна використовувати.

Практика обміну інформацією – це другий важливий компонент ранкової зустрічі. Учні висловлюють свої власні ідеї, почуття, а також обмінюються важливою для них інформацією та досвідом. Однокласники ставлять запитання або коментують. Особа, яка висловлює свої думки, відповідає на запитання. Таким чином учні дізнаються про інших і надають можливість іншим дізнатись про них. Обмін інформацією формує в учнів навички вільно висловлюватися перед ровесниками та батьками.

Мета групових занять полягає в об'єднанні групи. Кожний член групи приєднується до спільних розваг – співає, грає в ігри, бере участь у різних приємних заняттях. Серед цих занять мають бути ігри, які не передбачають суперництва, а також завдання кооперативного характеру, де цінуються та враховуються індивідуальний рівень навичок та інтереси. Ці заняття потребують від учнів використання навичок критичного мислення і сприяють самовираженню. Групові заняття заохочують розвиток виразного мовлення. Вони дають змогу забезпечити соціальний, академічний і фізичний розвиток, а також створюють можливості вчитися на помилках, виявляти наполегливість у сприятливому середовищі.

Щоденні новини – завершальний елемент ранкової зустрічі. Це оголошення письмової об'яви, яка її щодня вивішується на відповідному стенді чи дошці. Оголошення налаштовує дітей на те, що вони мають учити цього дня, а також дає можливість обміркувати події та навчання попередніх днів. Щоденні новини допомагають дітям тренувати навчальні навички, сприяють розвитку математичних та мовленнєвих здібностей. Щоденні новини можуть містити різноманітні завдання (заповнення календаря, перегляд розкладу виконання робіт, створення графіка погоди), що активізують початок індивідуальної роботи або діяльності у центрах. Основна мета щоденних новин полягає в наданні інформації.

Щоденні новини сприяють розвитку демократичної практики через надання відкритої інформації, важливої для всіх, у письмовій або усній формі [1, с. 70].

Таким чином, говорячи про позитивний вплив ранкових зустрічей на розвиток дитини, слід зазначити, що вони також формують навички, говорити слухати, правильно і чітко висловлюватись, збагачують словниковий запас учнів, сприяють розвитку вміння досліджувати, аналізувати й оцінювати матеріал, спонтанно, без підготовки відповідати на запитання, приймати виклик від інших, використовувати вивчену інформацію.

Література та джерела

1. Концепція «Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 14.02.2021).
2. Навчання в початковій школі як цілісний творчий процес: теорія і практика / за ред. В. Ковтуненка. Київ, 2017. 256 с.
3. Онлайн-курс для вчителів початкових класів. URL: <https://edera.gitbook.io/glossary/organizaciya-klasu/kolo> (дата звернення 14.02.2021).
4. Стебна О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків: Основа, 2016. 212 с.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Тетяна Зарубич

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Вікторія Ричко,

викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін

Дидактична гра розглядається з позиції розвитку навчально-пізнавальних інтересів учнів. Окреслюються основні питання організації дидактичних ігор на уроках образотворчого мистецтва. Розкриваються умови розвитку дитячих інтересів на уроках образотворчого мистецтва за допомогою дидактичних ігор.

Концепція загальної середньої освіти, Закон України «Про загальну середню освіту», Державний стандарт початкової загальної освіти націлюють на те, що «інтеграція і глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі два десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють її випереджувальний характер». Сучасне суспільство змінюється досить швидко, важко прогнозувати навіть найближче майбутнє. Неможливо передбачити, які знання можуть знадобитись дитині, а які – ні. З огляду на це, ставлю перед собою завдання – не скільки накопичення дитиною інформації, скільки розвиток дитячих інтересів, вміння самостійно здобувати й використовувати на практиці нові знання, вміння співпрацювати, спілкуватися, адаптуватися до нових обставин, знаходити шляхи вирішення життєвих проблем.

Дбаючи про високий рівень знань учнів, у педагогічній діяльності варто використовувати такі форми і методи навчання, які б викликали у дітей зацікавленість навчальним матеріалом, бажання вчитися, прагнення успіху в опануванні основ наук. Досвід педагогів переконує, що досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. Тут на допомогу приходять інтерактивні ігрові технології, оскільки молодші школярі постійно відчують потребу в грі, ігровому спілкуванні, і гра для них – це перша змога виявити себе як особистість, самовизначитись, самоствердитись [1, с. 45].

Навчальна гра має структуру, що відрізняє її від інших видів діяльності. Це єдина система впливів, спрямована на формування в дитини потреби у знаннях, активного інтересу, формування більш досконалих пізнавальних навичок і вмінь. Основними елементами навчальної гри, що надають їй форму навчання і гри водночас, є навчальні та ігрові завдання, ігровий задум, правила, ігрові дії, обладнання гри, результат гри. Мета гри – забезпечення переходу від пізнавальної мотивації до професійного зв'язку з появою потреби у знаннях та їх практичного застосування в обстановці навчального процесу.

Одне з головних завдань дидактичних ігор – естетичне виховання. Досягається воно шляхом розвитку у дітей спостережливості, художнього бачення краси форми і кольору.

Дидактична гра чи вправа триває 3-5 хвилин. Пояснення змісту повинно бути коротким, зрозумілим і емоційним. Всі дидактичні ігри повинні бути узгоджені із змістом наступної образотворчої діяльності.

Дидактичні ігри важливо включати у систему уроків з образотворчого мистецтва. Це передбачає попередній відбір ігор та ігрових ситуацій для активізації різних видів сприймання, де їх використання найбільш своєчасне й ефективно порівняно з іншими методами. Педагогічні дослідження дали можливість виділити оптимальні способи використання ігрової діяльності в системі уроків:

– весь урок будується як сюжетно-рольова гра (наприклад, деякі уроки навчання грамоти, що мають на меті ознайомити дітей з новими звуком і літерою; уроки-мандрівки; уроки ознайомлення з навколишнім, розвитку мовлення тощо);

– під час уроку як його структурний елемент;

– під час уроку кілька разів створюються ігрові ситуації (за допомогою казкового персонажа, іграшки, незвичного способу постановки завдання, елементів змагальності тощо) [2, с. 99].

На уроці доцільно використовувати такі дидактичні ігри, організація яких не потребує багато часу на приготування обладнання, запам'ятовування громіздких правил. Перевагу слід віддавати тим іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидко відповідь, зосередження довільної уваги.

В удосконаленні техніки малювання, засвоєнні деяких прийомів композиції допомагає, зокрема, гра у «фотографування». На екскурсіях у природу, прогулянках дітям пропонується «видошукач» – картонна планка розміром 15*10 сантиметрів з віконечком близько 10*7 сантиметрів. Учитель загадує кожному «сфотографувати» те, що найбільше сподобалось, а після уроку образотворчого мистецтва, під час

наступної прогулянки учні колективно вгадують, який предмет чи куточок природи зображено на тому чи іншому малюнку. Одночасно відбувається аналіз робіт.

З великим задоволенням учні виконують на уроках образотворчого мистецтва ролі героїв казок. Такий ігровий прийом робить урок нестандартним, живим, і діти легко засвоюють правила образотворчої граматики.

Величезні можливості дає застосування ігор під час екскурсій у природу. Розкрити перед дітьми різноманітність та красу навколишньої дійсності, привернути увагу до малопомітних, але істотних ознак рослинного і тваринного світу значно легше, якщо залучити учнів до активного емоційного сприймання. Саме цьому сприяють сюжетні ігри та ігри-вправи з природничим матеріалом. Їх мета – навчити дітей: знаходити потрібний предмет за допомогою аналізатора (дотику, смаку, запаху), оперуючи істотними ознаками; описувати предмети й знаходити їх за описом; знаходити ціле за частиною і частину за цілим; групувати предмети за місцем, способом використання людиною; встановлювати послідовність стадій розвитку рослин.

Діти дуже добре сприймають ігри на образотворчу тематику: «Загадай – ми відгадаємо», «Що спочатку, а що потім?», «Магазин», «Овочі і фрукти», «Хто де живе?», «Знайти дерево за назвою» [1, с. 36].

Ознайомлюючись з навколишньою дійсністю, діти охоче грають у ігри («Ми прийшли до театру», «Я збираюся в гості» та ін.), які розвивають увагу, спостережливість, спонукають до самоконтролю. Адже учні діють у ситуаціях, близьких до їхнього життєвого досвіду.

На уроках тематичного малювання важливе використання таких ігрових моментів, як виконання відеорепортажів з коментарями, віршами, розповідями, інтерв'ю на вулицях.

Результативність образотворчої діяльності кожного учня залежить від того, з яким настроєм він працює, чи охоче виконує завдання. І коли дитина задоволена зробленим, коли малювання приносить їй радість, – це вже успіх педагога.

Деякі педагоги вважають, що дидактичні ігри найдоцільніше проводити наприкінці уроку, оскільки в цей час діти найбільше стомлені. Це не завжди правильно, нерідко саме ігрова ситуація може бути найкращим початком уроку. В ігровій формі можна ефективно ознайомити дітей з новим способом, поживити процес тренувальних вправ. Діти із задоволенням виправляють помилки Незнайка, «розмовляють» з Чомучкою, учаться в «лісовій школі» або діють разом з казковим героєм, виконуючи тренувальні вправи. В іграх-вправах молодші школярі знаходять виходи з числових лабіринтів, розв'язують ребуси, складають загадки. Це не тільки поживляє навчальний процес, а й запобігає втомі [3, с. 78].

Отже, дидактична гра в усіх своїх видах виконує різні функції, але домінує мотиваційна; саме з цих позицій слід оцінювати її переваги порівняно з іншими методами навчання. Моделювання ігрової діяльності на матеріалі образотворчого мистецтва є перспективним для удосконалення й формування навичок образотворчої діяльності школярів, насамперед з позицій розуміння ролі ігор в розвитку учнів молодшого шкільного віку; для формування методики керівництва ігровою діяльністю, що буде ефективною за умови здійснення педагогічного впливу на гру як складну багатокомпонентну систему; для розуміння впливу ігор на коригування і підвищення результативності навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.

Література та джерела

1. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі. Київ: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2016. 245 с.
2. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Основа, 2017. 215 с.
3. Телячук В. Інноваційні технології навчання в початковій школі. Вінниця, 2018. 178 с.

ОПТИМАЛЬНІ УМОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Богдан Згоранець

**студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.**

Вивчено дієві способи загартування школярів на традиціях народної педагогіки. Подано перелік оздоровчих технологій для використання в умовах сім'ї школяра.

Емпіричним шляхом народна педагогіка дійшла висновку, що вдале просування фізичного

розвитку людини сприяє виробленню таких важливих її рис, як наполегливість, відвага, рішучість, чесність, дисциплінованість, потяг до праці, впевненість у своїх можливостях, оптимізм, колективізм, здатність до переборення труднощів. Кожний знає, що фізично загартована людина рідко хворіє на інфекційні хвороби, може стійко переносити холод і спеку, погодні й життєві негоди, витримувати тривале фізичне навантаження.

Найбільш дієвими природними способами загартування школярів на народній основі є сонячні і повітряні ванни та ходіння босоніж.

Одним із найважливіших засобів загартовування організму, за народною педагогікою, є сонячні промені. Вони справляють різноманітний вплив на організм. Кращому загартуванню сприяє систематичне перебування на свіжому повітрі. Через це слід узяти за правило: повітряні ванни – в будь-яку погоду (крім сильного дощу).

Особливо цінними для здоров'я є відпочинок під деревами, на дачі, в селі, на лісовій галявині, оскільки дерева (особливо черемха, береза, сосна, ялина та ін.) виділяють багато фітонцидів, які згубно діють на деякі бактерії та хвороботворні грибки. Такі повітряні ванни сприяють зміцненню здоров'я.

Як показав багаторічний досвід В. Сухомлинського, сон молодших школярів узимку в провітрюваному приміщенні або з відчиненою кватиркою, а влітку – надворі сприяє загартовуванню дітей. За умов села фітонциди злакових та лугових рослин знищують збудників легеневих захворювань. І якщо дитина дихає таким повітрям, то, як засвідчили спостереження, вона не хворіє застудними хворобами.

Порівняно з обтиранням більш сильнодіючою процедурою є обливання. Його слід проводити після місячного вологого обтирання. Обливання здійснюють із глечика, або звичайної городньої поливальниці.

Ходіння босоніж слід розглядати як один із засобів зміцнення здоров'я молодших школярів. Починати ходити босоніж найкраще влітку. Спочатку в теплу погоду слід походити по землі кілька хвилин. Потім тривалість ходіння босоніж поступово збільшується й воно стає повсякденним явищем.

Батькам і педагогам доцільно ознайомити дітей із системою природного оздоровлення організму – оздоровчою системою Порфирія Іванова, і його порадами викладеними у «Детці», їх дванадцять:

1. Двічі на день купайся в природній холодній воді, щоб тобі було добре. Купайся, де тільки можна: в озері, в річці, ванні, приймай душ або обливайся. Гарячі купання завершуй холодними.
2. Перед купанням або після нього вийди на природу, стань босоніж на землю, а взимку на сніг хоча б на 1-2 хвилини. Вдихни ротом кілька разів повітря й подумки побажай собі та всім людям здоров'я.
3. Не вживай алкоголю і не кури.
4. Старайся хоч би раз на тиждень обходитись зовсім без їжі і води (з 18-20 год. у п'ятницю до 12 в неділю). Це твої заслуги і спокій. Якщо тобі важко, то витримай хоча б протягом доби.
5. О 12 годині в неділю вийди на природу босоніж і кілька разів глибоко вдихни й видихни. Це свято твого тіла. Після цього можеш їсти все, що тобі подобається.
6. Люби навколишню природу. Не плюй довкола і не випльовуй із себе нічого, бо це твоє здоров'я.
7. Вітайся з усіма й всюди, особливо з людьми похилого віку. Хочеш бути здоровим – вітайся з усіма.
8. Допомагай людям усім чим можеш, особливо бідному, хворому, скривдженому, нужденному. Роби це з радістю. Відгукнися на його біду душею і серцем. Ти знайдеш у ньому друга й допоможеш справі загального миру.

9. Подолай у собі жадібність, лінощі, самовдоволення, користолюбство, страх, лицемірство, пиху. Вір людям і люби їх. Не говори про них неправду і не бери близько до серця недобрих думок про них.

10. Звільни свою голову від думок про хвороби, немочі, смерть. Це твоя перемога.

11. Думку не відокремлюй від діла. Прочитав – добре, а найголовніше – роби.

12. Розповідай і передавай досвід цього діла, але не хвалися і не звеличуйся в цьому. Будь скромним.

Ми пропонуємо перелік елементів оздоровчих технологій природного загартування з урахуванням традицій народної педагогіки, які можна щоденно виконувати в домашніх умовах:

- слідкувати за правильним диханням;
- забезпечити сон із доступом свіжого повітря;
- при потребі робити самомасаж певних частин тіла для зняття втоми;
- проводити релаксацію, ауто-генне тренування для зняття втоми;
- правильно підбирати продукти харчування;
- вживати переважно рослинну їжу;
- вживання солі, цукру звести до мінімуму;
- пити чисту воду; правильно готувати чай; вживати чай власного збору;
- харчуватись із урахуванням екологічного стану місця проживання;
- загартовувати організм;
- дотримуватись режиму навчання, праці та відпочинку;

- організувати своє життя з урахуванням біоритмів природи й індивідуальних біоритмів;
- боротися зі шкідливими звичками; не вживати наркотиків, алкоголю, тютюну;
- гуманно ставитись до оточення;
- підтримувати добрий мікроклімат у сім'ї;
- дотримуватись мовного етикету;
- постійно підтримувати гарний настрій; не допускати конфліктних ситуацій;
- вести щоденник здоров'я;
- усвідомлено ставитись до життя, сприймати його як найвищий дар природи;
- формувати індивідуальний здоровий стиль життя;
- готуватися до обрання своєї майбутньої професії з урахуванням стану здоров'я.

Також слід в оздоровчу технологію фізичного загартування школярам щоденно і сезонно виконувати такі режимні елементи: кожне купання закінчувати обливанням холодною водою; оптимально організувати рухову активність; проводити оздоровчі настанови; якомога більше ходити босоніж; методично правильно загоряти влітку; по змозі заготовлювати рослинні продукти для чаю та відварів; застосовувати оздоровчі дієти, очищати організм; визначити місце сну, навчання, відпочинку; удосконалювати індивідуальну оздоровчу систему.

Література та джерела

1. Валеологія. Київ: Знання України, 1996. 336 с.
2. Ведмеденко Б. Ф. Теоретичні основи і практика виховання молоді засобами фізичної культури. Київ: ІСДО, 1993. 158 с.
3. Грушко В. С. Основи здорового способу життя для всіх і кожного. Тернопіль: Астон, 1999. 368 с.
4. Давидюк Г. М. Валеологія. Луцьк: Надстир'я, 1998. 158 с.
5. Приступа С. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Троян, 1991. 104 с.
6. Стельмахович М. Г. Піклування про здоров'я і фізичний розвиток дітей. *Народна педагогіка*. Київ: Рад. школа, 1985. С. 201–211.
7. Тонконоженко В. О., Тонконоженко О. О. Бережи здоров'я змолоду. Поради лікаря. Київ: Здоров'я, 1990. 32 с.
8. Цьось А., Кліш І. Традиції родинного фізичного виховання в Україні. *Рідна школа*. 2001. № 7. С. 29–32.
9. Цьось А. В. Фізичне виховання в календарній обрядовості українців. Луцьк: Настир'я, 2000. 376 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Леся Зембіцька

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової та мистецької освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Наталія Калита,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, к. пед. наук,

Розкрито формування екологічної грамотності в учнів початкової школи. Розглянуто роль сім'ї та школи та їх вплив на формування екологічної грамотності учнів.

Формування екологічної компетентності громадян України є одним з найголовніших пріоритетів розвитку освіти, що проголошено деклараціями ООН і врегульовано низкою інших законодавчих документів нашої держави. У Концепції сталого розвитку, присвяченій проблемам довкілля й гармонійного розвитку людства, значної уваги приділено екологічній культурі та свідомості, інформованості людей в аспекті ситуації у світі, власному життєвому середовищі, їхній обізнаності з можливими шляхами розв'язання кризових екологічних ситуацій, концептуальними підходами до збереження біосфери. Екологічно доцільні зміни у свідомості людини можуть бути здійсненими через оновлення змісту екологічної освіти й виховання [3 с. 326].

Концепція «Нова українська школа» передбачає ключову компетентність, яку набувають учні, екологічна грамотність і здорове життя, уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя» [2, с. 6].

З екологічною грамотністю є проблема збереження молоддю власного здоров'я. Статистичні дані свідчать, що з кожним роком зростає не тільки сезонна захворюваність серед учнівської молоді, але й кількість учнів з хронічними хворобами і хворобами, що потребують тривалого лікування. Відповідно до

прогнозування розвитку освітньої системи, однією з найважливіших потреб сучасного життя людини є її екологічна грамотність та здорове життя. Вирішення такої проблеми, в першу чергу, буде пов'язано з проблемою низької екологічної грамотності та зневаги до законів довкілля.

Теоретичні засади екологічної грамотності та здорового способу життя розглядаються в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців: С. Бондар, А. Маркової, Дж. Равена, А. Хуторського, О. Царенко, І. Ящук та ін. Основні підходи до формування екологічної грамотності та її сутності визначено у працях О. Гуренко, С. Жданової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко та ін.

Основною метою екологічної освіти та формування здоров'язбережувальної компетенції є формування культури поведінки і відповідного ставлення до навколишнього середовища. Сюди відносять інтеграцію природничо-наукових суспільно-гуманітарних знань як фактора виховання екологічної (культури, формування екологічної свідомості і мислення, морально-етичне виховання як компонент виховання екологічної культури, виховання у школярів відповідального ставлення до навколишнього середовища і до здоров'я) [1].

Екологічна грамотність, на нашу думку, це в дітей формують правильні екологічні цінності щодо до охорони навколишнього середовища, виконання побутових елементарних обов'язків, які виникають у житті кожної дитини, цінного ставлення до свого здоров'я.

Екологічно-грамотними діти будуть тоді коли у навчальному закладі будуть практикувати сортування сміття, збирання макулатури тощо. Можливо залучати учнів та батьків спільно брати участь у прибиранні окремих об'єктів свого міста, села, проводять іншу волонтерську діяльність.

У сімейному вихованні дитини, у її повсякденному житті батьки теж повинні заохочувати дітей бережливо ставитися до споживання природних ресурсів, електроенергії тощо.

Освітні навчальні заклади щодо формування екологічної грамотності учнів проводять різні екологічні флешмоби, учні беруть участь у прокладанні туристичних маршрутів та екостежок.

Багато шкіл мають облаштовані контейнери для відпрацьованих акумуляторів, батарейок, які учні та вчителі приносять з дому, організовано здають зібрані елементи живлення у відповідні центри утилізації.

Цікавими для учнів початкової школи є різноманітні акції екологічного спрямування, наприклад «Посади дерево», «Нагодуй пташок» та багато інших різноманітних заходів, які сприяють формуванню у учнів початкової школи екологічної грамотності.

Важливого значення педагоги надають неперервності екологічної освіти, яка не повинна обмежуватися школою, а охоплювати всі форми людського існування (дошкільця, школу, працю, відпочинок, дозвілльєву діяльність, оточення, сім'ю, професію, суспільство, міжнародні зв'язки).

Сучасний же період характеризується ширшим розумінням мети природоохоронної освіти. Поряд з прищепленням любові до природи висувають мету виховання почуття турботи про якість довкілля, громадянської відповідальності за стан навколишнього середовища, формування здоров'язбережувальної компетенції засобами дозвілльєвої діяльності.

Створення у початковій школі оздоровчої виховної системи, яка зорієнтована на формування позитивної мотивації учнів щодо здорового способу життя та побудову рівноправних стосунків в інтерактивній взаємодії «батьки-учні-педагоги», можливе за умови розроблення та впровадження інноваційних педагогічних технологій, що є основою здоров'ятворчості учнів початкової школи [4, с. 175].

Саме формування екологічної грамотності в учнів початкової школи включає в себе різноманітні оздоровчі завдання, які спрямовані на охорону життя, зміцнення здоров'я, всебічний фізичний розвиток, загартування та удосконалення функцій організму дітей, підвищення фізичної та розумової працездатності. Їх вирішенню сприяє створення відповідних умов (раціонального режиму, харчування та ін.), урізноманітнення організаційних форм фізичного виховання (заняття, ранкова гімнастика, рухливі ігри тощо), підвищення рухової активності дітей протягом дня та ін.

Формування екологічної грамотності та здорового життя в учнів початкової школи – це складна, довготривала робота батьків, учителів, дітей, яка відкриває дитині можливості взаємодії зі світом природи, спонукає її самій стати безпосереднім учасником загального саморозвитку та самореалізації особистості.

Слід зазначити, що потреба формування екологічної грамотності учнів початкової школи актуалізується у кількох змістовно самостійних напрямках – гармонізації взаємодії дитини і природи, екологічної і компетентісно орієнтованої освіти. Екологічна освіта має бути міждисциплінарною, спрямованою на вирішення проблем взаємодії довкілля й економічних потреб суспільства. Визначаючи мету екологічної освіти, варто виходити з того, що кінцевим результатом екологічної освіти є формування людини нового типу з новим екологічним мисленням, здатної усвідомлювати наслідки своїх дій стосовно навколишнього середовища, і такої, що вміє жити у гармонії з природою.

Література та джерела

1. Валеологічна освіта та виховання: сучасні підходи, доступність і шляхи їх розвитку в Україні: Зб. науково-практичних статей / за ред. В. М. Оржеховської. Київ: Магістр-S, 1999. 118 с.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 19.02.2021).
3. Ратушняк О. М. Формування екологічної компетентності учнів початкової школи. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. Збірник наукових праць. 2014. Вип. 16. С. 325–330.
4. Тарасенко Г. С. Естетична цінність природи в системі стратегічних орієнтирів екологічного виховання. *Педагогіка і психологія*. 1997. №1. С. 170–177.

ПАРНА ТА ГРУПОВА РОБОТА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Василина Ілько

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової та мистецької освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Лілія Стахів,

зав. кафедри педагогіки та методики початкової освіти, к. пед. наук

Простудійовано роль парної та групової форми навчальної діяльності, які мають місце на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ», висвітлено їх переваги, запропоновано правила дружньої роботи під час їх здійснення, а також розроблено пам'ятки для учителів, які сприятимуть ефективному їх використанню в освітньому процесі початкової школи.

Сьогодні у сучасній початковій школі зосереджено увагу на впровадженні різноманітних педагогічних технологій, зокрема технології організації групової форми навчальної діяльності. На це націлюють державні освітні документи, прийняті урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Професійний стандарт учителя (2020 р.) та ін. [1; 3; 4].

Детальний аналіз чинних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти, зокрема для шкіл I ступеня, укладених відповідно до Держстандарту, акцентовано на формуванні в учнів низки інноваційних компетентностей. Ця нормативно-правова база підкреслює, що це завдання може бути вирішене завдяки правильній організації уроків чи інтегрованих навчальних занять «Я досліджую світ» відповідно до освітніх галузей, зокрема й природничої [1].

Питання про групові форми навчальної діяльності в психолого-педагогічній літературі посідає важливе місце, оскільки вони відкривають для учнів можливості доброзичливої співпраці, стосунків, дотримання правил етикету. Детальний аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури дозволяє стверджувати, що групова форма виникла як альтернатива чинним традиційним формам навчання, в основі закладені ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини [5].

На початку ХХ ст. виникла система індивідуалізованого навчання під назвою «дальтон-план» як альтернатива урокам зазубрювання. У 50-і роки 20 ст. на Заході групові форми навчальної діяльності активно розвивалися, в той час як в Україні було виявлені їх значні недоліки: зниження ролі вчителя, відсутність в учнів мотивації учіння, неекономне витрачання часу. А раціональні зерна, які вони містили, було забуто. На Заході значний внесок у розвиток теорії групової навчальної діяльності зробили французькі вчені – педагоги Р. Галь, Р. Кузіне та ін. Найбільший інтерес до групових форм навчальної діяльності спостерігається за останні два десятиріччя.

Сьогодні ми бачимо, як парна та групова форми навчальної діяльності активізуються у сучасній початковій школі, оскільки стало ефективне інтерактивне навчання, а інтерактивні вправи під час його здійснення проводяться завдяки парної та групової форм навчальної діяльності.

Групова робота виступає спільною діяльністю, яка не ізолює учня один від одного, а, навпаки, дозволяє реалізувати природні прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці, адже учням простіше до ровесників звертатися за поясненням матеріалу, ніж до вчителя [5].

Групово-навчальна діяльність сприяє активізації і результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати свою точку зору, а також прислуховуватися до думки товаришів, сприяє культурі ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці, оволодінні учнями формами взаємодопомоги. А це є втілення ідей Концепції Нової української

школи [4].

Акцентуємо увагу на тому, що як вид навчальної діяльності школярів, групова діяльність є багатофункціональним елементом. Детальний аналіз наукових досліджень і досвід роботи в школі дозволяють стверджувати, що групові форми роботи показують високі результати засвоєння знань, формують уміння, сприяють організації більш ритмічної діяльності кожного учня. Функціями групової діяльності учнів науковці вважають мотиваційну, навчальну, розвивальну, виховну, організаційну. У груповій роботі дитина бере на себе функції вчителя і виконує дорослі види діяльності.

Погоджуючись із думкою сучасних науковців, ми виокремлюємо такі переваги групової форми навчальної діяльності: більший обсяг виконаної роботи; висока результативність у засвоєнні знань і умінь; вміння співпрацювати; розвиток гуманних стосунків; самоконтроль, планування [5].

Вважаємо, що групова робота на уроках в початкових класах буде ефективною, якщо дотримуватися таких вимог: правильно групувати групи; методично обґрунтовано вибирати той чи інший вид групової навчальної діяльності; ретельно продумувати структуру уроку чи навчального заняття; розробляти інструкції, пам'ятки; регулювати міру вчительської допомоги групам у процесі їх роботи; вчити співпрацювати [5].

Ми погоджуємося із думкою сучасних науковців в тому, що можна використовувати різні форми діяльності на різних етапах уроку: парну, ланкову (малу групу), диференційовано-групову (групи з різними навчальними можливостями), кооперативно-групову (виконання частини загального, рівноцінного за ступенем складності класного завдання), індивідуально-групову.

Однак, щоб парна чи групова форми навчальної діяльності були ефективними, ми подаємо такі „Правила загального обговорення”: не говорити всім разом; заперечуючи, звертатися безпосередньо до учня; всім слухати один одного; постійно використовувати позначки „+”, „-”, „?” [5].

Також доцільно використовувати на уроках такі «Правила дружньої роботи»: перед роботою потрібно домовитися, хто що буде виконувати; не сперечатися даремно; намагатися зрозуміти один одного.

Для роботи в парах можна запропонувати такі відомі прийоми, як: взаємоперевірку, взаємодиктант, складання плану оповідання, розв'язування прикладів тощо.

Оцінюється групова робота за такими критеріями: Ми радилися без шуму; Ми говорили чарівні слова; Ми розмовляли пошепки; Ми поважали думку іншого. Також для оцінювання доцільно запропонувати учням уявити, що група одержала смачний торт в нагороду. Завдання буде полягати таким чином: поділити умовний торт між членами групи так, як вони працювали. Такий вид оцінювання стимулює освітній процес, розвиває впевненість у дитини.

Зазначаємо, що у груповій роботі дитина не має коли байдикувати, оскільки кожен має свої обов'язки. Учні повинні: сидіти в колі один біля одного; обговорювати завдання спільно; ділитися всіма приладами; мати спільну мету; відчувати персональну відповідальність за результат роботи; поважати роль лідера; сподіватися на очікувану допомогу; збагачувати знання і вміння усіх членів групи тощо.

Активному навчанню в групах сприяє і розміщення парт у класі. Одномісні парти дають можливість моделювати, змінювати їх розташування. Розміщення в класі столів дугою чи півколом дозволяє забезпечити кращі умови для взаємодії окремих груп.

Наголошуємо на тому, що в освітньому процесі сучасної початкової школи важливе місце займає парна робота, її доцільно проводити на всіх уроках чи навчальних заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Ми повністю погоджуємося із думкою сучасних науковців в тому, що коли учитель переконується, що учні в парах можуть вести дискусію, спільно виконувати завдання, навчати один одного, можна переходити до більш складного виду групової діяльності – ланкової.

Оскільки кожна група має сильних, середніх та слабких учнів, вчитель керує роботою групи через розроблені власноруч чи науковцями пам'ятки, інструкції. Так, наприклад, можна запропонувати таку пам'ятку: прочитайте завдання; домовтесь, хто за ким буде називати питання; виконайте кожен свою частину роботи; обговоріть у групі правильність роботи кожного; дайте оцінку роботи кожного в групі; визначте, хто буде повідомляти про результат роботи [1; 5].

Отже сучасний учитель початкової школи повинен виховувати у дітей такі риси, які будуть необхідні майбутньому демократичному українському суспільству, а саме: вміння самостійно і критично мислити, бути творчими, вміти окреслювати проблеми і вирішувати їх. Такий підхід зорієнтований від позиції «чому навчати», на позицію «як навчити». Цьому сприятиме парна та групова форми навчальної діяльності.

Література та джерела

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyv-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 28.01.2021).
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

3. Закон України «Про освіту»: URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 28.01.2021).
4. Концепція Нова українська школа URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення: 28.01.2021).
5. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі: навч. посіб. Дрогобич: РВВ ім. І Франка, 2010. 184 с.

ФЕНОМЕН ТВОРЧОСТІ ФРИДЕРИКА ШОПЕНА – «ПОЕТА ФОРТЕПІАНО»

Світлана Ільницька

**студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Оксана Юрчук,

викладачка циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Визначено індивідуальні риси творчості Ф. Шопена, які виділяють його серед інших композиторів-романтиків. Розкрито національно-суспільне значення творчості. Схарактеризовано новаторство у трактовці жанрової палітри композитора.

Небагато є композиторів, чия творчість віднесено до найкоштовніших скарбів світового мистецтва, і в той же час вона доступна найширшим колам слухачів, користуючись світовою популярністю в дійсному та глибокому сенсі даного слова. Та навіть серед цих щасливців геніальний польський композитор Фридерик Шопен займає місце в багатьох відношеннях виняткове. Інші видатні митці минулого – Моцарт, Бетховен, Чайковський – проявили себе в різноманітних жанрах і формах музики, написавши великомасштабні твори – симфонії, опери. Шопен же стоїть в одному ряду з цими геніями, незважаючи на те, що він майже повністю обмежився творчістю для одного інструмента – фортепіано, і притому переважно творами невеликого об'єму. Він, як ніхто інший, зумів багато висловити в малому, виразити глибокий зміст у скромних за масштабом формах; а з фортепіано він видобув таке багатство яскравих барв і найтонших відтінків, що воно ніби замінило собою цілий оркестр, зберігши, однак, специфічні якості інструмента камерного, інтимного.

Добре відомо, що найбільшою популярністю у широкого кола слухачів користується вокальна музика: адже живе дихання людського голосу та зв'язок зі словом надають їй більшого безпосереднього впливу й доступності. Шопен же виявився одним із найпопулярніших композиторів, незважаючи на те, що майже не писав вокальних творів [3]. Він надав фортепіано властивості не лише оркестру, але й людського голосу; адже мелодійність багатьох фортепіанних творів Шопена така, що їх хочеться співати; і вони дійсно нерідко співаються в концертах, а також виконуються в перекладенні для скрипки та віолончелі – інструментів більш наспівних, ніж фортепіано. Нехай при цьому музика Шопена втрачає децицію своєї принадності (подібно віршам при перекладі на іншу мову), але сам факт таких перекладів – зайве свідчення надзвичайної мелодійності шопенівських мелодій.

На відміну від багатьох сучасних Шопену композиторів (Берліоз, Ліст, почасти Шуман), Шопен не писав програмної музики, себто не пов'язував свої твори безпосередньо з будь-якими певними літературними сюжетами, філософсько-поетичними ідеями тощо. Але музичні образи митця настільки виразні, одухотворені і в той же час відчутно-конкретні, картинні, що по відношенню до багатьох його творів хочеться дати літературно-поетичне тлумачення, «приєднавши» до них програму.

Цікаво, що Шопен у зрілих своїх опусах майже не цитує зразків польської народної музики. Відомо також, що, незважаючи на численні поради співвітчизників, він так і не захопився ідеєю створення опери на польський національно-історичний сюжет. Але, тим не менш, Шопен – як по музичній мові й загальному колориту своїх творів, так і по їх основних образах та ідеях – є глибоко національним композитором, творчість якого винятково міцно пов'язана з характером, думками і прагненнями його народу та з історичною долею його батьківщини [5].

Можливо, за своїм національно-суспільним значенням творчість Шопена в певному відношенні навіть не має собі рівних. Адже важко назвати іншого композитора, на долю якого би випала велика честь бути, подібно Шопену, майже півтора століття безумовно головним і загальновизнано найяскравішим представником культури своєї країни та духа свого народу перед світом [1].

У творчості Шопена втілено цілий світ людських почуттів, сповнений яскравих контрастів і досі невідомий музичному мистецтву за багатством і різноманітністю найтонших відтінків емоційних станів, які

змінюються напрочуд гнучко, вільно, іноді примхливо, іноді ледь вловимо, але завжди психологічно виправдано. При цьому тонкість і вишуканість шопенівської музики зовсім не означає будь-якої вузькості, замкнутості чи обмеженості її змісту. Композитор виразив широкий світ почуттів людей цілого покоління і зробив це з такою силою художньої переконливості, що радості й печалі, надії та пориви, екстази і страждання, відображені в його музиці, захоплюють і сьогодні, і завжди будуть торкатися до сердець слухачів.

Мистецтво, що відтворило різноманітні відтінки сокровених душевних порухів людини, все багатство його світосприйняття, – мало величезне прогресивне значення. Адже стверджуючи цінність людської особистості, таке мистецтво вимагало її необмеженого розвитку, її розкріпачення, і, так чи інакше, пов'язувалося з боротьбою проти пригнічення, боротьбою за свободу народів. Тонкий психологізм музики Шопена, її народність та революційна направленість – лише різні сторони одного явища [4].

Новий зміст дуже збагатив і виразові музичні засоби. Шопен по праву вважається одним із сміливих новаторів у мистецтві. Однак у його творчості майже не відчувається елемент «ломки старого», зазвичай пов'язаний із новаторством: Шопен перетворив мелодію, гармонію, музичну форму, трактовку жанрів, нарешті, фортепіанну фактуру і саме звучання інструмента неначе одним чарівним дотиком. От чому його музика так багато говорить і серцю, і уяві – і хвилює, і дивує.

Виняткове новаторство і сміливість Шопен проявив у трактовці та перетворенні як «успадкованих» ним жанрів (танці, етюди, сонати), так і в створенні нових (прелюдія як самостійна романтична мініатюра, інструментальна балада). При цьому різноманітні жанри його творчості не ізольовані, а вільно переплітаються. На тонкому перетворенні та поєднанні такого роду зв'язків у значній мірі заснований неповторно індивідуальний і разом із тим яскравий та чіткий характер виразності шопенівських творів. У цій міцній опорі на численні жанрові зв'язки та засоби також криється одна з причин особливої життєвості й доступності музики Шопена, котра, втілюючи найневловиміші відтінки та переходи настроїв, ніколи не впадає в суб'єктивізм, і завжди зберігає об'єктивну основу та загальну значимість.

Таким чином, класичну стрункість шопенівського стилю не варто розуміти як прояв певної академічної помірності його романтичних устремлень, заснованих на компромісі між принципами віденських класиків і романтиків. Шопен – один із найяскравіших та послідовних романтиків-новаторів. Але він зумів як у невеликих, так і в більш крупних своїх творах поєднати найбільш сміливі досягнення романтичного напрямку з бетховенівською логікою, динамічністю й інтенсивністю розвитку музичної думки і з моцартівською ясністю та пропорційністю форми [2].

Музика Шопена стверджує, що дійсно величним у мистецтві може бути тільки явище національно-грунтовне і притому зовсім не національно обмежено, а широко асимілює досягнення світового мистецтва. Вона свідчить, що плодотворним є те новаторство, котре служить втіленню нового значного змісту, розвиває класичні традиції.

Література та джерела

1. Асаф'єв Б. В. Шопен. Опыт характеристики. *Шопен, каким мы его слышим*. Москва: Музыка, 1970. С. 46–69.
2. Бэлза И. Исторические судьбы романтизма и музыка. Москва: Музыка, 1985. 200 с.
3. Галацкая В. С. Музыкальная литература зарубежных стран. Вып. III / под ред. Е. М. Царевой. Москва: Музыка, 1981. 560 с.
4. Конен В. История зарубежной музыки. Вып. III. Германия, Австрия, Италия, Франция, Польша с 1789 года до середины XIX века. Москва, 1984. 634 с.
5. Кремлев Ю. Фридерик Шопен: очерк жизни и творчества: 3-е изд. Москва: Музыка, 1971. 605 с.

РОЛЬ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анна Калапуша, Катерина Москалюк

студентки 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Надія Антонюк,

голова циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін, к. пед. наук

Висвітлено сутність проблемного навчання у поглядах педагогів різних часів та його роль у сучасній українській школі.

У XXI столітті провідні держави світу продовжують опановувати стратегію людського розвитку. В Україні також має встановлюватись стратегія випереджувального розвитку освіти і науки, моральних, фізичних, інтелектуальних та інших сутнісних сил особистості, які б забезпечили її самореалізацію. Як не

дивно, але зараз вже саме життя вимагає від нас розробки і втручання диференційованого підходу до освіти. Саме для цього у початковій та середній освіті України об'єктивною реальністю стало існування проблемного навчання, як однієї з альтернативних до традиційного типу навчального процесу [5, с. 59].

Таке навчання слугує продуктивному і активному засвоєнню учнями найважливіших знань, а також формування вмінь та навичок. Головне завдання – це навчити дітей вирішувати проблеми, спілкуватися, знаходити вихід із нестандартної ситуації, навчити їх жити.

Що ж таке проблемне навчання? Це метод навчання, в якому реальні складні проблеми використовуються як освітній інструмент.

Таке навчання передбачає застосування таких прийомів і методів викладання, які призводили б до виникнення проблемної ситуації і зумовлювали застосування школярами відповідних дидактичних методів навчання.

Історично проблемне навчання бере початок ще із сократівських бесід. Давньогрецький філософ Сократ, заперечуючи пізнання світу і природи через їх недоступність людському розуму, намагався довести, що люди повинні пізнавати самих себе і вдосконалювати свою мораль. Він проводив різноманітні бесіди з питань моралі на площах, змушував своїх слухачів шляхом запитань і відповідей знаходити «істину», не пропонуючи при цьому готових положень і висновків, адже «в суперечці народжується істина». Такий стиль ведення бесід зі слухачами став називатись сократівським, а з часом – евристичним [3, с. 57].

Ян Амон Коменський був проти традиційного навчання, метою якого було, щоб діти «мислили чужим розумом». Костянтин Дмитрович Ушинський вважав одним з головних завдань це активізація дитячого мислення та здатність формувати незнайомі знання.

Джон Дьюї зазначив недолік традиційного навчання в тому що у дітей є обмеження їхньої логіки та думок в певних межах, що не дуже йому сподобалось. Діти просто заучують матеріал, через що вони припиняють думати. Через вплив вчителя природжена здатність до творчості заглушується.

Вінцент Оконь суть проблемного навчання розуміє, як «сукупність дій, які створюють проблемну ситуацію, дають учням необхідну допомогу у вирішенні проблем, після цього дані рішення перевіряються і, нарешті, закріплюються нові знання».

Ісаак Якович Лернер під проблемним навчанням бачив те, що «школяр, яким керує вчитель, розв'язує нові для нього пізнавальні і практичні проблеми у певній системі, що відповідають освітньо-виховним цілям навчального закладу».

Володимир Кудрявцев роль проблемного навчання бачить у формуванні перед дітьми дидактичних проблем, у розв'язуванні й засвоєнню учнями узагальнених знань та принципів вирішення проблемних завдань.

Суттєву роль у створенні теорії проблемного навчання відіграла концепція американського психолога Джерома Брунера. Головною основою є ідея структурування навчального матеріалу і домінуючої ролі інтуїтивного мислення в процесі засвоєння нових знань.

Вчитель повинен навчитися спеціальними прийомами створювати проблемні ситуації там, де вони самі не виникають, систематично зіштовхувати учня з послідовно ускладненими навчальними проблемами і керувати ходом його пізнавальної діяльності протягом всього курсу навчання. Також потрібно навчити учнів прийомів аналізу виникаючих проблемних ситуацій, баченню проблем, їх усвідомлення й формулюванні, способам евристичної діяльності щодо вирішення поставлених проблем, що в кінцевому підсумку призводить до зміни структури розумового процесу і формування логіко-теоретичного та інтуїтивного мислення [1, с. 154].

Проблемне навчання спрямоване на оволодіння, закріплення та розвиток в школярів встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, що допомагають вирішувати ситуації та досягати необхідних результатів. Звісно, такий підхід несе більш практичний зміст, тому що теперішній світ потребує відважних, оригінальних, винахідливих та самовпевнених людей. Саме через це виділяють такі функції проблемного навчання.

Загальні функції проблемного навчання:

- засвоєння учнями системи що спрямовані на застосування в реальному житті;
- розвиток інтелектуальних та індивідуальних здібностей творчого характеру;
- формування особистості молодшого школяра, розвиненої всебічно та гармонійно.

Якщо говорити про особливості проблемного навчання, то перша полягає в тому, що вона визначає глибину знань і незвичайний тип мислення, друга – глибокість переконань, третя – творчо використовувати знання у житті. Ці особливості є соціально значимі, і виконують завдання тогочасної школи. Інші п'ять мають спеціально-дидактичний характер і обумовлюють ефективність дії перших трьох [7, с. 36].

Відтепер в освітньому процесі України є велика кількість програм, методів та способів навчання. Для самостійного навчання школярів потрібно використовувати проблемне навчання, для кращого засвоєння знань. Суть проблемного навчання полягає в тому, щоб формувати творчу діяльність, розвивати

творче мислення. Воно спрямоване на те, щоб учні самі вирішували проблеми, відкривали щось нове. В основі проблемного навчання лежить особистісно-діяльнісний підхід до організації процесу навчання.

Проблемне навчання направлене на розвиток пізнавальної самостійності учнів, формуванню їх творчого, логічного, раціонального і критичного мислення і пізнавальних здібностей. Це є головною відмінністю цього навчання від традиційного пояснювально-ілюстративного навчання.

Таким чином, перевагами проблемного навчання є: формування пізнавального інтересу або особистісної мотивації учня; висока самостійність учнів; розвиток розумових здібностей учнів.

Література та джерела

1. Бабанский Ю. К. Проблемное обучение как средство повышения эффективности учения школьников. Пособие. Ростов-на-Д., 1990. 432 с.
2. Кудрявцев В. Т. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы. Москва: Знание, 1991. 80 с.
3. Лернер И. Питання проблемного навчання. Київ, 1998. 358 с.
4. Мочалова Н. М. Методы проблемного обучения и границы их применения. Казань, 1989. 158 с.
5. Оконь В. Введение в общую дидактику. Варшава, 1987. 384 с.
6. Руденко В. А. Пошукова діяльність учнів у розв'язанні проблемних завдань. Москва, 1993, 81 с.
7. Сітаров С. А. Теорія навчання. Київ, 2014, 456 с.
8. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої людини. *Вибр. твори в 5 т.* Т. 5. Київ: Рад. школа, 1976. С. 89.

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Олександр Каленюк

студент 2 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

*Науковий керівник – Вікторія Чайка,
викладач постановки голосу*

Висвітлено непересічне значення впливу музичного мистецтва на формування, розвиток та становлення творчого світогляду славетної поетеси Лесі Українки. Розглянуто музичне сприйняття дійсності та її художнє мислення.

Творчість Лесі Українки наскрізь пронизана музикою та народною піснею. Як зазначив відомий композитор А. Штогаренко: «...в її творчості органічно поєднується музика в поезії, поезія в музиці» [6, с. 78]. Родина поетеси була багата на різного роду таланти, музика оточувала її з дитинства. Мати Лесі, Олена Пчілка, відома письменниця, фольклористка, етнограф, громадська діячка, не маючи музичної освіти, але маючи гарний від природи голос, створювала мелодії, які згодом стали народними та увійшли до збірки Миколи Лисенка. Також вона є автором двох оперет для дітей в музичній основі яких лежить український фольклор. Цю любов до народної пісні передала своїм дітям.

Окрім того, Лесю Українку змалечку оточували такі творчі особистості, як Михайло Драгоманов, Микола Лисенко, Михайло Старицький, Павло Чубинський та багато інших. Можна сказати, що поетеса змогла злетіти так високо на крилах своїх пісень великою мірою завдяки тій атмосфері духовності, яку генерували ці високоінтелектуальні, естетично багаті родини [4, с. 43].

Ще однією невід'ємною складовою музичного виховання Лесі Українки була гра на фортепіано, відвідування концертів, театральних вистав, влаштування домашніх музичних вечорів. Понад усе вона любила грати на інструменті. Леся швидко та вправно опановувала навички гри на фортепіано, проте, намір стати піаністкою обірвався, коли дівчинка отримала серйозну травму руки. Весь розпач та силу трагізму вимушеного прощання з мрією поетеса передала в поезії-реквіємі «До мого фортепіано», де знаходить прості, але такі точні слова, щоб передати любов знедоленої дівчини до свого музичного інструмента, звертається до нього, як до живої істоти: «мій давній друже», «вірний», «любий» [4, с. 47]. А в листі до Михайла Драгоманова писала: «Мені часом задеться, що з мене вийшов би далеко кращий музикант, ніж поет, та тільки біда, що натура утяла мені кепський жарт» [2, с. 5].

Улюбленими композиторами поетеси були в основному романтики Шуберт, Шуман, Шопен, Мендельсон. З листування та спогадів можна знайти свідчення того, що Леся Українка постійно потребувала нових музично-естетичних вражень. Музика ставала тим джерелом високої енергії, яке надавало їй силу особливої сили і відкривало канал для сприйняття невимовного [4, с. 43].

Наділена тонким відчуттям музичальності, Леся Українка почала сама записувати не лише тексти, але й мелодії пісень, добираючи мелодії на фортепіано а потім нотуючи їх на нотному стані. Вона збрала два великі зошити – записи текстів з нотами, які передала Миколі Лисенку [1].

Саме завдяки музиці Леся познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком Климентом Квіткою. Разом вони зробили великий внесок у розвиток українського фольклору організувавши експедицію до Лівобережної України для запису творів самобутнього жанру дум та історичних пісень. Згодом, Климент Квітка випустив двотомного збірника «Народні мелодії з голосу Лесі Українки» до якого увійшло 225 пісень, які поетеса зберігала у своїй пам'яті. Ця збірка є яскравою сторінкою біографії поетеси, свідчення її подвижництва і вагомий внесок у скарбницю духовної культури людства [4, с. 45].

Аналізуючи творчий доробок Лесі Українки, можемо сказати, що музика органічно поєднується з поетичною творчістю. Так, наприклад, у циклі «Сім струн», поетеса пов'язує вірші із ступенями гами, маючи намір створити своєрідну музично-словесну сюїту, використовуючи музичні образи, для того щоб виразніше та глибше подати думку про Україну. Кожна нота до розділу твору йде від ладової інтонації, яка надає йому певного колориту та викликає відповідні настрої у слухача. Щоб підсилити художню та емоційну виразність поезій, Леся Українка вводить музичні паралелі. Наприклад, порівнює звуки міста зі звуками оркестру і, навіть, виявляє бажання стати піснею «щоб вільно по світу літати» й повідати всім свої думи і мрії.

Натомість цикл «Мелодії» – це любовна, особиста лірика поетеси, з яскраво вираженим сюжетом, розвитком настрою, де сам заголовок говорить про важливе значення музики. У віршах яскраво відображено мінливість внутрішнього стану ліричного героя, зміна почуттів і переживань, разом з якими змінюється і ритміко-інтонаційна структура вірша, з'являється нова поетична мелодія. Сім поезій циклу – це наче в'язанка інтимно-щирих то тужливих, то розкуто бадьорих пісень [4, с. 90].

В окремих творах Леся через образи музичних інструментів передає свої настрої та мрії. Так, наприклад, арфа взагалі займає помітне місце у системі музичних образів поетеси, а образ органу вона вдало порівнює з революцією. Не зважаючи на те, що у поезії Лесі Українки багато яскравого, світлого, променистого, зустрічається й багато контрастів. Поетеса не могла не послуговуватись не лише мажорно-гарячим, а й мінорно-холодними барвами. Також, характерною особливістю її лірики є помітне розширення кульмінаційної зони, тривале перебування ліричних персонажів на піднесених емоційних регістрах.

Серед драматичних творів Лесі Українки лише один має авторський нотний додаток – мелодії українських народних пісень для гри на сопілці. «Лісова пісня» – це справжня музична ораторія, музика фактично лежить в основі розвитку дії драми. Вже на початку п'єси глядач чує натхненні звуки сопілки, що зливаються з природою та почуттями молодого хлопця до Мавки. Музичні мотиви тут складні та багаті за змістом та мелодичним рисунком. У поєднанні з словесними образами вони дають можливість поетесі повніше розкрити характер персонажів, їх переживання. Наприклад те, як Мавка сприймає звуки сопілки, як музика то навіває їй теплі почуття, то гартує волю, для якої немає ніяких перешкод та породжує в ній могутнє почуття кохання, викликає бажання жити для щастя інших. Натомість мелодії Лукаша різні за своїм звучанням: танцювальні та пісенні, веселі та тужливі, вони емоційно насичені, багаті ритмічними малюнками. З цих мелодій та з того як виконує їх хлопець, видно, що це людина з ніжною поетичною душею. «Лісова пісня» посідає виняткове місце не лише в творчості Лесі Українки, але й в українській літературі. Вона чарує музикою – як мелодіями, так і словесною інструментовкою, звуковою організацією, що свідчить про музичну освіченість поетеси.

Отже, аналізуючи вищесказане, можна стверджувати, що Леся Українка була твердо переконана у звуковій природі художньої творчості. Музичні образи-асоціації є художньою тканиною низки її поезій та створюють особливу емоційну атмосферу, де розкривається історія життя того чи іншого ліричного персонажа та найрізноманітніші вияви його душевного стану. Тонке музичне чуття сприяє збагаченню інтонаційних можливостей словесного образу.

Багато відомих як українських, так і закордонних композиторів звертаються до творчості славетної поетеси та черпають натхнення у її поезії. Поетичне слово Лесі Українки лунає стоголосою піснею по цілому світу, бо саме музика була невід'ємною частиною її духовного життя.

Література та джерела

1. Вісич О. Естетика нон-фініто у творчості Лесі Українки: монографія. Луцьк: Твердиня, 2014. 196 с.
2. Кисельов Г. Сім струн серця (Музика в житті і творчості Лесі Українки). Київ: Музична Україна, 1968. 89 с.
3. Ломонос Є. Вивчення творчості Лесі Українки : посіб. для вчителя. Київ: Рад. школа, 1987. 207 с.
4. Рисак О. Лесин дивосвіт. Львів: Світ, 1992. 184 с.
5. Скупейко Л. Міфопоетика «Лісової пісні» Лесі Українки. Київ: Фенікс, 2006. 416 с.
6. Чижевський Д. Історія української літератури. Київ: Академія, 2008. 568 с.

ПЕРША СХОДИНКА ДО ВЕРШИН: КНИГА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

(на прикладі кола дитячого читання Лесі Українки)

Вікторія Карпик

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Дмитренко,

викладач-методист циклової комісії словесних дисциплін

Висвітлено питання розвитку критичного мислення молодших школярів засобами науково-пізнавальної книги (на прикладі кола дитячого читання Лесі Українки).

Завдання сучасного освітнього процесу в початковій школі, як визначено Державним стандартом початкової освіти, – всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, формування системи життєвих компетентностей, що базується на знаннях, уміннях пізнавального творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях, розвиток самостійності, творчості та допитливості відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб [2]. Закон України «Про повну загальну середню освіту» акцентує, зокрема, на необхідності розвитку наукового світогляду учнів як передумови забезпечення компетентнісного підходу до освітнього процесу [4].

Пріоритетними в цьому сенсі є педагогічні технології, які забезпечують активні форми діяльності учнів, залучають їх до творчого процесу пізнання, дослідження проблем, формування власної думки та самореалізації, зокрема технологія розвитку критичного мислення.

Науковцями досліджено такі аспекти поняття «критичне мислення»: раціональне, рефлексивне, спрямоване на вирішення того, чому варто вірити або які дії варто застосувати (М. Кларін); передбачає використання когнітивних технік і стратегій, які збільшують вірогідність отримання бажаного кінцевого результату (Д. Халперн); класифікується як самостійне, узагальнене, проблемне й оцінне, аргументоване, соціальне (Д. Клузгер). Різні варіанти визначення поняття «критичне мислення» об'єднує наявність спільних ознак (аналітичність, асоціативність, логічність, самостійність, системність), які сприяють формуванню компетентностей (інформаційної, мовленнєвої, соціальної), що допомагають людині стати успішною у навколишньому світі.

Погляди щодо стратегій формування критичного мислення в учнів остаточно сформувалися у другій половині ХХ століття: питання про зони найближчого розвитку (Л. Виготський); ідеї розвивального навчання (В. Давидов, Д. Ельконін); проблема розумового виховання (В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі); розвиток пізнавального інтересу й активності учнів (Г. Люблінська) та ін. Сучасними науковцями (М. Вашуленко, Т. Воропай, Д. Десятов, А. Канищенко, О. Пометун, Л. Терлецька, С. Терно, О. Тягло, О. Савченко, М. Чабайовська, С. Шарварко та ін.) обґрунтована думка щодо сенситивності, тобто найбільшої сприяючості, молодшого шкільного віку в системі розвитку критичного мислення школярів, а також розроблені методичні рекомендації щодо формування і розвитку критичного мислення в початковій школі.

Мета статті: обґрунтувати використання книг із кола дитячого читання Лесі Українки в системі позакласного читання з огляду на їх дієвість як засобу розвитку критичного мислення молодших школярів.

Леся Українка (Лариса Косач) – геніальна донька українського народу, письменниця, перекладач, фольклорист, культурний і громадський діяч. Як відзначали дослідники, її знання були енциклопедичними. Зокрема Леся Українка знала 11 мов; робила переклади на українську мову літературних творів з німецької, французької, італійської та східних мов. Написала підручник «Стародавня історія східних народів». Не маючи можливості навчатися в школі та університеті за станом здоров'я, Леся Українка стала взірцем високої освіченості та незалежності наукових, світоглядних, громадянських переконань.

У формуванні особистості Лесі Українки особливо значущу роль відігравав культ книги, створений батьками – Петром і Ольгою Косачами. Читання для Лесі стало неодмінним пріоритетом у житті з чотирьох років, як тільки вона навчилася читати. Світ знань відкрила майбутній письменниці науково-пізнавальна праця Михайла Комарова «Розмови про земні сили». Богдан Комаров (син автора книги) згадував: «Леся і вдома завжди була в багатому книжковому оточенні, а коли приїздила до нас в Одесу, то мала можливість обізнатися зі всіма надбаннями і новинками рідного друкованого слова. У свій перший же приїзд (1888 р.) до нас Леся відшукала на книжкових полицях батькову брошуру «Земні сили» і похвалилась, що то перша книжка, яку вона прочитала в дитинстві, а йшов їй тоді, здається, п'ятий рік. Цією, здавалося, такою вже дрібницею батько пишався і Лесину допитливість та жадою до книг завжди ставив нам у приклад» [10].

Вплив цієї книги на формування широкого наукового світогляду Лесі Українки, аналітико-критичного і незалежного типу її мислення є беззаперечним.

Видатний діяч української культури – літератор, критик, бібліограф, видавець і перекладач Михайло Комаров – із метою популяризації природничих знань упродовж 1874–1875 рр. переклав українською мовою та видав за свій кошт брошури «Розповіді про небо та землю», «Розмова про земні сили» історика і громадського діяча О. Іванова (Строніна). Це були перші видання українською мовою про фізичні явища, в яких цікаво і дохідливо серед дорослих і дітей поширювалися природничі знання [1].

Праці Михайла Комарова відзначало те, що був зроблений не просто переклад, а вдумливе і ретельне добирання українських слів, відповідно до російських [8]. Переклади мали не лише загальноосвітнє значення, але й науково-просвітницьке: у них вжито українську наукову термінологію, передано відтінки наукової думки.

«Розмова про небо та землю» давала читачам елементарні знання з астрономії: «На чому стоїть земля?», «Чи ходить сонце, чи ні?», «Як ходить місяць?», «Про зорі та комети». Причому зміст передавався у формі розмірковувань допитливого сільського хлопчика та його бесід із священником і молодим паничем, тобто за допомогою діалогів маскувався науково-популярний характер книжки, а вибір співрозмовників головного героя підкреслював важливість теми обговорення.

У «Розмові про земні сили» на прикладах із життя пересічного селянина роз'яснювалася ціла низка фізичних явищ та їхніх закономірностей, розглядалися основні фізичні властивості повітря, води, звуку, світла, електрики. Причому тут головним персонажем є все той же хлопчина, тільки після закінчення школи він уже сам розкривав оточенню сутність різних природних процесів. Мову обох книжок вирізняють невимушеність стилю та добрий гумор.

Ці видання викликали інтерес читачів, позитивно відгукнулися критики. Львівська «Просвіта» відразу видала «Розмови» у Галичині, згодом одна з них вийшла польською мовою у Варшаві, російською – у Петербурзі.

Відомий український громадський діяч, літературознавець і бібліограф Володимир Дорошенко наголошував на значенні цих видань для формування світогляду дітей і молоді: «Довго ці брошури були самотніми... популяризаціями про фізичні явища, і даремно ходили вони по Україні: сяли вони разом і зерно знання й зерно національної свідомості. Певне не один із нас довідався з них, що можна писати й друкувати «по-мужицькому» прецікаві явища – і то такою гарною мовою!» [3].

З огляду на значущість питання формування наукового світогляду і критичного мислення школярів засобами науково-пізнавальної літератури вважаємо особливо актуальною думку про вдумливе і педагогічно вмотивоване керівництво цим процесом з боку педагогів та батьків: необхідно забезпечити комплекс умов, серед яких обов'язкове сприятливе родинне виховання, яке не дає зів'язнути природній допитливості дитини і, безумовно, цілеспрямоване керівництво формуванням цих складників [9]. Як наголошує Н. Марченко, в умовах сучасного інформаційного простору відповідальність дорослих, котрі рекомендують книжки дитині, стала більшою. Життєво важливо знайти для кожного читача не просто «добрі» чи «обов'язкову для культурної людини» книжку, а запропонувати дитині саме її книжку, таку, що торкне серце саме цієї конкретної людини [7] і стане першою сходинкою до вершин інтелекту і творчості.

Література та джерела

1. Видатний просвітянин. URL: <https://nlu.org.ua/event.php?id=169> (дата звернення: 12.01.2021).
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303.pdf>. (дата звернення: 14.01.2021).
3. Дорошенко В. Михайло Комар (Комаров). URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-bibliotekoznavtsi/> (дата звернення: 18.01.2021).
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 13.01.2021).
5. Закоханий в українське слово / до 170 річчя від дня народження М. Комарова: збірник матеріалів. Одеса, 2016. 517 с.
6. Комаров М. Одеські зустрічі / упоряд. А. І. Костенко. К., 1971. С. 139.
7. Марченко Н. Ключ до читання. *Початкова школа*. 2019. № 4. С. 57.
8. Остропольська М. В. Український культурник Михайло Федорович Комаров: етапи діяльності. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/259-506-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/259-506-1-SM%20(1).pdf). (дата звернення: 19.01.2021).
9. Савченко О. Я. Формування розумної особистості, яка вміє самостійно вчитися. *Початкова школа*. 2007. № 8. С. 1–5.
10. Суховецький М. Одеса, Лесині сліди. URL: <http://litakcent.com/2011/03/25/odesa-lesyni-slidy/>. (дата звернення: 12.01.2021).
11. Українська педагогіка в персоналіях – XIX століття / за редакцією О. В. Сухомлинської: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, у 2 книгах. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. С. 469–475.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОЗАКЛАСНИХ ТА ПОЗАУРОЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОГ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ольга Качмарик

студентка першого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової та мистецької освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Леся Колток,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, к. пед. н.

Здійснено аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження позакласних та позаурочних форм вивчення природничої освітньої галузі, висвітлено значення позакласної роботи у початковій школі у процесі вивчення природничої освітньої галузі.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день вивчення природничої ОГ у початкових класах не обмежується формування у дітей уявлень про природу та її компоненти. Зміст цього предмета складає система взаємопов'язаних понять, засвоєння учнями кожного з яких потребує спеціальної методичної підготовки вчителя. Інтегровані заняття Ядосліджую світ покликані виховувати у школярів повагу до праці, людей праці, формувати в них певні трудові вміння і навички. Проте, на занятті вчитель не завжди може показати пристосування організмів до навколишнього середовища, продемонструвати взаємозв'язки, що існують у природі, природні явища тощо. Тому з інтегрованими заняттями, де реалізується природнича ОГ тісно пов'язані й інші, форми організації навчального процесу, які застосовує вчитель, – це позаурочна та позакласна робота учнів.

У вивченні природничого матеріалу значну роль відіграє позакласна робота, спрямована на розширення й поглиблення знань, умінь і навичок учнів. Зміст її виходить за межі програмного матеріалу, відповідно до запитів та інтересів школярів.

Обмаль часу, відведеного на вивчення природничої ОГ, обмеженість безпосереднього наближення дитини до природи зумовлюють необхідність систематичної позакласної роботи в усіх класах початкової школи. Для заохочення учнів до виконання позакласних завдань слід використовувати на заняттях знання і практичні вміння, які діти набули в процесі позакласної роботи. А під час проведення позакласної роботи слід використовувати знання, одержані дітьми на уроках. Добре налагоджена позакласна робота допомагає вчителю зібрати і підготувати матеріал для уроків, організувати тривалі спостереження за рослинами і тваринами в кутку живої природи, на пришкольній ділянці тощо.

Позакласна робота є однією з важливих форм цікавої і змістовної роботи з учнями початкових класів. Мета позакласної роботи з природничої ОГ значно ширша, як урочна, і спрямована на всесторонній розвиток особистості школяра. Позакласні заняття покликані розвивати інтерес до предмета, умінь і бажання самостійно набувати знання про природу і застосовувати їх на практиці. Вони розширюють знання учнів з природничої ОГ, активізують навчальну діяльність, сприяють успішно засвоїти програмовий матеріал.

Відомий учений М. Скаткін у своїй праці «Позакласна робота з природознавства в початковій школі» висловлює чимало слушних думок про значення позакласної роботи та особливості її проведення. Він підкреслює, що вона «тісно пов'язана з навчальними заняттями, але не повторює їх, а доповнює і розвиває» [7, с. 14].

У «Методиці викладання природознавства» Г. Ковальчук визначає позакласну роботу, як «організовану на добровільних засадах діяльність учнів, спрямовану на розширення й поглиблення їхніх знань, умінь і навичок» [6, с. 160].

Усі ці види позакласної роботи з природознавства за способами організації діяльності учнів виділяє також Т. Байбара у своїй «Методиці навчання природознавства в початкових класах». Вона наголошує на велике значення позакласної роботи з природознавства для навчання, виховання і розвитку молодших школярів [1, с. 214].

Мета статті – показати ефективність взаємозв'язку класної роботи з різними формами організації та методики проведення позакласної роботи та його значення для розширення та зміцнення природничих знань і умінь учнів передбачених програмою.

Основною формою організації навчання природничої ОГ є інтегровані заняття «Я досліджую світ». Проте на занятті вчитель не завжди може показати пристосування живих організмів до навколишнього середовища, продемонструвати взаємозв'язки і залежності, що існують у природі. Тому з інтегрованими заняттями тісно пов'язані інші додаткові форми організації навчання природничої ОГ, які застосовує

вчитель. До них належать позаурочна робота і позакласна робота.

Позаурочна робота – форма організації учнів для виконання після уроків обов'язкових, пов'язаних з вивченням природничої ОГ, практичних робіт за індивідуальними і груповими завданнями вчителя. Вона спрямована на розв'язання завдань, передбачених програмою [6, с. 36]. Організація позаурочних робіт викликана тим, що деякі спостереження за природою і її об'єктами, постановка з ними дослідів, не вкладаються у рамки навчального розкладу.

До позаурочної роботи відносяться: позаурочні заняття в кутку живої природи, на шкільній навчально-дослідній ділянці, географічному майданчику, домашні завдання, літні завдання з природознавства, проведення спостережень у природі.

Позакласна робота сприяє вирішенню основних завдань школи, головними її напрямками є: розширення й поглиблення знань, умінь і навичок, передбачених програмою, розвиток самостійності, творчих здібностей, інтересу до вивчення природознавства, формування у дітей бережливого ставлення до природи; виявлення найпростіших закономірностей; встановлення зв'язків і залежностей між окремими елементами та явищами природи; розширення уявлень дітей про єдність природи; забезпечення застосування знань на практиці (на навчально-дослідній ділянці, географічному майданчику, в куточку живої природи тощо) [9, с. 85].

Позакласна робота сприяє розвитку мислення молодших школярів. Під час проведення позакласної роботи у дітей виховується повага до праці, в тому числі й до фізичної. В учнів, що беруть участь у позакласній роботі, виховується почуття відповідальності за доручену справу, дисциплінованість, діти привчаються виконувати роботу своєчасно. У позакласній роботі відкриваються широкі можливості для виявлення ініціативи, творчості, в учнів розвивається любов до рідної природи. Позакласна робота пов'язана з перебуванням на свіжому повітрі, зміцнює дітей фізично, загартовує їх організм, включає в себе ряд заходів з охорони природи.

Найголовнішою умовою організації позакласної роботи є керівна роль учителя. Завдання вчителя полягає в тому, щоб формувати в дітей стійкий інтерес до природи, захоплення різноманітними дослідженнями. Щоб зацікавити молодших школярів, учитель має досконало знати природу рідного краю і бути готовим відповісти на будь-яке запитання дитини. Разом з тим він повинен багато чого вміти: спостерігати, аналізувати результати спостережень і використовувати їх у своїй навчальній роботі; проводити найпростіші польові дослідження, складати гербарій рослин, виготовляти колекції корисних копалин, гірських порід, ґрунтів, комах; проводити дослід з рослинами, тваринами, правильно планувати й обробляти пришкольну ділянку, організовувати догляд за тваринами.

За своїм змістом, формами організації та методами проведення позакласна робота з природничої ОГ різноманітна. Виділяють такі види позакласної роботи: індивідуальна, групова, масова.

На думку О. Біди, особливостями позакласної роботи є: добровільна участь учнів у різних заходах; зміст занять не обмежується рамками програми; методи і форми занять засновані на творчій діяльності та інтересах учнів [3, с. 164].

Добре налагоджена позакласна робота допомагає вчителю зібрати і підготувати матеріал для уроків, організувати тривалі спостереження за рослинами і тваринами в кутку живої природи, на пришкольній ділянці тощо. Під час проведення позакласної роботи діти застосовують знання, одержані на уроках. А для заохочення до позакласної роботи слід використовувати на уроках знання і практичні вміння, які діти набули в процесі позакласної роботи.

Позакласна робота учнів з природничої ОГ розширює і поглиблює їхні знання, одержані на заняттях, активізує їх навчальну діяльність, розвиває інтерес до природи, сприяє більш міцному і свідомому засвоєнню програмового матеріалу.

Висновки. Таким чином, використання різних форм організації навчання природничої ОГ у початковій школі (інтегрованих занять ЯДС, усіх видів позаурочної та позакласної роботи) є ефективним засобом формування природничих знань учнів молодшого шкільного віку. Така робота активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів, задовольняє їхні запити та інтереси, доповнює й розширює зміст програмового матеріалу, сприяє його глибшому засвоєнню молодшими школярами.

Література та джерела

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навч. посіб. Київ: Веселка, 1998. 334 с.
2. Біда О. А. Підготовка вчителів до екологічного виховання молодших школярів на уроках природознавства. Київ: Науковий світ, 2000. 44 с.
3. Біда О. А. Природознавство і сільськогосподарська праця: Методика викладання. Київ: Перун, 2000. 400 с.
4. Гавриленко О. М. Позакласна робота як спосіб збагачення природничих знань. *Початкова школа*. 1981. № 10. С. 39–41.
5. Гожа Л. П. Птахи – наші пернаті друзі: Сценарій свята для 2-3 класу. *Початкова школа*. 1999. № 2. С. 48–51.

6. Гончарова К. Д. Нарочна Л. К., Ковальчук Г. В. Методика викладання природознавства. Київ: Вища школа, 1990. 302 с.
7. Скаткін М. М. Позакласна робота з природознавства в початковій школі. Москва: Учпедвидав, 1953. С. 14.
8. Пакулова В. М., Кузнецова В. И. Методика преподавания природоведения. Москва: Просвещение, 1990. 192 с.
9. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник. для студентів. Київ: Генеза, 1999. 368 с.

НОВОВОЛИНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ЛІЦЕЙ-ІНТЕРНАТ У СИСТЕМІ ОСВІТИ ВОЛИНИ

Софія Климчук

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник – Ольга Гнепа, викладач, к. пед. н.

Здійснено історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку Нововолинського наукового ліцею-інтернату.

Постановка проблеми. Відповідно до закону України «Про освіту» реформування старшої школи має стати заключним етапом реформування загальної середньої освіти. Остаточний перехід до створення мережі академічних і професійних ліцеїв має відбутися у 2027 році. Дослідження історії виникнення і розвитку ліцеїв сприятиме оптимальній організації навчального процесу у новостворених освітніх закладах. З цією метою варто використовувати досвід діяльності ліцеїв, які діяли в Україні в роки незалежності. Розглянемо детальніше становлення Нововолинського наукового ліцею-інтернату, переможця конкурсу «100 найкращих шкіл України» [2, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації освітнього процесу в ліцеях різного профілю вивчали Н. Барило (фізико-математичний ліцей), Г. Бесарабчук (військовий ліцей), Т. Журавель (медичний ліцей), Т. Лебідь (академічний ліцей), А. Мельник (ліцей мистецтв), А. Торубара (юридичний ліцей). Проте, у педагогічній літературі відсутні дослідження, де описується діяльність наукових ліцеїв загалом і Нововолинського зокрема.

Метою дослідження є історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку Нововолинського наукового ліцею-інтернату.

Результати дослідження. Нововолинський науковий ліцей-інтернат Волинської обласної ради є одним із найкращих загальноосвітніх навчальних закладів області. Даний освітній заклад було створено у 1992 році на базі Нововолинської загальноосвітньої школи-інтернату. Цьому передувало три роки напруженої праці: вирішення організаційних питань, підготовка відповідної науково-методичної літератури і налагодження партнерських стосунків з іншими навчальними закладами. Директором Нововолинського ліцею став Й. Гошовський, якому за багаторічний внесок в національну освіту присвоєно звання почесного вчителя України. Завдяки його зусиллям було відкрито десятий клас педагогічного профілю, в якому навчалося тридцять учнів. Через рік в ліцеї вже працювали десятий та одинадцятий класи. Лише після першого випуску педагогічного класу, за бажанням громадськості, набір до десятого класу почав здійснюватися за трьома напрямками: педагогічним, медичним та лісотехнічним. У 1992 році вперше організовано посвяту в ліцеїсти, створено гімн та емблему освітнього закладу [1].

Окрім навчальних, ліцей успішно реалізовує виховні завдання. Невід'ємним складником його діяльності є активне учнівське самоврядування. Завдяки самоврядуванню дитина вчиться висловлювати та відстоювати свою думку, у неї формується активна життєва позиція, розвиваються лідерські здібності. У 1995 році вперше було обрано президента ліцею. Ним став Бабій Олександр.

У 2000 році Нововолинський ліцей очолив В. Гутчинський, який доклав великих зусиль для його розвитку. Новий директор дбав про гарні умови та високий статус ліцею. З метою сприяння творчому розвитку студентів, на засіданні педагогічної ради було затверджено «Положення про іменну стипендію». Першими стипендіатами стали С. Дердюк, В. Карпець, В. Крикун, К. Кусняк, В. Макодим, Д. Хилюк, О. Юрійчук. У 2006 році Осипенко Артем на Міжнародній Менделєєвській олімпіаді став срібним призером. В цьому ж році було вперше проведено конкурс дитячих талантів «Крок до зірок», який став шансом для учнів більше дізнатися один про одного, розкрити власні здібності, по-новому проявити себе. Важливим етапом до розвитку міжнародної співпраці Нововолинського ліцею, показником високої якості знань його випускників стало підписання угоди про співпрацю з освітніми закладами Польщі.

На даний час навчальний процес у ліцеї забезпечують 115 працівників та 54 викладачі. Серед них: один кандидат педагогічних наук, два заслужені вчителі України, двадцять три вчителі-методисти, одинадцять відмінників освіти України, три вихователі-методисти, тридцять дев'ять вчителів вищої категорії.

Гордістю ліцею є кандидат педагогічних наук Ольга Березан, яка написала і видала підручник «Хімія. 9 клас» із грифом Міністерства освіти і науки України. Двадцять посібників О. Березан зробили вагомий внесок у підвищення рівня викладання хімії у загальноосвітніх навчальних закладах.

Висновки. За тридцять років існування у Нововолинському ліцеї здобули освіту більше двох тисяч учнів, які стали відомими лікарями, педагогами, вченими. Для успішної розбудови мережі профільних ліцеїв у найближче десятиліття варто вивчити досвід уже існуючих закладів даного типу.

Література та джерела:

1. Нововолинський науковий ліцей-інтернат. URL: <http://www.novovolynsk-lyceum.edukit.volyn.ua/> (дата звернення 12.02.2021.)
2. Чуйко С. Р. Організація навчального процесу в ліцеях України (XIX – перша половина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 1999. 19 с.

ПРОБЛЕМНІ СИТУАЦІЇ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Анастасія Климюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкової освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Подано методи організації навчального процесу, засоби реалізації проблемного навчання, мету змісту проблеми, аналіз проблемної ситуації, та дослідження яке проводилось у початкових класах з метою визначення чи вміють діти вирішувати проблемні завдання.

Організація процесу навчання природознавства в початкових класах здійснюється за допомогою репродуктивних (спонукально-репродуктивний і інформаційно-рецептивний) і продуктивних методів.

Спонукально-репродуктивний метод спрямований на відтворення засвоєння знань і застосування їх за визначеним зразком вчителя. Виклад навчального матеріалу може відбуватись у процесі переказу прочитаного, вправи за зразком, роботи з книгою, аналізу таблиць, моделей за певним правилом. Оскільки виконання методів діяльності за зразком вчителя вимагає застосування знань про предмети та явища, можна гарантувати, що вони мають вищий рівень засвоєння, що застосовується у знайомих або подібних ситуаціях.

Тому в продуктах спонукально-репродуктивних методів формуються навички, закріплюються знання набуті (за певних умов), набуваються нові знання про навколишній світ.

Інформаційно-рецептивний метод полягає в тому, що вчитель повідомляє готову інформацію різними засобами, а учні сприймають, усвідомлюють і фіксують у пам'яті цю інформацію. Забезпечує засвоєння учнями знань про явища, предмети природи і про способи та різновиди людської діяльності.

Важлива роль в активізації розумової діяльності учнів початкових класів на уроках природознавства належить проблемному навчанню, яке дозволяє всьому класу брати участь у роботі, змушуючи кожного окремого учня думати самостійно, досліджувати та знаходити, в результаті чого знання, отримані механічно та свідомо, не лише пам'яттю, а головним чином розумом. Проблемне навчання передбачає створення в навчальному процесі умов, за допомогою яких учні засвоюють уміння й знання шляхом проблемних ситуацій та оволодівають способами їх вирішення.

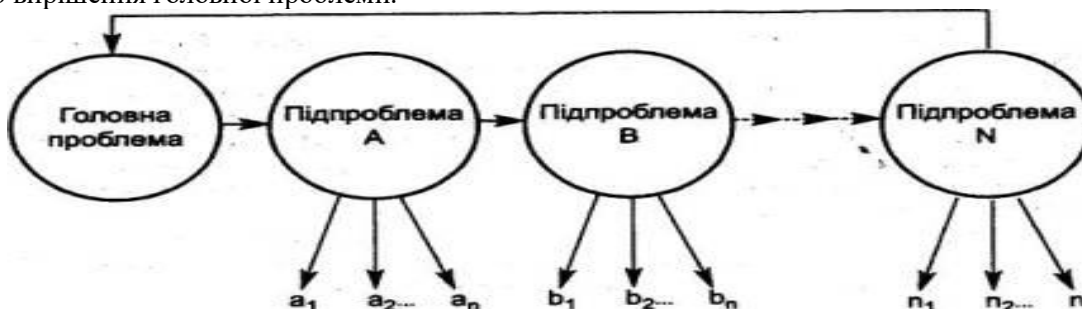
Засобами реалізації проблемного навчання, крім задач і запитань, є методи проблемного навчання. Їх три:

- проблемний виклад,
- частково-пошуковий або евристичний метод,
- дослідницький або пошуковий метод.

Суть постановки проблеми полягає в тому, що вчитель створює проблемну ситуацію, формулює проблему, вирішує її сам, показуючи дітям кроки, їх порядок, схему пояснення на кожному з них.

Основна мета змісту проблеми - навчити учнів нових знань про основні етапи вирішення проблеми, їх зміст та послідовність. Форма впровадження цього методу в навчальний процес - проблемна розповідь.

Вони виходять одне з одного, тобто кожна наступна зумовлена попередньою, а вирішення останньої веде до вирішення головної проблеми.

Другий варіант методу – організувати поетапне вирішення всієї проблеми. На кожному етапі діти взаємодіють з учителем різним ступенем співпраці, залежно від їх загальної та місцевої готовності.

Так, деякі етапи діти виконують разом з вчителем, інші - самостійно, але під його безпосереднім керівництвом, а деякі етапи виконує сам учитель, показуючи та коментуючи процес діяльності.

У процесі використання дослідницького (пошукового) методу проблемні завдання вирішуються учнями самостійно, і допомога вчителя незначна. Дитяче мислення спрямовується для аналізу та синтезу навчального матеріалу.

За допомогою методів дослідження організовується засвоєння такого змісту, що має пізнавальне та практичне значення для учнів, оскільки для самостійної творчої діяльності потрібно більше часу, ніж для інших видів діяльності.

Під час виступу дітей дуже важливим у навчальних та дослідницьких завданнях є поточний контроль. Це надає можливість виявити труднощі кожної дитини та вчасно звернути на них увагу, щоб запобігти накопиченню помилок та забезпечити установку на активне проведення пошукової діяльності.

Учні молодших класів вивчають нові поняття на основі спостережень, а потім встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, засвоюють об'єкти та властивості шляхом експериментального «відкриття» під час дослідів.

Аналіз проблемної ситуації показує, що вона має широкий спектр дидактичних можливостей. В основі проблемного уроку лежить взаємодія між учителем та учнями, де під час розв'язання проблем між ними складаються діалогічні стосунки.

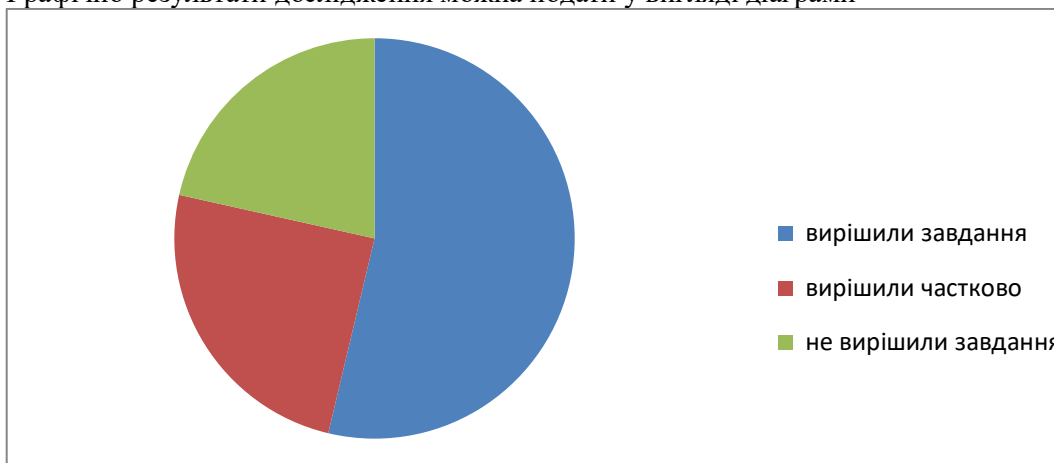
Вчитель повинен не тільки створювати проблемну ситуацію, а й вміти організувати обговорення і розв'язання її учнями. Створення проблемних ситуацій вчителем завжди має бути постійним процесом.

Провівши дослідження у Луцькій школі №14 у 2-Б класі, ми мали змогу проаналізувати отримані результати і зробити висновки щодо уміння учнів вирішувати проблемні завдання.

Було виявлено три групи дітей: 1 група – учні, які вирішили проблемні завдання; 2 група – учні, що не вирішили завдання. Вони навіть не змогли скласти план необхідних дій; 3 група – учні, які вирішили завдання частково. Результати аналізу були занесені в таблицю.

Група учнів	Кількість учнів	% від усіх
1 група	13	54,2
2 група	6	25
3 група	5	20,8
Всього дітей	24	100

Графічно результати дослідження можна подати у вигляді діаграми

Таким чином, ми можемо зробити висновок щодо того, скільки учнів вирішило проблемне завдання: 47% учнів вирішили проблемне завдання повністю; 21,7% – не вирішили завдання; 30,4% – вирішили завдання частково. Було встановлено, що більшість (54,2%) дітей можуть вирішити проблему.

Все ж це не достатня кількість, враховуючи, що діти мали початкові уявлення, знання та вміння щодо пошуку відповіді на проблемне питання.

Проаналізувавши та дослідивши літературу з проблемних навчальних організацій у школах, дійшли висновку, що на цьому етапі людського розвитку проблемне навчання є дуже необхідним, оскільки воно формує інноваційний тип, який може гармонійно розвиватися, мислити логічно, знаходити рішення різних проблем, здатну до високого самоаналізу.

Література та джерела

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. Київ, 2001.
2. Князева Т. Використання методів проблемного навчання на уроках природознавства. *Початкова школа*. 2004. №9.

МОТИВАЦІЯ ДОСЯГНЕННЯ ОЧІКУВАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДЛЯ ТАБЛИЧНИХ ВИПАДКІВ МНОЖЕННЯ

Анастасія Ковальчук

**студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Віктор Корнелюк,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Проаналізовано зниження інтересу здобувачів освіти до вивчення табличних випадків множення. Обґрунтовано сутність поняття «мотивація», та її важливість під час вивчення табличних випадків множення.

На сучасному етапі одна з найбільш актуальних проблем педагогіки – відсутність бажання та інтересу дітей вчитися, формувати компетентності. В деяких дітей мотивація до освітнього процесу зникає, не встигнувши з'явитися, в інших – з різних причин втрачається з часом. Вивченням питання мотивації навчання у педагогіці та психології займалися М. Алексєєва, Б. Баєв, В. Семиченко, А. Маркова, Л. Чаговець та ін., але не зважаючи на велику кількість робіт у цій галузі, її не можна вважати повністю вирішеною. Основним методологічним принципом, що визначає дослідження мотиваційної сфери у вітчизняній психології, є положення про єдність динамічної і змістової сторін мотивації. Активне розроблення цього принципу пов'язано з дослідженням таких проблем, як система відносин людини (В. М'ясищев), співвідношення змісту і значення (А. Леонтьєв), інтеграція спонукань і їх смисловий контекст (С. Рубінштейн), спрямованість особистості й динаміка поведінки (К. Божович, В. Чудновський),

орієнтування в діяльності (П. Гальперін). Аналіз літературних джерел свідчить про відсутність єдності у визначенні поняття мотивація, а отже недостатність вивчення її окремих аспектів.

Міцне підґрунтя для реалізації цих освітніх завдань закладається у початковій школі. Тому виникає потреба й необхідність дослідження обраної нами проблеми, вирішення якої є важливою умовою початкової освіти.

Метою статті є аналіз позитивної мотивації навчання здобувачів освіти для вивчення табличних випадків множення. Для досягнення мети було поставлені такі завдання:

✓ Проаналізувати проблему формування мотивації освітньої діяльності здобувачів освіти як засобу підвищення вивченню таблиці множення.

✓ Розробити поради, які допоможуть вмотивувати учнів до вивчення таблиці множення.

Мотивація – є важливою складовою у навчанні школяра для будь-якого предмету, і математика не є виключенням. Згідно А. Маркової, яка є відомим дослідником процесу мотивації, та власне, самої мотиваційної сфери, за її дослідженнями до структури навчальної мотивації, входять наступні чинники: потреба в навчанні, сенс навчання, мета, емоції, відношення та інтерес [1, с. 3].

Сьогодні актуальним є питання формування компетентності дитини – не тільки володіння нею певним багажем знань, а вміння їх критично осмислити, продуктивно використовувати і самотужки поповнювати, збагачувати.

Математична компетентність – уміння бачити й застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати здобуті результати, обчислювати похибки обчислень. Формування змістового компоненту математичної компетентності здійснюється на основі індивідуально – диференційованого підходу. Індивідуальні завдання дозволяють учням: достатньо оволодіти навичками розв'язування типових задач з теми; проявити творчі здібності; здійснювати саморозвиток і самоосвіту; покращити оцінку з теми.

У другому і третьому класі вивчається таблиця множення, яку потім закріплюють у подальшому житті. Щоб змотивувати дітей до її вивчення потрібно використовувати різні прийоми і методи. Учні з великим задоволенням розв'язують приклади, в яких відповідь кожного приклада відповідає певній букві, і при правильному розв'язанні стовпчика виходить якесь слово. А ще дітям подобається розв'язувати приклади, які прив'язані до певного сюжету, наприклад: яких рибок впіймає рибалка? І на кожній рибині написано приклад множення, дитина має його розв'язати і назвати номер спійманої рибини.

Велику зацікавленість викликають малюнки, які треба розфарбувати, «розшифрувавши», який колір необхідно використати, для цього треба вирішити приклад на множення.

На даний час не складно вивчити таблицю множення для школярів, найголовніше їх правильно змотивувати, для того щоб в них було бажання і цікавість вчитися.

Проте найголовнішою ланкою – є зацікавленість учня: вказати на практичну корисність теми, розповісти пов'язану із матеріалом цікаву історію. Загалом у даному русі, стратегій є багато, і багато спроб зацікавити учнів [4, с.7-10]. Однією із найбільш ефективною мотивацією освітнього процесу є інтерес. Для прикладу можна розповісти про виникнення табличних випадків множення, а саме: 1. Повідомлення історичних відомостей про таблиці множення. Здобувачам освіти 2-3 класів, які вивчають таблиці множення, можна розповісти, що для полегшення усних та письмових обчислень використовуються різні таблиці. Таблиця множення вперше зустрічається в книзі грецького математика Нікомаха Гераського (I ст. н. е.). Вона мала форму квадрата і містила добутки чисел до 100. В одних авторів таблиця мала форму прямокутника, в інших – трикутника.. Для того щоб уникати повторення результатів множення наприклад, $3 \cdot 8 = 24$ і $8 \cdot 3 = 24$, деякі математики намагалися надати таблиці множення трикутної форми.

Отже, з величезної кількості шляхів і засобів, які розроблені практиками для формування стійкого пізнавального інтересу, можна виділити: історизм, новизну навчального матеріалу, навчання з комп'ютерною підтримкою, взаємонавчання (в парах, групах).

Література та джерела

1. Воляннюк А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. URL: <https://op.ua/pedclass/nauchnaya-statya/motivaciya-yak-faktor-pidvischennya-navchalnoyi-uspishnosti-molodshih-shkolyariv> (дата звернення: 09.02.2021).

2. Шейнов В. П. Приховане управління людиною (Психологія маніпулювання). Москва: ТОВ «Видавництво АСТ», 2006. 816 с.

3. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості. *Філософія, соціологія, психологія: збірник наукових праць*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2007. Вип. 12. Ч. II. С. 23–30.

МУЗИЧНИЙ КЛАСИЦИЗМ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ СТИЛЮ

Лідія Ковальчук

**студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Оксана Юрчук,

викладачка циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Окреслено сфери музично-творчого життя Відня, як багатонаціонального культурного центру Австрії та Європи. Визначено історичні передумови виникнення віденської класичної музики. Розкрито характерні риси та стилістичні особливості музики віденських композиторів-класиків.

Австрія XVIII століття являла собою феодально-абсолютистську монархію Габсбургів, до складу якої входили різні землі, населені багатьма народами. В музично-творчому ж відношенні тогочасна Австрія займала одне із перших місць у світі. Складний національний контингент країни визначив своєрідність і багатонаціональний характер її художньої, в тому числі й музичної культури.

Відень, знаний як одне із наймузичніших міст Європи, являвся центром цієї культури. Крім багатонаціональної народно-побутової музики, поширеної в різних верствах населення Австрії, потужний розвиток отримало професійне концертне і музично-театральне життя міста. Великі концерти, організовані при дворах віденських меценатів, палацах вельможної знаті чи в театральних залах, називалися «академіями». В подібних концертах-академіях виступали видатні віртуози – так грою Моцарта захоплювалися численні слухачські аудиторії, а на початку XIX століття Бетховен давав академії, в яких диригував своїми симфоніями. Оперні театри також процвітали: незважаючи на провідне панування італійської опери, що заповняла репертуар, у 60-х роках вперше були поставлені реформаторські опери Глюка. Цей факт сам по собі був свідченням високої оперно-театральної культури австрійської столиці.

Увесь багатий розквіт віденської музичної культури – народно-побутової, професійно-композиторської, концертної та оперної – став благодатним і вдячним ґрунтом для появи віденської класичної школи, яка підсумувала всі передові досягнення епохи і стала видатним здобутком світового значення [1].

У творчості Гайдна та Моцарта 60-70 років XVIII століття, поряд із творчістю віденських, мангеймських та інших майстрів старшого покоління, а також Глюка віденського періоду, проходив процес кристалізації та визрівання віденської класичної школи. Але про класику в повноцінному високому значенні цього поняття можна говорити лише починаючи з 70-80 років XVIII сторіччя, коли творчість Гайдна й Моцарта досягла повної зрілості, коли ці митці вже скомпонували свої найкращі твори [4].

У всій сукупності світоглядних і стильових особливостей, віденська музична класика своєю демократичною направленістю тісно пов'язана з ідеями просвітництва. Адже ідеї епохи Просвітництва, що охопили передове європейське мистецтво XVIII століття, знайшли своєрідне віддзеркалення в діяльності прогресивних людей у різних країнах.

Крім природнього і закономірного впливу французького просвітництва, в Австрії ці ідеї отримали поштовх у період так званого «Просвітницького абсолютизму» Йосифа II. Передовим людям Австрії стало легше виражати потаємні помисли й почуття, говорити про загальну справедливість, мріяти про світле майбутнє, бути в опозиції до офіційних догматів церкви тощо. І цілком зрозуміло, що ці ж прогресивні тенденції знайшли своєрідне відображення у творчості віденських класиків.

Незважаючи на залежне становище музикантів у XVIII столітті, вимушених знаходитися на придворній службі в аристократичній знаті чи працювати при церквах, не дивлячись на необхідність задовольняти часто відсталі смаки титулованих володарів, передові музиканти-художники і особливо віденські класики, спираючись на творчість широких народних мас, життєво правдиво відображали у своїй музиці навколишню дійсність у типових, узагальнених образах. Бурхливе і різноманітне життя, сповнене радостей і печалі, духовний світ людини, драматичні життєві колізії, картини народного побуту та скорботні роздуми, – все це знайшло своєрідне втілення в творчості віденських класиків [2]. Ідейною основою їх музики завжди була глибока та щира віра в торжество розуму й справедливості, у світле майбутнє. Життєстверджуючу емоційну та ідейну спрямованість цього мистецтва відзначають високий гуманізм та оптимізм.

Оптимізм творчості Гайдна та Моцарта полягає в ясному й бадьорому погляді на світ, у відсутності рис індивідуалізму, рефлексії, у своїй основі – це світле та здорове мистецтво. Віденські класики створили той високий тип інструментального циклу, в якому все багатство образного змісту втілене в досконалу

художню форму [5]. В гайднівських та моцартівських симфоніях, концертах, квартетах, сонатах, написаних у традиційних, історично усталених формах, завжди вирішальним началом був зміст, коло образів. Форма ж, при збереженні всіх структурних закономірностей, виявлялася достатньо гнучкою і кожен раз створювалася ніби заново, у повній відповідності з образним змістом, із тими життєвими процесами, які знаходили відображення в музиці. Не зміст «вкладався» в готову, завчасно задану форму, – навпаки, форма «виліплювалася», будучи необхідною для втілення змісту, утворюючи з ним високу естетичну єдність [6].

У творах віденських класиків тематичний матеріал ніколи не буває абстрактним чи нейтрально байдужим, навпаки, він завжди вирізняється образною рельєфністю, виразністю, індивідуальною характерністю. Саме тому він різко закарбовується у свідомості слухача і добре запам'ятовується. Але при цьому індивідуальна характерність тематизму віденських класиків органічно поєднується з його узагальненістю. Тут відсутня натуралістична передача одиничного, випадкового життєвого явища, навпаки, досягнуто узагальнене художнє втілення явищ типових, суттєвих, близьких розумінню багатьох людей. Тому, слухаючи цю музику, одночасно сприймаєш її яскраво індивідуальний характер і її типовість. Саме тому вона користується такою популярністю в найширших слухачьких колах.

В основному музика віденських класиків базується на гомофонно-гармонічному принципі. Разом із тим, поліфонія, слугуючи важливим виразовим засобом, входила в якості складової частини в загальну композицію, особливо в крупних формах. Поліфонічна майстерність Моцарта належить до найвищих досягнень у цій царині.

Гармонічний стиль музики віденських класиків заснований на принципі функціональності. Гармонічні функції тоніки, субдомінанти й домінанти в межах мажорного та мінорного ладів – таким є коло гармонічних засобів, широко використовуваних Глюком, Гайдном і Моцартом. Але цими простими засобами вони виражали глибокий різноманітний і життєво важливий зміст. Навіть у межах цих простих засобів музика віденських класиків виявляє великі багатства у сфері тематичних і ладових контрастів, тональних і модуляційних планів, безпосередніх співставлень далеких тональностей, в області поліфонії, фактури тощо [3].

Кінець XVIII – початок XIX сторіч були відзначені грандіозними соціальними потрясіннями. Відгриміла французька революція, Європу у всіх напрямках борознили армії Наполеона Бонапарта. В зв'язку зі зміною умов соціального життя перед митцями поставали нові завдання, вирішення яких припадало на долю художників наступних поколінь. Вже з'явився могутній геній Бетховена, що творчо відобразив нові ідеали, висунуті революційною епохою. І хоч сонце епохи класичної музики ще стояло в зеніті, але далі за обрієм вже займалася зоря романтизму.

Література та джерела

1. Гивенталь И. А., Щукина-Гингольд Л. Д. Музыкальная литература. Вып. 2. Москва: Музыка, 1984. 480 с.
2. Дідич Г. С. Історія західноєвропейської музики. Ч. I. Кіровоград, 2005. 226 с.
3. Левик Б. В. Музыкальная литература зарубежных стран. Вып. 2. Москва: Музыка, 1979. 302 с.
4. Ливанова Т. История западноевропейской музыки до 1789 года. Кн. 2 *От Баха к Моцарту*. Москва: Музыка, 1987. 472 с.
5. Музыкальный энциклопедический словарь / гл. ред. Г. В. Келдыш. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 672 с.
6. Попова Т. В. Зарубежная музыка XVIII и начала XIX века. Москва: Просвещение, 1976. 190 с.

РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Валерія Кожан

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Мар'яна Лук'янчук,

викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.

Визначено особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи в умовах освітнього процесу, а також роль учителів, які беруть участь у допомозі школярам розвивати свої творчі здібності в початкових класах.

Творчість нещодавно отримала офіційне визнання як одна з головних цілей навчальної програми в школах Британії. Навчальна програма повинна дати можливість учням мислити творчо та критично, вирішувати проблеми та змінювати ситуацію на краще. Це повинно дати їм можливість стати креативними, інноваційними, заповзятливими та здатними до лідерських якостей, щоб забезпечити їх для свого майбутнього життя [4, с. 11].

У британських школах навчальна програма розділена на шість основних напрямків навчання, одним з яких є творчий розвиток [4, с. 116]. Творчість дозволяє дітям встановлювати зв'язки між однією сферою навчання та іншою, і таким чином розширювати своє розуміння. Ця сфера включає мистецтво, музику, танці, рольову гру та ігрову гру. Поява творчості як мети навчальної програми в Англії є частиною тенденції визнання важливості творчості на міжнародному рівні [8].

Однак наведені вище твердження викликають багато питань, таких як: що розуміється під термінами «креативне мислення», «творчий розвиток» та «творчість»? Як творчість пов'язана з навчальними програмами? І як вчителі початкових класів повинні допомагати дітям розвивати свої творчі здібності?

Визначення творчості не є однозначними, однак більшість теоретиків сходяться на думці, що творчий процес включає ряд компонентів, найчастіше: уяву; оригінальність (здатність придумувати нові та незвичні ідеї та продукти); продуктивність (здатність генерувати безліч різноманітних ідей шляхом дивергентного мислення); здатність до вирішення проблем (застосування знань та уяви до даної ситуації); результативність [5].

Усі люди здатні до творчих досягнень у певній галузі діяльності за умови належних умов та набуття ними відповідних знань та навичок. Проте творчість відрізняється від інтелекту (діти, які набирають високий бал на інтелектуальних тестах, не обов'язково мають високий рівень творчості).

Для того, щоб розглянути питання розвитку творчості в освітній діяльності, варто визначити деякі її компоненти. Творчість тісно пов'язана з особистістю та емоційним життям людини: тут задіяно більше, ніж просто «навички мислення». С. Расс розробив модель для пояснення взаємозв'язку між творчістю та психологічними процесами: риси особистості, такі як впевненість у собі, допитливість та мотивацію; емоційні процеси, такі як емоційна фантазія в грі, почуття задоволення від розв'язання проблеми, цікавість; когнітивні здібності, такі як дивергентне мислення, здатність «трансформувати» мислення [7]. Хоча деякі діти вже мають необхідні компоненти, іншим може знадобитися допомога, заохочення та розвиток навичок, щоб займатися творчою діяльністю. Творчість учнів початкової школи можна виховувати через освітній процес у трьох аспектах: творче середовище, творчі вчителі та способи навчання.

Навколишнє середовище повинно стимулювати до творчої діяльності. Розмір та розміщення класної кімнати або простір на відкритому повітрі, обладнання та матеріали та оточення повинні мотивувати учнів до творчості [7]. Основою для творчого середовища є заохочення дитячої гри. У багатьох дискусіях про творчість у дітей раннього віку ігровий процес є надзвичайно важливим. Гра допомагає полегшити творче мислення. Уявна гра (особливо рольова гра) та вільний вибір видів діяльності є ключовими компонентами раннього дитинства стосовно творчості [9, с. 14]. І творчість, і гра вимагають уяви, розуміння, вміння вирішувати проблему, дивергентного мислення, здатності переживати емоції та робити вибір [7]. Це не означає, що гра є засобом розвитку творчих здібностей [3, с. 154]. Необхідність надання дітям достатнього та тривалого періоду часу для розвитку своїх творчих проєктів є також одним із чинником зовнішніх умов, що сприяють розвитку творчих здібностей [2; 5].

Креативні вчителі та креативне навчання – це ключові компоненти виховання творчості учнів вітчизняної початкової школи так і зарубіжжя. Багато дослідників, таких як Д. Тегано [9], Е. та М. Рунко [6] висвітлюють роль учителя у забезпеченні оптимального балансу між сталою структурою освітнього процесу та свободою вираження творчості учнями. Вони доводять, що вчителі можуть заохочувати творчі здібності такими способами поведінки, як: задавання відкритих питань; заохочення учнів до висловлення власної точки зору; моделювання творчого мислення та поведінки; заохочення експериментів та наполегливості; похвала дітей, які дають несподівані відповіді.

Найбільш сприятливою ситуацією для творчості видається міжособистісний обмін, вирішальними елементами якого є суперечності та порівняння ідей та дій [2, с. 76]. М. Рунко [6] стверджує, що вчителі повинні проявляти інтерес до творчого потенціалу дітей та заохочувати дітей будувати власні особисті інтерпретації знань та подій. Деяким учням, можливо, доведеться навчитися відстоювати власні ідеї, особливо коли вони не відповідають ідеям решти групи. Отже, вчителі можуть виступати фасилітаторами творчості для дітей. Але з іншого боку, вони також мають потенціал, щоб придушити можливості для творчості зосереджуючись тільки на відтворенні отриманих знань [2, с. 20].

Отже, творчість – важлива складова різнобічного розвитку не тільки учнів початкової школи, а й людини в цілому. Вирішального значення набуває проблема виявлення та забезпечення сприятливих умов для особистісного становлення, творчої самореалізації дитини, формування у неї активно-пізнавального, творчого ставлення до реального світу, уміння успішно орієнтуватися в усьому розмаїтті предметів та явищ, озброєння способами діяльності, стратегіями мислення [1]. Розвиток творчих здібностей та формування творчого потенціалу найкраще сприймати як процес, що вимагає поєднання різних складових, включаючи риси особистості, креативність, здібності та навички. Педагог може стимулювати учнів до розвитку своїх творчих здібностей, створюючи творче середовище, допомагаючи дітям розвивати свої навички через гру, використовуючи мотивацію і похвалу щодо творчих зусиль дітей. Заохочення інтересів дитини є важливою

відправною точкою в усьому освітньому процесі. Допомога учням, яким важко виявити свою творчість це теж один з важливих елементів побудови творчого освітнього процесу, спрямованого на генерування нових ідей, креативності та зміни стандартів а не на репродукцію знань.

Для розв'язання проблеми на рівні практики, потрібний детальний розгляд ряду окремих проблем: по-перше – що таке творчість, зокрема, дитяча творчість; по-друге – які основні характеристики критеріїв її розвитку; по-третє – як проявляються та формуються творчі дії на етапі дитинства. При цьому необхідно з'ясувати методи виявлення дитячої творчості, а також ефективні засоби стимулювання творчих проявів у дітей[1].

Література та джерела

1. Біла І. М. Феномен дитячої творчості. *Дошкільне виховання*. 2011. № 1. С. 7–11.
2. Malaguzzi L. History, ideas, and basic philosophy: an interview with Lella Gandini. *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach*. Greenwich. Ablex Publishing, 1993.
3. Prentice R. Creativity: a reaffirmation of its place in early childhood education. *Curriculum Journal*, 2000. № 11. С. 145–58.
4. QUALIFICATIONS AND CURRICULUM AUTHORITY. Curriculum Guidance for the Foundation Stage. London: QCA, 2000.
5. Robinson C. Children, their Voices and their Experiences of School: what does the evidence tell us? *A report for the Cambridge Primary Review Trust*. 2014. 35 с.
6. Runcom A. Education for creative potential. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 2003. С. 317–24
7. RUSS S. W. (). Play and creativity: developmental issues. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 2003. С. 291–303.
8. Sharp C., Le Metais J. The Arts. *Creativity and Cultural Education: An International Perspective*, 2000. URL: <http://www.inca.org.uk/pdf/finalreport.pdf> (дата звернення: 20.02.2021).
9. Sumailah A. S. Childhood Students' Creativity in Mathematics Class in Jordan. *American Journal of Educational Research*. 2016; 4(12). С. 239–249.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Зоряна Колдун

**студентка 2 курсу спеціальності 013 «Початкова освіта»
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Алла Бляшевська,
голова циклової комісії словесних дисциплін, доц., к. пед. н., доцент**

Модернізація української освіти визначає соціальні вимоги системи шкільної освіти. Суспільству, що розвивається, потрібні сучасні освічені люди, здатні приймати відповідні рішення в ситуації вибору, передбачати можливі наслідки, здатні до співпраці, мобільності, динамічності.

Найважливішим завданням школи є формування повноцінних громадян своєї країни. Школа не може дати людині запас знань на все життя. Однак, вона здатна надати учню вказівки щодо базових знань, які стали передумовою важливих трансформаційних процесів в освіті. Серед них особливе місце займають зміни у галузі викладання іноземних мов.

Ось чому, я обрала тему «Формування ключових компетентностей на уроках англійської мови в початковій школі». Компетентнісний підхід є результатом нових вимог щодо якості викладання в процесі вивчення англійської мови. Проблема полягає у невідповідності змісту сучасної освіти потребам сучасної економіки та цивілізації. Компетентнісний підхід не передбачає оволодіння різними знаннями, навичками учнями та їх складне оволодіння. Людина може стати компетентною лише самостійно, власними зусиллями, отримуючи інформаційні ресурси для певної діяльності, перевіряючи різні моделі поведінки та вибираючи серед них ті, які найбільше відповідають її власним. Для підтримки продуктивної та ефективної діяльності учнів у класі слід використовувати нетрадиційні форми навчання. Такі форми підтримують інтерес учнів до предмету та підвищують мотивацію до навчання. На таких уроках кругозір учнів розширюється, і зі збільшенням інформації про культуру країни, мова якої вивчається, поліпшується соціокультурна компетентність [4].

Найбільш вдало використовувати такі форми нетрадиційних уроків:

1. Інформаційно-комунікативні технології – урок-семінар, урок-твір, урок-конференція, інтегрований урок, відео-урок.

2. Ігрові технології – змагання (КВК, турнір, вікторина); ділові, рольові ігри (імпрровізація, імітація, ерудит, ланцюжок), драматизація (драматична гра, пантоміми).

3. Дослідницькі технології – діалог, диспути, прес-конференції, подорож.

4. Інтерактивні технології – колективно-групове навчання (мікрофон, мозковий штурм, дерево рішень), ситуативне моделювання (громадські слухання, рольова гра, імітаційні ігри), опрацювання дискусійних питань (дискусія, різні види дебатів) [2].

Нетрадиційні форми уроків іноземної мови забезпечуються за обов'язкової участі всіх учнів, а також із використанням засобів слухової та зорової наочності. Проведення таких занять сприяє впровадженню комунікативного підходу в процесі навчання іноземної мови, що означає формування в учнів іншомовної мовленнєвої діяльності. Набуття комунікативної компетентності означає прийняття різних соціальних ролей. Основний спосіб, який можна використовувати на уроці - це рольова гра. Беручи участь у вирішенні різних ситуацій, починаючи від найпростіших (знайомство, у магазині, за столом) і закінчуючи складнішими, учні не лише практикуються у використанні лексики та граматики, а й готуються до майбутніх соціальних ролей, до життя в суспільстві зі своїми правилами та принципами [1]. Велику роль у цьому відіграють навчальні ігри. Їх використання підвищує інтерес дітей до навчання, сприяє створенню сприятливого психологічного клімату на уроці та розвитку активності учнів, а також дозволяє сконцентрувати увагу на головному – опануванні мовленнєвими навичками, тобто сформувати одну з ключових компетентностей сучасної особистості.

А. С. Макаренко писав: «Нормально гратися в дитинстві, і дитина повинна завжди грати, навіть коли вона зайнята серйозною роботою. У дитини є бажання гратися, і це має бути задоволено». На думку М. Ф. Строніна, гра на уроці англійської мови – це ситуативно-варіативна справа, де створюється можливість для багаторазового повторення мовного зразка в умовах максимально наближених до реального спілкування із властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю мовного впливу. Тобто, у ході гри в учнів формуються предметні компетентності з іноземної мови: вимовні, лексичні, граматичні навички [5].

Ігри сприяють виконанню важливих методичних завдань: створенню психологічної готовності дітей до мовного спілкування; забезпеченню природної необхідності багаторазового повторення ними мовного матеріалу; тренуванню учнів у виборі потрібного мовного варіанта, що є підготовкою до ситуативної спонтанності мови взагалі.

Мета гри: розвиток зорової та слухової пам'яті; розвиток уяви; розвиток творчого мислення; відпрацювання навичок спілкування у навчально-ігровій діяльності.

Під час гри формується здоров'язберігаюча компетентність. Надання дітям можливості багато рухатися не тільки збігається з потребами віку, а й значно прискорює процес вивчення іноземної мови. Нарешті, фізична активність, згідно з дослідженнями фізіологів, тісно пов'язана з мовою. Водночас це дозволяє дітям «втратити» надлишок енергії, накопичення якої під час занять виявляється порушенням дисципліни та вадами фізичного розвитку учнів початкової школи. Під час проведення фізкультхвилинок з римівками вчитель досягає подвійної мети: короткої перерви та запам'ятовування нових слів, що прискорює розвиток лексичної компетентності [3].

Таким чином, можна стверджувати, що гра – це засіб, що гарантує позитивний емоційний стан, підвищує працездатність і інтерес вчителів і учнів. Введення ігрових ситуацій на уроках англійської допомагає молодшим школярам подолати сором'язливість; повірити в себе, в свої сили; вивчити новий словниковий запас; мовні конструкції; розвиває інтелект; дає можливість уникнути перевантажень; сприяє підвищенню пізнавальної активності і розвитку ключових і предметних компетентностей. В. О. Сухомлинський неодноразово висловлював думку, що кожна дитина має талант. Тільки вона цього не знає, і не всі вчителі це знають. Тому у дітей необхідно відкривати «родзинку». Вам потрібно знайти такий вид роботи, в якому вона буде світилом, створюватиме навколо вас специфічне середовище і на основі позитивів розвиватиме особистість дитини. На мою думку, цього можна досягти, використовуючи різні навчальні ігри цього типу в освітньому процесі.

Література та джерела

1. Вишневецький О. Н. Коріння проблем у вивченні іноземних мов. URL: <http://osvita.ua> (дата звернення: 15.02.2021).

2. Камінська Н. С. Ігрові моменти на уроках англійської мови: навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 80 с.

3. Коновалова Л. П. Формувати фахову компетентність разом з життєвою. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2011. С. 42–47.

4. Помегун О. М. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. URL: <http://visnyk.iatp.org.ua> (дата звернення: 15.02.2021).

5. Стронин М. Ф. Навчальні ігри на уроці англійської мови: посібник для вчителя. Москва: Освіта, 1981. 111 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Анна Коліда

студентка першого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової та мистецької освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Леся Колток,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, к. пед. н.

Висвітлено питання виховання екологічної культури в учнів початкових класів. Зазначено причини, що актуалізують проблему екологізації освіти, зокрема виховання екологічної культури особистості нової генерації. Визначено магістральні завдання початкової ланки освіти щодо виховання екологічної культури у молодших школярів. Висвітлено теоретичні засади, зміст та особливості виховання екологічної культури в освітньому процесі початкової школи.

Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї. Ознайомлення дітей молодшого шкільного віку зі світом природи має вирішувати одне з головних завдань: допомогти дитині усвідомити себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому дитина живе [1, с. 83].

Екологічна ситуація в нашій країні визначає, що серед багатьох напрямів навчально-виховної роботи з дітьми екологічне виховання набуває дедалі більшої актуальності. Знання про навколишній світ, формування екологічного мислення, екологічна культура, практичні навички екологічної культури людини, її маленькі джерела, її витoki мають свій початок у дошкільному віці [3, с. 56].

Не можна відокремити наше життя від навколишнього середовища, в якому ми живемо, а тому не можна спокійно спостерігати, як це середовище стає все більш небезпечним для всього живого. Наша щоденна поведінка, наша господарська діяльність не покращує екологічний стан довкілля і через нашу екологічну безграмотність, і через байдужість та неухважність, через пріоритетність економічних (скороминущих) ідей відносно до об'єктивних законів природи. Саме тому поняття „екологічна катастрофа” стало повсякденним, і саме тому освіта у навчальних закладах будь-якого рівня повинно мати належний екологічний рівень. Найважливіше завдання екологічної освіти – засвоєння знань про екологію Землі та формування персональної відповідальності за стан справ у довкіллі [2, с. 61].

Початкова школа – початкова ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань. На цьому рівні навчання більш раціональними є естетичні, етичні та емоційні освітні методи, прямі контакти з природними матеріалами, з самою природою. Навчання екології має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, а у навчальному матеріалі не повинно бути перенасиченості технічною інформацією, яку діти не спроможні належним чином сприйняти.

Охорона природи, раціональне використання людиною її багатства – важлива загальнодержавна справа. Охорона природи – обов'язок кожної людини. Успіх у цій справі залежить перш за все від усвідомлення важливості цього завдання, від переконаності, вміння і звички постійно, на кожному кроці оберігати рідну природу, лікувати ті рани, які вже їй нанесено й не допускати нових. Екологічна культура – складова частина світової культури, якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства. Свідоме засвоєння й оволодіння екологічною культурою має розпочинатися ще з дитинства, одночасно з засвоєння положень загальної культури. Школа покликана виховувати школярів у душі любові до рідної природи, охорони навколишнього середовища [3, с. 57].

Початкова школа – початкова ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань.

В. О. Сухомлинський стверджував, що сама по собі природа не розвиває і не виховує. Залишивши дитину наодинці з нею, годі сподіватись, що вона під впливом навколишнього середовища стане розумною, глибоко морально, непримиренною до зла [5, с. 68].

Екологічна культура молодшого школяра охоплює: знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як її частини; розуміння необхідності берегти навколишнє середовище; уміння і навички позитивного впливу на природу; розуміння естетичної цінності природи; негативне ставлення до дітей, що завдають шкоди природному середовищу [4, с. 53].

Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватися, починаючи з дитинства. Знання екологічних норм, закономірностей розвитку природи, знайомства з загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їх поведінки, проблемами, які виникають в їх житті, дуже часто з вини людини,

дадуть можливість кожному відчути особисту відповідальність за майбутнє природи.

Метою екологічної культури, виховання є формування системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального ставлення до навколишнього природного середовища.

Основними умовами екологічного виховання учнів можна вважати такі:

1. Забезпечення міждисциплінарного підходу у формуванні знань про природу і природокористування.
2. Врахування вікових, пізнавальних можливостей дітей у процесі екологічного виховання.
3. Організація діяльності, що сприяє поліпшенню навколишнього середовища.
4. Вибір оптимальних форм і методів роботи з дітьми.
5. Приклад вчителя.
6. Спільна робота школи і сім'ї [3, с. 57].

Досягати максимального ефекту виховання екологічної культури в учнів початкової школи можна шляхом посилення комплексу освітнього, виховного, розвивального та формувального впливів на особистість учня. При чому, ефективність формування екологічної культури забезпечуються шляхом наскрізної екологізації навчальних дисциплін, позаурочної та позакласної роботи.

Магістральною тенденцією у вихованні екологічної культури в учнів початкової школи нової генерації є її багатоваріантність форм, методів і прийомів, утвердження гідності кожного учня; введення в освітньо-виховний процес позашкільної еколого-натуралістичної роботи актуальних сучасному реформуванню системи освіти інноваційних підходів, котрі передбачають оновлення структури та змісту позашкільної освіти, зростання її ролі як центральної ланки загальної системи освіти. Робота з виховання екологічної культури в освітньому процесі початкової школи реалізується у трьох напрямках: еколого-просвітницька, навчально-дослідницька та природоохоронна діяльність, які виявляються у найрізноманітніших формах, методах, прийомах пізнавально-дослідницької діяльності учнів.

На значну увагу заслуговує питання виховання екологічної культури у школярів в процесі вивчення навчальних дисциплін. Широкий діапазон можливостей щодо здійснення екологічного освітньо-виховного впливу на молодших школярів закладені у змісті навчального інтегрованого курсу «Я досліджую світ». У Державному стандарті початкової освіти, зазначено, що метою природничої освітньої галузі є формування у молодших школярів ціннісного ставлення до природи, гідної поведінки у природі, становлення та розвитку наукового природничо-екологічного мислення. Загальними цілями визначено, що учні мають набути досвіду з дослідження світу природи; виявляти стійку цікавість та отримувати радість від розкриття таємниць природи; усвідомлювати цінність природи та взаємозв'язок її об'єктів і явищ; бережно ставитися до природних багатств; розвивати наукове, критичне мислення з метою подолання проблем еколого-природничого характеру.

Таким чином, екологічне виховання учнів молодших класів має ряд специфічних особливостей, а його розвиток повинен відповідати комплексу педагогічних вимог.

Література та джерела

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навч. посіб. Київ: Веселка, 1998. 334 с.
2. Ващенко Н. І. З досвіду екологічного виховання молодших школярів. *Початкова школа*. 1990. №8. С. 40–44.
3. Гладюк Т. В. Ідеї формування екологічної культури молодших школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Наукові записки ТДПУ*. Серія: Педагогіка. Тернопіль. 2002. Вип. 5. С. 56–59.
4. Державний стандарт початкової освіти. Київ. 2018. 37 с.
5. Курдидик С. В. Підвищувати ефективність екологічного виховання. *Початкова школа*. 1987. №12. С. 51–55.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Рад. школа, 1988. 128 с.

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ПРО ОСВІТУ ТА ВИХОВАННЯ

Тарас Конічук

**студент 2 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.**

Вивчено педагогічні ідеї Григорія Сковороди. З'ясовано його дидактичні та виховні положення, вимоги до вчителя.

Григорій Сковорода (1722–1794) ставив завдання виховати людину-громадянина. Це завдання ґрунтувалося на теорії «природного права» людської особистості на гідний спосіб життя. Вчення про «природне право» було для прогресивних педагогів того часу спільним джерелом, з якого виводилась ідея природовідповідного, за термінологією Сковороди, «сродного» виховання. Але Коменський, Руссо і Сковорода розуміли та сформулювали цю ідею по-різному. За Сковородою, кожна людина повинна займати певне місце в суспільстві не за багатством чи знатністю, а за «сродністю», тобто відповідно до своїх природних задатків, котрі розвиваються в процесі діяльності. На відміну від Руссо Сковорода в розвитку природних сил і можливостей людини особливо великого значення надавав знанням.

Г. Сковорода говорив: «Не тот есть глуп, кто не знает, но тот, кто знает не хочет» [2, с. 392]. Ось чому він радив збуджувати у дітей ще в ранньому віці прагнення до знань і виробляти звичку до розумової праці. Та не лише це. Треба всіляко розвивати в молоді бажання вчитися, виховувати наполегливість в опануванні знаннями. Вимагаючи враховувати вікові особливості дітей, він

радив викладати знання доступно, ясно і точно, відповідно до їхнього віку. Безумовно, що тоді, коли в школі панували схоластика і догматизм, ці вимоги просвітителя були новим словом у педагогіці.

Г. Сковорода обстоював ідею наочності у навчанні, використовував у Переяславському та Харківському колегіумах, крім групових та індивідуальних уроків, додаткові заняття, які давали змогу розширити навчальну програму. Він практикував також вільну гурткову форму навчання. Наприклад, у с. Бабаях на Харківщині створив молодіжний гурток, а коли став мандрівним учителем, то до останніх днів користувався індивідуальними і груповими формами занять.

Філософ радив учням обов'язково вивчати усну народну творчість, яка зберігає скарби народної мудрості. Немає жодного сумніву в тому, що вся педагогічна система видатного просвітителя свого часу була проїнята ідеєю народності. В цьому Г. Сковорода, безумовно, був предтечею таких педагогів, як О. Духнович, К. Ушинський та багатьох інших, які також відстоювали ідею народності школи і виховання.

Просвітителя-демократа глибоко хвилювали виховні питання. Проголосивши природовідповідність головним принципом виховання, він наголошував, що воно має спиратися на природні нахили дитини, й вимагав від вихователя, щоб той виявляв її природні здібності. «Не мешай только ей, а если можешь, отвращай препятствия и будьто дорогу ей очищай» [2, с. 496]. Він вважав, що люди лише тоді зможуть принести найбільшу користь суспільству і відчувати радість, щастя життя, коли вони розвивають свої здібності за покликанням.

Одним із основних завдань педагога Г. Сковорода вважав виховання високоморальної людини. Він стверджував, що головне в житті – це серце. Саме тому «виховання серця», тобто моральне виховання, має бути в центрі уваги вчителів. Григорій Савич передусім вимагав учити дітей вдячності. Невдячна людина не може бути добродісною і моральною, а тому треба виховувати так дитину, щоб вона могла згодом поєднувати свої особисті прагнення і бажання з інтересами інших добродісних людей. Тільки тоді вона й буде щасливою.

У чому ж полягає щастя людини? – запитує просвітитель. І тут же відповідає: в праці для суспільства, в сумлінному виконанні людського обов'язку, в реалізації природного покликання. М. Ковалинський писав про те, як Г. Сковорода уявляв собі щасливу людину: «Щастіе человека состоит в том, чтоб, узнав собственную в себе способность, по оной употребить себе в жизни... Так многие богословы, – вважав Сковорода, – были бы, может быть, лучшими стряпчими по делам, многие ученые – разнощиками, многие судьи – пахарями, военачальники – пастухами...» [2, с. 507].

Взагалі Г. Сковорода вважав працю і працьовитість найвищими етичними категоріями, бо праця – це основа суспільного життя і джерело всіх людських благ. «Труд, – писав він, – есть живой и неуспынный всей машины ход» [3, с. 323]. Твердячи, що праця – це джерело людського щастя, філософ водночас наполягав на тому, що щастя дає лише улюблена праця, яка відповідає природним задаткам і нахилам дитини. Неспоріднена праця, на його думку, тяжка для людини, безкорисна і навіть шкідлива для суспільства. «Откуда же уродится труд, если нет охоты и усердия? Где ж возмеш охоту без природы» [3, с. 323], – писав він.

Багато сторінок своїх творів Г. Сковорода присвятив питанням дружби між людьми, союзу, за його словами, «сродных душ». Дружба, на його думку, повинна бути щирою і відвертою, бо «нема нічого

небезпечнішого, ніж підступний ворог..., немає нічого більш отруйного від удаваного друга» [2, с. 358], робить висновок Г. Сковорода. Найкраща дружба зміцнюється у спільній праці, вважав він. І коли до нього звернувся із запитанням М. Ковалинський, з ким йому товаришувати, учитель відповів, що найкраще шукати друзів серед чесних і працьовитих людей, а ці якості, як правило, притаманні простим людям. Адже між морально зіпсованими людьми, вважав він, не може бути справжньої дружби, «бо як гниле дерево не склеюється з іншим, гнилим деревом, так між негідними людьми не виникає дружби» [2, с. 323].

Будучи сам прекрасним педагогом, Г. Сковорода професію вчителя вважав найгуманнішою і найпотрібнішою людям. У багатющій епістолярній спадщині просвітителя є багато цінних думок про педагогічну працю. В одному з листів до М. Ковалинського він писав, що справа вчителя, вихователя велична і благородна: «Так, мій найдорожчий Михаїле, це не тільки велика річ, але й найвеличніша... Якщо велика справа панувати над ті лами, то ще більша керувати душами... Якщо важливо лікувати тіло, то чи не найважливіше разом з тілом зберігати і душу людини цілою, здоровою, незіпсованою?» [2, с. 364].

Вчителя Г. Сковорода порівнював з дбайливим садівником, який, активно втручаючись у природний хід розвитку вихованця, веде його наперед наміченим шляхом. Професію вчителя порівнював також і з лікарською, бо вважав і вчителя і лікаря служителями природи, які не повинні бути пасивними. Адже і той, і той мають дбайливо оберігати людину від різних негативних впливів та обставин, стежити, щоб її розвиток відбувався правильним шляхом. Ось чому Г. Сковорода писав: «Учитель и врач – несть врач и учитель, а только служитель природы, единственныя и врачевницы, и учительницы» [1, с. 175].

Сам Г. Сковорода у своїй учительській діяльності завжди стояв на позиціях народності виховання. Не випадково після звільнення його з Харківського колегіуму він повністю віддається просвітницькій роботі в масах народу.

Отже, педагогічна спадщина Григорія Сковорода, гуманіста і демократа, палкого поборника суспільного прогресу, є життєдайним джерелом, з якого черпатиме насагу не одне покоління.

Література та джерела

1. Сковорода Г. Твори. Для старшого шкільного віку. Київ, 1996. 271 с.
2. Сковорода Г. С. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактат. Притчі. Прозові переклади. Листи. Київ, 1983. 542с.
3. Сковорода Г. С. Твори: у 2 т. Київ, 1994. Т. 1-2.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ВИМОГА ЧАСУ

Катерина Корець

студентка 2 курсу спеціальності 014 Середня освіта

Рівненський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – Ірина Ковальчук,

начальник навчально-методичного відділу, к. філос. н., доцент

Розглянуто проблематику «цифровізації» освітнього процесу та сучасних проблем у сфері «цифровізації» освіти в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Реалії сьогодення активізували запит на активне впровадження такої форми навчання як онлайн та дистанційна. Особливо активно ці форми навчання стали входити в ужиток у зв'язку із коронакризою та завдяки інтенсивній комп'ютеризації повсякденного життя. Західні виші завдяки своїм можливостям та передовим технологіям одними з перших стали пропонувати дистанційні курси, задовго до коронакризи. Україна активізувала впровадження онлайн та дистанційного навчання (не слід плутати онлайн і дистанційне навчання. Перше передбачає онлайн-заняття в реальному режимі часу і взаємодію з вчителем за допомогою гаджетів, тоді як друге має на увазі можливість гнучкого і вільного графіку навчання, проглядання занять в записі та виконання домашніх завдань у зручний час [1]) вимушено у зв'язку з коронакризою.

Створення інформаційно-освітнього середовища – поєднання новітніх інформаційних технологій та сучасних педагогічних здобутків, що повинно призвести до максимального ефекту відносно освітнього процесу [3, с. 310] – стало відповіддю на виклики пандемії. Як показала практика, дистанційне навчання має свої переваги і недоліки, що і обумовлює актуальність нашого дослідження.

Головна причини пришвидшення цифровізації освіти, під якою розуміють процес впровадження сучасних цифрових технологій [2, с. 91], в Україні – епідемія. Громадянське суспільство опинилося в ситуації, за якої всі сфери потребували швидкої відповіді на виклик пандемії, переформатування своєї активності, в тому числі і освітня.

Про потребу цифровізації освітньої сфери мова йде на рівні держави. Так, про необхідність розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності зазначено у Законі України «Про освіту» (2017). У проєкті Концепції Цифрової адженди України – 2020 заявлено, що цифровізація має стати об'єктом комплексного державного управління. У зв'язку з пандемією питання цифровізації на рівні держави набуває все більшого звучання [2, с. 91]. А причина цього очевидна – саме цифровізація стає однією з умов забезпечення якості освітнього процесу, і як наслідок – формування конкурентноспроможних професіоналів.

Інтернет-освіта проводиться з використанням інтернет-технологій, які забезпечують інтерактивну інформацію за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Ця форма навчання існує у світі давно і використовується для навчання в середніх школах та університетах. Принципами дистанційного навчання є надання певної інформації студентам викладачами, можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу та консультації у процесі дослідницької діяльності, інтерактивна взаємодія у процесі роботи.

За сучасних обставин використання «цифрових» технологій в освіті стало однією з найважливіших та стійких тенденцій у світовому освітньому процесі. За їх допомогою відбувається посилення освітнього процесу необхідним контентом та покращення швидкості й якості сприйняття, розуміння та засвоєння знань. За допомогою засобів масової інформації та інтерактивних інструментів, заснованих на впровадженні інноваційних методів, викладачі можуть легше використовувати цей метод для навчання, включаючи використання певних досліджень, методів проєктів, навчальних ігор тощо. Результат – здобувачі освіти краще засвоюють інформацію в емоційно комфортних умовах, посилюється бажання вчитися, створювати нові знання.

Звісно, не можна не враховувати виклики й ризики дистанційного навчання. Підтверджено, що постійна концентрація на екрані монітора, тривале включення у віртуальний світ не може не відобразитися на внутрішньому стані студента. Окрім цього, дистанційна освіта вимагає певного рівня програмного забезпечення. Якою б доступною вона не була, все ж вимагає наявності комп'ютера та якісного доступу до Інтернету, що є не у всіх, особливо у безробітних, малозабезпечених, тих, хто проживає у віддалених районах тощо. Ще один ризик дистанційної освіти – знеособлене спілкування. Особисте спілкування посувається на задній план [1].

Вагомо у впровадженні онлайн та дистанційної освіти – направленість ініціатив та проєктів не на тимчасове, а на регулярне і систематичне використання здобувачами освіти та педагогами. Це мають бути програми, у яких продумані та реалізовані всі команди і функції, що можуть знадобитися всім учасникам освітнього процесу. Йдеться про журнал відвідувань, журнал оцінок, доступ до архіву відеоуроків, аудіозаписи підручників, можливість копіювання та збереження матеріалів на персональний комп'ютер, можливість перевірки контрольних робіт та виправлення їх за потреби вчителем, функція чатів між різними групами учасників освітнього процесу. Прикладом може бути віртуальне середовище G Suite for Education, розроблене спеціально для дистанційного навчання і рекомендоване для закладів освіти Міністерством освіти і науки України.

В дистанційному навчанні наразі є низка проблем та негативних сторін. Оскільки карантин був досить несподіваним рішенням, система освіти в Україні не була готова до системного переходу на дистанційне навчання. Виявилось, що у частини здобувачів освіти відсутні необхідні ресурси для повноцінного дистанційного навчання. Перешкодою для повноцінного освітнього процесу залишається для багатьох населених пунктів доступ до якісного Інтернету. Не всі батьки (особливо багатодітні родини) мають можливість забезпечити кожному дитині комп'ютером для навчання. Якщо ж в родині є кілька дітей шкільного віку, а ще й батьки працюють віддалено за комп'ютером, про повноцінне дистанційне навчання не може бути й мови. В умовах онлайн-навчання проявився ще один непередбачуваний момент: зростання навантаження на батьків. Крім того, що батьки в умовах карантину повинні готувати, прибирати, працювати на віддаленому режимі, вони ще повинні виконувати функцію вчителя і пояснювати дитині шкільну програму, допомагаючи у виконанні домашніх завдань [1]. Щодо проблем, з якими стикаються у закладах освіти, можна віднести неготовність забезпечити технічні можливості забезпечення організації інформаційно-освітнього середовища, а також недостатню підготовленість викладачів до використання цього середовища у парадигмі дистанційної освіти [3, с. 311].

На сьогодні цифровізація стала ключовим фактором вдосконалення системи освіти. Незалежно від протікання пандемії (вибуху чи спаду), факт впровадження дистанційного навчання є незворотнім. Адже окрім безпосереднього впливу на ефективність освітнього процесу, цифровізація також забезпечує низку непрямих переваг, особливо оптимізацію часу для більш ефективного формування ключових можливостей, побудови індивідуальної освітньої траєкторії, посилення мотивації до самоосвіти тощо [2, с. 92].

Враховуючи, що подальша «цифровізація» стала незворотним глобальним та національним явищем, реформа освіти України має враховувати «цифрову» економіку, цифрове громадянство, інновації та підприємництво, можливості досліджень, нові потреби та виклики в Україні та світі. Використання «цифрових» технологій повинно бути міждисциплінарним, тобто не тільки на курсах інформатики в

окремому класі інформатики, як зазвичай, але й в інших предметах, студентів та викладачів, справжніх експертів, досліджень, особистого навчання, тощо.

Означена проблема підтверджує актуальність цифровізації освітнього простору, висуває вимогу формування в учасників освітнього процесу необхідних для цього компетентностей. Ними постають не лише цифрова, але й цілий ряд інших: комунікативна, стресостійкості, емоційного та соціального інтелекту тощо, які в умовах дистанційного навчання набувають дещо іншого характеру та звучання. Фрагментарний характер впровадження діджиталізації має перейти на новий рівень – системності та організованості.

Література та джерела

1. Дистанційна освіта – плюси і мінуси. URL: <https://cutt.ly/Cla6BKH> (дата звернення: 15.02.2021).
2. Кучерак І. Цифровізація та її вплив на освітній простір в контексті формування ключових компетентностей. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 22. Т.2. ВД «Гельветика», 2020. С. 91–94.
3. Яновський А. Інформаційно-освітнє середовище в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Т. 4. №30. 2020. С. 310–315.

НАВЧАННЯ ОСНОВ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА (ЗА НАВЧАЛЬНИМ ПОСІБНИКОМ «ХОРОЗНАВСТВО» О. М. КОЛОМОЄЦЬ)

Максим Корсак

студент 31 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Юлія Коляда,

викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Опрацьований нами навчальний посібник «Хорознавство» навчає як оволодіти знаннями і навиками, потрібними вчителю музики для роботи в школі. Детально розглянуті питання щодо елементів хорової звучності, акцентується увага на методах і прийомах роботи з хором. Аналізується специфіка дитячого голосоутворення та які умови необхідні для розвитку навичок співу.

З утвердженням незалежності України розпочалося відродження пісенної культури країни, створюються нові професійні хорові колективи, активною є концертно-гастрольна діяльність.

На даний час рівень музичного виконавства значно зріс, це потребує в свою чергу зростання професійності керівника хорового колективу. А починаючому хормейстеру – необхідний для його розуміння посібник, який містить у собі максимум необхідної інформації, і побудований по принципу від простого до складного. Подібна програма якраз і міститься у даному посібнику. Автор намагається викласти матеріал доступно, поєднуючи теоретичну частину з практичними завданнями чи прикладами. Це важливо для тих, хто хоче вдосконалювати навички керування хором колективом.

У статті ми розглядаємо навчальний посібник «Хорознавство», автором якого є О. Коломоєць. Досліджуємо основи хорового мистецтва; розглядаємо складові, які сприяють вихованню вокальної культури, а саме:

- поняття хор і голоси, що його складають;
- методи вокальної роботи з хором;
- елементи хорової звучності від простішого до найскладнішого;
- робота над партитурою: аналіз хорової партитури та її виконання на музичному інструменті.

Посібник створений для користування студентам, викладачам навчальних закладів, керівникам хорів з метою вивчення особливостей, що забезпечують якісне хорове звучання.

Виховання хорового диригента можна здійснити через хор і тільки через хор. У хорі майбутній хормейстер повинен придбати такі знання, яких він ніде більше не може здобути. Він повинен навчитися того, що у майбутньому сам буде вимагати від хору, бо неможна вчити інших того, чого сам не знаєш. Він повинен набути навички висококваліфікованого співака-ансамбліста, поєднавши знання теорії з практикою [3, с. 104].

Зважаючи на специфіку диригентської справи, на складність завдань, які стоять перед керівником хору, він мусить відзначатися специфічними здібностями, музично-теоретичною та практичною підготовкою. Окрім доброго музичного слуху, почуття ритму і темпу, музичної форми і стилю, крім музичного смаку та почуття міри, музичної пам'яті, темпераменту й творчої фантазії, тобто всіх тих якостей, якими повинні відзначатися всі музиканти-виконавці, диригент повинен мати ще деякі особливості – передавати учасникам хору внутрішній зміст музичного твору, вміння, в якому чимало спільного з

акторською майстерністю. У диригента повинні гармонійно поєднуватись такі якості характеру, як ініціативність, наполегливість, дисциплінованість, організаторський хист, і в той же час – делікатність, стриманість, і почуття такту [2, с. 4].

У першому розділі посібника «Хор і голоси, що його складають» автор дає характеристику таким поняттям як: хор, типи та види хорів; характеризує та класифікує співацькі голоси за типами, та детально розглядає кожну групу окремо. Вивчає хорові партії та їх діапазони, комплектування хорової партії та теситуру. Детально пояснює будову голосового апарату, реєстрову будову голосу, особливості дитячого голосового апарату та перехідні звуки. Також в цей розділ ввійшли такі теми: мутація дитячого голосу, охорона дитячого голосу, поради щодо гігієни голосу. Аналізує з чого складається дитячий хор різних вікових груп – це хор молодших школярів, школярів середніх класів та хор старших класів. Основними навиками, якими повинен оволодіти учень під час навчання О. Коломоєць розглядає у темах: чоловічий, жіночий та мішаний хори [1, с. 5– 42].

Отже, перший розділ висвітлює аспекти роботи з дитячими голосами, детально розглядаються вікові особливості голосотворення у дітей, дається характеристика дитячих хорів за віком.

У другому розділі «Вокальна робота в хорі» автор розглядає такі поняття як: вокальні навички, співацька установка, дихання, звукоутворення, висока співацька позиція, заокруглення звуку та звуковедення. Значну частину цього розділу приділяє темі «Дикція». Прослідковуючи залежність звукоутворення від артикуляції голосних і вимови приголосних, автор торкається проблем взаємодії дикції і засобів хорової виразності. Сюди входять такі теми як культура співацької дикції, робота над словом у хорі. У цьому ж розділі аналізуються своєрідність літературної вимови у співі й культура вокального мовлення на прикладі найбільш відомих і виконуваних хорових творів.

Тема «розспівування хору» описує які розспівки існують, які мають цілі і завдання, чого навчають та що допомагають досягти [1, с. 46– 79].

Правильно і систематично дібрані вокальні вправи – це свого роду школа для співаків хору щодо вокалу, ансамблю, музичної теорії, гармонії, щодо розвитку внутрішнього слуху, опанування важких місць засвоєного репертуару. Характер вправ може бути найрізноманітніший: спів гам в унісон, співання тетраходів, уривки гам кадансоподібної форми, секвенцій, хроматизмів, гармонічних сполучень – від елементарних до хроматично-видозмінених, співання вправ на всі голосні, на склади, співання вправ у різних динамічних напруженнях, тренування хору щодо вміння рівномірно посилювати і послаблювати звучання [3, с. 159].

Безперечно, співанню мажорних і мінорних гам повинно належати провідне місце, як засобів досягнення правильного виконання великих і малих секунд. Теситура повинна бути доступною для всіх голосів [3, с. 159].

Третій розділ знайомить нас з елементами хорової звучності. Сюди належать різноманітні види ансамблевої звучності: унісонний ансамбль, гармонічний ансамбль, поліфонічний ансамбль; також аналізуються художній ансамбль та його види. У цьому розділі автором зроблена спроба систематизувати ансамбль за типами і видами залежно від фактури викладу хорового твору й засобів музичної та хорової виразності.

Значну увагу в цьому розділі О. Коломоєць приділяє темі «Стрій». Сюди входять: інтонація і хоровий стрій, мелодичний стрій, гармонічний стрій а також залежність загально-хорового строю від вокально-технічної складності твору. Докладно розглянуті принципи інтонування мелодичних і гармонічних інтервалів, а також особливості інтонування українського ладу. На зразках аналізу вокально-хорових особливостей наведених прикладів з хорових творів висвітлені деякі питання взаємодії ансамблю, стою і нюансів у звучанні хору. [1, с. 80– 137].

Заключним, четвертим розділом є підсумок попередніх розділів, який має назву «Робота над хоровим твором». На думку автора він є найголовнішим з усіх, тому що в попередніх розділах вивчалась теорія, а тут практика. Сюди входять: гра та аналіз хорової партитури, вивчення хорового твору на заняттях з диригування, практична робота над хоровим твором, а також показ твору й початкова робота, технічне освоєння хорової партитури; розглядаються методичні аспекти репетиційної роботи з хором [1, с. 140–160] Насамперед аналіз хорової партитури висвітлює художньо-образний зміст, зображальні засоби які використав композитор, засоби художньої виразності, зв'язок музики і тексту. Ґрунтовно, з усією серйозністю вивчається біографія композитора, стиль його письма, обставини, за яких написано твір, текст, що ліг в основу музики, динамічні нюанси, які допоможуть відчутти та вловити почуття і настрої композитора.

Висновки. Досліджуючи теоретичні основи підручника «Хорознавство» ми виявили найважливіші етапи формування висококваліфікованого хорового колективу та розглянули головні аспекти, які зможуть забезпечити якісну підготовку при роботі з хоровим колективом. Адже це складний і тривалий процес. Протягом років колектив набуває бездоганної чистоти інтонації, ансамблевої злагодженості, виразної

дикції, ритмічної легкості й чіткості, тонких динамічних і агогічних нюансів, яскравої зовнішньої виразності виконання. А набуття технічної майстерності, в свою чергу, дасть змогу хору і його керівникові розкривати зміст виконуваних творів. Зважаючи на надану вище інформацію, надалі плануємо дослідити і інші посібники з хорової тематики, такі як: «Керування хором» К. Пігров [3, с. 178].

Література та джерела:

1. Коломоєць О. М. Хорознавство: навч. посіб. Київ: Либідь, 2001. 168 с.
2. Колесса М. Основи техніки диригування. Київ: Музична Україна, 1973. 195 с.
3. Пігров К. Керування хором. Київ, 1956. 180 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГРИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Яна Костюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А. Ю. Кримського» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Марія Троцюк,

керівник секції студентського наукового товариства

Досліджено та проаналізовано основні вимоги до навчальних ігор, особливості їх використання в початковій школі. Розроблено матеріали для практичного використання гри на уроках англійської мови.

Інтенсифікація навчального процесу вимагає пошуку та використання нових форм та методів навчання, засобів підтримки в учнів інтересу до матеріалу і активізації їх пізнавальної діяльності. Українська школа активно реформується. Ці зміни особливо значні в системі мовної освіти. Зміст викладання англійської мови як системи знань, умінь та навичок має сприяти розвитку мовних компетенцій учнів, формуванню світогляду, моралі та поведінки. На нашу думку однією з актуальних проблем сучасної методики навчання англійської мови є організація навчання дітей різних вікових груп, а особливо молодших школярів за допомогою ігрових форм.

Багато видатних педагогів, а саме: Н. Анікеєва, П. Блонський, А. Макаренко, С. Русова, М. Яновська та інші справедливо наголошували на ефективності використання ігор у процесі навчання [1].

М. Стронін розглядає гру як ситуативно-варіативну вправу, завдяки якій формується можливість для багаторазових повторів мовного прикладу в умовах, що максимально нагадують реальне мовне спілкування з притаманними йому рисами, серед яких: емоційність, спонтанність, цілеспрямованість мовного впливу [3, с. 87].

Під час гри дитина ознайомлюється з великим діапазоном людських почуттів й взаємостосунків, вчиться розрізняти добро і зло. Завдяки грі у дитини формується здатність виявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, з'являється потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні.

Метою нашої роботи є вивчення теоретичних питань, таких як методика застосування ігор у навчальному процесі, роль гри у вихованні та формуванні особистості дитини, а також розробка матеріалів для практичного застосування гри на уроках англійської мови в початкових класах.

На нашу думку, гра має бути невід'ємним елементом кожного уроку й ні в якому разі не протиставлятися «головній» частині уроку. Наприклад, на початку уроку вчитель заходить до класу і пропонує учням зробити коло. Далі говорить: «Look at me and say: How are you?» На перший погляд питання дуже просте, але важливе. Діти по черзі отримують м'яч, відповідають на запитання, непомітно зосереджуються, налаштовуються на урок англійської мови. Учні повторили різноманітні варіанти відповідей.

Такі ігрові моменти корисно використовувати на всіх етапах уроку. Тоді гра буде органічно пов'язана з уроком, і дітям буде цікаво. Так, бажаючи перевірити, як учні засвоїли слова на попередньому уроці, вчитель запитує: «What is there in the box?» А потім, пояснюючи вживання дієслова may. Може запропонувати гру «Father, may I take one step?» Звісно, справа не в кількості ігор, які використовуються на занятті. Йдеться про загальну ігрову атмосферу, яка дозволяє вчителю зацікавити учнів, налаштовуючи на сприйняття нового матеріалу чи на закріплення вивченого.

Хотілося б виділити цілі використання ігор на уроках англійської мови. Основних цілей шість: 1) формування певних навичок; 2) розвиток певних мовних умінь; 3) навчання умінню спілкуватися; 4) розвиток необхідних здібностей і психічних функцій; 5) пізнання (у сфері становлення власне мови); 6) запам'ятовування мовного матеріалу.

Розглянемо основні вимоги до ігор.

1. Гра повинна стимулювати мотивацію навчання, викликати в школярів інтерес і бажання добре виконати завдання, її варто проводити на основі ситуації, адекватної реальній ситуації спілкування.

2. Гра повинна бути прийнята всією групою.

3. Вона неодмінно проводиться в доброзичливій, творчій атмосфері.

4. Гра викликає у школярів почуття задоволення, радості. Чим вільніше відчуває себе учень у грі, тим ініціативнішим він буде в спілкуванні. З часом у нього з'явиться почуття впевненості у своїх силах.

5. Гра організовується таким чином, щоб учні могли в активному мовному спілкуванні з максимальною ефективністю використовувати відпрацьовується мовний матеріал. Учитель неодмінно сам вірить у гру, в її ефективність. Тільки за цієї умови він зможе добитися добрих результатів.

Саме завдяки ігровим формам занять вдається залучити пасивних учнів до систематичної розумової праці, дати змогу дитині відчути успіх, повірити в свої сили. І спостереження показують що учні, які були не дуже охочі до серйозного і систематичного тренування і які протестували проти вимоги «прочитай сторінку», змогли подолати труднощі читання саме через гру.

Пропонуємо для прикладу такі групові англійські ігри для дітей.

Simon says. Весела, проста і рухлива гра, суть якої – слідувати інструкціям. Ведучий ігри вимовляє фразу «Simon says» і, наприклад, «touch your nose» – торкніться свого носа, або «clap your hands» – поплескайте в долоні. Гра відмінно підійде для невеликого перепочинку або розминки.

Countable and uncountable. За допомогою м'яча і ставши у коло, можна легко і весело перепочити та повторити іменники. Просто кидаємо м'ячик і називаємо слово, а той хто його ловить, говорить, обчислювальний він чи ні. Якщо відповідь неправильна – гравець вибуває.

Basketball. Реквізит: 2 відра (кошик) і стікери. Ділимо клас або групу дітей на 2 команди та даємо будь-яку тему слів. Протягом наступної хвилини учасники кожної команди пишуть як можна більшу кількість слів на задану тему, звертають написане у кульку і кидають супернику у кошик. По закінченню хвилини підбивати підсумки – зараховуються лише стікери з кошика з правильно написаними словами. Перемагає та команда, яка закинула найбільше стікерів.

Crocodile. Відома усім гра, суть якої – показати певне слово членам своєї команди. Відмінно підійде для повторення цілих тем слів. Перемагає та команда, яка закінчила першою або показала більше слів за певний період часу.

Where Is The Cat ? Ця гра проводиться з однією іграшкою, наприклад, з іграшковим котом. Хтось із учнів виходить до дошки. Стоячи спиною до класу, він повинен здогадатися, де знаходиться кіт.

Учні вибирають місце і кладуть туди іграшку. Учень біля дошки запитує:

- Is the cat on the floor ?

- Is the cat on the desk ?

- Is it in your hand ?

- Is it under the desk ?

Учні хором відповідають : “ No , it is not”, - доки учень не вгадає місце, де знаходиться кіт. Тоді всі хором кажуть : Yes, it is.

Magic Word “Please”.

Учитель пояснює : «Я промовлятиму різні команди, але виконувати їх потрібно лише тоді, коли я скажу чарівне слово “Please” . Хто помиляється, вибуває з гри».

Wake up! На столі «спить» заєць. Його треба «розбудити» . Для цього – торкнутись до частин його тіла та назвати їх. Teacher: Дивіться, діти! Як міцно спить наш заєць. Давайте його розбудимо! Touch your head! Touch your nose!

Freeze. Просто просимо діточок бігати по класу, але у момент, коли ми скажемо «Freeze», вони повинні застигнути у якійсь позі. Наше завдання – розморозити першого учня, відгадавши, у ролі кого він(а) застиг. Наприклад: «Are you a cat? - Yes, I am / No, I am not». Той, кого розморозили таким же чином, розморозує інших.

Отже, використання ігор на уроках допомагає формувати в учнів певні навички, розвиває мовні уміння, навчає умінню спілкуватися. Гра є широким полем для колективної діяльності учнів. Проте, ігри повинні відповідати рівню підготовки учнів. Вибір форми гри має бути педагогічно і дидактично обґрунтований, ігри повинні проводитися методично грамотно.

Дуже важливо пам'ятати що, гра – не самоціль, а тільки засіб покращити результати навчання школярів, гра, яка належить до традиційних і визнаних методів навчання, не повинна перетворюватися на розвагу.

Література та джерела

1. Артемова Л. В. Вчися граючись. Київ: Томіріс, 1990. 170 с.
2. Бондар М. В. та ін. 130 ігор для уроків з англійської мови. Харків: Основа, 2004.
3. Використання гри для активізації навчально-виховного процесу / укл. В. Ф. Мішкурова, М. І. Пащенко. Київ: Наук. світ, 2001. 270 с.
4. Староверова О. О. Навчальні ігри для інтенсифікації навчання аудіюванню: [метод. матеріали]. *Англійська мова в початковій школі*. 2011. N 3. С. 27–29.
5. Сучасний урок: традиційні та інноваційні підходи / за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків: ХОНМІБО, 2006. 28 с.
6. 101 Games to Play / Compiled by E. Cooper. London, Michelin House, 1992.
7. Klippel F. Keep Talking. Communicative fluency activities for language teaching. Teacher Training and Development. Cambridge University Press, 1998.

ЯН КОМЕНСЬКИЙ ПРО ШКІЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Тарас Кохтярук

студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.*

Розглянуто погляди Я. Коменського на проблему дисципліни учнів. Проаналізовано твори «Велика дидактика» та «Закони добре організованої школи», в яких видатний просвітителю торкається моральних питань, зокрема і дисципліни школярів.

У системі шкільної роботи, особливо в справі морального виховання, Ян Коменський надавав величезного значення дисципліні – справності виконанню встановлених порядків. Він в розділі XXVI «Великої дидактики» («Про шкільну дисципліну») посилається на відому чеську приказку «Школа без дисципліни, що млин без води» [1, с. 138]. Крім згаданого твору про дисципліну Коменський пише в таких творах, як «Закони добре організованої школи», «Правила поведінки», «Пансофічна школа», «Материнська школа» [3, с. 171].

Коменський розуміє дисципліну: 1) то як незмінний порядок шкільного життя, обов'язковий як для учителів, так і для учнів; 2) то як умову для правильної постановки навчання; 3) то як систему повчальних покарань, дисциплінарних стягнень.

Доводячи необхідність дисципліни, Коменський пише: «Якщо поле не полоти, то відразу виростають згубні для посіву бур'яни. Якщо дерева не підрізають, то вони дичавіють і дають непотрібні пагони. Але з цього не випливає, що школа повинна наповнюватися криками, ударами, побоями; в ній повинні панувати бадьорість і увага як в учнів, так і у вчителів. Адже що таке дисципліна, якщо не той метод, завдяки якому учні стають дійсно учнями». В процитованому місці чітко виявляється і нова оригінальна, гуманна позиція Коменського в розумінні дисципліни. Він не допускає, щоб дисципліна носила той суворий характер, внаслідок якого школи наповнювались би «криками, побоями, ударами».

Як вже зазначалось, дисципліну Я. Коменський розглядає як систему дисциплінарних заходів. «Насамперед я вважаю, що дисципліну треба застосовувати по відношенню до тих, хто її порушує» [1, с. 138]. При цьому смисл дисциплінарних заходів Коменський бачить не в розправі, а в їх виховному значенні.

Міри насилля, примусу, побої, повинні бути замінені іншими засобами, а саме: суворим словом, доганою, насмішкою, «Кращий зразок дисципліни показує небесне сонце, яке всьому, що росте дає 1) постійно світло і тепло, 2) часто дощ і вітри, 3) рідко блискавки і грози, хоч і це також на користь тому, що росте. Наслідуючи сонце, керівник школи буде намагатися утримувати юнацтво в належних рамках:

- 1) постійними прикладами...
- 2) настановами, умовляннями, іноді і доганами...
- 3) якщо, нарешті, у кого-небудь настільки нещасний характер, що ці порівняно легкі заходи є недостатніми, слід вдаватися до більш сильних засобів» [1, с. 140].

Це менш бажаний, менш продуктивний шлях. Більш суворе і строге покарання, на думку Коменського, повинно застосовуватись за: 1) прояви безбожжя, богохульства, аморальності; 2) вперту неслухняність і навмисну злісність; 3) пихатість і зарозумілість, а також за недобророзумність і лінощі.

Педагогічним змістом пронизані вказівки Я. Коменського про те, що строгі заходи повинні застосовуватись без дратівливості, гніву чи ненависті, а просто, щиро. В праці «Закони добре організованої школи» Коменський дає вказівку відносно характеру покарань: «Нехай підтримання дисципліни завжди проходить строго і переконливо, але не жартівливо чи люто, щоб збуджувати страх і повагу, а не сміх і ненависть. Отже, при керівництві юнацтвом повинна мати місце лагідність без легковажності, при доганах – засудження без в'дливості, при покараннях – строгість без люті» [2, с. 163]. Сам покараний повинен відчувати, що дисциплінарні заходи вживаються до нього заради його ж власного блага і впливають з батьківської прихильності його наставників. В усякому випадку з недисциплінованими дітьми повинна вестись постійна напружена виховна робота. «Треба все випробувати до кінця, перш ніж визнати дитину невинною, безнадійною». Дуже важливі витримка, спокій, такт вихователя.

Великого значення Я. Коменський надавав встановленню визначених норм поведінки учнів та їх неухильного дотримання. Це він вважав однією з основних, обов'язкових умов дисципліни. Коменський склав «Правила для учнів», які узагальнюють досвід кращих шкіл XVII ст. і в яких послідовно викладені його вимоги про те, як повинен поводити себе учень, яких правил і норм поведінки повинен він дотримуватись. «Закони добре організованої школи» і «Правила поведінки», в яких висвітлені питання поведінки учнів, містять правила, норми поведінки учнів майже в усіх сферах їх життя: в сім'ї, школі, товаристві. Багато з цих правил, звичайно, вже віджили і не мають практичного значення, але частина їх і сьогодні не втратила своєї справедливості. Такі особливо пункти про поведінку в школі, про ввічливість, про те, як тримати себе в товаристві, про дотримання особистої гігієни, про ставлення до вчителя, товаришів і старших. Ось деякі з них:

«...VIII. Поведінка в школі: спіши до школи, як на гру; не пропускай її ніколи; захоплюй з собою шкільну зброю; займай відразу своє місце, а не чуже; не заважай іншим, поведь себе скромно; соромся мати вченого вчителя і вчені книги, а самому залишатися невченим; вважай нещасним той день чи той час, в який ти не засвоїв нічого нового і нічого не додав до своєї освіти; час, який залишається у тебе, присвячуй повторенню вивченого; відпущений зі школи, відразу йди додому і т. д. [3, с. 173].

Отже, дисципліну Я. Коменський розглядає як систему дисциплінарних заходів, яка має виховне значення.

Література та джерела

1. Коменський Ян. Велика дидактика. *Історія зарубіжної педагогіки: хрестоматія*. Київ: Центр навч. літератури, 2006. С. 101–144.
2. Коменський Ян. Закони добре організованої школи. *Історія зарубіжної педагогіки: хрестоматія*. Київ: Центр навч. літератури, 2006. С. 155–184.
3. Кравець В. П. Істрія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Тернопіль: Тернопіль, 1996. 436 с.

РОЗСПІВУВАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ ШКОЛЯРІВ

Ярослава Кошелюк

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Світлана Ткачук,
викладач-методист, викладач методики музичного виховання*

Розглянуто проблеми проведення розспівування на уроці музичного мистецтва у закладі загальної середньої освіти як складової вокально-хорової роботи.

Невід'ємною складовою частиною музичного виховання є хоровий спів. У програмі уроків музичного мистецтва вокальна робота посідає особливе місце. Емоційний і виразний сольний та гуртовий спів сприяє тому, що діти засвоюють особливості музичних засобів виразності. Окрім того, саме спів створює умови для підвищення музичної культури учнів та, зокрема, закладає основи хорової культури, яка в Україні має давні національні традиції.

Навчати співати дітей – першочергове завдання учителя музичного мистецтва. Тому вже з перших уроків необхідно прагнути формувати у дітей найважливіші навички співу: правильне співацьке дихання, м'яку атаку звука, округлене (політне) звучання голосу, чітку артикуляцію і дикцію, чистий і злагоджений спів в унісон. Особлива роль у досягненні позитивних результатів у процесі навчання співу належить вокальним вправам, які використовуються для формування вокально-хорових навиків та для розігріву голосових зв'язок перед початком співу[2, с. 16].

Вправи, які використовуються на уроці музики для розспівування, є одним із важливих елементів роботи по вихованню вокальних навичок. Це шлях до оволодіння технічними і художніми основами співу.

Розспівування – розділ занять, у процесі якого формуються основні вокальні навички голосоутворення (фонаційне дихання, атака звука, співова артикуляція, дикція). Вчитель музики (викладач вокалу) повинен володіти методикою використання вокальних вправ, знати психолого-педагогічні основи їх використання. Вокальні вправи – це багаторазово повторювані спеціально організовані вокальні дії. Всі три компоненти вправ: повторюваність, певна організація і цілеспрямованість – є обов'язковими. Суть вправ визначають два останні компоненти, адже повторювання будь-якої вправи без чітко організованої мети є безрезультатним.

За шкільною програмою розспівуванню на уроках музики приділяється 5–8 хвилин. Вправи підбираються відповідно віку, педагогічних знань та рівня музичного розвитку дітей, які навчаються співу. Матеріал для розспівування складається з технічних вправ на різні голоси та окремі склади, а також із пісенних уривків зі словами.

Особливість вправ полягає в тому, що вони повинні мати просту будову, швидко запам'ятовуватися і не відволікати увагу учнів від вокальних завдань, поставлених вчителем. Повторювання будь-якої поспівки повинно мати чітко організовану мету (розвиток правильного дихання, діапазону, техніки співу, тембру, звучності голосу і т.ін.) [1, с. 5].

Робота з розспівування проводиться шляхом повторення на півтона вгору і вниз, але в межах діапазону дитячого голосу. Співати напружено й крикливо небезпечно для дитячого голосу. Тому вчитель з самого початку занять повинен стежити за співом і постійно доводити дітям, що це шкідливо для голосу.

Розспівування виконує подвійну функцію: настроїти і розігріти голосовий апарат; розвивати вокально – хорові навички.

Початкові навички, які вчитель повинен формувати у вокальному вихованню дітей це: навички дихання; формування голосних та приголосних звуків (артикуляція); формування навички дикції; навички інтонації та рухливості голосу.

Розспівки – це вокально-хорові вправи для формування початкових навичок володіння співацьким голосом. Вони сприяють розвитку музичного слуху, пам'яті, ритму, співацького дихання, артикуляції, дикції. Завдяки їм відпрацьовуються різні види звуковедення, навички унісонного та ансамблевого співу, розвиваються психічні процеси, емоційна сфера та особистісні якості, грамотніше стає мовлення та розвивається розуміння виразності музичної мови.

Образність змісту розвиває творчу активність, ініціативу, навички колективного та сольного співу. При роботі над розспівуванням важливо враховувати рівень розвитку дітей, обсяг навичок, які діти мають на цей час. У роботі над рухливістю голосу слід дотримуватися поступовості: перед тим, як співати вправи у швидкому темпі, слід навчитися виконувати їх у помірному темпі з помірною силою звучання.

Музичні привітання на уроці музичного мистецтва можуть слугувати не лише своєрідним стартом для подальшого розспівування учнів. Їх можна використовувати ще й для творчих завдань: і для домашніх, і для роботи у класі. Приміром, самотійно або з допомогою вчителя учні можуть створити текст і мелодію для нового музичного привітання. Також можна запропонувати їм продовжити вже готове привітання, або щось у ньому змінити тощо[4, с. 9].

Слід зауважити, що найдоцільніше для учнів початкових класів використовувати спів у тональностях, які зручні для виконання дітьми цього віку, а саме: у тональностях До-мажор, Ре-мажор, до-мінор, ре-мінор, Сі бемоль-мажор, а також Фа-мажор та Соль-мажор, за виключенням нот, які у цих тональностях виходять за межі першої октави.

Діапазон, у якому найліпше і найвиразніше звучить голос першокласника – це ноти мі - ля першої октави. Для другокласника – це ноти мі - сі першої октави, а прийнятним діапазоном для третьокласника при систематичній вокально-хоровій роботі є вся перша октава, з додаванням ноти ре другої октави. Тому якщо педагог хоче створити самотужки нове музичне привітання для своїх учнів, обов'язково необхідно враховувати вікові особливості дитячого голосу, оскільки неприйнятний для дитячого співу діапазон може зашкодити їхньому голосовому апарату, та й саме виконання такого привітання буде незручним, кволим, а відтак — нецікавим дітям.

Робота на уроках музики завжди починається з музичного вітання. Найбільш поширене – поспівка «Добрий день», коли вчитель співає ці слова на звуки тонічного тризвуку (I – III – V), а діти відповідають у зворотньому порядку: V – III – I. Крім того, використовуються інші варіанти.

Наприклад, виконується поспівка:

- Добрий день вам, діти, урок почати час!
- Добрий день, учителю, здрастуй, рідний клас!
- Добрий день! Добрий день! Добрий день!

Практично, це вже початок розспівування. Показ рукою допомагає дітям осмислити рух мелодії вгору чи вниз, або спів на одному звуці. Далі можна починати розспівування, тобто виконання поспівок, вокальних та музично-ритмічних вправ. Це так звана «музична зарядка». Вона має постійно змінюватися та збагачуватися новим матеріалом. Цей матеріал можна отримувати з програми, а також із збірників пісень для учнів початкових класів. Найпростіша пісенька, передусім, має розкрити дітям художній образ. Але займатися поспівками на кожному уроці потрібно лише кілька хвилин, щоб не втомлювати дітей і не давати їм надмірних вокальних завдань[3, с. 9].

Настрій учителя, його слова у перші хвилини контакту з учнями впливають на хід усього уроку. Стимулювати учнів до роботи має доброзичливий, енергійний початок – музичне вітання, яке створює у дітей натхнення до творчості, задає ритм уроку.

Доброзичлива, жива атмосфера та діалогічність між учителем та учнями на уроці музичного мистецтва дає свої позитивні результати. І хоча насправді вокальна робота на уроці суміщається з іншими видами музичної діяльності, учитель має прагнути навчити учнів любити співати та отримувати від співу насолоду, радість і гарний настрій.

Література та джерела

1. Доронюк В. Сливоцький М. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики. Навчальний посібник для викладачів і студентів вищих навчальних закладів і вчителів музики шкіл різного типу. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦПТ, 2017. 306 с.
2. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Харків: Ранок, 2016. 256 с.
3. Рудницька О. П. Запрошує музична вітальня. Київ, 2013. 302 с.
4. Юцевич Ю. Теорія і методика розвитку співацького голосу: навч-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. Київ: ІЗМН, 2008. 160 с.

ВПЛИВ ФОЛЬКЛОРУ НА ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ТА МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ

Ярослава Кошелюк

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Олена Поліщук,
викладач, концертмейстер*

Обґрунтовано необхідність акцентувати увагу школярів на пісенному фольклорі, який є полісистемним засобом формування особистості. Оскільки водночас впливає на духовно-інтелектуальну, емоційну сфери людини. Морально та психологічно налаштовує її до праці, забезпечує естетичний розвиток учнів. Високу культуру сприйняття музичного мистецтва.

Сучасний виховний процес зорієнтовано на принцип національного виховання, який передбачає створення умов для передачі новим поколінням історії свого народу, його мови, засвоєння і примноження духовної культури, національних традицій, звичаїв, розвиток естетичних та моральних цінностей. Ефективність у формуванні патріотичної свідомості досягається не використанням поодиноких цінностей, а системою їх поєднання. Так, В. Скутіна основою формування національних цінностей особистості вважає морально-світоглядні цінності українського етносу. У структурі їх змісту вона виділяє такі компоненти:

- гармонія (гармонія життя внутрішнього світу, міжособистісних стосунків, відносин з природою);
- добро (добро як істина, вище благо, глибока віра в перемогу добра над злом, добро творчість, милосердя, гуманізм);
- свобода (внутрішня свобода, волелюбність, визнання неповторності людської індивідуальності, нетерпимість до рабства, свобода волевиявлення);
- справедливість (щирість, правдивість, прагнення до істини, до соціальної справедливості, віра у Вищу справедливість);

- сім'я як першооснова розвитку й формування особистості, духовного, культурного, економічного розвитку суспільства;

- народ (повага до трудового народу, вміння осмислювати історію, культуру. Традиції, моральні цінності свого народу, віра в його духовні сили, прагнення до того, щоб український народ зайняв гідне місце у цивілізованому світі);

- Україна (патріотичні почуття, прагнення до зміцнення державності, економіки, культури, готовності віддати життя і усі зусилля за вільну Україну).

Моральне виховання молоді засобами української народної музики – розглядається нами як невід'ємна частина національного виховання, визначальним чинником якого є успадкування молодим поколінням багатства духовної скарбниці народу, його самобутньої ментальності [2].

Моральне виховання має тісні зв'язки з естетичним. Саме в народних творах знаходимо переплетіння чуттєвого (емоційного) та словесного (раціонально-логічного) впливів на дитину. Люди, особливо діти, включені в систему народнопісенної традиції, обрядів і звичаїв, виховуються у відповідності з внутрішніми їх потребами непомітно, природно й просто.

Цікавим, простим і доступним для сприйняття у молодшому віці є дитячий музичний фольклор, який поєднує світ дітей і дорослих, обіймає цілу систему музично-поетичних жанрів, створює підґрунтя для формування в дітей музичних здібностей та виступає чинником підготовки їх творчої діяльності.

Важливо звернути особливу увагу на молодший шкільний вік, коли діти особливо сприйнятливі до педагогічного впливу, а їхній художній смак ще не розвинений. Якщо з раннього віку дитина слухає і виконує народні пісні, то її слух поступово засвоює мелодичні та ритмічні особливості, які запам'ятовуються, стають звичними, близькими.

Діячі української культури Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка та інші високо цінували усну народну творчість як важливий фактор виховання і всебічного розвитку особистості. Вагомий вклад у теорію і практику морально-естетичного виховання засобами музичного мистецтва внесли М. Лисенко, Б. Яворський, М. Леонтович, Я. Степовий, П. Козицький та інші, які вважали народну музику ефективним морально-виховним засобом та засобом загально-естетичного розвитку особистості, її залучення до мистецтва і дійсності.

Розвиток особистості у музично-фольклорному середовищі є важливим фактором естетичних смаків дітей, формування в них мистецьких інтересів та творчих потреб, викликає позитивні емоції, підвищує рівень активності та якість навчальних досягнень.

Важливим засобом надбання і передачі соціального досвіду є використання автентичного матеріалу, що дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів. Оскільки цей вид роботи наповнює процес навчання живою народною мелодикою, мовою, споконвічною мудрістю, високими духовними цінностями.

Саме народна творчість, у якій сконцентрований увесь широкий діапазон виявів духовності української нації, може стати джерелом формування патріотичної свідомості особистості. Фольклорна традиція є генетичною спадщиною етносу. Як і мова, вона закодована у генетичній природі людини, а тому вивчення фольклору повинно спиратися на дослідження етнічного генопису.

Таким шляхом можна підпорядкувати фольклор важливій проблемі життєвої адаптації молоді людини, прищепити їй любов до свого краю, свого народу і його культури. Досконало знаючи своє, вона виявить інтерес і до іншого, контрастного.

Вчитель нової української школи повинен використовувати автентичні фольклорні матеріали з метою активізації пізнавальної діяльності молоді. Оскільки цей вид роботи наповнює процес навчання живою народною мелодикою, мовою, споконвічною мудрістю, високими духовними цінностями. Сучасний фахівець має знати, що кожен населений пункт Волині має унікальні фольклорні надбання, які можна відшукати серед місцевих жителів. Бажано мати в своєму репертуарі хрестоматійні зразки фольклорних скарбів рідного краю. Активне використання цих матеріалів у навчально-виховному процесі є необхідною справою сучасної музичної педагогіки, адже насичення шкільних програм музичним фольклором має сприяти наближенню учнів до сформованих протягом віків уявлень про сутність людини, про красу й гармонію навколишнього світу.

Чим вища художня культура людини, тим точніше вона оцінить народне мистецтво і тим тонше відчує естетичну вартість. Нова культура не поглинає давню, а пристосовує до своїх потреб, тому, хоч художні горизонти наших сучасників і розширилися, ставлення до вже здобутого, вивіреного і перейденого стало уважнішим, – дбайливо охороняються пам'ятники природи, архітектури, мистецтва: а серед них неминучу цінність становим і поетична творчість нашого народу [1].

Висновки. Підсумовуючи усе вище сказане, можна говорити про наступне:

1. Народна пісня, як жанр українського фольклору – давній і дієвий засіб виховання молоді, що служить не лише для виховання естетичних цінностей (як от, уміння оцінити красу мелодії, її тонкі

переливи, розвиток фантазії), але й моральних (повага до старших, цінування чужого життя, оберігання рідної країни, власного народу, родини тощо).

2. Українські пісні та інші жанри музичного народного фольклору формують глибинні міжпредметні зв'язки – з історією рідного краю, його літературою та міфологією.

Саме тому обов'язком кожного сучасного вчителя є використання української пісні, її фрагментів для всебічного формування високих морально-естетичних якостей учня.

Література та джерела

1. Алексійчук О. С. Морально-естетичне виховання молодших школярів засобами української народної музики.: дис.канд.пед.наук.13.00.07 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 271с.

2. Кононенко П. П. Українознавство. Навчальний посібник. Київ: Заповіт, 1994. 320 с.

3. Садовенко С. М. Світ фольклору. Український дитячий фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку. *Науково-методичний посібник*. Київ: Київська нотна фабрика, 2007. 332 с.

ВПЛИВ ПРИРОДИ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Олександра Кравчик

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Подано сутність проблеми формування та розвитку творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання на уроках природознавства.

Актуальність проблеми. Сучасні умови модернізації освіти в Україні потребують виховання творчо спрямованої особистості молодшого школяра, здатної до активної перетворювальної діяльності, саморозвитку, самоствердження в суспільстві. Тому актуальною проблемою є створення оптимальних передумов для самореалізації особистості учня у процесі навчання, зокрема і на уроках природознавства.

Творча здібність, або креативність, – це здатність людини продукувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. Основними показниками творчих здібностей є продуктивність, оригінальність, гнучкість, сміливість та швидкість мислення [4, с. 92].

Для розвитку творчих здібностей учнів надзвичайно велике значення мають уроки природознавства. Не можна не погодитися з Марком Цицероном, адже він писав: «Немає нічого більш винахідливого, ніж природа». Адже, природа – це наймудріший вчитель і найглибший колодязь знань, з яким дитина починає знайомитися ще з раннього дитинства.

Особливість змісту початкової освіти полягає в тому, що крім традиційних знань, умінь і навичок, в нього включаються нові компоненти: досвід творчої діяльності, досвід емоційно-вольового ставлення до навколишнього світу. Це сприяє розвитку творчих здібностей у процесі становлення нової української школи. Свого часу К. Ушинський писав про те, що логіка природи, найдоступніша і найкорисніша для дітей. Цю ідею К. Ушинського застосував В. Сухомлинський «Природа – величезної ваги фактор, що накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу», – визначає В. Сухомлинський

Щоб сформулювати творчі здібності, дитині необхідно якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності, які їй подобаються найбільше, а потім – в усіх притаманних учням видах навчальної діяльності. Проаналізувавши опитування, проведене серед учнів початкової школи 3-го класу Тойкутської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступеня, можна зробити висновок, що найулюбленішим видом діяльності здобувачів освіти на уроках природознавства є спостереження. Загальна кількість учнів – 19.

84,2% опитуваних учнів, а в кількості це – 16 осіб відповіли, що найбільший інтерес та захоплення в них викликає спостереження. Решта учнів – 3 осіб, відповіли, що виконання практичних робіт.

Важливою умовою формування творчого мислення через природу є організація спостережень. Спостереження – це не лише вміння бачити красу та неповторність природи, а надзвичайно важливий етап навчання молодших школярів. Організація спостережень є одним з найголовніших завдань вчителя, оскільки ретельно розроблений план спостереження та наявність усіх необхідних засобів для його проведення забезпечить не лише його ефективність, але й стане основою для вироблення власного стилю мислення. Адже відомо, що дивитися – це не означає бачити «Уміння бачити, уміння помічати те, що на перший погляд, не відрізняється чимось особливим, – це, образно кажучи, повітря, на якому тримаються

крила думки», – відзначає В. Сухомлинський [4, с. 178)]. Таким чином учні проходять своєрідний етап, який полягає у баченні дитиною живого образу і створення цього образу в своїй уяві.

Дослідницький підхід став рисою мислення учнів, які прагнуть перевірити правильність висновків про закономірності явища природи. Елементи дослідження сприяють самостійності, творчому характеру розуму.

Спостереження – одна з найяскравіше відображених форм організації навчального процесу на уроках природознавства, яке вимагає не лише розвиток таких рис як спостережливості, уважності та сконцентрованості, але й творчого підходу. Існує безліч розроблених та впроваджених в практику Василем Сухомлинським форм організації спостережень. Сезонні екскурсії, уроки в «зелених класах», заочні «подорожі» по земній кулі – давали простір для написання творчих робіт. Такі спостереження сприяли розумінню цінностей природи, спонукали до формування навичок його охорони [1, с. 38].

Надзвичайно успішною є їхня реалізація у НУШ. Адже на основі проведених спостережень вчитель не лише знайомить з навколишнім світом, природними явищами, рослинним та тваринним світом, а й систематизує отримані знання виконанням різних творчих робіт. Отримані результати спостережень під час прогулянки діти можуть описати творчо у своїх Щоденниках вражень. Або ж під час вивчення природи рідного краю здобувачі освіти можуть створити лепбук. Широко використовується робота по методу проекту. Учнями створені проекти: «Яким я бачу зоопарк», «Моя улюблена вулиця», «Техніка майбутнього», «Місто майбутнього», «Дачне селище».

У сучасному освітньому середовищі існує безліч технологій, які допомагають зробити навчальний процес не лише змістовним, але й цікавим та творчим для учнів.

Для розвитку творчих здібностей учнів також широко використовується інтерактивний метод навчання. Один з таких методів: «броунівський рух». Сутність методу полягає в тому, що учням дозволяється пересуватися по класу в пошуках потрібної інформації. Цей метод можна успішно використовувати під час узагальнення знань з теми «Природні зони України». Готуючись до уроку, по класу (на столах, шафах, стендах, дверях, підвіконнях) розкладаємо картки з описом природних зон. Кожна ознака записується на окремій картці, назва зони не вказується. Школярі, об'єднані в групи, жеребкуванням обирають природну зону. Пересуваючись по класу, групи збирають лише ті картки, в яких записані характерні ознаки саме їхньої природної зони. Решту карток залишають іншим групам. Групи пересуваються одночасно. По завершенню роботи аналізуємо роботу кожної групи: чи всі потрібні картки зібрані, чи не взято зайвих з описом інших природних зон.

Lego-конструктори широко використовують також на уроках «природознавства». Зокрема, теми інтегрованих занять з навколишнього світу і краєзнавства: «Хто такі комахи; Хто такі птахи; Хто такі звірі; Що таке зоопарк; Що оточує нас вдома; Де живуть білі ведмеді; Де зимують птаці; Коли жили динозаври; і т.д.». У ході використання таких технологій дитина учиться створювати щось нове, уявляти і конструювати світ по новому, розвиваються її творчі здібності та фантазія

Отже, для розвитку творчого та креативного мислення неабиякий вплив має природа. Неважливо, чи це відбувається на відкритій місцевості з можливістю не лише послухати, але й побачити природні об'єкти та явища чи в процесі ознайомлення з новим навчальним матеріалом, спираючись на попередній досвід школярів.

Література та джерела

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початковий класах. Навчальний посібник. Київ Веселка, 1998.
2. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності: теорія і методика : монографія. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2014. 484 с.
3. Накладова М. В. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання ігрових завдань та інтерактивних технологій. *Методичний посібник для вчителів початкових класів*. Київ, 2013. 92 с.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ, 1978. 178 с.

УРОК-ЕКСКУРСІЯ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ, ВИДИ, СТРУКТУРА

Тетяна Крат

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії викладачів природничих дисциплін

Ознайомлюємо з природою так, щоб діти могли не тільки зрозуміти і осмислити багато явищ, а й глибоко відчувати красу землі, зрозуміти природу як природне середовище, яка збагачує думки і почуття людини.

Важливе значення під час вивчення матеріалу з природознавства мають екскурсії. Екскурсія – це форма організації навчальної діяльності, яка дозволяє проводити спостереження і вивчати природні процеси в природних умовах. Екскурсії мають служити доповненням до уроків.

Екскурсії мають велике навчально-виховне значення. Вони цінні тим що на відміну від уроків у класі учні сприймають природу безпосередньо різними органами чуттів. Школярі бачать об'єкти в природному середовищі, спостерігають взаємозв'язок рослин і ґрунту, тварин і рослин. Це дає можливість сформуванню уявлення про природу, в якому всі елементи перебувають у тісному взаємозв'язку. Також екскурсії розширюють кругозір учнів, розвивають спостережливість, та вміння орієнтуватись в просторі, виробляється вміння бачити те, що раніше відбувалося поза їхньою увагою.

Виховне значення полягає в тому, що вони сприяють вихованню естетичних почуттів і бережливого ставлення до природи й до наслідків людської праці, виховують в учнів любов до природи. Екскурсії мають велике пізнавальне, оздоровче і виховне значення. Вони розширюють і поглиблюють знання учнів за допомогою активних методів навчання.

За змістом навчальні екскурсії діляться на три великі групи:

1. Природничо-географічні екскурсії (охоплюють природу й людину як частину природи), їх можна в свою чергу поділити на осінні, зимові, весняні, літні
2. Гуманітарні (суспільствознавчі) екскурсії.
3. Виробничі екскурсії мають на меті вивчення промислових і різних сільськогосподарських підприємств, заводів, фабрик та інших об'єктів.

За обсягом навчальні екскурсії можна поділити на однотемні, багатотемні (споріднені теми з одного предмета) й комплексні, інтегральні (багатотемні з різних предметів). Їх іноді об'єднують в групу тематичних екскурсій. Тематичні екскурсії – це такі, які проводяться по ходу вивчення однієї чи кількох взаємозв'язаних тем.

За часом проведення, екскурсії ділять на вступні, супровідні й заключні. Вступні екскурсії передують вивченню нового матеріалу, їх мета обмежується потребою попередньо ознайомити учнів зі змістом нового предмета чи великої теми. Супровідні екскурсії організуються паралельно з вивченням теоретичного матеріалу й забезпечують більш глибоке його розуміння учнями. Заключні екскурсії проводяться після вивчення розділу (теми) програми з метою узагальнення й систематизації теоретичних знань, удосконалення й закріплення набутих умінь і навичок.

За методом проведення розрізняють дослідницькі, ілюстративні й комбіновані екскурсії. Дослідницькі екскурсії проводяться переважно в лабораторії, ілюстративні екскурсії організуються переважно з метою демонстрації практичного застосування чогось, комбіновані екскурсії організуються для досягнення кількох цілей – ілюстрації використання закономірностей, самостійного з'ясування учнями принципів природи.

Макроструктура включає в себе: підготовчий етап, проведення екскурсії, і підведення підсумків. Суть підготовчого етапу полягає у розробці річного календарного плану з урахуванням конкретних місцевих умов; визначення теми та навчально-виховної мети екскурсії; вибір місця де буде проведена екскурсія і заздалегідь ознайомлення з ним, визначення об'єктів які потрібно вивчити; визначення маршруту і зупинок екскурсії, про які треба завчасно подбати; підготовка дітей до екскурсії, тобто ознайомлення з метою екскурсії, розподіл завдань і обов'язків між учнями, ознайомлення з правилами поведінки на екскурсії, тобто обов'язково має бути проведений інструктаж по техніці безпеки, по правилах дорожнього руху і по правилах поведінки на природі; підбір екскурсійного спорядження та інвентаря, розподіл відповідальних.

Суть проведення екскурсії полягає у тому що вчитель нагадує і уточнює завдання, які потрібно виконати учням; показує як правильно виконувати ту чи іншу роботу; слухає повідомлення про наслідки роботи і дає чіткі відповіді на питання.

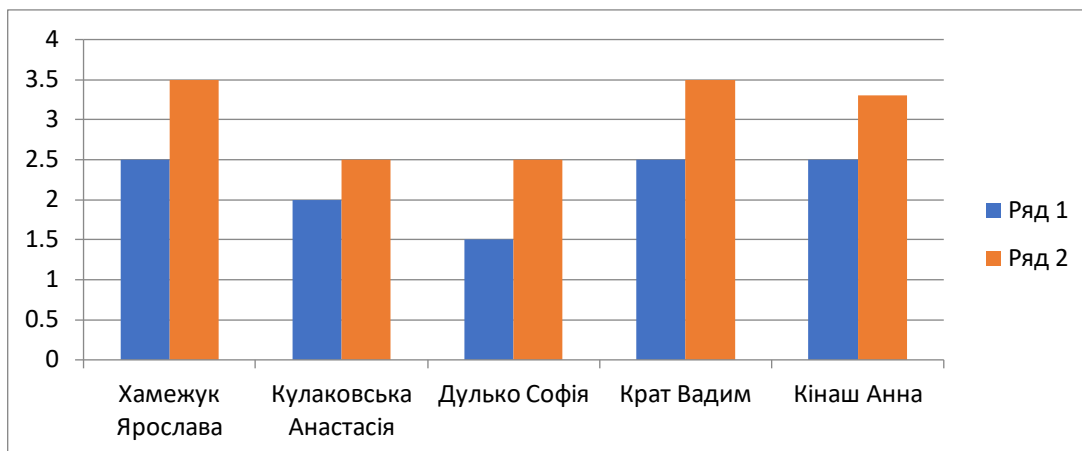
Суть підведення підсумків полягає у опрацюванні зібраного матеріалу і виконанні у зошитах записів про враження від екскурсій. Розкриваються зв'язки вивченого на уроках матеріалу з реальними процесами і явищами.

Отже, проведення екскурсій дозволяє сформуванню в учнів уявлення про природу, як про єдине ціле, у якому все взаємозалежне. Учитель повинен сприяти формуванню в учнів природознавчих понять, які становлять основу знань про природу. На екскурсіях у дітей накопичується конкретні знання про природу та практичні вміння.

Дослід.

Використовуючи матеріал однієї і тієї ж теми ми можемо побачити як діти засвоюють матеріал на звичайному уроці і на уроці екскурсія.

- а) Які рослини ми можемо побачити взимку?
- б) Які зміни ви помітили з приходом зими?
- в) Як визначати сторону горизонту за мохом?

Синім кольором наведені знання учнів до проведення дослідження, а червоним – після виконання. Можна зробити висновок що знання учнів збільшилися приблизно на 0,8 – 1%.

Отже, проведений дослід показав що на уроках природознавства у початковій школі краще засвоюється знання, які подані на уроці – екскурсія. Екскурсія сприяє кращому засвоєнню матеріалу учнями, формує пізнавальні здібності, виховує зацікавленість до навчання, формує всебічно розвинену особистість з усіма необхідними знаннями, вміннями та навичками. Спілкування з природою через екскурсії допомагає школярам зрозуміти такі важливі поняття, як роль людини у природі, взаємозв'язок людини і природи, також вона формує культуру поведінки та активну життєву позицію в питаннях охорони природи.

Література та джерела

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Освіта України*. №50 від 13 грудня 2000 р.
2. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. Київ: Веселка, 1998. 334 с.
3. Гуз К. Ж., Седих К. В., Ільченко О. Г. Щоденник досліджень 3(4). Навчальний посібник для 3 класу трирічної і 4 класу чотирирічної початкової школи. Полтава: ПОППО, 2001. 36 с.
4. Гуз К. Ж., Ільченко В. Р. Довкілля-2(3). Спостерігаю довкілля: Підручник для 2 класу трирічної і 3 класу чотирирічної початкової школи. Полтава: ПОППО, 2001. 104 с.
5. Гуз К. Ж. «Довкілля» у вашій школі. *Початкова школа*. 2002. № 7. С. 35–38.
6. Остроградський М. В., Блум І. А. Роздуми про викладання. Москва, 1962. С. 20–49.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ірина Кузбит

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Початкова освіта

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Ірина Садова,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, доцент, доктор пед. н.

Здійснено аналіз феноменів «правова культура особистості» та «правова свідомість», розкрито їх структурно-функціональний зміст, місце в системі педагогічного знання. Висвітлено зміст, завдання, принципи правового виховання, з'ясовано сутність та основні поняття етико-правового виховання та розкрито методи формування правової культури у школярів.

Сучасна кризова ситуація в суспільстві не сприяє формуванню сприятливого правового і морального середовища для виховання молоді. Неблагополучне соціальне оточення, важкі економічні умови, недоліки в організації виховання в різних освітньо-виховних системах негативно впливають на виховання підростаючого покоління. Виховання правосвідомості учнів передбачає «засвоєння системи знань з питань

держави й права; виховання поваги до законів своєї держави, глибокої переконаності в необхідності дотримання чинного законодавства; уміння визначати форми й способи своєї участі в житті суспільства, спілкуватися з демократичними інститутами, органами влади; захищати та підтримувати закони та права людини» [4, с. 65].

Школярі одержують знання про державне, адміністративне, трудове, громадянське, сімейне, кримінальне та інше право, готуються до виконання громадянських функцій стосовно держави, праці, сім'ї, власності тощо. Центральне питання змісту правової культури – «усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю; визнання та забезпечення прав людини як єдиної норми для всіх людей» [4, с. 66].

Важливе місце у правовому вихованні молодших школярів посідає виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів (Герба, Прапора, Гімну), державної мови. Українська національна символіка вперше за багатовікову історію одержала статус державної і сьогодні символізує єдність держави і нації, політичну, економічну і національну незалежність України.

Формування правової культури тісно пов'язане з вихованням політичної культури. Також важливою характеристикою громадянської культури є моральність особистості. Моральна і правова свідомість взаємопов'язані. Правова освіченість людини підтримує її моральність так само, як і моральність підтримує правові норми взаємин з людьми. «Якщо правова норма не відповідає рівню морального розвитку, то вона ігнорується і не виконується. Тому в демократичних державах конституції і нормативні акти приймаються у відповідності з вимогами народу. Тільки за таких умов встановлюється гармонія моральних і правових норм та правил, люди добровільно виконують закони, стають законослухняними» [2, с. 29].

Правове виховання є одним із напрямків загального процесу виховання, що містить у собі правову освіту, виховання поваги до чинних законів і норм права, формування активної позиції щодо протиправних і антигромадських дій. Правове виховання тісно пов'язане із моральним, оскільки мораль – одна з форм суспільної свідомості, сукупність загальноприйнятих норм, принципів і правил, що регулюють поведінку людей.

Право визначає напрямок поведінки людини в життєвих ситуаціях, міру можливого в її канонах, забезпечують надійну можливість реалізації кожним громадянином своїх об'єктивних прав і обов'язків (в ідеалі), сприяє вихованню в особи поваги до законних інтересів партнерів. Але «право реалізується не автоматично, а впливає на свідомість людини» [2, с. 49]. Набуття правових знань і відповідних переконань – елемент духовного розвитку людини.

Отже, «право і мораль виникли з об'єктивної необхідності регулювати відносини між людьми, погоджувати їхні дії і вчинки з метою збереження цілісності певної соціальної спільноти» [3, с. 41]. Тобто, під правом і моральністю слід розуміти вимоги суспільства до поведінки людей у певних ситуаціях. Дотримання їх необхідне для функціонування людського співжиття, соціальної взаємодії людей, узгодження соціальних і особистих інтересів.

Норми права конкретизуються у правових цінностях, ідеалах і принципах. *Правові цінності* – одна з форм виявлення правових відносин у суспільстві. Під ними розуміють, «по-перше, значення і гідність особистості, її прав і обов'язків, вчинків, а також правової характеристики суспільних інституцій; по-друге, уявлення, що стосується правової освіченості людини» [5, с. 49].

Правова культура особистості виникає не сама по собі, а є результатом процесу соціалізації, під яким розуміється входження індивіда в правове середовище, послідовне набуття ним правових знань, залучення його до правових цінностей і культурних надбань суспільства; процесу втілення культурних надбань у правомірній поведінці суб'єкта, його правовій активності, практичному перетворенні правовідносин у напрямі їх прогресивного, гуманістичного розвитку.

Характеризуючи поняття «правове виховання», слід виділити чотири його аспекти.

По-перше, правове виховання ґрунтується на точному знанні правових фактів і явищ. Знання закону – перша і основна умова правового виховання. Проте просте засвоєння тих чи інших норм права нерідко буває нейтральним процесом, якщо правові факти і явища не відібрані з певних позицій, якщо їх вивчення належним чином не організоване, якщо вони не виховують особистість у потрібному для суспільства напрямі.

По-друге, для нормального функціонування закону і суспільства, його поваги і неухильного, добровільного виконання всіма громадянами необхідне виховання не тільки поваги до права, до закону, але й до органів міліції, суду, прокуратури, а також до осіб, які стоять на охороні законів.

По-третє, виховуючи нетерпиме ставлення до анти суспільних проявів, не слід зводити таке виховання до формування такого ставлення до людини, яка вчинила проступок.

По-четверте, правове виховання не можна зводити лише до формування правової свідомості особистості. Правосвідомість, як частина світогляду людини, відображає тільки ті явища, які регулюються

нормами права, включаючи почуття громадянськості і високої відповідальності особистості за свої вчинки і поведінку [1, с. 49].

Отже, правове виховання можна визначити як планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних правових установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її особистісного розвитку, підготовки до суспільного життя та активної життєдіяльності. Правове виховання є одним із напрямків загального процесу виховання, що містить у собі правову освіту, виховання поваги до чинних законів і норм права, формування активної позиції щодо протиправних і антигромадських дій.

Правове виховання молодших школярів є необхідним компонентом ранньої профілактики відхилень у їх поведінці, тобто проведення виховної роботи на стадії формування основних рис характеру, відношень із середовищем. При цьому невичерпні можливості для підвищення ефективності засвоєння предмета дає позаурочна правовиховна робота з молодшими школярами. Підвищенню ефективності правового виховання сприятиме також посилення виховного впливу всього навчального процесу; вдосконалення індивідуальної роботи з учнями, застосування активних форм впливу; зміцнення взаємодії сім'ї, школи та громадськості у формуванні правосвідомості школярів, залучення учнів до правової діяльності; систематична перевірка та аналіз ефективності правовиховної роботи з метою її постійного вдосконалення.

Література та джерела

1. Бойченко С. Правове виховання у початкових класах. *Початкова школа*. 2019. №1. С. 49–51.
2. Головченко В. В., Нелін Г. І. Правове виховання учнівської молоді: Питання методології та методики. Київ: Наукова думка 1993. 138 с.
3. Грива О. Соціально-педагогічний захист прав дітей і молоді в сучасній Україні. *Шлях освіти*. 2012. №4. С. 40–42.
4. Загрева В. Виховання в учнів поваги до законів і права. *Рідна школа*. 2012. №10. С. 65–67.

ВИКОРИСТАННЯ РУХАНОК НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анастасія Кузьмінська

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Луцький фаховий педагогічний коледж

Науковий керівник – Вікторія Ричко,

викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін

Висвітлюється ефективність використання руханок на уроках образотворчого мистецтва. Проаналізовано вплив руханок на стан здоров'я учнів, ефективність зниження перевтоми.

Згідно з вимогами НУШ обов'язковою є культурна компетентність, яка передбачає залучення до різних видів мистецької творчості, а саме образотворчої шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості.

Хоча уроки образотворчого мистецтва не є складними за навантаженням, іноді є можливим використання руханок, які, учні дуже люблять. Особливо, якщо вони мають безпосередній зв'язок з темою уроку.

У сучасній школі стало важливим створення спеціальних умов для зміцнення та збереження здоров'я учнів молодшого шкільного віку. Побачивши на уроці образотворчого мистецтва в учнів ознаки перевтоми, обов'язково потрібно робити перерви, під час яких діти б могли виконувати різні нескладні фізичні вправи. Такі вправи під час уроку називаються руханками, які сприяють активізації функціонування мозку, відновлюють тонус м'язів, що підтримують правильну поставу, позбавляють напруження з утомлених м'язів [1].

Руханки необхідні для збереження здоров'я учнів. Тому їх потрібно проводити на кожному уроці образотворчого мистецтва для зняття навантаження, що буде відчутно впливати на продуктивність праці. Руханка повинна бути обов'язковою частиною кожного уроку в початкових класах.

Щоб учні менше стомлювалися, щоб не було порушення статури, зору на усіх уроках через кожні 20 хвилин потрібно обов'язково проводити руханки та гімнастику для очей. Для того, щоб досягти високої ефективності уроку слід враховувати фізіологічні та психологічні особливості дітей, плануючи різні види роботи, які б знімали втомлюваність. Після проведення руханок учні стають дуже активними, їхня увага активізується, з'являється зацікавленість у вивченні нового матеріалу.

Форми організації та проведення руханок залежать від вікових і фізіологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку, теми уроку та умов, в яких вони проводяться. Руханки сприяють збереженню

фізичного здоров'я учнів. Усі руханки є простими і мають різний комплекс вправ, що враховують, яку роботу виконували учні перед цим: наприклад, стоячи, сидячи, в колі [5].

Але водночас зайва рухливість може відволікати від навчального процесу, викликати млявість, пасивність, байдужість. Потрібно змінювати різноманітні форми проведення руханок на уроках образотворчого мистецтва.

Вправи повинні бути різноманітні, так як одноманітність знижує інтерес до них, а отже, їх результативність. Необхідно включати в комплекс вправи для відпочинку очей, дихальні вправи, вправи на координацію рухів.

Бувають різні види руханок: комплекси фізичних вправ (передбачають вправи для м'язів рук, спини, ніг, які здатні зняти напруження, активізувати дихання, посилити кровообіг кінезіологічні (з метою профілактики деяких соматичних захворювань у дітей); імітаційні (віршовані); ігрові (стимулюють пізнавальну діяльність молодших школярів) [5].

Учні мають зрозуміти значення руханок на уроках образотворчого мистецтва і свідомо виконувати комплекси вправ. При виконанні руханок потрібно виконувати найважливішу одну умову: дотримуватися режиму провітрювання у класній кімнаті.

Найважливішим завданням руханок на уроках образотворчого мистецтва є: повернути втомленому учневі працездатність, увагу; зняти м'язове і розумове напруження; попередити порушення постави. Не виконання руханок на різних уроках свідчить про те, що збільшується кількість різних захворювань у учнів упродовж усього навчання у школі.

Особливу увагу руханкам на уроках образотворчого мистецтва потрібно надавати у 1 класі тому, що шестирічкам (семирічкам) які тільки прийшли навчатися до школи важко висидіти весь урок. Для підвищення загальної працездатності, поліпшення їхнього здоров'я дуже корисні руханки і паузи. Вони знімають втому, нормалізують увагу й активність, відновлюють сили й робочий настрій, почуття бадьорості й свіжості, підвищують дисциплінованість.

Щоб учням було цікаво виконувати руханки, необхідно час від часу змінювати їх, виконувати їх під різну музику. Учнім подобаються руханки, які відповідають темі уроку та які супроводжуються віршованими текстами, наприклад, «Осінні дерева» учні можуть уявити себе різнокольоровими листочками, які опадають з дерев. Щоб у дітей не збивався ритм дихання, їхні рухи були точними і сильними, при проведенні таких руханок учитель промовляє текст, а діти виконують вправи. Під час виконання таких комплексів вправ на уроках образотворчого мистецтва дуже важливо забезпечити приплив свіжого повітря в клас.

Крім руханки на уроках образотворчого мистецтва дозволяють учням проявити рівні здібності – тілесно-кінестетичні, візуально-просторові, міжособистісного спілкування. Основна роль у здоров'язберігаючій діяльності загальноосвітнього закладу відводиться грамотній організації навчального процесу. Щоб навчальний процес на уроках образотворчого мистецтва був ефективним потрібно, щоб була така організація навчання, за якої учень стає активним учасником процесу засвоєння знань [2].

Тоді пізнавальний інтерес і задоволення від навчання та його результату дає моральний, психологічний комфорт, розуміння особистого успіху.

Література та джерела

1. Витоки здоров'я дитини: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 160 с.
1. Методика використання фізкультхвилинок на уроці. *Світовий Унікальний Словник*. URL: <http://mpxsys.com.ua/metodika-vikoristannja-fizkultxvilinok-na-uroci.html> (дата звернення: 15.02.2021).
2. Носко М. О. Формування здорового способу життя: навч. посіб. Київ: «МП Леся», 2013. 160 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2002. 368 с.
4. Фізкультхвилинки на уроках. *Українська педагогіка*. URL: <http://ukped.com/okhorona-zdorov-ia/6939-fizkultxvilynku-na-urokakh.html> (дата звернення: 15.02.2021).
5. Фізкультхвилинки на уроках у початкових класах. URL: <http://uchika.in.ua/fizkulethvilinki-na-urokah-u-pochatkovih-klasah.html> (дата звернення: 15.02.2021).

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Анастасія Кузьмінська

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький фаховий педагогічний коледж

Науковий керівник – Ірина Ніколаєва,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

Подано перелік сучасних технологій навчання та виховання школярів у початковій школі та їх детальне пояснення, як саме вони можуть допомогти покращити навчання та виховання школярів.

Учень початкової школи не тільки готується до майбутнього життя, не просто набуває знання, а бере участь у різних видах діяльності. Використання сучасних технологій навчання дає можливість вирішувати різні завдання і формувати в учня готовність до самостійного пізнання навколишнього світу

Сучасні технології в освіті розглядаються як засіб, із допомогою якого може бути реалізована нова освітня парадигма. Тенденції розвитку освітніх технологій безпосередньо пов'язані з гуманізацією освіти, яка сприяє самоактуалізації й самореалізації особистості.

Сьогодні суспільство зацікавлене в учнях, націлених на саморозвиток і самореалізацію, які вміють оперувати отриманими знаннями, орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, продуктивно працювати, ефективно співпрацювати, адекватно оцінювати свої досягнення. Одним із педагогічних завдань сьогодні є впровадження в навчальний процес таких сучасних методів і засобів, які допоможуть дітям не тільки оволодіти певними знаннями, уміннями й навичками в тій чи іншій сфері діяльності, але й розвивати їхні творчі здібності. Сучасні технології навчання пропонують інноваційні моделі побудови такого навчального процесу, де на перший план висувається взаємопов'язана діяльність вчителя й учня, націлена на вирішення як навчальних, так і практично значущих завдань [2].

До сучасних педагогічних технологій належать: особистісно-орієнтовані технології навчання, предметно-орієнтовані технології навчання, інформаційні технології, технології оцінювання досягнень учнів, інтерактивні технології.

Для підвищення ефективності освітнього процесу під час проведення уроків у початковій школі, потрібно використовувати сучасні технології навчання. Потрібно використовувати у своїй педагогічній практиці технології, які реалізують особистісно-орієнтоване навчання, які забезпечують залучення кожного учня в активний пізнавальний процес.

Технологія проблемного навчання – форма організації навчально-виховного процесу з допомогою проблемних завдань і проблемних ситуацій, які надають навчання пошуковий, дослідницький та інтерактивний характер. Актуальність даної технології визначається розвитком високого рівня мотивації до навчальної діяльності, активізації пізнавальних інтересів учнів, що стає можливим за умови вирішення виникаючих протиріч, створення проблемних ситуацій на уроці.

Дослідницька робота. Такий підхід дозволяє перевести учня в активного учасника процесу навчання. Дослідження – одне з найважливіших джерел отримання дитиною уявлень про світ. Дослідити, відкрити, вивчити – означає зробити крок у щось нове незвідане. Діти за своєю природою дослідники і з великим інтересом беруть участь у різних дослідницьких справах. Успіх дослідження багато в чому залежить від його організації. Дуже важливо навчити дітей молодшого шкільного віку спостерігати, порівнювати, ставити запитання, а також виробити бажання знайти відповіді.

Навчання в співробітництві (групова робота). Співробітництво – це ідея спільної розвиваючої діяльності учнів і вчителів, яка базується на взаєморозумінні, колективному аналізі ходу й результатів цієї діяльності. Зважаючи на інтереси учня, рівень його знань, умінь і навичок, учитель визначає завдання занять та формує, спрямовує й корегує весь освітній процес розвитку його особистості. В основі стратегії співробітництва лежить ідея стимулювання і спрямування педагогом пізнавальних інтересів учнів [1].

Групова робота – гуманістична форма навчання учнів. Групова робота відіграє позитивну роль не тільки на перших етапах навчання, але й у подальшій навчально-виховній роботі. Початкові класи є найважливішим періодом активного засвоєння учнями норм групової роботи і свідомого використання молодшими школярами групової взаємодії для успішного вирішення навчальних завдань. Результатом цього процесу є формування в учнів здатності організовувати групову роботу (планування дій, розподіл ролей, дотримання норм співпраці тощо), а також самостійно ініціювати спільну діяльність.

Отже, у груповій роботі в учнів зникає почуття страху, дитина не боїться помилитися, не зрозуміти, не встигнути, адже з нею поруч друзі, які прийдуть на допомогу. У спільній діяльності забезпечується дитяча потреба в спілкуванні, самореалізації, визнанні. У групі діти вчаться висловлюватися, співпрацювати, дослухатися один одного, дискутувати, працювати спільно та злагоджено над завданням. Спільна діяльність вчить молодших школярів відповідати не лише за себе, а й за інших, створюється атмосфера однієї команди, співучасті, співпереживання [3].

Ігрові технології. Гра – це природна для дитини й гуманна форма навчання. Ігри дозволяють залучати кожного учня в роботу, з огляду на його інтерес, рівень підготовки з предмета. Вправи ігрового характеру збагачують учнів новими враженнями, виконують розвиваючу функцію, знімають стомлюваність. Вони можуть бути різноманітними за своїм призначенням, змістом, засобами організації і проведення. З їхньою допомогою можна розв'язувати будь-яке одне завдання (удосконалювати

обчислювальні, граматичні навички тощо) або ж цілий комплекс завдань: формувати мовленнєві вміння, розвивати спостережливість, увагу, творчі здібності та ін. [3].

Інформаційно-комунікативні технології. Інформаційно-комунікаційні технології навчання (ІКТ) – це сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів забезпечення ефективного процесу навчання. Використання інформаційних технологій підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати нові форми й методи навчання. Інформаційно-комп'ютерні технології впливають на емоційну сферу молодшого школяра, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів. Уроки із використанням ІКТ є важливішим результатом інноваційної роботи в початковій школі. ІКТ істотно допомагають вчителю в його роботі – це й підбір додаткового текстового та ілюстративного матеріалу, створення карток з індивідуальними завданнями та додатковими пізнавальними текстами, систематизація і збереження особистих методичних напрацювань, підготовка звітної документації, оформлення навчальних стендів [4].

Отже, використання сучасних технологій навчання та виховання школярів у початковій школі – це необхідність, адже з даними технологіями підвищується ефективність та удосконалюється освітній процес.

Література та джерела

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид. Київ: Академвидав, 2012. С. 352.
2. Освітні технології: навч.-метод. посібн. / за ред. О. М. Пехоти. Київ, 2001. С. 256.
3. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / за ред. І. Зязюна, О. Пехоти. Київ: А.С.К., 2003. С. 240.
4. Химинець В. В. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2012. С. 312.

ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Мар'яна Кулеша

**студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцького педагогічного фахового коледжу

Наукова керівниця – Богдана Жорняк,

завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, к. пед. н.

Автор аналізує інструментальну діяльність учнів початкових класів як засіб розвитку музичних здібностей, а саме в контексті їх розвитку звуковисотного слуху, чуття ладу.

У сучасних дослідженнях проблема інструментальної діяльності молодших школярів розглядається у різних аспектах, як от: структура музикальності (Н. Гребенюк, Д. Кріс, С. Науменко, К. Сішор, К. Тарасова, Б. Теплов); вплив її на розвиток музично-інтелектуальних процесів, зокрема музичної пам'яті, мислення, уваги, музично-слухових уявлень (Л. Баренбойм, А. Бриль, І. Гейндріхс, А. Готсдінер, Ц. Колев, О. Мальцева, Т. Нестеренко, Г. Ципін).

Гра на музичних інструментах – один із видів колективної виконавської діяльності учнів. Призначення музичних інструментів на уроці музичного мистецтва – сприяння прояву та розвитку музичних здібностей дітей, збагаченню їх музичного досвіду, формуванню інтересу до музикування.

У роботі з учнями початкових класів можуть використовуватись як прості музичні інструменти – ті, що не мають певної висоти, так і звуковисотні. Використовувати і звуковисотні, і ритмічні інструменти доцільно використовувати вже з перших уроків музичного мистецтва в початковій школі [4, с. 65].

Музикування на народних музичних інструментах можна використовувати на будь-якому уроці музичного мистецтва: у процесі вивчення та виконання пісні, слухання музики, вивченні музичної грамоти, як самостійний вид діяльності, як музична творчість.

Цей вид музичної діяльності не лише розвиває музичні здібності учнів, урізноманітнює урок, приносить учням задоволення, радість творчості, але й робить процес вивчення нового матеріалу осмисленим, дає можливість учням з вадами голосу та нечистою інтонацією повірити у свої музичні можливості.

В результаті опанування навичками гри на музичних інструментах діти повинні: знати назви музичних інструментів їх елементарну будову і призначення; вміти розрізняти на слух тембри інструментів і усвідомлювати їх виражальні можливості; вміти передавати різноманітні засоби музичної виразності під час гри на різних інструментах; знати розташування високих і низьких звуків на звуковисотних

інструментах; оволодіти навичками ансамблевого виконання; вміти підбирати на слух нескладні мелодії; орієнтуватись у записі нескладних партитур, читати свою партію.

Перші уявлення про інтонації мажору чи мінору діти отримують в процесі сприйняття, співу і слухового аналізу мелодії пісні. Як тільки діти зможуть впізнати пісню за нотним записом чи за ручними знаками ладових ступенів, доцільно запропонувати зіграти мелодію на інструментах із звукорядом [3, с. 169].

Для виховання чуття ладу необхідно навчити дітей сприймати цифрове позначення ступенів. Граючи ту чи іншу поспівку, діти мають проаналізувати, на яких ступенях вона будується.

Елементарне музикування значно активізує ритмічне чуття учнів. Початковим матеріалом для формування ритмічного чуття можуть бути твори для слухання. До таких творів вчитель повинен підібрати відповідний ритмічний супровід.

Починати розвивати ритмічне чуття необхідно з тих завдань, у яких діти повинні на ритмічних інструментах відтворити рівномірну пульсацію твору, його ритмічний малюнок. Для створення ритмічного супроводу дітям пропонується вибирати інструменти, які найбільше підходять до того чи іншого твору.

Для розвитку *звуковисотного* слуху можна використовувати дзвіночки з різною висотою, коли діти пізнають, який дзвіночок співає вище, а який – нижче. Або ж металофон, який ставлять під нахилом у вигляді «музичної драбинки», і діти повинні визначити, куди йде лялька (зайчик, ведмедик, півник) – вгору, вниз, через сходинку, тобто розрізняють відстань між звуками.

Для розвитку *ритмічного відчуття* краще користуватися всіма інструментами ударної групи. Дітям можна запропонувати пограти в «музичну луну»: один учень придумує свій ритм, а інший точно його повторює.

Для розвитку *тембрового слуху* корисно порівнювати звучання не тільки представників різних груп – струнної, духової або ударної, але й навчити дітей відрізнити подібність та відмінність тембрів звучання різних інструментів.

Для розвитку *динамічного слуху* застосовуються всі інструменти, на яких діти можуть посилювати чи послаблювати звучання в залежності від ігрової ситуації (гра типу «гаряче – холодно»).

Можливі різні варіанти застосування музичних інструментів у класі. Наприклад, учитель каже: «Один ряд сьогодні буде оркестром». Важливо, якому саме рядові доручити це, адже бути оркестрантами хочуть усі діти. З одного боку, можна вибирати тих, хто краще поводить себе, адже оркестранти – люди дисципліновані й акуратні (виховний момент). З іншого боку, можливо, саме гра в оркестр і буде чинником, що дисциплінує учнів.

Отже, гра на музичних інструментах індивідуально і в оркестрі приносить дітям велике задоволення. Вона організовує їх, залучає до активного музикування, виховує увагу, навички ансамблевого виконання. Гра на народних інструментах допомагає зосередити увагу дітей на різних елементах музичної виразності (тембри, динаміка, штрихи, характер ритмічного малюнку тощо).

Література та джерела

1. Державний стандарт початкової освіти від 21.02.2018 р. № 87.
2. Нова Українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ: ТОВ, Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Руда Г. С. Розвиток музичних здібностей у дітей молодшого шкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. Київ, 2017. Вип. 29(39). С. 169–172.
4. Черкаський Л. Українські народні музичні інструменти. Київ: Техніка, 2003. 264 с.

ЗАСТОСУВАННЯ STEM/STEAM/STREAM ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мирослава Кульчицька

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Алла Бляшевська,
завідувач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н., доцент.*

Усі цивілізовані країни дбають про творчий потенціал суспільства і розвиток кожної людини. Тому важливу увагу слід приділяти особливостям техніки навчання. На сьогодні постає дуже актуальна тема запровадження новітніх технологій у вивченні іноземної мови у початкових класах. Навчання набуває нових етапів розвитку дитини у комп'ютерних технологіях, одним з них є STEM/STEAM/STREAM освіта.

Зміст навчання іноземної мови у початковій школі добирається відповідно до психологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку. Головна мета навчання полягає у формуванні в учнів комунікативних компетенцій, що забезпечується лінгвістичним мовленнєвим узгодженням з віковими можливостями молодших школярів.

На даний час використовуються напрацювання американської освітньої методики STEM, для зацікавлення учнів у вивченні іноземної мови, викликаючи у них позитивне ставлення до предмета. Аббревіатура походить від англійських слів Science, Technology, Engineering, Mathematics, що в перекладі означає наука, технології, інженерія та математика.

Існує декілька варіантів цього терміну [2]:

STEM = Science + Technology + Engineering + Mathematics (природничі науки, технологія, технічна творчість, математика).

STEAM = Science + Technology + Engineering + Arts + Mathematics (природничі науки, технологія, технічна творчість, мистецтво, математика).

STREAM = Science + Technology + Reading+WRiting + Engineering + Arts + Mathematics (природничі науки, технологія, читання + письмо, технічна творчість, мистецтво, математика).

Види засобів STEM-навчання в іноземній мові досить різноманітні, а саме [3]:

- *друковані методичні засоби*: підручники, електронні підручники, навчальні посібники, картки-завдання, навчальні інструкції, навчальні алгоритми;

- *наочне приладдя*: натуральне – обладнання, прилади, інструменти, матеріали, зразки тощо; образне (зображувальне) – фотографії, репродукції картин художників, плакати; знаково-символічне – знакові моделі, графіки, схеми, таблиці;

- *технічні засоби навчання*: інформаційні – відеоапаратура (комп'ютери, мультимедійні технології, кінопроектори проєкційні екрани – різноманітних моделей; оверхед-проектори; слайдпроектори; копідощки, інтерактивні дошки, документ-камери, відео-конференційні системи, маркерні та текстильні дошки, проєкційні столики тощо) та контролюючі – тренажери, прилади для діагностики процесів.

У школі зі STEM-підходом до навчання дитина отримує найсучаснішу освіту, яка є унікальною, інтегрованою, надихаючою та надає учням можливості розвивати навички, необхідні для майбутньої кар'єри. Ці навчальні програми формують навички співпраці, спілкування, дослідження, вирішення проблем та творчості в учнів кожного класу.

STEAM освіта допомагає розвивати творчі здібності на уроках і в позаурочний час, виражати свої емоції. Емоційний розвиток є важливою складовою інтелектуального і співвідноситься з лідерським потенціалом, а його розвиток з молодшого віку відкриває нові перспективи.

STREAM освіта прийшла для покращення засвоєння іноземної мови. Дитина вивчає більше слів, збагачуючи свій словниковий запас, розвиває усне мовлення. Стає простішим процес навчання письма та вивчення нової мови. Технічні засоби нової методики допомагають краще змотивувати дітей до праці.

Педагогам початкових шкіл дуже зручно працювати з цією системою, оскільки вони мають набагато більше можливостей. Осередки вчителя та класу обладнанні інноваційними засобами, які за допомогою програми STEM розвивають навички критичного мислення учня та допомагають у вирішенні проблем, необхідних для подолання труднощів, з якими діти можуть зіткнутися надалі.

Ця освіта може використовуватися як наочними, технічними засобами, так і творчими та природними. Школярі розвивають свої інтелектуальні здібності. У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції.

Вони спрямовані на [1]:

- усвідомлення значення іноземної мови для життя;
- оволодіння про культуру, історію, реалії та традиції країн виучуваної мови;
- залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної);
- формування вміння англійської мови використовувати в разі потреби різноманітних стратегій.

Зараз відбувається відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі, формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади.

Отже, ми переконані, що використання інноваційних та інформаційних технологій на уроках іноземної мови, спонукають учнів творчо мислити, самостійно планувати свої дії, інтегрувати знання різних предметів та практично застосовувати їх у житті, удосконалювати навички і культуру міжособистісного спілкування в праці. Раннє залучення учнів в STEM може підтримати не лише розвиток та формування компетентності дослідника, а й сприяти кращій соціалізації особистості.

Література та джерела

1. URL. <http://osnova.d-academy.com.ua/marafon> (дата звернення: 10.02.2021).
2. URL. <http://teach-engl.blogspot.com/p/stem.html> (дата звернення: 09.02.2021).
3. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. №5–6. С.7–10.
4. URL. <https://naurok.com.ua/stattya-zastosuvannya-stem-tehnologiy-pri-vivchenni-inozemno-movi-138200.html> (дата звернення: 10.02.2021).
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 179 с.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ УЧНІВ

Мирослава Кульчицька

**студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Олена Пуш,
старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.**

На сучасному етапі важливо, щоб дитина переживала радість відкриття, різнобічно розвивалась і була соціалізованою особистістю. Сьогодні структура школи зазнала нових змін – осучаснилось освітнє середовище впроваджуються інноваційні технології.

У початковій освіті відбувся перехід «від школи знань» до «школи компетенцій». Компетенційне навчання це: впровадження нових методик викладання; зміна формату спілкування учнів, вчителів, батьків; організація проектної роботи («навчання через діяльність»).

У Законі «Про освіту» та Концепція НУШ передбачають збільшення тривалості навчання в школі на рік («12-річки») та два цикли початкової освіти.

Перший цикл початкової освіти допоможе учневі звикнути до шкільного життя. А саме: навчальний матеріал можна буде інтегрувати в змісті споріднених предметів або вводити до складу предметів у вигляді модулів; обсяг домашніх завдань буде обмежено; навчання буде організовано через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами; учитель матиме свободу вибору (створення) навчальних програм у межах стандарту освіти; буде запроваджено описове формувальне оцінювання, традиційних оцінок не буде; найважливіше завдання вчителя – підтримувати в кожному учневі впевненість і мотивацію до пізнання.

У другому циклі початкової освіти в учнів буде формуватися почуття відповідальності й самостійності. У процесі навчання будуть використовуватися методи, які вчать робити самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховують індивідуальність учня; запроваджується предметне навчання; частина предметів передбачатиме оцінювання.

Головною метою Нової української школи є створення закладу, в якому буде приємно навчатись і який даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

Успішність реалізації нових державних стандартів освіти залежить від розуміння педагогічними працівниками суті інноваційних та готовності до втілення ідей компетентнісного підходу. Ця готовність передбачає засвоєння педагогами ефективних освітніх технологій, що сприяють формуванню в школярів ключових, міжпредметних і предметних компетентностей: спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовами, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність [4].

Шкільний клас, як освітній простір НУШ, відіграє роль не лише місця, де діти перебувають під час уроку, а й слугує осередком розвитку інтелектуальних здібностей, допомагає оптимально організувати роботу вчителя та учнів. Освітній простір умовно розділяють на зони навчально-пізнавальної діяльності; ігрової; художньо-творчої, дослідницької; класної бібліотеки; тематичні осередки; осередок відпочинку; осередок вчителя.

За допомогою цього освітнього середовища Нова українська школа сприяє розвитку емоційного інтелекту школярів [1]. Навчальний осередок допомагає керувати своїми емоціями і зберігати здоров'я, вчитися на власному досвіді. Високий емоційний інтелект співвідноситься з лідерським потенціалом, а його розвиток з молодшого віку відкриває нові перспективи. «Інтелектуальні почуття, що переживає дитина в процесі оволодіння знаннями, – це та ніжна й тоненька ниточка на якій тримається бажання вчитися. У початкових класах ця ниточка особливо тендітна. Але коли пізнання супроводжується яскравими й хвилюючими переживаннями вона стає дуже міцною й ніколи не рветься» [3]. Щоб досягти успіху в цьому, НУШ передбачає багатогранне інтелектуальне життя. До першого класу приходять діти з різним емоційним станом. Постає завдання утвердити в дитині гармонію емоційних оцінок власних вчинків. Вміння правильно інтерпретувати емоції, зокрема гнів або незадоволення, допомагає уникати конфліктів і правильно реагувати в різних ситуаціях.

Ми вважаємо, що осередки юного дослідника, дружби, настрою, читача, відпочинку, творчі та ігрові допомагають розвивати інтерес до навчання передбачають запровадження педагогіки партнерства. Залучення родини до навчання дитини, співпраця з учителем, мають важливе значення в освітньому житті учня. Дуже важливо, щоб цей процес проходив злагоджено з повагою до інших. Адже кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти за допомогою освітніх осередків розкрикомути та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

«Формується ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи в професійному та приватному житті», – йдеться в офіційній концепції нової української школи [4].

Зокрема, НУШ має сформувавти в учнів такі вміння: читати з розумінням, висловлювати власну думку усно і письмово, мислити критично та системно, логічно обґрунтовувати свою позицію, бути творчими та ініціативними, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими людьми [2].

Відтепер ключове завдання вчителя за допомогою освітніх осередків, нових технологій дати змогу учням засвоїти необхідний матеріал. «Тобто школярі частіше щось робитимуть, замість сидіння за партами і слухаючи вчителя», – пояснюють у МОН. Йдеться про найрізноманітніші форми, серед яких можуть бути навчальні ігри, екскурсії, експерименти, групові проекти, моделювання життєвих ситуацій тощо.

На наше переконання, реформа стане реальною силою завдяки цінностям, енергії, ідеям, творчій праці педагогів, заглибленості у її тонкості. У школі де панує індивідуальна творчість педагога, його професіоналізм, любов до дітей, формується особистість від якої буде залежати майбутнє країни. Адже «справжній, всебічний інтелектуальний розвиток це гармонія того, що людина дає суспільству, і того, що вона одержує, споживає», – зазначав В. О. Сухомлинський.

Література та джерела:

1. URL. <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/u-nush-nacileni-na-rozvitok-emocijnogo-intelektu-shkolyariv-344980.html> (дата звернення 11.02.2021).
2. URL. <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/nova-ukrajinska-shkola-shcho-ce-take-i-shcho-potribno-znati-novini-ukrajini-50039251.html> (дата звернення 11.02.2021).
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5-ти Т. Т. 1. Емоційне багатство життя колективу. Київ. Рад. школа, 1977. С. 47.
4. Нова українська школа концептуальні засади реформування середньої школи. URL. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya.nova-ukrainaska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 10.02.2021).
5. Закон України «Про освіту». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.Text> (дата звернення 10.02.2021).

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІКИ КРАЄЗНАВЧО-РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В СФЕРІ ДОШКІЛЛЯ

Мирослава Кундік

студентка 1 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Катерина Зайчук,
методист факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва*

Дано визначення туризму, проаналізовано його вплив на навколишнє середовище, обґрунтовано поняття економіки краєзнавчо-регіонального туризму, визначено суть економіки краєзнавчо-регіонального туризму в сфері дошкілля.

Туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою чи іншою метою. Активно сфера туризму почала розвиватись у ХХ столітті. Все більша кількість людей стали обирати активний відпочинок та подорожі. В багатьох країнах світу туризм посів одне з провідних місць у економіці. Нині ринок туристичних послуг стає все більш важливим компонентом у сучасних ринкових відносинах. Туризм є провідною сферою діяльності в багатьох країнах світу, оскільки його розвиток дає можливість задіяти в господарський обіг найцінніші природні ресурси, створити нові робочі місця, активізувати інвестиційну діяльність, поліпшити екологічну та соціально-економічну ситуацію країни [1].

Туризм стимулює розвиток різних галузей господарства, таких як будівельна, харчова промисловість, торгівля. Будуються нові догори, готелі, ресторани. Завдяки туристичній галузі з'являється безліч робочих місць, а це сприяє зменшенню безробіття.

Ще одним важливим фактором є вплив туризму на навколишнє середовище. Він може бути як позитивним, так і негативним. Позитивний вплив полягає у тому, що створюються заповідники, національні парки, зони відпочинку, здійснюється реставрація пам'яток культури. Негативним впливом є забруднення повітря, річок, озер, морів, часто засмічуються території відпочинку, руйнуються пам'ятки культури тощо.

В Україні туризм не зайняв чільного місця в структурі економіки та сфері послуг. Тому існує необхідність у науковому обґрунтуванні процесів, що відбуваються у цій сфері з урахуванням реалій на ринку, так і соціально-економічної ситуації, яка склалась [2].

Тому метою нашого дослідження є визначення сутності економіки краєзнавчо-регіонального туризму в сфері дошкілля.

Туризм поділяють за метою, за статусом, за способом проведення часу, за формою організації подорожі, за віком учасників подорожі, за масштабом, за терміном відпочинку. В даній роботі розглядаємо краєзнавчо-регіональний туризм, як один із найважливіших видів туризму в сфері дошкілля.

У сучасному світі все більше приділяється увага краєзнавству та краєзнавчо-регіональному туризму. Вже з раннього віку в людей проявляється інтерес до історії рідного краю, пам'яток культури та інших туристичних ресурсів. Для прикладу, сучасних дітей стає все частіше цікавити історія населеного пункту де вони народилися та проживають, його флора та фауна, пам'ятки та парки, що знаходяться на його території. Майбутні вихователі повинні бути обізнані в цій сфері діяльності, щоб вони могли розповісти дітям про їх рідний край, проводити цікаві екскурсії, розповісти цікаві факти та історію.

Краєзнавчо-регіональний туризм – мандрівка в межах пункту проживання, області, району або регіону, з метою дослідження рідного краю. В основі краєзнавчо-регіонального туризму лежить краєзнавство.

Краєзнавство – це пізнання рідкого краю. Предметом краєзнавства є дослідження рослинного та тваринного світу, архітектури, культури, вивчення історії краю. Особливе місце у вивченні свого краю займає пізнання національних традицій, звичаїв, обрядів. Активний розвиток краєзнавчо-регіонального туризму розпочався у 90-х роках. З виникненням товариств і гуртків по вивченню свого краю в краєзнавчу роботу почали залучатися і звичайні люди [3; 4].

Краєзнавчо-регіональний туризм виховує у людей патріотизм, національну свідомість. Такі якості дуже важливі для населення України, тому їх потрібно виховувати з дитинства. Саме тому з кожним роком все більше розвивається туризм у закладах дитячої освіти. На сьогодні в Україні існує проблема виховання здорового, свідомого підростаючого населення. Все частіше у дошкільників виникають проблеми зі здоров'ям. Висока захворюваність, проблеми зі сном, апетитом це пояснюється слабким імунітетом дітей, низьким рівнем загартованості, недостатнім проведенням часу на свіжому повітрі, прогулянок та фізичним навантаженням. Дитячий туризм дуже корисний для здоров'я дитини, для фізичного, розумового та естетичного розвитку. Завдяки дитячому туризму діти більше часу проводять на свіжому повітрі, що для них є дуже корисно. Дитячий туризм є найефективнішим фактором оздоровлення дітей дошкільного віку. Тому він дуже важливий саме у цьому віці.

Дитячий туризм – форма активного відпочинку, а також оздоровлення дитини, її всебічний розвиток. У молодшому віці екскурсія повинна тривати 10-15 хв. в одну сторону, і так само в іншу. Між ними повинен бути активний відпочинок. У середньому віці цей час збільшується і становить 20-30 хв. в один бік. У старшому віці – 30-35 хв. [2].

У дитячому садку найчастіше зустрічається такий вид туризму як краєзнавчо регіональний, адже він є найдоступнішим саме для дошкільників.

В дитячому садку рідко випадає можливість подорожувати, або ходити на далекі відстані, тому туризм відбувається по населеному пункті де розташований заклад. Для самих дітей це є дуже цікавим та захоплюючим, їм подобається залишати межі закладу, ходити по своєму населеному пункті та дізнаватись щось цікаве. Педагогічний працівник повинен заздалегідь продумати план походу, сам по ньому пройти, щоб впевнитись, що для дітей це буде цікаво, корисно та безпечно.

Також дуже важливими є правила безпеки та гігієни. Напередодні потрібно розповісти дітям, що планується екскурсія до певного об'єкта чи місця, повідомити який повинен бути одяг. Якщо це тепла пора року, то обов'язково повинні бути з собою головні убори. Дуже важливо розповісти дітям про правила безпеки та поведінки. В закладі дошкільної освіти краєзнавчо-регіональний туризм проявляється у походах до парків, музеїв, історичних пам'яток. В цих походах діти дізнаються багато нового про свій край. Якщо це екскурсія до парку діти можуть побачити багато нових рослин та тварин, що для них є дуже цікавим. У музеях діти дізнаються саме про історію своєї маленької батьківщини, можуть побачити різні експонати, що впливає на їх розумовий та естетичний розвиток [5].

Отож, підсумовуючи, варто відмітити позитивний вплив туризму не лише на розвиток економіки країни, а й на естетичний розвиток суспільства. Особливе місце в економіці займає саме краєзнавчо-регіональний туризм. Саме цей вид туризму виховує у підростаючого покоління патріотизм, цікавість до рідкого краю, покращує їх знання в різних предметах.

Література та джерела

1. Зайчук К. А. Регулювання розвитком туризму України в контексті досвіду європейських країн: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські інтеграційні процеси у XXI столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості» (26–27 березня 2018 р.). Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції. 2018. С. 169–178.

2. Зайчук К. А. Функціонування туроператорів в умовах дотримання соціо-екологічної та економічної безпеки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика менеджменту безпеки» (16 травня 2018 р.) відп. ред. проф. Л. М. Черчик. Луцьк, 2018. С. 98–100.

3. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 224 с.

4. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2013. 101 с.

5. Костюкова О. М. Створення та розвиток системи туристсько екскурсійних закладів в Україні в 20-х рр. ХХ ст. *З історії вітчизняного туризму*. Київ, 2010. 97 с.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Маріанна Кухар

**студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової та мистецької освіти**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Лілія Стахів,

зав. кафедри педагогіки та методики початкової освіти, к. пед. наук

Простудійовано роль ігрових технологій, як мають місце на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ», запропоновано пам'ятки для учителів, які сприятимуть ефективному їх використанню в освітньому процесі початкової школи.

Сьогодні у сучасній початковій школі зосереджено увагу на впровадженні різноманітних педагогічних технологій, зокрема ігрових. На це націлюють державні освітні документи, прийняті урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Професійний стандарт учителя (2020 р.) та ін. [2; 5; 6].

Детальний аналіз чинних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти, зокрема для шкіл I ступеня, укладених відповідно до Держстандарту, акцентовано на формуванні в учнів низки компетентностей, спрямованих на діяльнісному підході. Ця нормативно-правова база підкреслює, що це завдання може бути вирішене завдяки правильній організації уроків чи інтегрованих навчальних занять «Я досліджую світ» відповідно до освітніх галузей, зокрема й природничої [3].

Відповідно до Концепції НУШ гра виступає основною діяльністю дитини як дошкільного, так і молодшого шкільного віку, відноситься до ефективних методичних прийомів як складників практичних методів навчання, оскільки за допомогою неї учні ознайомлюються з довкіллям [3; 7].

Для вирішення завдань, наприклад ознайомлення першокласників з природою, використовуються будівельно-конструктивні, творчі, рольові, сюжетно-рольові, рухливі, народні, екологічні тощо.

Так, наприклад, будівельно-конструктивні ігри з природними матеріалами (піском, водою, глиною, снігом, льодом, листям, плодами тощо) мають сезонний характер. У дітей розвивається уявлення, вміння доводити розпочату справу до кінця. Сюжетно-рольові ігри використовуються як засіб закріплення знань учнів про природу. Діти виконують ролі художніх та реальних героїв у процесі розгортання поданих учителем сюжетів. Важливе місце посідають ігри екологічного спрямування, зокрема у процесі навчання природничої освітньої галузі у ході проведення інтегрованих занять «Я досліджую світ» [1; 2].

Оскільки на заняттях «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ») ігри учитель використовує з дидактичною метою, то їх усіх можна назвати дидактичними.

Зазначаємо, що структура дидактичної гри зумовлює різні взаємини гравців. Їх описують сучасні науковці на шпальтах педагогічної преси, зокрема «Дошкільне виховання», «Початкова школа», «Початкова освіта» [2; 4].

Акцентуємо на тому, що у першому класі у здійсненні ефективності освітнього процесу також важливу роль відіграють ігри з природним матеріалом. Так, наприклад, прогулюючись з дітьми в лісі, доцільно звертати їх увагу сухі гілки, корені, які своїм зовнішнім виглядом нагадують птахів, звірів, домашніх тварин. Поступово діти починають придивлятися до природного матеріалу і знаходити в ньому схожість з відомими предметами. Це дуже цікаво для дітей і сприяє розвитку їх спостережливості, уявлення. Зауважуємо, що незамінним матеріалом для ігрової діяльності є листя, плоди, жолуді, каштани тощо. Учням пропонується виготовляти різноманітні композиції з природнього матеріалу. Ми повністю погоджуємося із думкою науковців, що така робота сприяє розвитку довільної уваги, активізує мислительну діяльність, розвиває творчу думку. Використовуючи мелодії пісень, учні у парах чи групах такі композиції виконують залюбки.

Акцентуємо й на тому, що у дидактичних іграх з природними матеріалами учні оперують також з такими реальними природними об'єктами, як овочами, фруктами, внаслідок чого у них формуються правильні уявлення про об'єкти живої і неживої природи.

Наприклад, у грі «Відгадай, з якого дерева цей листок» вчитель показує листок і просить підбігти до того дерева, яке має такі самі листки. У грі «У кого дітки з цієї гілки» вчитель, показуючи учням плід з якогось дерева, що росте на ділянці, квітнику. Під час проведення гри «Вершки і корінці» доцільно роздати учням бадилля городини, а на робочому столі «зеленого класу» географічного майданчика – покласти корінці. Показуючи, наприклад, учням моркву, вчитель питає: «Корінець, корінець, де твій вершок?». Учень, у якого знаходиться надземна частина цієї рослини, піднімається, показує її всім дітям і в нагороду одержує корінець. На цьому етапі уроку доцільно використати казку К. Ушинського «Вершки і корінець». Отже, у наведених прикладах дидактичних ігор з природними матеріалами ставиться мета навчити дітей за листком пізнавати дерева, за гілочками – кущики, за квітками – рослини [1; 2].

Оскільки сьогодні перед початковою школою стоїть важливе завдання – виховати в учнів бережливе ставлення до природи, відповідальність кожного за її стан, розвивати почуття любові та прагнення до постійного спілкування з нею, на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ» важливе місце займають екологічні ігри: «Можна – не можна», «Обери правильну дорогу» та ін.

Сучасні науковці гру називають королевою дитинства. Враховуючи цінності НУШ, цінність «Дитинство» є прерогативою у Концепції. Тому, вважаємо, гра при вмілому використанні може стати незамінним помічником вчителя. Уявні ігрові ситуації сприяють кращому засвоєнню екологічних знань, вихованню морально-естетичних почуттів, формуванню умінь та навичок бережливого ставлення до природи, а це, зрештою, сприяє формуванню в учнів екологічної культури, що на сьогодні є дуже актуальним.

Екологічні ігри базуються на відомому принципі «навчання на основі розваг, через гру». І з учнями їх бажано проводити в контакт з природою та природними об'єктами. Це допоможе краще осмислити і запам'ятати матеріал, що вивчається, а вчителю виявити індивідуальність, нахили і найкращі риси характеру дитини. Тому ігри треба добирати відповідно до вивченої теми. Вони мають бути цікавими і нетрадиційними, наприклад «Свійські тварини», «Квіти», «Зоологічне лого» та ін. [3; 7].

Організуючи гру з дітьми, учитель має враховувати такі чинники:

1. Перед початком гри треба зацікавити дітей її змістом, визначити умови проведення гри, познайомити з правилами, розподілити завдання.

2. Кожна гра повинна бути забезпечена необхідним для її проведення обладнанням та матеріалом.

3. Обов'язково гру потрібно проаналізувати, розкрити успіхи учнів під час її проведення, а можливо й помилки, допущені учасниками.

4. Для того, щоб екологічна гра досягла мети, потрібно враховувати принцип природовідповідності.

5. Обов'язковою умовою гри є те, щоб гра приносила учням задоволення. 6. Учитель повинен

виявити власну фантазію, відчувати ситуацію, добре знати учнівський колектив, щоб досягти максимального педагогічного ефекту [1; 2].

Отже, з метою вирішення завдань з навчання природничої освітньої галузі на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі використовуються різні види ігор, цінність яких полягає в тому, що у процесі ігрової діяльності учні не лише знайомляться з властивостями природних матеріалів, а у них розвиваються відповідні уявлення, формуються вміння зосереджуватися, доводити розпочату справу до кінця, співвідносити свої дії з діями інших, сприяють формуванню естетичних та моральних почуттів. Оскільки низка таких ігор проводиться на повітрі й пов'язана з руховою активністю, вони мають важливе оздоровче значення.

Література та джерела

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. Київ: Веселка. 1998. 338 с.
2. Борисова З. Проблема гри в педагогічній теорії. *Дошкільне виховання*. 2005. № 12. С. 6–7.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL. <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 20.01.2021).
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 20.01.2021).
6. Концепція Нова українська школа: URL. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення: 20.01.2021).
7. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі: навчальний посібник. Дрогобич: РВВ ім. І. Франка, 2010. 184 с.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ ПЕДАГОГА

Юлія Кухарик

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Світлана Бахомент,

викладач-методист циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Здійснено розгляд понять «самовиховання» та «професійне самовиховання». Обґрунтовано значення професійного самовиховання як вищої форми самовдосконалення особистості майбутнього вчителя.

Гуманістичний, колективний та творчий характер педагогічної діяльності вимагає від вчителя постійного розвитку. Професія вчителя – одна з тих, яка змушує людину весь час зростати, змінюватися відповідно до нових соціальних вимог, нових запитів суспільства, учнів, кожне наступне покоління яких приносить нові цінності, традиції та норми спілкування. Вчитель не може дозволити собі «зупинитися» на тому етапі розвитку і освіти, яке він отримав в процесі професійної підготовки. Професійна освіта – це лише важлива і значуща основа, це платформа для подальшого професійного становлення і зростання педагога.

Ефективна професійна підготовка майбутнього вчителя неможлива без самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. А це потребує не лише знання форм і методів аудиторної роботи, роботи з книгою й іншими сучасними джерелами інформації, але й також застосування вольових зусиль, розвитку певних особистісних і професійних якостей, володіння технологією професійного самовиховання.

Таким чином, щоб досягти вершин педагогічної діяльності, не втратити до неї інтерес, відчувати внутрішнє задоволення від виконаної роботи, вчитель повинен постійно працювати над собою. А. Дістервег писав, маючи на увазі вчителя: «Він лише до тих пір здатний насправді виховувати і утворювати, поки сам працює над своїм власним вихованням і освітою».

Самовиховання – це систематична та свідомо діяльність людини, спрямована на саморозвиток та формування своєї базової культури. Самовиховання покликане зміцнити і розвинути здатність до добровільного виконання зобов'язань, як особистих, так і заснованих на вимогах колективу, формувати моральні почуття, необхідні звички поведінки та вольові якості. Робота над собою починається з усвідомлення та прийняття об'єктивної мети як суб'єктивного, бажаного мотиву своєї діяльності. Професійне самовиховання, як і будь-яка діяльність, має в своїй основі досить складну систему мотивів та джерел активності. Зазвичай рушійною силою і джерелом самовиховання вчителя називають потребу у зміні себе і самовдосконаленні.

В основі професійного самовиховання, як і в основі всієї діяльності вчителя, лежить протиріччя між метою і мотивом. Забезпечити рушійну силу мотиву на мету – значить викликати справжню потребу в

самовихованні. Викликана таким чином потреба вчителя в самовихованні надалі підтримується особистим джерелом активності. Суб'єктивна постановка певної мети поведінки або своєї діяльності породжує свідоме напруження волі та визначення плану діяльності на майбутнє. Здійснення цієї мети неминуче супроводжується виникаючими перешкодами як об'єктивного (зовнішнього), так і суб'єктивного (внутрішнього) характеру.

Процес самовиховання повинен носити не фрагментарний, а постійний, безперервний характер. Він повинен бути спрямований на адаптування своїх індивідуально неповторних особливостей до вимог педагогічної діяльності, на постійне підвищення професійної компетентності та безперервний розвиток соціально моральних та інших якостей особистості. Засоби та способи самовиховання дуже різноманітні. З огляду на особливості своєї особистості та конкретні умови, кожна людина вибирає їх оптимальне поєднання. Особливе місце в ряду засобів самовиховання займають засоби управління своїм психічним станом, тобто засоби саморегуляції.

Самовиховання та самоосвіта – два нерозривні процеси, що не існують одне без одного. Рівень знань, отриманих під час навчання в професійному навчальному закладі, лише необхідний, але недостатній для того, щоб стати справжнім професіоналом. Особливо очевидно це стає в сучасних умовах розвитку освіти та суспільства в цілому. Безперервна педагогічна освіта стала невід'ємною частиною професійного та особистісного розвитку сучасного педагога.

Тільки на підставі самостійно отриманих нових знань педагог буде здатний вибудувати свій індивідуальний шлях професійного розвитку, коригувати програму самовиховання. Тільки людина, що постійно працює над собою, займається самовихованням, усвідомлює необхідність самоосвіти. Адже самовиховання вчителя потребує дуже важливого, могутнього стимулу – почуття власної гідності, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. Тому педагогічне керівництво самовихованням – це насамперед відносини між педагогом та вихованцем, прийняті глибокою взаємною вірою в добрі наміри.

Література та джерела

1. Кобенко О. А. Самовиховання – шлях до педагогічної культури. Педагогічна культура / за ред. Л. С. Нечипоренко. Харків: Харківський державний університет, 2004. С. 133–144.
2. Самовиховання вчителя як чинник вдосконалення педагогічної майстерності. URL: http://novyn.kpi.ua/2009-3-2/01_Vojko.pdf (дата звернення: 19.02.2021).
3. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамуценко, І. Ф. Кривонос та ін. Київ: Вища школа, 2004. С. 40–42.
4. Краснощок І. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя як складова педагогічної освіти. *Рідна школа*. 2007. № 4. С. 9–11.

ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ У ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Діана Ланова

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КНЗФПО «Корсунь-Шевченківський педагогічний фаховий коледж
ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

Науковий керівник – Наталія Галич,

викладач історії, завідувач навчально-методичної лабораторії, к. і. н.

Розглянуто життєву та творчу позицію Лесі Українки стосовно ролі поета як митця слова у суспільстві. Розкрито фактори, які вплинули на формування її творчого кредо.

Українки – сильні духом жінки. Історія України знає багатьох видатних, талановитих, розумних, вродливих та працьовитих жінок, які неодноразово здобували всесвітнє визнання, працюючи у тій чи іншій галузі, ставали лауреатами міжнародних премій чи просто були неймовірним прикладом для наслідування. Українська жінка – це дійсно феномен всіх часів, що вражає своєю унікальністю цілий світ. І не дивно, що українки впродовж всієї історії мали суттєвий вплив не лише на розвиток державного життя, а й на становлення української нації. Княгиня Ольга, Анна Ярославна, Роксолана, Маруся Чурай, Катерина Білокур, Ліна Костенко – особистості, цілеспрямованістю і мудрістю яких варто захоплюватися.

Серед цих видатних жінок вагоме місце належить Ларисі Петрівні Косач, яка відома цілому світу як Леся Українка. Ця Диво-Жінка невпинно і натхненно працювала на літературній ниві впродовж доволі короткого, зате яскравого, як спалах зірки, життя.

Народилася Лариса Петрівна 25 лютого 1871 року в місті Новоград-Волинський. Її дитинство проходило в селі Колодяжне. Дівчинка була активною, веселою та дуже допитливою, мала багато пестливих

імен: Леся, Мишолосія, Зеїчок, Зея Японіка. Цікавим є те, що Зея або Зеїчок – це сорт кукурудзи, який в перекладі означає – тонка, наче стеблинка. Саме так її називала мама. А ім'я Мишолосія з'явилося через її нерозлучність зі старшим братом Михайлом [3].

Батьки Лариси походили зі шляхти. Батько – Петро, мав коріння українсько-козацького шляхетства. Сім'я була великою та жила в достатку, але, на жаль, доля «Дочки Прометея» була зовсім непростюю. Її матір – відома українська письменниця Олена Пчілка, із своїх шести дітей найбільше не любила саме Леся, бо та була дуже схожа на свого батька. Леся ніколи не вчилася в школі, проте вдома, навчаючись з приватними вчителями, дівчинка здобула досить непогану освіту. Надалі вона продовжувала невпинно здобувати знання самостійно. Писати вірші почала ще в ранньому віці. Як відомо, Леся, почувши новину про арешт і заслання її рідної тітки Елі (Олени Косач), зуміла в 9 років написати свій перший вірш «Надія». Незважаючи на те, що Лесі не вдалося закінчити жодного навчального закладу, вона заслужено вважається однією з найосвіченіших жінок свого часу, є знавцем 7 мов: української, російської, польської, французької, італійської, англійської та німецької, окрім них, ще знала латинську та давньогрецьку мови. Її однозначно варто назвати інтелектуалкою та прогресивною поетесою.

Вона розмірковувала над майбутнім української поезії та її місцем серед європейської літератури. Такий світогляд був сформований завдяки значному впливу на неї західноєвропейських авторів. Вивчаючи мови, вона читала твори в оригіналі та охоче перекладала їх. Її ерудованість та начитаність давали можливість писати літературознавчі роботи, зокрема, характеризувати творчість Платона, Августина Блаженного, Генріха Гейне, Джорджа Байрона, Фрідріха Ніцше.

Особливо зацікавленою була Леся в італійському мистецтві. Роботу «Два напрямки в новітній італійській літературі», написала під значним впливом діяльності Ади Негрі та Габрієле д'Аннунціо. Ці особистості були кардинально різними та мали протилежні світоглядні погляди, належали до двох ворогуючих таборів, і Леся, вивчаючи їхню творчість, визнає літературну важливість обох. Габрієль д'Аннунціо – поет-аристократ, який відзначався досить витонченою, дещо делікатною поезією та прозовими творами. В Ади Негрі, яка була поетесою-плебейкою, Леся запозичила незламність та «прометаїзм», що відобразився на всій її творчості. Саме погляди Ади Негрі разюче вплинули на становлення світобачення поетеси [1]. Чималий інтерес виявляла письменниця до німецької та польської літератури.

Однозначно, працездатність та кругозір талановитої поетеси вражаючі. І такі непересічні здібності демонструвала жінка, яка була тяжкохворою людиною. У віці 11 років маленька та життєрадісна Лариса захворіла на страшну хворобу – туберкульоз кісток, з якою вона стійко боролася все життя. Прочитавши вірш «Хто вам сказав, що я слабка...», можна зробити висновок, що дівчині був притаманний вроджений дух волелюбства, непокори і вічне бажання бути сильною. І ця тенденція нездоланної жінки прослідковується у багатьох її поезіях:

Що болить? – мене питали,
Але я не признавалась –
Я була малою горда,
Щоб не плакати, я сміялась.

(«Як дитиною, бувало...»).

Незважаючи на те, що багатьом Леся здається тендітною поетесою з вразливою душею чи хворобливою «дівчинкою з грабельками», Іван Франко сміливо назвав її «єдиним мужчиною в нашому письменстві» і вбачав у ній надзвичайно сильну духом особистість. І, судячи з її мужності та нездоланності, вона дійсно була такою. Та й сама Леся Українка стверджувала у поезіях, що вона, попри всі життєві труднощі та нещастя, не впадала у відчай і завжди намагалася побороти ті складнощі. Лариса Косач прагнула надихнути інших виховувати та загартовувати у собі цю незламність людського духу та надзвичайну силу волі. Вона наділяла героїв своїх творів цими якостями. А також демонструвала на їх прикладах стійкість і незрадливість власним принципам. Це все вона дуже цінувала в людях, та й сама прагнула бути лише такою.

Позиція щодо зради України та її мови для неї була принциповою і непорушною. Зокрема, погроза Володимира Винниченка про перехід у російську літературу дуже засмутила її та обурила. Вона навіть звернулася до нього у драматичній поемі «Оргія»:

«Ти не продався, – гірше! Ти віддався
У руки ворогу, як мертва глина,
з якої кожне виліпить, що хоче»

Між іншим, ситуація довкола творчості самої Лесі Українки не відрізнялася суттєво від Винниченкової. Несприйняття її модерних творів також мало місце в українській критиці. Про це опосередковано свідчать її слова: «Я не буду загрозувати переходом в чужу літературу, як то роблять інші,

бо то «себе дороже стоить», але я можу зробитись учителькою європейських мов і прожити без тих «гонорарів», за які треба стільки зневаги сприймати» [2, с. 90].

Не сприймаючи Росію як державу з її «царськими милостями» щодо України, вона читала багатьох російських письменників: Федора Достоєвського, Олександра Пушкіна, Івана Тургенєва та інших, але значного впливу на її творчість вони не мали.

Натхненне слово стало справою цілого життя для неї, воно було не просто її окрасою – воно зуміло досягти такого рівня, що перетворилося на зброю у боротьбі за справедливість та свободу. Вона була переконана, що «Чия правда, того й буде сила». Поезія «Слово, чому ти не твердая криця...» стверджує віру Лесі в могутність та силу слова, що здатне стати зброєю у боротьбі з «усякою темною силою».

Значення творчості Лесі Українки є колосальним. Вона збагатила українську поезію новими темами, мотивами, створила геніальні твори, які стали надбанням не лише української, а й світової літератури. Поетеса надихнула українок бути мужніми, цілеспрямованими та волелюбними. Вона дійсно патріотка своєї батьківщини, і все її життя та кожне слово – яскраве підтвердження цьому.

Література та джерела

1. Леся Українка як євроінтегратор України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/cdn.ampproject.org/v/s/www.radiosvoboda.org/amp/lesaukrainkaeuropaukrayinskaliteratura/31087950.html> (дата звернення: 19.02.2021).
2. Панченко В. Поміж закономірностями і парадоксами. *Слово і час*. 2005. № 4. С. 87–91.
3. Тендітна Зєя: маловідомі факти з життя Лесі Українки. URL: <https://uainfo.org/blognews/1575980651-tenditna-zeya-malovidomi-fakti-z-zhittya-lesi-ukrayinki.html> (дата звернення: 19.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Богдана Лапчук

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – *Толочко Роксолана,*
викладач методики музичного виховання і фортепіано

Розглянуто специфіку дитячого голосоутворення та її урахування в вокально-хоровій роботі з учнями початкової школи.

Одним з кращих методів стимулювання творчого самовираження є вокальна підготовка дітей у художньо-естетичному циклі, як частини освітнього процесу. До цього можна віднести як уроки музичного мистецтва так і гурткову та культурно-масову діяльність. Адже при залученні дітей до роботи у такій формі – вони значно швидше розкривають внутрішній потенціал, підвищується творча активність і у них виникає бажання до подальшого творчого розвитку. Вокальне виконання має особливе значення для їхнього особистісного самовираження, що є найяскравішим виявом їх творчої активності.

Вокально-хоровий спів – це найбільш доступний і масовий вид мистецтва в закладі загальної середньої освіти. Співаючи в хорі, діти вже з молодшого шкільного віку можуть вдосконалювати свої музичні вокальні здібності. Хоровий спів покликаний розвивати високі духовні почуття, громадянське мислення і патріотизм, виховувати емоційну культуру та естетичні почуття.

Як правило, більшість дітей молодшого віку не мають потрібних співацьких навичок. Найчастіше зустрічається неправильне дихання, відкрите звучання голосних, плоский, так званий «білий звук», затиснута нижня щелепа (особливо у хлопчиків), гнусавість, погана дикція та ін.

Перед педагогом постає завдання: навчити дітей співати правильно і виразно, світлим і чистим звуком. Внаслідок специфіки голосового апарату (короткі й тонкі голосові зв'язки, мала місткість легенів тощо) дитячий голос відрізняється від голосу дорослих співаків. Йому притаманне «високе» (головне) звучання, менший діапазон, м'якість («сріблястість») тембру (особливо у хлопчиків), обмеження сили звуку.

У молодших школярів до 10 років голос має чисте дитяче звучання. Звук голосу легкий, ніжний, про нього говорять: «головне звучання» або «високе резонування», «фальцетне звучання». Він зароджується в гортані і утворюється на кінцях голосових складок при коливанні. Голосові складки змикаються не повністю. У віці 7-10 років різниці в голосовому апараті хлопчиків і дівчаток немає.

Як показують фізіологічні, психологічні дослідження дітей шкільного віку та практика вокально-педагогічної роботи, розвиток того чи іншого органу голосоутворення супроводжується чіткою диференціацією роботи нервового апарату даного органу.

Основною вимогою до вокально-хорової роботи вчителя музичного мистецтва має бути правило: «Не нашкодь, не загуби краси дитячого голосу!» А щоб цього не сталося, вчитель повинен передовсім знати анатомічну будову та специфічні особливості голосового апарату, процес звукоутворення, загальні та робочі діапазони голосів учнів різного віку; слід обережно ставитися до дитячого голосу, наголошував Д. Кабалецький [2].

Спів – складний психо-фізіологічний процес. Його треба розглядати не тільки як функцію голосового апарату, а й значно ширше. Процес співу – координована робота всього організму, в основі якої лежить діяльність кори головного мозку й підкірки разом з периферійною нервовою системою. У голосоутворенні беруть участь ніс та його придаткові порожнини, глотка з усіма її відділами, гортань, трахея, бронхи, легені, діафрагма. Координує всі функції перелічених органів центральна нервова система [1].

У першокласників голосовий апарат дуже тендітний: голосовий м'яз лише починає розвиватися, і звук утворюється при крайньому коливанні голосових складок, які змикаються неповністю. Тому голоси дітей звучать ніжно і слабко, забарвлюючись у верхньому резонаторі.

Із 9 років голосовий м'яз поступово розвивається, окремі його волокна починають мати навскісне, поперечне подовжнє спрямування; коливання складок перестає бути лише крайовим, і голос звучить сильніше, компактніше. До 10 років голосовою складкою керує переважно перснещитовидний м'яз, а пізніше – внутрішні та зовнішні м'язи гортані.

Формування голосового м'яза остаточно закінчується до 12 років. При правильному вихованні голос розвивається плавно як у хлопчиків, так і у дівчаток. У молодших школярів ще немає суттєвої різниці в голосовому апараті між хлопчиками й дівчатками. Їх загальний діапазон може бути широким. У 9-10 років при правильному навчанні настає розквіт дитячого голосу. У хлопчиків він набуває особливої дзвінкості, а в дівчаток – рис. індивідуального тембрового забарвлення, і тут у дітей трапляються різні порушення в роботі голосового апарату.

Програма «Мистецтво» в закладі загальної середньої освіти ставить такі вокально-хорові навички: навчити дітей грамотного, виразного співу в колективі, виховати в них співацькі навички (співочу поставу, правильне звуковідтворення, якість тембру голосу, співацьке дихання, діапазон голосу, емоційність співу). Основним у цьому процесі є принцип єдності художнього і вокально-технічного розвитку.

Формування вокально-хорових навичок повинно відбуватися в комплексі. Наприклад, працюючи над дикцією, потрібно в той же час стежити за диханням дітей і якістю відтвореного звуку. Відомо, що органи слуху, голосові органи (гортань, глотка, голосові складки, м'яке піднебіння, ротова і носова порожнини) і органи дихання (легені, діафрагма, міжреберна мускулатура, трахея і бронхи) – являють собою складний співочий організм, яким потрібно навчитися володіти. Головним завданням хорового співу є прищеплення дітям вокально-хорових навичок, які поділяються на 3 групи:

- вокально-технічну (співоча постава, співоче дихання, звукоутворення, звуковедення);
- інтонаційно-слухову (стрій, ансамбль, частота, інтонування);
- мовно-виражальну (дикція, артикуляція, орфоепія) [3].

Набуття вокально-хорових навичок – це процес комплексний, зумовлений взаємовпливом всіх згаданих навичок та елементів хорової виразності.

Правильність вокального звуковідтворення визначається координацією основних частин співацького апарату, яких є 3: гортань, органи дихання і так звана «надставна трубка». Кожна з них має багато своїх складових.

У молодшому шкільному віці звуковідтворення відбувається лише за рахунок натягування голосових складок (зв'язок), бо голосовий м'яз ще не розвинений. Розвиток голосового м'яза відбувається в перші шкільні роки (у 6-10 років). Але механізм звуковідтворення залишається попереднім. Він характеризується коливанням країв голосових складок, які під час фонації змикаються не повністю. Це визначає головне резонування, або фальцетне звучання дитячих голосів (у дівчаток і хлопчиків однаково).

Часто діти наслідують спів дорослих, а це не правильно, бо за таких умов неточно визначається тип голосу. Це – хибний шлях, який викликає перевантаження дитячого голосового апарату.

Досліджуючи проблему процесу формування голосоутворення у вокально-хоровій роботі, ми сконцентрували увагу на вивченні механізмів стимулювання їх музичних інтересів; формуванні необхідних знань, умінь та навичок, які пов'язані із сприйняттям, відтворенням та творчим виконанням багатоголосих вокально-хорових творів.

Отже, при організації вокально-хорової роботи з учнями початкових класів необхідно пам'ятати про вікові особливості розвитку дитячого голосу. Завдання вчителя музичного мистецтва – виявити більше турботи стосовно несформованого дитячого голосу й усунути по можливості шкідливий вплив на нього.

Література та джерела

1. Буць Н. М. Структура музичної культури. *Професійна підготовка вчителя музичного мистецтва: від традицій до інновацій*. [Збірник наукових праць]. Полтава: Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2008. С. 43–46.
2. Гловацький С. Методичні рекомендації щодо організації роботи хорових колективів. *Завуч*. 2009. № 3. С. 5–6.
3. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання. вид. друге, доп. Житомир: В. Б. Котвицький, 2008. 416 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-> (дата звернення: 07.02.2021).
5. Печерська Е. П. Педагогіка співробітництва на уроках музичного мистецтва. Київ: Початкова школа, 2018. 371 с.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Лебедєва

**студентка 4 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Наталія Іванова,***

декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, доцент, д. філос. н.

Розкрито значення українських народних казок та їх вплив на збагачення словникового запасу дітей середнього дошкільного віку. Здійснено аналіз освітніх програм для дітей дошкільного віку і виділено рекомендовані народні казки для використання у роботі з дітьми 5-го року життя..

Нові освітні тенденції вимагають від вихователя закладу дошкільної освіти розвивати українську державність впровадженням рідної мови. Дане завдання спрямоване не тільки на формування мовних умінь та навичок, а й визначає стратегічне завдання виховання мовної особистості з властивими їй національно-культурними і світоглядними пріоритетами, особистості, яка свідомо і творчо опановує рідну мову з раннього дошкільного віку.

Як відомо, мовлення дітей дошкільного віку стає живим, безпосереднім за умови прояву зацікавленості мовним багатством і вмінням послуговуватись у активному мовленні засобами виразності. Найбільш повно і яскраво експресивне мовлення представлене в усній народній творчості і, зокрема, в казках, адже текст казок – прекрасний матеріал для формування навичок зв'язного мовлення.

Зазначимо, що проблема розвитку словника дітей дошкільного віку активно досліджувалась українськими вченими, починаючи з 70-80-х років минулого століття, а на сучасному етапі досить продуктивно її розробляють А. М. Богуш, Н. І. Луцан, Н. Р. Кирста, Ю. А. Руденко та ін.

Метою нашої статті є наукове обґрунтування впливу українських народних казок на збагачення словника дітей середнього дошкільного віку.

Необхідно наголосити, що словникова робота є одним із головних завдань мовленнєвого розвитку дитини-дошкільника. Адже, формування дитячого словника – це тривалий, складний процес кількісного накопичення слів, засвоєння соціально закріплених значень та вміння доречно використовувати їх у конкретних умовах спілкування. Впродовж роботи над словом діти не тільки засвоюють його лексичне та граматичне значення, а й вчаться складати словосполучення, речення, а потім і зв'язний текст. Водночас у дітей має вироблятися вміння свідомо обирати зі словникового запасу ті мовні засоби, які найточніше відобразять задум мовця і робитимуть висловлювання не лише граматично правильним, а й виразним, адже слово забезпечує зміст спілкування.

Зміст словникової роботи передбачає постійне розширення, поглиблення та узагальнення знань про предметний світ. Він визначається на основі аналізу загальної програми розвитку та виховання дітей: це лексика, яка необхідна дитині для спілкування, задоволення своїх потреб, орієнтування в навколишньому, пізнання світу, розвитку та удосконалення різних видів діяльності. З цього погляду у змісті словникової роботи виділяють слова, які позначають матеріальну культуру, природу, людину, її діяльність, способи діяльності, слова, які виражають емоційно-ціннісне ставлення до дійсності.

Як відомо, завдання щодо словникової роботи з дітьми дошкільного віку вперше визначила Є. Тихеева у праці «Розвиток мовлення дітей». Вона вважала формування словника головним напрямком мовленнєвої роботи з дітьми дошкільного віку і запропонувала чітку систему завдань, методів і прийомів засвоєння ними слів. Так, К. Ушинський надзвичайно високо оцінював народні казки. Щодо впливу казок на розвиток мовлення, то, за словами педагога, вони збагачують словник дитини. В усіх народних казках часто повторюються ті самі слова і звороти, які запам'ятовуються дитиною, і надають її мовленню образності. А С. Русова відзначала, що найкраще прилучають дітей до рідної мови народні казки, які вона радила оповідати, а не читати. Особливий інтерес у дітей викликають казки про лісових звірів і хатніх тварин. Також вони захоплюються оповіданнями на тему з життя комах. Є. Водовозова також радила вихователям і батькам використовувати художні твори для розвитку мовлення. На думку дослідниці, потрібно починати ознайомлення дітей з простих за змістом, доступних розумінню казок про тварин, природу, прості сімейні стосунки. Водночас, не доречно давати дітям казки на складні соціальні теми, з суспільними відносинами, з витонченим гумором та сатирою, фантастичними вигадками. Казки мають бути не лише прості за змістом, а й невеликі за обсягом. Дітям п'яти років слід пропонувати короткі оповідання для переказу. Адже, як зазначав В. Сухомлинський, казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. Казки «вкорінюють» у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти й чарівної милозвучності.

У сучасній дошкільній лінгводидактиці виокремлюють три основні завдання розвитку лексики: збагачення кількісного складу лексики новими, раніше не відомими словами; якісне засвоєння лексики, що виявляється в поглибленому розумінні значення й смислових відтінків слів і словосполучень, подальшому оволодінні узагальненням, яке в них виражене. Особливою активізація словника – застосування дітьми лексичних засобів у різних мовленнєвих ситуаціях.

Як бачимо, завдання словникової роботи справедливо визначають як триєдину мету розвитку словника дитини, оскільки процеси збагачення-уточнення-активізації словникових одиниць відбуваються постійно. Вони тісно пов'язані одне з одним, і тому важко виділити межу, коли закінчується один процес і розпочинається інший. В процесі мовлення у словниковому запасі дитини з'являються нові слова, уточнюється значення інших, а знайомі, засвоєні раніше слова дитина активно застосовує в обігу.

Завдання збагачення словникового запасу новими словами передбачає представлення не лише звукової будови (правильного звучання) слова, а й смислової його реалізації відповідно до контексту, а потім усвідомлення значення виокремленого слова. Для збагачення словника дітей використовують різноманітні форми роботи, зокрема, читання українських народних казок, віршів, використання різноманітних вправ, ігор.

Зазначимо, що твори українського фольклору є одним із важливих засобів збагачення словника дітей. Сучасні лінгводидактики вважають, що казка має неабиякий вплив на розвиток словника у дітей дошкільного віку. На думку А. Богуш, казка – це усний народний твір, який виник у безпосередньому спілкуванні оповідача із слухачами; зв'язний текст розповідного характеру, з вигаданим, часто фантастичним змістом, якому притаманні всі риси зв'язного тексту: тематична єдність, наявність заголовку, змістова завершеність, інформативність викладу, цілеспрямованість, інтеграція, структурна організація, зв'язок між частинами (казковими віхами), відпрацьованість мовлення відповідно розмовного стилю мови.

Як відомо, знайомство людини з казкою починається з перших років її життя. В дитинстві прищеплюється любов до рідного слова. Слухаючи казки, дитина вчиться звукам рідної мови, її мелодії. Ритмічність казкової мови надають повтори і стійкі звороти, які привертають увагу дитини, викликають бажання їх повторювати. Казка спонукає юного слухача вимовляти звуконаслідування («му», «няв», «ква-ква»), короткі, які багаторазово звучать, фрази («баба за діда, дід за ріпку»). Тварини - герої казок мають не тільки імена, але і співзвучні імені прізвиська, які неможливо не запам'ятати: жаба-квакша, мишка-шкряботушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка.

Здійснивши аналіз освітніх програм для дітей дошкільного віку, ми виділили казки, які сприяють збагаченню словника дітей. Так, у програмі «Дитина», у змісті розділу «Літературна скринька» для дітей середнього дошкільного віку передбачено використання таких казок: «Колосок», «Лисичка-сестричка», «Лисичка та Журавель», «Дві кізочки», «Про двох цапків», «Ледача подушка». Програма «Українське дошкілля» пропонує дітям середнього дошкільного віку такі казки: «Пан Коцький», «Солом'яний бичок», «Лисиця і рак». Програма «Стежина» для ЗДО, що працюють за Вальдорфською педагогікою, запропонувала такі казки: «Лисиця і глечик», «Півник і двоє мишенята», «Цап та баран», «Коза-дереза», «Котик і півник», «Ріпка», «Рукавичка», «Колобок», «Їжак та заєць», «Котик і півник». Отже, чіткого розмежування щодо того, які казки можна пропонувати дітям середнього дошкільного віку немає. Перш за все потрібно орієнтуватися на знання дітей. А для того, щоб українська народна казка сприяла активному розвитку мовлення дітей, роботу з казкою потрібно проводити в декілька етапів: 1) попередня робота: вивчення приказок, прислів'їв; виконання артикуляційних вправ; добирання дидактичних ігор та вправ;

створення сприятливої для роботи атмосфери; підготовка необхідного матеріалу (іграшок, посібників, аудіозаписів); 2) безпосередня робота з казкою: виразне розповідання казки – використання ілюстрацій, різних видів театру; вільне коментування дітей, розповідання за змістом казки – словесні інтерпретації пережитого сюжету; 3) бесіда за змістом казки; 4) повторне читання казки.

Відмітимо, що діти п'ятого року життя ознайомлюються з чарівними й соціально-побутовими казками. Вчать впізнавати і визначати казкові елементи, зачини, кінцівки, повтори, давати оцінку діям та вчинкам героїв; відповідати на запитання за змістом казок, самостійно розповідати та переказувати знайомі казки. Дітей середньої групи спонукають до самостійної організації ігор-драматизацій за змістом добре знайомих казок, дотримуватись відповідної інтонації, тембру, сили голосу. А також збагачення словника відбувається у процесі слухання дітьми українських народних казок.

Отже, українські народні казки сприяють збагаченню словника у дітей середнього дошкільного віку. Українські народні казки розширюють словниковий запас, допомагають правильно будувати діалоги, розвивають зв'язне і логічне мовлення, збагачують його образність, емоційність.

Література та джерела

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Вид. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2011. 704 с.
2. Горбунова Н. Лінгводидактична сутність процесу розвитку словника дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки : зб. наук. пр.* 2011. Вип. 59. С. 160–165.
3. Горбунова Н. В. Сучасні підходи до розвитку словника дітей дошкільного віку. *Гуманітарні науки.* 2012. № 2. С. 46–52.
4. Журавльова Л. С., Груздева О. В. Використання елементів народної педагогіки для розвитку лексичної сторони мовлення дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2016. Вип. 49. С. 123–129.
5. Петруняк О. І. Вплив казки на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. *Освітній альманах.* 2020. Вип. 3. С. 128–129.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА – ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Ольга Левицька

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової та мистецької освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Наталія Калита,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, к. пед. наук

Розглянули українську народну казку як надбання народу, засіб виховання та розвитку особистості. Розкрили деякі аспекти вивчення казки у спадщині В. Сухомлинського.

Народ, виховання і навчання – ці поняття взаємопов'язані, вони не існують одне без одного. Адже так повелося в історії людства, що кожен народ – від покоління до покоління – передає свій суспільний та соціальний досвід, духовне багатство як спадок старшого покоління молодшому. Саме так створюється історія духовної і матеріальної культури нації, народу, формується його самосвідомість, народ завжди виступає вихователем, учителем молодого покоління, а виховання при цьому набуває народного характеру.

Фольклорні твори з давніх часів є невід'ємною часткою дитячого читання й одночасно одним із джерел, що збагачує дитячу літературу. *Усна народна творчість* – художня колективна літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культури і вірування, а також світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії [4].

М. Стельмахович радить приділити увагу таким видам дитячого фольклору, як пестушки і забавлянки. У них просто і зрозуміло дається влучна мовна характеристика найближчих і добре відомих для дитини предметів і явищ. Навчально-виховна мета їх – розвивати мовну активність дитини, тренувати пам'ять, логіку мислення, виробити такі вольові якості, як твердість характеру, вміння керувати своїм настроєм, здатність перетворювати труднощі [2].

Багато видатних педагогів, психологів, письменників підкреслювали виховне та розвивальне значення казки (С. Русова, І. Франко, К. Ушинський, Л. Толстой, В. Сухомлинський та ін.). Різні аспекти роботи з казкою висвітлені у працях сучасних дослідників і педагогів-практиків (А. Богуш, Н. Вітківська, Т. Гризоголова, Д. Джола, Н. Лисенко, Ю. Мандрик, О. Савченко, О. Чебикін, А. Щербо та ін.), психологів (О. Запорожець, Н. Карпинська, Т. Рубцова, Н. Молдавська та ін.).

Казки – це фольклорні розповідні твори про вигадані, часом фантастичні події (види: казки про тварин, чарівні казки, соціально-побутові казки) [4].

Українська літературна казка перейняла головні принципи структурної організації, певні схеми моделювання сюжету, незвичайність, фантастичність, морально-етичну заангажованість. Термін «казка» походить від слова казати (казки розказуються). За часом виникнення казки належать до найдавніших форм народної творчості. Вони дуже популярні серед усіх народів світу й відзначаються захоплюючим сюжетом.

Казка є одним з найпоширеніших видів оповідальної народної творчості. На земній кулі нема жодного народу, який би не створив свого казкового епосу. Кожен народ має свої казки і сюжети, в якій він вкладає свою життєву і соціальну філософію, зумовлену побутом та історією. Казка – фольклорний розповідний твір про вигадані, а часто й фантастичні події. За своїм змістом і поетикою казки близько стоять до сказань, легенд, билин і баладних пісень. Вони широко використовують пісні, приказки й прислів'я, загадки й замовляння.

У початкових класах учні знайомляться з малими формами українського дитячого фольклору (скоромовками, забавлянками, утішками, мирилками, дражнилками, лічилками тощо). Їх вчитель використовує і вивчає з дітьми у таких формах: розігрування, заучування напам'ять, прослуховування в грамзаписах, інсценування. Вони у доступній формі ознайомлюють дітей з навколишнім світом, вводять їх у доросле життя, призвичаюють до морально-етичних норм поведінки, розвивають дитяче мовлення, збагачують словник образними виразами та поетичними рядками.

З казками діти ознайомлюються з раннього дитинства, казка супроводжує дитину все її життя. У шкільній програмі учні знайомляться з різними казками. В. Сухомлинський зазначав, що «сама казка, яку чує дитина у відповідному природному оточенні, жива, народжена з уст учителя ставала оптимальною формою збудження паростків дитячого інтелекту. Педагог наголошував: «Найголовніше - це те, щоб у казці була глибока думка» [3].

Василь Олександрович неодноразово наголошував на тому, що через казку легше донести до дитини думку, здивувати, викликати бажання виразити себе, свої почуття й думки словом. Казка - це думка, втілена в художнє слово. Вона запалює вогник дитячої творчості. Під її впливом дитина починає бачити навколо себе незвичайні взаємозв'язки між предметами і явищами, досягаючи єдності образів. Водночас дитина переживає хвилюючу радість, яка породжує бажання поділитися своєю думкою з товаришами. В колективі виникають найтонші духовні стосунки між дітьми, коли своїм емоційним, напруженим життям живе думка кожної дитини.

Сухомлинський В. виділяв основні форми роботи з казкою у Павлівській школі, які, на думку педагога, найбільш ефективно сприяли вихованню і навчанню молодших школярів. Отже, це: – слухання казок; – читання казок; – бесіди про казки; – виготовлення і добір ілюстрацій до казок; – інсценізація казок (театралізація); – творення казок [3].

У праці «Методика виховання колективу» В. Сухомлинський, звертаючись до молодого педагога, відмічає: «... Якщо ви хочете, щоб вихованець став розумним, допитливим, кмітливим, якщо у вас є мета утвердити в його душі чутливість до найтонших відтінків думки й почуття інших людей... надихайте його розум красою слова... Його чарівна сила розкривається передовсім у казці. Казка - це колиска думки, зумійте поставити виховання дитини так, щоб вона на все життя зберегла хвилюючі спогади про цю колиску» [3].

Українська народна творчість, яка характеризується оптимізмом, утвердженням добра, особливою теплою, є ефективним засобом формування уявлень дитини про світ, у якому вона живе. Сьогодні, на жаль, втрачає своє виховне призначення важливий інститут соціалізації дитини – інститут бабусь і дідусів. Саме бабусині казки, дідусеві примовки розкривали перед дитиною навколишній світ з його образами різних стихій природи, рідної землі, добра і зла. Казка спонукає дитину до розмірковування, вибору, а інші фольклорні твори розкривають найрізноманітніші прояви людського буття [5, с. 19].

Для дитини казка – це її життя, це різнокольоровий, рівнодійовий світ, де дитина є головним героєм, який протистоїть злу і допомагає добру. Казка готує дитину до майбутнього життя в реальному світі та показує на прикладах подолання труднощів, формує моральні якості, які залишаться з дитиною на все життя. Необхідно пам'ятати батькам та педагогам важливість читання казок.

Література та джерела

1. Марина Машовець. Казка і патріотизм. *Дитячий садок*. 2010. № 33. С. 18–19.
2. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ, 1992. 320 с.
3. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. *Вибрані твори*: в 5 т. Т. 1. К.: Рад. школа, 1977. С. 403–637.
4. Усна народна творчість. URL: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/teoriya-literaturi/3481-usna-narodna-tvorchist-ukrajinska-literatura> (дата звернення: 19.02.2021).

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Дарія Левкова

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Тарас Лехіцький,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій,

Розглянуто особливості дистанційного навчання, переваги та недоліки його застосування. Проаналізовано види дистанційних технологій. Окреслено необхідність створення та використання у навчальному закладі інформаційно-освітнього середовища та реалізація інформаційно-освітнього порталу.

Одним з пріоритетних напрямів програми модернізації загальноосвітньої і вищої школи визнане дистанційне навчання. В сучасних умовах існує потреба отримання вищої освіти дистанційно, що викликано необхідністю навчатися без відриву від виробництва, отримання освіти людьми з обмеженими можливостями та тими, що перебувають за кордоном або у місцях позбавлення волі. Таку можливість надає дистанційне навчання, яке здійснюється завдяки інформаційно-освітнім технологіям і системам комунікації [1].

Дистанційна форма навчання має ряд беззаперечних переваг. Зокрема, здобувач вищої освіти може навчатися у зручний для нього час, звичному оточення та у відносно автономному темпі. Варто врахувати також і нижчу вартість такого навчання, оскільки відпадає потреба в оренді приміщень, оплаті значної кількості персоналу та економію часу [2].

Проте, система дистанційного навчання має і недоліки. По-перше, для успішної корекції навчання та адекватного оцінювання важливо мати безпосередній контакт із здобувачем. Крім того, неможливо точно перевірити, чи саме та людина працює, виконує завдання, чи це робить хтось інший. Тому остаточний контроль якості знань все ж таки проводиться на очній сесії. Крім того, не у всіх населених пунктах є можливість доступу до мережі Інтернет. І найголовніше, при дистанційному навчанні втрачається безпосередній контакт між викладачем та студентом [3].

При тривалому дистанційному навчанні студент перестає правильно формулювати свої думки, висловлюватись та проводити дискусійне обговорення. Разом з тим, така форма навчання потребує свідомого і мотивованого підходу до отримання освіти. Можливість навчатися у зручний час може перетворитися не на систематичне навчання, а на постійну прокрастинацію цього виду діяльності. Саме тому дистанційна форма потребує особливої самоорганізованості та вміння розрахувати свій час.

За умови дистанційного навчання активна роль викладача не зменшується, оскільки він має визначити рівень знань здобувача, та прийняти рішення щодо коригування програми навчання з тим, щоб домогтися найкращого засвоєння пройденого матеріалу.

За потреби студент може отримати консультативну допомогу викладача, спілкуючись з ним в онлайн режимі, безпосередньо використовуючи інтернет як засіб зв'язку (web-чат, IRC, ICQ, інтерактивне TV, web-телефонію, Telnet). Для забезпечення дистанційного навчання успішно використовується система MOODLE.

Досвід використання дистанційної форми навчання виявив ще одну особливість, а саме – велике навантаження на зір у зв'язку з необхідністю тривалий час перебувати за комп'ютером.

Тому, застосовуючи дистанційну форму навчання потрібно урізноманітнювати її види. Найбільш поширеними є наступні види дистанційних технологій:

- чат-заняття, які проводяться синхронно, коли всі учасники мають одночасний доступ до чату;
- веб-заняття, або дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікації та інших можливостей інтернету;

- телеконференції, що проводяться, на основі списків розсилки з використанням електронної пошти. Для навчальних телеконференцій характерно досягнення освітніх завдань.

Однією з головних проблем запровадження інноваційних форм навчання є вибір оптимального співвідношення кращих традицій наявної освітньої системи, сучасних педагогічних інновацій та інструментарію інформаційно-комунікаційних технологій. Як свідчить практика і деякі дослідження, тенденція навчання чітко розвивається в напрямку змішаного навчання (blended learning) як процесу, котрий створює комфортне інформаційне освітнє середовище, системи комунікацій, що надають всю необхідну навчальну інформацію [4].

Основу навчального процесу при використанні інформаційно-освітнього середовища складає цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота здобувача вищої освіти, котрий може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість зв'язку з керівником навчального курсу.

Практика використання інформаційних технологій в навчальному процесі засвідчує, що вони як форми традиційної взаємодії («викладач – студент») змінюються, оскільки, по-перше, вводиться новий засіб навчання, який стає необхідним зв'язуючим елементом процесу. Це теж система, але у взаємозв'язку «студент – комп'ютер – викладач» [5].

Використання інформаційно-освітнього середовища у ВНЗ забезпечує інформаційну насиченість та гнучкість методів навчання з використанням інформаційних технологій. Основою для створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу є реалізація його інформаційно-освітнього порталу. Інформаційноосвітній портал – це портал для одержання навчальної інформації, навчання, створення, передавання, контролю знань і підтвердження досягнутого освітнього цензу [6, с. 82].

Цілі і завдання інформаційно-освітнього порталу ВНЗ [6, с. 82]:

- об'єднання інформаційних, технологічних, довідкових, освітніх ресурсів і сервісів, що задіяні в навчальному процесі в єдиний інформаційний простір;
  - інтеграція та упорядкування всіх освітніх ресурсів кафедр ВНЗ;
  - забезпечення структурованого, уніфікованого доступу до всіх інформаційно-освітніх ресурсів кафедр ВНЗ;
  - підтримка неперервного зростання кваліфікації педагогів;
  - формування єдиного інформаційно-освітнього середовища з метою обміну досвідом, накопичення і використання знань;
  - оперативне задоволення інформаційних потреб користувачів;
  - надання студентам можливостей для самовдосконалення, саморозвитку, самостійного навчання, підвищення кваліфікації та рівня знань;
  - оперативний контроль навчального процесу;
  - створення персонального віртуального робочого місця для кожного учасника навчального процесу;
  - забезпечення ефективності використання накопичених знань;
  - високий рівень залучення студентів у процес обміну знаннями.
- Елементи дистанційного навчання все більше застосовуються в навчальних курсах дисциплін. Отже, на сьогоднішній день дистанційна освіта розвивається, удосконалюється та охоплює різні групи населення, адже для сучасної економіки – «економіки знань» притаманна парадигма – навчатися протягом всього життя.

Література та джерела

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В. Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).
2. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології*. Київ : Атіка, 2015. С. 77–140.
3. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. *Шлях освіти*. 2012. № 4 (46). С. 38–41.
4. Відділ дослідження і проектування навчального середовища ІТЗН АПН України. URL: <http://www.ime.eduua.net/nauk.html> (дата звернення: 20.02.2021).
5. Панченко Г. Д. Інформаційно-освітнє середовище в професійній підготовці вчителя. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 69–81.
6. Гуревич Р. С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі : навч. посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. 309 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛІПЛЕННЯ

Вероніка Леончук

студентка 4 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Світлана Боярчук,
викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти*

Одним з найважливіших завдань сучасної освіти є створення необхідних умов для формування творчої особистості, реалізації її природних здібностей. Проблема здібностей до образотворчої діяльності розкрита в дослідженнях видатних психологів і педагогів (Б. Теплова, В. Кирієнко, М. Волоков, Н. Сакуліна, Т. Казакова, В. Котляр, та ін.). На думку Б. Теплова, здібності виявляються тільки в діяльності, у такій діяльності, яка не може виконуватись без цих здібностей. Здібностями називають індивідуальні особливості особистості, які забезпечують дитині успішне виконання будь-якої діяльності. Ми розуміємо розвиток творчих здібностей дітей як таку діяльність, у якій отримують найбільший розвиток загальні та спеціальні здібності дитини.

Мета статті – визначити умови розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами ліплення.

У формуванні особистості дитини неоціненне значення мають різноманітні види художньо-творчої діяльності, зокрема, ліплення. Ліпленню закладі дошкільної освіти – це вид образотворчої діяльності, в процесі якого діти створюють елементарну скульптуру, зображують предмети навколишньої дійсності використовуючи глину, пластилін та інші матеріали. Питання навчання ліпленню дітей дошкільного віку досліджували Т. Комарова, А. Грибовська, Т. Дронова, Н. Халезова, Т. Казакова та ін.

Скульптура, виконана з м'якого матеріалу називається ліпленням. У процесі ліплення збагачується чуттєвий досвід дитини, розвивається здатність естетичного сприймання, розвивається художній смак. У процесі ліплення збагачується чуттєвий досвід дитини, розвивається здатність естетичного сприймання, розвивається художній смак, створюються сприятливі умови для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Творчість характеризується такими показниками: вона повинна мати суспільну цінність і давати нову продукцію. Творчі завдання можна поділити на такі види. Завдання, що вимагають елементарної орієнтації в творчій діяльності: створи, придумай, зміни та завдання, що передбачають цілеспрямовані дії дітей і пошук нових рішень.

Підвищення художньо-творчої активності дітей старшого дошкільного віку, розвиток їх творчих здібностей можливе за умов організації занять з ліплення на основі комплексного використання емоційно-чуттєвого, пізнавального і діяльнісного компонентів художньо-творчого потенціалу. Розвиток творчих здібностей здійснюється в умовах відповідного навчання на заняттях. Навчання розглядається як універсальна умова, що поєднує в собі об'єктивні та суб'єктивні умови. Основу умов складає сформованість психічних процесів, які забезпечують успішне здійснення творчого процесу, тобто, визначають психологічну готовність до творчості. До таких умов відносять: сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, які сприяють успішному оволодінню засобами образотворчого мистецтва, тобто, забезпечують реалізацію художнього задуму; уява, яка формує художній смак; естетична позиція, яка стосовно дітей дошкільного віку виражається в емоційному відгуку на прекрасне.

Об'єктивні умови полягають у створенні творчої атмосфери в групі, що знаходить своє вираження в доброзичливому й уважному ставленні однолітків та дорослих до творчих проявів дитини; наявності матеріальної бази, яка дає можливість дітям практично реалізувати творчі завдання відповідно до їх задуму.

До суб'єктивних умов відносять перш за все психологічну готовність дитини до творчого процесу, тобто сформованість системи психічних процесів і утворень, які в своїй сукупності забезпечують їй можливість у більшій чи меншій мірі вирішувати ті завдання, що виникають на кожному етапі зазначеної діяльності.

Ліплення – один з найбільш доступних видів творчості для дітей. Ліплення як вид дитячої художньо-продуктивної діяльності спрямоване на розвиток перцептивної сфери дитини, уявлень про форму, будову, пропорції, динаміку і пластику предметів, реалізацію природної потреби дитини в самостійній, ініціативній, творчій активності, задоволенні особистих інтересів у спілкуванні, грі, пізнанні скульптури як цікавої сфери людської культури. Дитина за допомогою м'яких зображувальних матеріалів (глина, пластилін, віск, парафін, тісто для ліплення та ін.) створює об'ємні образи повної або часткової тривимірності, що мають висоту, ширину, товщину [3].

Завдання і зміст ліплення в старшій групі можна сформулювати так: розвивати емоційне сприйняття творів мистецтва скульптури, вміння розуміти задум скульптора, особливості пластичної форми, силуету, динаміки, виражальні можливості матеріалів; ознайомлювати дітей з різними видами скульптури, вчити розуміти призначення кожного виду; сприяти формуванню навичок скульптурного сприймання предметів, користуватися різними способами створення предметів: конструктивним, пластичним (скульптурним), комбінованим; розвивати відчуття причетності до творчого процесу створення скульптурного образу, власне ставлення до трактування образів, до їхньої фантастичної інтерпретації, що робить зображення цікавим і до певної міри незвичайним; ліпити з природи, по пам'яті, за уявленнями та уявою, розвивати зорову пам'ять, спостережливість, фантазію; формувати психологічну установку щодо можливостей пошуку

здуму власної скульптури за власними спостереженнями; розвивати зорову і рухову координацію, дрібну мускулатуру пальців, формувати базові характеристики особистості: допитливість, ініціативність, креативність [4].

На заняттях діти набувають навичок роботи з різними матеріалами, у них розвивається здатність творчо використовувати ці вміння в процесі зображення предметів і явищ дійсності [4]. У старшому дошкільному віці дітей потрібно навчати ліпити з натури чи за уявою з цілого шматка пластиліну, використовуючи різні способи: конструктивний, комбінований, пластичний. Властивості використовуваних у ліпленні матеріалів дають змогу неодноразово змінювати форму, досягаючи бажаної виразності. Саме розвитку здатності передачі виразності образу в ліпленні необхідно приділити особливу увагу в роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Матеріалом для ліплення слугує глина, пластилін, солоне тісто. Своєрідність ліплення полягає в тому, що за допомогою цього виду діяльності передається форма предмета в трьох вимірах. Діти з задоволенням ліплять людей, тварин, посуд, овочі, фрукти, іграшки. Під час підготовки до ліплення дитина отримує багато знань про предмет (назва, форма, будова, колір, призначення) [1]. На заняттях дитина отримує відомості про способи ліплення і сама навчається це робити. На основі свого досвіду вона намагається самостійно вирішити навчальні завдання, а з часом ця самостійність переростає у творчість [5].

Під час ліплення з пластиліну розвивається сенсорна чутливість, яка включає сприйняття ваги, розміру, форми і фактури предметів; образне мислення і фантазію; посидючість, здатність планувати свою діяльність, щоб досягти конкретного результату, аналізувати і в міру необхідності змінювати результат [1].

Аналіз наукових джерел дозволяє зробити *висновок* про те, що розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку – процес достатньо складний і залежить від певних умов.

Літератур та джерела:

1. Нетрадиційні техніки ліплення у роботі з дошкільниками. URL: https://studopedia.com.ua/1_51886_liplennya-yak-vid-obrazotvorchoi-diyalnosti-doshkilnyat-yogo-harakteristika.html (дата звернення 13.12.2020).
2. Чим корисне ліплення для дітей. URL: <https://abetkaland.in.ua/chym-korysne-liplennya-dlya-ditej/> (дата звернення 15.12.2020).
3. Нетрадиційні техніки ліплення у роботі з дошкільниками. URL: <https://vseosvita.ua/library/netradicijni-tehniki-liplenna-u-roboti-z-doshkilnikami-278361.html> (дата звернення 18.12.2020).
4. Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голова, Л. А. Янцур. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник. Київ : Слово, 2014.406 с.
5. Старовойт Л. В. Художньо-естетичне виховання дошкільників засобами ліплення. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Педагогіка і психологія. Вінниця, 2015. Вип. 43 С. 131–135.

МІСЦЕ КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Катерина Литвинюк

**студентка 2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Катерина Зайчук,
методист факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва***

Обґрунтовано сутність туристичного краєзнавства, проаналізовано наукові праці вчених та науковців, визначено роль та місце краєзнавства в системі дошкільної освіти України.

У багатьох наукових роботах, гіпотеза про те, що найсприятливішим віком для усвідомленого опанування дитиною різноманітних аспектів етнокультурного феномену є дошкільний вік, знаходить своє підтвердження.

Дану проблематику вивчали та досліджували такі вчені та науковці: О. І. Лугова, С. І. Попович, Т. І. Грицишина, П. Т. Тронько, В. К. Терлецький та інші [2;3;6]. Науковці свідчать, що туристичне краєзнавство повинне стати центральною стратегічною метою навчання та виховання. Воно має розвиватися як цілеспрямована система безперервних ступеневих заходів на всіх етапах освіти та активізації громадськості в регіонах.

Краєзнавство та туризм спрямовуються на гуманізацію педагогічного процесу, основним принципом якого є рівність педагога та вихованця: змістовна рівність дорослого і дитини не щодо обсягу знань та життєвого досвіду, а щодо природного людського права необмеженого пізнавати світ. Мандрівка – творчий процес. Тут виникає зовсім інша педагогічна ситуація, у якій дорослі та малі разом припускаються помилок і разом виправляють їх, чинять добре, спільно діють. У спільній з дітьми діяльності дорослі ненав'язливо передають їм свій досвід, своє бачення світу.

Метою нашого дослідження є обґрунтування сутності туристичного краєзнавства та пошуку його місця в сфері дошкілля України.

«Туристичне краєзнавство» має за мету висвітлення туристичних ресурсів України в регіональному аспекті. Воно містить історичний матеріал, що дозволяє простежити історію розвитку краєзнавства і – вужче – туристичного краєзнавства в Україні, а також характеристики найважливіших природно-рекреаційних, культурно-історичних та інфраструктурних ресурсів кожного регіону [2].

У процесі краєзнавчої і туристичної діяльності закладаються основи особистості – духовної, високоморальної, соціально спрямованої на інших, яка вільно й відповідально визначає свою позицію серед інших. У дітей виховується культура власних бажань та інтересів, розвиваються почуттєва та вольова сфери, формуються базові якості особистості, вищі потреби.

Якщо супутником кожної дитини буде дитячий туризм, то їх життя наповниться позитивними емоціями, здоров'ям, любов'ю до спорту й навколишнього середовища.

Дитячий туризм збагачує, урізноманітнює педагогічний процес, його елементи органічно переплітаються з іншими видами дитячої діяльності. Спираючись на базові знання дітей з різних розділів програми, краєзнавча і туристична діяльність поглиблює весь процес розвитку дитини (інтелектуальний, моральний, психічний, фізичний, розумовий, вольовий, емоційний, почуттєвий), формує системні та глибокі знання про навколишній світ у взаємозв'язках і залежностях. Різноманітність тем, методів, засобів та форм роботи сприяє прояву у дітей особистісних якостей, їхніх здібностей.

Краєзнавчий принцип дає можливість будувати роботу з дітьми відповідно до дидактичного правила: від відомого до невідомого. Навчання з використанням краєзнавчого матеріалу значно полегшує засвоєння дітьми наукових понять і закономірностей, є могутнім джерелом знань і чудовим засобом виховання учнівської молоді, що передбачає дотримання принципу наступності між дошкільням та початковою школою.

Чим більше діти побачать своїми очима і глибше відчують, тим багатшими будуть їх географічні уявлення. Ось чому рекомендується в дошкільньому віці частіше проводити екскурсії в природу і на виробництво.

Залежно від спрямованості, змісту й характеру пізнавальних операцій туристично-краєзнавчу роботу можна поділити на такі види: пізнавальна, дослідницька, практична (прикладна).

Пізнавальна діяльність пов'язана із спостереженням навколишнього середовища. Характерною особливістю цього виду туристично-краєзнавчої роботи є те, що в процесі її діти здобувають знання з безпосереднього оточення.

Така діяльність розвиває інтерес дошкільників до туристично-краєзнавчої роботи, формує позитивне ставлення до різних сторін життя.

Дослідницька діяльність передбачає не пасивне спостереження, а різноманітну активну роботу. Це науковий пошук, відкриття раніше невідомих фактів. У дослідницькій діяльності особливо яскраво виявляється активність дітей, вміння їх самостійно здобувати знання.

Творчий пошук ведеться на високому рівні пізнавальної, практичної ініціативи, активності та емоційного настрою, що створює сприятливі передумови для розвитку високих моральних якостей особистості. Кожен учасник подорожі, експедиції або екскурсії під керівництвом наставника може проводити спостереження та елементарні наукові дослідження. Це підвищує увагу дошкільників до об'єктів дослідження, сприяє активізації розумової діяльності дітей.

Практична (прикладна) діяльність виникає і розвивається під впливом цілеспрямованого дослідницького пошуку. Вона формує активне ставлення до навколишньої дійсності, перетворює здобуті в процесі пошуку знання на переконання, а здобуті результати ставить на службу практиці державного будівництва. В процесі практичної діяльності завдяки єдності емоційних і прикладних чинників інтенсивно формується світогляд.

Дитячий туризм та краєзнавство є одним із напрямків освітнього процесу, який використовується з метою формування життєвого досвіду малюків, їхнього світосприймання.

Отже, краєзнавство і туризм в системі дошкільньої освіти України є найбільш доступною й масовою формою вивчення рідного краю. Вміння орієнтуватися в краєзнавчій і туристичній діяльності дає можливість дітям впевнено пересуватися незнайомою місцевістю, знаходити зручні шляхи, проводити дослідницьку роботу. Формування в дітей елементарних географічних понять про розташування земних

об'єктів, володіння способами орієнтування в просторі, що в перспективі змінює підхід у дітей до аналізу навколишніх об'єктів та явищ, сприяє всебічному розвитку дитини як особистості. Привабливість дитячого туризму полягає не тільки в тому, що це комплексний засіб фізичного розвитку і вдосконалення людини, але і у його багатофункціональному значенні. Краєзнавство і туризм мають посідати досить вагоме місце в системі дошкільної освіти України. Тому, що у процесі краєзнавчо-туристичної діяльності дитина дошкільного віку крок за кроком накопичує знання про свій родовід, так у дитини виховується почуття гордості за свій народ, формується національний світогляд.

Література та джерела

1. Зайчук К. А. Особливості структури туристичного ринку та взаємозв'язку між його суб'єктами. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. №4. С. 7–12.
2. Грицишина Т. І. Маленькі туристи. Краєзнавство і туризм у дошкільному закладі, 2004. С. 128.
3. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство. Київ: Альтерпрес, 2003. С. 352.
4. Поліщук В. В. Туристсько-краєзнавча діяльність дітей в навчальних закладах освіти. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*, 2014. С. 151–157.
5. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство. Київ: Знання, 2006. С. 575.
6. Тронько П. Т. Краєзнавство у відродженні духовності та культури: Досвід. Проблеми. Перспективи. Київ: Рідний край, 2010. С. 107.

КОНФЛІКТИ У СІМЕЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Катерина Литвинюк

студентка 2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Валентина Бойчук,
старший викладач кафедри філології, к. філол. н.*

Проблема конфліктів є надзвичайно актуальною для сучасного суспільства. Ними буквально пронизані всі сфери життєдіяльності людини. Конфлікти різного роду та походження відзначаються у межах окремих держав, на рівні регіонів, в межах окремих населених пунктів, а також на міжнаціональному та міжособистісному рівнях.

Конфлікти – це стосунки між суб'єктами соціальної взаємодії, які окреслюються протиборством за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок тощо) [1]. Конфлікти базуються на інцидентах і виникають там, де суб'єкти не розуміють розбіжності інтересів. Тобто, це порушення міжособистісних стосунків на рівні поведінки та інтелекту. Конфлікти розгортаються в часі за своїми законами, стосуються всіх сторін особистості і можуть мати тяжкі наслідки для подальших стосунків.

Під час будь-якої тривалої взаємодії людей неминучими є зіткнення їх інтересів. Жодна сім'я не може обійтися без ситуацій суперечливості потреб, прагнень та дій, що породжує родинні сварки та конфлікти. Сімейні конфлікти – це протидія між членами родини на основі зіткнення протилежно спрямованих мотивів і поглядів, на основі різної культури і стереотипів [2].

Цінність конфліктів в тому, що вони забезпечують рух системи. В конфлікті, беззаперечно, є ризик порушення стосунків, небезпека неподолання кризового стану, але є також сприятлива можливість виходу на новий, більш сприятливий рівень стосунків, конструктивного подолання конфлікту і відкриття нових можливостей.

Сімейний конфлікт – явище досить поширене, адже саме в родині відбуваються тісні контакти між людьми. При цьому кожен з членів сім'ї хоче жити згідно зі своїми поглядами, і не завжди вдається узгодити їх зі звичками і переконаннями інших членів сім'ї. На цьому ґрунті і відбуваються сімейні конфлікти. Але іноді конфронтація виникає тоді, коли люди не можуть зрозуміти один одного і приходять до неправильного висновку. Це породжує претензії і образи. Відповідно, проблему не завжди вдається врегулювати мирним шляхом. Конфлікт трапляється, коли двоє людей не погоджуються один з одним на основі своїх власних цілей, цінностей або переконань [3, с. 44–47].

Сімейні конфлікти діляться, залежно від суб'єктів взаємодії, на конфлікти між подружжям, між дітьми і батьками, між подружжям та іншими членами сім'ї. Такі конфлікти можуть грати як негативну, так і позитивну роль. В останньому випадку конфлікти сприяють особистісному зростанню, зміцненню сім'ї, сприятливого розвитку взаємин подружжя і всіх їх членів родини, тоді як деструктивний конфлікт руйнує

сім'ю і взаємини. Але які б не були обставини і причини, будь-який конфлікт вимагає уваги і вміння вирішення непорозуміння. Для цього потрібно знати причини виникнення і механізми розвитку конфліктів, та чинники, що їх зумовлюють.

Батьки та підлітки мають багато можливостей для конфлікту. Підлітковий вік – це час, коли незалежність та батьківський вплив конфліктують. Конфлікт – це не просто суперечка. Конфлікт це те, що сталося прямо перед суперечкою. Конфлікти між батьками і дітьми виникають через деструктивні сімейні відносини, недоліки у сімейному вихованні, вікові кризи дітей, індивідуально-психологічні особливості батьків і дітей. Безконфліктному спілкуванню батьків з дітьми сприяє підвищення педагогічної культури батьків, організація родини на колективних початках, підкріплення словесних вимог організацією виховання, інтересом батьків до внутрішнього світу дітей.

Справжні причини конфлікту складно виявити через різні психологічні моменти. По-перше, у будь-якому конфлікті раціональний початок, як правило, прихований за емоціями. По-друге, справжні причини конфлікту можуть бути надійно приховані та психологічно захищені в підсвідомості й проявлятися на поверхні тільки у вигляді прийнятних для Я-концепції мотивів. По-третє, причини конфліктів можуть бути невлесними через так званий закон кругової каузальності (причинності) сімейних стосунків, який проявляється й у подружніх конфліктах [3, с. 44–47].

Сімейні конфлікти мають суттєві відмінності від інших видів конфліктів в інших сферах людської взаємодії. Врахування особливостей сімейних конфліктів є важливим для попередження і розв'язання таких конфліктів.

Сімейні конфлікти мають особливий предмет, специфіка якого зумовлена унікальністю сімейних стосунків. Важливою особливістю стосунків членів родини є те, що їх основний зміст створюють як міжособистісні стосунки, так і правові і моральні обов'язки [5, с. 208].

Суттєвою особливістю сімейних конфліктів є й те, що вони можуть мати тяжкі соціальні й особистісні наслідки. Наслідками конфліктів для дітей є психологічні травми, які впливають на їх подальше життя, світосприйняття, сприйняття себе, прогнозування власного життєвого шляху та успіху в ньому [5, с. 211].

Попередження і розв'язання сімейних конфліктів тісно пов'язане з наявністю ряду суттєвих чинників. Існує досить значний перелік варіантів регуляції і подолання сімейних конфліктів, однак, суттєвими в усіх варіантах є розвиток культури спілкування та партнерства у стосунках між членами родини.

Першою дією, що створює передумову вирішення конфлікту, є уміння визначити, в чому полягають істинні причини конфлікту. Істинну причину конфлікту досить часто приховує одна або обидві конфліктуючі сторони. Завдання встановити істинну причину конфлікту не є простим. Воно вимагає доброго знання психології людини. Якщо причина конфлікту визначена правильно, стає зрозумілою і конфліктна ситуація, а отже, у такому разі легше визначити найприйнятніші способи вирішення конфлікту.

Вирішення сімейного конфлікту вимагає вибору, що відповідає проблемі, яка його спричинила, способу, порядку дій, який відповідав би специфіці, загальній природі й стандартній основі даного типу конфлікту.

Отже, для успішного розв'язання конфлікту необхідно бажання обох сторін його вирішити. Однак, якщо таке бажання буде виявлено хоча б однією із сторін, то це дасть більше можливостей іншій стороні для зустрічного кроку. Завжди досить складно зробити перший крок на шляху до розв'язання конфлікту: кожний вважає, що поступитися повинен інший. Тому готовність до розв'язання конфлікту, виявлена однією із сторін, може зіграти вирішальну роль у розв'язанні конфлікту в цілому.

Таким чином, основними шляхами попередження конфліктів є побудова сімейних стосунків на засадах рівноправності, взаємної відповідальності, довіри і пошани. Аналіз науково-психологічної літератури з досліджуваної проблеми засвідчив, що проблеми вирішення конфліктів, попри їхню актуальність і важливе практичне значення, поки що вивчені недостатньо [3, с. 44–47]. Тому, перспективами подальшого дослідження є пошук ефективних методів вирішення сімейних конфліктів, спрямованих на поліпшення сімейного клімату

Література та джерела

1. Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Гриненко А. М. Конфліктологія : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 315 с.
2. Котлова Л. О. Психологія конфлікту : курс лекцій. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 112 с.
3. Кругла Т.О. Психологічний портрет сімейного конфлікту. *Медсестринство*. 2017. № 3. С. 44–47.
4. Кругла Т. О. Сімейний конфлікт : причини виникнення, попередження, врегулювання. *Медсестринство*. 2017. № 4. С. 71–74.
5. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навч. посіб. Київ, 2006. 416 с.

TPR ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Дарина Ліпчик

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Оксана Кузьмич,
викладач циклової комісії словесних дисциплін*

Актуальність використання методу повної фізичної відтворення (TPR) на уроках англійської мови в початковій школі, яка полягає в тому, що основна мета навчання іноземної мови - формування комунікативної компетенції.

У створенні умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації є формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства. Тому, від сучасного навчального закладу вимагається запровадження нових підходів та методів, які відповідають сучасним потребам і реаліям.

Розвиток мовної освіти України пов'язаний із модернізацією та ідеями нової української школи. Це спонукало до пошуку ефективних засобів реалізації сучасного навчання іноземної мови.

Головна мета навчання іноземної мови – це формування в учнів комунікативної компетентності, яка реалізується діяльнісним підходом та відповідає віковим та фізіологічним можливостям молодших школярів. Важливо зацікавити та змотивувати учнів, викликати в них позитивне ставлення до предмету. На сьогоднішній день існує безліч методик викладання іноземної мови. Це означає, що з часом старіші методи втрачали свою актуальність і на їх зміну приходять більш сучасні, прості для розуміння.

Зарубіжні науковці, такі як Ф. Гуен, Г. Палмер, Дж. Ашер, протягом багатьох років, досліджували процес вивчення мов і намагалися створити власний метод, який давав би найкращі результати та стимулював навчання. Здатність дітей вивчати мову за допомогою виконання дій, які називає і демонструє вчитель, визначила ефективність методу повного фізичного відтворення.

(Total Physical Response – TPR) Метод TPR розроблений американським дослідником Джеймсом Ашером на початку сімдесятих років, досі користується популярністю багатьох країн світу. Ця методика тісно пов'язана з лінгвістикою, педагогікою, психологією, тому що навчання в початковій школі потребує здатності та умінь працювати з молодшими школярами. Також, Дж. Ашер виділяє низку наступних важливих принципів:

- формування рецептивних навичок має передувати формуванню репродуктивних та продуктивних навичок у процесі навчання іноземної мови; розуміння іноземної мови повинно передувати говорінню;
- навички, набуті через аудіювання, сприяють формуванню навичок інших видів мовленнєвої діяльності;
- у процесі навчання іноземної мови необхідно звертати увагу насамперед на значення, а не на форму;
- розуміння слід розвивати шляхом виконання команд чи наказів;
- у процесі навчання виключається будь-який тиск на учня. Не потрібно примушувати учнів говорити, оскільки готовність до говоріння розвивається спонтанно завдяки наказам та фізичним діям.

В основному, метод полягає на початковій реалізації простих, пізніше більш складних доручень (інструкцій) вчителя виконання яких вимагає руху, тобто участі цілого тіла. Він часто реалізується у вигляді рухливих ігор чи ігрових фізкультхвилинок. Для реалізації цієї методики учні виконують команди, рухливі ігри, жести, міміку, ілюстрації та іншу наочність. Під час роботи вчителя із дітьми можуть виникнути деякі труднощі.

По-перше, для молодших школярів притаманно постійно перебувати у русі, щось робити, тому для вчителя важливо навчити їх концентрувати увагу на головному.

По-друге, мислення дітей у цьому віці ще не сформоване, тому їм важко висловлювати свої думки зв'язно, робити висновки. Проте, у них добре розвинене образне та дійове сприймання. Саме тому, таким дітям легше імітувати, все те, що вони бачать, повторювати за вчителем, однокласниками. Зазвичай, коли подається матеріал в ігровій формі, вони не зосереджуються на поняттях, правилах чи певних поясненнях, але цим самим набувають необхідних навичок.

Метод повного фізичного відтворення та робота вчителя. Ця методика є простою для розуміння, адже вона базується на тому, як ми вивчаємо рідну мову. Батьки розмовляють зі своєю дитиною, вказуючи на предмет чи виконуючи певні дії, називаючи їх. Спілкування відбувається протягом певного часу і малеча відтворює мову спонтанно.

У класі вчитель виконує роль батьків. Все починається з того, що він вимовляє слово та демонструє дію. Учні ж почувши команду, виконують кілька разів. Після того як вони запам'ятали варто змінити правила, показавши спочатку дію, а потім назву. Таким чином, в роботі задіяна не тільки ліва, а й права півкуля головного мозку. Цей факт діяльності мозку стимулює уміння і робить вивчення матеріалу більш ефективним. Важливим правилом під час проведення TPR є те, що всі учні повинні бути залученими до роботи на уроці: повторювати слова, рухи, брати участь в іграх, завданнях.

Прослідкувавши всі особливості пізнавальної діяльності молодших школярів можна виділити переваги методу повного фізичного відтворення (TPR): мотивує дітей вивчати англійську мову; сприяє засвоєнню знань на довгий час; робить процес навчання захоплюючим та цікавим; може використовуватися як у групових роботах та індивідуально; задіює як ліву, так і праву півкулі головного мозку.

Фізичний рух для дітей являється ефективним способом на асоціювання значення слів з виконуваними діями, прискорюючи тим самим навчання. Елементи цього методу успішно використовуються на традиційних заняттях, особливо на початковій стадії, коли вчитель встановлює контакт з учнями і намагається організувати навчальний процес.

Також можна виділити наступні недоліки цієї методики:

– TPR використовується лише для молодших школярів, адже це буде виглядати недоречно для середньої чи старшої школи;

– недисциплінованість учнів, шум у класі;

– вчитель не може подавати абсолютно весь матеріал, використовуючи лише один метод (TPR); для ефективнішого вивчення англійської мови слід комбінувати їх, використовувати щось нове чи придумати завдання, які зацікавлять учнів.

У початковій школі можна використовувати наступні приклади застосування методу повної фізичної реакції:

– Left right actions: учитель дає команди учням, додаючи «left and right». Наприклад, «Hop on your left foot» чи «Play basketball with your left hand».

– Simon says: учні виконують команду вчителя лише у тому випадку, коли вона починається з фрази «Simon says...». Якщо вчитель каже лише «Jump!», учні стоять нерухомо.

– Quickly slowly actions: учитель дає команди учням, супроводжуючи їх фразою «slowly» чи «quickly». Наприклад, «Open your book slowly».

Зважаючи на все вище сказане, можна стверджувати, що TPR (Total Physical Response) – метод повного фізичного відтворення, спрямований на сприйняття мови через органи чуття. Суть методу полягає в запам'ятовуванні нових слів, фраз і лексичних конструкцій за допомогою жестів, виконання команд і гри. Таким чином, можна вивчити величезну кількість слів, запам'ятовуючи їх асоціативно. Метод TPR – дуже цікавий, креативний і захоплюючий.

Отже, обираючи методи навчання англійської мови в початковій школі, вчителю необхідно брати до уваги психофізіологічні особливості учнів молодших класів, їх пізнавальні інтереси, принципи комунікативного спрямування, свідомого навчання, наступності, доступності, мотиваційного забезпечення, активності, динамічності, зворотного зв'язку і результативності.

Література та джерела

1. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 09.02.2021).
2. Концепція нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagaln%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 09.02.2021).
3. Багато методів навчання іноземних мов – комбінуйте їх! URL: <https://nus.org.ua/view/bagato-metodiv-navchannya-inozemnyh-mov-kombinujte-yih/> (дата звернення: 09.02.2021).
4. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Левіт, 2002.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анастасія Логвинюк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Наукова керівниця – Мар'яна Радкевич,
викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін*

З кожним роком у житті людства відбувається дедалі більше змін, які стимулюють суспільство до інформаційного розвитку. Основні тенденції розвитку та виклики нових змін впевнено приймає система освіти України, що наразі перебуває на шляху докорінного реформування та оптимізації. У 2017 році стартував пілотний проект «Нової української школи» (НУШ), що охопив близько сотні шкіл. Наступного ж року в Україні було повноцінно впроваджено реформу початкової освіти, за новими стандартами якої розпочали своє навчання понад 400 тисяч першокласників.

«Нова українська школа» – це програма реформування освіти, починаючи з молодших класів. Навчання через практичні дії, а не теорію, розвиток навичок замість того, щоб заучувати інформацію, зміна в порядку зарахування дітей, співпраця між вчителями і батьками, оновлення матеріально-технічної бази шкіл – ось, що передбачає реформа шкільництва [5].

Головне завдання для учнів Нової української школи полягає в опануванні ряду компетентностей, серед переліку яких, важливе місце посідає інформаційно-комунікаційна компетентність. Інформаційно-комунікаційна компетентність – впевнене та критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією. Для того, щоб учні змогли опанувати цю компетентність, насамперед, вчителю необхідно бути інформаційно-комунікативною особистістю та застосовувати на уроках нові методи подачі інформації з використанням технічних засобів навчання (ТЗН).

Технічні засоби навчання – це обладнання (специфічні носії навчальних матеріалів) й апаратура, що застосовуються в навчальному процесі з метою підвищення його ефективності. При оптимальному застосуванні технічних засобів навчання та в їх поєднанні, вони здатні значно підсилити ефективність освітнього процесу в початковій ланці й отримати гідний результат у вигляді комплексу не тільки знань, умінь та навичок, а й компетентностей, необхідних для життя та подальшого навчання молодших школярів [6].

Технічним засобом навчання, що істотно розширює можливості комп'ютерних технологій у створенні засобів наочності, є документ-камера. Документ камера – це особливий клас телевізорних камер, які призначені для передачі зображень документів у вигляді телевізійного сигналу або в якій-небудь іншій формі. За допомогою документ камери, вчитель не тільки подає навчальний матеріал у новій, цікавій формі, а й реалізовує власний творчий потенціал, отримує можливість створювати засоби, за допомогою яких навчальний матеріал буде більш надійним, а контроль знань стане більш точним. Підключивши документ камеру до комп'ютера, телевізора або проектора, вчитель зможе транслювати не лише документи, а й 3D об'єкти. Використовуючи інноваційні, технічні засоби навчання, зокрема документ-камеру, наочність досліджуваного матеріалу значно зростає. За допомогою цього технічного засобу навчання дуже зручно демонструвати учням об'єкти невеликого розміру, учні зможуть детально роздивитися об'єкт навіть зі свого місця за партою [7].

Розуміння навчальних тем учнями, при використанні засобів наочності створених за допомогою документ камери значно зростає. Вагомою причиною цього є можливість більш наочного показу усіх причинно-наслідкових зв'язків у темі, що вивчається. Учні частіше звертають свою увагу на особливо важливі моменти досліджуваного. Завдяки цьому, рівень запам'ятовування складного матеріалу, понять, правил теж значно зростає. З допомогою документ камери можна з легкістю візуалізувати навчальний процес, використовувати зрозумілі та яскраві наочні матеріали, що стимулюють до створення чітких зорових образів у свідомості учнів [4, с. 31].

Ще одним, не менш важливим технічним засобом в умовах Нової української школи є інтерактивна дошка. Інтерактивна дошка – це пристрій, що поєднує в собі можливості звичайної маркерної дошки з можливостями комп'ютера. Ця технологія дає можливість демонструвати відео і слайди, малювати і креслити всілякі схеми, керувати комп'ютером безпосередньо з дошки та навіть використовуватися, як звичайна дошка для малювання маркером. Користуючись інтерактивною дошкою вчитель може робити позначки, змінювати та зберігати їх у вигляді комп'ютерних файлів [2, с. 23].

Створення інтерактивних уроків з використанням дошки не є складним, тому кожен вчитель, незалежно від віку, може досить легко користуватися усім функціональним забезпеченням інтерактивної дошки. У програмному забезпеченні інтерактивної дошки є дуже багато інструментів: лінійки, циркулі, транспортири, ваги, колби, гирі та інші. Також є галереї малюнків і картинок, конструктори уроків і інших корисних функцій [3, с. 70].

Основні призначення інтерактивної дошки:

- креативне подання заздалегідь підготовленого навчального матеріалу;
- можливість додаткового оброблення інформації під час її подання;
- моделювання певних життєвих ситуацій;

- створення гармонійних композицій із графічних й текстових фрагментів;
- використання матеріалів із різноманітних додатків;
- можливість оперативного створення інформації безпосередньо;
- вирішення низки творчих завдань;
- використання рольових ігор та демонстрація безмежних можливостей учнів, під час колективного вирішення проблеми;
- зберігання створених матеріалів й можливість їх застосування у майбутньому [1, с. 614].

Під час використання інтерактивної дошки, реалізується компетентність інтерактивного навчання, що полягає у вмінні виробляти взаємодії між учасниками навчального процесу, спільному вирішенні складних проблем та питань та створенні прозорих і рівноправних відносин між вчителями та учнями [6].

Одним із сучасних технічних засобів навчання є інтерактивний стіл. Інтерактивний стіл – це сенсорна панель, розташована горизонтально, з миттєвим відгуком на дотик. Його основним призначенням є трансляція мультимедійних файлів безпосередньо на поверхню столу. Використання інтерактивного столу занурить учнів в інтерактивний світ. Вчитель зможе взаємодіяти з учнями в ігровому характері та спільно використовувати усі можливості пристрою [8].

Використання технічних засобів навчання – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку українського освітнього процесу. В умовах Нової української школи комп'ютерна, мультимедійна, інтерактивна техніка й інші засоби навчання стали обов'язковими у використанні при вивченні різних навчальних предметів. Інформатизація суттєво вплинула на процес засвоєння знань та формування умінь і навичок. Нові технології навчання дозволяють збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння великого обсягу знань [5].

Література та джерела

1. Чепмен Н., Чепмен Д. Цифрові технології мультимедіа. 2006. С. 614.
2. Якушина Є. В. Нове інформаційне середовище і інтерактивне навчання. *Лицейська і гімназійна освіта*. 2000. №2. С. 16–28.
3. Буйницька О. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. 2019. С. 67–94.
4. Лапінський В. В., Карташова Л. А. Мультимедійна дошка. *Шкільний світ*. 2011. С. 12–34.
5. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі URL: <https://cutt.ly/Xk10D1N> (дата звернення 04.02.2021).
6. Інноваційність. Важлива складова розбудови сучасного освітнього простору в регіоні URL: <https://cutt.ly/ik10Ued> (дата звернення 04.02.2021).
7. Документ-камера і навіщо вона потрібна URL: <https://cutt.ly/Hk10OaU> (дата звернення 04.02.2021).
8. Мультимедійні засоби навчання як вирішальний фактор ефективності навчального процесу URL: <https://cutt.ly/wk10A5x> (дата звернення 04.02.2021).

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ ДО КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Маргарита Лозін

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Тетяна Царик,

викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Проаналізовано сучасні педагогічні дослідження у галузі викладання класичного танцю у початковій школі; визначено методику викладання класичного танцю і особливості навчання дітей молодшого шкільного віку.

Проблема інтересу висвітлена у численних наукових працях з філософії, соціології, психології, педагогіки, естетики та мистецтвознавства, у яких подаються різноаспектні визначення й трактування цього поняття.

В суспільстві зростає потреба у високоінтелектуальних творчих особистостях, здатних самостійно вирішувати виникаючі труднощі, приймати нестандартні рішення і втілювати їх у життя. Все це вимагає розробки нових методів виховання підростаючого покоління і тягне за собою не традиційність підходів до художнього виховання – як основи подальшого вдосконалення особистості.

Найбільший інтерес в цьому плані становлять молодші школярі, так як саме в цьому віці закладається основа особистості, відбувається орієнтація на розвиток духовності, самореалізації,

самовираження і формуються світовідчуття, необхідні у подальшому житті. Хореографічна творчість є одним із засобів всебічного розвитку учнів. Продуктивність художнього виховання дітей засобами хореографії обумовлена синтезуючим характером хореографії, яка об'єднує в собі музику, ритміку, образотворче мистецтво, театр і пластику рухів [1, с. 137].

Аналіз практики художнього виховання свідчить про протиріччя між потенційною можливістю хореографії в художньому вихованні дітей і недостатньо ефективному практичному її використанні. Частково це пояснюється тим, що можливості художнього виховання використовуються не повною мірою. Саме хореографічне мистецтво найуспішніше реалізує розвиток зорових, слухових і рухових форм чуттєвого й емоційного сприйняття світу, знімає розумову втоми і дає додатковий імпульс для розумової діяльності.

Цілеспрямований хореографічно-естетичний розвиток здійснюється у різних формах хореографічної освіти, серед яких важлива роль належить класичному танцю. Виконання класичних танців спрямоване на засвоєння і відтворення хореографічного досвіду людства й тим самим – на розвиток самосвідомості учнів. У цьому контексті особливої актуальності набуває формування у молодших школярів інтересу до класичного танцю, що стимулює потребу дитини в самореалізації [1, с. 11].

Класичний танець – це система рухів, покликана зробити тіло дисциплінованим, рухливим і прекрасним, перетворює його в чуйний інструмент, слухняний волі балетмейстера і самого виконавця. Вона вироблялася з тих пір, як балет став рівноправним жанром музичного театру, який формувався шляхом довгого та ретельного відбору, відшліфовування різноманітних виразних рухів і положень людського тіла. Він вбирав в себе досягнення різних, починаючи з глибокої давнини, народних танців, пантомімних дій-мистецтва мимів та жонглерів, рухів трудових та побутових. Його основа і головний виражальний засіб, животворний ґрунт для становлення і професійного вдосконалення виконавського та балетмейстерського мистецтва, виховання майбутніх артистів. Це також пластична мова, в якій відображено безліч захоплюючих, зворушливих, поетичних історій, казок, героїчних та ліричних легенд, новел, поем [4, с. 10].

Одне з основних вимог в класичній хореографії – це виворотні позиції ніг. Перші виконавці балету були придворні аристократи. Всі вони володіли мистецтвом фехтування, в якому використовувалися виворотні позиції ніг, що дозволяють краще рухатися в будь-яких напрямках. З фехтування вимоги виворотності перейшли в хореографію, що для французьких придворних було само собою зрозумілим [4, с. 25].

Осмислення категорії «інтерес» у координатах хореографічного мистецтва дало змогу дійти висновку, що інтерес до танцю є одним із нормативно-регулятивних механізмів духовного потенціалу особистості (О. Олексюк). Хореографічний інтерес характеризується як цілісний комплекс властивостей особистості, що виражає її вибірково спрямованість на пізнання хореографічного мистецтва, а також духовну потребу у власному перетворенні, здійснюваному за допомогою його засобів (Г. Горбуліч).

Інтерес до танцю у дітей молодшого шкільного віку виникає лише на тлі активного пізнавального ставлення до хореографічного мистецтва. У цьому контексті розглядаються особливості виконавської культури як способу реалізації особистості, як організованої художньої дії, спрямованої на співтворче втілення в танцювальний образ. Основою виконавської культури є емоційно забарвлені розумові процеси, які надають діяльності активного, творчого характеру і стають рушійною силою у здобутті знань, формуванні вмінь і навичок, необхідних для осягнення художньо-змістової сутності музичного та хореографічного твору [3, с. 87].

Інтерес до танцю визначається як особлива вибірково спрямованість особистості на пізнання хореографічного мистецтва, як форма прояву потреби в переживанні й втіленні танцювального образу на сцені. Це – інтегральна якість особистості, в якій втілено високий рівень узагальненості особистісних сфер за параметрами емоційності, когнітивного стилю, мотивації та вольової саморегуляції дій.

З урахуванням даних положень можна визначити структурні компоненти інтересу до виконання танців молодшими школярами: емоційні реакції; музично-слухові уявлення; вольові зусилля; творча активність [1, с. 165].

Формування виконавської культури засобами класичного танцю дає змогу використовувати відомий арсенал засобів, методів і форм впливу на особистість. У ньому відкриваються величезні можливості посилення педагогічного впливу внаслідок поєднання колективних, групових та індивідуальних форм організації педагогічного процесу, застосування різноманітних методів, які дають можливість активно залучати школярів до виконання класичних танців. Виконавська культура молодших школярів розглядається нами як хореографічна діяльність, в процесі якої учні вдосконалюють свої знання, розвивають потреби і здібності, розуміння природи класичного танцю і його виражальних можливостей. Ефективність формування інтересу до виконання танців залежить від педагогічно організованої різноманітної діяльності учнів, спрямованої не тільки на виконання, а й на перегляд, бесіди про танець тощо.

Педагогічними умовам формування інтересу до виконання класичного танцю є:

- стимулювання емоційно-вольової сфери учнів на основі варіативності організаційних форм і видів хореографічної діяльності.
- розширення когнітивних можливостей молодших школярів завдяки використанню творчих завдань.
- посилення творчої активності молодших школярів внаслідок ускладнення репертуару та залучення до концертної діяльності [2, с. 18].

Таким чином, інтерес постає як вибіркове ставлення до можливих способів та норм задоволення потреб, що залежать від соціального становища, рівня та умов культурно-історичного розвитку соціального суб'єкта, його світоглядних переконань і ціннісних орієнтацій. Виконавська культура молодших школярів розглядається нами як хореографічна діяльність, в процесі якої учні вдосконалюють свої знання, розвивають потреби і здібності, розуміння природи класичного танцю і його виражальних можливостей. Ефективність формування інтересу до виконання танців залежить від педагогічно організованої різноманітної діяльності учнів, спрямованої не тільки на виконання й на перегляд, бесіди про танець.

Література та джерела

1. Андрущенко В. Соціальна філософія: навч. посіб. Київ: Лібра. 2000. 367 с.
2. Бондаренко Л. Методика хореографічної роботи в школі. Київ: Книга. 1974. 232 с.
3. Тараканова А. Танцюйте з нами: навч. посіб. Київ: Мистецтво. 2009. 234 с.
4. Цветкова Л. Методика викладання класичного танцю: навч. посіб. Київ: Основи. 2006. 342 с.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДШИМ ШКОЛЯРАМ З ПОРУШЕННЯМИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ

Наталія Луців-Шумська

**студентка 1 курсу магістратури спеціальності 053 Психологія
факультету психології та соціології**

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник – Людмила Магдисюк,

доцент кафедри практичної та клінічної психології, к. псих. н.

Здійснено характеристику типових негативних емоційних станів дітей шкільного віку. Визначено роль методів арт-терапії в профілактиці та подоланні негативних емоційних станів молодших школярів.

Проблема емоційного самопочуття дітей є однією з найактуальніших, оскільки позитивний емоційний стан належить до найважливіших умов розвитку особистості у сім'ї та в шкільному середовищі. Висока емоційність дитини, що забарвлює її психічне життя й практичний досвід, становить характерну рису шкільного дитинства [3]. Внутрішнім, суб'єктивним ставленням дитини до світу, до людей, до самого факту власного існування є емоційне світовідчуження [2]. В одних випадках – це радість, повнота життя, згода зі світом і самим собою, відсутність афективності й заглиблення у себе; в інших – надмірна напруженість, стан пригніченості, знижений настрій або, навпаки, виражена агресія.

Порушення емоційного розвитку в молодшому шкільному віці обумовлені двома групами факторів.

Конституційні причини (вид нервової системи дітей, біотонус, соматичні характерні риси, в такому випадку ідеться про розлад функціонування будь-яких органів).

Особливості взаємодії дітей з громадським оточенням. Дитина містить власний досвід спілкування з старшими, однолітками і найбільш важливою для нього командою – сім'єю, і даний досвід може бути негативний.

Емоційний досвід дитини, тобто досвід її переживань, може мати як позитивне, так і негативне забарвлення, що безпосередньо впливає на її актуальне самопочуття. Сучасні наукові дані переконливо показують, що результат позитивно-спрямованого дитячого досвіду: довіра до світу, відкритість, готовність до співробітництва, – забезпечує основу для позитивної самореалізації зростаючої особистості [6]. У психологічній літературі емоційні порушення у дітей розглядаються як негативний стан, що виникає на фоні складних особистісних конфліктів [1]. Інші автори вважають, що порушення емоційного балансу сприяє виникненню емоційних розладів, які в свою чергу, призводять до відхилення в розвитку особистості дитини, до порушення в неї соціальних контактів [4].

Арт-терапія тлумачиться як лікування або зцілення мистецтвом і вважається одним із найбільш м'яких, але ефективних методів, що використовуються в роботі психологами, соціальними працівниками, корекційними педагогами і психотерапевтами [5].

Сучасні дослідники (Н. Гордеева, А. Сизова, М. Сирнова), розглядають корекційні можливості арт-терапії і визначають її як технологію, що надає дитині практично необмежені можливості для самовираження і самореалізації в продуктах творчості [7].

Можна виокремити два механізми психологічної корекції з допомогою арт-терапії:

– коли мистецтво дозволяє в своєрідній символічній формі реконструювати травмуючу ситуацію і знайти вихід із неї, використовуючи креативні можливості дитини;

– коли під дією мистецтва появляється естетична реакція, яка змінює дію афекта від того, мучить до того, що приносить насолоду (Л. Виготський, 1987) [8].

Сучасна арт-терапія поєднує в собі багато видів методик: пісочна терапія, фототерапія, лялько-терапія, казко терапія, кінотерапія, орігамі, музична терапія, тілесна терапія, ізотерапія, ігротерапія, створення колажів.

Пісочна терапія – це унікальна можливість досліджувати свій внутрішній світ з допомогою безлічі мініатюрних фігурок, певної кількості води – і відчуття волі та безпеки самовираження, яке виливається у спілкування з психологом.

Фототерапія – це своєрідний засіб самовираження, самопізнання, соціалізації та емоційно-чуттєвого виховання людини. Фототерапія передбачає роботу з готовим матеріалом, або створення оригінальних авторських знімків. Розрізняють три основні форми організації фототерапевтичної діяльності: індивідуальну; індивідуально-групову; групову.

Ізотерапія (малюнок терапія) – терапія образотворчим творчістю, в першу чергу малюванням. Картини справляють на людину величезний вплив: вони створюють настрій і викликають певні почуття. Образотворче творчість дозволяє особі відчутти і зрозуміти самого себе, вільно висловити свої думки і почуття, бути самим собою, вільно висловлювати мрії і надії, а також – звільнитися від негативних переживань минулого.

Малюнок терапія як засіб психологічної корекції допомагає гармонізувати емоції дитини, адаптує її до навчального закладу, сприяє як розвиткові творчих здібностей, так і зниженню агресивності в дітей різного віку. Водночас її можна розглядати і як метод. Зокрема, малюнок терапія виступає продуктивним методом діагностики та психологічної корекції особливостей прояву агресивної поведінки у дітей молодшого шкільного віку [9].

Таким чином, проаналізувавши науково-теоретичні погляди, ми дійшли висновку, що арт-терапія є одним з найпотужніших методів психологічної корекції. Сутність арт-терапії полягає в терапевтичному і корекційному впливові мистецтва на суб'єкт і проявляється в реконструюванні психотравмуючої ситуації за допомогою художньо-творчої діяльності, виведенні переживань, пов'язаних з нею, в зовнішню форму через продукт художньої діяльності, а також створенні нових позитивних переживань, в народженні креативних здібностей і способів їх задоволення.

Література та джерела

1. Аметова Л. А. Формирование арт-терапевтической культуры младших школьников «Сам себе арт-терапевт». Москва, 2003. 36 с.
2. Бадамен Л. О. Эмоции и характер детей. Дошкольное воспитание. 2012. №1. С. 27.
3. Беляева Т. Б., Беляева П. И. Снижение степени эмоционального переживания страхов в дошкольном возрасте методами арт-терапии. *Ребенок в образовательном пространстве мегаполиса. Материалы Всероссийской научно-практической конференции.* 2016. С. 665–671.
4. Блинова Ю. Л. Развитие и коррекция эмоциональной сферы дошкольников средствами мультимодальных арт-технологий. *Педагогическое образование в России.* 2016. № 1. С. 144–148.
5. Докторович М., Рурик І., Хозраткулова. Арт-терапія в діяльності психолога та соціального педагога. Київ: Редакції загальнопедагогічних газет. 2014. 97 с.
6. Емоційний розвиток дітей / упоряд. С. Максименко, К. Максименко, О. Плавник. Київ: Знання, 2003. 267 с.
7. Малинина С. М. Использование арт-терапии в эмоциональном развитии детей дошкольного возраста. *Теоретические и прикладные аспекты современной науки.* 2015. №8. С. 75–78.
8. Николаева В. В. Использование средств арт-терапии в развитии эмоциональной сферы дошкольников. *Актуальные проблемы современности: наука и общество.* 2015. №4(9). С. 34–38.
9. Ферс Г. Ф. Тайный мир рисунка. Исцеление через искусство: учебное пособие. Санкт-Петербург: Деметра, 2003.

ІНТЕГРАЦІЯ МЕДІАОСВІТИ В НАВЧАЛЬНІ ПРЕДМЕТИ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Тарас Луцюк, Марія Гузьо
студенти 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Олена Гончарук,
спеціаліст вищої категорії, викладач циклової комісії
словесних дисциплін, к. пед. н.

З'ясовано важливість медіаграмотності для здобувачів початкової освіти. Визначено способи інтеграції медіаосвіти у навчальні предмети початкової школи.

Серед передумов і умов трансформації систем освіти, місії вчителя – критичне мислення, незначна тривалість фіксації уваги учнями, екранозалежність, переважання аудіовізуального сприйняття інформації. Наслідком цього є – поверхове розуміння, нерозрізнення основної та другорядної інформації, невміння її зіставляти, критично оцінювати, якісно створювати, нерозбірливе медіапотреблення. Це перешкоджає як освоєнню предметного змісту шкільної освіти, так і формуванню соціокультурних компетенцій, необхідних для подальшого життя.

Нині виникає необхідність розвитку медіаторчості, у результаті чого учень зможе створювати якісний медіаконтент, знатиме про переваги та ризики, пов'язані з віртуальними публікаціями та їх публічним обговоренням.

Медіаосвіта відкриває великі можливості для розвитку дитини, її інтелектуального і творчого потенціалу, здібностей, самостійного мислення. Саме в рамках медіаосвіти можливий розвиток умінь орієнтуватися в сучасних інформаційних потоках, підвищення рівня медіаграмотності школярів, зміна їхньої позиції при сприйнятті різних медіатекстів від пасивного поглинання до критичного аналізу одержуваної інформації. Кінцевою метою медіаосвіти є розвиток медіаграмотності учнів, що сприяє спілкуванню з медіа під критичним кутом зору, розумінню значення медіа в житті кожної людини.

Медіаграмотність, у першу чергу, необхідна школярам, що пов'язано з особливостями сучасної соціокультурної ситуації, зокрема із широкими контактами учнів з медіа. Інтеграція є однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти. Поняття «інтеграція» (від лат. *integratio* – цілий) ввів у 60-х роках XIX ст. англійський дослідник Г. Спенсер. Нині зазначений термін означає «об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання і координація дій різних частин цілісної системи» [2, с. 508]. У освітньому процесі інтеграція є способом внутрішньої взаємодії, взаємопроникнення наукових знань, представлених у різних навчальних предметах, відтак інтегрування як спосіб структурування, представлення й засвоєння змісту навчальної програми уможливорює системний виклад знань, нові зв'язки між ними.

Місія сучасної школи – це не тільки навчання предметним знанням, але і формування та розвиток життєвонеобхідних компетенцій: вміння адаптуватися, приймати відповідальне рішення, працювати в групі, здатності до самоосвіти, академічної мобільності і т.д. У контексті компетентнісного підходу перед учителем стоїть ще одна не менш важлива проблема – оновлення змісту і методів навчання. У зв'язку з цим особливо важливо навчити дітей орієнтуватися в стрімко наростаючому інформаційному просторі. Але це можливо тільки при високому рівні взаємообумовлених читацьких і медіаінформаційних компетенцій: усвідомлене читання і вміння працювати з інформацією – важливі метапредметні результати освіти, а в перспективі – основний ресурс самоосвіти. Одним з найбільш ефективних засобів вирішення цих протиріч може служити інтеграція медіаосвіти в зміст навчальних предметів, що дозволяє якісно і результативно організувати процес навчання читання текстів різних знакових систем, що в свою чергу забезпечує ефективне освоєння освітніх програм, «вчить вчитися».

Система формування читацької грамотності засобами медіаосвіти заснована на трикутнику базових понять (див. рис. 1.), що визначають основні принципи педагогічної практики [1]:

Рис.1. Читацька грамотність засобами медіаосвіти

Традиційне поняття грамотності визначають як:

1) ступінь володіння людиною навичок читання і письма;

2) володіння інструментом (культурним засобом), який дозволяє отримувати і передавати інформацію у вигляді письмового тексту. Але сучасній людині для успішної життєдіяльності цього замало.

Для інтеграції медіаосвіти використовують такі онлайн-ресурси: LearningApps – сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи; Сервіси Google: карти, презентації, Google Sites, додаток Google Arts & Culture тощо; інтерактивні дошки Padlet, Linoit; Kahoot – сервіс для створення інтерактивних навчальних вправ; Генератори QR-кодів (Plickers, qrcoder.ru); Wordart, Wordle – сервіси для створення хмаринки слів; Geogebra – для викладання математики; YouTube – для перегляду роликів за темою уроку та завантаження створених учнями робіт.

Рідше використовують такі інструменти як: Canva (для візуалізацій), Timeline, ThingLink (дозволяють додавати на фото текст та інтерактивні мітки), Ourboox (електронна книжка), Icograms 3D Map Designer, додаток доповненої реальності Futurio, Mindmeister для створення ментальних карт, PhET для інтерактивних симуляцій, Glogster для інтерактивних презентацій, а також ресурси з медіаграмотності МедіаДрайвер та гра Медіаграмотна місія [3].

Отже, окресливши шляхи інтеграції медіаграмотності в різні предмети початкової школи, можна сказати, що початкова школа – найбільш перспективний майданчик розвитку медійної освіти у зв'язку з тим, що діти молодшої школи засвоюють інформацію набагато краще порівняно з наступними.

Таблиця 1

Шляхи інтеграції медіаосвіти у навчальні предмети початкової школи

Предмет	Тема	Зміст інтеграції
Година спілкування	Людина у світі інформації	Загальна концепція розвитку масової комунікації (знайомство зі світом медіа)
Позакласне читання	Звідки прийшла книга?	Друковані засоби масової інформації, їх історія (книга)
Читання	Казка Л. Українки «Біда навчить»	Екранна мова (діафільм)
Трудове навчання	Людина та знаки інформації. Давні та сучасні технології книгодрукування	Історія розвитку книгодрукування (документальний фільм)
Години спілкування	Славетні українці	Створення буклету «Україна пишається вами!» (реклама)
Читання	Казка В. Нестайка «Кревет Вася»	Створення рекламного медіа тексту (реклама)
Трудове навчання	Інформація про кваліфікаційні якості фахівців знакової комунікації	Аналіз зображення і змісту візуального медіатексту (реклама)
Години спілкування	Я і мій клас. Як уникнути конфліктних ситуацій	Візуальна медіакультура і медіа мистецтво (мультфільм)
Трудове навчання	Людина і знаки інформації. Давні та сучасні технології книгодрукування	Друковані засоби масової інформації (книга)
Основи здоров'я	Здоров'я – найдорожчий скарб	Медіа – гігієна. Профілактика захворювань (Інтернет)
Українська мова	Усне мовлення та його особливості	Світові засоби комунікації (аналіз документального фільму)
Позакласне читання	Казки народів світу	Створення рекламного буклету за темою (реклама)

Зміст таблиці свідчить, що практично всі предмети початкової школи мають перспективи для інтеграції з медіаосвітою, без внесення особливих коректив до календарного планування та навчальних планів.

Література та джерела

1. Медіаграмотність. URL. <http://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 18.02.2021).
2. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навч.-метод. посібник / за ред. Л. А. Найдъонової, О. Т. Барішпольця. Київ: Міленіум, 2015. С. 34–48.
3. Медіаосвіта в Україні. URL. <http://www.osvita.telekritika.ua/material/4649> (дата звернення: 18.02.2021).

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вікторія Макарук

**студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Наталія Борбич,
старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.***

Вивчено зміст і структура уявлень школярів про мораль, моральність, культуру. Проаналізовано зміст морального виховання молодших школярів у школі.

Досить важливим періодом у житті людини є молодший шкільний вік, особливо нижні його межі (6–7 років). В цей віковий період у дитини з'являється новий провідний вид діяльності – навчально-пізнавальна діяльність. Формується пізнавальна і емоційно-вольова сфера особистості людини, дитина освоює нові умови організації навчальної діяльності, формується соціальний статус в навчальному колективі, пред'являються певні вимоги до дитини з розвитку таких особистісних характеристик як самостійність, організованість і самоконтроль, тобто відбувається всебічний розвиток.

Основним стрижнем в загальній системі всебічного розвитку особистості є моральне виховання. Моральне виховання є процесом, спрямованим на цілісне формування і розвиток особистості дитини, і передбачає становлення його відношення до Батьківщини, суспільства, колективу, людей, до праці, своїх обов'язків і до самого себе. Важливо пробудити у дітей бажання помічати, що ж можна зробити, щоб життя стало краще [1, с. 9].

Завдання морального виховання полягає в тому, щоб соціально необхідні вимоги суспільства педагоги перетворили у внутрішні стимули особистості кожної дитини, такі, як честь, совість, гідність.

Найважливішою метою сучасної вітчизняної освіти і одним з пріоритетних завдань суспільства і держави є моральне виховання, соціально-педагогічна підтримка становлення і розвитку високоморального, відповідального, творчого, ініціативного, компетентного громадянина України.

У сфері особистісного розвитку моральне виховання учнів має забезпечити [2, с. 119]:

- готовність і здатність до духовного розвитку, моральному самовдосконаленню, самооцінці, розуміння сенсу свого життя, індивідуально-відповідальної поведінки;
- готовність і здатність до реалізації творчого потенціалу в духовній і предметно-продуктивній діяльності, соціальної та професійної мобільності на основі моральних норм, безперервної освіти і універсальної духовно-моральної установки «ставати краще»;
- зміцнення моральності, заснованої на свободі, волі і духовних вітчизняних традиціях, внутрішній установці особистості вчиняти відповідно до своєї совісті;
- формування моралі як усвідомленої особистістю необхідності певної поведінки, заснованої на прийнятті в суспільстві уявлень про добро і зло, належному і неприпустимому;
- розвиток совісті як моральної самосвідомості особистості, здатності формулювати власні моральні зобов'язання, здійснювати моральний самоконтроль, вимагати від себе виконання моральних норм, давати моральну самооцінку своїм і чужим вчинкам;
- прийняття особистістю базових національних цінностей, національних духовних традицій;
- готовність і здатність висловлювати і відстоювати свою громадську позицію, критично оцінювати власні наміри, думки і вчинки.

Моральне виховання людини починається з народження. Ще в дошкільному віці у дітей закладаються елементи морального виховання: формуються початкові почуття і уявлення, виробляються найпростіші навички моральної поведінки.

У молодшому шкільному віці форми поведінки і відносин з дорослими і однолітками, елементарні моральні знання і почуття є тим фундаментом, на якому в початкових класах відбувається розвиток нових форм моральної поведінки, свідомості, почуттів, відносин. Між вихованням на попередній і наступних щаблях існує діалектичний взаємозв'язок. Вирішальне значення для морального виховання має позитивний моральний досвід дітей.

Сучасна школа, активно впливаючи на формування світогляду учнів, сприяє їх духовному і моральному становленню, вносить певний внесок у вирішення проблем, пов'язаних з подоланням духовної кризи в суспільстві (зростання дитячої злочинності, алкоголізму, наркоманії, безпритульності, окультизму і т. д.), і проблем виховання такої людини, для якої норми, правила і вимоги суспільної моралі виступали б як її власні погляди, переконання, як глибоко осмислені і звичні форми поведінки, придбані в силу внутрішнього потягу до добра.

Процес морального виховання молодших школярів в освітньому закладі передбачає оволодіння особистістю необхідною сумою етичних знань, їх осмислення через емоційно-образне уявлення і практичне випробування норм моральної поведінки, що сприяє розвитку культури морально-орієнтованого мислення і поведінки вихованців.

Для морального виховання молодших школярів, в першу чергу, необхідний вчитель початкових класів, що володіє високим ступенем культури, моральності, духовності, який усвідомлює свою належність до культурно-природного середовища, орієнтується в різних областях природничо-наукового і гуманітарного знання.

Вчителю належить головна роль у вихованні і навчанні школярів, адже вчитель є для дітей прикладом моральності. Вчитель повинен являти собою приклад високоморальної особистості. Торкаючись особливості процесу морального виховання, слід вказати саму специфічну з них: моральне виховання – це тривалий, складний і безперервний процес, результати якого відстрочені в часі, тобто впливу морального виховання людина піддається протягом всього життя. Чимало роль в моральному вихованні школяра грає грамотно організована колективна діяльність дітей. Процес соціалізації – також є невід’ємною частиною формування моральної культури школяра. Вчителю необхідно будувати виховний процес таким чином, щоб в ньому передбачалися такі ситуації, в яких школяр ставиться в такі умови, що він повинен самостійно зробити той чи інший моральний вибір.

Найважливішим психолого-педагогічним принципом організації процесу морального виховання є його послідовна поетапність. Усередині кожного етапу також відповідно закладені завдання принципи і методичні підходи, що забезпечують його виховання.

На першому етапі, коли суб’єктність учня порівняно невелика, педагог прагне викликати його інтерес до морального знання, сприяти розвитку моральних устремлень і потреб особистості. Досягає він цього за допомогою широкого спектра насичення школярів моральними знаннями, емоційно і діяльнісно-забарвленими формами їх включення в гру, вправу, роздуми, діалогічну взаємодію, практичні форми діяльності з урахуванням вікових особливостей дітей, їх рівня вихованості [3, с. 17].

На другому етапі, коли спостерігається розширення сфери суб’єктного початку особистості молодшого школяра, необхідно емоційно-образне зосередження учнів на морально цінних орієнтирах їх життєдіяльності через накопичення емоційних реакцій, проявів, дій, які стверджують моральне начало особистості. Посилення емоційного начала в реакціях на інших людей психологи пов’язують з культивуванням гуманності.

На третьому етапі на підставі концентрації розвинених моральних уявлень і почуттів, сформованого морального досвіду поведінки на максимально використовуваних педагогом і стимулюючих внутрішні зусилля молодших школярів ситуаціях морального вибору суб’єктна позиція учня актуалізується. Моральний вибір і пов’язані з ним пріоритети спрямовані на становлення життєво важливих смислів, оскільки учням важливо виробити своє суб’єктне обґрунтування. Відбувається як би «саморозгорнення» морально-етичних якостей особистості, формуються і розвиваються рушійні сили їх суб’єктного початку.

Четвертий етап, спрямований на створення педагогічних умов для моральної рефлексії, що веде до самовизначення школярів, самооцінки через актуалізацію морального потенціалу особистості, утвердження через оцінку інших позитивного початку особистості кожного, характерний розвитком морального ставлення до самого себе, повагою до своїх людських достоїнств, усвідомленням себе рівним іншим і народженням відповідальності за наслідки свого вчинку і поведінки [4, с. 211].

У моральному вихованні молодших школярів слід враховувати і те, що діти починають активно, самостійно розбиратися в різних життєвих ситуаціях, але при цьому їх оцінка подій, вчинків часто носить ситуативний характер.

Отже, на мій погляд, моральне виховання молодших школярів має стати одним з обов’язкових компонентів освітнього процесу. Школа для дитини – те адаптивне середовище, моральна атмосфера якого зумовить його ціннісні орієнтації. Тому важливо, щоб духовно-моральна виховна система взаємодіяла з усіма компонентами шкільного життя: уроком, перервою, позаурочної діяльністю, пронизувала все життя молодших школярів моральним змістом.

Література та джерела

1. Максимюк С. П. Педагогіка: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. С. 667.
2. Аверина Н. Г. О духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Начальная школа*. 2005. № 11. С. 68–71.
3. Киричок В. Духовно-моральне виховання школярів в Україні: досвід та шляхи вдосконалення. *Рідна школа*. 2013. № 4-5. С. 31.
4. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання. Харків: ОВС, 2002. С. 398.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Аліна Максимчук

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Світлана Савчук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Висвітлено необхідність екологічного виховання учнів сучасної початкової школи. Розглянуто ефективні форми та завдання формування екологічної компетентності в освітньому процесі НУШ.

Зіткнувшись з численними екологічними проблемами, людство прагне відновити існуючий досвід взаємовідносин людства і оточуючого середовища. Починаючи з кінця 60-х і початку 70-х років ХХ ст., екологічні питання стають постійною темою численних дискусій, що проходили на різних рівнях. Важливим етапом на шляху вирішення екологічних проблем стала конференція ЮНЕСКО з наукових основ раціонального використання та збереження ресурсів біосфери (Париж, 1969), спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН (Нью-Йорк, 1969), симпозіум європейської комісії ООН (Прага, 1971), конференція ООН з навколишнього середовища (Стокгольм, 1972), нарада з безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975) та інші. У вищезазначених документах визнається, що успіх у вирішенні екологічних проблем передбачає інтелектуальне задіяння людських ресурсів, що населення, усвідомлюючи свою відповідальність, має сприяти охороні й збереженню довкілля, для чого необхідна постійна й поглиблена просвітницька робота.

У зв'язку з цим перед Новою українською школою, яка відіграє вирішальну роль у прищепленні дітям почуття відповідальності за рідну природу, стоять важливі завдання. Їх успішному розв'язанню сприятиме неперервна система екологічного виховання, яка охоплює всі ланки формування дитини як особистості.

У Концепції Нова українська школа зазначено, що однією із ключових компетенцій, які необхідно формувати в учнів, є екологічна грамотність і здорове життя. Суть даної компетентності полягає в умінні розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомленні ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя [2].

Необхідність подолання екологічних проблем сучасності поставила перед педагогічною теорією та шкільною практикою завдання: на основі біосферного підходу підготувати екологічно грамотну людину, яка розуміє значення життя як найвищої цінності, здатна визначати своє місце у світі, брати участь в охороні навколишнього середовища, раціонально використовувати природні багатства, приймати свідомі рішення у сферах життя [3].

Головним завданням екологічної освіти нової Української школи можна вважати: засвоєння наукових знань про взаємозв'язок природи, суспільства і людської діяльності; розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема; оволодіння нормами правильної поведінки в природному середовищі; розвиток потреби спілкування з природою; активізація діяльності щодо охорони й поліпшення навколишнього середовища.

У формуванні екологічної свідомості відповідальна роль належить початковій школі, яка є однією з перших ланок становлення людини – громадянина. Основні риси характеру особистості формуються у ранньому дитинстві, і спілкування з природою має у вихованні дитини першорядне значення.

Інновації, які впроваджуються в педагогічну освіту, не цілком зняли протиріччя між еколого-педагогічною діяльністю і традиційним характером діяльності учнів початкової школи. Як зазначає Г. Байгулова, у традиційному освітньому процесі не подоланий розрив між особистісним і навчальним розвитком особистості у напрямку екологопедагогічної діяльності [1, с. 19].

Формування екологічних знань слід поєднувати з вихованням в учнів любові до рідного краю, його традицій, історії. Необхідно будувати освітній процес так, щоб розвивати допитливість учнів, надавати їм можливість вести власні пошуки й робити відкриття, проявляти при цьому самостійність. Існують різні форми екологічної освіти й виховання. Для школярів молодшого шкільного віку це можуть бути: уроки милування природою, інтегровані уроки, екскурсії, ігри, вікторини, спостереження, вивчення досвіду своїх пращів щодо бережного ставлення до навколишнього світу. Саме тут виникає необхідність використовувати надбання народної педагогіки, яка зберігає досвід народу – як жити в гармонії з природою.

Отже, здійснюючи екологічне виховання молодших школярів, учитель повинен поставити перед собою такі завдання:

– формувати елементи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи та взаємозв'язки й взаємозалежності;

- розвивати вміння класифікувати природу на основі спостережень й аналізу способів життя в природі;
- стимулювати допитливість та інтерес до пізнання природи шляхом опису її об'єктів та явищ у народній творчості (прислів'я, приказки, прикмети, вірші, легенди, повір'я, казки, легенди, звичаї, обряди);
- актуалізувати знання і практичний досвід предків у різних видах діяльності в природі (грі, праці, навчанні);
- знайомити дітей з перлинами народної мудрості, які вчать дбайливо ставитись до природи.

У формуванні екологічної свідомості відповідальна роль належить початковій школі, яка є однією з перших ланок становлення людини – громадянина. Основні риси характеру особистості формуються у ранньому дитинстві, і спілкування з природою має у вихованні дитини першорядне значення. Найширші можливості для вирішення даного завдання мають уроки «Я досліджую світ». Проте, для успішного екологічного виховання молодших школярів необхідно вичленити екологічний потенціал кожного навчального предмета.

Починаючи з початкової школи програмний матеріал містить певний обсяг інформації про живу та неживу природу, вчителі застосовують взаємодію класно-урочних форм, екскурсій, позакласних та позашкільних заходів.

Дієвою формою організації екологічного виховання учнів початкової школи є екскурсії, походи, оскільки мають глибоку й серйозну навчально-виховну природоохоронну спрямованість, сприяють розвитку творчих здібностей дітей. Такі форми роботи допомагають формувати позитивні установки, навички спостережливості, емоційно-естетичне сприйняття, почуття відповідальності за стан природи.

Доречною для віку молодших школярів є використання ігрових форм навчання. Педагогічно правильно організована ігрова діяльність формує досвід, дає змогу досягти повного їх самовираження, активності і свободи дій, що розумно поєднуються з вимогами взаємної поваги, пізнання навколишнього середовища, відчуття краси природи та її гармонії.

Отже, сучасна Нова Українська Школа покликана виховувати у школярів любов до рідного краю, навчити основ охорони навколишнього середовища та дотримуватись раціонального споживання природних цінних багатств. Для формування екологічної компетентності вчителям необхідно використовувати різноманітні форми та засоби в освітньому процесі початкової школи.

Література та джерела

1. Байгулова Г. С. Формирование у студентов готовности к реализации экологического образования младших школьников: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Уфа, 2001. 236 с.
2. Концепція «Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 14.02.2021).
3. Мартинюк О.П. Екологічна освіта в школі. URL: http://szsh2.ucoz.com/publ/gotuemos_do_vistupiv/ekologichna_osvita_v_shkoli (дата звернення 15.02.2021).

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ВПЛИВУ ПРАКТИК МАЙНДФУЛНЕС НА ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інна Мартинюк

**студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Ольга Шевчук,
викладач кафедри педагогіки та психології, к. псих. н.**

Проаналізовано праці іноземних науковців на основі досліджень впровадження практик майндфулнес в освітні програми для здобувачів освіти початкової школи, а також обґрунтовано доцільність використання тренувань усвідомленості в українських школах та поза їх межами.

У дослідженнях українських науковців з кожним роком збільшується кількість іншомовних понять. Обумовлено це тим, що наше суспільство активно досліджує закордонні праці щодо впровадження нових методик та практик для формування психо-фізіологічних процесів людини. Вивчення даного питання і призвело до впровадження в науковий простір нового визначення під назвою майндфулнес.

Ще у 1979 році молекулярний біолог з Массачусетського університету Джон Каббат Зінн [1] дослідив та аргументував використання поняття майндфулнесу, як гнучкий та налаштований підхід до зниження стресу, покращення психічного здоров'я та уважності у дітей. Використання практики

усвідомленості у школі зацікавило закордонних науковців, а саме: Е. ван де Вейер-Бергсма, Дж. Лангенберга, Р. Брандсма, Франс Дж. Оорта, С. М. Бегельс, К. Ремпеля, К. Крешентіні, В. Капурсо, С. Фурлан, Ф. Фаббро, К. Э. Хукер, А.Э. Фодор, Е. Костелло, М. Лавлар, Л. Рос, Дж.Дж. Рікарта, Дж.М. Латорра, М.Т. Белтрана, Е. Джойса, Дж. Этти-Лил, Т. Зазрин, Э.Гамільтон, Ш. Э. Викери, Д.Дорджи. У своїх працях вони розкривають результати досліджень з використання тренінгів та практик для покращення психічного та фізичного станів у дітей молодшого шкільного віку за допомогою практик усвідомленості.

Протягом 80-х і 90-х років майндфулнес продовжував розвиватися, як доповнення до традиційної медицини і знеболання. І він почав проникати в школи «спеціальними, ідіосинкратичними шляхами», - каже Орен Дж. Софер [2]. Враховуючи, що втручання, які засновані на уважності використовуються частіше, як метод підвищення психологічного благополуччя у дорослих, група науковців у складі Е. ван де Вейер-Бергсма, Дж. Лангенберга, Р. Брандсма, Франс Дж. Оорта та С. М. Бегельса досліджували вплив практики усвідомленості на покращення поведінкового та емоційного рівнів у школярів. У програмі «MindfulKids» брали участь діти 8-12 років які боролися зі стресом та пов'язаними з ним проблемами психічного здоров'я. За словами дітей та батьків, «MindfulKids» проявляє первинну профілактичну дію на стрес, благополуччя та поведінку школярів. Дослідницький аналіз показав, що на дітей, які більше роздумують, втручання впливає інакше, ніж на тих, хто менше роздумує. А також науковці дійшли висновку, що програма може бути введена у початкових класах, аргументуючи це тим, що тренування дають позитивний результат для психо-фізіологічного розвитку особистості [3].

Дослідження впливу інтервенцій майндфулнесу на психічне здоров'я і поведінкові проблеми у дітей показують багатообіцяючі результати в наш час. Тому, група італійських вчених (К. Крешентіні, В. Капурсо, С. Фурлан, Ф. Фаббро) зосередила свою увагу на застосуванні форм психологічної підготовки здобувачів освіти початкової школи. Науковці проводили тренінги для двох груп дітей початкової школи протягом восьми тижнів. Опираючись на спостереження та аналіз поведінки учнів під час тренінгів та по їх закінченню, вчені помітили, що практика усвідомленості дає позитивний результат у зменшенні проблем з уважністю, а також інтерналізації дітей. Однак суб'єктивно, жодна дитина у своїх самоспостереженнях не відмітила зниження депресивних симптомів після тренувань. Отримані дані були інтерпретовані, як свідчення про позитивний вплив медитації на деякі показники психологічного благополуччя дітей, та обговорювались на тлі розбіжностей між звітами вчителів та дітей [4].

У свою чергу, К. Е. Хукер та А. Е. Фодор припускають, що тренування усвідомленості може поліпшити увагу та концентрацію дітей, а також поліпшити пам'ять, прийняти себе, здобути навички самоврядування та саморозуміння. Конкретні вправи для навчання дітей майндфулнес у закладах початкової освіти були представлені поступово, починаючи з усвідомлення зовнішнього середовища, потім усвідомлення себе в навколишньому середовищі, усвідомлення тіла і, нарешті, медитативних вправ усвідомленості, спрямованих на когнітивні процеси [5].

Попередні дослідження впливу майндфулнесу свідчать про позитивні результати серед дітей, що мають покращений добробут та шкільну компетентність. Однак роблячи висновки, дослідники брали до уваги думку та результати спостережень вчителів, а не самих дітей. Тому Е. Костелло та М. Лавлар у своєму дослідженні застосували інтерпретаційний та якісний підхід для отримання кращого розуміння дитячого досвіду при боротьбі зі стресом. П'ятитижневу тренінгову програму проводили дітям, яким загрожує соціальне відчуження в освіті. Тематичний аналіз визначив п'ять ключових тем: концептуалізація стресу, обізнаність, саморегуляція, правила в класі та вирішення майбутнього стресу. Кількісні показники сприйнятого дітьми рівня стресу та подальшого спостереження виявили значні зміни після тренувань. Діти з сімей, у яких більший рівень бідності, мають підвищений ризик стресу та проблеми психічного здоров'я порівняно з проблемами серед загальної популяції. За результатами досліджень, пропонується внести практику медитації до шкільної програми, як засіб розширення можливостей здобувачів освіти при боротьбі зі стресом та для покращення повноцінної участі в системі освіти. Тому, на шкільному рівні тренування усвідомленості можуть бути реалізовані, як підгрупа соціальних, особистих та медичних знань, які зазвичай спрямовано на розвиток соціальних та емоційних навичок, враховуючи самосвідомість, вміння керувати емоціями, оптимізм, наполегливість та стійкість [6].

У порівнянні, існує досить мало досліджень присвячених впливу майндфулнесу в умовах навчання у сільській початковій школі. Виходячи з цього, Л. Рос, Дж. Дж. Рікарте, Дж. М. Латорра, М. Т. Белтран розробили щоденну програму втручання на основі усвідомленості (МВІ) орієнтовану для дітей які проживають та навчаються у сільській місцевості. Група дослідників тренувала 45 дітей віком від 6 до 13 років, проводячи тренінги які зосереджують увагу школярів на диханні та відчуттях тіла. Після тренувань у здобувачів освіти покращився настрій, концентрація уваги та слухово-вербальна пам'ять. Проте значних результатів у відношенні концентрованої уваги та робочої пам'яті не було. Це призводить до висновку, що

МВІ реальна для впровадження у сільській місцевості але дасть позитивний результат лише у короткочасній перспективі [7].

Теоретико-методологічний аналіз іноземних джерел дає змогу побудувати гіпотетичну модель впливу практик усвідомленості на особистість дитини молодшого шкільного віку (рис. 1).

Рис 1. Теоретико-методологічна модель впливу практик майндфулнес на особистість дитини молодшого шкільного віку

Отже, поняття майндфулнес є актуальним для дослідження та впровадження його практик у шкільну програму навчання молодших школярів гарантуючи позитивний результат у боротьбі зі стресом, та проблемами пов'язаними з ним, а також для гармонійного психічного розвитку поза межами закладів освіти.

Література та джерела

1. Kabat-Zinn J. Where very ougo, there you are: Mindfulness Meditationin Every day Life. New York: Hyperion,1994. 278 p.
2. Resnick B. Is Mindfulness meditation good for kids? Here's what the science actually says. URL: <https://cutt.ly/XluWU3k> (дата звернення: 18.02.2020).
3. Eva van de Weijer-Bergsma, George Langenberg, Rob Brandsma, Frans J. Oort , Susan M. Bögels. The Effectiveness of a School-Based Mindfulness Training as a Program to Prevent Stress in Elementary School Children. URL: <https://cutt.ly/OluWJHZ> (дата звернення: 18.02.2020).
4. Cristiano Crescentini, Viviana Capurso, Samantha Furlan, Franco Fabbro. Mindfulness-Oriented Meditation for Primary School Children: Effects on Attention and Psychological Well-Being. URL: <https://cutt.ly/SluW3zY> (дата звернення: 18.02.2020).
5. Karen E. Hooker, Iris E. Fodor. Teaching Mindfulness to Children. URL: <https://cutt.ly/yluErsR> (дата звернення: 18.02.2020).
6. Elizabeth Costell, Margaret Lawlera. An Exploratory Study of the Effects of Mindfulness on Perceived Levels of Stress among school-children from lower socioeconomic backgrounds. URL: <https://cutt.ly/kluEd7l> (дата звернення: 19.02.2020).
7. J. J. Ricarte, L. Ros, J. M. Latorre, M. T. Beltrán. Mindfulness-Based Intervention in a Rural Primary School: Effects on Attention, Concentration and Mood. URL: <https://cutt.ly/7luEzi5> (дата звернення: 19.02.2020).

РОЛЬ СУСПІЛЬСТВА, СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

Галина Мельник

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Наталія Борбич,
старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.*

Удосконалення фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей має життєво важливе значення, оскільки від підростаючого покоління у найближчому майбутньому буде залежати матеріальний добробут нашого народу та прискорення соціально-економічного розвитку суспільства.

Вчений-морфолог М. Ф. Іваницький стверджує, «що краса людського тіла це стрункість побудови рухів і бездоганних ліній, легкість і узгодженість рухів, фізична сила і гармонійний розвиток, співвідношення всіх розмірів тіла, це свого роду дар природи, з якими людина народжується, але, як і всякий талант, необхідно розвивати і вдосконалювати. Прекрасним помічником і є фізична культура. Початковою ланкою освіти фізичної досконалості підростаючих поколінь є фізичне виховання учнів початкових класів. Формування у людини стійкої мотивації до занять фізичною культурою, починаючи з дієздатності, гармонійного розвитку і вдосконалення рухових здібностей. Це питання актуальне ще й тому, дитина у цей період свого життя має природну потребу в рухах, нових враженнях, цікавій для неї інформації, як змістовній основі формування відповідних мотивів.

Формування у молодших школярів мотивації до занять фізичною культурою в сучасних умовах має особливе значення у зв'язку з неодмінним виконанням одного з основних завдань фізичного виховання – впровадження систематичних занять фізичними вправами в повсякденне життя людини.

У дослідженнях Е. С. Вільчковського, Л. В. Волкова, О. Д. Дубогая, В. І. Завацького та ін. зазначається, що актуальність пошуків оптимальних шляхів залучення молодого покоління до систематичних занять фізичною культурою і спортом впливає з основ реформування національної школи, де особливе значення надається фізичному розвитку та загартовуванню дітей. Фізична культура і спорт мають стати стійкою життєвою потребою учнівської молоді. Але у багатьох учнів відсутня звичка регулярно займатися фізичною культурою і спортом. Якщо формувати її ще з шестилітнього віку, вона стає міцним фундаментом збереження високої працездатності, зміцнення сил і здоров'я в подальшому.

Життя вимагає, щоб людина володіла цілим рядом культурних навиків і в тому числі мала звичку щоденно займатись фізичними вправами. Здоров'я і фізична активність в даний час і ці поняття все більше наближуються. Велике значення м'язової роботи для людини відзначив фізіолог І. М. Сеченов. Дійсно, найрізноманітніші фактори соціального і біологічного життя в кінцевому результаті реалізуються через рухову діяльність. Вчений-морфолог М. Ф. Іваницький стверджує, що «краса людського тіла – це стрункість побудови бездоганних ліній, легкість і узгодженість рухів, фізична сила і гармонійний розвиток співвідношення всіх розмірів тіла, це свого роду дар природи, з яким вдосконалювати» [2, с. 47]. Чудовим помічником в цьому і є фізична культура.

Сьогодні багато людей займаються фізичною культурою. Для них видані різні методичні посібники, науково-популярні *книги*, в яких йдеться про користь фізичних вправ для гармонійного розвитку *людини*, зміцнення здоров'я, попередження захворювань, підвищення працездатності.

«Фізичне виховання – важливий елемент всебічного, гармонійного розвитку людини» – писав В. О. Сухомлинський [18, с. 47]. Якщо фізичне виховання дитини поєднується з розпорядком дня, це сприяє нормальному розвитку організму. Більше рухів, більше життя. Турбота про дітей не може бути тимчасовою. Діти вимагають до себе постійної і належної уваги зі сторони батьків, вчителів. Справа дорослих, як можна раніше прищеплювати своїм дітям глибокі знання і навички, допомогти підібрати засоби, які найбільш цікаві для дитини і виробити навички до самостійних занять.

Ми хочемо всесторонньо розвивати дитину, щоб вона вміла гарно ходити, бігати, стрибати, одним словом, щоб вона була нормальною здоровою, фізично розвиненою. Тому необхідно систематично виконувати фізичні вправи, дотримуватись режиму дня, вчасно харчуватися, дотримуватись правил гігієни, загартовуватись.

Фізичні вправи цілюще впливають на розвиток організму в цілому, його функціональному вдосконаленню. Організм, який має недостатню кількість рухових навантажень, захворює. При регулярних заняттях вдосконалюється серцево-судинна і дихальна системи, активізують обмінні процеси, збільшуються фізіологічні можливості організму, покращуються постава, настрої. Діти, які займаються

фізкультурою, оволодівають здібністю диференціювати освітній процес, виконувати вправи різного характеру, керувати психолого-педагогічними процесами.

Медична наука безперечно стверджує – для активної життєдіяльності і підтримки постійно високої працездатності людині необхідно затрачувати на активні рухи, на фізичну культуру хоча б одну годину в день. Здоров'я підтримується за рахунок режиму, помірного харчування, невеликими, але частими фізичними навантаженнями.

За даними вчених Е. С. Вільчковського, А. М. Шмелина і М. М. Безруких із загального числа факторів, які впливають на організм і здоров'я дитини, режим сну складає 24-30%, заняття фізичними вправами 15-30%, режим харчування 10-16%. Щоденний сон необхідний людині для нормальної нервово-психічної діяльності. Під час сну нервові клітини відновлюють свою працездатність. Народна мудрість гласить: «Сон – лікар», «Сон краще всяких ліків», «Виспися – помолодієш». У здорової людини швидко настає глибокий, спокійний сон. Виспавшись, людина вранці почуває себе бадьоро, працездатною, життєрадісною, такою, що відпочила. Раціональне харчування є важливим фактором збереження і закріплення здоров'я, його розумової працездатності.

Здоровий спосіб життя – головний фактор здоров'я людини, за нього необхідно боротись, виконуючи правильний режим дня, застосовуючи фізичні вправи, рухливі ігри, загартовуючі процедури.

Організація правильного режиму, використання сил природи фізичні вправи дітей у вигляді різноманітних ігор, занять гімнастикою, а в більш старшому віці – і спортом, зміцнює її здоров'я, сприяє правильному розвитку дитини і виховує велику кількість життєво необхідних якостей, таких як сила, швидкість, витривалість, спритність, дисциплінованість, акуратність, ініціативність, сміливість, рішучість, наполегливість тощо.

Під час занять фізичними вправами розвивається і зміцнюється почуття товарищескості, відповідальності за доручену справу, за честь класу і школи. Виробляються звички до правильного розпорядку в навчанні і відпочинку, до виконання ряду гігієнічних правил.

Всі батьки добре знають, що діти не можуть тривалий час бути без руху. Не треба руйнувати природну погребу дитячого організму в руках: важливо непомітно для дитини спрямувати ці рухи в русло відповідно підібраних ігор, занять гімнастикою, різними фізичними вправами.

Заняття фізичною культурою є важливою соціальною потребою кожної людини. Тільки здорова і фізично розвинена людина зможе засвоїти знання, стати кваліфікованим спеціалістом. Адже, здоров'я – це головне багатство людини, а здоровий спосіб життя – це головний фактор здоров'я і за нього потрібно боротись, долаючи інертність лінь, слабку волю, працюючи над собою, закріплюючи корисні звички.

Отже, систематичне застосування фізичних вправ розвиває і зміцнює м'язи тулуба, зміцнює зв'язки хребта і створює необхідний тонус організму, який підтримує правильне положення тіла. У зв'язку з схильністю дітей до наслідування дуже велике значення має правильний і виразний показ вправ. Зважаючи на швидку стомлюваність дітей в процесі занять завжди чергують вправи та ігри з відносно більшим навантаженням і вправи з малим навантаженням. Велику увагу приділяють правильному диханню та загартовуванню організму сонцем, повітрям та водою.

Література та джерела

1. Фізичне виховання молодших школярів: розроб. занять / упоряд. Н. А. Черненко. Київ: Шкільний світ, 2014. 101 с.
2. Зубчик А. Особливості організації фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. асп. і студ., 13-14 трав. 2009 р. / М-во освіти і науки України, Волин. обл. держ. адмін., Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2009. Т. 2. С. 114–115.*
3. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Навч. книга-Богдан, 2003. 272 с.

СИСТЕМА ОСВІТИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН

Катерина Мельник

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Валентина Триндюк,

старший викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.

Висвітлено основна структура систем освіти Німеччини, Швейцарії, Австрії, Ліхтенштейну. Проаналізовано систему оцінювання у Німеччині та Україні, виділено відмінності освітньої системи України та німецькомовних країн.

Сьогоднішній світ кардинально змінюється і удосконалюється. Розвивається техніка, наука, розширюється світова комунікація і підходи до навчання та виховання нової генерації. Україна виходить на якісно новий рівень освіти: удосконалює систему освіти, розробляє сучасні принципи, інтерактивні форми та методи навчання.

Структура освіти України побудована відповідно до структури освіти розвинених країн світу, яка визначена ЮНЕСКО, ООН та іншими міжнародними організаціями. Але досвід інших країн ніколи не буває зайвим. Для порівняння системи освіти України ми обрали німецькомовні країни, де освіта вважається однією з кращих у світі.

Удосконалення системи освіти передбачає безліч наукових досліджень та ґрунтовного аналізу. Україна зацікавлена в досвіді країн, які вже впровадили реформи у вищій освіті, та активно запроваджує зарубіжний досвід у своїй системі. Тому метою статті є розглянути системи освіти німецькомовних країн та зробити порівняльний аналіз освітніх систем.

Німецька система освіти – одна з найдавніших у світі і вдало поєднує багатовікові університетські традиції та новітні освітні тенденції. За деякими підрахунками тут навчається понад сто п'ятдесят тисяч іноземців. Німецька система освіти традиційно розділяє початкову, середню та вищу освіту. Шкільний рівень загальний і безкоштовний; проте, крім державних навчальних закладів, в країні існує велика кількість приватних шкіл та університетів [1].

Діти починають навчання в німецькій середній школі у віці 10 років і навчаються до 19 років. Після завершення початкової школи дітям ділять відповідно до своїх можливостей та здібностей. В Німеччині середні школи поділяються на декілька типів: основний ступінь середньої школи триває від 5 до 6 років. Навантаження на навчання - близько 30 годин на тиждень. Після успішного закінчення середньої школи, учні мають можливість вступити до професійно-технічного училища або влаштуватися на роботу. Досягнення цього ступеня найчастіше пов'язане з підготовкою до працевлаштування, яка не потребує високої кваліфікації [1].

Початкова школа, як і в Україні, охоплює чотири класи. На даному етапі учні отримують базові знання з читання, рахування та письма. У багатьох початкових класах, зазвичай з 2 класу, вивчають одну іноземну мову. Після закінчення початкової школи учні мають змогу обрати іншу школу. Тобто, це може бути основна школа або ж реальна школа чи гімназія. Два останні типи шкіл відкривають перед учнями більші можливості для майбутнього [2].

"Реальна школа" призначена для тих, хто продемонстрував належний середній бал після початкового ступеня; навчання тут займає 6 років. Завершення навчальної програми дає можливість отримати престижну роботу, а за наявності високого випускного балу — перейти в гімназію (відразу в старші класи) і з часом вступити до університету. Навчання в гімназії триває від 8 до 9 років і включає вивчення іноземних мов, літератури, мистецтва, суспільних наук, природничих наук, техніки, математики. На цьому етапі проходить спеціалізація учнів. Учні, які планують в майбутньому вступити до університету, щоб отримати німецьку освіту, залишаються тут до тринадцятого класу та отримують статус абітурієнта.

Оцінювання знань учнів в Україні відрізняється від оцінювання в Німеччині. Якщо в Україні 12-ти бальна система і 12 – це відмінно, то у Німеччині максимальна оцінка 6 – найнижчий бал. Оцінювати навчальну діяльність учнів починають з третього класу [2].

В Німеччині управління освітою є децентралізованим. Відповідно до німецької конституції, держава контролює систему освіти в країні, але в той же час, у кожній землі існує Міністерство культів, яке керує усіма питаннями освіти. Тому в 16 федеральних землях є різні типи шкіл та шкільних систем. Управління освіти в Україні є централізованим. Головним органом є Міністерство освіти і науки.

Система освіти Швейцарії відповідає Конституції Швейцарії і говорить про те, що середня освіта для всіх громадян віком з 6 до 16 років є обов'язковою і безкоштовною. Дошкільна освіта є не обов'язковою, але існують дитячі садки, яким більшість батьків і надають перевагу. Швейцарські школи вирізняються тим, що приділяють значну увагу саме вивченню мов. В державному стандарті вказано, що випускник має володіти трьома мовами, а саме: двома державними мовами і англійською. Тож вивчати мови діти розпочинають ще з раннього віку. Середня освіта є загальнодоступною і починається рано. В цей період діти починають ознайомлюватись з основними навчальними предметами: мовою, математикою, природничими, соціальними та гуманітарними науками, музикою, мистецтвом та фізичним вихованням. У 12 років, відповідно до здобутих знань і умінь учнів розподіляють за подальшими рівнями навчання. Після закінчення першого ступеня середньої освіти відбувається новий перерозподіл. Більшість учнів обирають підготовку до технікумів або ж подальше навчання в вищій школі. Учні, батьки яких мають достатньо коштів, навчаються в гімназіях чи приватних школах. Після цього вони мають право навчатися в університетах [4, с. 64].

Цікавою є система освіти у Австрії. Ще з перших років життя батьки можуть віддати дитину в ясла. Також є дитячі садки, в яких навчаються діти з 3 до 6 років. Обов'язковим є відвідування підготовчої школи,

де перевіряється готовність дитини до занять в школі. Діти, які за віковою категорією мали б вже навчатися у школах, але не навчаються, також повинні відвідувати підготовчі школи. Початкова освіта у Австрії є обов'язковою і вона починається з 6 років. В початковій ланці учні навчаються 4 роки і в продовж цього часу їх навчає один вчитель. Пізніше учні роблять вибір між двома видами шкіл: звичайна середня школа та загальноосвітня середня школа першого ступеня. Другий тип школи призначений для дітей, які мають здібності і мають певний багаж знань. Після закінчення середньої школи діти можуть навчатися в гімназіях, а після того і в університетах. Щодо звичайної школи, то після її закінчення діти можуть обирати і вчитися в професійно-технічних училищах, технікумах і т. д. В Австрії також є приватні школи, які допомагають учневі поглибити знання з певних предметів для здобуття майбутньої професії.

Розвиток вищої освіти в Австрії припадає на XX-XXI ст. завдяки університетам, яких в країні є дуже багато: 23 громадських та 11 приватних університетів [3, с. 65].

Система освіти Ліхтенштейну переплітається з швейцарською. Дошкільна освіта така ж як і в попередньо описаних країнах. Для дітей сімей емігрантів відвідування дитячого садка впродовж року перед початком школи, є обов'язковим. Як і у всіх високорозвинених країнах відвідування початкової школи є обов'язковим. Починаючи з 7 років учні відвідують початкову школу впродовж п'яти років. Для дітей, які мають певні відхилення існують спеціальні школи. Відмінністю є те, що в Ліхтенштейні відсутнє числове оцінювання знань, а учні автоматично переходять після закінчення з одного класу в інший. Після закінчення 5-го класу, можна обирати між трьома базовими типами шкіл, це: (повна) середня школа, реальна школа та гімназія нижчого рівня. За рекомендаціями, які складає вчитель про кожного учня діти і відправляються до певних типів шкіл. Якщо батьки або дитина не погоджуються, то дитина має право здати вступні іспити до бажаної школи. Гімназія – це тип школи, яка в порівнянні з двома попередніми дає кращі знання учням.

Центрами вищої освіти Князівства Ліхтенштейн є: Університет Ліхтенштейну (м. Вадуц), Приватний університет Ліхтенштейну (м. Трізен), Інститут Князівства Ліхтенштейн та Міжнародна академія філософії у м. Бендерн [3, с. 64].

Система освіти нашої країни набуває великих змін, які все більше стають схожими, до системи освіти німецькомовних країн. Це стало помітно ще у 2017 році, коли було ухвалено Закон «Про освіту», який регулює основні засади нової освітньої системи, а у лютому 2018 року Кабінет Міністрів затвердив новий Державний стандарт початкової освіти. Тобто, було створено Нову українську школу (НУШ) [4]. Це нові широкі зміни, які торкнулися як вчителів, так і самих учнів. Розкрилися широкі межі в плані навчання. Змінилися принципи виховання. А також, це методи і новітні засоби, які вчитель повинен використовувати в освітньому процесі. Структура освіти України має такі встановлені освітні рівні: початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; базова вища освіта; повна вища освіта.

Отже, у високорозвинених німецькомовних країнах, таких як Швейцарія, Австрія та Ліхтенштейн система освіти досить подібна, хоча у кожній країні є свої особливості та відмінності. Спільним є те, що після закінчення початкової школи відбувається перехід учнів до різних типів шкіл за вибором, у залежності від рівня знань учня та побажань батьків. Гімназії надають якісну освіту вищого рівня та готують випускників до вступу до вищих освітніх закладів.

Існують відмінності шкільної системи України та німецькомовних країн. Кардинально різниться система оцінювання України та Німеччини. Володіння трьома мовами є обов'язковою умовою у Швейцарії. У Ліхтенштейні відсутнє числове оцінювання знань, учні автоматично переходять з одного класу в інший.

Важливою відмінністю системи вищої освіти в Німеччині полягає в тому, що студенти отримують повну академічну свободу і самі обирають час відвідування лекцій та семінарів, додаткові предмети, дату складання іспитів тощо, і можуть навчатися в університеті протягом десяти років.

Література та джерела

1. Вергун А. А. Міжнародна конкурентоспроможність національної освіти (на прикладі Німеччини та України). Кваліфікаційна робота. Суми, 2020. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/78746/1/> (дата звернення: 10.02.2021).
2. Сучасні тенденції початкової школи Німеччини та їх вплив на освітні реформи в Україні. | Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/view/suchasni-tendentsiyi-pochatkovoyi-shkoly-nimechchyny-ta-yih-vplyv-na-osvitni-reformy-v-ukrayini/> (дата звернення 15.02.2021).
3. Єгорова О. І. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн: Швейцарія, Австрія, Ліхтенштейн та Люксембург. Суми: Сумський державний університет, 2016. 126 с.
4. Міністерство освіти і науки України – нова українська школа URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 18.02.2021).

ПРАВИЛЬНЕ ХАРЧУВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Марія Мельничук

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Галина Давидюк,

викладач-методист циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Подано умови збалансованого харчування школярів. Проаналізовано результати спеціальних досліджень щодо харчування дітей молодшого шкільного віку.

Харчування відіграє серйозну роль в питанні повноцінного розвитку і зростання школярів. Воно не тільки сприяє загальному зміцненню організму дітей, але також може впливати на їхню працездатність і успішність. Достатня кількість поживних речовин і правильна культура споживання їжі не лише вберігають дитину від численних хвороб, а й роблять її бадьорішою і уважнішою.

Рациональне харчування учнів будується на дотриманні трьох основних принципів:

- забезпечення відповідності енергетичної цінності раціону харчування енергозатратам організму;
- задоволення фізіологічних потреб організму у визначеній кількості енергії і співвідношенні у харчових речовинах;
- дотримання оптимального режиму харчування, тобто фізіологічно обґрунтованого розподілу кількості споживаної їжі протягом дня.

Їжа у школі має бути не тільки корисною, але й смачною і різноманітною. Тому в Україні розгорнуто реформу шкільного харчування. Новацій має зазнати не тільки склад шкільного меню та рецептури приготування, але й форми організації харчування, рекомендації до обладнання харчоблоків та роботи з постачальниками, а також підходи у формуванні культури здорового харчування у школярів, як наскрізної компетенції Нової української школи.

Протягом навчального дня тривалістю 5-6 годин учень витрачає близько 600 ккал, тобто більше чверті енерговитрат на добу. Тому для забезпечення фізичного розвитку учнів, збереження їхнього здоров'я та підвищення працездатності дуже важливо дотримуватись відповідних норм харчування.

Забезпечення харчуванням дітей в школах – це відповідальність органів місцевого самоврядування. Міністерство охорони здоров'я України розробляє норми, відповідно до яких місцева влада повинна забезпечити харчування учнів.

Восени минулого року МОЗ України оновило норми фізіологічних потреб в основних харчових речовинах і енергії. У підготовці норм були враховані рекомендації та стандарти ВООЗ та Європейської агенції з харчової безпеки.

Згідно з нормами, 6-річним першокласникам для активного життя достатньо 1800 ккал на добу, а дітям 7-10 років - 2100. З 11 років добові потреби у для дітей різної статі відрізняються: хлопчикам та юнакам потрібно дещо більше енергії, аніж дівчаткам і дівчатам.

Харчування дітей має бути здоровим та збалансованим також поза школою. Ось кілька порад, які допоможуть скласти домашнє меню: Акцентуйте увагу на овочах і бобових – вони мають бути основою раціону; стежте, щоби дитина щодня їла фрукти та ягоди, молочні та кисломолочні продукти, у невеликих порціях – цільнозернові продукти, насіння та горіхи; упродовж тижня готуйте рибу (2-3 рази на тиждень) і м'ясо (переважно птиці і кролика); мінімізуйте кількість солі та цукру; –для дітей 2-3 г на добу, для підлітків менше 5 г на добу, цукор: 25-50 г на добу включаючи фруктові цукри; використовуйте корисні олії (оливкова, кукурудзяна, лляна, гарбузова, горіхова); стежте за водним балансом школяра: дитина має отримувати достатньо рідини і пити не за графіком, а орієнтуючись на відчуття спраги.

Приклад меню школяра на день.

Сніданок – основний і обов'язковий прийом їжі, який повинен забезпечити молоду людину запасом енергії на кілька годин.

Маленький секрет, як побороти небажання їсти зранку: годуйте дитину тільки тоді, коли її організм остаточно прокинеться. На пробудження потрібно від 20 до 40 хвилин, а прискорити цей процес допомагає зарядка.

У сніданок можна включити: каші (з маслом або молоком), макарони, картопляне пюре; яйця, сир; м'ясо або рибу; какао, чай, натуральний сік, компот.

У школу в якості перекусу дитині можна дати з собою: *Фрукти (яблуко, банан, грушу або інший фрукт, який зручно з'їсти, щоб не забруднитися); бутерброд із сиром або відварним філе; печиво, запіканку або булочку, краще домашнього приготування; горіхи або сухофрукти; напій (компот, сік, чай, питний йогурт, вода без газу, морс). Кисломолочні продукти, солодоці та фрукти слід їсти окремо. Обов'язково дітям потрібно пити воду.*

Обід – основний прийом їжі, під час якого дитині важливо отримувати перше, друге і десерт.

Перше – гаряче рідке блюдо: невелика порція м'ясного, рибного або овочевого супу, борщу, солянки або ін.

Друге – гарнір (каша, макарони, картопля) з додаванням відвареного або тушкованого м'яса або риби, котлети, тушкованих або свіжих овочів.

Десерт – солодкість з помірним вмістом цукру.

Важливо пояснити дитині, що ніякий бутерброд за корисністю не зрівняється з тарілкою гарячого супу.

Полудень. Між обідом і вечерею доцільно зробити невеликий перекус, але найбільшу кількість їжі повинна з'їдатися саме у першій половині дня, під час сніданку і обіду.

Вечеря – легкий, котрий включає гарячу страву. Вечеряти бажано мінімум за 2 години до сну.

Запропонувати можна дитині на вечерю: яєчну або омлет; сир; тушковані овочі або рибу; відварне м'ясо; овочевий салат; гречану, рисову або вівсяну кашу; бобові зі свіжими овочами та ін. Ці страви завжди бувають в меню дитячих кафе і ресторанів.

Дослідження «Задоволеність батьків та учнів шкільним харчуванням». Опитування проводилось 5-15 березня 2020 року. В межах дослідження учні та батьки могли оцінити шкільний буфет, якість перших і других страв, напоїв, смакові якості шкільного харчування загалом, а також чистоту шкільних їдалень та охайність їхніх працівників.

Зокрема, опитування показало, що шкільними їдальнями користуються понад 50% школярів. Основними причинами, через які учні відмовляються від харчування у школі, є несмачна та холодна їжа або поганий вигляд та запах страв. Результати опитування окреслили наявні проблеми та у подальшому допоможуть покращувати шкільне харчування, а також відслідковувати ефективність змін.

Отже, як правило, спосіб життя і звички людини формуються в дитинстві. З раннього віку потрібно сформуванати у дитини правильне уявлення про якісне і корисне харчування. Культура правильного харчування закладається в сім'ї і допомагає дитині протягом усього її життя. Головна перевага правильного харчування полягає в тому, що воно допомагає підтримувати рівень здоров'я. До того ж оптимальний вибір їжі поліпшує не тільки загальне самопочуття, а й впливає на настрій, а також, певним чином, на характер школярів.

Література та джерела

1. Дослідження «Задоволеність батьків та учнів шкільним харчуванням» URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/shkilne-harchuvannya/doslidzhennya-zadovolenist-batki-v-ta-uchniv-shkilnim-harchuvanniam> (дата звернення: 18.02.2021).

2. До школи: здорове харчування школярів. URL. <https://moz.gov.ua/article/health/do-shkoli-zdorove-harchuvannya-shkoljari-v> (дата звернення: 18.02.2021).

Шкільне харчування. URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/shkilne-harchuvannya> (дата звернення: 18.02.2021).

Секрети здорового харчування наших дітей. URL. <https://kidsvisitor.com/uk/news/102-sekrety-zdorovogo-kharchuvannia-nashikh-ditei/> (дата звернення: 18.02.2021).

ДІЯЛЬНІСТЬ НОВОВОЛИНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІІ СТУПЕНІВ № 4 ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Дарина Микитюк

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник: Ольга Гнепа,

викладач циклової комісії шкільної педагогіки, психології та окремих методик, к. пед. н.

Постановка проблеми. Головне місце в системі освіти належить загальноосвітнім навчальним закладам. З року в рік у їх роботі відбуваються зміни, модернізуються програми, створюються нові концепції. З огляду на це актуальним є вивчення історії розвитку шкільництва у різних регіонах, що дасть нам змогу висвітлити цілісну картину формування національної системи середньої освіти [1, с. 274].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі відсутні наукові розвідки історії Нововолинської ЗОШ I-III ступенів № 4.

Метою дослідження є аналіз становлення та розвитку Нововолинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №4 імені Т. Г. Шевченка Волинської області.

Результати дослідження. Нововолинськ – одне з наймолодших промислових міст України, засноване у 1951 році в новому Львівсько-Волинському вугільному басейні. Місто побудоване на землях сіл Дорогиничі, Низкиничі, Будятичі, Русовичі та Бискупичі Малі [2]. Молоде місто розбудовувалося, зростала чисельність його жителів, тому виникла потреба у ще одній школі.

22 серпня 1959 року завідувач Нововолинського районного відділу освіти Михайло Лейкін видав наказ про відкриття восьмирічної школи №4. Директором новоствореної школи призначено Радецького Павла Матвійовича, який мав неабияке терпіння, енергію, організаторські здібності й віру в майбутнє новоствореного навчального закладу.

Матеріальна база школи була слабкою. З метою її удосконалення використовували не лише державні надходження, а й кошти, виручені за збір макулатури та металобрухту. Учні здавали багато вторинної сировини і займали перші місця не лише серед нововолинських шкіл, а й в області, за що неодноразово отримували нагороди. У такий спосіб було придбано для школи телевізор, спортивний інвентар, духові музичні інструменти для шкільного оркестру.

Школа була розташована в саду, який залишився від господаря, біля обійстя якого було побудовано приміщення. У саду насаджували молоді дерева, було багато плодкових кущів. Кожен клас мав закріплену за ним ділянку, на якій висівали та висаджували рослини. Територія школи була огорожена дерев'яним парканом. Туалет розташовувався на вулиці.

Після добудови, у школі мали змогу навчатися 600 учнів (раніше – 390). Діти навчалися у дванадцяти класних кімнатах, п'ять з яких знаходилося на першому поверсі, сім – на другому. У кожному кабінеті були таблиці з української та російської мови, карти з історії та географії, що допомагали вчителям доступніше пояснювати матеріал на уроках. Педагоги та учні пишалися своїм кабінетом фізики. Навіть у шістдесятих роках він був дуже добре обладнаний: мав усі необхідні пристрої і приладдя для проведення лабораторних робіт.

У цей період учні писали чорнилом. На першому поверсі чергова техпрацівниця розливала чорнило у чорнильниці. Перед уроками черговий кожного класу повинен був розставити їх на парти, а після закінчення занять – зібрати у спеціальний ящик.

Спортивний зал побудували у 1962 році. До цього часу уроки фізкультури проводилися в залі на другому поверсі. Протягом декількох років школа здавала в оренду це приміщення Нововолинській дитячій юнацькій спортивній школі. Спортивний зал, хоч і був невеликий за площею, але досить добре обладнаний. Учні мали змогу прийняти душ, кімнати якого знаходилися в роздягальнях. У шкільному вестибюлі стояли тенісні столи, де учні мали змогу кожної перерви грати у теніс.

Майже п'ятдесят років навчання у школі здійснювалося у дві зміни. Кожного дня, перед початком уроків, проводилася зарядка на свіжому повітрі, а за поганих погодних умов і взимку – у приміщенні.

У сімдесятих роках школу добудували і з'явилася ще 210 учнівських місць. Були забезпечені приміщенням майстерні, які раніше знаходилися у підвалі. Було запроваджено кабінетну систему. Зокрема працювали кабінети української мови та літератури, англійської і французької мов, математики, фізики, хімії, біології, географії, історії, військової підготовки, музики та образотворчого мистецтва, початкових класів. У школі функціонували бібліотека, їдальня, медичний пункт.

Заслуговує на увагу той факт, що у вересні 1983 року школі було присвоєно статус середньої, а у 1985 році відбувся перший випуск десятикласників. З 1983 року учні сьомого-десятого класів мали змогу здобувати професії водія, автослюсаря, прядильниці, швачки у міському навчально-виробничому комбінаті.

Директорами школи у різні роки її функціонування були: П. М. Радецький (1959–1970), Є. Н. Ковальчук (1971–1972), З. Д. Сива (1972–1977), Н. О. Курковська (1977–2000), М. І. Дацюк (2000–2011). З 2011 року, після призначення новим директором школи Сачук Таїси Олексіївни, навчальний заклад почав активно розвиватися, а не просто існувати.

У 2015 році, з нагоди 200-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка, його ім'я було присвоєно Нововолинській ЗОШ I-III ступенів № 4. Її учні щороку беруть активну участь у міських

олімпіадах, обласних турнірах, захистах науково-дослідницьких робіт, оглядах художньої самодіяльності, де неодноразово займають призові місця.

Висновки. Історія Нововолинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 імені Т. Г. Шевченка допоможе зрозуміти закономірності становлення і розвитку середньої ланки освіти в Україні у зазначений період.

Література та джерела

1. Галах В. В. Специфіка реформування середньої освіти в незалежній Україні / Таврійський вісник освіти. 2014. № 4. С. 274–281.
2. Нововолинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 імені Т. Г. Шевченка. URL: http://novovolynsk-school4.edukit.volyn.ua/navchalnij_proces/dlya_batkiiv/ (дата звернення 14.02.2021).

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ ДИДАКТИКИ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Олександра Миронюк

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

*Науковий керівник – Олена Пуш, старший викладач
кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.*

Проаналізовано ідеї дидактики Я. А. Коменського на предмет їх реалізації в сучасних освітніх умовах. Досліджено важливість дидактичних ідей Я. А. Коменського як основоположника наукової педагогіки на сучасному етапі.

Сучасні суспільно-політичні та економічні процеси в Україні вимагають нового бачення проблем освіти та виховання. Тому актуальним є використання у контексті загальноосвітніх тенденцій модернізації освіти ідей Яна Амоса Коменського – видатного чеського педагога, патріота, мислителя та основоположника педагогіки нового часу.

Я. А. Коменського вважають батьком дидактики. Він уперше створив ґрунтовне вчення про сутність, основні принципи і методи навчання, класно-урочну систему. У «Великій дидактиці» учений визначив сутність і завдання освіти, яка покликана служити

людині для вдосконалення її розуму, мови і рук, щоб вона могла все потрібне розумно споглядати, висловлювати словами і здійснювати в дії. Коменський виступав за енциклопедичність, посиленість і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу [4].

Теорія виховання Я. А. Коменського є системою, заснованою на гуманістичних ідеях загальнолюдського виховання. Педагог проголошував ідею цілісного розвитку особистості, об'єднуючи розум, волю, честь, совість. Той, хто сам неодноразово пережив жахи війни, на думку Я. А. Коменський, повинен мобілізувати всі свої сили на знищення війни. У трактаті «Панегерсія» він писав: «Якщо всі ми – громадяни Всесвіту, що заважає нам з'єднатися і жити за єдиними законами?» [3].

Я. А. Коменський створив нові підручники замість застарілих середньовічних. Найвідоміші з них – «Відкриті двері мов і всіх наук», «Видимий світ у малюнках». Вважав, що підручники мають бути окремими для кожного класу, доступними для розуміння учнями, написані гарною мовою, відповідати віковій дітей; у них не повинно бути нічого зайвого.

Видагний педагог багато уваги приділяв моральному вихованню та шкільній дисципліні, був переконаний, що освіта людини повинна сприяти підвищенню її моральності, формуванню мудрості, помірності, мужності й справедливості – головних моральних якостей гуманної людини [2].

Також приділяв значної уваги визначенню змісту освіти та дидактичним принципам, а саме:

- ❖ доцільності: «Який сенс вивчати те знання, яке не принесе користі?»;
- ❖ енциклопедичності знань;
- ❖ посиленості (матеріал повинен бути доступним учням);
- ❖ концентричності: «З самого початку юнакам, яким треба дати освіту, слід дати основи загальної освіти, тобто розподілити навчальний матеріал так, щоб наступні заняття не вносили нічого нового, а становила тільки деякий розвиток отриманих знань».

Я. А. Коменським було запропоновано класно-урочну систему для полегшення процесу навчання. Ця система була вдало введена в практику. Педагог вважав, що людина має закінчити весь курс за певну кількість років, і вийти зі школи освіченим та свідомим громадянином своєї держави. Підручники Я. А. Коменського містять багатий навчальний матеріал, в них вміщені цікаві вправи для засвоєння граматики, відомості з природознавства. Людство ще й досі користується системою та положеннями чеського педагога щодо навчального та виховного процесів [1].

Я. А. Коменського називають Ньютоном педагогіки, Коперником педагогіки, Колумбом педагогіки, учителем народів, батьком народної педагогіки. Коменський ставив і розв'язував найважливіші педагогічні проблеми виходячи з власної педагогічної практики, з тривалих спостережень над нею, зводив своє педагогічне вчення, ґрунтуючись на практиці і теорії виховання у всіх народів і часів. Велика заслуга Коменського полягає в тому, що в своїх творах він дає такі фундаментальні вказівки, які далеко випередили практику свого часу.

Ми дійшли висновку, що необхідно більш детально вивчати спадщину Я. А. Коменського та запроваджувати у сучасну освітню практику його методи виховання та навчання.

Література та джерела

1. Антонюк Г. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 189–200.
2. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: у 3-х томах. Т. 1: Велика дидактика / за ред. Красновського А. А. Київ: Рад. школа, 1940. 248 с.
3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 томах / под ред. А. И. Пискунова, И. Кирышка, Б. Куяла, А. У. Чумы. Т. 2. Москва: Педагогика, 1982. 576 с.
4. Митюрлов Б. Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського на Україні: монографія. Київ: Рад. школа, 1971. 107 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Мирослава Михайловська

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти
Луцький педагогічний фаховий коледж

*Науковий керівник – Вікторія Ричко,
викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін*

Подано використання творів української письменниці, перекладачки, фольклористки, культурної діячки, піонерки українського феміністичного руху – Лесі Українки. Описано її закликання до любові своєї батьківщини за «голосом» власних творів.

25 лютого 2021 світова громадськість буде відзначати 150-літній ювілей української поетеси Лесі Українки, а тому мені особливо пощавилась робота по вшануванню творчості славної дочки українського народу.

Народилась Л. П. Косач у Новограді-Волинському. Проте значну частину свого життя вона провела у Луцьку і волинському селі Колодяжному, що в ковельському районі.

Пристаючи на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі до виконання робіт за творами Лесі, не можна не зупинитись на тому, яку роль в житті письменниці зіграла Волинь та родина Косачів, а тому слід підібрати цікавий для молодших школярів біографічний матеріал, уривки з творів, ілюстрації до них, фото, замальовки картин волинської природи.

У сім'ї Косачів шанували рідне слово, народні звичаї та обряди. З пошаною відносились до праці селян-поліщуків. Діти Косачів, граючись зі своїми сільськими ровесниками, не виділяли серед них ні одягом, ні поведінкою. Леся дуже любила носити вишивану сорочку і вінок. Це видно навіть з численних фотографій. Можна запропонувати дітям, зокрема дівчаткам, виготовити і собі власноруч подібний віночок.

Наколишня природа, особливо дика краса прастарих лісів, зачаровувала Лесю. І тому не випадково красі волинської природи Леся Українка присвятила багато творів: «Конвалія», «Сафо», «Русалка», «Літо краснее минуло», «На зеленому горбочку», «Світлячки», «Лісова пісня» та багато інших. Ці та інші твори свідчать про різну любов поетеси до природи рідного краю, тонке відчуття кольорової гами та звуку.

Не погано було б використати ілюстрації художників до творів, матеріали екскурсії Колодяжне чи відео її вистави за драмою-феєрією «Лісова пісня».

Творча спадщина Лесі Українки є багатим матеріалом для підготовки уроків образотворчого мистецтва в початковій школі.

Отримавши завдання – намалювати композицію за твором поетеси, учні читають твір або уривок з твору, звертають увагу на зображувальні засоби і лише тоді приступають до виконання роботи.

Наприклад, при виконанні композиції «Свято весняної природи», вчитель зачитує вірші Лесі Українки «Конвалія» та «Давня весна», звертає увагу учнів на епітети, інші деталі, якими автор наділяє весну і весняну квітку, описує її красу. До Свята матері учитель пропонує учням за власним бажанням створити вітальну листівку для мами, пропонує згадати вивчений раніше вірш Лесі Українки «Колискова». Поетеса з вдячністю згадує мамині колискові пісні, які дуже дорогі для неї. Учні створюють образ своєї рідної матері, наділяючи її рисами ніжності, доброти, душевного тепла. І в цьому їм допомагає поезія Лесі Українки «тішся, дитино, поки ще мала...», «Співець».

Люблять діти ілюструвати «Три казочки дядька Лева», «Казку про Оха-чародія». Їхня творча фантазія малює в уяві казкових Чаклунів, Лісовиків, інших сил природи, допомагає виявити індивідуальність кожного.

Зміна пір року завжди очікувана і бажана. Дуже гарно сказати про прихід зими чи літа може тільки поет. Учитель зосереджує увагу учнів на деталях, якими поет описує маленьку пташину, засніжені дерева, кетяги калини, снігові кучугури, віру людини в те, що після лютих холодів настане знову весна. При чому вчитель пропонує виконати мальований віршик «Мамо, іде вже зима», або «Вишеньки» (літо), «На зеленому горбочку» (весна), наголошую на тому, що за одним віршем можна намалювати кілька малюнків, і що це залежить від уяви людини. Тема дитинства широко відтворена в поезіях Лесі Українки, бо поетеса і сама дуже любила дитячі розваги, ігри, хороводи, веснянки, щедрівки, загадки, різні оповідки сільських старожилів.

Ото ж, підбравши матеріал, можна пропонувати учням передати колорит своєї місцевості, її звичаї та обряди, елементи національного одягу, зображувальними засобами. Окреме заняття образотворчого мистецтва можна присвятити драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», а саме картинам волинської природи, національному вбранні, почуттям героїв, а також художника-ілюстраторам твору.

Всі ці форми роботи, добре продумані вчителем, формують у молодшого школяра інтерес до особистості Лесі Українки, її багатогранної творчості, сприяє вихованню у дітей патріотичних почуттів, бажання пізнати рідний край.

Література та джерела

1. Путівник. Музей-садиба Лесі Українки в Колодяжному. Львів: Каменяр, 1976. С. 40.
2. Скрипник П. І., Грузін Д. В. Леся Українки: літературно-меморіальні музеї. Київ: Наук. думка, 2009. С. 128.
3. Леся Українка: публікації, статті, дослідження. Київ, 1960.
4. Спогади про Лесю Українку. Збірник. Київ: Дніпро, 1971.

УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Юлія Михальчук

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Ольга Фаст,
викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н., доцент

Подається теоретичне обґрунтування виховного потенціалу українського дитячого фольклору у формуванні національної свідомості молодших школярів. Розкривається коротко жанрова специфіка дитячого фольклорного матеріалу, рекомендованого до використання у виховній роботі з молодшими школярами.

Сучасний стан реформування національної системи освіти характеризується підвищенням ролі патріотичного виховання підрастаючого покоління. Важливого значення набувають проблеми духовності, розвитку і становлення гармонійної, творчої особистості.

Вагому роль у формуванні національно-патріотичного світогляду особистості відіграє український народознавчий матеріал як засіб виховання духовних цінностей, творчого розвитку дитини, що сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери, духовному збагаченню особистості.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки зазначається, що «система освіти має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі. Ядром державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності» [3].

З огляду на це цілком закономірним є опора концепції національного виховання на етнопедагогіку, зокрема на народознавчий матеріал, а саме народні традиції, звичаї, обряди, відображені в українському дитячому фольклорі, які не тільки передають досвід моральності, а й породжують почуття причетності особистості учня до духовного збагачення.

Народ споконвіків прагнув за допомогою художніх засобів одухотворити працю, прикрашати побут й облагороджувати взаємини між людьми. Цим зумовилось і основне кредо народної педагогіки – навчити жити за законами краси і благородства. Тому найважливіше завдання етнопедагогіки – це навчити дитину бачити і розуміти красу, викликати в ній бажання творити красу, вносити її в навколишнє життя, працю, поведінку. Із цією метою народна педагогіка створила цілу систему шляхів та засобів залучення молодого покоління до прекрасного через пізнання надбань рідної культури.

Фольклор як категорійне явище має свої, тільки йому притаманні особливості. Найхарактернішою з них є усна форма творення й побутування. Узагальнені форми життя, виховання, навчання, спостережливості втілювались у рідному слові, закріплювались, передавались із вуст у уста, шліфувались, набували значимості «народних перлин», які одне покоління передавало іншому як найдорожчу спадщину.

Прагнення зберегти словесне народне творіння потребувало розвитку пам'яті, тому дослідники одноставно сходяться на тому, що «фольклор є мистецтвом пам'яті» [4, с. 262]. А це, в свою чергу, впливало на його жанрову структуру, поетичність. Невеличкі за обсягом фольклорні твори (пісні, приказки, забавлянки, утішки, примовки), завдяки образності й влучності рідного слова, краще запам'ятовувались, використовувались у повсякденному спілкуванні, знаходили свого слухача.

Фольклору властива така риса, як традиційність. Фольклор бере витоки з народних традицій, своїми коренями він сягає у давнє минуле. Завдяки йому забезпечується нерозривний взаємозв'язок між минулим і сучасним, він також є скарбницею сталих народних звичаїв і стимулятором їх дальшого розвитку. «Головна ознака традиції – не косність, а певний ступінь сталості і неодмінно міцність спадкових зв'язків у розвитку, – відмічається у сучасних методичних працях [2, с. 208]. Традиційність є специфічна форма народного життя, культури, побуту, форма його руху. Усякий фольклорний процес неминуче набуває характеру руху всередині традиції, еволюції та трансформації традиції. На будь-якому відрізку часу фольклор будь-якого народу становить собою динамічну систему, певний стан традиції. Новоутворення, що при цьому виникають, – це перш за все зсунута і змінена традиція» [4, с. 47].

Суттєвою ознакою фольклору є варіантність, фольклор не має незмінних форм. Багато варіантів фольклорних творів свідчить про колективний характер творення, хоч, безперечно, фольклорні твори і мали своїх авторів у найпершому варіанті. Тому для усної народної творчості характерне поєднання

колективного й індивідуального. Індивідуальне, яке сприймається гуртом, швидко поширюється, доповнюється, стає колективним творенням.

Імпровізаційність як фольклорна ознака яскраво виявляється в казках, легендах, частівках, коломийках, бувальщинах, спогадах. Український фольклор різноманітний за жанровою характеристикою. Увесь фольклор умовно поділяють на прозовий та поетичний. Прозовий фольклор у свою чергу поділяється на дві великі групи: художня проза і документальна (неказкова). До художньої прози належать різні види казок: про тварин, героїко-фантастичні та чарівні, соціально-побутові, кумулятивні казки, небилиці. Документальна проза охоплює легенди, перекази, оповідки, народні оповідання.

Серед дитячого фольклору у цьому жанрі найпоширеніші примовки, заклички, прозивалки, мовчанки, мирилки [4]. Наприклад, коли в дитини випадає зуб, його кидають через грядки й промовляють: *Мишко, мишко! На тобі кістяний зубок, а мені дай залізний! Просять зозулю вгадати тривалість життя: Зозуле рябенька, пташино маленька! Закуй мені по звичаю, доки жити в світі маю?*

До власне дитячого фольклору цієї групи належать прозивалки. Ось деякі з них: на Миколу, на Марка: *Коля - Колюнчик розбив чавунчик, черепочки збира, ними курочку ганя. Ходить Марко по ярмарку, не купує, не торгує, тільки кричить, пащекує.*

Діти сваряться – це неминучий супутник дитячого життя. Тут у нагоді вихователю стануть прислів'я («*Уміли сваритися, умійте й миритися*») та тексти мирилок: *Мир – миром, пироги з сиром, вареники в маслі, ми подружки красні. Обнімемося! Поцілуємося! Або діти беруться за руки й промовляють: Мирись, мирись та більше не сварись! Поцілуємося!* [4, с. 316].

До поетичного фольклору належать і небилиці, нісенітниці – жартівливі, смішні тексти, які містять гумор, описують неіснуючі вигадані події. У дітей вони викликають сміх, бажання запам'ятати та переказати текст іншим, насмішити їх.

Поетичну групу українського фольклору складають також пісні, голосіння (голосилки) та думи. Українська пісня – це невичерпне джерело національної культури. Пісня супроводжує все життя і діяльність людини – від народження до останнього проводу з життя. Тому-то й класифікація пісень досить різноманітна. Це календарно-обрядові, трудові пісні, колядки, щедрівки, веснянки (гагілки, гаївки), купальські, петрівчані, обжинкові, гребовецькі, весільні, ігрові, хороводні пісні. До епічного жанру народної творчості належать думи, балади, історичні пісні [1].

Отже, система фольклорних жанрів, створена українським народом упродовж віків, є тим народознавчим матеріалом, на якому зросла народна педагогіка, народна дидактика; ґрунтом, з якого започатковується національно-патріотичне виховання підрастаючого покоління.

Література та джерела

1. Масол Л. М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах на засадах компетентнісного підходу: нав.-метод. посіб. Київ: Генеза, 2019. 208 с.
2. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів: теорія і технології. Київ: ВД «Стилос», 2006. 543 с.
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки : Указ Президента України від 25.06.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 15.02.2021).
4. Стельмахович М. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / упоряд.: Л. Калужька, В. Ковтун., М. Ходак / за заг. ред. Л. Калужької. Т. 1: Українське національне виховання. Івано-Франківськ – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2011. 520 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАНШЕТІВ ТА СМАРТФОНІВ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Наталія Мізирнюк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Наукова керівниця – Мар'яна Радкевич,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Вивчено доцільність та ефективність використання планшетів та смартфонів на уроках у початковій школі. Здійснено аналіз ефективності їх застосування.

Комп'ютери, смартфони, планшети, Інтернет та соціальні мережі – усе це тепер є невід'ємною частиною нашого життя. Використання сучасних технологій та гаджетів набагато полегшило життя людей. Завдяки ним ми можемо ділитися своїми думками, враженнями, фотографіями, а також – можемо отримувати освіту онлайн. Новітні технології дають можливість покращити процес навчання у школах.

Навчання стало набагато простішим. Вільний доступ до інформації, легкість комунікації між вчителями та учнями. Школярі можуть використовувати гаджетів в якості органайзерів, роблячи помітки та нагадування щодо навчання, вносити до календаря розклади уроків та домашні завдання.

Використання різноманітних гаджетів у вигляді інтерактивних дошок, навчальних мобільних додатків, електронних підручників, журналів, щоденників тощо. Під час організації навчального процесу у школах сприяє застосуванню креативного підходу, що робить навчання цікавим, динамічним, захопливим, сучасним та ефективним [2].

Мета розумного навчання полягає в тому, щоб робити процес навчання ефективним за рахунок переносу навчального процесу в електронне середовище, а це, в свою чергу, надає можливість доступу кожному, розширення кількості бажаючих навчатися з будь-якого місця і у будь-який час. З цією метою необхідно здійснити перехід від книжкового до електронного контенту, зробити його активним.

Сьогодні, в часи реформування шкіл України, у вчителів з'являється можливість застосовувати нові активні технології навчання. Зокрема, це технологія мобільного навчання, що базується на інтенсивному застосуванні сучасних мобільних засобів. Сучасні айфони, планшети, смартфони надають своїм власникам різні функціональні можливості наприклад: вільний вихід в Інтернет, підтримка знімних носіїв інформації, потужні мобільні процесори, подання теоретичного матеріалу за допомогою відео-уроків. Мобільні пристрої і планшети на базі ОС Android все частіше стали використовувати в освітньому процесі у всьому світі. Подібні пристрої здатні допомогти школярам поліпшити знання з різних предметів, підвищити інтерес до навчання, дають більшу свободу руху. Вони дозволяють розвантажити вчителя і використовувати міжпредметні зв'язки [5].

На сучасному етапі розвитку інформатизації суспільства найбільший інтерес у молоді викликають девайси, функціональні можливості яких з кожним днем розширюються. Саме вони можуть бути тими засобами, які варто використовувати на уроках для підвищення пізнавальної активності учнів. Зазначимо деякі переваги використання мобільних пристроїв в загальноосвітньому навчальному закладі:

1. Мобільність (можливість використання в будь-якому місці, в будь-який час).
2. Доступність (переважна більшість учнів вже мають смартфони, планшети, якщо в когось немає, то організовується робота в групах).
3. Компактність (займають менше місця в порівнянні з ноутбуками та комп'ютерами).
4. Швидкість (миттєвий обмін інформацією через Bluetooth, електронну пошту, Viber, Veon і т.п.).
5. Сучасність (впровадження в навчальний процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є наскрізною ідеєю Закону про освіту) [3].

Планшети та електронні книжки легко оновлюють свою інформацію. Школяреві не потрібно постійно купувати нові друковані підручники. Вони дозволяють вчителям краще індивідуалізувати навчання. Існують тисячі навчальних і тьюторних програм для планшетів за допомогою яких учитель може перебудувати навчання окремого учня у відповідності з його індивідуальними можливостями.

Застосовувати смартфон можна в будь-якому розділі навчальної програми. Але найдоречніше, пов'язати використання смартфона з самостійною роботою учнів, що спрямована на формування в учнів самостійності та творчих задатків. Оскільки сучасні учні постійно користуються смартфонами, а вільна мережа Wi-Fi є навіть в громадському транспорті, учні можуть завантаживши навчальний додаток із програми Google Play, повторювати матеріал до занять та пройти тестування.

Учитель в епоху тотального доступу до будь-якої інформації має стати навігатором, навчити дитину алгоритму обробки інформації для вирішення потрібних завдань. І найголовніше – осмислено використовувати ці масиви даних.

Це, звичайно, посилює вимоги до вчителя. Крім усіх знань і вмінь, йому тепер необхідно володіти навичками ментора. Віднині педагог – це людина, яка допомагає дитині в осмисленому й мотивованому розвитку. Одна з поширених моделей змішаного навчання – «Перевернутий клас». Ця модель поєднує індивідуальне онлайн-навчання та спільне навчання в класі. Під час онлайн-навчання завдання учнів – отримати інформацію.

Простота і доступність управління дозволяють дітям самостійно працювати, веселі анімовані персонажі і система мотивації викликає інтерес, а звуковий супровід допомагає швидше і краще запам'ятати новий матеріал.

У навчальних програмах вдало поєднуються традиційні та інноваційні технології навчання, матеріал подається закінченими логічними блоками в доступній ігровій формі. В педагогічних програмах реалізовані основні принципи навчання і закладено його кінцеву мету [1].

Вже декілька років є різні варіанти інтерактивного навчання. Є розміщені додатки до підручників чи інших посібників із завданнями, онлайн-тестами, онлайн-тренуваннями. Відомо, що діти краще сприймають інформацію у форматі візуалізації. Саме тому вважають, що інтерактивні додатки сприяють засвоєнню інформації. Особливо це стосується учнів початкової школи.

При використанні технічних засобів навчання під час проведення уроку вчителі мають чергувати види навчальної діяльності та не перевищувати визначену тривалість роботи учнів з технічними засобами. Зокрема, безперервна тривалість навчальної діяльності з технічним засобом навчання для учнів 1-го класу не може перевищувати 10 хвилин, для учнів 2 - 4 класів - не більше 15 хвилин [4].

Загалом інтеграція традиційного та електронного навчання швидко трансформує шкільну освіту провідних країн світу. Електронні підручники, безсумнівно, є кроком до більш привабливої та доступної освіти. Серед їхніх головних функцій інтерактивність, мультимедіа, індивідуалізація, миттєвий зворотний зв'язок. Тому саме вони диктують важливий процес зрушення парадигми в навчанні. Сучасні технології – це наше майбутнє. Раціональне використання електронних девайсів в навчальному процесі зробить його цікавішим, динамічним та пізнавальним. Головне зберігати почуття міри.

Література та джерела

1. Буйницька О. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. 2019. С. 67–94.
2. E-learning в освіті. Чим корисні гаджети на уроках. URL: <https://cutt.ly/BkZUMJf> (дата звернення: 16.02.2021).
3. Косик В. М. Використання мобільних пристроїв та планшетів на базі ОС Android в навчальному процесі. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2014. №4. С. 19–21.
4. Час використання гаджетів на уроці є обмеженим. URL: <http://osvita.ua/school> (дата звернення: 15.02.2021).
5. Чи потрібні гаджети школярам. URL: <https://cutt.ly/7kZU45I> (дата звернення: 16.02.2021).

РУХАНКОВЕ ДОЗВІЛЛЯ МІСЬКИХ І СІЛЬСЬКИХ ДІТЕЙ ЛЬВІВЩИНИ

Анастасія Мільчановська,
студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта,
Анастасія Андрусак,
студентка 3 курсу спеціальності 014.11 Середня освіта
(Фізична культура)

КЗЛОП «Самбірський фаховий педагогічний коледж імені І. Филипчака»

Науковий керівник – Олег Кругляк,
завідувач відділення початкової освіти, к. пед. н.

Представлено дослідження студентів педагогічного коледжу щодо руханкового дозвілля міських і сільських дітей молодшого шкільного віку Львівщини.

Актуальність теми. Вітчизняні вчені стверджують про зниження рівня здоров'я дітей і основними причинами вбачають довготривале сидіння у школі, багатогодинні перегляди телепередач, застосування комп'ютерної техніки, поширення шкідливих звичок та зменшення рухової діяльності. Більшість міських і сільських дітей не відвідують занять спортивних секцій у загальноосвітніх і дитячо-юнацьких спортивних школах, не проводять активного руханкового дозвілля [2, 3].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-практичних засад організації руханкового дозвілля міських і сільських дітей Львівщини.

Відповідно до мети визначено такі *завдання дослідження*:

1. Проаналізувати науково-педагогічну та соціально-педагогічну літературу з даної проблеми.
2. Висвітлити ціннісне значення рухливих ігор на дозвіллі міських і сільських дітей Львівщини як умови їх розвитку та оздоровлення.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання завдань дослідження використовували такі *методи дослідження*: вивчення науково-педагогічних та соціально-педагогічних літературних джерел, спостереження та опитування.

Результати дослідження. Дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких відновлюються фізичні, розумові і психічні сили людини [1, 4]. І. Петровою [4] визначено специфічні ознаки дозвілля, а саме: свобода вибору дозвіллевої діяльності (від сім'ї, школи, місця праці, віросповідання); добровільна участь у дозвіллевій діяльності; бажання отримати задоволення і радість; самодостатність і самоцінність; компенсаційність діяльності.

Сутність вільного часу полягає у вільній діяльності («часі свободи»), що означає: наявність часу простору, вільного від необхідних, невідкладних справ; свідоме прагнення людини опанувати цей час; самостійно вибрати варіант дії.

Опрацювавши праці науковців [1,4,5] можна виділити такі види діяльності дітей на дозвіллі: індивідуальне споживання культури (читання книг, преси, прослуховування радіо, перегляд телепередач);

публічно-видовишне споживання культури (відвідування театрів, спортивних видовищ, концертних залів); спілкування (із членами сім'ї, товаришами, родичами); заняття фізичними вправами (ранкова зарядка, рухливі ігри та забави); спортивна діяльність і туризм; пасивний відпочинок; антикультурні явища (вживання алкоголю, наркотиків, здійснення хуліганства); суспільно-політична і громадська діяльність; аматорська і творча діяльність.

Вагомий вплив для зміцнення здоров'я дитини має активна рухова діяльність. Дозвілля, що побудоване на руховій активності, сприятиме збереженню і зміцненню здоров'я особистості. Проведення активної рухової форми дозвільної діяльності дитини – завдання, яке повинна вирішувати у першу чергу кожна сім'я, враховуючи бажання, інтереси, потреби, здібності, вільний вибір особистості.

Статистичні дані, що характеризують стан здоров'я дітей, їхню фізичну підготовленість, свідчать про наявність тенденції до погіршення цих показників за останні 10 років. Як показано у багатьох дослідженнях, в останні десятиріччя у більшості дітей спостерігається дефіцит рухів протягом навчального дня. Вчені доводять, що у першокласника практично вдвоє скорочується його рухова активність порівняно з дошкільним періодом. В учнів початкових класів рухова активність займає тільки 16-19 % денного часу [3].

Зниження природної рухової активності дітей науковці пов'язують ще й з тим, що у зв'язку з інтенсифікацією процесу навчання підвищився рівень розумового навантаження на нервово-емоційну сферу молодших школярів, а відповідно зменшився обсяг рухів [2, 3].

Вважаємо, що фізичне виховання у різних формах дозвільної діяльності дитини сприятиме її всебічному розвитку та оздоровленню.

Дослідження Л. Боженко, Р. Соколова і О. Шамича [5] вказують, що дозвілля за місцем проживання, у дворі, на вулиці є улюбленими місцями занять дітей у мікрорайоні міста або села.

Нами проведено спостереження та опитування дітей молодшого шкільного віку міста Брюховичі Львівського району та села Чернихів Самбірського району Львівської області. Результати вказують, що міські діти мають можливість для відвідування різноманітних закладів позашкільної освіти: будинків дитячої творчості, музичних, танцювальних, художніх, спортивних шкіл, палаців культури, різноманітних студій і клубів, бібліотек, комп'ютерних залів та клубів. Для міських дітей Брюховичів побудовано багато спортивних майданчиків зі штучним покриттям. Переважна більшість сільських дітей села Чернихова задіяні до самодіяльного дозвілля. Обмеженість у більшості сіл індустрії дозвілля змушують сім'ю обдумувати зміст дозвілля їхніх дітей. Вважаємо, що дорослі повинні створити умови, які забезпечували б повну реалізацію інтересів, захоплень і бажань дітей.

Наші дослідження доводять, що молодших школярів потрібно навчати різноманітних рухливих ігор і забав у школі. Вчителям можна запропонувати посібник О. Кругляка «Рухливі ігри та естафети в школі» [2]. Діти із великим задоволенням можуть грати у такі ігри: «Пеканка», «Влуч у мішень», «Влуч у ціль», «Снайпери», «Мисливці і качки», «Вудочка», «Горобці-стрибунці», «Хто де живе», «Бузьки», «Пошта йде у всі міста», «Роксолана у полоні», «Гривеньки», «Квач», «Квач парами», «Вище землі» та багато інших.

Активна рухова діяльність ігрового характеру, позитивні емоції підсилюють усі фізіологічні і психічні процеси в організмі дітей, поліпшують роботу всіх органів і систем. Правила ігор регулюють поведінку гравців, сприяють вихованню взаємодопомоги, чесності, колективізму, дисциплінованості, відповідальності, витримки, вміння долати труднощі, цілеспрямованості, сміливості і рішучості. Ігри привчають долати психічні і фізичні навантаження, створюють у дітей бадьорий настрій.

У кінцевому рахунку організація рухливих ігор на дозвіллі дітей успішно вирішують оздоровчі, освітні, виховні і соціальні завдання, що є запорукою всебічного розвитку та оздоровлення молодшої особистості.

Висновки. Аналіз науково-педагогічної та соціально-педагогічної літератури дозволяє робити такі висновки:

1. Дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких відновлюються фізичні, розумові і психічні сили молодшої особистості.

2. Дозвілля міських і сільських дітей, побудоване на руховій активності, сприятиме збереженню і зміцненню їх здоров'я, вихованню та всебічному розвитку, а в кінцевому результаті – підготовці молодих особистостей до активної життєдіяльності у суспільстві.

3. Вважаємо, що до руханкового дозвілля дітей повинні бути підготовлені майбутні вчителі початкових класів і фізичної культури у закладах фахової передвищої педагогічної освіти.

Література та джерела

1. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллєзнавство: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.

2. Кругляк О. Я. Рухливі ігри і естафети : Посібник для вчителя. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 112 с.

3. Кучеров І. Здоров'я нації – проблема педагогічна. *Фізичне виховання в школі*. 2000. № 1. С. 51–53.
4. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах : Підручник. Київ: Кондор, 2005. 408 с.
5. Шамич О. Аналіз фізкультурно-ігрового дозвілля молодших підлітків за місцем проживання. *Фізичне виховання в школі*. 2006. № 2. С. 46–50.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анастасія Міронова

**студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО « Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Алла Бляшевська,
голова циклової комісії словесних дисциплін, доцент, к. пед. н.***

Досліджено ефективність та необхідність застосування дидактичних ігор на уроках англійської мови в початковій школі, їх значимість в освітньому процесі.

Типова форма занять з англійської мови у початковій школі – гра. Для здобувачів освіти у початковій школі ігрова діяльність відіграє важливу роль в процесі вивчення англійської мови. Адже саме ігрова діяльність переростає в навчальну.

Освітній процес здобувачів початкової освіти є неможливим без належної мотивації. У початковій ланці освіти провідним засобом мотивації являються дидактичні ігри. Серед безлічі різноманітних прийомів організації освітньої діяльності дидактична гра займає особливе місце.

Різні вчені по-різному трактують поняття «дидактичної гри». Наприклад, М. Гончаров, Т. Ладивір, М. Лісіна, В. Семенов, В. Сушко, Н. Філатова визначають суть цього поняття як форму спілкування. Л. Виготський, Д. Ельконін вважали, що це поняття трактується як форма діяльності. Ю. Бабанський стверджував, що це метод стимулювання та мотивації навчання. П. Щербань дотримувався думки, що це метод активного навчання.

Найбільш прийнятним, на нашу думку, є трактування П. Щербаня. Дидактичні ігри виступають не лише своєрідною мотивацією, вони сприяють вивченню, закріпленню, повторенню, контролю і систематизації навчального матеріалу та різносторонньому розвитку особистості. Саме в іграх найчастіше проявляються зародки тих чи інших здібностей дітей. Завдання педагога на цьому етапі спрямувати дитину в потрібному напрямку для розвитку цих здібностей.

Дидактичні ігри на уроках англійської мови забезпечують глибоке та міцне засвоєння навчального матеріалу, пробудження інтересу до здобуття знань. В результаті чого діти яскраво запам'ятовують отриману інформацію, а саме необхідну лексику та граматичні конструкції.

Усім відома Марія Тереза Петроні якось казала: «Дозвольте дітям грати, використовуючи англійську мову, і вони з нетерпінням будуть чекати наступного уроку». Дане висловлювання є своєрідною порадою та настановою педагогам, з якою ми погоджуємося. Адже діти молодшого шкільного віку весь свій вільний час приділяють іграм.

Проблема використання дидактичних ігор на уроках англійської мови в початковій школі була предметом дослідження багатьох вчених, психологів, та методистів, зокрема: М. Строніна, В. Скалкіна, Н. Анікеєвої, П. Блонського, О. Газмана, П. Лесгафта, Дж. Дьюї, В. Штейн, Т. Олійник, Л. Виготського, Д. Ельконіна та інші.

Різні педагоги у свій час зверталися до гри. Наприклад, К. Ушинський писав, що в грі формуються всі сторони душі людської, її розум, її серце і її воля. А усім відомий видатний педагог В. Сухомлинський якось казав «Навчайте граючись, а граючись навчайте».

На уроках англійської мови доцільно комбінувати гру з різного роду бесідами, самостійними роботами. В таких іграх може бути задіяний як весь клас, так і кожна дитина індивідуально, що допоможе дитині розвивати її комунікабельність, налагоджувати відносини з соціумом, а також допоможе не боятись виходити із зони комфорту. Також ігри перетворюють банальні уроки у справжні подорожі, що не залишає дітей байдужими.

Ігрова система навчання забезпечує умови для вивчення іноземної мови, вона не виснажує нервову систему та організм дитини, а дозволяє в непрямій формі сприяти навчанню дитини.

На уроках англійської мови доцільно використовувати дидактичні ігри при вивченні таких тем: «Пори року», «Знайомство», «Алфавіт», «Світські та дикі тварини», «Професії», де дидактична гра

слугуватиме незамінним засобом навчання, оскільки не лише зацікавить дитину, активізує пам'ять, увагу, а й розбудить в ній жагу до пізнання.

Навчання здобувачів освіти початкової школи без ігрової діяльності не дасть бажаного результату, а також може просто відбити у дітей потяг до знань та бажання навчатись. В свою чергу, застосовуючи дидактичні ігри у своїй методиці, вчителі підвищують мотивацію здобувачів освіти початкової школи до вивчення не лише англійської мови, а й до пізнання в цілому.

Література та джерела

1. Бондаренко Н., Ісаєва М. Ігрові прийоми навчання як засіб формування граматичних навичок на початковому етапі. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2010. № 2. С. 26–31.
2. Котенко О., Соломаха А. Методика навчання іноземних мов у початковій школі: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2013. 356 с.
3. Чернякова О. Вивчення англійської мови через гру. *Початкова школа*. 2002. №4. 22 с.
4. Саюк В. Історико-педагогічний аналіз використання гри у навчальному процесі. *Рідна школа*. 2005. №7. С. 55–58.
5. Порубльова В. Ігрові технології в навчальному процесі. *Сучасна школа України*. 2011. №10. С. 25–36.

ІГРИ ЯК МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ

Анастасія Міронова

**студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Олена Пуш,
старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.**

Досліджено проблему застосування ігор як засобу формування позитивної мотивації здобувачів початкової освіти.

Дуже важливою складовою освітнього процесу є мотивація. Для здобувачів освіти початкової школи мотивація є основною рушійною силою учіння. Проблема мотивації учіння молодших школярів є важлива та актуальна оскільки впливає на результативність освітнього процесу. Освітній процес без мотивації не дасть бажаного результату.

Проблема мотивації учіння молодших школярів була предметом дослідження багатьох вчених, зокрема у таких аспектах:

- а) мотивація учіння та її вплив на успішність засвоєння навчальної інформації (А. Маркова, Н. Морозова, Л. Славина та ін.);
- б) дидактичні передумови формування мотивації учіння молодших школярів (О. Вербицький, М. Кларін, Г. Ляпіна, О. Пуш та ін.);
- в) класифікація мотивів учіння (П. Якобсон, М. Морозов, С. Рубінштейн та ін.);
- г) вплив ігор на мотивацію учіння (В. Шаталов та ін.).

Вчені по-різному трактують поняття «мотиву» та «мотивації». Наприклад, О. Леонтьєв трактує поняття «мотив» як психічне утворення, реальний, або уявний, предмет потреби, який спонукає й спрямовує на себе діяльність.

К. Платонов трактував поняття «мотивації» як сукупність мотивів. М. Магомедов-Емінов вважав що «мотивація» – спонукання, що зумовлює активність організму і визначає його спрямованість. І. Джидарьян стверджував що цим поняття слід називати процес дії мотиву і механізм, що визначає виникнення, напрям і способи здійснення конкретних форм діяльності, а В. Вілюнас вважав що це сукупна система процесів, що відповідають за спонукання і діяльність. Л. Виготський стверджував що це психічна система, тобто особливий вид психічних процесів, що регулюють діяльність.

С. Рубінштейн вважав що поняття «мотивація» трактується як детермінація діяльності зсередини особистості. Найбільш прийнятним, на нашу думку, є трактування М. Магомедова-Емінова.

Серед безлічі варіантів мотивації які існують у сьогоденні доволі актуальними є ігри. Навчання через гру є набагато ефективнішим і цікавішим ніж звичайне, буденне. Ігри є різних типів, як ігри в яких задіяний цілий клас так і ігри в яких задіяна кожна дитина окремо. Ігрова діяльність збільшує продуктивність роботи дітей на уроках, робить банальні уроки більш цікавими.

Аналізуючи поведінку дітей у початковій школі можна сміливо сказати що абстрагуватись у школі дітям порівняно із закладом дошкільної освіти дуже важко, і майже весь свій вільний час діти приділяють іграм. Порівняно з попередніми програмами в НУШ навчання проводиться в основному через гру, яка має

бути обов'язковою складовою освітнього процесу. Це дозволяє дитині навчатись не виходячи із зони комфорту і в доступному, зрозумілому для них виді.

Раніше, за попередньої програми в дітей була переважно зовнішня мотивація, тобто отримати хороший бал, не розчарувати батьків. За програми НУШ в дітей діє навпаки внутрішня мотивація, діти навчаються заради гри, заради емоцій, цілі та мети поставленої в грі.

Видатний педагог В. Сухомлинський якось казав « Навчайте граючись, а граючись навчайте». Дане висловлювання стало ніби девізом НУШ, та порадою усім педагогам.

Доволі багато різних педагогів говорили про ігри в освітньому процесі. Наприклад, видатний педагог К. Ушинський стверджував, що дитина пізнає світ саме через ігри.

Дедалі більшу популярність в сучасному освітньому процесі набувають мотиваційні ігри-додатки для смартфонів. Наприклад, на уроці математики під час закріпленні теми: «Таблиця множення», вчителі можуть використовувати додатки-ігри на знаходження добутку та частки. Яскравим прикладом таких додатків може слугувати додаток to learn. На нашу думку вчителі повинні «іти в ногу» з часом і використовувати в своїй методиці сучасні технології та різні додатки. Це дозволить вчителю додатково змотивувати дітей, бути ближчим до них та виключити появу проблеми не розуміння різних поколінь яка наразі існує.

Мотивація учіння молодших школярів на сучасному етапі залежить від здатності вчителя використовувати в освітньому процесі комплекс дидактичних ігор. Дидактичні ігри виступають не лише своєрідною мотивацією, вони сприяють вивченню, закріпленню, повторенню, контролю і систематизації навчального матеріалу та різносторонньому розвитку особистості.

Гра у своїй природі є невимушеною діяльністю в процесі якої можна побачити ті чи інші зародки здібностей у дітей і в свою чергу спрямовувати дитину в потрібному напрямку для розвитку цих здібностей. В процесі таких ігор діти приміряють на себе ті чи інші соціальні ролі, навчаються організації своєї діяльності та роботи в колективі. Дидактичні ігри поділяються на: словесні, з іграшками, настільно-друковані.

У сучасній школі вчителі дедалі більше застосовують технології у своїй методиці. Це дає змогу розвивати в здобувачів освіти інноваційну компетентність. Комп'ютери, інтерактивні дошки, мультимедійні презентації, відеоматеріали та інше. На нашу думку, технології можуть слугувати учителю в освітньому процесі. Наприклад, звичайні комп'ютерні ігри на подоби «Знайди відмінності» або «Знайди фігуру» значно полегшують процес навчання, викликають у дітей цікавість а також розвивають у дітей увагу. Адже по суті це та ж сама гра яка викликає у них такий жвавий інтерес. Ці ігри дозволяють в непрямій формі формувати позитивні мотиви учіння молодшого школяра.

Отже, з усього вище сказаного можна зробити висновки що, ігри в будь-якому своєму роді завжди були і є дітям цікаві, вони краще за будь-який інший метод навчання стимулюють навчальну діяльність здобувачів освіти. Завдання вчителя на цьому етапі розвитку здобувачів освіти зацікавити дітей навчанням, викликати інтерес до пізнання. І цьому активно сприяє метод гри, який дозволяє навчати дітей в ненав'язливій формі, збільшує потенційні можливості досягнень здобувачів освіти у навчанні, формує пізнавальний інтерес, виступає своєрідним заохоченням до освітнього процесу.

Література та джерела

1. Саюк В. Історико-педагогічний аналіз використання гри у навчальному процесі. *Рідна школа*. 2005. №7. С. 50–52.
2. Гончаренко Н. Ігрові зони для першокласників. *Відкритий урок*. 2013. №4. С. 55–58.
3. Гарасенко Г. Ї величність гра. *Учитель початкової школи*. 2012. № 2. С. 36–39.
4. Копачинська Т., Іванова Т. Ігри з молодшими школярами. *Початкова школа*. 2018. №12. С. 23–40.
5. Кучерова Г. Педагогічні ігри. *Завуч*. 2019. №11. С. 66–76.
6. Порубльова В. Ігрові технології в навчальному процесі. *Сучасна школа України*. 2011. №10. С. 25–36.

ТРАДИЦІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ СОЛОМ'ЯНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

Світлана Мокан

магістрантка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта педагогічного факультету

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник – Михайло Гнатюк,

доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти, к. м-ва

Розкрито традиції виготовлення солом'яних виробів на Волині. Подано відомості з історії, технік і технологій різновидів, про визнаних майстрів, зокрема основні періоди життя і творчості художниці-педагога Марії Василівни Кравчук.

Народні художні ремесла в Україні розвинулися в регіонах, де є відповідні матеріали (дерево, глина, солома). Поширення злакових культур, доступність і простота обробки соломи сприяє розвитку цього давнього і оригінального виду ремесла. Цей природний матеріал з давніх-давен є у пошані в усіх хліборобських народів. Житню, пшеничну, вівсяну солому згодовували як корм тваринам, нею пошивали, утеплювали хати, стелили постіль, з неї плели мати, головні убори, виготовляли ляльки, обереги. Солома завжди була незамінним матеріалом для прикрас і обрядової атрибутики на всій території України, особливо на Поліссі. Заготовлена в період дозрівання, вона добре піддається формуванню. Свого часу існували навчальні майстерні і спеціальні школи, в яких навчали плести кошики, решета, капелюхи, іграшки, дідухи та інші вироби: сумки, меблі, рамки – практичного застосування.

Окремо зупинимося на саморобних дитячих іграшках, які побутували в українських родинах з прадавніх віків. Їх прості образи виховували в дітей людяність, доброту і відкритість. Ляльки з соломи дарували молодятam на весілля, бо вони символізують родючість землі і будуть сприяти народженню дітей. Подібні твори мали умовний стилізований образ, який вірили відганяє злих духів і набуває радше символічного значення. Солом'яні ляльки побутували в селах і здебільшого не були доступні дітям з міста, на відміну від дерев'яних чи керамічних. Їх виготовлення і поширення пов'язане із сільським укладом життя та селянським побутом[3, с. 83–84].

Серед виробів з соломи вирізняються головні убори, яких називають по-різному: капелюхи, брилі, крисані. Для їх виготовлення використовують солому різних злакових культур, особливо житню, заготовлену в період молочно-воскової стиглості (коли стебла досягають найбільшої довжини і колір їх міняється від зеленого до золотисто-жовтого) висушену і зв'язану у невеликі снопи. А далі зібравшись довгими зимовими вечорами разом плели стрічку. Досвідчені майстри за два-три вечори виплітали їх завдовжки 25-30 метрів, з якої шивали капелюхи чи інші вироби.

Технік плетіння існує декілька, проте найбільш поширені є чотирьох кінцеве «пряме» і «зубком», інколи складніше, п'яти- або семи- кінцеве. Наймовірно цікавим, корисним і доступним заняттям це художнє ремесло для сільських дітей, особливо під час випасання худоби. Воно сприяє розвиткові винахідливості і фантазії, і до того ж виготовляючи різні вжиткові речі: сумки, капелюхи, іграшки, навіть капці-солом'янки, діти вчаться цінувати працю батьків та дорослих. На жаль це давнє слов'янське художнє ремесло в сучасний вік нових технологій відживає разом з людьми, які ним професійно займалися. Зарадити справі можуть організовані гуртки, студії, які ведуть фахівці в школах і клубах. Там діти засвоюють технологію виготовлення виробів, вивчають види робіт дотримуючись принципу від простого до складного. Подібні заняття мають важливе виховне значення і доступні широкому загалу. Для виготовлення виробів не потрібно дорогих верстатів, інструментів чи матеріалів. Засвоюючи основи художнього ремесла діти прилучаються до витоків, традицій, історії, які сприяють розвитку естетичних смаків, уяви, фантазії та інших творчих здібностей.

Солому, як матеріал у своїй роботі використовував художник Олександр Саєнко з Києва, який створив чимало монументальних панно і декоративних композицій в техніці аплікації. Його твори, а це сюжетні, орнаментальні стилізовані зображення людей, тварин, птахів, рослинності виконані з чуттям міри і пропорцій стали кращими зразками декоративно-прикладного мистецтва України. Справу батька продовжила дочка – художниця Ніна Саєнко, яка використовує як традиційні для народного мистецтва зображення «дерева життя», «вазону», птахів, орнаментів так і відома новими знахідками. Її роботи на виставках відзначаються вишуканим малюнком, досконалою композицією, бездоганною технікою виконання.

Професійні художники, вчителі: Марія Кравчук, Ніна Денисюк, Оксана Денисюк з Волині детально вивчили народні традиції свого краю і практично спеціалізуються в різних видах робіт з соломи. Особливо їм вдаються жіночі фігури (ляльки-берегині), віночки, олені, коні, різдвяні дідухи, павуки – витвори, які мають обрядове значення, а також різні плетені і прошиті вжиткові речі: капелюхи (брилі), обручі, цукерниці, дзвіночки, квіти. Волинську іграшку в етнокультурному вихованні дітей дошкільного віку досліджує Алла Бубін, яка поряд з регіональними особливостями використання матеріалів (дерева, глини, соломи) висвітлює їх минуле і сучасне[1].

Кравчук Марія Василівна – член Національної спілки майстрів народного мистецтва (2000), Відмінник освіти (2004), лауреат Волинської мистецької премії імені Йова Кондзелевича (2005), Заслужений майстер народної творчості України (2006)[2, 4]. Народилася 22 січня 1954 року у місті Прокоп'євську Кемеровської області, куди була вислана її родина. Згодом батьки повернулися в рідне село Туличів Турійського району Волинської області. В сусідньому селі Купичеві закінчила середню школу. Мрія дитинства М. Кравчук стати художником почала збуватися, коли у 1972–1976р. навчалася у Львівському училищі прикладного мистецтва імені Івана Труша. Численні музеї, картинні галереї, органічні зали, бібліотеки, парки, трамвайні лінії, пішохідні алеї, переходи гармонійно поєднанні з рельєфом місцевості, все це справило неймовірне враження на молодих студентів-художників.

Трудову і творчу діяльність М. Кравчук почала художником-оформлювачем у колгоспі, продовжила в районному відділі зв'язку, а з 1984 як вчитель образотворчого мистецтва в Купичівській загальноосвітній школі. Водночас в 1990 році закінчила художньо-графічний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаника. Маючи значний життєвий досвід і творчу вдачу Марія Кравчук відрізнялася серед своїх одногрупників фаховою підготовкою. Але найкраще вона розкрила свій творчий потенціал у простому натуральному матеріалі – соломі, яку майстриня любить, відчуває і вкладає в неї свою душу.

Людина непростой долі, але щасливої, оскільки виросла у великій родині, в рідному селі, на Батьківщині, серед розвою народного мистецтва: вишивки, ткацтва. Баба Мотруна, тітки Надя і Маня вважалися кращими майстрами, виготовляли шерстяні рядна, полотняні рушники, добре знали весільний обряд і гарно співали. Отож, перші знання, вміння і навички з мистецтва Марія Кравчук отримала від найдорожчих людей. Для неї жито її життя, оберег і матеріал для творчості. Вона не простий ремісник, а митець-філософ. М. Кравчук виготовляє обереги, дуже схожі за формою на звичайні снопи, зав'язані і сплетені з різних видів злакових культур: трав і квітів. Часто останній сніп селяни в'язали у вигляді якоїсь тварини чи птаха (вовка, зайця, півня) цим самим вірили, що виганяють з поля дух хліба, перевтіленого в певний образ. Особливим різновидом її різдвяних прикрас, які здебільшого традиційно були поширені в сільській місцевості є об'ємно просторові композиції – «павуки», образи космічної матерії у формі ромбів та пірамід.

Художниця організувала ряд персональних виставок: «Солом'яні дідухи», «Житне перевесло» в містах Луцьку, Червонограді, Острозі, Нетешині, Івано-Франківську, Києві, Сочі, селі Колодяжному. Двічі була учасником міжнародних фестивалів: у Мінську, де працювала поряд з майстрами Англії, Америки, Нідерландів, Канади, Бельгії, Польщі, Росії, Білорусії та 2001 року відвідала США, Каліфорнію, де проводився міжнародний фестиваль солом'яних масок на тему «Міфи і легенди». Маска Марії Кравчук «Мавки» отримала першу премію і знаходиться там на виставці. Майстриня представляла народне мистецтво України на міжнародній виставці ЕКСПО в м. Нагойя (Японія), де дивувала численних глядачів художньою майстерністю і технічною вправністю. У школі організувала студію «Житечко», завданням якої є прививати любов до праці, художнього ремесла таким доступним матеріалом, як солома, виховувати та вчити жити в гармонії з природою і самим собою. Творчі навички роботи Марія Кравчук привила своїм синам, які є продовжувачами її справи. Про творчість майстрині Волинське обласне телебачення створило телефільм «Життя – мов житечко», де висвітлено її творчість.

Література та джерела

1. Бубін А. Волинська народна іграшка в етнокультурному вихованні дітей дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка*. Вип. XXVIII-XXIX. Івано-Франківськ, 2009. С. 7–11.
2. Гнатюк М. Золоте жито Марії Кравчук. *Мистецтво в сучасній школі: проблеми, пошуки* : збір. наук. праць / за ред. проф. М. В. Вовка. Івано-Франківськ : В-во ПНУ, 2011. Вип. 5. С. 35–41.
3. Гнатюк М. В. Українська народна іграшка як засіб художньо-естетичного, трудового і національного виховання. *Гірська школа Українських Карпат* : наук. фах. вид-ня з пед. наук. Івано-Франківськ, 2017. № 17. С. 81–90.
4. Кух Л. Казка із соломи. *Наш університет*. 20 квіт. 2010. Ч. 4. С. 15.

КОЗАЦЬКЕ ХАРАКТЕРНИЦТВО

Володимир Мороз

студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.*

Вивчено явище характерництва серед запорізьких козаків. З'ясовано традиції українського характерництва як духовної культури.

Характерництво запорозьких козаків – явище, овіяне народними легендами й оспіване піснями, завжди сприймається у народній творчості як щось утаємничене, сакральне. Народні легенди приписують козакам-характерникам надлюдські якості, надзвичайні можливості, порівнюючи характерників з чаклунами [2, с. 15].

Д. Яворницький у праці «Історія запорозьких козаків» подав відомості про характерників, наслідуючи фольклорну традицію. Зокрема, історик написав про невразливість козаків-характерників до вогню, води та зброї, уміння застосовувати психологічний вплив на ворога, розповсюджуючи чутки і небилиці про їхню надлюдську силу [4, с. 236]. Він також зауважив, що козаки-характерники могли досить довго знаходитися під водою і навіть якийсь час жити на дні річок, бачити на недосяжні для інших відстані, володіли магічно-чаклунськими здібностями – перекидатися й перетворювати інших людей на тварин, птахів і рослин тощо [4, с. 236]. Крім того, козаки-характерники знаходили вихід із будь-яких скрутних ситуацій: «ловили ворожі кулі», «силою своїх галдовницьких слів примушували бусурманів рубати один одного», «виходили сухими з води», жили дуже довго [3, с. 331–333; 519, с. 59].

Козак-характерник, також козак-химородник, козак-галдовник або козак-заморочник – назва віщуна, чаклуна на Запорозькій Січі. Займався не лише яснобаченням, але й лікуванням поранених козаків, їх психотерапією та психофізичною підготовкою. Характерник – своєрідний духовний наставник, якого козаки шанували і дещо побоювались, хранитель традицій і таємниць бойового мистецтва запорозького козацтва. За переказами, кошовий запорожців І. Сірко, якого обирали на цю посаду протягом 24 років, був відомим козацьким характерником. Із часом поняття «козак-характерник» надійно увійшло до наукового обігу. Перші згадки про характерників датовані XIX століттям у творах українських літераторів [1].

Найвідомішим козаком-характерником називають Мамаю – ідеалізований образ козака-мандрівника, воїна, мудреця, казкаря і характерника в одній особі. Також, за переказами, майже всі козацькі гетьмани, кошові отамани та відомі полковники були характерниками. Серед них – Остап Дашкевич, Дмитро Байда-Вишневецький, Іван Підкова, Самійло Кішка, Северин Наливайко, Петро Сагайдачний, Максим Кривоніс, Іван Богун, Данило Нечай і найбільший характерник з них – Іван Сірко. За час свого отаманування – з 1659 по 1680 роки – Сірко брав участь у понад 100 битвах і не мав жодної поразки. Козаки вірили, що він знає наперед про те, хто з ним збирається воювати, що під час бою може перекинутися на хорта, вовка чи яструба або заклясти вороже

військо. Османський султан видав фірман (указ) про моління в мечетях на загибель Сірка.

Існує легенда, що козаки 5 років не ховали Сірка після його смерті, возили його тіло із собою у походи і були переконані, що він і мертвий наводить страх на ворогів і допомагає їх перемагати. А згодом – відрізали його праву руку, з нею ходили на війну і за необхідності виставляли її наперед, приказуючи: «Стій, душа й рука Сіркові з нами!»

Масово чаклуни-характерники вперше були застосовані козацькими воєначальниками під час оборони Говтви від коронного війська у квітні 1638 року, капелан якого Шимон Окольський згадував: «Тисячами посадили на валах людей, гармату розложили на шанці, сотнями обсадили башти і брами, по високих дахах розсадили чарівниць і чарівників, аби слідкували звідти і чинили замовлення на добру стрільбу, повітря і вогонь».

За повір'ями, характерники були сильними чаклунами, серед здібностей яких – вміння зупиняти кров, заговорювати біль, ловити кулі голими руками, ходити по воді та вогню, годинами перебувати під водою, ставати невидимим, гіпнозувати, з'являтися у кількох місцях водночас та викликати панічний жах у ворогів, що спричиняло панічну втечу їх з поля бою. Також такі козаки могли бачити майбутнє, події, що відбувалися за сотні кілометрів в інших краях, впливали на свідомість людей, неживу природу, лікували смертельні рани (навіть ставили на ноги мертвих!), знаходили скарби, виходили сухими з води («на Дніпрі войлок прокладуть і йдуть»). Уміли характерники і керувати погодою – розганяти хмари або, навпаки, накликати дощ. Сильний дощ міг зволожити порох, що робило вогнепальну зброю непотрібною. Також дощ міг перетворити поле бою на болото, в якому грузла важкоозброєна кіннота суперника [1].

Історик А. Скальковський описував характерників як таких чарівників, «що їх жодна вогненна зброя, ні куля, ні гармата умертвити не може», а за необхідності вони могли зачарувати будь-яких сторожів чи вартових так, що «ніхто з них не почує і не побачить жодного козака... і тоді вже вони беруть що хочуть, і повертаються в Січ». Письменник А. Чайковський описував характерника як «надчоловіка, котрого куля не бере і котрий самого чортяку вміє окульбачити і заставити собі служити». М. Костомаров трактував характерника, як «чародія, якого не брала куля». Історик В. Голобуцький писав, що характерники були «замовлені від кулі і шаблі» [1].

За легендою, характерників «ніколи не ховали попи, а ховали їх запорожці по-своєму». Також вірили, що характерника можна було вбити лише срібною кулею в серце – тому вони нерідко першими йшли в бій.

Як розповідають легенди, декотрим характерникам після смерті забивали в груди кілок, щоб вони не вставали. Однак найпоширенішим похованням характерників було поховання лицем донизу. Цей звичай зберігся ще зі скіфських часів. Як стверджує історик С. Бессонова, таким чином хоронили «небезпечних людей-чаклунів, тобто осіб, чиє посмертне відродження було небажаним. Для того їх обертали обличчям вниз, щоб сонце не торкнулось їх своїм животворним промінням». Одне з таких поховань козака-характерника було розкопано в 1936 році біля села Архангельське. Козак лежав у дубовій труні, зробленій без жодного цвяха, лицем донизу; одягнений був в червоні шаровари і синій жупан, підперезаний зеленим поясом, а за поясом мав пляшку горілки, запечатану сургучем. Офіційна церква звинувачувала характерників у чаклунстві [1].

Одним із найсильніших характерників вважали і козака Васюринського. Дмитро Яворницький в 1892 році у своїй «Історії запорізьких козаків» писав, що «то був такий силач, що коли він причащався, то четверо чоловік мусило підтримувати священика, щоб той не впав від одного подмуху богатиря, бо тільки-но він дихне, як від того подиху людина падала з ніг. А коли руйнували Січ, то там був такий силач, що одним подихом міг убити людину» [4]. Батько гетьмана Івана Підкови – молдавський господар Іван Воде Лютий на прізвисько «Витязь», мав таку богатирську силу, що сам під Кагулом тягнув важку гармату, яку зазвичай тягнули 12 коней.

Також Д. Яворницький описував характерників як таких, «котрих ні вода, ні шабля, ні звичайна куля, крім срібної, не брали. Такі «характерники» могли відмикати замки без ключів, плавати човном по підлозі, як по морських хвилях, переправлятися через ріки на повстині чи рогожі, брати голими руками розпечені ядра, бачити на кілька верстов навколо себе за допомогою особливих «верцадел», жити на дні ріки, залазити й вилазити з міцно зав'язаних чи навіть зашитих мішків, «перекидатися» на котів, перетворювати людей на куці, вершників на птахів, залазити у звичайне відро й пливти в ньому під водою сотні і тисячі верстов» [4].

Отже, в Україні існувала потужна сакральна традиція психофізичного і психоенергетичного розвитку людини – «характерництво» [2, с. 28].

Література та джерела

1. Козак-характерник. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 13.02.2021.).
2. Притула О. Л. Характерництво запорозьких козаків як легендарна і сакральна сторінка історії українського народу: від минулого до сучасності. *Краєзнавство Запоріжжя*. 2017. № 4. С. 15–29.
3. Супруненко В. П. Ми – українці : енциклопедія українознавства: в 2 кн. Кн. 1. Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 1999. 412 с.
4. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. У 3 т. Т. 1. Київ: Наук. думка, 1990. 592 с.

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Діана Мороз

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Ольга Фаст,

викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н., доцент

Подається аналітичний огляд наукових джерел з проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів. Стисло розкривається специфіка організації дослідницької діяльності учнів, розвитку їх спостережливості.

Актуальною освітньою проблемою сьогодення є питання формування дослідницьких умінь молодших школярів, оскільки саме сформовані дослідницькі уміння свідчать про готовність особистості здійснювати дослідницьку діяльність та сприяють творчому застосуванню знань на практиці. Про важливість навчально-дослідницької діяльності учнів та якісне її проведення неодноразово йдеться в нормативно-правових документах, серед яких Закон України «Про освіту» (2017 р.), Концепція «Нова українська школа» (2018 р.) та ін.

Нині у психолого-педагогічній літературі немає чіткого розмежування понять «дослідницька» і «навчально-дослідницька діяльність» та однозначного трактування поняття «дослідницькі уміння». Учені О. Анісімова, Г. Артемчук, В. Гнедашева, Л. Левченко, В. Маскін, В. Романчиков, В. Сіденко, Г. Цехмістрова, Л. Шевченко дослідницьку діяльність учнів іноді називають науково-дослідницькою;

А. Карлашук, С. Коршунов, І. Кравцова, Н. Недодатко, І. Усачова – навчально-дослідницькою; В. Смагін – експериментально-дослідницькою [1, с. 131].

Деякі науковці (І. Кравцова, Н. Недодатко, О. Павленко та ін.) наголошують на неправомірності та недоцільності використання терміна «науковість» стосовно учнівських досліджень, оскільки наявні принципи відмінності порівняно зі справжнім науковим дослідженням. У школі досліджують такі проблеми, рішення яких спеціалістам давно відомі, тому діяльність школярів навчально-дослідницька, адже вона є різновидом навчальної діяльності, з одного боку, та складовою частиною дослідницької діяльності – з іншого. У свою чергу, дослідницька діяльність спрямована на виробництво принципово нових знань про природу, суспільство і процеси мислення. Інструментом вироблення знань є мислення людини [1, с. 132].

Починаючи з початкових класів, діти повинні оволодівати досвідом творчої дослідницької діяльності, яка завжди пов'язана з виникненням і розв'язанням навчальної проблеми. Особливість дослідницької діяльності полягає в тому, що вона не має точного опису системи дій у кожній конкретній ситуації. Спосіб діяльності необхідно знайти самостійно. Для організації цього способу засвоєння вчитель повинен конструювати проблеми, включати їх у контекст знань, які вивчаються, керувати, спрямовувати процес розв'язання проблем. Обмеження навчального процесу участю дітей тільки в частковому розв'язанні дослідницьких задач не веде до формування умінь досліджувати й розв'язувати цілісні проблеми, якими вони не були б простими. Цю функцію покликаний виконувати дослідницький метод. У практиці роботи школи він часто пов'язується з усіма практичними діями учнів і, зокрема, виконанням дослідів.

Активізувати пізнавальну діяльність учнів, забезпечити рух думки від невідомого до відомого, поглибити знання та підготувати до сприйняття нових, розвивати спостережливість, мислення можна за допомогою цілеспрямованої дослідницької роботи.

Навчальний дослід – це елементарний навчальний експеримент. Він, як і спостереження, є одним із важливих методів пізнання, накопичення чуттєвого досвіду. Інформація, здобута таким шляхом, є основою певних теоретичних висновків, узагальнень, встановлення закономірностей або підтвердження вже засвоєних. Якщо у процесі спостереження сприймаються тільки зовнішні ознаки й властивості предметів та явищ, то за допомогою дослідів відбувається більш глибоке пізнання.

Дослід дає змогу відтворити явище, або процес у спеціально створених умовах, простежити за його ходом, побачити ті ознаки, які у природі сприйняти безпосередньо неможливо. Специфіка дослідів полягає у тому, що «він дозволяє отримати явище в «чистому вигляді», а саме: уникнути впливу побічних факторів. Дозволяє досліджувати його в різних умовах, припиняти дослідний процес на будь-якій стадії і повторювати необхідну кількість разів, вивчати предмет більш ретельно, ділити його на частини, виділяти те, що цікавить. Таким чином досягається глибина дослідження суті явищ і законів природи, підвищується обґрунтованість висновків, які можуть бути зроблені на основі експерименту» [2, с. 90].

Необхідність проведення дослідів у початкових класах зумовлена насамперед тим, що діти мають недостатній чуттєвий досвід, а більшість природознавчих уявлень і елементарних понять формується тільки на його основі. Це стосується тієї частини змісту, засвоєння якої іншими методами буде неефективним. Зокрема: 1. Ознак і властивостей об'єктів, які безпосередньо чуттєво не сприймаються. 2. Причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами та функціональних залежностей між їх величинами.

У дослід повинні входити і формулювання припущення (гіпотези), і практичні дії з об'єктом, і спостереження за його змінами, і спроба відразу ж встановити причинно-наслідкові зв'язки і зробити технологічний прогноз. Очевидно, що для першокласника усвідомлено включитися в кожен елемент такої діяльності досить складно. Саме тому в першому класі ми не проводимо повномасштабні дослідів, але в спостереження включаємо елементи практичних дій, властиві дослідів, – наприклад, розглядання в лупу структури паперу. У даному випадку дитина «перевіряє» інформацію вчителя. Самим «перевірочним діям» передують незвичайно цікава для дитини гра з лупою. Дітям можна сказати, що це – «магічне око», яке бачить краще, ніж наше. А щоб перевірити його дію, нехай діти розглянуть через нього папір, або попрацюють в парах: дуже цікаво розглядати в лупу губи, вії сусіда по парті. І все це для того, щоб потім сказати, що такого «новенького» побачило «магічне око» і коли воно бачить краще: якщо його дуже близько наблизити до того, що розглядаєш, чи все-таки трішки відсторонитися подалі. В результаті такої гри дитина методом проб і помилок точно визначить потрібну відстань від лупи до об'єкта.

Пізнавальна діяльність, що становить ядро, логічну основу виконуваних дітьми спостережень, дослідів та лабораторних робіт, по-справжньому зацікавлює учнів та приносить найбільшу користь тільки в тому випадку, коли діти достатньо чітко уявляють практичний зміст дослідження поставлених питань. Зв'язок з життям, із конкретною працею дітей, спираючись на їх набутий трудовий досвід та здобування нових понять, необхідних для успішного виконання навчальних завдань, – важливі умови ефективності проведення дітьми найпростіших досліджень, спостережень та дослідів [3, с. 44].

Із цього приводу В. Сухомлинський писав: «Я ставив за мету залишити в пам'яті дітей уявлення. Уявлення – це повітря, на якому тримаються крила думки. Я намагався дійти до того, щоб процеси мислення

протікали в голові дитини на основі живих, яскравих, образних уявлень, щоб діти, спостерігаючи навколишній світ, встановлювали причини та наслідки явищ, порівнювали якості та ознаки речей» [4, с. 15].

Отже, мистецтву спостерігати і при цьому бачити те, що потрібно, і так, як потрібно, дітей потрібно вчити і вчити постійно, систематично. Вчити бачити – значить вміти виділяти в предметі, явищі, процесі, який спостерігається, основне, характерне, чи нове для того, хто спостерігає, раніше необізнане чи залишене поза увагою. Дуже важливо вчити молодших школярів не тільки вміти бачити, але й умінню ставити певні задачі проведеним спостереженням, вміти організувати найпростіші, доступні для проведення досліди, робити із своїх спостережень висновки, та використовувати їх в процесі праці.

Література та джерела

1. Будник С. В. Навчально-дослідницькі уміння: сутнісно-структурний аналіз. *Професійна освіта*. 2013. №7. С. 130–133.
2. Котелянець Н. В. Дослідницька діяльність на уроках трудового навчання – джерело формування спостережливості молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 5. С. 88–95.
3. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2012. №1. С. 41–49.
4. Сухомлинский В. А. Триста страниц Книги Природы. *Начальная школа*. 1985. № 1. С. 15.

ПЕРШІ ПУБЛІКАЦІЇ ЛИСТІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Катерина Москалюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Тамара Бойко,

викладач-методист циклової комісії словесних дисциплін

Подано виклад історії збирання і видання епістолярної спадщини Лесі Українки. Згадані листи були доступні лише окремим фахівцям, друкувалися в державних видавництвах, потрапили до бібліотек і книгарень. На жаль, частина епістолярію Лесі Українки втрачена.

Історія публікацій листів Лесі Українки сягає 1911 року, коли ще за життя письменниці в книзі «Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)» було надруковано три листи поетеси від 1895 року – 23.02.1895, 29.03.1895, квітень 1895. Проте лише від 1923, через 12 років, в Україні почали з’являтися в пресі кореспонденції Лесі Українки та поодинокі журнальні коментарі до них. Уже на початку 20-х років ХХ ст. спостерігався чималий інтерес до життя і творчості письменниці, однак за десять років після її смерті ніяких серйозних кроків з метою популяризації поетичної спадщини Лесі Українки чи вивчення її біографії не було зроблено.

Епістолярна спадщина поетеси залишалася розпорошеною довго, попри неодноразові заклики вчених звернути на це увагу. Науковці чудово розуміли весь її потенціал, а також те, що в даному випадку час – ворог. Уже перші публікації листів Лесі Українки сколихнули наукову громадськість. У відгуках читаємо:

«Тематика в них глибока й здебільш торкається загальних справ, спосіб писання живий і цікавий, стиль часто переходить у поетичний. Поетка пише про справи суспільні, національні і літературні, що не може нас не цікавити».

«Це пребагатий матеріал, що не лише знайомить нас із письменницею, але й кидає світло на різні сторінки тодішнього громадського життя. Листи Лесі Українки є й літературними творами».

Процес збирання епістолярної спадщини поетеси: знахідки і втрати.

Уведення в науковий обіг епістолярію Лесі Українки давало «можливість значно розширити уявлення українців про багатогранну постать поетеси, хоча несистематичний, часто випадковий характер публікацій не міг не хвилювати її рідних, друзів, зокрема сестру Ольгу Косач-Кривинюк, яка писала: «Мене мучила найбільше думка, як удасться мені врятувати материні й Лесині архіви (краще сказати, ті частки їх, що якимось чудом врятувалися досі. Бо скільки ж із них загинуло!)».

Після смерті Лесі Українки значна частина її творчої спадщини опинилася в Ольги та Михайла Кривинюків. Саме їм поетеса довіряла в останні роки свого «кочового життя» все те, що не могла, із суто об’єктивних причин, возити з собою горами Грузії та пісками Єгипту, – рукописи. Письменниця знала напевно: Ольга – та людина, котра збереже їх якнайкраще.

Однак архів поетеси після її смерті все одно розпорошився. Серед імовірних місць зберігання листів письменниці називаємо Зелений Гай, Лоцманську Кам’янку, Колодяжне, Кутаїсі, Київ, Львів, Чернівці,

Чернівці, Мінськ, Одесу, Звенигородку тощо. Зважаючи на історичні події, що відбувалися на території сучасної України 1917–1920 рр., важко було вберегти навіть ту частину рукописної спадщини Лесі Українки, що належала Косачам. Так, наприклад, 1919 року, будинок Кривинюків у Лоцманській Кам'янці пограбували. А вже 1920 року в Гадячі заарештовано Олену Пчілку, у домі якої, власне, зберігалася чи не найбільша частина епістолярної спадщини Лесі Українки – її листи до батьків, бабусі, брата Михайла.

Завдяки своєчасним турботам та винятковій самовідданості Ользі Косач-Кривинюк вдалося зібрати чималу частину матеріалів Лесі Українки. Серед них - копії кореспонденцій до родини Драгоманових – Михайла Петровича та Людмили Михайлівни, їхніх доньок.

Не менш трагічною є доля листів Лесі Українки до чоловіка - Климента Васильовича Квітки. За роки спільного проживання подружжя неодноразово розлучалося з різних причин – лікування, службові справи, поїздки до рідних. Листів, звичайно, було написано чимало, однак відомою залишається й позиція самої Лесі Українки щодо її приватних кореспонденцій, вивчення біографії.

Справді, про долю кореспонденцій Лесі Українки, які могли зберігатись у Климента Квітки, нічого не відомо. Можливо, їх забрали представники органів НКВС у лютому 1933 року, під час арешту Квітки. У помешканні звинуваченого в контрреволюційній діяльності чоловіка Лесі Українки проводили обшук. Невдовзі Квітку звільнили, після чого він переїхав до Москви.

Трагічною можна вважати й долю кореспонденцій Лесі Українки до багатьох інших адресатів. Так, наприклад, у спогадах про письменника Нестора Гамбарашвілі зазначено: «Були в мене листи від Лесі Українки, особливо за літо 1896 р., коли я проводив канікули у батька в Горі, а Леся Українка була в Ковелі. На превеликий жаль, листи ці пропали під час громадянської війни на Північному Кавказі, де я був у той час». Очевидно, жваво листувалася поетеса з Сергієм Мержинським, особливо близькою їй людиною, однак ця частина спадщини письменниці теж залишилася для науковців невідомою.

Втраченими можна, на нашу думку, вважати листи Лесі Українки до Віталія Боровика, Аркадія Верзилова, Наталії Дорошенко, Василя Завілейського, Наталії Косач, Антона Ляхоцького, Федора Матушевського, Марії Приселкової, Максима Славинського, окремі кореспонденції яких до письменниці збереглися в Слов'янській бібліотеці Праги. Серед втрачених – листи Лесі Українки до О. Судовщикової-Косач, М. Биковської-Беляєвої, І. Стешенка, П. Тучапського, С. Френкеля, Т. Окуневського, І. Герасимовича, Р. Яросевича, В. Будзиновського, Є. Пігуляк.

Дуже часто науковці натрапляли лише на один-два листи з чималої колекції кореспонденцій Лесі Українки до когось з її адресатів, як це було з листами поетеси до М. М. Коцюбинського, три з яких 1924 року подав до друку М. Зеров.

Проте серед найбільших втрат – листи Лесі Українки до Агатангела Кримського, з великого масиву, яких збереглося на сьогодні лише декілька кореспонденцій (12-томне зібрання подає цифру 10, вказуючи на Відділ рукописів Інституту літератури як на основне місце зберігання; протягом тривалого часу деякі з них там значилися як листи Лесі Українки до невідомої особи). Про свої взаємини з письменницею Агатангел Юхимович згадував: «Ми були близькими друзями протягом багатьох років, до останнього дня життя Лесі Українки. Вона довіряла мені свої твори раніше, ніж друкувати їх». Можна лише припускати, якої ваги було таке листування. Однак загалом доля цих кореспонденцій пов'язана з долею самого адресата. Арешт видатного українського вченого, письменника, знавця культури й мов східних народів Агатангела Кримського спричинив розпорошення його архіву. У ньому зберігалися й листи Лесі Українки. Після Другої світової війни відділ рукописів та текстології розшукував архів Кримського у місті Звенигородці, у мешканців будинку, де жив колись Агатангел Юхимович.

Доля листів Лесі Українки значною мірою залежала від імені адресата поетеси, роду його занять, політичних поглядів, ставлення до більшовицько-радянської системи. Так, наприклад, втрачені листи Лесі Українки до Миколи Аркаса – відомого українського діяча культури й освіти, композитора, історика, письменника, одного із засновників «Просвіти».

Не зовсім з'ясованим залишається питання про місце зберігання автографів листів Лесі Українки до Б. Грінченка і його родини. Окремі кореспонденції зникли, деякі ще до кінця 80-х років ХХ сторіччя були зосереджені в приватній колекції покійного професора О. К. Дорошкевича, навіть 12-томне зібрання творів поетеси публікувало їх за першодруками: очевидно, редактори не мали доступу до оригіналів. Нині із шести опублікованих листів до Бориса Грінченка і двох- до подружжя Грінченків оригінали трьох кореспонденцій зберігаються в Київському літературно-меморіальному музеї.

Отже, втрачено досить значну частину епістолярної спадщини Лесі Українки, про що свідчать спогади сучасників письменниці, згадки в листах самої поетеси, її рідних, адресатів. Епістолярій Лесі Українки має унікальну здатність постійно перебувати в епіцентрі досліджень, які здійснювалися вже в 20-х роках ХХ століття і продовжуються нині.

Література та джерела

1. Агеева В. Епістолярна спадщина Лесі Українки: листи фрагменти творчої біографії. *Жіночий простір : Феміністичний дискурс українського модернізму* : монографія. Київ: Факт, 2003. С. 141–157.
2. Богдан С. Етнічні гетеростереотипи в листах Лесі Українки. *Дивослово*. 2003. №10. С. 27–31.
3. Косач-Кривинюк О. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. Нью-Йорк, 1970. 923 с.
4. Листування Лесі Українки [з М. Аркасом] / [подав Ф. Камінський]. *Літературна Україна*. 1963. 5 квітня. С. 2.

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Катерина Москалюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Валентина Триндюк,

старший викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.

Проаналізовано суть та принципи комунікативного методу навчання іноземних мов.

Глобалізація та постійна співпраця між країнами і народами спонукає студентів – майбутніх спеціалістів не просто вивчати іноземні мови, а досконало володіти нею.

Комунікативна методика вивчення англійської мови спрямована саме на можливість спілкування. Комунікативний метод вивчення англійської мови існує, насамперед, для того, щоб зняти страх перед спілкуванням. Людина, яка володіє стандартним набором граматичних конструкцій і словниковим запасом в 600–1000 слів, легко знайде спільну мову в чужій країні.

Представник комунікативного методу навчання Є. Пассов вважав, що комунікативність полягає в тому, що наше навчання має бути організовано так, щоб за основними своїми якостями, рисами воно було подібним до процесу спілкування. Практична мовна спрямованість є не тільки метою, але і засобом, де і те, і інше діалектично взаємообумовлено [1, с. 36].

О. Леонтьєв підкреслює: «чітко кажучи, мовленнєвої діяльності, як такої, не існує. Є лише система мовних дій, що входять у яку-небудь діяльність – цілком теоретичну, інтелектуальну або частково практичну» [2, с. 87].

Згідно ж із точкою зору І. Зимньої «мовленнєва діяльність являє собою процес активного, цілеспрямованого, опосередкованого мовою і обумовленого ситуацією спілкування, взаємодії людей між собою» [3, с. 93].

С. Ніколаєва також визначає суть комунікативного методу, говорячи, що навчання мови має діяльнісний характер: постановку і вирішення учнями конкретних навчальних завдань. Вчена пропонує і засоби реалізації: рольові ігри, проблемні ситуації, вільне спілкування. Висуваються і вимоги до організації навчального процесу: комунікативна поведінка учителя на уроці, широке використання ситуацій спілкування, паралельне засвоєння граматичної форми та її функції у мовленні, врахування індивідуальних особливостей учня, передусім його особистісної сфери. С. Ніколаєва називає форми організації діяльності: колективні, інтерактивні, співпраця учителя та учнів [4, с. 42].

М. Рахманіна акцентує увагу на наступному: «Мовне партнерство залежить значною мірою від комунікативної поведінки вчителя, що, зрештою, теж входить в аспект мовної спрямованості навчання і зумовлене діяльнісним характером спілкування» [5, с. 53].

Комунікативний метод розвиває всі мовні навички – від усного та писемного мовлення до читання та аудіювання. Використання комунікативного методу не означає відмови від навчання граматики чи лексики; він підкоряє відбір мовленнєвого матеріалу цілям і задачам комунікації й одночасно дозволяє зменшити об'єм навчального матеріалу до необхідного мінімуму. Граматика ж освоюється в процесі спілкування мовою: студент спочатку запам'ятовує слова, вирази, мовні формули і тільки потім починає розбиратися, що вони собою являють в граматичному сенсі. Ця методика сприяє оволодінню студентами навичками живої мови за рахунок засвоєння різних видів монологічного мовлення, типових діалогів і форм мовного моделювання.

Науковці виділяють наступні принципи комунікативного методу навчання іноземних мов:

– діяльнісний характер комунікативного навчання, оскільки мовленнєве спілкування відбувається через мовленнєву діяльність. Оволодіння мовою повинно проходити в ході творчої діяльності, яка стимулює пізнавальну активність учнів;

– спрямованість навчання студента не на здобуття мовних знань, а на вироблення навичок (граматичних, лексичних, фонетичних, мовленнєвих умінь), що забезпечують можливість здійснення іншомовної мовленнєвої діяльності під час спілкування, реалізацію мови в актах комунікації;

– гуманістичний підхід до навчання: студенти отримують можливість вільного вираження власних думок і почуттів, самовираження особистості стає важливішим за демонстрацію мовних знань, учасники спілкування почувають себе у безпеці від критики та покарання за помилки, навчальною нормою вважаються окремі порушення мовних правил і випадкові помилки. В центрі уваги – особистість учня;

– зацікавлення студентів процесом навчання відповідно до їхніх інтересів, здібностей і потреб. Курс навчання мові повинен бути зорієнтований на задоволення мовленнєвих потреб певної категорії тих, що навчаються [6].

Отже, комунікативний підхід у вивченні іноземної мови є основним. Оскільки учні розвивають читання, говоріння, письмо та аудіювання. Уміють спілкуватися з людьми на середньому рівні.

Література та джерела

1. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычной речи. Москва: Просвещение, 2004. 324 с.
2. Леонтьев А. А. Психология общения. Москва: Смысл, 2004. 456 с.
3. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. Москва: Просвещение, 2001. 248 с.
4. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навч. посібник. Київ: Ленвіт, 2008. 285 с.
5. Рахманина М. Б. Типология методов обучения иностранным языкам. Москва, 1998. 230 с.
6. Тарнопольський О. Б. Методика викладання англійської мови. Київ: Вища школа, 1993. 167 с.

ВОЛИНЬ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ІГОРЯ СТРАВІНСЬКОГО

Юрій Мужичок

студент 3 курсу спеціальності 025 спеціальності Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Ірина Кузьміна,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

Вивчено творчість поетеси, її композитора, включаючи їх перебування на Волині. Проаналізовано крізь призму фольклору «Лісову пісню» Лесі Українки та «Весну священну» І. Стравінського.

Їх навіки в історії людства з'єднав простір – Волинь. Їх з'єднавав час – вони перебували в одні й ті ж самі місяці року, в різних домівках: Леся Українка – в Колодяжному, Ігор Стравінський – в Устилузі. А це все – Волинська земля. Об'єднували геніальних митців приблизно однакові виховання та спосіб життя, властиві інтелігентним родинам середнього достатку тих часів, де панувала любов та взаємоповага між усіма членами великої родини. Виховання двох обдарувань вимагало певних зобов'язань. Знання кількох іноземних мов відкривало шлях до шедеврів світової культури та культури інших народів, з якими доводилося стикатися на життєвому шляху. Поетеса та композитор знали такі мови: російська, німецька, французька, англійська, можна ще згадати класичні мови – латинь та грецьку. За спогадами Ольги Косач-Кривинюк: «Леся ж була виключно здатна до мов ... це в неї була драгоманівська риса» [1, с. 29-41]. Стравінський ще підлітком перекладав для батька під час перебування за кордоном, у Німеччині, а потім доля змусила його спілкуватися ще й французькою та англійською мовами. Як професійний композитор у своїй творчості він звертався аж до шести мов (окрім згаданих, ідеться ще про давньоєврейську та грузинську).

Складовою виховання в таких родинах були домашні театральні вистави, підготовлені молодшими членами сім'ї, як це бувало в родині Косачів і в родині Стравінських-Носенків в Устилузі, хоча, ясна річ, і репертуар був різним і навіть підхід [2; 3]. Також тодішнє виховання неможливо уявити і без образотворчої складової, що не оминула ні Лесю Українку, ні Стравінського. Для першої це почалося з вишивки, а завершилось навчанням малювання у школі М. І. Мурашка та створенням олійними фарбами „дуже гарних картин”. Другий же брав уроки у К. Я. Крижицького, малював види Петербурга; під час перебування в Устилузі ходив на етюди, залишивши таким чином живописні зразки устилузьких пейзажів. Слід відмітити й тісні духовні стосунки у юнацькому віці між дітьми й батьками та найближчими родичами, коли Леся та Ігор, приблизно в одному віці, радилися з ними чи сповіщали їх про коло свого читання. Майже обов'язковою складовою традиційного виховання в інтелігентній родині була музика. Леся Українка навіть вважала, що з неї вийшов би далеко кращий музикант, ніж поет. За спогадами Ольги Косач-Кривинюк, поетеса любила музику, була до неї вельми здатною, «здатною навіть до композиторства», і часто грала власні

композиції-імпровізації [2, с. 45]. Щодо Ігоря Стравінського, то окрім музики, що звучала в домі, внаслідок професійних занять батька Ф. Г. Стравінського – співака Маріїнського імператорського театру, музичне виховання входило до гімназійного, і перші навички в музичній грамоті майбутній композитор отримав саме в гімназії. Це була та сама музика, шлях до якої Лесі Українці переступила хвороба і яка виявилась для Стравінського справою його життя, і вони пішли різними шляхами. Вона постала втіленням Слова, а він – втіленням Музики.

Однакова хвороба – туберкульоз, окрім інших причин, прирекла обох творців на «кочовий спосіб життя». Так, у 1903-1904 роках підступна хвороба змусила Лесю Українку та Ігоря Стравінського оминати Колодяжне й Устилуг і шукати іншого притулку для лікування. І композитор, і поетеса з'являються в рідних місцях улітку 1905 року, переживши кожен по-своєму страхіття подій цього року.

Виховання, освіта, оточення, фізичний стан, природа Волині, рід занять, попри їх різні види, здібності, естетичне сприйняття світу сформували особливий стан у обох митців, що передує процесу творіння. Леся Українка пише, що не дає їй спати ночами, мучить, як нова недуга – юрба образів. І тут до неї приходить демон та наказує писати. Тобто в такому важкому й емоційному стані поетеса створювала «Лісову пісню». Стравінському з'являлися зорові образи майбутніх музичних творів. Так, про майбутню «Весну священну» він писав: «Одного разу, коли я дописував у Петербурзі останні сторінки «Жар-птиці», в моїй уяві зовсім несподівано, бо думав я тоді про зовсім інше, виникла картина священного язичницького ритуалу... Це і стало темою «Весни священної» [3, с. 151]. Загострене сприйняття навколишнього середовища, природи Волині, творчий запал, а Лесею Українкою перш за все рухало бажання ще й зберегти поволі зникаючу українську фольклорну спадщину, акцентували увагу обох митців на спільній точці дотику, на спільному джерелі натхненної творчості і в Слові, і в Музиці. Йдеться про фольклор, і саме фольклор Волині, що присутній в двох геніальних творах початку ХХ століття, – в слові «Лісової пісні», і в музиці «Весни священної».

Щодо Стравінського, то 1907–1908 рр. датується фото, яке зафіксувало його родину на ганку власного будинку в Устилузі. На передньому плані сидить і грає лірник, на задньому – Ігор Стравінський, який схилився з олівцем над зошитом. Про «Весну священну» сам композитор писав, що він «не може сказати точно, яка частина «Весни» з'явилася в Устилузі, але знав напевно, що на початкову мелодію фагота він натрапив перед від'їздом з Устилуга» [5]. Від скандалу до шедевра – такий передбачувано тернистий шлях в історії світового мистецтва пройшов балет Ігоря Стравінського «Весна священна». Стравінський застосував нові форми хореографії. В своєму прагненні відтворити на сцені світ язичницької Русі і передати емоції, що володіли учасниками ритуального дійства, митець відмовився від звичної пластики класичного балету.

«Композитор написав партитуру, до якої ми доростемо тільки в 1940 році», – висловився один з театральних критиків після прем'єри, яка змусила високоповажну паризьку публіку випробувати глибокий культурний шок. Ці слова виявилися пророчими [5].

На думку літературознавців, головне що потрібно пам'ятати про Лесю Українку, – вона писала драми. Драми не просто про жінок, а з жіночої точки зору: наприклад у «Лісовій пісні» ми бачимо події очима Мавки, а не Лукаша.

«Лісова пісня» з'явилась, як писала Леся Українка, тому, що вона «згадала» волинські пісні і «затужила за ними»; тому, що Мавку в «умі держала» ще з того часу як мати в Жаборицях «щось про мавок розказувала»; тому, що в Колодяжному місячної ночі бігала самотою в ліс, аби їй «привиділась мавка»; тому, що і «над Нечимним вона» їй «мріяла»; тому, що «прийшов слухний час», наступила мить – «la folia divine» («божественне безумство»), яка дарує «справжнє щастя» [1, с. 29–41].

Фольклор, його обрядовість, тексти, ритуали, ритми, мелодії, що разом із міфологією зберігав із покоління в покоління порядок існування упорядкованого світу людей, постав спільним підґрунтям для обох авторів. І якщо «Лісову пісню» можна розглядати як своєрідний художньо-трансформований річний цикл, то «Весна священна» відповідає циклу весняної обрядовості. Мавка в «Лісовій пісні» пробуджується від сну, почувши голос сопілки, на якій виграє Лукаш. А дівчина із «Весни священної» виконує обрядовий язичницький танець, закликаючи весну, приносячи себе в жертву.

Їхні твори були створені на основі фольклору Волині, її звичаїв, обрядів і традицій. Леся Українка в своїй «Лісовій пісні» поєднала фольклорний світ Волині з мистецтвом і словом, а І. Стравінський балетом «Весна священна» втілює у життя своє бачення обрядової культури древніх слов'ян. Ці мистецькі твори постали для кожного своєрідним іспитом, обрядом посвячення, обрядом ініціації, бо кожен з них опинився на межі життя і смерті. Волинська земля виховала таких двох оригінальних, самобутніх митців – Лесю Українку та Ігоря Стравінського.

Література та джерела

1. Косач-Кривинюк О. З моїх споминів. Спогади про Лесю Українку. Київ: Дніпро, 1971. С. 29–41.
2. Косач-Кривинюк О. Перебування Лесі Українки в Луцьку. *Спогади про Лесю Українку*. Київ: Дніпро, 1971. С. 44–51.
3. Леся Українка і сучасність: збірник наукових праць. Т. 4. Кн. 1. Луцьк: РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки. 2008. 559 с.
4. Леся Українка. Волинський скарб. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки. 2011. 152 с.
5. Ошуркевич О. Традиційний пісенно-музичний фольклор Устилуга та його околиць. *Стравінський та Україна*. Київ: Абрис, 1996. С. 44–48.
6. Щукіна І. Світ музики Лесі Українки. *Музика*. 2013. № 4. С. 4–9.

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Назарій Музичко

студент 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

*Науковий керівник – Наталія Ярошук,
практичний психолог, викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін*

Розглянуто питання мотивації навчальної діяльності молодших школярів. З'ясовано сутність поняття «мотивація».

Пріоритетним завданням сучасної системи освіти є спрямування учнів на вироблення позитивної мотивації та підвищення інтересу до навчання.

Успіхи в навчанні та вихованні дітей прямо залежать від мотивації, тобто наявності значущих і діючих стимулів до засвоєння знань і придбання визначених особистісних якостей. У даному контексті особливого значення набуває вивчення змісту та динаміки особливостей мотиваційної сфери дитини молодшого шкільного віку.

Мотив – це те, що відображаючись у свідомості людини, спонукає її до діяльності, спрямовуючи її на задоволення певної потреби. У загальному вигляді мотив – це відображення потреби, яка діє як об'єктивна закономірність, виступає як об'єктивна необхідність [1].

У психології мотив означає: 1) спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта; сукупність зовнішніх чи внутрішніх умов, які зумовлюють активність суб'єкта і визначають її спрямованість; 2) спонукальний і визначальний вибір спрямованості діяльності на предмет (матеріальний чи ідеальний), заради якого вона здійснюється; 3) усвідомлювана причина, яка лежить в основі вибору дій і вчинків особистості. Мотивами називають потреби, почуття, інтереси, переконання та інші спонукання людини до діяльності, зумовлені вимогами її життя [4, с. 193].

Термін «мотивація» представляє більш широке поняття, чим термін «мотив». Слово «мотивація» використовується в сучасній психології в двоякому змісті: як позначає систему факторів, що детермінують поведінку (сюди входять, зокрема, потреби, мотиви, мети, наміри, прагнення і багато чого іншого), і як характеристика процесу, що стимулює і підтримує поведінкову активність на визначеному рівні. Мотивацію можна визначити як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її початок, спрямованість і активність.

Мотивація – це один із найважливіших факторів поряд із здібностями, знаннями, навичками, який забезпечує успіх у діяльності. Це сукупність спонукальних факторів, які викликають активність в організмі і визначають його спрямованість [2].

Як сприятливі риси мотивації, відзначаються: загальне позитивне відношення дитини до школи; широта інтересів – дитину цікавлять багато явищ навколишнього життя; допитливість, що є формою прояву широкої розумової активності молодших школярів; віра в авторитет вчителя і готовність виконувати будь-які його завдання; важливою рисою молодшого школяра є безпосередність, відкритість, довірливість.

Негативні особливості мотивації навчання молодших школярів проявляються в тому, що їх мотиви: недостатньо дієві, тому самі по собі довго не підтримують навчальну діяльність; ситуативні (хитливі), швидко задовольняються і без підтримки вчителя можуть вгасати і не відновлятися; малосвідомі, що виявляється в невмінні школяра назвати, що і чому йому подобається в навчальному предметі; слабо узагальнені, тобто охоплюють один чи кілька навчальних предметів, але об'єднаних за їхніми зовнішніми

ознаками; містять у собі орієнтування школяра частіше на результат навчання, а не на способи навчальної діяльності [7, с. 56–59].

З метою вивчення прийомів формування позитивної мотивації навчальної діяльності учнів, майбутнім учителям початкових класів необхідно розробити чітку систему педагогічних дій: навчитися об'єктивно оцінювати знання дітей, надавати дитині право вибору навчального завдання, там, де можна, уникати часових обмежень під час виконання вправ, оскільки це пригнічує розвиток творчих здібностей, перешкоджає формуванню внутрішньої мотивації; поступово підвищувати рівень складності навчальних завдань, добирати дидактичний матеріал з елементами новизни, незвичності. На уроці варто використовувати ігрові прийоми, організовувати спостереження, вчити дітей вмінню узагальнювати.

Найдієвішим прийомом формування інтересу до навчання є залучення учнів до активної пізнавальної діяльності. Підвищити мотивацію молодших школярів можуть і нетрадиційні форми роботи: уроки-подорожі, екскурсії, конкурси тощо.

Значущими є два важливих і взаємопов'язаних компоненти формування позитивної мотивації до навчання: перший – підготовка самого вчителя початкових класів до реалізації цього завдання, другий – форми роботи з дітьми, що сприяють якнайкращому заохоченню до пізнавального пошуку. Аналіз практики початкової школи засвідчує, що під час навчання молодших школярів постає суперечність між бажанням учителя залучити дітей до активного навчання та низькою мотивацією молодших школярів, які в початковій школі потрапляють швидше в систему обмежень [5, с.76–80].

Позитивне ставлення до навчання вчитель в значній мірі повинен формувати за рахунок зв'язку викладання з життям і особистим досвідом учня. Важливим дидактичними прийомами розвитку мотивації навчання в молодшій школі є: вміння звернути увагу учнів на звичайні життєві факти і явища під іншим кутом зору; підбір завдань, зміст яких зв'язаний з краєзнавчим матеріалом; відбір фактів, які найбільш цікавлять молодших школярів, а саме – що зв'язані з їх власним життям, із справами близьких і знайомих людей.

Мотивами навчальної діяльності в учнів молодшої школи стає прагнення зрозуміти явища навколишньої природи, з'ясувати зв'язки, причини виникнення. При цьому формується вміння групувати, узагальнювати, застосовувати результати узагальнення [6, с. 60–61].

Для розвитку мотивації до навчання вчителям молодшої школи можна рекомендувати: добирати цікаву інформацію, створювати позитивний емоційний настрій школярів, виявляти відомі закономірності у нових ситуаціях, урізноманітнювати методи і прийоми роботи з учнями, визначати оптимальний рівень індивідуальної складності завдань, дозованої допомоги, розкривати цілі вивчення всієї теми і кожного уроку. Стимулювати мотивацію до навчально-пізнавальної діяльності необхідно за рахунок: а) застосування завдань, що активізують; б) створення ситуації успіху для кожного учня; в) надання конструктивної допомоги у випадку утруднень; г) заохочення проявів допитливості, сильних боків особистості учня тощо [3, с. 40].

Можна виокремити умови для забезпечення позитивної мотивації учнів:

- збагачувати зміст особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом;
- утверджувати справді гуманне ставлення до всіх учнів, бачити в дитині особистість;
- задовольняти потреби в спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання;
- збагачувати мислення інтелектуальними почуттями;
- формувати допитливість і пізнавальний інтерес;
- формувати адекватну самооцінку своїх можливостей;
- утверджувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення;
- використовувати різні способи педагогічної підтримки, прогнозувати ситуації, коли вона особливо потрібна дітям;
- виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці, зміцнювати почуття обов'язку.

Реалізація кожної з цих умов вимагає тривалої, узгодженої роботи вчителя і батьків. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів є однією з фундаментальних психолого-педагогічних проблем сьогодення. Її слід віднести до обов'язкових умов сучасного освітнього процесу.

Література та джерела

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 375 с.
2. Канюк С.С. Психологія мотивації: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2002. С. 238–248.
3. Мар'яненко Л. Рекомендації для педагогів щодо вміння формувати пізнавальний інтерес і пізнавальну потребу в молодших школярів. *Практичний психолог: школа*. 2014. № 3. С. 40–48.
4. Мариніна І. В. Особливості мотивації навчання молодших школярів. *Актуальні проблеми педагогіки вищої школи в контексті підготовки педагогів початкової ланки освіти*. Матеріали другої міжвузівської науково-практичної студентської конференції. Рівне: РДГУ. 2016. 280 с.
5. Шищенко В. Формування в учнів початкової школи позитивної мотивації до навчання: теоретичний аспект. *Рідна школа*. 2016. № № 4. С. 76–80.

6. Шопіна М. О. Розвиток мислення дітей 5-9 років та підлітків. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 9. С. 60–72.

7. Юіна Н.О. Особливості вивчення мотивації навчання молодших школярів. *Актуальные научные проблемы. Рассмотрение, решение, практика*. Сборник научных докладов. Вроцлав. 29.06.2014–30.06.2014. С. 56–59.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФІЗИЧНУ КУЛЬТУРУ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ

Микола Назарук

**студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.***

На основі праць В. Сухомлинського «Павлицька середня школа», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», «Народження громадянина» вивчено проблему формування фізичної культури дітей підліткового віку та піклування про їх здоров'я.

Фізична культура – важливий елемент всебічного, гармонійного розвитку людини. Виховання фізичної культури, за В. Сухомлинським, – «це, по-перше, турбота про здоров'я і збереження життя як найвищої цінності; по-друге, система роботи, що забезпечує гармонію фізичного розвитку і духовного життя, багатогранної діяльності людини. Якщо фізична культура дитини виражається головним чином у додержанні режиму праці, що сприяє нормальному розвитку організму, зміцненню здоров'я, то у вихованні підлітка це поняття має глибший зміст» [3, с. 356].

В. Сухомлинський стверджував, якщо фізична культура дитини виражається головним чином у додержанні режиму праці, що сприяє нормальному розвитку організму, зміцненню здоров'я, то у вихованні підлітка це поняття має глибший зміст. Анатомо-фізіологічні процеси, що відбуваються в цьому віці, настільки тісно пов'язані з духовним життям і формуванням свідомості, такою великою мірою визначають майбутнє людини, що фізична культура вже не може обмежитися культурою тіла й здоров'я. Вона стосується таких складних сфер людської особистості, як моральна гідність, чистота і благородство почуттів і відносин, життєвий ідеал, моральні й естетичні критерії, оцінки навколишнього світу і самооцінка.

Фізична культура, на думку педагога, повинна сформувати свідоме ставлення підлітка до власного організму, виробити вміння берегти здоров'я, зміцнювати його правильним режимом праці, відпочинку, харчування, гімнастикою і спортом, загартовувати фізичні й нервові сили, запобігати захворюванню.

Великого значення В. Сухомлинський надавав бесідам про людину. Ці бесіди проводилися з підлітками раз на два тижні, в їх змісті була певна система: від менш складних анатомо-фізіологічних явищ поступово переходили до глибших, прихованих, що зачіпають становлення й розвиток психіки. Так, окремі бесіди присвячувалися м'язовій і кістковій тканинам, органам травлення, дихання, серцево-судинній системі, центральній і вегетативній нервовій системам, органам чуттів (зір, слух, нюх, дотик), системі координації рухів, залозам внутрішньої секреції. Приблизно раз на півтора місяця проводились бесіди про людську психіку, гігієну розумової праці.

В. Сухомлинський прагнув поєднати теоретичний виклад з безпосереднім зверненням до особистості вихованця, щоб життєві процеси та явища кожен підліток розглядав не як абстрактні узагальнення, а як живе життя власного організму. Цим, власне, й пояснюється інтерес підлітків до бесід про людину: бесіди спонукали до вдумливого самоаналізу. Така спрямованість бесід вимагала великого такту: ніколи, ні за яких обставин, характеризуючи анатомо-фізіологічні й духовні процеси та явища, не можна торкатися конкретних осіб, особливостей фізичного розвитку окремих підлітків.

Бесіди, проведені Сухомлинським, були важливим стимулом самовиховання. Педагог спостерігав з яким хвилюванням слухали підлітки бесіду на тему «Серце і праця». Ця бесіда проводилася в V–VIII класах двічі на рік. В. Сухомлинський надавав їй виняткового значення, щоразу розкриваючи перед вихованцями нові факти, явища, закономірності. Уважно вслухаючись у кожне слово, підлітки ставали вдумливими: їхній допитливий погляд спрямовувався на самих себе [3, с. 358].

Відомо, як глибоко серед підлітків вкоренилася погана звичка курити. Величезної шкоди завдає куріння серцево-судинній системі, мозкові, органам травлення. В. Сухомлинський переконався, «що саме куріння для багатьох підлітків є тією останньою краплею, яка, переповнюючи чашу нервового збудження,

приводить до поганих, осудливих вчинків. Отруюючи нервову систему, нікотин уже в роки отрочтва «виводить з ладу» окремі групи клітин кори півкуль головного мозку. Той, хто курить з отрочтва, вже в сорок років відчуває перші симптоми склерозу мозку» [3, с. 359]. Намагаючись застерегти підлітків, Сухомлинський розповідав про згубні наслідки цієї звички. Педагогові вдалося досягти того, що жоден з його вихованців у шкільні роки не курив. Головну роль відіграло якраз те, що кожен був лікарем для самого себе – боровся проти поганих нахилів.

В. Сухомлинський переконував, що фізична культура тісно зв'язана з культурою моральною і естетичною. Турбуючись про власне здоров'я, підлітки створювали і оберігали обстановку, необхідну для здоров'я, відпочинку, повноти життя інших людей.

Особливо пильної уваги заслуговує, на думку В. Сухомлинського, здоров'я вихованців у підлітковому й ранньому юнацькому віці. Бурхливий фізичний розвиток у ці періоди вимагає від вихователя великого піклування про гармонію фізичної і розумової праці його вихованців. У підлітковому віці велику небезпеку становить загроза підірвати здоров'я потворною працею – зубрінням. Не можна допускати, щоб 12–15-річний підліток сидів щодня 4–5 годин, заучуючи одну за другою сторінки підручника – це на все життя згубно позначається на здоров'ї, затримує розвиток розумових сил, притупляє розумові інтереси й допитливість [2, с. 194]. Для міцного здоров'я і бадьорого настрою дуже важливо дотримуватися ряду режимних вимог до праці й відпочинку.

У формуванні фізичної досконалості велику роль В. Сухомлинський відводив фізичній праці. Без здорової втоми людині не може бути повною мірою доступна насолода відпочинком. Є багато трудових процесів, в яких гармонійні, красиві, злагоджені рухи людського тіла можна прирівняти до гімнастичних вправ (прополювання технічних культур, мурування цегляних стін, догляд за плодовими деревами, збирання урожаю та ін.). Вихованці, які займаються такою працею, відзначаються прекрасним фізичним розвитком, красою, гармонійною пропорційністю органів, поєднанням стрункості, краси постави, пластичності рухів і фізичної сили. Праця на відкритому повітрі, особливо в помірний мороз, усуває схильність до простудних захворювань, благотворно впливає на дітей з великою нервовою збудливістю. Ця праця – головна умова запобігання нервозності, нерівноваженості, роздратованості [2, с. 195].

Велику роль у фізичному й духовному розвитку дітей, підлітків, юнацтва відіграють заняття гімнастикою і спортом. Важливо, щоб виконання фізичних вправ приносило насолоду, стало потребою. Людина повинна займатися гімнастикою і спортом передусім не для досягнення успіху в змаганні, а для формування фізичної досконалості. Сухомлинський прагнув виробити у вихованців переконання: завдяки регулярним фізичним вправам у них не тільки створюється краса тіла, гармонія рухів, але й формується характер, загартовується воля. Під час виконання таких вправ, як біг, стрибки, плавання, ходьба на лижах тощо, а також у різноманітних спортивних іграх великого значення надається естетичному задоволенню [2, с. 195].

На думку В. Сухомлинського, підлітки, юнаки і дівчата дуже вразливо переживають і естетичний бік свого фізичного розвитку. Вони близько до серця беруть думку інших людей про свій зовнішній вигляд. Для них турбота про красу так само важлива, як і турбота про здоров'я. І в кожному поколінні школярів ми бачимо дедалі уважніший їх погляд на самих себе [1, с. 128].

Отже, за Сухомлинським, зміцнити здоров'я людини в дитинстві, не допустити, щоб дитина вступала в юність кволою і млявою, – це означає дати їй всю повноту життєвих радощів [1, с. 139–140].

Література та джерела

1. Сухомлинський В. О. Піклування про здоров'я і фізичне виховання. *Вибрані твори в 5-ти т.* Т. 4. Київ: Рад. школа, 1977. С. 125–144.
2. Сухомлинський В. О. Піклування про здоров'я молодого покоління, фізичне виховання. *Вибрані твори в 5-ти т.* Т. 1. Київ: Рад. школа, 1976. С. 192–196.
3. Сухомлинський В. О. Фізична культура. *Вибрані твори в 5-ти т.* Т. 3. Київ: Рад. школа, 1977. С. 356–359.

ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ Ф. ШУБЕРТА ЯК ПЕРШОГО ПРЕДСТАВНИКА МУЗИЧНОГО РОМАНТИЗМУ

Аліна Нерода

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Оксана Юрчук,

викладачка циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Розкрито ряд передумов, що сприяли виникненню романтизму. Окреслено коло інтересів романтичної естетики. Перелічено жанри і схарактеризовано визначальні риси пісенної творчості першого композитора-романтика – Франца Шуберта.

Творчість Франца Шуберта – це світанок романтичного напрямку в музиці. В його мистецтві вперше розкрилися ті риси характеру, емоційного строю нової людини, що склалися в умовах XIX століття. Типізація цього нового, що відбулася у творчості Шуберта та була виражена з переконливістю неперевершеного художника, ніби провела невидиму грань між мистецтвом віденських класиків, завершеним великим Бетховеном, і романтичним мистецтвом. Але виникненню романтизму як культурно-мистецькому явищу сприяв ряд певних історичних, політичних, естетичних та інших передумов.

У першій третині XIX століття австрійська столиця продовжувала відігравати роль одного з провідних центрів європейської музичної культури; ще свіжими були спогади про Гайдна та Моцарта, у Відні ще жив і творив Бетховен. На концертних естрадах виступали знамениті віртуози; в оперних театрах із сенсаційним успіхом йшли опери Россіні, в популярності з ними змагалися театральні постановки німецьких зінгшпілів.

Але за цією зовні безтурботною і винятково показовою стороною життя приховувалася інша, зовсім не така мирна та ідилічна. Австрійський уряд, один із найбільш реакційних, підтримуючи розважальне мистецтво, в той же час витравлював будь-який небажаний для нього прояв думок і почуттів. Недремне око мететерніхівських чиновників піддавало постійному суворому нагляду австрійську пресу, літературу та мистецтво. Тому зрозуміло, що в середовищі прогресивної бюргерської інтелігенції, серед творчо обдарованих людей і мислячої молоді назрівали незадоволеність життям, розлад із дійсністю. Життя поневолі замикалося тісним сімейним колом, повсякденністю буденного існування. Не випадково громадянська тематика, інтерес до долі людства, гармонія розуму і діяльності – все, що раніше надихало могутню творчість Бетховена, в умовах сучасної дійсності, – виявилось посунутим на задній план. Політична реакція, розчарування в ідеалах французької революції, викликане її поразкою, наклали печать на ідейні віяння епохи, в котру формувалася творчість Шуберта [3].

У змісті мистецтва, в напрямку руху естетичної думки, в характерах художніх образів відбуваються глибинні зсуви. Центр уваги митця нової формації переміщується в ліричну сферу. Своє відношення до життя, до навколишнього світу, до визначальних питань буття він виражає через лірику почуттів та душевних переживань. У ліризмі художніх образів виявився той новий аспект, той поворот мистецтва, що направляє його розвиток, визначав зв'язки з минулим і поступ вперед.

У той же час своє складне відображення знаходять і підняті ще революційною епохою ідеї демократизму. Новий герой дійсності приходить у мистецтво як реальна, існуюча в реальних умовах особа, всіма фібрами поєднана із навколишнім життям, із формами його побуту, стосунків, обстановки. На відміну від умовно античних персонажів Глюка, від героїчної, але дещо абстрактно відстороненої особистості трибуна і мислителя у Бетховена, він, – теперішній герой, – звичайна людина, яких навколо багато [1].

Шуберт став геніальним співцем душевності, простих і сильних людських почуттів. Це була інша, і в порівнянні з Бетховеном, можливо, більш вузька, але важлива сфера життєвих проявів, які отримали у творчості Шуберта високохудожнє втілення [5]. В обстановці жорстокого суспільного гніту, що подавляв будь-яке живе, вільне почуття, Шуберт оспівав благородні, високі душевні помисли простих людей свого часу, а похмурій дійсності міг протиставити тільки багатство внутрішнього світу «маленької людини».

Розкриття душевного світу, почуттів, прагнень і помислів простої людини вимагало нових форм та інакших виразових засобів. Художники-романтики знайшли опору своїм творчим шуканням у безпосередності висловлювання, в доступності невибагливих форм народно-побутового мистецтва [2].

Для передових митців початку XIX століття характерним було не тільки заглиблення у сферу індивідуальних переживань. У їх творчості отримали втілення образи природи, а також різноманітні сторони життя, і передовсім, – життя свого народу. Звідси – інтерес до народної творчості та опора на неї. В музиці Шуберта велике місце займає жанрово-побутове начало: переважно це картини віденського побуту, виражені в різноманітних пісенно-танцювальних образах – то мрійливо-ніжних, то граційно-грайливих, а іноді й драматичних, пристрасних. Все це разом узяте – інтерес до внутрішнього світу людини, до природи, до народного мистецтва – було властивим для естетики романтизму.

Незважаючи на досить коротке життя (всього 31 рік), Шуберт створив величезну кількість творів усіх можливих у його час жанрів і форм: більше 600 пісень, велику кількість хорів, 9 симфоній (одна із них не знайдена), камерні ансамблі (тріо, квартети, квінтети різних складів), фортепіанні сонати, фантазії, варіації, експромти, музичні моменти, багато творів для фортепіано в чотири руки (в тому числі «Угорський дивертисмент»), опери, меси, численні дрібні твори (екосези, вальси, марші військові та героїчні) тощо.

При всій різноманітності шубертівської творчої палітри, в центрі її знаходиться вокальна пісенна лірика. Вона втілила весь стрій людських почувань у мелодично-яскравих образах, тісно пов'язаних із

лірикою міської демократичної пісенності, чим пояснюється подальша велика популярність багатьох пісень Шуберта. Вони є одночасно і психологічними картинами, і драматичними сценками. В їх основі – душевні стани. Але вся емоційна атмосфера зазвичай показана на певному сюжетно-зображальному фоні. Шуберт здійснює злиття лірики і зовнішніх образів-картин шляхом тонкого поєднання вокального та інструментального планів.

Переважаючим у творчості Шуберта являється ліричне начало, реалістично правдива передача внутрішнього світу простої, звичайної людини, – любов, страждання, радості, все багатство її духовного життя. Головною темою є тема особистості. Але Шуберт ніколи не замикається у вузькоєгоїстичному індивідуалістичному світі. Особистісне, суб'єктивне в його творчості знаходить живий і гарячий відгук в серцях багатьох, воно близьке всім, хто не втратив здатність відчувати прості та сильні людські емоції [4].

Тема особистості в піснях Шуберта як, власне, і в ряді інших його творів) органічно поєднується з темою природи. Образи природи (струмок, ліс, поле, блакитне небо і сліпуче сонце літом, мертвий сніжний покрив взимку) знайшли яскраве художнє втілення в музиці Шуберта. Але образи природи у нього не зводяться до зовнішньої зображальності, до натуралістичного звукопису. Не нехтуючи зображальними прийомами, Шуберт робить головним діючим персонажем своєї творчості людину, яка наділяє природу своїми почуттями й переживаннями, своїми печалями та радощами. Це не холодна, байдужо незворушна природа, яка протистоїть людині; це світ «одухотворених речей»: струмок, ліс, квіти, сонце, зоряне небо – друзі людини, її задушевні співрозмовники, саме їм герой повіряє свої сокровенні думи та переживання. Так вся творчість Шуберта, навіть у передачі явищ зовнішнього світу, є глибоко людяною.

За життя Франц Петер Шуберт був відомим лише як майстер камерно-вокальної музики та автор танцювальних мініатюр для домашнього музикування. Масштабні інструментальні твори композитора стали відомими вже після його смерті: Симфонія № 9 C-dur була виконана Ф. Мендельсоном у 1839 році, а «Незакінчена симфонія» вперше прозвучала лише у 1865 році. Ще через два роки були знайдені майже всі рукописи творів композитора. З того моменту шубертівський творчий спадок став важливою невід'ємною частиною світової художньої культури.

Література та джерела

1. Вульфус П. А. Классические и романтические тенденции в творчестве Шуберта. Москва: Музыка, 1974. 83 с.
2. Дідич Г. С. Історія західноєвропейської музики. Ч. 1. Кіровоград, 2005. 226 с.
3. Конен В. История зарубежной музыки. Вып. III. Германия, Австрия, Италия, Франция, Польша с 1789 года до середины XIX века. Москва: Музыка, 1981. 534 с.
4. Попова Т. В. Зарубежная музыка XVIII и начала XIX века. Москва: Просвещение, 1976. 190 с.
5. Штейпресс Б. Музыка XIX века. Ч. 1. Классицизм и романтизм. Москва: Советский композитор, 1968. 487 с.

ЗНАЧЕННЯ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ГІМНАСТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Марія Нефедюк,

**студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Оксана Мельничук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано значення та можливості артикуляційної гімнастики для розвитку мовлення у дітей з вадами слуху.

Артикуляція (від лат. «articulatio» – розподіл) – це виразність вимови в цілому та дія мовнорухового апарату зокрема, внаслідок чого утворюються різноманітні звуки мовлення [2].

Артикуляційна гімнастика – це сукупність спеціальних вправ, спрямованих на зміцнення м'язів апарату артикуляції, розвиток сили, рухливості і диференціювання рухів органів, що беруть участь у мовленнєвому процесі.

Мета артикуляційної гімнастики – вироблення повноцінних рухів і положень органів артикуляційного апарату, уміння об'єднувати прості рухи в складні, необхідні для правильної вимови звуків. Артикуляційна гімнастика є основою формування мовних звуків – фонем і корекції порушень вимови та включає вправи для тренування рухливості органів артикуляційного апарату, формування положень губ, язика, м'язового піднебіння, необхідних для правильної вимови.

У зв'язку з цим артикуляційну гімнастику доцільно застосовувати у процесі формування та корекції звуковимови, звукової культури мовлення як у дітей, у яких порушення мовлення є первинним дефектом, так і у дітей з порушеним слухом, у яких порушення мовлення є вторинним – похідним [2].

Вже з перших днів дитина здійснює масу найрізноманітніших артикуляційно-мімічних рухів язиком, губами, щелепами, супроводжуючи ці рухи дифузними звуками, які грають роль гімнастики в природних умовах життя. Оскільки артикуляція пов'язана з роботою численних м'язів (жувальних, ковтальних, мімічних та ін.), то органи артикуляційного апарату повинні постійно тренуватися спеціальними логопедичними гімнастичними вправами – артикуляційною гімнастикою.

Паралельно із формуванням правильної звуковимови використання артикуляційної гімнастики допомагає оволодіти категоріальним і контекстуальним рівнями лексичних узагальнень. Так, у словнику іменників це слова: рот, язик, губи, зуби, щелепа, дзеркало; прикметників: верхній, нижній, вузький, широкий, напружений, розслаблений, швидкий, повільний; дієслів: піднімати, опускати, розтягувати, витягувати, класти, облизувати, ховати, втягувати, цокати та ін. [1].

У проведенні артикуляційної гімнастики виділяють підготовчий етап – на якому здійснюється знайомство з органами мовно-рухового апарату та основний етап – виконання артикуляційних вправ. Артикуляційні вправи можна виконувати не лише під час корекційно-розвиткових занять, а й режимних моментів. Так, наприклад, після прийому їжі діти полощуть роти, а педагог слідкує, щоб губи при цьому у них були зімкненими. Потім діти проводять язиком по зубах і перевіряють, чи чисті зубки та ін.

У процесі корекційно-розвиткової роботи комплекс артикуляційних вправ слід видозмінювати: ті вправи, які вже достатньо засвоєні та їхнє виконання не викликає утруднень у дитини, замінюють іншими, більш складними. Варто хвалити дитину за кожний, навіть незначний успіх і радіти разом із нею.

Отже, артикуляційна гімнастика – важлива складова корекційно-розвиткової та навчально-виховної роботи з розвитку мовлення. Для дітей з різними нозологіями, в тому числі і для дітей з вадами слуху, артикуляційна гімнастика є не лише передумовою формування фонетико-фонематичної компетентності (Ю. В. Рібцун), а й своєрідним тренажером, що допомагає їм збагачувати словниковий запас, удосконалювати граматичну будову та зв'язне мовлення, розвивати психічні процеси (сприймання, увагу та пам'ять), долаючи перешкоди, досягати поставленої мети – формування чіткого правильного мовлення.

Література та джерела:

1. Бадер В. І. Аналіз тексту як засіб розвитку зв'язного мовлення: методичні рекомендації. Донецьк: ОІУВ, 1987. 18 с.
2. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Київ: Слово, 2010. 374 с.
3. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Луганськ: Альма-матер, 2004. 132 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ «РОБОТА В ПАРАХ ТА МАЛИХ ГРУПАХ» НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА У НУШ

Марія Нечипорук

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Розкрито роль інтерактивного навчання НУШ та обґрунтовано ефективність використання методу «Робота в парах та малих групах» у початковій школі на уроках природознавства.

Нова українська школа – це школа, до якої приємно ходити учням та ефективніше навчатися. Головним завданням такої школи - гармоній та всебічний розвиток особистості. Для цього Міністерство освіти і науки України впровадило деякі зміни, а саме було прийнято рішення запровадити в початковій школі «Інтерактивне навчання».

Інтерактивне навчання – це навчання, яке передбачає взаємодію між вчителем та учнями класу. За допомогою такої форми навчання, освітній процес проходить цікавіше, ефективніше ніж за попередньої форми навчання [1].

Метою інтерактивного навчання є: розвиток комунікативних якостей і здібностей; навички роботи в команді; вміння висловлювати свої думки; інтерес до навчання; мотивація молодших школярів; комфортні умови навчання.

Інтерактивні методи навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка сприяє успішному розвитку в учнів критичного мислення, упевненості в своїх силах, бажання висловлювати думки та допитливість, розвивати уяву та фантазію, зміцнюють інтелект та методи які розвивають особистісні якості [2].

Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках природознавства пов'язана із застосуванням інтерактивних форм та методик.

Пізнавальна активність на уроках природознавства – це діяльність, в якій проявляється ставлення учня до предмету і процесу його засвоєння [3].

Для підвищення зацікавленості учнів до навчання, розвитку їх творчості, розширення кругозору, зняття перевтомлення варто застосовувати такі новітні технології як «Робота в парах» чи «Робота в малих групах». Оскільки, при такій формі роботи кожен учень відчуває себе особистістю, вчиться висловлювати свої власні думки, прислухатися до чужої думки, разом з іншими вирішувати певне питання. У всіх учасників спільна мета, розподіл ролей, обов'язки між дітьми, співпраця, взаємодопомога один одному.

Роботу у малих групах слід використовувати у тих випадках, коли завдання вимагає спільної роботи та думки, а не індивідуальної роботи на уроках.

Метод «Робота в парах та робота в малих групах» можна використовувати для досягнення дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань. За допомогою парної роботи всі діти отримують можливість висловлюватись. Важливою умовою для групової роботи є подання результатів колективної діяльності.

Таким чином, групова форма організації роботи корисна для формування навичок дискутувати. Більшості учням легше висловитися у невеличкій групі. Коли проводиться групова робота більше відбувається взаємодії вчителя та учня. Під час використання методу «Робота в парах та малих групах» в учнів зростає мотивація, вони звільнені від страху говорити і цим можуть досягнути успіху. Учні стають відповідальні та більш самостійні. Такий метод використовується на уроках НУШ тоді, коли завдання вимагає спільної роботи. Під час проведення дослідження виявилось, що використовувати такий метод дуже доцільно на уроках природознавства, оскільки, саме на цьому уроці учні мають більше говорити і спілкуватися між собою.

Література та джерела

1. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. Київ: А.С.К., 2005. С. 34.
2. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології. Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. С. 80

ІННОВАЦІЙНІ ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФІЛАКТИЧНО-ЛІКУВАЛЬНОГО ТА ТЕРАПЕВТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Марія Олексів

**студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової та мистецької освіти**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Лілія Стахів,

зав. кафедри педагогіки та методики початкової освіти, к. пед. наук

Простудійовано роль і місце оздоровчого виховання молодших школярів, яке має місце в освітньому процесі початкової школи, запропоновано форми та методи використання оздоровчих технологій профілактично-лікувального та терапевтичного спрямування

Сьогодні виникає необхідність у розробленні педагогічних технологій, що полегшують формування нових знань, зберігаючи при цьому здоров'я учнів, зокрема оздоровчих. На це націлюють державні освітні документи, прийняті урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Професійний стандарт учителя (2020 р.) та ін. [4; 5; 6].

Оздоровчі технології спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів, оскільки допомагають у підвищенні потенціалу здоров'я шляхом здійснення фізичної підготовки, різних видів терапій, проведення гімнастики, психогімнастики, загартування тощо [1].

Незважаючи на бурхливий розквіт хімії, появу нових високоефективних ліків, останнім часом спостерігається повернення до древніх методів народної медицини, що нагромадила неоціненний досвід

відновлення здоров'я людини, перевірений роками. Важливе місце сьогодні займає фітотерапія (чаї, коктейлі, фітомішечки), ароматерапія (ароматизація приміщення) та вітамінотерапія (вітамінізація страв).

Одним з таких методів є фітотерапія. Ефективність траволікування аніскільки не поступається іншим методам терапії. Учитель початкової школи має великі можливості для використання фітотерапевтичних методів профілактики, реабілітації і лікування своїх вихованців. Фітотерапія застосовується при захворюванні всіх органів і систем людини як профілактичний засіб, засіб підвищення фізичної активності людини. Варто зауважити, що існують рослини, які мають вітамінний комплекс, що, звісно, дуже впливає на самопочуття.

Ароматерапія – лікування ароматами. Народний досвід минулого і дослідження вчених довели, що запахи здатні керувати настроєм і працездатністю. Ця наука є майже мистецтвом, яке допоможе відчути в продовж дня вчителю та учням гармонію тіла і духу. Люди завжди запам'ятовують особливий аромат приміщення (якщо він є). Тому кожен здатний зробити свій кабінет неповторним саме таким чином. Заняття принесе подвійний ефект, якщо обраний аромат буде відповідати вимогам навчальної діяльності, тобто стимулювати мозкову активність, інтерес до навчання, концентрацію уваги [2].

Загальновідомо, що на уроках учні часто бувають розгубленими. В такому випадку, ми повністю погоджуємося із думкою сучасних науковців в тому, що допоможуть стимулювальні та тонізувальні ефірні масла, які покращать пам'ять та увагу. Наприклад: грейпфрут, розмарин, лимон. В класі завжди повинна бути атмосфера спокою та довіри. Тому зняти зайву дитячу тривожність допоможуть масла бергамоту, лаванди та м'яти. Зняти почуття напруги та нервозності, особливо на початку навчального року в класних приміщеннях допоможуть аромати герані чи лаванди [3].

Аналіз сайтів Інтернету дозволяє стверджувати, що у 1939 р. фізіолог Д. Шатенштейн вперше науково обґрунтував і експериментально довів, що деякі нюхові подразники впливають на багато функцій організму людини і особливо на працездатність.

Наприклад, пахощі лаванди і розмарину діють заспокійливо і усувають стан стресу, запахи лимона і евкалипта збуджують нервову систему і підвищують працездатність. Варто зацентувати увагу на тому, що, для того, щоб перевірити, чи підходить настоянка дитині, досить втерти кілька крапель у виски, до області щитовидної залози. При позитивній реакції настає приємне почуття розслаблення м'язів. Зазначаємо, що у Сімферополі функціонує музей пахощів, у якому знаходяться рослини-ефіроноси, тому актуальними на наш час є проведення занять у таких музеях із використанням ароматерапії.

Отже, використання під час занять й у повсякденному шкільному житті техніки ароматерапії дозволить організувати освітню роботу з більшою користю і додатково оздоровчим ефектом. За останні роки популярності набуло застосування в практиці роботи як закладах дошкільної освіти, так і початкової школи оздоровчих технологій, що використовуються з профілактично-лікувальною метою.

Ми також акцентуємо на тому, що нетрадиційна медицина сьогодні – це вже великий пласт наукових досліджень. За останні роки в Україні проведено значний обсяг робіт щодо впровадження нетрадиційних, немедикаментозних методів у практику охорони здоров'я. Наприклад, таке нетрадиційне лікування, як анімало-, аромо-, апіте-, ампуло-, кольоро-, музико-, казко-, сміхо-, арт-терапія тощо. Використання цих методів нетрадиційної медицини пробуджують у людині закладені від природи можливості саморегуляції та контролю свого фізичного та психічного стану.

Однак, варто зазначити, що в системі охорони здоров'я такі методи сьогодні застосовуються недостатньо. Тому обрана методична проблема спрямована на використання нетрадиційної медицини у освітньому процесі як закладу дошкільної освіти, так і в початковій школі. З цією метою ми розглядаємо цілу низку поняттєвого апарату, охоплюючи і арт-педагогіку.

Арт-педагогіка як особистісно орієнтована технологія життєтворчості вимагає від вчителя відповідних методів та прийомів організації освітньої взаємодії вчителя та учнів: недопустимі команди, накази, вимоги та примуси; учень сам вибирає для себе ті види та зміст роботи, зображувальні матеріали та власний темп, які йому підходять; учень може відмовитися від виконання окремих завдань, вербалізації своїх почуттів та переживань, колективного обговорення тощо (способи включення учнів у роботу багато в чому залежать від педагогічного такту та майстерності вчителя); учень може лише спостерігати за роботою товариша або займатися чим-небудь за бажанням, якщо це не суперечить соціальним та груповим нормам; заборонена оцінка суджень, критика та покарання [2; 3].

У структурі кожного арт-педагогічного заняття повинні чітко простежуватися дві складові частини: перша – невербальна, творча, неструктурована, в якій основним видом діяльності є сам процес творчості; друга – вербальна інтерпретація створених зображень, асоціацій, емоцій та почуттів, що виникали в процесі роботи.

Цінність залучення арт-педагогіки до освітнього процесу загальноосвітнього навчального закладу полягає не лише у символізмі продуктів учнівської творчості, що допоможе вчителю дослідити істинні почуття та потреби учня, а й у її творчо-розвивальному, психокорекційному та виховному потенціалі [1].

Розглянувши особливості різноманітних технологій навчання здоров'ю, ми вважаємо, що вони насправді є ефективними, оскільки допомагають вчителів у створенні певних умов організації такого освітнього процесу, який не зашкодить здоров'ю учнів, а, навпаки, буде спрямований на формування, зміцнення і збереження здоров'я учнів.

Література та джерела

1. Андрищенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Волинського національного ун-ту імені Лесі Українки*: Пед. науки. 2012. № 7. С. 123–127.
2. Ващенко О. М., Волинець К. І., Кравченко Т. В. Оздоровче виховання молодших школярів у взаємодії вчителів та школи (1–4): метод. посібник. Харків: Ранок, 2015. 96 с.
3. Ващенко О. М., Романенко Л. В., Романенко К. А. Організація і методика здоров'язбережувальної діяльності молодших школярів: перший цикл навчання – 1-2 класи. Київ: Літера, 2017. 128 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 16.02.2021).
5. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 16.02.2021).
6. Концепція Нова українська школа. URL <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення: 16.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Світлана Олексіюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Наталія Хомюк,
викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Висвітлено важливість використання дослідів на уроках природознавства. Визначено, що дослід є найбільш діючим методом пізнання природи.

Деякий навчальний матеріал має такий характер, що без дослідницької діяльності правильне уявлення про такий об'єкт узагалі неможливе. Проведення дослідів на уроках природознавства допоможе учням розпізнати типове, зробити крок від абстрактного до конкретного, перейти від уявлення до поняття.

Про таку роботу свого часу писав В. Сухомлинський, розкриваючи методику уроку, де наголошував, що вчитель повинен створити таку супровідну наочність та дослідницьку діяльність, щоб викликати у дітей захоплення. Сучасні вчителі-початківці протестують наступність ідей Сухомлинського в реалізації принципу наочності та дослідницької діяльності.

Одне з найважливіших завдань школи, вказував В. Сухомлинський, «навчити користуватися знаннями. Якщо набуті вміння і навички тільки засвоюються і не застосовуються на практиці, навчання поступово виходить зі сфери духовного життя дитини, неначе відділяється від її інтересів і захоплень».

І тут же підкреслює: «Дуже важливо, щоб мислення учнів ґрунтувалося на дослідженні, пошуках, щоб усвідомленню наукової істини передувало нагромадження, аналіз, зіставлення і порівняння фактів. Спостерігаючи явища і картини природи, дитина оволодіває формами й процесами мислення, збагачується поняттями, кожне з яких сповнюється реальним змістом причинно-наслідкових зв'язків, помічених гострим зором допитливого спостерігача»

Відомий учений В. Ільченко зазначав, що: «Дослід – це спосіб вивчення об'єктів чи явищ природи в спеціально створених штучних умовах».

Слід пам'ятати, що в процесі використання дослідів молодші школярі повинні оволодіти не тільки знаннями про предмети і явища природи, їх взаємозв'язки і залежності, а й про спосіб його виконання (які практичні дії і в якій послідовності здійснюються), про прилади і матеріали та їх призначення. Отже, об'єктом спостереження, осмислення і запам'ятовування в досліді стають предмети і явища природи та діяльність, спрямована на них. Застосування цих знань, тобто формування відповідних умінь, відбувається під час залучення дітей до виконання дослідів. Такий підхід забезпечує основу для оволодіння експериментальними вміннями. Крім того, дослід має велике значення у розвитку і вихованні особистості учня. Розрізняють такі види дослідів:

1. За організаційними формами: а) демонстраційний – дослід проводить учитель у випадку, коли цей дослід складний або небезпечний для дітей (досліди з використанням вогню); б) фронтальний – дослід проводять учні.

2. За часом проведення: а) короткотривалі – проводяться протягом невеликого проміжку часу безпосередньо на уроці; б) довготривалі – проводяться протягом значного проміжку часу (один або декілька тижнів) в позаурочний час. Наприклад, пророщування насіння.

Досліди у навчальному процесі можуть виконувати дві функції – демонстраційно-ілюстративну і дослідницьку. У першому випадку вони виступають зазвичай засобом закріплення раніше засвоєних учнями знань, умінь і навичок. В іншому разі досліди виступають засобом здобуття нових знань учнями. Це – дослідницька функція.

Дослід має важливе значення для розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів: дає можливість побачити різноманітні процеси, властивості природних об'єктів, зрозуміти сутність природних явищ; сприяє формуванню матеріалістичного усвідомлення фактів і явищ природи, виховання спостережливості, мислення, мовлення молодших школярів.

Дослід як метод пізнання, охоплює такі структурні компоненти:

1. Осмислення власне предметних цілей досліджу. Актуалізація знань про об'єкт, з яким проводиться дослід.

2. Планування досліджу: а) визначення практичних дій, їх послідовності; б) вибір обладнання (приладів і матеріалів).

3. Виконання досліджу: а) виконання практичних дій у необхідній послідовності; б) цілеспрямоване спостереження за об'єктом (змінami, які відбуваються, результатами змін) під час досліджу; в) усвідомлення результатів спостереження; г) самоконтроль за процесом досліджу.

4. Осмислення результатів досліджу: а) узагальнення фактів; б) установлення взаємозв'язків; в) фіксація наслідків досліджу (усно, письмово, графічно).

5. Закріплення результатів проведення досліджу: знання цілей, власне предметних результатів, способів практичних дій та їх необхідної послідовності, приладів і матеріалів для виконання досліджу та відповідних умінь.

Дуже важливо, щоб учитель правильно керував спостереженнями дітей, їхнім мисленням, щоб учні самостійно дійшли до потрібних висновків. Наприклад, запитанням «Що ви спостерігаєте?» – учитель спрямовує увагу дітей на певне місце приладу, на хід процесу; «Чому це відбувається?» – примушує шукати пояснення причинності явища; «Який висновок із цього можна зробити?» – спонукає до мислення, розкриває суттєві ознаки; «Де можна спостерігати подібне явище у природі?» – привчає дітей зіставляти свої спостереження з процесами явищ природи. Учитель допомагає учням правильно сформулювати висновки, зробити узагальнення. Досліди проводять у такому темпі, щоб діти змогли запам'ятати всі етапи роботи, пояснити послідовність спостережуваного явища, кінцеві наслідки роботи.

Учень, який отримує знання про природу, сидячи у класі за партою, і учень, який засвоює знання про природу, спостерігаючи та досліджуючи об'єкти довкілля, розвиваються по-різному.

Отже, досліди є важливою складовою уроку «Я досліджую світ». Якщо порівнювати цей метод з іншими практичними методами, то він забезпечує емпіричний рівень пізнання й відрізняється від інших тим, що викликає більш активну мисленнєву діяльність; розвиває дослідницькі навички у школярів, їх творчі здібності, самостійність, самоконтроль, цілеспрямованість.

Література та джерела

1. Використання досліджу на уроках ЯДС в початковій школі. URL: (<http://ukped.com/statti/teorija-navchannja/5856-vykorystannya-doslidu-na-urokakh-prirodoznavstva.html>) (дата звернення: 01.02.2021).

2. Використання досліджу на уроках природознавства (<https://kursak.pl.ua/%>). URL: (дата звернення: 01.02.2021).

3. Майстер-клас. Досліди на уроках природознавства. URL: (http://raisa6604.ucoz.net/publ/majster_klas_doslidi_na_urokakh_prirodoznavstva/1-1-0-10) (дата звернення: 01.02.2021).

НАРОДНІ МЕЛОДІЇ З ГОЛОСУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Світлана Олексіюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Зоя Богдан,

викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки

Подано життєпис діяльності Лесі Українки як поціновувачки народної пісні. Через усе літературне життя Лесі поезія й музика пройдуть пліч-о-пліч, увиразнюючи одна одну, надаючи неперевершеної художньої сили її творам.

На зламі XIX-XX століть, використовуючи сюжети світової літератури, Леся Українка стала в авангарді прогресивних творчих сил. Її мистецтво відіграло велику роль у розвитку як вітчизняної так і світової культури. Поетеса привнесла в українську літературу та музику багатий духовний світ своїх героїв. Сама постать Лесі Українки сприяє втіленню створених нею образів у сучасному музичному та театральному мистецтві.

У даному дослідженні ми маємо на меті охарактеризувати Лесю Українку не тільки як поетесу, а й як поціновувачку народної пісні. Адже, особливе місце у її творчій біографії займає фольклор, який органічно входить в образний світ письменниці. Цьому прислужилась її невтомна, систематична праця – збирання скарбів народної духовної культури. Записуючи обряди, пісні та думи у виконанні кобзарів, наша землячка внесла свою лепту до порятунку даного скарбу від людського забуття.

Стиль життя в родині Косачів сприяв зближенню з селянськими дітьми та повазі до народних звичаїв і традицій. Волинський фольклор вводив дівчинку в незвичайний химерний світ української міфології. Через все своє життя пронесла Леся ту невидиму любов до простої і водночас величної автентичної пісні. Відомі такі цікаві факти з життя Лесі Українки: творчий псевдонім поетеса запозичила в свого дядька: Михайло Драгоманов підписував авторські публіцистичні твори «Українець». Що стосується імені, то Лесею її лагідно кликали в сім'ї. Вона не лише писала вірші, а й створювала нові слова – їй маємо завдячувати існуванням слів «промінь», «напровесні», а її мати, письменниця Олена Пчілка ввела в лексикон українців інше знайоме нам нині слово – «мистецтво».

Відомо, що у творчій спадщині письменниці зберігається рукописний зошит колодяженських пісень: гайдамацькі, козацькі, балади. Записано багато весільних, хрестинних, календарно – обрядових пісень: колядки, щедрівки, веснянки, пісні літнього циклу, обжинкові, родинно-побутові пісні, серед яких: ліричні, дитячі ігрові, вдовинні та сирітські.

З вуст Лесі 225 пісень увійшло до збірки «Народні мелодії. З голосу Лесі Українки», яку упорядкував і видав 1917 року її чоловік Климент Квітка. Він наголошував: «Сі пісні переймала Леся Українка найбільше від люду свого рідного і коханого Волинського краю в дитячі літа і в ранній молодості. Деякі з них Леся знала від своєї матері. Олена Пчілка з любов'ю переносила в родинне життя кращі мелодії, які знаходила в народі. Зовсім малою, либонь, п'ятилітньою дитиною запам'ятала Леся деякі весняні танкові пісні, тут уміщені, і то був несвідомий початок її чинності».

Власне, під час упорядкування цього збірника застала її остання стадія хвороби. Отож, життєва праця Лесі Українки «...почавши з народної пісні і відбігши потім дуже далеко, скінчилася народною піснею»...

Основоположник української музики Микола Лисенко зробив теж 30 записів веснянок і пісень з голосу Лесі Українки. Друкована збірка «Дитячі гри, пісні й казки» (1903). Упорядкований збірник «Народні пісні до танцю» (зафіксовано 54 тексти).

Леся дуже любила музику і старанно вчилася грати на фортепіано. Вважала, що з неї був би кращий музикант, ніж поет. Через хворобу змушена була перервати захоплення музикою. Невідомо, чи не стала б Леся геніальним композитором.

З болем прощалася з інструментом, якому виливала свої радощі і жалі («До мого фортепіано»). Проте, відчуття мелодії, гармонії відзеркалюється в багатьох її творах: «Мелодії», «Сім струн», «Пісні про волю», «Ритми», «Лісова пісня».

Багатогранний музичний світ Лесі Українки не міг не вплинути на її поетичну творчість, про яку можна сказати словами В. Белінського: «Що це – поезія, живопис, музика? Чи одне, і друге, і третє, що злились разом. І картина говорить звуками, звуки утворюють картину, а слова виблискують барвами, звиваються образами, звучать гармонією і виражають осмислену мову?»

Музичні сторінки творчості Лесі Українки свідчать про широку обізнаність письменниці з різноманітними жанрами музичного мистецтва, глибоке розуміння стильових особливостей як народної, так і професійної музики.

Могутньою, стоголосою піснею лунає поетичне слово Лесі Українки по всьому світі – воно втілюється у звуки музичних творів, натхненних її співучою музикою, її безсмертним генієм.

*Як я умру, на світі запала
Покинутий вогонь моїх пісень,
І стримуваний племін засіяє,
Вночі запалений, горітиме удень.*

«Її музику було надзвичайно приємно слухати. Грала так найчастіше вечорами, без світла, в темряві, коли не дуже хто слухав, свої імпровізації, – згадувала сестра письменниці Ольга, – власне, імпровізації, а не зафіксовані композиції, бо кожен раз це було щось інше. Це була наче не музика, а розмова.»

Існує унікальний запис голосу Лесі Українки. Він зроблений на фонограф випадково. Леся Українка з чоловіком фіксували співи кобзарів і одного разу письменниця заспівала сама, щоб перевірити роботу валка.

Музика органічно поєднувалась з поетичною творчістю Лесі Українки. Про це свідчать твори, листування. Наприклад, в одному із листів вона писала: «Крейцерові сонату» я отримала, Катюша грала її частинами... Байрона третій том теж отримала... і рідвяне «Жизнь и искусство». Між іншим, у Байрона є переклад Евріпідового «Прометей», а я іменно думала, де б мені взяти сю трагедію: хотілось мені передивитись в ній хори і т.і.». Подеколи поетеса декламувала свої твори у супроводі імпровізованої музики, іноді писала вірші за роялем. Марія Михайлівна Старицька наводила цікаві приклади того, як поетеса часто мислила музичними образами: «Хмарки пливли і пливли крізь місяць, одна за одною піччикато»; «в саду стояла така співоча тишина, ніби грали піаніссімо в найніжнішому адажіо». А в одному з італійських листів Леся Українка писала: «Вчора тут вибухнула суто вагнерівська гроза, громи, нарощувалися крещендо...». У більшості віршів, поем і драм Леся Українка звертається до музичних і звукових образів. Є в неї окремі поезії, що мають навіть назви музичних творів: «Пісня флорентійська», «Східна мелодія», «Голосні струни», «Сім струн», «Мелодії», «Ритми», «Романси».

Отже, музика посідала особливе місце в житті Лесі Українки. Її зв'язки з музичним мистецтвом були постійними й різноманітними. Поетичне слово безсмертної Лесі лунає по світу стоголосою піснею, бо саме музика була невід'ємною частиною її духовного життя.

Література та джерела

1. Гончар Олесь. Наша Леся. *Письменницькі роздуми*. Київ: Дніпро, 1980.
2. Костюченко В. Співець правди і свободи. Київ: Політвидав України, 1971.
3. URL. <http://lesyaukrainka.org.ua/article/19.html>. (дата звернення: 11.01.2021).
4. URL. <https://www.l-ukrainka.name/uk/Folklore/Kvitka.html>. (дата звернення: 11.01.2021).
5. URL. juliavoskresenska.wordpress.com/2016/07/12/музика-в-житті-і-творчості-лесі-україн/ (дата звернення: 11.01.2021).
6. URL. <https://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=9428>. (дата звернення: 11.01.2021).
7. URL. <https://www.l-ukrainka.name/uk/Folklore/Kvitka/Vesnjanuky.html>. (дата звернення: 11.01.2021).

ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ КОЗАЦЬКОГО ВИХОВАННЯ

Андрій Олійник

**студент 2 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Сергій Марчук,

завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Вивчено провідні принципи та ідеї козацької педагогіки. Простежено традиції фізичної та психофізичної культури козаків.

Українці – єдина у світі козацька нація. Козацтво є дисциплінованою організацією українського

народу, споконвічною формою його самоорганізації і самозахисту. Сучасний дослідник козацького виховання Ю. Руденко зазначає, що козацька система виховання плекала ідеал козака – історично обумовленого типу українця, який свято береже заповіді, традиції батьків, дідів і прадідів, мудрого хлібороба, дбайливого господарника, захисника своїх вольностей, що надихало українську молодь на добру справу в ім'я народу [3]. Зміст, ідейно-моральний і емоційно-естетичний потенціал козацької виховної мудрості втілюють у собі національну психологію, характер, світогляд, правосвідомість, мораль та інші компоненти національної свідомості, духовності народу [1, с. 56]. Відомий історик козацтва Д. Яворницький писав: «Церква з дзвіницею, з одного боку – шпиталь, а з другого – школа, становили необхідні деталі кожної православної парафії запорізького краю» [4]. Відкриття школи, а поруч шпиталю відповідало традиціям народної педагогіки українців. Упродовж

століть козацтво виробило свою педагогіку, яка формувала у юнаків вірність рідній землі, традиціям, мові, звичаям, обрядам, сім'ї. Усім своїм змістом і характером козацька педагогіка – складова частина народної педагогіки і переконує у тому, що справжня педагогіка – народна педагогіка.

За словами найбільш авторитетного історика Запорізької Січі, професора Д. Яворницького, кожному, ким би він не був, звідки, коли б не прийшов на Запоріжжя, доступ на Січ був вільний за таких умов: бути вільною і неодруженою людиною, розмовляти українською мовою, сповідувати православну віру і пройти певне навчання [4].

До провідних принципів козацької педагогіки П. Мазур відносить: козацьке братерство, єдність помислів і дії, волелюбство, індивідуальна воля, справедливість, лицарство, шляхетність, військову майстерність, освіченість, оптимізм, життєлюбство [2, с. 115].

Безперечно, що над усе на Січі славилася козацьке братство. Кожен запорожець знав: «Свої люди не татари, не дадуть загинати», «Погибай, а товариша виручай», «Або будемо на Україні-Русі або пропадемо усі». В основі братства лежало волелюбство, індивідуальна воля: «Степ та воля – козацька доля», «Козак без волі, що кінч на припоні», «Коли козак у полі, то він на волі», «Нуте, браття, або перемогу добути, або дома не бути». Щоб дружба мала законну силу два козаки йшли до церкви і у присутності священника давали такого змісту «Заповітне слово»: «Ми, що нижче підписались, склали цей заповіт перед Богом, про те, що ми браття. Із тим, хто порушить братства нашого союз, той перед Богом відповідь хай воздасть, перед нелицемірним суддею нашим спасителем. Вище написана наша обіцянка, щоб брат брата любити, незважаючи на напасті з боку наших, чи приятелів, чи неприятелів, та зважаючи на миротворця Бога; до цього завершуем: хмільно не пий, брат брата любить. В сім браття розписуємось». Після клятви побратими власноручно робили позначки на заповітному слові, слухали молитву, мінялись хрестиками та іконами, тричі цілувались і виходили з церкви рідними братами до кінця життя [4].

Як стверджують історичні джерела, найтяжчим гріхом у козацькому братстві було запроданство, зрадницький вчинок: «Нестрашні нам турки і татари, а страшні перевертні і яничари». Козак вважався типовим правдошукачем, правдолюбцем. Сивочубі козаки повчали молодиків: «Не той козак, що за водою пливе, а той, що проти води».

Козаку притаманне було лицарство, шляхетність. «Козацька потилиця панам-ляхам не хилиться», «Ширий козак ззаду не нападе».

Мужність і хоробрість, військова майстерність – ці якості виховувалися з пелюшок. «Козак не боїться ні тучі ні грому», «Береженого Бог береже, а козака шабля стереже», «Гляди, козаче, щоб татари сидячого не взяли». Козаки також кохались у науці, грамоті. Недаремно вони склали і таку приповідку: «До булави треба ще й голови».

Відомо що козацьке життя завжди було суворе, тому не всякому воно було під силу. Ось чому так багато є прислів'їв, у яких мова йде про витривалість та загартованість: «Терпи козак, отаманом будеш», «Хліб та вода, то козацька їда», «Козак з біди не заплаче», «Хто любить піч, тому ворог Січ». Але не дивлячись на все це, козацький оптимізм, життєлюбство давно вже ввійшли в історію: «Життя собаче, зате слава козака», «На козаку і рогажа пригожа», «Козаки, як малі діти: дай багато – все з'їдять, дай мало-раді будуть», «Козацькому роду нема переводу» [2, с. 119].

Козацька молодь систематично розвивала свої природні задатки, вдосконалювала тіло й душу в іграх, танках, хоровах, різних видах змагань і боротьби. Підлітки і юнаки охоче брали приклад із дорослих, які відчували психологічний комфорт завдяки тому, що однаковою мірою турбувалися про свій інтелектуальний, моральний, духовний і фізичний розвиток. Це створювало в них настрій внутрішнього задоволення, хорошого самопочуття, сприяло єдності слова й діла, думки і вчинку, гармонії душі й тіла.

Була ціла система відбору і вишколу молодих людей для козацької служби. Досвідчені козаки, козацька старшина уважно і прискіпливо, з відповідальністю перевіряли загартованість і витривалість новобранців на спеку й холод, дощ і сніг, брак одягу, їжі тощо. Для тих, хто хотів бути козаком, ставилися вимоги – бути сильною, вольовою, вільною й мужньою людиною, володіти українською мовою, присягнути на вірність Україні, сповідати християнську віру. Є наукові відомості, що новобранців-козаків піддавали певним випробуванням.

Козаки створили спеціальні фізичні і психофізичні вправи, що становили цілу систему, спрямовану на самопізнання й саморозвиток, своє тілесне, психофізичне й моральне вдосконалення.

Усебічно, фізично розвинені, козаки блискуче володіли в бою не лише різними видами зброї (рушницею, мушкетом, шаблею, списом, арканом тощо), а і своїм тілом. Так, вінницький полковник Іван Богун заслужено вважався кращим фехтувальником Європи: він по-лицарськи бився двома шаблями в руках, перемагаючи в боях одразу кількох нападників.

У багатьох країнах Європи й Азії славилася високе мистецтво козаків вести наступальні й оборонні бої, створювати неприступні для ворога табори, споруди з дерева й землі, каміння, рити шанці та ін. Козаки мистецьки володіли всіма видами зброї, вогнепальною й холодною. Іноземці свідчили, що під час тренувань

зі стрільби козаки «кулею гасять свічку». На території Хортиці, Запорізьких Січей (їх було 8), у козацьких таборах та інших місцях постійно діяли справжні козацькі школи по навчанню молодих бійців, селян із метою захистити себе, рідну землю від чужоземних загарбників.

Велике пізнавальне й виховне значення, зокрема для сучасної молоді, має опанування нею мистецтва єдиноборств, яких було кілька систем. Найвідоміша лягла в основу козацького танцю гопак. У запальному і пристрасному, завихреному і відчайдушному зі складними фізичними, навіть карколомними прийомами в гопаку й сьогодні помітна першооснова – бойовитість духу, віра у власні сили, порив до життя, напруження своїх духовних і фізичних сил, наступальність і оборонний характер дій та торжество перемоги.

Таким чином, доба козацтва стала вершиною української культури, створила багату духовність, її ідейні, морально-естетичні засади лягли в основу не лише козацької, а й усієї національної системи виховання.

Література та джерела

1. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. 388 с.
2. Мазур П. Школа та українське козацтво. *Дайджест*. 2001. №3. С. 114–119.
3. Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ: МАУП, 2007. 384 с.
4. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків: у 3-х Т. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1990. 580 с.

АФГАНІСТАН БОЛИТЬ В МОЇЙ ДУШІ

Артем Осташевський

студент 3 курсу спеціальності 184 Гірництво гірничого відділення

Лисичанський Державний гірничо-індустріальний коледж

Науковий керівник – Ірина Гудкова,

викладач соціальних дисциплін

Представлено життєпис випускників нашого навчального закладу, учасників бойових дій в Афганістані 1979–1989рр. Троє з них загинули під час проходження служби. Фото випускників Лисичанського гірничого технікуму зберігаються в музеї історії коледжу.

Багато часу я вивчав історію Афганської війни 1979–1989рр. Наше місто Лисичанськ відправило на афганську війну близько 400 хлопців. Про деякі долі хочу розповісти в своєму дослідженні. Це випускники гірничого технікуму 80-х рр. ХХст. Вони жили в тоталітарному суспільстві, керівництво країни відправило їх без згоди батьків, рідних на війну.

Євстюхін Ігор Михайлович. Народився в м. Лисичанськ 1 лютого 1962 року 1977–1981 р.р. навчався в Лисичанському гірничому технікумі по спеціальності «Техніка розвідки родовищ корисних копалин». 1981–1983рр. проходив службу в Афганістані. Після служби в армії став працювати в Лисичанському міському відділку внутрішніх справ. Закінчив Українську Національну юридичну академію в м. Харків. С 2010 року начальник управління внутрішньої безпеки УВП в Луганській області. Нагороджений медалями: «Воїн інтернаціоналіст», «70років Збройних сил», «80років прикордонним військам» та іншими. Зараз – на пенсії.

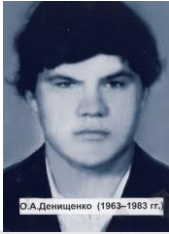

Черемін Вадим Олександрович. Народився 26 жовтня 1962 року. 1977-1981р.р. навчався в Лисичанському гірничому технікумі по спеціальності «Техніка розвідки родовищ корисних копалин». 1981–1983рр. –служба в армії. В 1982 році воював в

Афганістані. Був направлений у склад оперативної групи ЧСАПО, місто Меймене, Фар'ябська провінція. Нагороджений медалями: «Воїн-інтернаціоналіст», «70 років Збройних сил», «80 років прикордонним військам» та іншими. С 1991 року очолює Лисичанську міську організацію Української Спільки ветеранів Афганістану. Проводить велику організаційну роботу серед ветеранів Афганістану і членами їх родин. 8 лютого 2010 року Указом Президента України нагороджений орденом «За мужність» III ступеню.

Нікітін Юрій Анатолійович. Народився 23 травня 1967 року. В 1982 році поступив в Лисичанський гірничий технікум. В 1986 році отримав диплом по спеціальності «Експлуатація і ремонт гірничого електромеханічного обладнання і автоматичних пристроїв». С 12 травня 1987 року по 12 лютого 1989 року служив в Афганістані в десантних

військах, в саперній роті. Нагороджений медаллю «За відвагу», «За бойові заслуги», знаком «За розмінування». Його діти Вероніка та Дмитро теж навчалися в нашому технікумі. Вероніка по спеціальності «Маркшейдерська справа», закінчила технікум в 2011 році. Дмитро – «Експлуатація і ремонт гірничого електромеханічного обладнання і автоматичних пристроїв», закінчив на «відмінно» в 2014 році.

Інжеваткін Павло Леонтійович. Народився 24 березня 1967 року в місті Самара. В 1967 році його батьки переїхали працювати в м. Лисичанськ на нафтопереробний завод. Павло пішов навчатися в СШ№28. С 1982 по 1986 рік навчався в технікумі по спеціальності «Техніка розвідки родовищ корисних копалин». 1986–1988 рр. служив в повітряно – десантних військах в м. Кабул. Був поранений. Приймав участь в АТО в 2014–2016рр. Нагороджений орденом «Червоної Зірки», орденом республіки Афганістан «Зірка» II ступеню, медаллю «70 років Збройних Сил». Його син Антон навчався в технікумі по спеціальності «Підземна розробка корисних копалин», закінчив 2011 році.

Смирнов Юрій Вікторович. Народився 20 травня 1965 року в місті Лисичанськ. Закінчив 8 класів середньої школи №1. В 1980 році поступив в технікум по спеціальності «Техніка розвідки родовищ корисних копалин». В 1984 році закінчив навчальний заклад. 19 квітня 1984 року був призваний в армію. 23 жовтня 1984 року направлений в Афганістан. Служив в повітряно – десантних військах, був поранений. Закінчив службу 18 квітня 1986 року. Нагороджений орденом «Червоної Зірки». 1987–1991 рр. – голова ради воїнів запасу м. Лисичанська. Проводив активну громадську роботу серед молоді нашого міста. В 1994 році виїхав з м. Лисичанськ. Зараз проживає в м. Київ.

Олійник Микола Федорович. Народився 26 листопада 1959 року в м. Лисичанськ. В 1979 році закінчив Лисичанський гірничий технікум по спеціальності «Техніка розвідки родовищ корисних копалин». В червні 1979 року призваний в армію. Служив мінометником в Афганістані. В одному з рейдів отримав поранення. Має інвалідність з 1981 року. Нагороджений медалями «За відвагу», «Воїну – інтернаціоналісту». Проживає в м. Лисичанськ. Його донька Віра закінчила гірничий технікум по спеціальності «Прикладна екологія»

Олег Анатолійович Денищенко 25.08.1963–31.12.1983. Народився 25 серпня 1963 року в м. Привілля. Закінчив 8 класів школи №32. В 1982 році на «відмінно» закінчив гірничий технікум по спеціальності «Експлуатація і ремонт гірничого електромеханічного обладнання і автоматичних пристроїв». В вересні 1982 року був призваний на військову службу. Святкову новорічну ніч 1983 року Олег зустрів в окопах, прийшлося відбивати напади великої банди душманів. Олег загинув в цьому бою. Посмертно Олег нагороджений Орденом Червоної Зірки. Похований в м. Привілля. В Привіллі живе його мати.

Юрій Володимирович Дудник 3.09.1963–30.11.1984. Народився з вересня 1963 року в м. Лисичанськ. школі №21. В 1982 році закінчив Лисичанський технікум по спеціальності «Експлуатація і ремонт електромеханічного обладнання та автоматичних пристроїв». В листопаді 1984 року підрозділ, де служив Юрій приймав участь в операції. Воїни з честю виконали бойове завдання, попередивши душманів по ліквідації нашої прикордонної застави. Юрій отримав поранення, врятувати його не вдалось. Він помер 30 листопада 1984 року. Посмертно Юрій Дудник нагороджений орденом Червоної Зірки. Похований на центральному кладовищі міста Лисичанська

30.11. 1984. Навчався в гірничий гірничого пристроїв». В військовій плани смертельне року. Похований на

Ігор Володимирович Маркін 12.11.1962–15.04.1984. Народився 12 листопада 1962 року в Моршанському районі Тамбовської області. С 1979 по 1982 рр. Ігор навчався в технікумі по спеціальності «Техніка розвідки родовищ корисних копалин» і був призваний у армію. Курс молодого бійця проходив в м. Термез. 9 травня 1983 року прийняв присягу. 15 липня 1989 року був направлений в Афганістан. Приймав участь у боях на перевалі Саланг. Загинув 15 квітня 1984 року. Посмертно нагороджений орденом Червоної Зірки. Похований на кладовищі в районі колишнього скляного заводу. В 2020 році наш коледж закінчила його племінниця Ремізова Катерина по спеціальності «Прикладна екологія»

Молодь гірничого коледжу пам'ятає трагічні сторінки історії нашої країни!

Література та джерела

1. Блідченко С. О. Лисичане. Лица, характеры, судьбы. Лисичанск, Харьков: Энеида, 2008. 144 с.
2. Кострица Ю. П. Золотая книга Лисичанска. Лисичанск: Лисичанскуголь, 2009. 518 с.
3. Лисичанск: Фотоальбом. Лисичанск: Динус, 2005. 160 с.
4. Сильванович Т. Н. Люди твои, Лисичанск! Лисичанск: Лисичанська друкарня, 2001. 446 с.
5. Хвастов А.Н. Ребята, мы вас не забудем!: Книга памяти о побитых в Афганистане, Закавказье и на Северном Кавказе жителях Моршанска и Моршанского района Тамбовской области. 1981–2003 гг. Москва: Спутник, 2016. 244 с.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДІАЛЕКТНОГО ОТОЧЕННЯ

Ольга Отрода

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Людмила Шуст,

викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. філол. н.

З'ясовано, що важливим чинником при основі навчанню української мови є певне діалектне оточення. Визначено, як воно впливає на формування мовленнєвої культури у молодших школярів. Вказано типові відхилення від орфоепічних норм літературної мови, зумовлені впливом регіональних діалектів на мовлення учнів.

Оволодіння українською літературною мовою є одним із перших завдань, яке ставить перед собою педагогіка початкової школи. Ключова реформа Міністерства освіти та науки України, тобто Нова українська школа та Державний стандарт початкової загальної освіти зазначають, що метою вивчення початкового курсу мовно-літературної галузі є насамперед розвиток особистості дитини, зокрема різноманітними засобами та видами мовленнєвої діяльності. Відомо, що складовою частиною змісту навчання молодших школярів є формування таких якостей культури мовлення, як багатство, правильність, логічність, точність, зв'язність, змістовність та виразність. Оскільки зміст має відповідати основним цілям навчання, які визначають на основі соціального замовлення, до складової частини змісту доцільно віднести формування культурознавчих уявлень та морально-естетичних навичок.

Виховувати культуру спілкування потрібно з раннього дитинства, оскільки цей вік є найбільш сприятливим періодом для становлення і вдосконалення мовленнєвого розвитку. Тому початкова школа є фундаментом для успішного оволодіння рідною мовою. Проте варто зазначити, що дитина приходить до школи саме з першого оточення, тобто родинного, і на її мовлення впливає середовище, в якому вона виховалася, особливо говірка, що може бути притамана певній місцевості. Саме це впливає на виникнення особливостей і певних труднощів у процесі навчання рідної мови та становлення мовної особистості школяра [5, с. 73].

Оскільки вчитель стає новим значущим дорослим, заміником батьків в умовах перебування дитини в школі, то вчитель початкових класів повинен вчасно помічати діалектні помилки та особливості в мовленні своїх вихованців, виправляти їх й водночас навчати молодших школярів доцільно використовувати діалектну лексику рідного краю. Про необхідність ознайомлення вчителів з місцевою говіркою писав свого часу К. Д. Ушинський [1].

Рівень сформованої мовленнєвої культури молодших школярів, в яких простежується значний вплив говірки рідного населеного пункту, значно підвищиться за умов, якщо:

1) вчитель використовуватиме сучасні ефективні методи, прийоми що будуть ґрунтуватися на різних формах навчальної мовленнєвої діяльності дітей, а також сам глибоко засвоїть необхідні теоретичні відомості з діалектології;

2) відбувається співпраця вчителя початкових класів, його вихованців та їх сімей щодо вивчення і використання діалектизмів;

3) застосовується система вправ, що налаштована на подолання мовленнєвих помилок діалектного походження [4, с. 53].

На території України виділяють такі три наріччя: північне, південно-східне, південно-західне, у межах яких функціонують різні говори й говірки [3].

Оскільки наша місцевість належить до функціонування північного наріччя української мови, типовими відхиленнями від орфоепічних літературних норм, що зумовлені впливом регіональних діалектів на мовлення молодших вихованців, вважаємо такі:

- твердий кінцевий [т] числівникових форм: двана¹ццат, двана¹ньцат;
- тверда вимова постфікса -ся зворотних дієслів: одружи¹вса, роби¹лоса, вмива¹ласа;

- вимова м'якого приголосного звуку з можливим сполученням з [й] на місці м'якого [в]: с'я'то, с'я'то;
- ствердіння [ц] в абсолютному кінці слова і в кінці слова перед голосним: ву'лиця, хло'пец, молоде'ц;
- наявність протетичних фрикативних h та w: гону'ча, гуро'к, губи'дати, гупце'ньки, гучи'телька тощо.

Учителеві початкових класів слід виробити раціональний і науково обґрунтований підхід до лексичних діалектизмів у мовленні школярів. Саме принцип науковості зумовлює перший крок у цьому напрямі – створення тематичного словничка місцевих слів. Робота зі словниками допомагає в дослідженнях лексики певної говірки. Кожне нове слово, почуте від учня-інформатора, «проходить перевірку» на приналежність до діалектної лексики (з використанням лексикографічних джерел). Ця перевірка передбачає:

1. Пошук аналізованої лексеми у тлумачних словниках української мови.
2. Пошук слова в етимологічному словнику.
3. Звертання до перекладних словників з метою з'ясувати походження слова.
4. Перегляд регіональних діалектних словників, лексичних атласів [2, с. 188].

Діалектизми надають живій розмовній мові своєрідного колориту, образності та виразності. Однак учителеві не варто надто захоплюватися говірковими словами, а принагідно пояснювати учням, що звичні для них місцеві слова, не відомі мешканцям інших регіонів України, ускладнюють спілкування між людьми, сприймання висловленого. Лексичний діалектний матеріал є надзвичайно важливим у вирішенні проблеми формування мовленнєвої культури молодших школярів: він ставить методистів перед суперечністю, які діалектизми збагачують літературну мову, розширюють її можливості, а з якими діалектизмами слід наполегливо боротися, викорінювати з мовлення. Якщо ми переконливо можемо сказати про негативний вплив орфоепічних та граматичних особливостей рідної говірки на мовлення дітей, визначити орфоепічні та граматичні помилки в мовленні, то до лексичних помилок слід ставитись обережно і диференційовано. Для подолання труднощів використання місцевих діалектизмів у навчанні української мови можна використовувати вправи, зокрема на знаходження діалектного слова у синонімічному ряді. Вправи на прикладі Рівненського діалекту:

1. Подивіться малюнки, на яких зображено предмети. Під кожним предметом записано назву діалектизм. Доберіть до вказаних діалектних слів пояснення, користуючись запропонованими матеріалами.

Розора, товмач, жунка, плот, підколювати, кунь, паша, бусько, циганчуки, згорати, гребльонка, куфайка, бульбаники, бабайка, дойонка.

Довідка: пристрій для збирання чорниць, деруни, відро для доїння корови, тим, кого лягають дітей, глузувати, жилетка, голосно говорити або кричати, дерев'яний тин, кінь, картопляне пюре, трава або луки, лелека, межа на полі, жінка або дружина, зневажливо цигани, орати землю.

2. Використовуючи подані зображення, поясніть значення слів:

Чкварка (посмажений шматок сала), ровер (велосипед), лужок (ліжко), вонуча (ганчірка), вишки (горище), бляшка (деко для випікання), бульба (картопля), брама (ворота).

Отже, діалектне середовище відіграє важливу роль у вихованні та формуванні мовлення дитини, а виправлення діалектних особливостей у мовленні дітей великою мірою залежить від кваліфікації, умінь та знань педагога. Щоб сформувати культурне мовлення в школярів, вчителям та батькам необхідно більше спілкуватися з дітьми рідною мовою, не вживаючи діалектичних слів, які впливають на мовлення дитини. Адже спілкування – це не просто передача інформації одній особі іншій, а необхідна умова розвитку людини в суспільстві.

Література та джерела

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія : навч. посібник для філолог. факультетів університетів і пед. інститутів. Київ : Вища школа, 1980. 246 с.
2. Методика навчання української мови в початковій шк. колі : навч.-мет. пос. для студ. вищих навч. закл. / за ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
3. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови : навч. посібник. Київ : Рад. школа, 1966. 314 с.
4. Климова К. Я. Готуймо майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах діалектного оточення. *Початкова школа*. 2000. № 1. С. 52–53.
5. Ткачук П. Засвоєння учнями орфоепічних норм в умовах місцевих говірок. *Українська мова і література в школі*. 1973. № 6. С. 73–76.

ЛИЦАРІ ТА ЇХ ВІЙСЬКОВА ЗБРОЯ

Василь Павлючик

**студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради**

**Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.**

Вивчено історичні корені появи європейського та українського лицарства. З'ясовано основні види зброї середньовічних лицарів.

Лицарство виникло у франків у зв'язку з переходом у VIII ст. від народного пішого війська до кінного війська васалів. Піддавшись впливу церкви та поезії, воно виробило моральний та естетичний ідеал воїна, а в епоху Хрестових походів, під впливом виниклих тоді духовно-лицарських орденів, замкнувся у спадкову аристократію, що усвідомлювало себе міжнародним військовим орденом. Посилення державної влади, перевага піхоти над кіннотою, винахід вогнепальної зброї та створення постійного війська до кінця середньовіччя перетворили феодальне лицарство в політичний стан титулованої знаті.

Епоха лицарів, а разом з нею й головні атрибути: обладунки, зброя, поєдинки – залишилися далеко в минулому. У сучасному світі лицаря, в історичному розумінні цього явища, можна зустріти лише на сторінках книг, у фільмах, або як історичний символ. Незважаючи на дані тенденції, певні аспекти «лицарської епохи» збереглися і в сучасній дійсності, а саме, якості лицарів, які проєктуються на чоловіків: честь, благородство, сила, доброта, здатність захистити слабкого [2].

Представники лицарського класу в Україні з'явилися ще у часи Київської Русі та Галицько-Волинської держави. В цей час західноєвропейські джерела згадують про участь лицарів-українців у турнірах, які влаштовували різні європейські королі. Наприклад, поема XII ст. «Сад троянд» повідомляє про «Гартніта і Гартунга з Русі» на турнірі у Вормсі. Про звичай руських (давньоукраїнських) дружинників прикрашати бойові щити геральдичними кольорами або гербами повідомляє «Слово о полку Ігоревім», Іпатівський літопис, Радзивіллівський літопис та багато інших історичних писемних джерел.

В іншій європейській епічній поемі XIII ст. «Ортніт» одним із головних героїв виступає лицар Ілля з Русі («Pia z von Reuzzen»), чорний стяг якого прикрашало зображення Золотого Лева. Таке ж зображення з підписом Герб Королівства Русі-України зустрічаємо в більшості європейських гербовників починаючи з XIII ст. Золотий лев на чорному або синьому полі витісняє різноманітні варіації зображення Тризуба, як герба Королівства Русі, починаючи з правління Короля Данила. Відомий також факт, коли на службу до Короля Данила під час походу у Гори Угорські приєдналася ціла хоругва лицарів гербу Сас. «...Початок роду гербу Сас – із Саксонії, тому так і називається. З Саксонії Драго-Саси пішли в хрестовий похід, а потім були на Уграх, звідки прибули на службу до руського князя Данила, а потім його сина Лева. Осівши в Руській землі, завели сім'ї та в різних родах тим гербом послуговувалися», писав у 1584 р. польський хроніст Бартош Папроцький. Згодом Саси асимілювалися (ймовірно, з бойками) та стали називатись найчисельнішим руським лицарським родом.

З середини XIV ст. руське (українське) лицарство як клас починає підійматися, і Золотою Добою руського лицарства стає період 1360 – 1450 рр., коли руські лицарі нічим не поступаються європейським битвах (Сині води 1362 р., Зимовий похід 1396 р., битва на Ворсклі 1399 р., битва при Грюнвальді 1410 р., тощо). Лицарі отримують право збирати свій сеймик та фактично здійснюють паралельне королівському самоврядування, що чітко простежується у конфедерації 1446 року. Яскравими представниками лицарства, які активно відтворюються у сучасності, є учасники Грюнвальдської битви 1410 року.

Багато дослідників порівнюють українські козацькі війська, зокрема Військо Запорізьке, з лицарськими орденами Європи періоду середньовіччя, навіть називають православним лицарським орденом Європи. Запорозька Січ – подібно до середньовічних лицарів була пов'язана узами общини (societas), віри (religio) та покликання (vocatio) або мети.

В період розквіту Гетьманщини, розвиваються досить тісні зв'язки між лицарями Мальтійського ордену та Запорізькою Січчю. Хоча офіційно Мальтійський Орден на українських землях з'явився 1609 року, контакти мали місце й раніше. Князь Дмитро Вишневецький, який заснував Запорізьку Січ, розбудовував її за зразком Мальтійського Ордену.

З 1609 року, на території сучасної України, Мальтійський Орден мав Волинське пріорство, створене на землях князя Януша Острозького, який заповів Ордену свій маєток. Польський Сейм офіційно дозволив створення Волинського Пріорства. Дослідники кажуть, що багато козаків належали до цього лицарського ордену. «Мальтійцями» (членами ордену) також було багато представників української шляхти, деякі з них

навіть заповідали свої маєтків на території України ордену [2].

Розглянемо окремі факти про лицарську зброю.

1. Існують класичні (одноручні), півтораручні та дворучні мечі. Одноручний меч відомий з раннього середньовіччя. Довжина таких мечів не більше 90 см, середня вага – 1,2 кг. Натомість, 90-115 см. – це півтораручні мечі. Дворучні мечі ніколи не важили понад 8-10 кг, як про це часто говорять. Максимальна вага – (4-5 кг.). Поширеним було гравірування на зброї. Його наносили на меч, завдяки технології таушування (першими в цьому були араби). Писали патріотичні та релігійні гасла, вказували місце виготовлення меча, а також ставили клеймо майстра (кращими в цьому були майстри німецького міста Золінген). Так звані «кровостіки» (частково ребристі мечі) на середньовічних мечах робили для того, щоб мечі ставали набагато міцнішими і їх важко було зламати.

2. Арбалети та луки. Лук – давня зброя. Важкий у використанні (тренувалися у вмінні стріляти з лука кілька років), але невимогливий у догляді та легкий у виготовленні. Ранні арабські луки стріляли до 150 м., а англійські лучники (використовували довгі луки до 2 м.) в часи Столітньої війни стріляли до 320 м. Арбалет – був ще в Античну епоху. Ще в IV ст. до н.е. з'явився в Китаї. Також, арбалет знали і в тогочасній Європі (гастрафет – у греків). Але опісля V ст. він виходить із вжитку, і з'являється лише в X ст. Лише з X ст. починає удосконалюватися і покращуватися лицарський обладунок, і саме в цей час відроджується арбалет.

3. Арбалет – важкий у використанні (натягування тятиви), але не потрібно довго вчитися, щоб навчитися ним користуватися. Набагато сильніша вбивча сила, ніж в лука. Вимогливий у догляді та дорогий у виготовленні.

Перші арбалети натягувалися просто людськими руками, тому після таких вправ арбалетники швидко змучувалися. Наступні модифікації арбалета ішли в напрямку пологшення «перезарядки» арбалета.

Структура арбалета – станина, пружна дуга, спусковий механізм, болти (стріли), тятива (згодом вона стала металевією). Найкращими арбалетниками були генуезці та швейцарці.

Рекордна дальність стрільби з складно композитного лука була зафіксована в XVII ст., в Османській імперії. Іскандер Тоз-Копоран (турок) вистрілив з лука на відстань у 909 м. Опісля нього, рекорд ніхто не зміг повторити. На честь нього названа одна з вулиць Стамбула і площа стріл – Ок-Мейдан, на якій знаходиться стелла Тоз-Копорана [1].

Отже, в процесі еволюції європейського суспільства й культури, постало таке явище як лицарство. Основними ідеями рицарства, були ідеї індивідуальної вартості, воєнного подвигу, сакральних норм ведення битви та концепція аскетизму військового життя.

Література та джерела

1. Димидюк Д. Військові традиції: 13 фактів про озброєння, обладунки та лицарські традиції в середньовіччі. URL. <https://lvivmedievalclub.wordpress.com> (дата звернення: 11.02.2021).

2. Лицар. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL. <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 11.02.2021).

ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ ПРО НАОЧНІСТЬ

Ольга Папезук

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Олена Пуш,
старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Проаналізовано думки видатних педагогів про застосування наочності в освітньому процесі початкової школи.

На даний час є дуже актуальним застосування різних видів наочності на різних уроках. Зокрема в початкових класах. Це сприяє ефективнішому засвоєнню знань.

Мета дослідження – проаналізувати думки видатних педагогів про застосування наочності. Наочність має великий вплив на розвиток і формування здібностей дітей ще з юного віку. Тому завжди доречним було його використання. На сучасному етапі цей термін можна пояснити в легкій та доступній формі, отож наочність – це засіб навчання і виховання, який організовує спостереження учнями реальної дійсності, сприйняття предметів навколишнього світу, різноманіття конкретних явищ, вона стимулює творчу і пізнавальну активність учнів.

У видатних педагогів поставало дуже багато питань та ідей, щодо вивчення дітьми навколишнього середовища, природи, що їх оточує. Тобто міркували вони так, що під час вивчення певних предметів, об'єктів, явищ, потрібно представляти їх для спостереження учням, навчати не тільки за книжкою у якій розповідається про них, а й за реальними прикладами з життя, щоб діти могли провести спостереження, на власні очі зробити опис і так далі. Наприклад, Я. Коменський першим розуміючи наочність не тільки як зорову, а й як залучення всіх органів відчуття до повноцінного і всебічного сприйняття речей та явищ, обґрунтував це «золотим правилом дидактики».

«Усе, що тільки можливо, представляти для сприйняття відчуттями: видиме для сприйняття – зором; те, що можна чути, – слухом, запахи нюхом; те, що належить брати на язик, – смаком; доступне огляду – шляхом огляду. Якщо які-небудь предмети зразу можна сприймати декількома відчуттями, нехай вони зразу ж схоплюються декількома відчуттями» [1]. Саме так воно озвучить. Я. Коменський пізніше видав книгу в якій розмістив понад 300 різних малюнків, де зобразив усе видиме й невидиме. Ця книга була задумана ним як наочний посібник, щоб краще вивчити латинську мову.

А. Дистервег вважав наочність основою природовідповідного навчання, надаючи великого значення ознайомленню дітей з предметами, безпосередньо доступними їх органам чуття. Він не обмежувався тільки предметною наочністю, а допускав різноманітні її форми. У тих випадках, де неможливе безпосереднє ознайомлення з самим предметом, він пропонував звертатися до зображень на картинах, до спогадів про пережите дітьми за межами школи, до порівняння, аналогій та інших засобів. Наочність, за А. Дистервегом, найважливіша умова елементарної освіти, за якою у предметі, що вивчається виділяються найбільш зрозумілі і конкретні для дитини елементи, доступні її спостереженню або зв'язані з її попередніми знаннями [2].

Гарний приклад у застосуванні наочності подав Й. Базедов. Вважаючи, що немає нічого кращого на уроці ніж застосування різних ігор, для вивчення і засвоєння матеріалу дітьми, а головне, що їм це було цікаво. Видатні педагоги досліджуючи різні засоби і методи навчання робили конкретні висновки.

Й. Песталоцці рішуче заявляв, що визнає «наочність абсолютною основою пізнання», що «наочність є безумовна основа всякого знання». «Немає живого, істинного пізнання, яке б не виходило із безпосередньо чуттєвого сприйняття або не зводилося б до нього. Тому будь-яке елементарне навчання повинне не тільки бути пов'язаним з чуттєвими сприйманнями, а починатися з них і виходити з них». Він не хоче і не може допускати ніякого навчання, крім безпосередньо наочного або заснованого на наочному принципі. Він пише: «Утвердження в дитини простого спостереження як необхідної основи будь-якого досвідного знання і піднесення згодом спостереження до ступеня мистецтва, тобто до ступеня засобу, є предметом спостереження як об'єкта критичної здібності і штучно виробленої вправності та становить завдання й суть наочності» [3]. Тому, наочність у розумінні Й. Песталоцці – це коли людина володіє певними чуттєвими елементами знань і використовує ці елементи для обстеження, для орієнтування, тобто зводить складне до сукупності простих елементів, чуттєвих алфавітних одиниць сприйняття.

Особливу увагу наочності приділив В. Сухомлинський. Відомою його працею є «Сто порад вчителю». Він підкреслює: «Природа мозку дитини потребує, щоб її розум виховувався біля джерела думки – серед наочних посібників, образів і, насамперед, серед природи, щоб думка переключалася з наочного образу на «обробку» інформації на цей образ. Якщо ж ізолювати дітей від природи, якщо з перших днів навчання дитина сприймає тільки слово, то клітини мозку швидко втомлюються і не справляються з роботою, яку пропонує вчитель» [4].

Можемо сказати, що саме пізнавальний інтерес є стимулом до активної навчальної діяльності, а успішне засвоєння знань неможливе без використання наочних посібників. Адже саме вони розвивають пізнавальний інтерес учнів. Яскрава та насичена наочність викликає зацікавлення у дітей у різних сферах роботи.

Отже, ми вважаємо, що думки видатних педагогів про застосування наочності у навчальному процесі відіграли та відіграють велике значення для сучасних вчителів і не тільки. Широке застосування

засобів наочності дозволяє не тільки активізувати та удосконалювати навчальний процес, але й формувати прийоми розумової діяльності. Головна ціль наочних засобів підвищити ефективність уроку, допомогти більш зрозуміти учням природні уявлення та поняття та забезпечити індивідуальну роботу учнів.

Література та джерела

1. Дидактичні погляди Я. Коменського.
URL. https://pidru4niki.com/1822100435399/pedagogika/didaktichni_poglyadi_komenskogo. (дата звернення: 10.02.2021).
3. Використання наочності у навчальному процесі початкової школи.
URL. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/121.pdf> (дата звернення: 10.02.2021).
3. Принцип наочності. URL. <http://www.info-library.com.ua/books-text-4282.html> (дата звернення: 11.02.2021).
4. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо використання наочності. URL <https://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy/vseukrainska-studentska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-yvchennia-i-vprovadzhenia-v-navchalno-vykhovnyi-protses-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasylia-sukhomlynskoho/seksiia-3/5214-pedahohichni-ideyi-v-o-sukhomlynskoho-shchodo-vykorystannya-naochnosti> (дата звернення: 11.02.2021).

ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ В ПРОЄКТНІЙ ПЛОЩИНІ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Дар'я Пась

студентка 2 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцького педагогічного фахового коледжу

Науковий керівник – Надія Пушкар,

народний учитель України, викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Розглянуто упровадження проєктної технології в початкових класах Нової української школи. Досліджено організацію вчителем проєктної діяльності молодших школярів у сільській школі. Зроблено акцент на виховному аспекті.

Концепція Нової української школи та Державний стандарт спрямовують вчителя на розвиток компетентностей, посилення практичної сторони освіти, розвиток самостійності та творчості кожного школяра. Новий зміст освіти передбачає наскрізний процес виховання, який є невід'ємною складовою всього освітнього процесу в початковій школі і спрямований на формування необхідних для успішної самореалізації компетентностей. Вирішення поставлених учителем завдань забезпечується упровадженням різних технологій, в тому числі проєктної. *Ми поставили за мету* дослідити можливості виховного аспекту проєктної технології відповідно до поставлених завдань перед освітою молодших школярів. Об'єктом обрано проєктну діяльність школярів сільської школи.

Проблему проєктної діяльності досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені (В. Безпалько, І. Бухтіярова, Г. Ващенко, Г. Ільїн, І. Єрмаков, О. Онопрієнко, В. Симоненко, С. Шишков, С. Ящук та інші). Вчителі впровадили досягнення науки в практику роботи з дітьми. Це явище в науці розглядають як педагогічну технологію, систему навчання, форму організації, метод навчання, педагогічну модель. Проєкт виконується від ідеї до її повної реалізації та включає «орієнтовно-мотиваційний, операційно-виконавчий, рефлексивно-оцінювальний компоненти» [4, с. 19]. Педагогічною метою проєктної діяльності молодших школярів, як зазначає Н. Талізїна, є формування початкових логічних, специфічних і загальнодіяльнісних умінь. На думку О. Онопрієнко показником сприятливих умов для ефективної організації проєктної діяльності є внутрішня готовність учня, його адекватна настанова на майбутню діяльність. Ціннісними орієнтирами сучасної початкової освіти є виховання відповідального громадянина, (відповідального за своє життя, розвиток суспільства, громади та збереження навколишнього світу), любові до України, утвердження людської гідності [3, с. 23].

Цікавим для шкільної реформи в Україні є фінський досвід роботи над проєктами. Вчитель пропонує учням зрозумілу тему. Обговорюють проблему, яку варто вирішити. Діти шукають відповіді, досліджують проблему, аналізують результат і презентують його. В ролі експертів запрошують спеціалістів відповідної галузі (вчителів середньої освіти, батьків з певної спеціальності та ін.).

Проведені нами дослідження за період 2017–2020 років участі молодших школярів Загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів с. Мстишин Луцького району Волинської області у проєктах дають підстави констатувати, що діти охоче беруть активну участь в проєктній діяльності. Вчителька Наталія

Довгополюк працює над пошуком різного роду виховного характеру тем, які пропонує дітям. Вона виступає помічником, супроводжуючи школярів на протязі всіх етапів діяльності.

Участь у проєкті «Моя Україна» (за матеріалами журналу «Джміль») сприяла вихованню патріотизму. Проєкти «Моя родина», «Великодні звичаї у моїй родині» спрямовували дітей на повагу до родини та українських звичаїв. Працювали над проєктом «Monuments across Europe», метою якого було – дізнатися більше про Європу та європейські пам'ятки, їх історію та значення для місцевих жителів. Учні кожного класу обирали пам'ятку своєї країни, регіону або міста та досліджували її, а потім розповідали про неї, відчуваючи гордість за культурну спадщину своєї землі. Діти були задіяні в екологічних прєктах «Червона Книга України», «Пташина їдальня», «Пташка року України», відчули відповідальність за збереження світу. За участь у проєкті громади по сортуванню сміття отримали перемогу на всеукраїнському рівні. Окремі проєкти («Ми і наш клас», «Моя безпека», «Безпечна та корисна їжа», «Я пізнаю себе та інших» (на основі завдань сайту «Розвиток дитини»), «Моя безпека») були спрямовані на формування відношення до себе та інших. Взяли участь у STEM-проєкті «Інженерний тиждень». Класна кімната перетворилася на мейкерську та дослідницьку лабораторію, щоб зацікавити учнів наукою і дати їм поштовх до розвитку власного інженерного потенціалу. Цікаві завдання та креативні інженерні рішення від організаторів проєкту, власні творчі ідеї дозволили учням проявити свої дослідницькі та винахідницькі вміння. Завдання викликали цікавість, подив, захоплення, бажання створювати незвичайні речі із предметів, що їх оточують. Крім того, школярі знайомились із сучасними інженерними професіями та професіями майбутнього. В результаті перемоги в проєкті «Книжкові лабораторії змін «Зі сторінок у життя» для освітянських спільнот навчальний заклад безкоштовно отримав 36 сучасних книг: Кен Робінсон «Школа майбутнього», Кен Робінсон, «Освіта проти таланту», Фредерік Лалу «Компанії майбутнього» та інші. Сьогодні цими книгами користуються діти, батьки, вчителі.

Працюючи над проєктами, діти відчували радість пізнання та досягнення успіху. Важливе емоційне значення мали перемоги у проєктній діяльності для кожної дитини, вчителів та батьків. В проєктній діяльності учнів Нової української школи вчитель виконує роль організатора, помічника, провідника їх по власній траєкторії розвитку з метою досягнення прогнозованих результатів. Поступово він зможе перетворити дитину на суб'єкта власної життєдіяльності, який здатний самостійно розв'язувати проблеми, що стоять перед ним. Залучаючи школярів до виконання проєктів та міні-проєктів вчитель переслідує мету розвитку умінь пошуку проблем, планування шляхів їх розв'язання, розвиток комунікативних навичок, самостійності і виховання через зміст та діяльність. Робота над проєктом потребує культури спілкування та праці, високого рівня організованості.

Важливим на нашу думку є наявність мотивації в учнів до проєктної діяльності, актуальність і реальність розв'язання проблеми, можливість практичної реалізації ідеї. Вчителю варто звернути увагу на вікові пізнавальні інтереси учнів та поступовий період від виконання проєктних завдань до висунення ідей самими учнями, означення проблеми для її розв'язання. При організації проєктної діяльності важливо враховувати досвід дитини (уміння, знання і навички). Цінним є здатність молодшого школяра виявляти активність у різних видах діяльності, бажання, інтереси, проблеми, узгодження їх у процесі роботи над проєктами з іншими дітьми. Кожен має бути готовий до спілкування, доброзичливого ставлення один до одного, регулювати свою поведінку, оцінювати власні дії.

Організуючи проєктну діяльність учнів, вчитель має враховувати вікові і психолого-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Проблема проєкту має бути знайомою та цікавою для дитини. Молодші школярі вчать добре виконувати роботу, відчуваючи при цьому радість та гордість за її результати, аналізувати власну працю. Через проєктну діяльність виховується любов до школи, свого роду, малої і великої Батьківщини. Діти розвивають мислення, вчать шукати і працювати з джерелами інформації, обґрунтовувати власну думку.

Виховання розвиває розум людини, привчає їх до аналізу і синтезу, формує та зміцнює волю. Участь школярів у проєктах на часі. Багато залежить від учителя, його обізнаності з вимогами до освіти молодших школярів, уміння переорієнтуватися, від його цифрової грамотності, бажання шукати і впроваджувати нове, застосовуючи проєктну технологію, яку наука визнає педагогікою XXI століття. Проблема потребує подальших розвідок.

Література та джерела

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 17.01.2021).
2. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. / М. Кірик, Л. Данилова. Львів: Світ, 2019. 136 с.
3. Нова українська школа: поради для вчителя / за ред. Н.М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
4. Проєкти в початковій школі: тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. Київ: Шкільний Світ, 2007. 128 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ЗАОХОЧЕННЯ І ПОКАРАННЯ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Яна Пех

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення Музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Ірина Чемерис,

соціальний педагог, старший викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Дослідження способів стимулювання і гальмування діяльності молодших школярів та внесок відомих педагогів у цій царині. Використання заохочень і покарань як засобів педагогічної корекції у певних ситуаціях.

Серед сучасного українського педагогічного загалу та батьків існують різноманітні погляди на використання заохочення і покарання у вихованні дітей. Одні притримуються традиційного погляду, який відображається в українській народній мудрості «дитину різкою не зіпсуєш», інші радять тільки заохочувати, а карати гуманним чином або зовсім не застосовувати цей метод. Частина дорослого загалу вважає найоптимальнішим варіант виховання дитини взагалі без будь-яких заохочень чи покарань. Незважаючи на розбіжність у вищезгаданому питанні, педагоги і батьки одноголосно погоджуються з думкою про те, що запорукою успішного формування особистості підлітка є дисциплінованість. Як правило, дисциплінованої, відповідальної поведінки дитини дорослі досягають за допомогою заохочень і покарань.

Сучасна загальноосвітня школа взяла курс на вселюдські цінності та ідеали, реалізацію ідеї самовиховання та людиноцентризму, потребує розв'язання багатьох проблем, основна з яких полягає у самотворенні вільної особистості. Проте забезпечення цього полягає насамперед у теоретичному обґрунтуванні і практичному застосуванні заохочень і покарань як методів стимулювання виховання та навчання учнів [1]. Вдалося проаналізувати і розглянути підходи до проблеми заохочень і покарань одинадцяти найпрогресивніших вітчизняних педагогів, що дало можливість вивести відповідні закономірності й тенденції. Головні із них: а) недопустимість тілесних покарань учнів (М. Пірогов, С. Шацький, Л. Толстой); б) можливість здійснення виховання і навчання без заохочень і покарань (Ш. Амонашвілі, Г. Ващенко, В. Сухомлинський, К. Ушинський); в) поєднання в школі заохочень і покарань у їх певному співвідношенні на користь

Заохочення і покарання – це сукупність засобів регулювання відносин, що складають зміст педагогічної ситуації, у якій ці відносини повинні бути швидко і якісно змінені. Головною ознакою, за якою класифікують види і форми заохочення і покарання, є способи стимулювання і гальмування діяльності дітей та внесення змін у їхні відносини. За цією ознакою виділяються такі види заохочення і покарання:

- заохочення і покарання, пов'язані зі зміною у правах дітей;
- заохочення і покарання, пов'язані зі змінами в їхніх обов'язках;
- заохочення і покарання, пов'язані з моральними санкціями.

Відмітимо велику розмаїтість всередині кожної з цих груп заохочень-покарань, однак в групах можна визначити такі основні форми:

- а) заохочення і покарання, здійснювані по логіці «природних наслідків»;
- б) традиційні заохочення і покарання;
- в) заохочення і покарання у формі експромту [6, с.151].

Також педагогу необхідно мати уявлення про найбільш типові конкретні методи заохочення і покарання, використання їх у вихованні дітей. При цьому необхідно пам'ятати, що застосування конкретного методу заохочення чи покарання обумовлено не лише певним вчинком дитини, але й аналізом конкретної ситуації з урахуванням обставин [6, с.169–171].

Розглянемо спочатку основні засоби заохочення у вихованні дітей. Мірою заохочення є надання додаткових прав дитині. До засобів індивідуального і колективного заохочення зараховується також доручення почесних обов'язків: тобто таких, які підвищують статус підлітка в очах однолітків чи дорослих.

Одна з найбільш розповсюджених мір заохочення – присудження призового місця в змаганні. Особливо часто використовуються заохочення у вигляді подарунків у сім'ї. Викликає занепокоєння прагнення певної категорії батьків за будь-яких обставин зробити дітям дорогі подарунки, що стає джерелом труднощів у вихованні.

Тенденції розвитку проблеми заохочень і покарань учнів у творчості видатних педагогів: «Школа і життя є одне, неподільне ціле. Виховання дитини – це дуже складний морально-фізичний експеримент...

Він вимагає високого покликання, досвіду життя, самовіддачі, християнської любові і важкого мистецтва індивідуалізації..., недопущення сваволі і тілесних покарань» [3].

К. Ушинський: «Якщо ми дотепер користуємося заохоченнями і покараннями, то це свідчить про недосконалість нашого мистецтва виховання. Краще, якщо вихователь досягне того, що покарання стануть непотрібними. У вихованні наставник не повинен нав'язувати своїх переконань вихованцеві, це є величезним насильством, яке тільки можна собі уявити: насильством розуму дорослого, який володіє безліччю засобів, над розумом безсилим і безпорадним» [3].

І. Франко: «Бувають учителі з вродженим педагогічним тактом, які вміють жити єдиним життям з класом, забувати про себе, свої власні турботи, радощі й тривоги... Справжнім дитячим інстинктом ми відчули, що ця людина нас полюбить, не відштовхне навіть найменш здібних, кожному дасть пораду, покаже дорогу, кожного захистить» [3].

С. Шацький: «Величезному числу педагогів було б корисно згадати, як вони були маленькими» [3]. Він зрозумів, що «так не можна ні вчитися, ні навчати», тому включився в пошуки всебічного розвитку дітей, у вихованні їх самостійності, розумової діяльності, формування самоврядування. Прагнув, щоб у дітей з'явилося бажання творчості. Це відрізняло С. Шацького від К. Вентцеля, який пропагував теорію «вільного виховання».

В. Сухомлинський: «Виховання – це піднесення людини, постійне, копітке, великотрудне і радісне». «Нормальне виховання – абсолютно нормальне виховання – це виховання без покарань, без окриків, без погроз, без підвищення голосу». [3].

О. Захаренко: «Від любові до школи, діяльної, активної беруть початок кращі поривання душі. Уся робота вчительського колективу спрямована на те, щоб наша школа була школою радості для дітей». «Керуйся принципом: 70% успіху – то похвала, а 30% – критика, мораль, настанови» [3].

Ш. Амонашвілі: «Виховувати, це означає любити дитину, розуміти і поважати її, щоб викликати в неї взаємну любов. Виховувати і навчати учня в середовищі, де панують не добро і взаємна довіра, а ненависть і неприязнь, означає те ж саме, що, посіявши бур'яни, чекати на сходи хліба, а насаджуючи злобу, сподіватися, що виросте добро» [3].

Отже, педагог повинен вміти показати свою повагу до дітей. Прояв пошани формує почуття власної гідності, обеззброює тих, хто чинить опір педагогічному впливу, робить їх співучасниками виховання. Такі експромтні прояви педагогічного такту підвищують авторитет вчителя і не допускають крайнощів у складних ситуаціях. Тобто можна сказати, що етичний зміст заохочень і покарань у вихованні дітей лежить не в самих формах впливу, а в тих відносинах, які виникають в процесі їх застосування в конкретних умовах виховання. Який-то раз і назавжди даної етики покарання і заохочення немає. Однак звідси зовсім, не випливає, що всі засоби хороші і все дозволено педагогу, якщо він керується благою метою. Дозування у використанні заохочення і покарання надважливе: як ліки для одужання в медицині – чітке дозування і режиму прийому – так невміння або надмірне застосування цих методів може привести не тільки до негативних результатів, а й неможливості виправити помилку.

Література та джерела

1. Бойко А.М. Виховання людини: нове і вічне. Полтава: Техсервіс, 2006. 558 с.
2. Бойко А. М., Іноземцев В. А. Пирогов – педагог: заохочення і покарання дітей. Полтава: ПУЕТ, 2016. 313 с.
3. Бойко А., Іноземцев В. Теорія стимулювання заохочення і покарання дітей М. І. Пирогова та її розвиток у творчості видатних вітчизняних педагогів *Педагогічні науки*. 2017. № 68. С. 110–111.
4. Макаренко А. С. Дисципліна, режим, покарання і заохочення. / Соч.: у 7 т. Москва, 1976. Т.5.
5. Сухомлинський В. А. Не тільки розумом, але й серцем: 36. стат. Москва, Молода гвардія, 1986.
6. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення 20.02.2021).

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Вікторія Пивовар

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Світлана Савчук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Проаналізовано шляхи формування здорового способу життя школярів Нової української школи в освітньому процесі. Узагальнено методи для педагогічного колективу щодо формування уявлень про здоровий спосіб життя в

школярів. Обґрунтовано необхідність спільної роботи школи, сім'ї, представників громадськості для вирішення даної проблеми.

Освітня реформа передбачає вирішення багатьох питань, спрямованих на охорону здоров'я дітей. Одним з найважливіших завдань Нової української школи є формування, збереження і зміцнення здоров'я школярів – майбутнього нації. Шкільний вік найбільш сприятливий для формування навичок здорового способу життя. Діти повинні знати, що тільки здорова людина може жити повноцінним життям і приносити максимальну користь людям. Школа повинна взяти на себе провідну роль у формуванні здорового способу життя учнів.

Сучасна українська освіта має відповідати запитам з боку суспільства та особистості, потребам економіки, а також світовим тенденціям. Час змінюється, змінюються діти, змінюються їхні запити, пізнавальні інтереси, їхні можливості, потреби, змінюються завдання і цілі сучасної шкільної освіти.

Ключовою реформою Міністерства освіти і науки України щодо удосконалення й осучаснення освітнянського процесу стало створення Нової української школи.

Основна мета НУШ – створення школи, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті, створення основи для неперервної освіти і подальшого розвитку наукового потенціалу [1].

Саме на реалізацію соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі спрямовані різноманітні курси в Новій українській школі, метою яких є формування в учнів позитивної мотивації до здорового способу життя, дбайливого ставлення до здоров'я, формування здоров'язберігаючих навичок.

Метою соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для початкової освіти є становлення самостійності учня / учениці, його / її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, розвиток підприємливості, здатності до співпраці в різних середовищах, впевненості в собі та доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку.

Педагогічні методи мають полегшувати процес відвертого і доброзичливого спілкування учнів. Тому доцільно застосовувати такі методи: ранкова зустріч, робота в групах, лепбук, дебати, аналіз історій і ситуацій, мозковий штурм, опитування думок, інтерактивні презентації, рольова гра [3].

Використання даних методів в освітньому процесі школи сприятиме створенню здорового психологічного клімату та сприятиме формуванню здорового способу життя учнів.

Здоровий спосіб життя є передумовою для розвитку різних сторін життєдіяльності людини, досягнення нею активного довголіття та повноцінного виконання соціальних функцій, для активної участі в трудовій, громадській, сімейно-побутовій, дозвільній формах життєдіяльності. Тільки здорова людина має перспективу отримати належну освіту, стати добрим фахівцем, створити сімейний добробут, реалізувати свої кар'єрні та суспільні амбіції.

Ефективність процесу формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить від відповідної спрямованості виховного процесу, форм та методів його організації. Серед форм і методів процесу формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості.

Доцільно застосовувати традиційні методи: бесіда; спостереження; роз'яснення; переконання; позитивний і негативний приклади; методи вироблення звичок; методи вправ; контролю й самоконтролю тощо [4].

Застосування цих методів сприяє створенню у дітей мотивації на здоровий спосіб життя. З нетрадиційних для педагогіки методів ефективно діють методи «педагогічної психотерапії», а саме: саморегуляції, рефлексотерапії.

Ці методи створюють певну єдність і доповнюють один одного. Критеріями формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей є:

- на рівні фізичного здоров'я: прагнення фізичної досконалості, ставлення по власного здоров'я як до найвищої цінності, фізична розвиненість, загартованість організму, дотримання раціонального режиму дня, виконання вимог особистої гігієни, правильне харчування;
- на рівні психічного здоров'я (психологічного комфорту): відповідність пізнавальної діяльності календарному віку, розвиненість довірливих психічних процесів, наявність саморегуляції;
- на рівні духовного здоров'я: узгодженість загальнолюдських та національних морально-духовних цінностей, почуття прекрасного в житті, у природі, мистецтві;
- на рівні соціального здоров'я: сформована відповідальність за наслідки нездорового способу життя, доброзичливість у ставленні до людини тощо. Мотивація на здоровий спосіб життя – це система ціннісних орієнтацій, внутрішніх спонук до збереження, відновлення і зміцнення здоров'я. Указане свідчить

про доцільність формування таких знань про: фізичне здоров'я; психічне здоров'я; духовне здоров'я; соціальне здоров'я [1].

Система шкільних установ має широкі й різноманітні можливості для забезпечення реалізації завдань фізичного виховання школярів:

- зміцнення здоров'я; забезпечення гармонійного розвитку організму;
- розвиток рухових умінь, навичок і фізичних якостей;
- загартування організму;
- прищеплення культурно-гігієнічних навичок;
- виховання потреби у заняттях фізичною культурою [2].

Завдання фізичного виховання дітей шкільного віку поділяють на три групи: оздоровчі завдання; формування рухових навичок і умінь, виховання фізичних якостей; виховання у дітей культурно-гігієнічних навичок і вмінь здорового способу життя у сім'ї та навчальному закладі [1].

Отже, найважливішою сучасною стратегією Нової української школи є формування у дітей шкільного віку здорового способу життя, яка представлена як система комплексних державних і громадських, соціально-економічних і медико-санітарних, психолого-педагогічних і психогігієнічних заходів, спрямованих на попередження захворювань, на всебічне зміцнення здоров'я дітей.

Література та джерела

1. Концепція Нова Українська школа. URL. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 16.02.2021).
2. Кузьменко В. Ю. Виховання у підлітків позитивного ставлення до здорового способу життя. *Наукові записки*. Психолого-педагогічні науки. Ніжин. 2002. № 4. С. 102–104.
3. Ніколаєнко Л. Нова українська школа: інтеграційний підхід у початковій загальній освіті. *Початкова освіта*. 2018. №12. С. 5.
4. Язловецька О. В, Язловецький В. С. Учням про здоров'я. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. 2000. 212 с.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Марина Пономаренко

**Студентки 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Валентина Левицька,**

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Зазначено, що ефективність виховання естетичних почуттів засобами образотворчого мистецтва може суттєво підвищитись, якщо буде забезпечено реалізацію наступних умов: врахування особливостей естетичного розвитку молодших школярів; обґрунтування принципів добору засобів образотворчого мистецтва.

*Мистецтво – це час і простір,
в якому живе краса людського духу.
Як гімнастика виправляє тіло,
так мистецтво виправляє душу.
В. Сухомлинський*

Роль естетичного виховання у формуванні особистості, її всебічному розвитку важко переоцінити. В давнину відзначали значення краси в житті та діяльності людини. Винятково великий і різноманітний вплив мистецтва як найважливішого елемента краси і естетичного ставлення до дійсності на людину. Воно сприяє розвитку свідомості і почуттів особистості, її поглядів і переконань, велику роль відіграє у формуванні моральності, створює умови для духовного піднесення людини [1].

Видатні вчені О. Буров, В. Вансаалов, Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, Є. Квятковський, Л. Коган, М. Лайзеров, А. Макаренко, В. Розумний, О. Семашко, В. Скатерщиков, В. Шестакова зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання підлітків у процесі навчання, а також низку підходів до вивчення проблеми естетичного розвитку особистості [4].

Ми вважаємо, що в сучасний час тема естетичного виховання дуже актуальна. Естетичне виховання розвиває смак, вміння помічати прекрасне і потворне; воно важливо ще й тому, що пов'язано з багатьма сторонами виховання: моральним вихованням, яке розвиває в дитині відчуття любові, гордості; з трудовим

вихованням, яке допомагає дитині з повагою ставитися до праці людей, бачити красу зробленого. Всі ці якості необхідні для всебічного виховання розвиненої людини [5].

Естетичне виховання – формування і розвиток культурних потреб, поглядів і смаків людей. Естетичне виховання, є формування у індивіда естетичного – особливої форми духовного і духовно-практичного відношення до навколишньої дійсності. Об'єктом естетичних переживань і оцінок може стати як твір мистецтва, так і будь-який естетично значимий об'єкт – світ речей і виробів, людина, людські відносини і вчинки, математичні формули і теорії, трудовий процес і його результати, первозданна природа і міське середовище. Відповідно, якщо засобом художнього виховання є мистецтво, то засобом виховання естетичного виступає як мистецтво, так і вся сфера практичної діяльності людини, перетворена і не перетворена людиною природа.

Не тільки в повсякденній свідомості, але і в педагогічній практиці і теорії естетичного виховання склалася тенденція до абсолютизації можливостей мистецтва як засобу естетичного виховання. Соціологічні дослідження, які вивчають рівень розвитку естетичної культури особистості, ступінь залучення її до естетичних цінностей, нерідко обмежують науковий аналіз поставленої проблеми сферою мистецтва: знання художніх творів та їхніх авторів, частоти спілкування з мистецтвом, участь у художній самодіяльності. У процесі художньо-творчої діяльності удосконалюється пам'ять. Так, за допомогою малювання діти відображають те, що зберігається в їх зоровій пам'яті [4].

Між художнім і естетичним вихованням існує діалектичний зв'язок: ці виховні процеси перетинаються в сфері мистецтва. Естетичне виховання в області мистецтва має на меті формування здатності естетично переживати зображене в художньому творі і давати йому естетичну оцінку. Освоюючи навколишню дійсність і мистецтво, у дітей формуються знання про прекрасне. Через твори мистецтва: вірші, пісні – у дітей закріплюється знання про прекрасне [5].

Також в зміст естетичного виховання входить розвиток у дітей самостійності у творчості, коли дитина сама щось створює, проявляючи при цьому свою ініціативу і розкриваючи свої інтереси і потреби [6].

Естетичні почуття розвиваються на заняттях образотворчої діяльності, особливо якщо вчитель вчить дітей підбирати форми, колір, складати красиві орнаменти, візерунки, передавати красу навколишнього виховання художнього смаку багато в чому залежить від гри. Загальновідомо вплив художніх іграшок на естетичне виховання дітей. Прикладом служать народні іграшки.

Формування естетичних почуттів у школярів відбувається так само в процесі художньо-образотворчої діяльності. Організуючи послідовно ускладнює систему завдань, навчаючи дітей естетичному баченню і грамотному зображенню навколишнього, можна навчити дітей не тільки сприймати картину, але і бачити в ній предмет мистецтва. І тут можливі різні методи і прийоми: бесіда, діалог, казка, гра і ігрові прийоми [4].

В процесі естетичного сприйняття мистецтва і дійсності формується емоційно-ціннісне ставлення учнів до життя і мистецтва, яке у кожного має своє, індивідуально-неповторне емоційне забарвлення і форму вираження.

Урок образотворчого мистецтва – це особливий урок. І вимоги до нього особливі – він повинен будуватися за законами мистецтва. Звідси і впливає ряд його особливостей. Перш за все, урок мистецтва повинен вирішувати завдання морально-естетичного виховання. Тому що морально-естетичний досвід людства, матеріалізований в художньо-образну форму, є сутністю самого мистецтва [2].

Формуючи у дітей культуру сприйняття через мистецтво, створюються реальні передумови для широти естетичного виховання. Невід'ємною частиною такого виховання є любов до Батьківщини, – це емне, багатогранне поняття. Опановувати це велике почуття починаємо з того, що навчаємо дітей спостерігати, вдивлятися в навколишній світ природи. Все починається з самого малого.

Від уроку до уроку, на практиці, я розкриваю перед дітьми широку панораму образів, багато з яких беруть свій початок з глибокої давнини і простягаються в сьогоднішній день [8].

На уроках, вивчаючи пейзаж рідної землі, образи дерев, міст, образ людини, ми пов'язуємо цей матеріал з великим почуттям любові до Батьківщини. Це почуття зароджується на емоційно-моральній основі, тому через мистецтво повинно формуватися глибоке емоційне ставлення до цінностей нашої художньої культури.

Таким чином, естетичне виховання, тобто виховання розуміння прекрасного і прагнення активно створювати, втілювати в дійсність, має на меті, розширити знання дітей, і сформувати світ їх почуттів, розвинути та затвердити гуманістичне, людяне ставлення до людей, до життя. Вивчення, розуміння суті образотворчого мистецтва ставить завдання виховання моральності. Високі моральні цілі – це головні засади естетичного виховання [3].

Отже, естетичне виховання має базуватися на природній радості людини в красі і пробуджувати в ньому спільне прагнення і звичку, загальне прагнення до мистецтва. І тільки тоді, коли у дитини вже

утворилися радість і звична схильність до естетичного творчості, тільки після цього може йти мова про навчання техніці естетичної творчості.

Література та джерела

1. Аболина Т. Г., Митропольская Н. Е. Эстетическое воспитание в школе. Киев: Высшая школа, 1987. 252 с.
2. Березівська Л. Українські традиції як культурологічні засади спадщини В. О. Сухомлинського. Київ, 2006. 100 с.
3. Біда О. К. Роль уроків на природі в естетичному розвитку молодих школярів. Київ: Мистецтво та освіта. 2000. 165 с.
4. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. Київ: Рідна школа, 2001. 206 с.
5. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти. Київ: Вища школа, 2006. 208 с.
6. Лобар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 447 с.
7. Оніщенко О. А. Естетичне виховання: історичні традиції і сучасність. Київ: Мистецтво та освіта, 2006. 200 с.
8. Пустовіт Г. П. Екологічне виховання учнів 5–9 класів у позашкільних навчальних закладах: Навч.-метод. посібник. Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2003. 146 с.

РЕЖИМ ХАРЧУВАННЯ ТА НАРОДНА ЇЖА УКРАЇНЦІВ

Артем Потапчук

студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Сергій Марчук,

завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Описано традиційні щоденні страви українців. Визначено особливості режиму харчування у селянських сім'ях залежно від календарного чинника.

Режим харчування українського селянина великою мірою залежав від режиму робочого дня й того чи іншого календарного сезону. Харчувалися завжди тричі на день (сніданок, обід, вечеря), а у гарячі польові весняно-літні дні додавали ще й полуденок (полудень, полудник, підвечірок) [1, с. 115].

Усі прийоми їжі (крім полудника) були обов'язково пов'язані з гарячою, переважно вареною, стравою, для чого двічі витоплювали піч – вранці, готуючи сніданок і обід, і ввечері. Сніданок і вечеря мали досить різноманітне меню, в обід же майже завжди готували борщ (рідко капуста) і кашу. Обід ніс і певне символічне навантаження: єднання сім'ї. Обідали завжди разом, з однієї миски, кожний член сім'ї мав визначене місце, першим починав їсти старший у родині. Під час обіду заборонялося сваритися й просто голосно розмовляти, сміятися, стукати ложками тощо. Їжа, яка зароблялася важкою працею, вимагала й відповідного ставлення до неї.

У неділю не працювали. У ці дні кожна сім'я прагнула приготувати більш різноманітну їжу: млинці, пироги. У неділю ходили в гості здебільшого до родичів чи кумів. Приймати гостя, особливо в обідню пору, за традицією вважалося доброю ознакою: гість приносив до оселі достаток. Гостей пригощали кращим, що було в домі, а старців, жебраків, прочан і убогих не відпускали без милостині. На знак гостинності на столі завжди лежали хліб-сіль, накрите рушником [1, с. 116].

У щоденному харчуванні селян чільне місце посідав хліб, про що свідчать прислів'я: «Хліб – усьому голова», «Хліб – усьому пан», «Як є хліб та вода, то й нема голода». З покоління в покоління передавалось шанобливе ставлення людей до хліба. Важливу роль відігравав хліб у багатьох звичаях і обрядах; він уособлював гостинність, добробут та доброзичливість. Хлібом і сіллю зустрічали дорогих гостей, рідних, з хлібом проводжали молодих до шлюбу, хліб приносили у дім новонародженого. Хліб був учасником дійств аграрної магії. Перед початком оранки його чіпляли до хомута чи клали на чепіги плуга. Це повинно було забезпечити добрий врожай [2, с. 520].

В Україні хліб пекли раз на тиждень, переважно з житнього борошна, домішуючи до нього ячмінне, гречане або вівсяне. У карпатських селах переважав вівсяний (на Бойківщині, Лемківщині) чи кукурудзяний (на Гуцульщині) хліб. З хлібного тіста на сніданок пекли круглі коржі – «перепічки», «підпалки», «палениці»; а з житнього великі пиріжки та невеликі булочки – «пампушки», які їли з борщем. Пиріжки наповнювали різною начинкою: картоплею, квашеною капустою, сиром, вареною квасолею, пшоняною кашею, а влітку і восени – вишнями, сливами, чорницями, калиною.

У недільні та святкові дні у поліських селах пекли млинці з заквашеного гречаного («грецького»)

або житнього борошна. Їх умочали у розведений молоком сир, сметану або розтоплений смалець.

В українській кулінарії було багато варених страв із борошна: затірка, лемішка, вареники, кваша, вівсяний кисіль та ін. Вівсяний кисіль, який ще називали «киселиця», «вівсяний борщ», був однією з найдавніших борошняних страв. Про нього є згадка у літописі «Повість минулих літ» за 997 рік. Цю страву – густу чи рідку – їли переважно під час постів з картоплею, хлібом, вареним бобом.

Квашу готували з житнього чи гречаного борошна, до якого додавали солод та запарювали окропом. Кваша кисла в теплому місці, після чого її варили. На початку ХХ ст. вона поступово виходить із ужитку.

Поширеною стравою була лемішка. Її варили з підсмаженого борошна, яке засипали в окріп та запікали в печі. Їли лемішку в скоромні дні з молоком, а в піст – мастили олією. В Україні була поширена затірка («затерка», «стиранка»). Для затірки борошно розтирали з невеликою кількістю води до утворення маленьких кульок, які варили у воді. Існував інший спосіб приготування затірки: замішували круте тісто, від якого відщипували маленькі шматочки та варили їх у окропі. У скоромні дні, зцідивши воду, затірку заливали молоком, у піст – мастили олією. Нічим не помащена затірка називалася «порожня затірка».

Поширеними в Україні борошняними стравами були галушки, локшина та вареники. Галушки готували із гречаного, житнього чи пшеничного, а в карпатських селах – навіть з вівсяного борошна. Зварені у воді галушки мастили олією або салом.

У недільні та святкові дні часто готували вареники; у Галичині вони називалися «пирогі». Вареники варили із житнього, пшеничного, гречаного, а в карпатських селах – ще й з ячмінного борошна; начиняли сиром, картоплею, квашеною капустою. У карпатських селах були поширені вареники із овечею бринзою, а на Поліссі – з пшоняною кашею або товченою квасолею. На Волині вареники наповнювали гречаною кашею, змішаною з сиром. Улітку готували вареники з ягодами – з вишнями або чорницями. Мастили страву, залежно від пісних чи скоромних днів, олією або маслом. Крім споживчої, вареники виконували ще й магічну функцію: їх обов'язково варили у той день, коли народилося теля чи ягня. Це робили для того, щоб новонароджена худоба була такою повною, як вареник [2, с. 523].

У харчовому раціоні українців чільне місце посідали каші. Їх готували з гречаної, ячмінної або пшоняної крупи. У карпатських селах переважали вівсяні (Бойківщина, Лемківщина) та кукурудзяні (Гуцульщина) каші. Їх варили накруто (на воді) або нарідко (на молоці), мастили олією чи салом, або ж їли з молоком. Це була поживна страва, яку подавали переважно на обід. Готували кашу в будні та святкові дні. Серед овочевих культур в Україні у ХVІІІ ст. значного поширення набула картопля, витіснивши з ужитку чимало давніх борошняних страв. Протягом року вона становила основу харчування у поліських та карпатських селах, де постійно відчувалася нестача зернових. Картопля була другим хлібом, якого, як казали гуцули, не потрібно «ні молотити, ні до млина, а просто – до горшка». Її найчастіше варили в лущинні або пекли в печі, особливо під час постів. Їли картоплю із квашеною капустою, капустяним квасом, огірками, кислим молоком, мастили олією або смаженим салом. Гуцули до картоплі готували «саламаху» – приправу із тертого часнику, води та олії. Картоплю їли в будь-яку пору дня, але найчастіше вранці та ввечері. Багато страв готували з вареної картоплі: смажили на олії картопляники, пиріжки, начинені квасолею, капустою чи грибами. Їх споживали зі сметаною, смаженим салом або ж олією. У карпатських селах із вареної товченої картоплі, до якої вливали молоко та додавали овечу бринзу, готували «мачанку», в яку вмочали хліб.

Українська кухня багата стравами із тертої картоплі: на олії смажили деруни («терті пляцки»), пекли на капустяних листках коржики («терчаники», «книші», «буляники»), варили галушки, а в карпатських селах – голубці. В бойківській кулінарії були поширені вареники з тертої картоплі, які наповнювали сиром. З картоплі варили юшку («юшонку», «булян», «булі з водою»), до якої часто додавали квасоллю, горох, гриби або якусь крупу.

Українські селяни споживали багато капусти, особливо квашеної. З квашеної капусти найчастіше готували капусняк («капуста», «росолянка», «варянка»), додавши пшона та картоплі. Засмажували капусняк салом або олією, а у піст його варили з бобом або грибами. Квашену капусту також тушкували, начиняли нею вареники та пиріжки, їли її з хлібом.

Найпоширенішою овочевою стравою був борщ. Про його значення у харчовому раціоні українців свідчать прислів'я: *«Як нема борщу, то нема й їжі»*, *«Борщ – старий господар»*, *«Де в хаті борщ і капуста, там хата не пуста»*. В Україні відомо кілька різновидів борщу: з квашених буряків (у поліських і карпатських селах), з буряків, картоплі й капусти (Центральне Подніпров'я), з квашених буряків і капусти, а навесні – зі щавлю, лободи та картоплі. У піст борщ варили із сушеною рибою або грибами.

Часник та цибулю використовували як приправу для багатьох страв. Улітку вони разом з хлібом становили полуденок селянина в полі. У віруваннях українців часник виконував роль оберегу від злих сил. Зубчик часнику жінка зашивала колись у пояс «від уроків». З тією ж метою у карпатських селах молодій пришивали чи вплітали до весільного вінка зубчик часнику. З часником куми несли хрестити новонароджену дитину [2, с. 525].

Література та джерела

1. Культура і побут населення України: навч. посіб. Київ: Либідь, 1991. 232 с.
2. Українське народознавство: навч. посіб. / за ред. С. П. Павлюка. 3-тє вид., випр. Київ: Знання, 2006. 568 с.

ВИХОВАННЯ НА ЦІННОСТЯХ ЯК ОСНОВА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Тетяна Прилепа

студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Ірина Чемерис,

старший викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Визначено основні виховні цінності за Концепцією «Нова українська школа». Дитиноцентризм, права, досвід, потреби, інтереси і здібності кожної дитини визнаються стрижнем освітнього процесу.

Життя в новій українській школі буде організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. нова школа плекатиме українську ідентичність

На сьогодні суть реформи української освіти полягає в утвердженні та пропагуванні головних європейських цінностей – демократії, прав людини і верховенства права. Згадані цінності відображені в Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Реформа спонукає школи відповідати на виклики сучасності, відійшовши від традиційної пріоритетності передавання знань, створюючи умови для набуття умінь і навичок, розвитку компетентностей, необхідних для життя в демократичному суспільстві.

Нова українська школа має формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. Ми пропонуємо вживати поняття «освіта», «освітній процес» в їх сучасному розумінні, що охоплює навчання, виховання і розвиток. Виховний процес є складовою всього освітнього процесу і орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). Нова школа має плекати українську ідентичність.

Виховання сильних рис характеру та чеснот має здійснюватися через наскрізний досвід. Нова українська школа організована за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. У формуванні виховного середовища має брати участь увесь колектив школи. У закладах має панувати атмосфера довіри, доброзичливості, взаємодопомоги і взаємної підтримки при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті. Ключовим виховним елементом є приклад учителя, який покликає зацікавити дитину. У Новій українській школі потрібно виявляти індивідуальні нахили та здібності кожної дитини для цілеспрямованого розвитку і профорієнтації. У цій справі Нова школа має тісно співпрацювати з позашкільними закладами освіти. Допомогати формувати оптимальну траєкторію розвитку кожної дитини повинні висококваліфіковані психологи та соціальні педагоги. Слід запроваджувати програми із запобігання дискримінації, насильства та знущанням у школі. Відносини між учнями, батьками, вчителями, керівництвом школи та іншими учасниками освітнього процесу мають бути побудовані на взаємній повазі та діалозі [2].

Провідну роль у житті кожної людини відіграють цінності та переконання – те, у що ми віримо і що вважаємо безумовно важливим у нашому житті. Персональний набір цінностей людини є своєрідним індивідуальним навігатором, який вказує напрям та впливає на її поведінку. Якщо цінності настільки важливі, то яка роль освіти у їх формуванні? Освіта – це не лише здобування знань, а й формування набору орієнтирів для щастя та самореалізації людини в суспільстві. Освітній заклад розвиває дитину в тому ціннісному полі, в якому існує суспільство. Школа – як дзеркало, вона відображає реальні цінності суспільства. Водночас школа має можливість вплинути на розвиток суспільних процесів, пропагуючи нові ціннісні орієнтири. Якими є цінності українського суспільства? Наскільки вони збігаються з демократичними цінностями?

Згідно зі світовим дослідженням цінностей, українське суспільство поки перебуває у площині, протилежній до демократичної. Це площина цінностей збереження і самоствердження, традиційності і

виживання. Цікаво, що серед цінностей, які батьки вважають найважливішими для розвитку своїх дітей, найвищі позиції в нашій країні посідають слухняність/ дисципліна та важка праця.

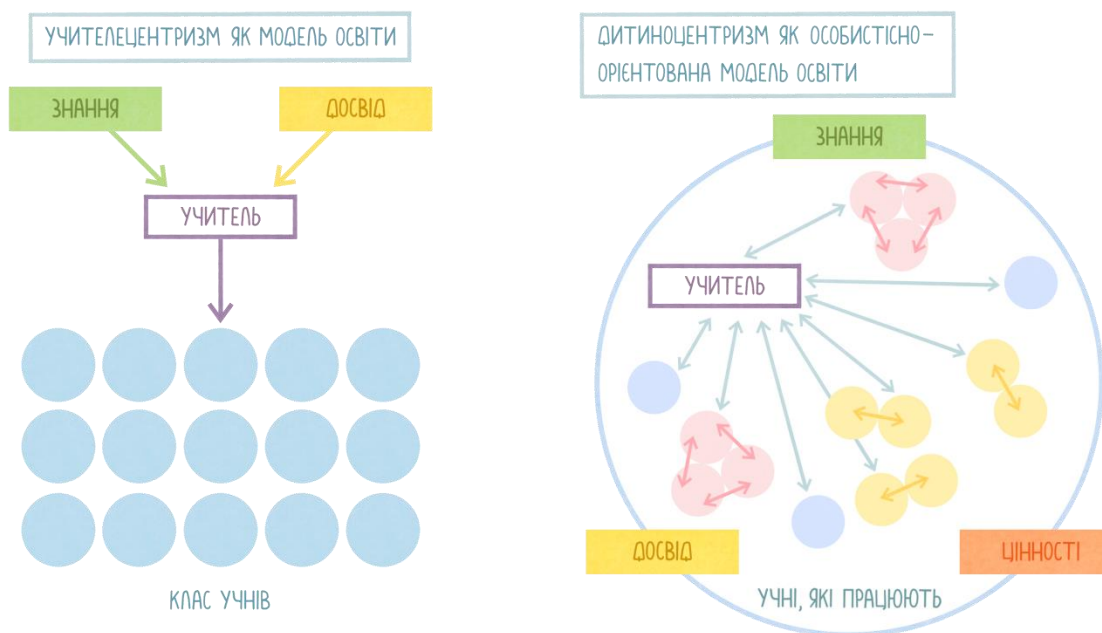
Сучасна школа вимагає підготовки учнів до самостійного життя в непередбачуваних умовах у світі, що постійно змінюється, а це означає насамперед формування цінностей та ставлення, а не лише знань, умінь і навичок. *Ціннісно орієнтована освіта* – це освіта, в основу якої покладено такі підходи до навчання, які мають на меті сформувати загальнолюдські цінності.

Концепція Нової української школи окреслює необхідність формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. «Освітній процес має орієнтуватися на загальнолюдські цінності, зокрема на морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність)» – зазначено у формулі НУШ [2].

Водночас цінностями демократії, на яких базується демократична школа, є: поцінування прав людини та людської гідності, повага до різноманіття, верховенство права, демократична участь, свобода, рівність, партнерство, відповідальність. Формування цінностей та їх «просування» – головна ідея культури школи. Адже чим більше людей стають носіями демократичних цінностей, тим краще ці цінності засвоює шкільна спільнота і, відповідно, продукує їх.

Ідея дитиноцентризму передбачає свободу педагогічної діяльності – учитель підбирає ті навчальні матеріали і методи, які цікавлять дитину, відповідають її віковим особливостям та освітнім потребам, спираються на її життєвий досвід. Звідси практична спрямованість навчальної діяльності, що сприяє активізації учнів в освітньому процесі. Навчаючи, учитель дбає про виховання незалежної особистості, яка цінує різноманіття, має право на вільне висловлювання своїх поглядів та власну стратегію розв'язання проблеми, а водночас шанує погляди інших. Для реалізації цих завдань потрібне демократичне освітнє середовище, що забезпечує морально-психологічний комфорт дитини, реалізацію її свобод і прав [3].

Концепцію дитиноцентризму та її відмінності від учителецентризму схематично представила тренерка Програми «Демократична школа» та переможниця Global Teacher Prize Ukraine Наталя Кідалова [1].

Отже, ціннісно орієнтована освіта ґрунтується на принципі дитиноцентризму, де права, досвід, потреби, інтереси і здібності кожної дитини визнаються стрижнем освітнього процесу, а учні почувуються безпечно, комфортно і спокійно.

Література та джерела

1. Європейські цінності в українській освіті. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2020_T3/courseware/0c5683d484bc4632b5b2150e7d11d806/f8347236df9b4fe78943f43f01022504/?child=last (дата звернення: 11.02.2021).
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 11.02.2021).
3. Порадник для вчителя НУШ. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-ychytelya.pdf> (дата звернення: 11.02.2021).

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Анна Пристайчук

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний колежд» Волинської обласної ради
*Наукова керівниця – Юлія Скробака,
викладач циклової комісії словесних дисциплін*

Подано основні новітні технології навчання та виховання школярів ,що сприяють кращому формуванню дитини як окремої творчої особистості, розвитку її світогляду ,розумної та самостійної дитини.

Час лине, ведучи за собою інновації у всіх сферах. Винятком не залишилась і організація навчального процесу у закладах освіти. Впровадження сучасних методів є дуже важливим, оскільки зараз спостерігається кардинально інше покоління, яке живе, мислить та розвивається по іншому.

Одними з основних норм роботи вчителів початкової школи є звертання до інноваційних технологій навчання для удадного розквіту творчих, пізнавальних, розумових і фізичних здібностей учнів початкової школи за домовленості підняття їхнього як фізичного і психічного, так і культурного, а також соціального здоров'я.

Перш за все, потрібно керуватися п'ятьма фундаментальними правилами: любити, поважати, знати, розуміти дитину та вірити в неї.

«Люби дитину! Любов до дітей – серцевина педагогічної моральності, основа культури вчителя. Вір у дитину! Без віри в дитину, без довіри до неї вся педагогічна мудрість, усі методи і прийоми навчання і виховання руйнуються, як будиночки з піску. Знай дитину! Без знання дитини немає навчання, немає виховання, немає справжнього педагога. Якогога глибше знати духовний світ кожної дитини – перше і найважливіше завдання педагога. Поважай дитину! Не вважай себе спроможним вирішувати ті питання, які належить вирішити юній особистості. Розумій дитину! Вмій поставити себе на її місце, побачити світ її очима, зрозуміти чим дитина живе, до чого прагне» [4].

Урок без нинішньої структури виховання та навчання школярів – це урок учорашнього дня. Лише творчий педагог здатен плекати творчу особистість. А формувати творчого вчителя сприяють інноваційні форми і методи методичної роботи, які проєктують спільне розв'язання проблем на основі розгляду обставин; сприяють формуванню дружньої атмосфери, ефективної командної роботи та взаємодії; допомагають учителю бути істинним керівником дитячого колективу. Педагоги навчаються бути демократичними, аналітично мислити, приймати обдумані рішення [4].

В початковій школі серед основних інноваційних технологій, які зосереджені на особистості учня, виокремлюються такі.

Ігрові технології. Феномен її в тому, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перетворитися у навчання, у творчість. Урок, який відбувається в ігровій формі, вимагає дотримання деяких правил: завчасної підготовки, повинні бути ознаки гри, наявність цілі для їх проведення. Для того, щоб зняти напругу та перенести увагу на окремі ігрові моменти, вони можуть носити не навчальний характер[2].

Групові технології. Сутність цього навчання полягає у колективних заняттях, де відбувається співдія між вчителем та учнями і між самими учнями. Плюси групового навчання: привчання до вагомих навичок життя, уміння слухати, вирішувати конфлікти, мати власну думку і дослухатись до точки зору інших, працювати разом. В результаті чого покращується успішність, змінюється ставлення до школи, діти розуміють значущість взаємодопомоги. Типи групового навчання: навчання в парах, маленьких командах, завдання для цілого класу [2].

Технології розвивального навчання. Основною метою цього навчання є створення активного, самостійного, креативного мислення дитини і послідовного переходу в самостійне навчання. Завдання розвивального навчання: породжувати особистість із хибким розумом, розвиненими потребами до подальшого осягнення та власних дій, конкретними навичками та творчими здібностями. Розвивальне навчання – процес діяльності учнів, наслідком якого кожна дитина повинна самостійно або з допомогою вчителя засвоїти матеріал, творчо використати його в неординарних умовах та усвідомлено запам'ятати для майбутнього навчання [1].

Технології формування творчої особистості. Ця технологія містить свої індивідуальні риси: необхідно постійно викликати бажання дитини до навчання. Важливу роль відіграють роботи, що не ефективні без творчої обробки, узагальнення, систематизації, вмінь та навичок проводити паралелі й аналізувати; використання ігор, які стимулюють прояви самостійності учнів, їх творчих здібностей; виконання творчих завдань. Технологія формування творчого учня направлена на особистість, тому потрібен індивідуальний підхід до кожного учня [1].

Комп'ютерні технології. Комп'ютер можна використовувати на всіх етапах процесу навчання: під час пояснення нового матеріалу, закріплення, повторення. Для дитини він виконує різноманітні функції: вчителя, робочого інструмента, об'єкта навчання, ігрового середовища [3].

Організація новітнього навчального процесу вимагає поєднання різних методів, технологій, творчого підходу та вимагає створення більш ефективних методів для розвитку особистості учнів початкової школи. Отже, не має точно вибраної технології виховання. Основне – вміння вчителів ефективно поєднувати дані технології, правильно підносити інформацію, мати особистий підхід до кожного з учнів та вміння зацікавити, стимулювати до навчання. А для учнів важливо здобувати знання і вміння їх міцно запам'ятовувати, аналізувати та пов'язувати з іншими.

Література та джерела

1. Освітні технології / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.
2. Педагогічні технології. Навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей / за заг. ред. В. С. Кукушин. Ростов н / Д: Март, 2002. 320 с.
3. Співаковський О. В. Педагогічні технології та педагогічно-орієнтовані програмні системи: Предметно-орієнтований підхід. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2002. №2. С. 17–21
4. Химинець В. В. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 312 с.

КОСТЯНТИН УШИНСЬКИЙ ПРО ОСНОВНІ ЗАСОБИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Юрій Приступа

студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Сергій Марчук,
завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.*

Проаналізовано ідеї Костянтина Ушинського на фізичне виховання школярів. Визначено провідні засоби фізичного виховання дітей та молоді в педагогічній спадщині видатного педагога.

З метою пошуку раціональних шляхів вирішення важливих завдань фізичного виховання школярів в умовах сьогодення потрібно звертатися до творчої спадщини видатних українських педагогів.

Актуальною для теорії та практики фізичного виховання є психолого-педагогічна спадщина видатного українця Костянтина Ушинського (1824–1870) [1, с. 67].

У передмові до твору «Людина як предмет виховання» К. Ушинський, визначає систему виховних засобів. На його переконання, педагогіка черпає знання засобів із антропологічних наук (що вивчають тілесну і душевну природу людини) – анатомії, фізіології, патології людини, психології, логіки, філософії, географії, статистики, політичної економіки, історії релігії, цивілізації, філософських систем, літератури, мистецтва [4, с. 28].

До найважливіших засобів виховання К. Ушинський відносить природу, сім'ю, суспільство, народ, релігію, мову.

К. Ушинський у своїх працях аналізує різні засоби фізичного виховання школярів. Великого значення педагог надає ознайомленню школярів із теоретичними відомостями в галузі анатомії, фізіології та гігієни. Він вважає, що правила фізичного виховання є лише тоді позитивними, точними і правильними, коли виведені із широкого та глибокого знання анатомії та фізіології [4, с. 33].

Педагог визначає важливу роль окремих засобів фізичного виховання – гімнастики, гігієни харчування, дотримання оптимального температурного режиму навчальних приміщень. При вивченні теоретичних основ фізичного виховання він пропонує слухачкам ознайомлюватися із умовами правильного здійснення повітря, температури, світла, харчування. Окремі теми у «Програмі педагогіки для спеціальних класів жіночих навчальних закладів» Ушинський подає такі: «Вплив свіжого повітря, купання, гімнастики, раціонального способу життя дітей», «Вплив розумової і фізичної роботи на нервову систему», «Необхідність реального відпочинку в нервовій діяльності», «Сон, його фізіологічне значення, тривалість

залежно від віку» [6, с. 26]. Також Ушинський розглядає важливі природні чинники фізичного виховання – сонце, повітря, воду, що діють спільно з фізичними вправами (гімнастикою, іграми) і посилюють оздоровчий вплив на учнів.

К. Ушинський визначив чітку систему засобів фізичного виховання, яку складають фізичні вправи (гімнастика, дитячі ігри), природні чинники (сонце, повітря, вода), гігієнічні фактори (гігієна одягу, харчування, праці, відпочинку, сну).

Гімнастика, на думку Ушинського, це система довільних рухів, спрямованих на доцільну зміну фізичного організму, тільки ще розвивається і важко бачити межі можливості її впливу не тільки на зміцнення тіла й розвиток тих чи інших органів, але й на запобігання хворобам [4, с. 38]. Він поділив гімнастику на розумову та фізичну.

Видатний педагог відзначає важливість дитячих ігор у фізичному та моральному розвитку вихованців: уважно стежите за іграми дитини, вона тут виявляє свій духовний світ; ігри провіщають майбутнє дитини, у грі дитина живе; у ранньому віці гра має більше значення в розвитку дитини, ніж навчання [4, с. 295–297].

Ушинський вказує на необхідність взаємозв'язку фізичної і розумової діяльності: «Звичайно, найкорисніше було б для здоров'я людини, якби фізична і розумова праця поєднувалися в її діяльності» [5, с. 391]. Він вважає, що будь-яка розумова праця впливає благотворно на кровообіг і травлення. Люди, які звикли до трудового кабінетного життя, почувають збудження апетиту швидше після помірної розумової праці, ніж після прогулянки.

Педагог вдало виводить формулу активного відпочинку: «чим більше ми звикаємо до тієї чи іншої праці, тим більше ця пропорція змінюється: періоди праці стають довшими, а періоди відпочинку – коротшими» [3, с. 70].

К. Ушинський для відпочинку рекомендує розмовляти з дітьми про їх домашні заняття та ігри чи розповідати їм який-небудь цікавий анекдот.

Необхідною умовою раціонального режиму дня школяра є сон. Ушинський зазначає, що тільки виключно під час сну, коли людина перестає керувати своїми відчуттями й своїми рухами, відбувається відновлення роботи нашої свідомості та волі. Він справедливо зазначає, що «недостатній сон ослаблює організм, а надмірний робить людину млявою, мало вразливою, лінивою» [3, с. 73].

Отже, за переконаннями Ушинського, «гімнастика, різні тілесні вправи, тілесна втома, що потребує сну та їжі, прогулянка на свіжому повітрі, прохолодна спальня, холодні купання є найкращими засобами для того, щоб завжди тримати організм у нормальному стані» [2, с. 226].

Література та джерела

1. Марчук С. С., Цьось А. В. Засоби фізичного виховання школярів у педагогіці К. Д. Ушинського. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2013. Вип. 110. Сер. Педагогічні науки. С. 67–71.
2. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: в 2-х т. Т.1. Київ: Рад. школа, 1983. 488 с.
3. Ушинський К. Д. Твори: в 6 т. Т.2. Київ: Рад. школа, 1954. 560 с.
4. Ушинський К. Д. Твори: в 6 т. Т.4. Київ: Рад. школа, 1952. 520 с.
5. Ушинський К. Д. Твори: в 6 т. Т.5. Київ: Рад. школа, 1952. 432 с.
6. Ушинський К. Д. Твори: в 6 т. Т.6. Київ: Рад. школа, 1955. 618 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЕЧОРІВ ВІДПОЧИНКУ

Діана Прохорук

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Світлана Бахомент,

викладач-методист циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано структурні особливості організації та проведення вечорів відпочинку, їх різновиди. Визначено ефективність проведення вечорів відпочинку для організації дозвілля школярів.

Складовою частиною вільного часу є дозвілля. Це час, що витрачається на необхідну громадську, творчу та інші види діяльності, час, призначений для самопізнання та самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення особистості. Адже, дозвілля – це діяльність, обрана за власними інтересами і нахилами, у якій будь-яка людина може проявити себе як особистість [1].

Вечір відпочинку – це клубний тип вечорів, в основі яких лежить довільне спілкування людей, вільний вибір занять і розваг у відповідності до уподобань. Основна мета вечора відпочинку – створення

умов для найбільш ефективного, корисного і цікавого відпочинку. Саме тому програма вечора відпочинку повинна буди різноманітною і включати в себе такі елементи, як: видовище, танці, ігри, жартівливі конкурсні змагання тощо.

Характер вечора відпочинку і особливості його програм залежить від складу аудиторії, для якої він буде проводитись. Тому при підготовці вечора відпочинку з тематичною спрямованістю необхідно врахувати вікові особливості, рід занять людей, їх інтереси і запити, на відміну від загальних вечорів, це, як правило, святкові вечори з елементами відпочинку та розваг. Основою таких вечорів можуть бути бали, карнавали, маскаради. Важливою вимогою як до загальних так і тематичних вечорів відпочинку є забезпечення активної участі самих відпочиваючих у підготовці та проведенні різних складних елементів вечора відпочинку [2].

Види вечорів відпочинку: вечори дозвілля, вогник, вечорниці, дискотека, бал, вечір гумору.

Вечори дозвілля. Основний час на цих вечорах відводиться іграм, які потребують винахідливості та спритності. Проводяться, як правило, в приміщенні з великою територією. Закінчуються вечори такого типу ігровою або конкурсною програмою.

Вогник – це типово клубна форма організації відпочинку, яка поєднує елементи культурно-пізнавальної діяльності. Традиційними елементами вогника є: знайомство з гостями, концертні номери – присвячення, колективне виконання пісень, танцювальна програма.

«Вечорниці» – форма клубного відпочинку та культурних розваг на основі народних звичаїв і традицій. Елементами вечорниць є конкурси виробів народних майстрів, народні ігри, ворожіння, виконання народних пісень, танців; пригощання традиційними національними стравами тощо [3].

Дискотека – розважальний захід, який проводиться в спеціальному клубі або на відкритому повітрі (танцполі). Основне призначення дискотеки – танцювальна програма з використанням записів сучасної музики, практикуються виступи співаків, поетів, музикантів [4].

Бал – форма масового заходу та культурних розваг, яка відрізняється різноманітністю засобів емоційного впливу та великою варіантністю композиційної побудови. Йому характерна – урочистість, святковість, велика танцювальна програма, ігрова програма, оригінальність і яскравість декоративно-художнього оформлення і освітлення; різноманітність костюмів.

Види балів: новорічний, осінній, весняний, випускний, бал квітів, бал літературних героїв та інше

Вечір гумору. В основі цього різновиду вечора відпочинку – жартівливі розваги, конкурси гумористів, виконання гумору, веселі пародії на сучасних артистів, жартівливі змагання [5].

Методика підготовки вечорів включає в себе наступні елементи:

- вибір актуальної теми, визначення мети програми, підбір матеріалу;
- драматургічна організація матеріалу (складання сценарного плану чи написання сценарію);
- репетиційна робота;
- підготовка музичного та світлового оформлення, перевірка технічного оснащення;
- підготовка художнього оформлення: (костюми, підготовка виставки, плакатів тощо);
- інформування про проведення вечора (виготовлення афіші; запрошень);
- вирішення організаційних питань (забезпечення порядку; організація зустрічі гостей; придбання призов та подарунків) [6].

Зміст діяльності визначається інтересами і запитам аудиторії; подіями, що відбуваються в країні і за кордоном; специфікою розвитку і проблемами регіону; звичаями і традиціями, що існують у даній місцевості; пам'ятними датами в житті суспільства чи школи; календаря державних чи народних свят; рівнем матеріально - технічними та фінансовими можливостями [7].

Вечір відпочинку, як масовий захід досить доречно використовувати для організації дозвілля. Він залучає велику кількість людей та сприяє розвитку комунікації з різними віковими групами, розвитку творчого потенціалу, вчить проявляти ініціативу та проводити дозвілля з користю, сприяє вихованню громадської активності та моральних якостей особистості.

Література та джерела

1. Особливості організації культурно-дозвілдової діяльності з дітьми та підлітками у літній період. URL: http://www.nmck-volyn.com.ua/scenarios_detail.php?id=219 (дата звернення: 09.02.2021).
2. Веклюк Л.В., Дрогальчук Г.В., Мендель С.В. Методика організації дозвілля різних вікових груп населення: методичні рекомендації. Ужгород: ООМЦК, 2015. 22 с.
3. Структурні особливості клубних вечорів. URL: http://lvkm.com.ua/images/Docs/Dustancijne_navchannya/Шапко_ЛІ_01_Структурні_особливості_клубних_вечорів.pdf (дата звернення: 09.02.2021).
4. Молодіжна дискотека. Методика проведення. URL: http://lvkm.com.ua/images/Docs/Dustancijne_navchannya_april/2/Шапко_ЛІ_94_Молодіжна_дискотека_30.04_Пр.КДД.pdf (дата звернення: 09.02.2021).

5. Методичні рекомендації «Організація масових і театралізованих свят». URL: <http://www.zomc.org.ua/vidannya/item/1557-metodychni-rekomendatsii-orhanizatsiia-masovykh-i-teatralizovanykh-sviat> (дата звернення: 09.02.2021).

6. Клубний вечір URL: http://lvkm.com.ua/images/Docs/Dustancijne_navchannya/Шапко_ЛІ_01_ВЕЧОРИ.pdf (дата звернення: 09.02.2021).

7. Кондрашова, Л. В., Лаврентьєва, О. О., Зеленкова, Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Василина Проць

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Науковий керівник – Ірина Садова,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, доцент, доктор пед. н.

Визначено сутність поняття «соціальна компетентність», враховуючи різноманітні аспекти організації та функціонування освітнього процесу. Здійснено системний аналіз основних технологій навчання, зокрема спрямованих на розвиток соціальних компетентностей учнів.

Коли дитина приходять в школу, перед нею стоїть завдання освоєння шкільної програми, а також особистісний розвиток. Результатом особистісного розвитку є готовність і здатність учнів до саморозвитку та особистісного самовизначення; сформованість їх мотивації до навчання і цілеспрямованої пізнавальної діяльності, системи значущих соціальних і міжособистісних відносин, ціннісно-сміслових установок, що відбивають особистісні та громадянські позиції в діяльності; соціальні компетенції; правосвідомість; здатність ставити цілі і будувати життєві плани; здатність до усвідомлення ідентичності в полікультурному соціумі.

Фундамент соціальної поведінки визначається стратегіями, засвоєними в дитинстві. Неорганізований процес становлення поведінкових стратегій не завжди забезпечує ефективну соціальну адаптацію. Тому для молодших школярів потрібні спеціально організовані умови побудови ефективних поведінкових стратегій. Розвиток соціальної компетентності має стати одним з найважливіших напрямків роботи в початковій школі.

Соціальна компетентність складається зі знання норм і правил спілкування і поведінки в суспільстві, знання продуктивних способів взаємодії з оточуючими людьми, знання власних особистісних особливостей, що сприяють досягненню успіху, прагнення проявляти себе в соціальній діяльності, досягненні успіхів, ціннісного ставлення до творчості, ціннісного ставлення до себе і іншої особистості.

Молодший шкільний вік є ефективним для розвитку соціальної компетентності, так як в даний період в учнів відбуваються зміни в мотиваційній, когнітивній, емоційній і поведінковій сферах, в способах взаємодії з оточуючими, в розвитку морального, розумового і фізичного аспектів. також, виникає становлення довільності психічних процесів, процесів підпорядкування мотивів, починає проявлятися емоційний відгук на виховний вплив.

Основним видом діяльності молодшого школяра стає навчання, в процесі якого відбувається придбання нових знань, умінь і навиків, накопичення систематичних відомостей про світ, природу і суспільство. Ієрархія мотивів та пов'язаних з ними усталених способів поведінки в цьому віці ще не складена, що дозволяє найбільш ефективно впливати на процес розвитку соціальної компетентності.

Думки науковців відрізняються щодо визначення поняття «соціальна компетентність». Цей термін містять особистісні характеристики, як чуйність, емпатія, терпимість, безпосередність, здатність творчості, відкритість, довірливість. Н. Даценко соціальну компетентність розуміє як «інтегроване особистісне утворення, зміст якого складають взаємозв'язки соціальних знань» [1, с. 8].

Т. Смагіна виокремлює такі компоненти соціальної компетентності:

- 1) знансвий;
- 2) ціннісний;
- 3) поведінковий [3, с. 141].

Найбільш узагальнену характеристику соціальної компетентності дає, на наш погляд, Т. Смагіна [3] Вона називає цілий ряд ознак визначеного явища:

– компетентність об'єднує в собі інтелектуальну і наукову складову освіти;

– поняття компетентності включає не тільки когнітивну складову, а й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову;

– компетентність означає здатність мобілізувати отримані знання, вміння, досвід і способи поведінки в умовах конкретної ситуації, конкретної діяльності;

– компетентність формується в процесі навчання не тільки в школі, але і під впливом навколишнього середовища, тобто в рамках формальної, неформальної освіти.

Структуру соціальної компетентності складають її компоненти:

– психологічний (знання норм і правил спілкування і поведінки в суспільстві; знання продуктивних способів взаємодії в діяльності; знання власних особистісних особливостей, що сприяють досягненню успіху),

– мотиваційний (прагнення до прояву себе в соціально схвалюваній діяльності; переважання мотивів досягнення успіху; ціннісне ставлення до себе і іншої особистості),

– діяльнісний (сформованість навичок і способів соціально значимої діяльності; вміння спілкування в навчальній діяльності; навички емоційної саморегуляції; володіння засобами організації своєї поведінки; навички поведінки).

Розвиток власної соціальної компетентності – досить важка задача для учнів, оскільки висока потреба їх в спілкуванні вступає в протиріччя з елементарним невмінням спілкуватися, слухати іншу людину, підтримувати розмову, висловлювати свої почуття, реагувати на критику і критично оцінювати висловлювання і дії інших людей. Одним з центральних моментів у розвитку молодшого школяра стає почуття «дорослості», яке визначає прагнення добути уміння та якості, що характеризують дорослу людину, і становлять основу формування відповідальності. Важливі характеристики особистості, що відрізняють соціально зрілу особистість від соціально незрілої. Саме відповідальність є основою для розвитку соціальної компетентності.

Вивчення форм розвитку соціальної компетентності молодших школярів привело до висновку, що можуть використовуватися такі форми, як: бесіди, майстер-класи, гуртки, студії, клуби, ігри, вікторини, концерти, конкурси, екскурсії, проектна діяльність.

Розвиток соціальних компетентностей учнів пов'язаний із засвоєнням правил. Ці правила мають узгоджуватися наприклад з досвідом: правила про вигляд, поведінку; обов'язки в класі, правила спілкування. Серед зарубіжних технологій використовується методика кооперативного навчання.

А. Колупаєва пропонує під час організації такого навчання формувати такі групи:

- 1) базові;
- 2) формальні;
- 3) специфічні [2, с. 55].

Отже, проведений нами аналіз джерел дає підстави для розуміння емоційної компетентності учнів як психічного утворення, що характеризується здібностями регуляції відносин шляхом розуміння емоцій, а також налагодження ефективних взаємин. Соціальна компетентність це інтегральна якість особистості, що включає в себе необхідні знання, досвід, здібності, сформовані в процесі соціалізації, які дозволяють людині адаптуватися в соціальному середовищі, успішно взаємодіяти з людьми, виконувати різні соціальні ролі.

Література та джерела

1. Даценко Н. Про структуру соціальної компетентності учнів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота.* 2012. Вип. 6. С. 8–10.

2. Колупаєва А., Таранченко О. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : наук.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 304 с.

3. Смагіна Т.М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки.* 2010. Вип. 50. С. 138–142.

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ТА ВИМОГИ ДО ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Дар'я Рибак

студентка 4 курсу спеціальність 013 Початкова освіта

Фахового коледжу «Універсум»

Київського університету імені Бориса Грінченка

Науковий керівник – Яніна Карлінська,

заступник директора з навчальної роботи, старший викладач, к. пед. н.

Розглянуто поняття «нестандартний урок» в порівнянні зі стандартним уроком, який є основною формою організації освітнього процесу. Значну увагу приділено тому, як саме нестандартний урок впливає на освітній процес у сучасних закладах загальної середньої освіти. Застосовуючи нестандартні уроки, можна переконатися, що вони успішно формують у здобувачів освіти потребу здобувати знання, розвивають інтерес, допитливість та креативність.

В умовах реалізації компетентнісного підходу одним із основних завдань сучасної школи є формування активної інтелектуальної особистості, яка має достатній рівень культури, володіє знаннями, здатна креативно мислити, проявляти ініціативу, творчо вирішувати життєві і професійні завдання.

Професійна діяльність сучасного фахівця визначається наявністю широкого кругозору, відчуттям ситуації, творчим ставленням до праці, готовністю до змін, професійною мобільністю, прагненням до співпраці, самомотивуванням та мотивуванням інших на досягнення продуктивних результатів, здатністю передбачати результати професійної діяльності, здатністю та умінням ризикувати, логічно мислити, здатністю діяти самостійно та брати на себе відповідальність та ін.

Дослідженням питань нетрадиційних форм навчання займалися такі науковці, як: С. Кульневич, Т. Лакоценина, Ю. Мальований, Н. Мойсеюк, Л. Опеньок, Н. Островерхова, Т. Сидоренко, В. Чайка, І. Чередов та інші. Так, Н. Мойсеюк та Ю. Мальований займалися вивченням усіх існуючих форм навчання і лише як аспект розглядали нетрадиційні форми; інші ж (Т. Сидоренко, Н. Островерхова, І. Чередов та інші) - зосередили увагу саме на нетрадиційних формах навчання, вивчали їх особливості, місце у сучасному педагогічному процесі.

Мета статті – окреслити доступні для здобувачів освіти нестандартні форми організації навчання і розкрити особливості їх моделювання та проведення

У наш час поряд з традиційними, перевіреними часом формами навчання, побутують відносно нові, так звані нетрадиційні форми організації навчання. Нетрадиційні форми організації навчання – це, насамперед, творчий, самобутній підхід педагога до організації навчальної діяльності, це – вищий щабель педагогічної майстерності.

У закладах загальної середньої освіти відбуваються кардинальні зміни, у вчителів з'являється можливість застосовувати нові активні технології, уроки та різні методи навчання, які є важливими не тільки для кожного здобувача освіти, а й для батьків, адже замість звичайний уроків – з'являються нестандартні.

Все це забезпечує системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання.

Стандартні уроки відіграють значну позитивну роль у навчанні школярів. Вони охоплюють основні етапи навчального процесу: організаційні моменти, підготовка до вивчення теми, сприймання й осмислення матеріалу, закріплення його різноманітними вправами; перевірка, оцінювання знань, умінь і навичок; узагальнення й систематизація знань.

Ця форма класичних занять все наполегливіше утверджується в новій шкільній практиці. Багато вчителів вбачають у ній засіб подолання стереотипу уроку, зміни звичних способів спілкування, демократизації взаємовідносин між вчителями та учнями.

Нестандартний урок - це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру. Він спрямований на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, бо глибоко зачіпають емоційно-мотиваційну сферу, формують дух змагання, збуджують творчі сили та креативність. Тому такі уроки найбільше подобаються здобувачам освіти, викликають у них творчий, пізнавальний інтерес, стимулюють активність дітей. Для нас – це нове та не звичне, але саме це допомагає розвинути у дитині творче мислення, сформувати мотивацію навчально-пізнавальної та майбутньої професійної діяльності.

Суть нестандартного уроку полягає в такому структуруванні змісту і форм, яке б викликало насамперед бажання у здобувачів освіти і сприяло їхньому всебічному розвитку й вихованню. Під час нестандартного уроку, наставник не дотримується чітких етапів навчально-пізнавального процесу, методів, традиційних видів роботи. Головною особливістю нестандартного уроку у викладанні певного матеріалу є форма цього уроку, котра пов'язана з численними асоціаціями, різними емоціями, що допомагають вчителю створити позитивну мотивацію навчальної діяльності.

У дослідженнях науковців зазначається, що педагогам слід чітко усвідомлювати переваги та недоліки нетрадиційних форм навчання та визначати перспективи їх подальшого використання в педагогічному процесі. До переваг, на думку науковців і педагогів-практиків, відносяться такі характеристики: 1) підвищують пізнавальний інтерес учнів; 2) дають змогу відійти від шаблону традиційного уроку, зробити навчальний процес більш захоплюючим, урізноманітнити його; 3) сприяють розвитку учителя та учнів, розкриттю їх творчого потенціалу; 4) педагог має змогу побачити, як поведуться його вихованці в незвичних для них умовах навчання, як змінюється їх спосіб мислення; 5) самим дітям нетрадиційні форми навчання подобаються більше, ніж буденні уроки [3]. Але, не зважаючи на

вищезазначені переваги, нетрадиційні форми організації навчання мають і ряд суттєвих недоліків: а) невисока результативність роботи; б) відсутність серйозної пізнавальної праці; в) великі затрати часу; г) необхідність додаткової попередньої підготовки до уроку [1]. Крім того, при підготовці такої форми роботи недопустимо, щоб форма перекрила зміст.

Наразі можна нарахувати близько 50 нестандартних форм проведення уроків, які використовують вчителі у своїй роботі. Класифікація нестандартних уроків ще не склалася, але добірка їх уже досить різноманітна. Форми уроків, які застосовуються в сучасній школі, можна згрупувати так:

- бінарні уроки;
- віршовані (римовані) уроки;
- інтегровані (між предметні) уроки;
- уроки – дискусії (урок – діалог, урок диспут, урок – засідання, урок – круглий стіл, урок – прес-конференція, урок – семінар);
- уроки – дослідження (урок – знайомство, урок – панорама ідей, урок «Що? Де? Коли?»);
- уроки звіти (урок – аукціон, урок – захист, урок – композиція, урок – концерт, урок-презентація, урок – ярмарок, урок – екзамен);
- уроки – змагання (урок – конкурс, урок – турнір, урок – мозкова атака);
- уроки – мандрівки (урок – екскурсія, урок – марафон, урок – подорож);
- уроки – сюжетні замальовки (урок – віночок, урок – казка, урок – картинна галерея, урок – фестиваль, урок – ранок).

Використання цих форм уроків має певні переваги, оскільки вони дозволяють урізноманітнювати навчальну діяльність, відійти від чітких рамок стандартного уроку з його незмінною структурою: опитування, пояснення, закріплення, домашнє завдання; сприяють підвищенню активності учнів, а отже – і ефективності уроку. Стимулюючи творчу діяльність учителя та його вихованців, нестандартні уроки створюють сприятливі умови для співпраці, що є надзвичайно важливим у роботі початкової школи.

Отже, нестандартні уроки позитивно впливають на освітній процес у сучасній початковій школі. Головна заслуга уроків з нетрадиційною структурою - дуже потужна активність учнів на уроці, але потрібно мати на увазі, якщо нестандартні уроки проводити повсякденно, то цікавість до навчання у дітей пропадає. Тому при використанні нестандартних уроків потрібно бути дуже обережним, для того, щоб здобувачів освіти не перевантажити незвичайністю. Вчителям головне потрібно навчитись правильно підбирати форму роботи і якісно проводити урок. Якщо ці умови виконуються, то можна кожен урок зробити нестандартним. Вибір нестандартних уроків є дуже різноманітним і вчитель може обрати за класифікацією на різні предмети й не буде повторювати їх, а здобувачі освіти з радістю будуть навчатися.

Уміле поєднання традиційних і нетрадиційних форм роботи, використання вчителем таких занять у певній системі та досконале володіння методикою їх проведення забезпечують високу ефективність нестандартних уроків.

Література та джерела

1. Мойсеюк Н. Є. Форми організації навчання. *Педагогіка* : навч. посібник. 5-те вид., доповнене і перероблене. Київ : ФОП Мойсеюк В. Ю., 2007. 656 с.
2. Організаційні форми навчання / за ред. Ю. А. Мальованого. Київ: Освіта, 1991. 160 с.
3. Сидоренко Т. О. Типові та нетипові форми організації навчання. *Управління школою*. 2004. № 14. С. 6–8.
4. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 238 с.

БРАТСЬКІ ШКОЛИ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Ольга Розсадюк

**студентка 4 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Ірина Чемерис,

соціальний педагог, старший викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Досліджено історичні передумови розвитку та поширення братських шкіл на території України, особливості їх утворення. Також проаналізовано роль та вплив братських шкіл на освітній, навчальний та виховний процеси. Подано аналітичне осмислення теми, що безперечно пов'язане з освітнім процесом у нинішній Україні.

Формування та розвиток національної системи освіти є вирішальним у творенні самосвідомості людей у процесах їхнього самопізнання та утвердження, і особливо у розвитку власної культури, оскільки всі культурні навички базуються на освіті. Сучасна освіта, в свою чергу, базується на багатовіковій роботі

попередніх поколінь учителів, їх інноваціях; прагнення досягти найкращого результату, поширити науку і знання серед людей, прищепити любов до здобуття знань. В свою чергу, навчально-виховна діяльність братств, в цьому випадку, є основною базою для дослідження.

Шкільний рух братств загальнодержавного масштабу базувався на глибокій духовній праці, відданості справі відродження, і це, в свою чергу, було привабливим для інших слов'ян, які потерпали від насильства. Багато свідомих українських письменників, захисників православної віри та національної свободи, які впливали на дух епохи та культури, продовжуючи славні традиції Київської Русі, закінчили братські школи. Саме під час братського руху українська культура почала поступово відроджуватися та розвиватися.

У визволенні від національного і релігійного гніту українського народу важливу роль відіграли братства, які були поширеними в Україні у XVI-XVII ст. Братства – це організації міського населення, передусім ремісників і купців, які об'єднувалися з метою боротьби проти ополячення та окатоличення українського населення. До братств приймалися всі православні незалежно від національності, соціального походження чи майнового стану.

Більша частина українського народу, за винятком деяких найбільших феодалів, які полонізувались, залишалася вірною православ'я і не відправляла своїх дітей на навчання ні в єзуїтські коледжі, ні в уніатські школи. Найважливішими були православні слов'яно-руській школи, які були дієвим інструментом боротьби українського народу проти польсько-католицького наступу [1].

Перша згадка про братства в Україні сягає ще XV століття. На той час ремісники в містах створювали цехові товариства (кравці, ткачі, ковалі тощо), які були професійними об'єднаннями, які захищали свої виробничі інтереси. З часом діяльність братств набула релігійного, благодійного та навчально-виховного характеру. Серед основних завдань братств було піклування про братську церкву, а також забезпечення її матеріальних потреб, догляд за хворими, надання допомоги бідним.

За умов польського панування на українських землях існувала потреба пристосувати братську організацію до нових умов міського життя й устрою. Ремісничо-цехова форма підходила для цього найкраще.

Зміст цих братств лишався, як і колись, релігійно-благодійницький. Однак релігійна та національна ситуація в Україні після Люблінської унії 1569 р. і Берестейської унії 1596 р. породила нову форму братської діяльності. Відтепер основним завданням братств був захист українського православ'я від латинізації та подальшої поляризації українського народу. Представники та члени братств виступали перед судами та королем на захист православної церкви, виступали проти незаконних дій уніатів та їх прихильників. Вони також протестували проти судових протоколів, подавали клопотання перед сеймом, подавали позови за церковне майно, допомагали своїм членам погасити борги, організували друкарні, розповсюджували необхідну літературу, підтримували хворих до самої смерті. Поступово братська організація набуває всестанового характеру. Маючи в своєму складі родовитих і заможних людей, братства набувають політичного впливу.

Нажаль, історичних джерел про перші братські навчальні заклади зберіглося дуже мало. Спочатку це були невеликі школи з одним учителем, який одночасно виконував обов'язки дяка та писаря братства. Шкільна кімната знаходилася у братському будинку. У основу навчання входило читання, письмо, рахунок і вивчення катехізишу. З посиленням національного і соціального гніту у першій половині XVII ст. більшість братських шкіл перетворилися у школи підвищеного типу. Братчики розуміли, що для успішного ведення боротьби проти агресивних нападів польсько-литовської шляхти, елементарна освіта була недостатньою [2].

Так, перше відоме православне братство було засноване у 1453 р. (за іншими джерелами у 1449 р.) у м. Львові при храмі Успіння Божої Матері. Тим часом посилювались утиски та обмеження українського міщанства, яке протягом XVI ст. досить збільшилося. Потреба у культурно - освітній праці для піднесення національного життя зумовила долучення найбільш активної частини братчиків до просвітництва, письменницької роботи та оборони рідної школи. Вони доводили, що церква без освіти, а отже і без школи – безсилі [3].

Братські школи відіграли важливу роль у національному відродженні. Вони виховували своїх учнів в дусі патріотизму, любові і поваги до рідної мови, до культури свого народу.

Отже, існування та діяльність братських шкіл на території України є унікальним явищем в історії становлення нашої державності. Активна участь братств у суспільному русі сприяла активізації їхньої діяльності в галузі освіти і науки. Братські школи відіграли значну роль у поширенні освіти на українських землях. Освіта у школах була демократичною, доступною для широких верств, зорієнтованою на національні надбання, але й відкритою щодо досягнень європейської науки. Братські школи започаткували в Україні масовий культурно-освітній рух.

Література та джерела

1. Дзюба О. Братські школи. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. Т. 1. Київ: Наук. думка, 2003. 370 с.
2. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII ст. Київ: Наук. думка, 1966. 251 с.
3. Черепанова С. О. Полікультурні засади розвитку вищої освіти України. *Діалог культур: Україна у світовому контексті*. Філософія освіти : зб. наук. праць. Вип. 8. Львів, 2002. 255 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Тетяна Ромашко

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Ірина Садова,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, доцент, доктор пед. н.

Аналізуються методологічні засади теорії педагогічного спілкування з позиції системного підходу; дається характеристика видам управління навчанням, серед яких провідне місце посідає компетентність – система здібностей до спілкування майбутнього вчителя, описуються стилі спілкування.

Спілкування – особливий вид взаємин між людьми. Це двобічний процес, у якому здійснюється не лише передача учневі знань, а й розвиваються у нього прагнення і вміння самостійно, без вчителя набувати нових знань, досвіду. Професійне спілкування – процес спільної роботи учителя і учня, у якому ця форма взаємодії будується на активному зворотному зв'язку, який організовує, регулює і збагачує кожного з учасників цього процесу [4, с. 24].

Виходячи з цього, ми досліджуємо навчальну діяльність вчителя, а його система здібностей спілкування – це ступінь його компетенції. На якому б етапі професійного та життєвого шляху не був учитель, він ніколи не може вважати свою компетенцію – систему здібностей спілкування – остаточно завершеною. І в цій принциповій відкритості, незавершеності відображається фундаментальна особливість розвитку особистості вчителя, формування його індивідуального досвіду, професійної самосвідомості та категоріальних структур професійного мислення. Очевидно, що особливу роль у розвитку вчителя відіграє етап його професійного становлення, коли випускник педагогічного навчального закладу стає суб'єктом нової для нього діяльності з учнем – суб'єктом навчання [5].

Молодий учитель, недавній випускник педагогічного вузу, прийшов у школу. Як він почав свою роботу? З якими труднощами зустрівся? Відповіді на ці непрості запитання дадуть нам змогу прогнозувати його подальший трудовий шлях чи стане він учителем – майстром, людиною, яка захоплена своєю професією, відчуває насолоду від спілкування з дітьми, чи ремісником, що «відбуває» години у школі, з великими труднощами встановлює контакти з дітьми, не можучи дочекатися, поки минуть ті роки, які необхідно відпрацювати у школі після закінчення вузу. За даними ряду досліджень, лише незначна частина вчителів (близько 10%) володіє достатнім рівнем розвитку таких професійно важливих якостей, як постійна увага до особистості іншої людини, глибоке її розуміння, повага до неї, щирість у вияві своїх почуттів і переживань у процесі спілкування [3, с. 44].

Проблему становлення компетенції вчителів, на нашу думку, потрібно розглядати через вирішення внутрішніх суперечностей самого етапу входження у професію. Слід зазначити, що і вдосконалення навчально-виховного процесу у педвузі може якісно покращити важкий етап становлення молодого педагога. Практичне «входження» випускника навчального закладу у педагогічну професію супроводжується реконструкцією професійно-ціннісних орієнтацій особистості, виробленням необхідних умінь, навичок, способів діяльності, накопиченням власного досвіду практичної діяльності тощо. Як зазначав С. Д. Максименко [4, с. 4], з'єднання знань з досвідом належить до найбільш важливих умов формування людини як суб'єкта діяльності, постійного вдосконалення її майстерності у певній сфері діяльності. Але, на наш погляд, цього недостатньо: вчитель має розвинути у собі систему (більш або менш повну) здібностей спілкування у процесі навчання.

Практика показує, що набуті знання та вміння повинні бути ще реалізовані у педагогічному процесі. А це набагато важче, ніж здобування хороших оцінок у дипломі. Отже, професійна підготовленість – це складний і надзвичайно важливий процес. Відповідно до сутності етапу професійного становлення можна вважати, що провідною психологічною тенденцією особистості, яка оволодіває професією, є тенденція до самоутвердження у системі нових для себе стосунків, серед яких провідне місце посідають здібності

спілкування. Зрозуміло, що потрібний деякий час для того, щоб майбутній учитель зміг практично освоїти свої нові функції, налагодити стосунки з учнями, з колегами, з керівництвом школи тощо. При цьому принциповим є те, що вчитель не має права бути початківцем: будучи суб'єктом діяльності, він має бути компетентним. Стати компетентним – набути нової якості особистості, яка не лише володіє всебічними знаннями і думка якої є вагомою, авторитетною, але придбала систему здібностей спілкування у навчанні учня.

Майбутній вчитель змушений приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність – відповідальність не лише за себе, а й за інших своїх вихованців. Така зміна основного виду діяльності завжди супроводжується ломкою узвичаєних стереотипів і уявлень. Поширеною серед керівників шкіл є думка про те, що труднощі у випускників педвузу зумовлені передусім відсутністю у них тих чи інших практичних умінь і навичок (не вміє провести бесіду, написати характеристику, заповнити класний журнал тощо). Звичайно, у цьому є певний сенс, але, на нашу думку, справжні причини труднощів лежать глибше – у необхідності пошуку для себе адекватної лінії поведінки у ролі учителя, в осмисленні сутності та змісту навчальних явищ і фактів. Бо без визначення для себе лінії поведінки у ролі вчителя і відповіді на принципові, методологічні за своєю суттю запитання, молодий учитель вимушений діяти за методом спроб і помилок, інтуїтивно або ж за аналогією з діями інших учителів. У результаті його навчальні дії часто носять ситуативний характер, що, в свою чергу, нерідко призводить до того, що початківець починає оперувати у своїй практичній діяльності лише вузьким набором перевірених на власному досвіді навчальних методів та навичок спілкування. Невипадково у вчительському середовищі поширеною є думка, що вчителю достатньо добре знати свій предмет та добросовісно ставитися до роботи – і все буде гаразд без всякої педагогіки і психології, а разом з ними і компетенції [4, с. 38].

Сутність продуктивного, рефлексивного управління полягає у тому, що вчитель має поставити учня у ситуацію активного суб'єкта власної діяльності, здійснюваної у загальній системі колективної роботи; розвивати можливості учнів до самоуправління (саморегуляції, самоорганізації та самоконтролю власною діяльністю; організовувати процес навчання як розв'язання навчально-пізнавальних проблем на основі творчої взаємодії (діалогу) з учнями. Ми поділяємо позицію тих, хто вважають, що структуру діяльності вчителя можна розглядати як процес рефлексивного управління «іншою» діяльністю (тобто діяльністю учнів – навчанням). Підкреслимо ще раз, що центральна ланка рефлексивного управління – зробити учня активним суб'єктом власної діяльності і розвинути у нього здатність до самоуправління у своєму навчанні.

Отже, педагогічне спілкування – двобічний процес, у якому здійснюється не лише передача учневі знань, а й розвиваються у нього прагнення і вміння самостійно, без вчителя набувати нових знань, досвіду. Стосовно комунікативної сторони професійно-педагогічної діяльності, можна констатувати наступні основні тенденції: більшість вчителів з уже сформованими установками на діалогічне або монологічне спілкування тяжіє до реалізації відповідного стилю у своїх взаємостосунках з учнями; ставлення молодих учителів до своєї професії суттєво залежить від їх установок в комунікативній сфері.

Література та джерела

1. Аврат Ф.С., Коваленко Є. І. Культура спілкування: Навч.-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1997.
2. Ковальчук В. Ю. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного майбутнього вчителя: модернізаційний аналіз. Київ–Дрогобич: Коло, 2004. 264 с.
3. Корніяка О. М. Педагогічна діяльність і культура педагогічного спілкування. Практична психологія та соціальна робота. 2003. № 1. С. 38–44.
4. Максименко С. Д. Професійне становлення молодого вчителя. Ужгород: Закарпаття, 1998. 106 с.
5. Мокрогуз О. Дискусія. URL: <http://cen.iatp.org.ua/libr/iatp4/diskusiya.doc/>. (дата звернення: 15.01.2021).
6. Ярошенко А. О. Навчальне спілкування в освіті. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 156 с.

МОТИВАЦІЙНА СИСТЕМА ОСОБИСТОСТІ: СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Христина Савка

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Валентина Бойчук,
старший викладач кафедри філології, к. філол. н.*

Розглянуто основні поняття та теорії формування мотиваційної системи особистості. Визначено конкретні мотиваційні змінні, що встановлюють взаємозв'язок між діяльністю й мотивом досягнення цілі.

Особистість слід розглядати як складну систему, в якій диференціюються та інтегруються психічні властивості, що розвиваються в індивіді під впливом соціальних чинників в умовах здійснення ним діяльності та спілкування з іншими людьми.

Мотивація займає провідне місце в структурі особистості і є одним з основних понять, яке використовується для пояснення рушійних сил поведінки й діяльності. Поведінка людини мотивується не будь-якими, або не всіма можливими, мотивами, а тими, які за даних умов ближче всіх пов'язані з перспективою досягнення відповідного стану.

Формування мотиваційної системи особистості відбувається із залученням мисленнєвої та емоційно-психічної форм свідомості. Із усіх запропонованих наукою теорій мотивації (теорія потреб, теорія мотивації досягнення успіху, двофакторна теорія мотивації, теорія сподівань/модель Врума, теорія справедливості/модель Адамса, теорія атрибуції, комплексна модель Портера-Лоулера [4]), саме мотивація досягнень та мотивація, зумовлена атрибуцією, є релевантними для розуміння тих когнітивних процесів, які визначають спосіб мислення та поведінки пересічного індивіда в термінах диспозиційної та атрибутивної теорій.

Діяльність, спрямована на досягнення успіху, пов'язана з мотивом досягнення успіху й мотивом уникнення невдачі (Д. Мак-Клелланд, Д. Аткинсон, Х. Хекхаузен). Конкретними мотиваційними змінними, що встановлюють взаємозв'язок між діяльністю й мотивом досягнення є:

1) особистісні стандарти (оцінка суб'єктивної ймовірності успіху, суб'єктивні труднощі завдання та ін.);

2) привабливість самооцінки (привабливість для індивіда особистого успіху чи невдачі в певній діяльності);

3) індивідуальне надання переваги типу атрибуції (приписування відповідальності за успіх чи невдачу собі чи обставинам) [3].

Мотивація досягнення виконує ряд істотних функцій:

1) пізнавальну (прагнення до набуття необхідних знань з метою подальшого їх застосування в життєдіяльності);

2) емоційну (відображення впливу емоцій на ту чи іншу діяльність людини);

3) інтегративну (відображення системи самооцінок діяльності і досягнутого результату).

Оскільки мотивація визначається дією двох сил – важливістю для суб'єкта певного результату і його суб'єктивною досяжністю, конструкти мети та очікування є визначальними для розуміння соціально-когнітивного аспекту поведінки особистості. Загалом, мета – це стан або дія, яка розглядається особистістю як бажана (ціль) або небажана (анти-ціль). Залежно від мотивів, кожна ціль (у тому числі й анти-ціль) може мати різну значущість, що й буде визначати рівень мотивації та активності, необхідних для її досягнення.

Спрямованість мотиваційного процесу на ціль визначається свідомо-вольовою системою самоорганізації, високим динамізмом спонукальних імпульсів та рівнем розвитку свідомості індивіда. Інакше, мотивація характеризується нестійкістю та ситуативним, а не цільовим, характером спрямованості. Результатом є безсистемність дій та відсутність будь-якої цілеспрямованості [1, с. 72]. Свідомо-вольові установки, що визначають головну спрямованість мотивації особистості, залежать від самосвідомості та саморозвитку людини.

Цілі завжди пов'язані з поняттям соціального часу. Як правило, при висуненні цілей, особистість оцінює не тільки сьогодення, а й враховує досвід минулого і передбачає майбутнє. Невміння враховувати у регулюванні та управлінні своєю мотиваційною системою минуле і майбутнє призводить до неадекватної оцінки подій, що виражається в їх недооцінці або переоцінці [1, с. 71].

Очікування, як інший елемент мотиваційної системи особистості, експлікуються впевненістю або сумнівом щодо досягнення мети. Якщо в людини недостатньо впевненості, вона не буде докладати ніяких зусиль щоб досягти мети. Сумніви можуть перешкодити початку дії або зупинити дію під час її здійснення. Тільки високий рівень впевненості в позитивному результаті надає моральних сил для початку діяльності і в ході її здійснення для подолання всіх перешкод [5, с. 12].

Оскільки цілі мають різний рівень узагальнення – вони можуть бути дуже широкими, й охоплювати великі проміжки часу, чи конкретними, й обмежуватися хвилинами, годинами чи днями, очікування також можуть бути загальними (генералізованими) або конкретними (специфічними) [6].

Очікування різного рівня узагальнення (або широти), є регуляторами поведінки особистості. Оскільки важливість впевненості у будь-якій справі є безсумнівною, дослідники на перше місце відносять позитивні очікування, насамперед, стосовно широких цілей, які включають в себе безліч факторів, котрі не завжди можна визначити наперед. Сумнів, як не впевненість щодо рішення, віри, дії тому, що вони можуть бути помилковими і неадекватними, асоціюється з поняттям «страх» і кваліфікується як один із виявів цього почуття [2, с. 130]. При плануванні масштабних подій на перший план виходять найбільш широкі очікування, які відображають генералізовані почуття впевненості чи сумніву [5, с. 12].

Отже, конструкти мети та очікування є визначальними для встановлення структури мотиваційної системи особистості й, відповідно, розуміння соціально-когнітивного аспекту поведінки особистості. Самосвідомість, саморозвиток та очікування різного рівня узагальнення визначають головну спрямованість мотивації особистості.

Література та джерела

1. Боташева Ш. Х. Социальный оптимизм и пессимизм как философская антропогема: дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.11 / Северо-Кавказский гос. техн. ун-т. Ставрополь, 2002. 301 с.
2. Жарких В. Ю. Зіставлення понять «віра-невіра» у трактуванні Ф. К. С. Шиллера. *Мультиверсум*. Філософський альманах. Київ: Український Центр духовної культури, 2008. Вип. 71. С. 128–138.
3. Копорулина В. Н., Смирнова М. Н., Гордеева Н. О. Психологический словарь. Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. 640 с.
4. Пришак М. Д., Лесько О. Й. Психологія управління в організації: навч. посіб. Вінниця, 2013. 141 с. URL: http://posibnyku.vntu.edu.ua/ps_v_org/index.html (дата звернення: 08.02.2021).
5. Сычѳв О. А. Психология оптимизма: учебно-методическое пособие к спецкурсу. Бийск: БПГУ им. В. М. Шукшина, 2008. 69 с.
6. Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement : psychological monographs. 1966. 609 p.

ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖА ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Ірина Савош

студентка 3 курсу спеціальності Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Надія Антонюк,

голова циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін, к. пед. н.

Висвітлено позитивний та негативний вплив глобальної Мережі інтернет на розвиток та формування дитини як особистості.

Особистісний розвиток людини відбувається протягом усього життя. Особистість є одним з тих феноменів, що рідко витлумачуються однаково двома різними авторами. З погляду одних, кожна особистість формується і розвивається відповідно до її вроджених якостей здібностей, а соціальне оточення при цьому грає дуже незначну роль. Представники іншої точки зору цілком відкидають вроджені внутрішні риси і здібності особистості, вважаючи, що особистість – це деякий продукт, цілком сформований ході соціального розвитку, під впливом виховання, середовища, діяльності.

Одним із засобів впливу на розвиток особистості дитини на сучасному етапі світового розвитку є глобальна інтернет-мережа і все, що з нею пов'язано.

З розвитком Інтернету, з'явилася можливість використовувати всі його досягнення в різних проявах. Комп'ютери, смартфони, телебачення, – все це стало доступним для кожного.

Підрастаюче покоління розглядає Інтернет як основне джерело інформації й головний засіб комунікації. Молоді люди виходять в он-лайн для пошуку корисних відомостей, новин і роботи, спілкування з друзями, знайомиться з піснями хітами і фільмами, здійснюють покупки в інтернет-магазинах, а також використовують його нескінченні можливості для самовираження та соціальної адаптації та інше.

Інформація через віртуальне середовище про всі сфери життєдіяльності людини вплинула на процес соціалізації, особливо на дітей і молодь. У віртуальному просторі людина засвоює зразки поведінки, соціальні норми, цінності, має отримувати інформацію швидко, у режимі реального часу, не виходячи з кімнати.

Серед позитивних якостей Інтернету виділяють можливість знайомитися і спілкуватися з великою кількістю людей, дистанційно отримувати освіту, використовувати велику кількість інформації, розвивати своє мислення, самовдосконалюватися, освоювати технології комунікації, електронної грамотності тощо. Таким чином відбувається соціалізація у віртуальному просторі. За допомогою Інтернету людина може бути кращою, ніж вона є, і навіть бути іншою, не такою, ким вона є насправді, в реальному житті. Для цього інтернет-користувачі використовують псевдоніми (ніки, нікнейми) замість справжніх імен, приховуючи вік, сімейний стан і навіть стать.

Крім позитивного явища як, Інтернет-технології, необхідно звернути увагу на те, що інформаційному полю України притаманна гіпердевіація (агресія, цинізм, цінності кримінального світу тощо), що призводить до формування асоціальної поведінки дітей і молоді.

Процес негативного впливу Інтернет-середовища на свідомість дитини, може призвести до трагічних наслідків як для здоров'я, так і для суспільства.

Інтернет-залежність, явище, яке в останні роки набуло справді вражаючого розмаху. Вона формується набагато швидше, ніж будь-яка традиційна залежність: куріння, наркотики, алкоголь, азартні ігри. Аналіз підтверджує, що у середньому потрібно не більш півроку-рік, щоб стати комп'ютерним адиктом (залежною людиною).

Усвідомлення, що дитина має комп'ютерну залежність, як правило, має низьку активізованість захисних механізмів психіки, які зумовлюють невизнання наявності проблеми залежності. Педагоги скаржаться на неувважність, швидко втомлюваність учня, студента під час занять, його байдужість до навчання та безініціативність, постійне користування мобільним телефоном, персональним комп'ютером, планшетом та іншими електронними засобами під час занять, незважаючи на заборону.

Батьки звертають увагу на нехтування дитиною власного здоров'я, гігієною та сном заради проведення часу за комп'ютером, готовність задовольнитись нерегулярною, випадковою їжею, не відриваючись від комп'ютера, відчуття емоційного підйому під час роботи за комп'ютером і роздратування, обурення, коли відволікають, та істерика, коли намагаються заборонити ним користуватися, не виконання домашніх справ та навчання, пошук грошей на постійне оновлення програмного забезпечення (зокрема ігор) та ін.

Як і будь-яку хворобу, інтернет-залежність простіше не допустити, ніж потім лікувати. Тому краще всього займатися профілактикою, а саме:

- не залишати без уваги перші етапи знайомства дитини з інтернетом: пояснити основні правила онлайн-життя, звернути увагу на можливість використання Мережі для навчання та саморозвитку;
- встановити чіткі рамки користування інтернетом (тільки постаратися обійтися без заборон - їх-то якраз найбільше хочеться порушувати, краще просто регламентувати час знаходження в мережі);
- не випустити з уваги активність дитини в соцмережах. Причому не обов'язково встановлювати стеження та тотальний контроль – досить «зафрендити», регулярно переглядати оновлення її сторінки, брати участь в обговореннях.

Дуже важливо, щоб в житті дитини було багато захоплень і активностей, які займали б її час і були б насправді цікаві. Навчити її кататися на роликах, подарувати акваріум з рибками, поповнити домашній запас настільних ігор. Не менш важливо, щоб свої захоплення дитина могла обговорити з батьками, зустрівши живий відгук і непідробний інтерес – тоді їй не знадобиться шукати односторонніх друзів у віртуалі.

Людина впродовж свого життя розвивається та дізнається постійно щось нове з різних джерел інформації, читаючи книжки, переглядаючи фільми, користуючись інтернет-сервісами, змінює своє ставлення до чогось.

Таким чином, для особистості дитини важливим є обізнаність, не лише з можливостями використання інформаційних засобів, які активно пропонує і розповсюджує реклама, а й запобігання щодо правил користування ними. У цьому випадку особистість має усвідомити власну відповідальність у користуванні інформаційно-комунікативними засобами й піклуватись про безпечність знаходження в Мережі, а не займати позицію пасивного сприймача щодо запропонованого технологічного здобутку. Важливо усвідомити, що відповідальність за вибір: чи ставати віртуально залежною або інформаційно перевантаженою – лежить насамперед на самій особистості.

Література та джерела

1. Антонюк Н. А. Савчук С. В. Вплив соціальних мереж на формування та розвиток особистості. *Збірник наукових праць VII Міжнародної науково-практичної конференції «Лабіринти реальності» Montreal (Kanada): СРМ «ASF», 2020. Issue 2 (7). С. 67–70.*
2. Богдан М.С. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування*. 2014. С. 25–29.
3. Вакуліч Т. М. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова*. Серія №12. Психологія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. Вип. 7(31). С. 22–25.
4. Городяненко В. Г. Соціологія: підручник. Київ: ВЦ «Академія». 2008. 544 с.
5. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2012. С. 179–184.

ОСВІТА У СЕЛІ ХЛІВЧАНИ НА ЛЬВІВЩИНІ

Марія Салоха

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник – Ольга Гнепа

викладач циклової комісії шкільної педагогіки, психології та окремих методик, к. пед. н.,

Розглянуто історію Хлівчанської загальноосвітньої школи I-III ступенів, висвітлено особливості її освітнього процесу.

Постановка проблеми. Однією із найскладніших в українській освіті є проблема функціонування школи у сільській місцевості. Без перебільшення можна стверджувати, що доступ до отримання знань більш обмежений у селі, ніж у місті. Насамперед це зумовлено віддаленістю більшості сіл від адміністративних центрів, відсутністю належного фінансування, слабкою матеріальною базою, недостатнім кадровим забезпеченням, малочисельністю і нерівномірністю наповнення класів. Сьогодні 1,2 млн українських учнів отримують освіту у сільській місцевості [2, с. 277; 3, с. 13]. Сільська школа вимагає активного втручання та допомоги влади і громадськості у вирішенні її проблем, взаємодії та співпраці з науковцями. Незважаючи на актуальність даного питання, рівень наукової розробки окресленої проблеми залишається недостатнім.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування і розвиток навчальних закладів у сільській місцевості вивчали Л. Будяк (інклюзія), І. Лікарчук (закриття сільських шкіл), М. Набок (управління сільською освітою), В. Мулявка, С. Оксамитна (освітня нерівність за місцем проживання), У. Щербей (перспективи розвитку). У сучасній науково-педагогічній літературі не виявлено досліджень стану освіти у селі Хлівчани на Львівщині.

Мета дослідження – аналіз становлення і розвитку освіти в селі Хлівчани Червоноградського району Львівської області.

Результати дослідження. Село Хлівчани розташоване на річці Болотній за 44 км від районного центру і за 25 км від залізничної станції Белз. Населення – 2187 чоловік. Сьогодні село входить до складу Белзької об'єднаної територіальної громади.

Перша згадка про Хлівчани в історичних джерелах відноситься до 1565 року. Найдавніші відомості про освіту, виховання та релігію у цій місцевості стосуються XVII століття. Відомо, що у згаданий період освіта була інтегрована у церковне життя.

Вперше Хлівчанська школа у джерелах згадується у 1853 році. Через чотири роки це вже була двокласна початкова школа. З 1875 року почав працювати навчальний заклад, в якому було 4 класи. Шестикласну школу було відкрито у 1927 році. Окрім старого приміщення для навчання використовувались п'ять селянських будинків. Пізніше було збудовано нове приміщення за громадські кошти. Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що з 1945 року школа стала семирічною, а згодом восьмирічною. В 1950 році школу реорганізовано у середню [1].

На даний час це загальноосвітня школа I-III ступенів, в якій навчаються 193 учні. Навчальний процес здійснюється у сучасних корпусах, які були добудовані в 1968 та 2004 роках. В інтернет-ресурсах зазначено, що сьогодні в школі є спортивний зал, комп'ютерний клас, актовий зал, музей-світлиця «Берегиня роду людського», їдальня, майстерні, бібліотека. Заняття проводяться за кабінетною системою. За державні кошти придбано шкільний автобус, який довозить дітей із навколишніх сіл у Хлівчани.

Особлива увага у Хлівчанській ЗШ I-III ступенів приділяється національно-патріотичному вихованню. Зокрема, педагоги використовують такі форми виховної роботи: словесні (доповіді, бесіди, зустрічі), практичні (туристичні походи, екскурсії), наочні (діяльність шкільних виставок, музею). Учні Хлівчанської школи є активними членами молодіжної організації «Пласт». При школі функціонують курені ім. В. Остапівського та ім. М. Окуневської. Щороку у навчальному закладі проводять День Пластуна, туристичні змагання, заходи, присвячені річниці створення УПА, поширенню вифлеємського вогню миру, благодійні вечори з метою допомоги воїнам АТО. Все це сприяє розвитку національного самоусвідомлення учнів.

Важливим аспектом діяльності Хлівчанської школи є піклування про дітей з особливими потребами. Приміщення обладнане пандусом для заїзду візком, промарковані сходи, наявний дзвінок, приміщення їдальні, кухні, санвузлів відповідають санітарно-гігієнічним вимогам.

У Хлівчанській школі не лише створені комфортні умови для всебічного виховання дітей, а також сучасне освітнє середовище для отримання ними знань. Про якість і міцність знань учнів свідчать перемоги на олімпіадах і конкурсах різних рівнів, зокрема у 2020 році на всеукраїнських олімпіадах з біології і

математики (Мавко Уляна, 9 клас, III місце), Всеукраїнському конкурсі з української мови ім. Петра Яцика (Шостак Орія, 4 клас, III місце).

*фото з особистого архіву Пашук Катерини учениці школи.

Висновки. Підтримка сільської школи сьогодні залишається актуальною проблемою. Учні сільської глибинки так само, як і учні міських шкіл, мають право на якісну освіту. Адже саме вихідці із села стають відомими вченими, письменниками, акторами, політиками та громадськими діячами.

Література та джерела

1. Історія села Хлівчани Червоноградського району Львівської області. URL: <http://ukrssr.com.ua/lvivska/sokalskiy/hlivchani-sokalskiy-rayon-lvivska-oblast> (дата звернення 11.02.2021).
2. Щербей У. В. Початкова сільська освіта: реалії та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 2 (41). С. 277–279.
3. Шиян Н. І. Дидактичні засади профільного навчання у загальноосвітній школі сільської місцевості : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Харків, 2005. 44 с.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Дарина Сахнюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Валентина Гриндюк,
старший викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.*

Досліджено актуальні ролі вчителя молодших класів. Проаналізовано і викладено такі ролі вчителя як модератор, організатор, фасилітатор, психолог. Наголошується на трансформації ролі вчителя XX та XXI століття.

Роль та значення особистості вчителя цікавило багатьох дослідників. Зокрема дане питання висвітлюється в роботах таких вчених як М. Пирогов, І. Єрмаков, О. Савченко. Вчитель – це, безумовно, одна із найголовніших та найвідповідальніших професій сьогодення. Адже саме на плечі педагога покладається навчання та виховання майбутньої цивілізації людства. Місія вчителя у XXI столітті дещо відрізняється від обов'язків у XX столітті. Тому що за новим навчальним стандартом головною складовою у навчальному процесі є дитина, а вчитель виступає організатором діяльності учнів та створює продуктивне навчальне середовище.

Сьогодні вчитель повинен проявляти різні вміння, які властиві «суперпрофесіоналу». Наприклад, набувати нові професійні знання і вміння, постійно навчатися, переконливо спілкуватися. Як вважає, зарубіжний дослідник Джон Моравек, люди майбутнього мають бути креативними, з розвинутою уявою.

На думку голови міжнародної комісії «Освіта XXI століття» Жака Делора роль педагога є вирішальною, тому що він має виконувати основні освітні функції: сприяти прогресу у навчанні, формувати глобальний тип мислення та забезпечувати соціальну злагоду між суб'єктами освітнього процесу [1].

А німецький педагог Адольф Дістерверг стверджує, що сучасний учитель має «завжди йти в ногу з сучасністю», бути активним, містити в собі різні компетенції, впевненим в собі, цілеспрямованим і творчим.

Напевно не буде секретом, що у навчальному процесі учні рівняються на вчителя. Тому на думку М. Пирогова педагог має бути гідним взірцем для наслідування і користуватися принципами гуманізму, демократичності. Також в очах вихованця виступати культурною, високоморальною людиною [6].

Сучасний вчитель має не тільки навчати учнів, але і намагатись дізнатись щось від них, бо він знаходиться між маленькою особистістю та величезною кількістю наукових джерел. Він повинен бути освіченим, ерудованим та досконало знає те, чого навчає. Сучасний вчитель зобов'язаний бути віданим своїм учням та своїй справі [4].

Однією з найважливіших ролей, яку повинен виконувати вчитель є організатор. Тому що все, що відбувається під час навчального процесу залежить безпосередньо від організації освітнього процесу, а саме від правильної професійної скерованість дій учнів вчителем матиме визначальний вплив на формування ключових вмінь та навичок учнів. Одним із головних завдань вчителя-організатора – є спонукання до самостійної роботи учнів та розумової активності.

Вчитель також може виступати як фасилітатор. Фасилітація – це організація й управління процесом обговорення певних питань (тем) у групі людей. Фасилітатор – це не лише той, хто допомагає учням та спонукає їх самостійно навчатися, але і брати відповідальність за результати навчання, працюючи в групах чи парах, і не просто передавати знання. На думку, Дж.Харамера, термін «фасилітатор» позначає вчителя, який застосовує демократичний стиль, тобто він поділяє лідерство з учнями [2].

Сучасний вчитель повинен виступати у ролі модератора чи ментора, тобто скеровувати дітей до розумової діяльності, яка призведе до генерування власних ідей дитини, давати поради. Вчителю допомагає досягнути успіху, коли учні втрачають логіку чи відчувають складність у висловлюванні власної думки чи вирішенні складних задач.

Уілл Річардсон, як відомий як реформатор освітньої галузі у США вважає, що роль сучасного ментора у навчанні це формування та підтримка впевнених в собі професіоналів, які максимально використовують всі можливості та навчають для саморозвитку [3].

Сучасний вчитель має створювати всі умови для реалізації та самоствердження учнем його ідей, поважати думку дітей і завжди бути оптимістично налаштованим до певних подій. Педагог ніколи не має байдуго і негативно сприймати думку і висловлювання учнів і не залишати їх в беспорядному стані.

Під час освітнього процесу важко обійтись без консультанта або «ресурсної» особи. Вчитель має спонукати вихованців використовувати різноманітні доступні джерела для пошуку інформації, але не копіювати її з Інтернету. Оскільки ми живемо в часи інформаційного суспільства учні можуть опрацьовувати до ста різноманітних джерел за урок, починаючи від артефактів і закінчуючи природними явищами. Роль вчителя в даному процесі полягає у професійному відборі і оцінці власного дидактичного матеріалу та матеріалів, які використовують учні самостійно.

Також вчитель за певних умов може виконувати роль тьютора. Даний термін позначає людину, яка займається з дітьми індивідуально або невеличким групами у ролі репетитора чи помічника. Особливе значення приділялося даній ролі під час дистанційного навчання. Іншими словами, тьютора може замінити консультант. Адже він направляє та допомагає учням під час підготовки до певного проекту. Дана роль сприятиме розробці індивідуальних занять з конкретним учнем [5].

Отже, можна стверджувати, що роль сучасного вчителя різностороння та багатогранна. Адже педагог, який працює з сучасним дітьми має уособлювати в собі різні ролі – організатор, модератор, тьютор, психолог та багато інших. Він має активно розвивати свої вміння та формувати навички відповідно до ролей, які він виконує і створювати таке освітнє середовище, де учні навчаться вчитися, аналізувати, критично мислити, самостійно генерувати ідеї, продовжувати розвиватися протягом життя.

Сучасним вчителем бути важко, але цілком можливо. Ми вважаємо, що головне у роботі вчителя XXI століття – це бути компетентним, мобільним, вміти швидко реагувати на освітні зміни та застосовувати їх у роботі, отримувати задоволення від того, що він робить і розуміти мету, до якої прагне.

Література та джерела

1. Кирилович О. Роль вчителя початкових класів в соціалізації учнів URL: <http://www.studcon.org/rol-vchytelya-pochatkovykh-klasiv-v-socializaciyi-uchniv>» (дата звернення 13.02.2021).
2. Harmer, J.(2010). Teacher tasks. How to Teach English, 2, 26–27.

3. Що таке менторство та як це працює в Українській Академії Лідерства? URL: https://medium.com/@ual_life (дата звернення 13.02.2021).

4. Дмитрієва М. В. Вивчення особистості сучасного вчителя в контексті XXI століття. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки*: матеріали міжнародної наук.-прак. конф. (Київ, 27 лист. 2020 р.). Київ: 2020. С. 279–282

5. Хто такий вчитель-коуч, вчитель-тьютор і вчитель-фасилітатор? URL: <https://anastasia-linchuk.com.ua/?p=898> (дата звернення 13.02.2021).

6. Пантюк М., Тичинська Н. Роль вчителя у процесі становлення особистості учня крізь призму педагогічної спадщини М. Пирогова. *Молодь і ринок*. 2012. №2. С. 40–45.

МІСЦЕ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ірина Семенчук

студентка спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Майя Федорець,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

З'ясовано роль дидактичної гри в освітньому процесі початкової школи, зокрема при вивченні англійської мови.

Успіх навчання учнів початкових класів забезпечується шляхом цілеспрямованого формування й розвитку їхньої пізнавальної активності й самостійності. Метою сучасної початкової школи є не просто передача знань, а формування особистості, яка вміє і хоче вчитися, яка займає позицію активного суб'єкта діяльності. Перед вчителем постають завдання вибору ефективних і оптимальних засобів навчання молодших школярів, одним із яких є дидактична гра.

Вивчення розвитку дітей доводить, що у грі ефективніше, аніж в інших видах діяльності, розвиваються усі психічні процеси, формуються відповідні вміння і навички. Л. Виготський відзначав: «У шкільному віці – гра не лише не вмирає, а проникає у відносини до дійсності. Вона має своє продовження у шкільному навчанні та праці...» [1, с. 76].

Проблему використання рольових ігор в процесі навчання почали досліджувати давно. Ще давньогрецькі філософи (Арістотель, Сократ) обґрунтували значення активного і самостійного оволодіння дитиною знаннями, яке відбувається у процесі гри. Платон першим почав розглядати дитячі ігри як засіб підвищення ефективності навчання, пізнавальної активності учнів, формування у них соціальних якостей і бажання систематично трудитися. Продовжив ці думки Я. Коменський зазначаючи, що гра – це необхідна діяльність дитини, яка відповідає її природі і уподобанням; гра – це серйозна розумова діяльність, в якій розвиваються всі види здібностей дитини, її мова, коло уявлень про світ [4, с. 100].

Значного поширення в світовій педагогічній практиці набула створена система рольових ігор Ф. Фребеля, пізніше М. Монтессорі. На розвиток теорії ігрової діяльності значною мірою вплинула вітчизняна наукова педагогічна думка. К. Ушинський вважав гру найважливішим видом діяльності дитини, зазначаючи, що через гру дитина пізнає всі таємниці світу. Він надавав грі як методу навчання і виховання величезного значення, вказуючи, що завданням початкового навчання є «зробити серйозне заняття для дитини цікавим». Вчений зауважує: «В грі – дитина живе, і сліди цього життя глибше залишаються в ньому, ніж сліди дійсного життя, в яке вона не могла ще ввійти по складності її явищ і інтересів... В грі дитина, вже зріюча людина, пробує свої сили і самостійно розпоряджається своїми ж витворами» [2, с. 100].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. теорія ігрової діяльності значно збагатилася ідеями С. Русової, яка вказувала, що «за методами нової школи кожна наука в початковій школі наближається до гри, але не тому, що до неї (науки) ставляться недбало, а тому, що вона таким чином зможе захопити дітей, як захоплює їх гра...» [5, с. 214].

На думку О. Савченко, вихідним для вчителя має бути прагнення досягти того, щоб усі учні неодноразово пережили почуття справжнього успіху. Вчена зазначає: «Дитина 6–7 років одночасно тяжіє до двох видів діяльності: ігрової і навчальної. Можна сказати, що чим сильніше розвинена в дитини до школи ігрова діяльність, тим виразніше в маленького школяра прагнення утвердити себе в новій соціальній ролі [3].

З точки зору О. Савченко та інших учених, дидактична гра це засіб навчання, оскільки спрямована на засвоєння й використання конкретних знань, умінь, навичок і є механізмом навчання, основний педагогічний зміст та призначення якого - навчати діяти. Дидактична гра є засобом цілеспрямованого

керівництва розумовою діяльністю учнів, а також засобом формування таких пізнавальних структур, які забезпечують можливість самостійно регулювати свою розумову діяльність. Окрім того, Л. Артемова, Л. Божович, Т. Олійник та інші вважають рольову гру видом навчальної діяльності.

Таким чином, дидактична гра є і методом, і формою навчання, і самостійною ігровою діяльністю, і засобом виховання дитини. В ній навчальне завдання пропонують дітям у вигляді ігрового завдання, яке обумовлюється і контролюється ігровими правилами.

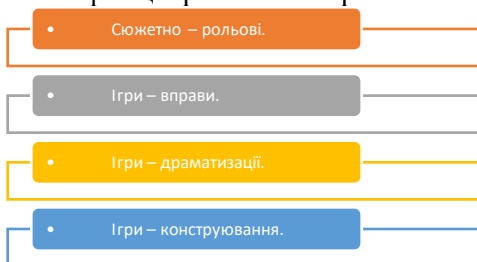
Складним питанням в теорії дидактичної гри є питання її класифікації. Класифікація ігор – це розподіл їх за спільними ознаками з утворенням певної системи. Дидактичні ігри відрізняються за навчальним змістом, пізнавальною діяльністю дітей, ігровими діями та правилами, організацією та взаємовідносинами дітей, за роллю вчителя. Перераховані ознаки притаманні всім іграм, проте в одних чіткіше виступають одні, а в інших – інші, що і обумовлює труднощі систематизації рольових ігор за визначеною ознакою.

Недаремно в різних збірниках вказано близько 500 рольових ігор, але чіткої класифікації, групування ігор по виду ще нема. Вчені продовжують розробку цього питання. Наведемо приклади класифікацій рольових ігор деяких науковців.

М. Кларін, визнаючи труднощі у розробці єдиної класифікації, пов'язував це з тим, що дидактична гра поєднує дві ознаки діяльності: гру й навчання. Автор пропонував класифікувати види ігор за кількома ознаками, зокрема:

За дидактичними завданнями:	За ступенем пізнавальної самостійності учнів:	За джерелами навчальної інформації:
<ul style="list-style-type: none"> • ігри на повідомлення нових знань; • ігри на закріплення; • ігри на перевірку; • ігри на повторення 	<ul style="list-style-type: none"> • репродуктивні; • конструктивні; • творчі. 	<ul style="list-style-type: none"> • словесні; • наочні; • практичні.

Класифікація рольових ігор за О. Савченко:

К. Баханов в основу класифікації рольових ігор взяв рольову мету і шляхи її досягнення. Автор виокремлював такі групи рольових ігор:

Дидактичні ігри нараховують велику кількість видів та підвидів і залежно від ознак, які вважалися дослідниками основними, розроблялися відповідні класифікаційні групи.

На нашу думку, належність однієї дидактичної гри до різних класифікаційних груп підкреслює її специфіку і можливості різнопланового застосування. І це підтверджує шкільна практика, адже реально вчитель початкової школи використовує, так чи інакше, всі зазначені в класифікаціях дидактичні ігри.

Недаремно В. Сухомлинський зазначав, що «без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це іскорка, яка запалює вогник допитливості і пізнання».

Література та джерела

1. Глаголева К. С. Л. С. Выготский о роли игры в психическом развитии ребенка. *Молодой ученый*. 2017. № 4 (138). С. 324–326. URL: <https://moluch.ru/archive/138/38773/> (дата звернення: 02.02.2021).
2. Лобанова В. Дидактична гра на заняттях з англійської мови. *Рідна школа*. №10. 2002. С. 51–52.
3. Сидорова Н. Використання ігрових форм у процесі навчання англійської мови. *Завуч*. № 8. 2002. С. 6. URL: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=53364> (дата звернення: 02.02.2021).
4. Дидактична гра як засіб формування у молодших школярів загальнонавчальних умінь і навичок: *Дипломна робота*. URL: <http://www.bestreferat.ru/referat-188640.html> (дата звернення: 02.02.2021).
5. Livingstone C. *Role Play in Language Learning*. Київ: Вища школа, 2008. 127с.
6. Villiers S. Sharing Our Understandings of the “Communicative Method”. *Іноземні мови в школі*. 2010. № 3. С. 21–24.

НАРОДНЕ І ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Ірина Сенчук

магістрантка І курсу спеціальності 013 Початкова освіта педагогічного факультету

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник – Михайло Гнатюк,

доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти, к. м-ва

Подано відомості з історії народного і професійного мистецтва на Прикарпатті, організації та участі художників у пленерах і виставках. Розкрито регіональні особливості народного декоративно-прикладного мистецтва і проблеми естетичного виховання в школі.

Українське народне і професійне декоративно-прикладне мистецтво набуло широкого визнання не тільки у нашій країні, але й за її межами. Сьогодні воно є важливою складовою частиною художньої освіти і культури. У процесі його розвитку сформувалася унікальна система художньо-виразних і технологічно-раціональних прийомів обробки природних матеріалів – глини, каменю, дерева, різних волокон. У силу цього народне мистецтво є семантичним полем для професійної творчості, виток для сучасних пошуків і знахідок. Будь-який матеріал, технологія і функція виробів можуть стати художнім першоджерелом творчого освоєння та переосмислення.

Народне декоративне мистецтво України розвинулося у двох основних напрямках – домашнє художнє ремесло й організовані художні промисли, пов'язані з ринком. Природні багатства України, вигідне географічне положення і торговельні шляхи сприяли його розвитку.

Гуцульщина і Покуття – особливі етнографічні регіони з унікальними звичаями, фольклором, декоративно-прикладним мистецтвом. Протягом століть тут сформувалася самобутня художня культура, в основі якої лежать глибокі традиції мистецтва жителів гір та низин. Краса навколишньої природи: полів, гір, річок є джерелом творчого натхнення для майстрів різних галузей. Природні особливості краю визначали характер їх господарської діяльності і сприяли розвитку різноманітних промислів та ремесел. Значні лісові масиви давали чудовий будівельний матеріал, вівчарство – вовну, овчину і шкіру. Родовища глини сприяли розвитку гончарного і кахлярського промислу, будівельної кераміки, якою облицьовували печі, стіни, вимощували підлогу. На Прикарпатті найбільш поширеними видами народного мистецтва стали художня обробка дерева і шкіри, гончарство, ткацтво, килимарство, вишивка, писанкарство[2].

Самобутні художні ремесла поширені і дотепер в таких центрах як Косів, Верховина, Вишніця, Ясіня. У Коломиї знаходиться Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Йосафата Кобринського, де зібрані численні скарби народних промислів. Розмаїття виробів гуцульських майстрів вражає яскравою живописністю, багатством різновидів, технічного виконання, оригінальністю орнаментальних композицій, образів і мотивів[5].

У професійному мистецтві спостерігаємо розвиток даної конкретної особистості, її індивідуальне переживання і бачення світу, яке передається у творах. Такі види мистецтва як архітектура, скульптура, живопис, графіка, дизайн мають як загально-мистецькі так і національні ознаки.

Гуцульська тематика домінувала у творчості таких художників як Корнило Устиянович («Гуцулка біля джерела», «Гуцул»), Теофіл Копистинський, відомого романтичними образами Довбуша та Дзвінки. Ярослав Пестрак відзначився творами: «Гуцул зі свічкою», «Молодиця-гуцулка», а Осип Курилас – «На Гуцульщині», окрім малювання пейзажів знаний роботами в церквах і викладанням у школі О. Новаківського.

Видатний художник і культурний діяч Іван Труш створив чимало творів на тему життя і побуту гуцулів: «Гагілки», «Гуцулка з дитиною», «Трембітарі», «Сільський господар» та ін. [4].

Мистецька школа Олекси Новаківського у Львові щоліта проводила плернерну практику в Космачі, а Олена Кульчицька в Косові, де змальовувала місцеві краєвиди, побутові сцени: «Дві гуцулки», «Діти на леваді», «Жіноча рада».

До видатних пейзажистів належить Йосип Бокшай, який передав образи рідного краю («Озеро в горах», «Отара на полонині», «На перевалі», «Ужгородська гребля», «Синевір» та ін.). Змальовуючи краєвиди у гуцульських і покутських селах художники створили десятки оригінальних картин, які нині є окрасою музеїв і галерей.

Виїзди на плернер до Яремчі, Верховини, Дземброні, Лючі тривалий час організовував методист Обласного будинку художньої самодіяльності облпрофради. Самодіяльні художники разом з професіоналами мали можливість отримувати насолоду від творчості й вчитися, відкривати у себе ті грані, про які часто і не здогадувалися [3, с. 45–47].

З часу заснування Художньо-графічного факультету Івано-Франківського педагогічного інституту плернерні студії відбувалися у Ворохті. Викладачі, серед яких були знані художники і не тільки члени Обласної організації спілки художників, але й зі Львова, Києва, разом зі студентами набували практичних навиків і створювали численні твори. Нині в Коломиї мешкає чимало талановитих митців таких як: Леонід Мельник, Мирослав Ясінський, Василь Андрушко, Ярослав Івасишин, Микола Яцурак та багато інших. Серед них і Олег Лобурак, талант якого формувався під впливом батьків-художників, які навчалися у Косівському училищі прикладного та декоративного мистецтва. Свої картини він малює в академічному стилі і їх легко відрізнити від робіт інших майстрів пензля.

Мистецтво є одним із найважливіших джерел естетичного виховання і розвитку молодших школярів. Воно будить творчі сили і робить доступним процес художньої творчості учнів. Мистецтво подібно до мови, є засобом спілкування людей, подібно до науки – засобом пізнання дійсності, подібно до педагогіки й моралі – засобом виховання, прищеплення знань і норм поведінки в суспільстві. Головне завдання вчителя на уроках образотворчого мистецтва – розвиток творчих здібностей, уяви, фантазії учнів. Важливо, щоб дитина була відкрита для творчої роботи.

Зацікавленість учнів до зображувальної діяльності, народного декоративно-прикладного мистецтва проходить в певній послідовності. Важливо на кожному уроці дати їм можливість почерпнути нові відомості з основ образотворчої грамоти при створенні власних образів та ідеї. Знання, уміння і навички отримані на уроках образотворчого мистецтва розвивають у дітей творчі здібності які формує вчитель уроках образотворчого мистецтва.

Важливою формою роботи з дітьми в процесі розвитку і вдосконалення їх художніх здібностей є робота з різними художніми матеріалами і техніками, яка стимулює інтерес до образотворчого мистецтва загалом і є необхідною умовою формування творчої особистості дитини [1]. Як показує досвід, використання нетрадиційних технік виводить дитину за звичні рамки малювання, пробуджує в них інтерес до самостійності, до експерименту, допомагає звільнитись від комплексу «я не вмю», «в мене не вийде», «не схоже». Вони починають працювати сміливіше, впевненіше, не залежно від ступеню обдарованості. Думка, що образотворча діяльність доступна не всім, а тільки обдарованим дітям, втрачає сенс. Роботи виходять навіть у того, хто не виявляє особливих здібностей до образотворчого мистецтва.

Програми 1–4 класів головну увагу звертають на розвиток творчої уяви дітей. Цього можна досягти в роботі над близькими і зрозумілими дітям іграшками, які тривалий час були незаслужено виключені з навчального процесу. Першокласників першу треба адаптувати до малювання з природи, ліплення з пластиліну, аби в наступних класах завдання ускладнити. Тож ознайомлення з творами народних умільців значною мірою сприяє формуванню в них потреби самим творити прекрасне. Воно викликає почуття любові до рідного краю, шанобливе ставлення до самобутнього мистецтва та його творів.

Естетичний смак формується разом із становленням особистості. До завершення навчання в початковій школі в учнів уже розвинулися певні навички та уміння, але вони ще нестійкі. Тому на початках важливо визначити ступінь підготовки дітей до образотворчої діяльності, а також особливості формування творчих здібностей, на основі яких відбувається подальший розвиток.

Література та джерела

1. Алісійчук О. С. Морально-естетичне виховання молодших школярів. Київ: Академія, 2001. 160 с.
2. Гнатюк М. В., Грепиняк М. І. Красою гір натхненні. Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.): майстри, школи, музеї. Івано-Франківськ: Вид-во ПНУ ім. В. Стефаніка, 2010. 322 с.
3. Гнатюк М. В. Родина Левицьких: священики, митці, педагоги. Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. 114 с.
4. Львівський музей українського мистецтва / альбом: авт. вступ. ст.: Якущенко Г., Нановський Я. В. Київ: Мистецтво, 1975.
5. Художні промисли України. Прикарпаття / альбом листівок. Київ: Мистецтво, 1982. 132 с.

ВИШИВКА У ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Анна Серєда

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти

Луцького педагогічного фахового коледжу

Науковий керівник – Алла Хомярчук,

викладач-методист циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін

Висвітлено роль вишивки у житті Лесі Українки на її літературну творчість, погляди, виховання, любов до національної культури.

В історії українського народу є безліч імен видатних жінок, які є гордістю всієї нації. Однією із них є письменниця, перекладач, фольклорист, громадська і культурна діячка Лєся Українка.

Сім'я Косачів є однією із поціновувачів народних звичаїв та українського орнаменту. Із раннього дитинства батьки намагались дати своїм дітям національне виховання. Тому нерідко можна побачити фотографії нащадків Косачів у вишиваних сорочках.

Вишивка є одним з багатьох видів рукоділля, яким український народ займається з давніх-давен. Українські жінки створювали різноманітні візерунки, техніки вишивки. Передаючи ці знання з покоління в покоління, з'являлись особливі ознаки вишивки, характерні для певної місцевості. Тому в багатьох районах України існують свої відмінні риси у візерунках, колірних поєднаннях і техніках вишивки.

Традиційний народний орнамент збирала і досліджувала мама письменниці – Олена Пчілка. Сестра Лєсі Українки – Ольга Косач-Кривенюк згадувала про це так: «Ті мамині узорі мали великий виховний вплив на Лєсю й Мішу: діти з самого початку свого свідомого життя бачили, що їх мати серйозно й наполегливо працює над узорами – збирає їх, вимальовує, щось пише до них, радиться про них з «ученим» дядьком, нарешті – велика подія – друкує їх. І це робота не над якимсь «дамським рукоділлям», а над збірником «Українських народних узорів» з їх коханої Звягельщини. З перших років життя ця матирина робота поруч з «Трудами» Чубинського навчила дітей поважати роботу коло найрізноманітнішої української етнографії» [2]. Саме цим і надихнулася Лєся Українка, виховуючись на кращих українських традиціях, вона настільки пройнялася культурою свого народу, що протягом цілого життя не покидала досліджувати етнографію українського народу.

Ще будучи маленькою, у шестирічному віці, Лєся навчилася шити та вишивати. А як бабуса (Єлизавєта Іванівна Драгоманова) подарувала гольника та нитничок, то вона шанувала й пильнувала їх більше, ніж усі заєави.

І тоді вже задумала вишити батьковій сорочку... Мистецтво вишивки не на жарт зацікавило письменницю, тому вже у семирічному віці Лєся почала готувати собі придане. А на момент сватання уже мала декілька скринь вишитого одягу та рушників. А будучи вже сімнадцятирічною дівчиною була вправною майстринею, вишиваючи рушники, сорочки, як подарунок не лише для рідних людей, але й для близького оточення. Про це засвідчують «Спомини й уваги до 1883 року» Ольги Косач-Кривинюк: «...пам'ятаю, що Лєся тоді все ж багато вишивала і шила, пришпилюючи роботу до тої обв'язки. Навіть уже на Різдво 1883 року вона вишила значну частину вишиванок до тих сорочок, що мама подарувала різдвяним гостям Трегубову і Науменкові» [1].

Захопившись діяльністю своєї матері, Лєся Українка також почала збирати узорі. Будучи на лікуванні у Криму, вона зацікавилася вишитими рушниками, тканими килимами та місцевим побутом. Національний одяг місцевих жителів Криму так зачарував Лєсю Українку, що вона замальовувала орнамент за орнаментом. Так утворилася ціла колекція, яку письменниця хотіла зробити національним надбанням. Велике враження на письменницю справив місцевий національний одяг. Саме тут письменниця написала вірш «Татарочка», який з'явився після зустрічі з юною кримською татаркою у національному одязі. Її емоції від національного одягу, вилилися у теплі рядки поезії:

На чорнявій сміливій голівці
Червоніє шапочка маленька,
Вид смуглявий ледве прикриває
Шовком шитая чадра біленька.

Національний одяг місцевих жителів Криму так зачарував Лєсю Українку, що вона замальовувала орнамент за орнаментом. Так утворилася ціла колекція, яку письменниця хотіла зробити національним надбанням.

На жаль, етнографічні замальовки Лесі Українки з Криму не побачили світу, позаяк загубилися в архіві М. П. Драгоманова. Проте, в 1998 році в Празькому архіві Оксани Косач-Шимановської серед зразків українських вишивок збереглися зарисовки татарських узорів, які збрала в Криму Леся Українка і мала намір їх опублікувати. Ці зарисовки – свідчення глибокої пошани й уваги поетеси до культури кримсько-татарського народу [3].

Однією із найвідоміших творів Лесі Українки є драма-феєрія «Лісова пісня», де опоетизовано красу людських взаємин: потяг до щастя, силу великого кохання. Драма-феєрія написана на Кавказі, в результаті спогаду про дитинство, проведене на Волині. Також у «Лісовій пісні» ми можемо побачити вірну любов до мистецтва вишивки. Адже герої твору у повсякденному житті були одягнені у вишитий одяг: «...убраний так само в полотняну одежу, тільки з тоншого полотна; сорочка випущена... підперезана червоним поясом, коло коміра і на чохлах червоні застіжки; свити він не має, на голові бриль, на поясі ніжик і ківшик з лика на мотузку» (Лукаш), «Молода повновида молодиця, у червоній хустці з торочками, у бурячкової спідниці, дрібно та рівно зафалдованій, так само зафалдований і зелений фартух з нашитими на ньому білими, червоними та білими стяжками...» (Килина).[3]

17 січня 2020 р. у Луцьку була презентована вишита «Лісова пісня» Лесі Українки. Дату для презентації книги обрали не випадково. Саме цього дня 106 років тому перше видання «Лісової пісні» побачило світ. Книга містить 48 вишитих сторінок розміром 60 на 42 сантиметри. Шрифт відтворений, який був у першому виданні і вишита книга повністю без скорочень від А до Я», – розповідає авторка вишитої «Лісової пісні» Олена Медведєва. Окрім вишитої тексту, «Лісова пісня» має 7 ілюстрацій. На них зображені головні герої твору – Мавка та Лукаш. Для цього використали ілюстрації, які понад 40 років тому намалювала львівська художниця Софія Каррафа-Корбут. [4]

Отже, дізнавшись більше про життя та творчість Лесі Українки можна сказати, що вишивка з раннього дитинства займала велике місце у житті та творчості Лесі Українки.

Література та джерела

1. Спогади про Лесю Українку / упоряд. А. І. Костенко. Київ: Дніпро, 2006. 516 с.
2. Леся Українка. Твори у двадцяти томах. Київ, 1978. С. 511.
3. Леся Українка. Лісова пісня. Основа, 2014. 154 с.
4. URL: <https://www.5.ua/regiony/u-lutsku-prezentuvaly-vyshytu-lisovu-pisniu-lesi-ukrainky-knyha-vazhyt-7-kilohramiv-siuzhet-206544.html> (дата звернення: 01.02.2021).

АДАПТАЦІЇ ДЛЯ ОСІБ З ВАДАМИ СЛУХУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Богдана Серединська, Вікторія Здрок
студентки 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти
Луцький фаховий педагогічний коледж
Науковий керівник – Оксана Мельничук,
викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано рекомендації щодо зміни (адаптації) освітнього середовища для успішного інклюзивного навчання дітей з вадами слуху.

До категорії дітей з вадами слуху відносяться діти, для яких у результаті вродженого чи набутого у ранньому віці порушення слухового аналізатора є проблемним, чи неможливим самостійне оволодіння мовою. Проте, порушення слуху не має бути приводом для розпачу, а глухота – не вирок, винесений людині природою. Адже тисячі людей, які не чують, живуть повноцінним життям, діти зростають розумними, вихованими і щасливими, юнаки і дівчата отримують освіту та обирають професію, влаштовують особисте життя. Це своєрідний виклик долі, випробування, що його слід прийняти мужньо, аби своїми страхами та пригніченістю не нашкодити настрою, самоусвідомленню дитини як повноцінного члена суспільства,

Однак, для дітей з вадами слуху може стати необхідною додаткова, а іноді, і спеціальна підтримка у навчанні, яка допоможе їм брати повноцінну участь у заняттях і реалізувати свій потенціал. Універсальних рецептів не існує, особливо коли йдеться про учнів з порушеннями у розвитку. Може бути так, що для учня з особливими освітніми потребами (ООП) не потрібно вносити правки у навчальний план, або такі правки можуть бути мінімальними, спрямованими лише на корекційний розвиток особистості дитини. Перш ніж впроваджувати зміни в навчальне середовище важливо бачити повсякденні проблеми з якими стикається дитина з вадами слуху. Які умови ускладнюють сприйняття інформації, а що може стати ключем до роз'яснення нових тем. Ми виділили основні кроки (адаптації), які потрібно застосувати для вирішення існуючих проблем [4].

Сприятлива акустика. Погана акустика може «з'їдати» слова, тому діти, що користуються слуховим апаратом отримуватимуть неповну чи недостовірну інформацію. Вчителям важливо слідкувати за подачею голосу і напрямком звуку. Також у класі потрібно надавати перевагу підлоговим покриттям які зменшують шум від кроків для дитини в апараті.

Відкрита оглядовість. Парти у класі варто розмістити «U-подібно», щоб дитина могла бачити кожного, хто говорить з місця у класі. Крім того, більше жодна спина не буде відволікати учнів на задніх партах від дошки.

Правильне освітлення. Поверхня дошки яка виблискує від світла, яскраве обіднє сонце, що сліпить очі, або напівтемрява у світанковий час – все це недопустимі у класі помилки освітлення. А дошку необхідно обирати максимально матову або ж комбіновану дошку, на якій буде видно всі надписи без відблисків.

Готовність до експериментів. Коли у школі навчається особлива дитина, оновленнями шкільної програми не можна обмежуватись. Варто постійно шукати та застосовувати методики, які зроблять ефективнішим сприйняття та відтворення інформації.

Зчитування з губ. Хибно думати, що глухі діти вміють краще читати по губам. Проте такі навички вони можуть набувати завдяки вправам та власним спостереженням, які в подальшому допоможуть полегшити розуміння співбесідника. Тому вчителеві забороняється пояснювати матеріал стоячи обличчям до дошки, або знаходячись за спинами учнів.

Отримання нового досвіду та знань учителями. Робота з особливими дітьми вимагає індивідуального підходу кожного педагога. Тому так важливо поглиблювати свої знання у вузькоспеціалізованих областях. Так для навчання дітей з вадами слуху рекомендовано засвоїти мову жестів.

Соціальна адаптація. Кожна дитина особлива по своєму, тому вчителям важливо працювати над впевненістю кожного учня, та відчуттями поваги в класі до особливих дітей.

Співпраця з батьками. Надзвичайно важливо з батьками саме співпрацювати, адже саме батьківська любов і ваш професіональний підхід це фантастична суміш для успішності дитини.

Акцент на сприйняття кожної теми. Перш, ніж перейти до нової теми, потрібно пересвідчитись чи дитина зрозуміла викладений матеріал у попередній темі. Часом нам буває важко наздогнати втрачену інформацію, діти ж з вадами слуху прикладають колосальних зусиль щоб заповнити пробіли в знаннях.

Технічне забезпечення. Наявність у класі мультимедійної дошки та проектора значно полегшує візуалізацію викладеного матеріалу.

Існує ще багато деталей, які можна удосконалювати в процесі навчання, тому потрібно бути уважним, щоб врахувати кожен з них. Отже, головною проблемою дітей з вадами слуху є отримання інформації в тому ж обсязі, що й решта учнів. Тому, щоб досягти успіху та задовольнити різноманітні потреби учнів, зумовлені їхніми здібностями, рівнем розвитку, інтересами та іншими відмінностями, педагогам необхідно змінювати методи навчання, освітнє середовище, матеріали та ін. Ці зміни або пристосування до потреб учнів відбуваються через адаптації або модифікації [2].

Література та джерела

1. Єфімова С. М. Як зробити школу інклюзивною? Досвід проектної діяльності : методичний посібник. Київ : Плеяди, 2012. 152 с.
2. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі. Київ : Плеяди, 2011. 168 с.
3. Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. Київ : А.С.К, 2012. 124 с.
4. URL: <https://inkluzia.com.ua/yak-nalagoditi-navchalniy-protses-dlya-ditey-z-vadami-slukhu/> (дата звернення: 28.01.2021).

ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ІГОР

Арсен Сидорчук

**студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Сергій Марчук,

завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Розглянуто різні види мотивації ігрової діяльності молодших школярів з метою зміцнення їх здоров'я. Подано народні ігри, які сприяють розвитку координації та швидкості рухів, витривалості, фізичної сили та кмітливості у дітей.

У початкових класах гра дає змогу легко привернути увагу і тривалий час підтримувати в учнів інтерес до важливих і складних предметів, властивостей і явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу всіх учнів не завжди є змога.

Якщо спочатку учень зацікавлюється лише грою, то дуже швидко його починає цікавити навчальний матеріал, пов'язаний з нею. У дитини виникає потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати (тобто вона просто почне готуватися до гри з метою не програти). Ігрові форми навчання сприяють використанню різних способів мотивації [2].

Мотиви спілкування: учні, спільно розв'язуючи завдання, беручи участь у грі, вчаться спілкуватися, ураховувати думку товаришів; під час розв'язання колективних завдань використовуються різні можливості учнів; спільні емоційні переживання під час гри сприяють зміцненню міжособистісних взаємин.

Моральні мотиви: у грі кожен учень має виявити себе, свої знання, уміння, характер, волю якості, своє ставлення до діяльності.

Пізнавальні мотиви: кожна гра має близький результат (закінчення гри), стимулює учня до досягнення мети (перемоги) й усвідомлення шляху досягнення; у грі команди чи окремі учні завжди рівні (відсутні відмінники, трієчники, є гравці). Результат залежить від самого гравця, рівня його підготовленості, здібностей, витримки; ситуація успіху створює сприятливе емоційне тло для розвитку пізнавального інтересу. Невдачу сприймають не як особисту поразку, а як поразку у грі, вона стимулює пізнавальну діяльність; змагальність – це невід'ємна складова гри; у грі завжди є якийсь таїнство – неотримана відповідь, що активізує розумову діяльність учня, штовхає на пошук відповіді.

Українські народні ігри на уроці фізичної культури використовують в усіх трьох частинах: підготовчій, основній і заключній.

У *підготовчій частині* уроку доцільно проводити українські народні ігри, спрямовані на невелику рухливість і складність, увагу, зосередженість, швидкість реакції, поступову психологічну та фізіологічну підготовку організму школяра до фізичного навантаження в основній частині уроку, тобто ігри малої інтенсивності: «Квач парами», «Панас» тощо.

В *основній частині* уроку слід проводити українські народні ігри, естафети на швидкість, метання, стрибки, ігри, що сприяють закріпленню тих чи інших рухових дій, чергуючи ігри середньої та високої інтенсивності: «Довга лоза», «Гривеники», «Гопак», «Кіт і миші», «Слон», «Дурки», різні види естафет.

У *заключній частині* уроку використовують українські народні ігри для зниження фізичного та психологічного навантаження учнів, ігри на увагу, відновлення дихання, що передбачають прості рухи, наприклад, «Жучок» [1].

Розглянемо ігри для розвитку координації та швидкості рухів, витривалості, фізичної сили та кмітливості.

«Хто швидше?» Учні класу об'єднуються у дві команди дівчаток та хлопчиків, які шикуються за зростом в одну шеренгу. За командою вчителя «Розійдись!» – діти розбігаються навсібіч майданчиком. За командою «У шеренгу шикуйсь!» – вони мають вишикуватися в одну шеренгу за зростом, як перед початком уроку. Хто швидше вишикувався – дівчатка чи хлопчики?

«Мисливець і лисиці». Один з гравців – «мисливець», а решта – «лисиці».

«Мисливець» стає на середину майданчика і тричі підкидає м'яч угору. У цей час «лисиці» тікають подалі від «мисливця», але не перетинають меж майданчика. Спіймавши м'яч після 3-го кидка, «мисливець», не сходячи з місця, намагається влучити м'ячем в одну з «лисиць». Якщо він промахнеться, то піднімає м'яч і знову намагається влучити ним у будь-кого з гравців. Гравець, у якого «мисливець» влучив м'ячем, стає його помічником. Помічник піднімає м'яч, кидає його «мисливцеві». Якщо він кине м'яч помічникові, той сам кидає м'яч у «лисиць». Гра завершується, коли залишається незачепленою одна «лисиця».

«Сусід ліворуч». Гравці утворюють коло. Ведучий підходить до одного з них і робить кілька простих рухів (плескає у долоні, піднімає одну руку, стрибає, присідає тощо). Його рухи наслідує учень, який стоїть ліворуч від того, перед яким ведучий зупинився. Якщо гравець не зможе правильно наслідувати рухи ведучого, то сам замінює ведучого.

«Північний і південний вітер». Обирають двох ведучих. Одному на руку пов'язують синю стрічку («північний вітер»), другому – червону («південний вітер»). Інші діти бігають майданчиком. «Північний вітер» намагається «заморозити» якомога більше дітей (торкнутися їх рукою). «Заморожені» гравці набувають якісь нерухомі положення. «Південний вітер» намагається «розморозити» дітей, торкаючись їх рукою і говорячи: «Вільний!». За 2–3 хв назначають нових ведучих, і гра повторюється.

Література та джерела

1. Єременко. Розвиток фізичних якостей учнів засобами рухливих ігор. Фастів, 2011. 40 с.
2. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: практичний poradnik. Умань: Візаві, 2016. 234 с.

ОСВІТНІ ІДЕЇ В КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Мар'яна Силук

студентка 4 курсу, спеціальність 025 Музичне мистецтво,

відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Ірина Чемерис,

старший викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Вивчено проблему виникнення та розвитку виховання та освіти у світовій цивілізації. Розглянуто перші школи країн Сходу.

Виникнення і поширення виховання та освіти, як особливих форм людської діяльності, належить до епохи найдавніших цивілізацій Близького та Далекого Сходу, становлення яких відносять до V тисячоліття до нашої ери. В умовах зміни життя людей поступово стали розвиватися нові форми навчання дітей при збереженні старих. Елементи цього процесу в сучасних умовах можна знайти в матеріалах етнографічних досліджень. Нині, для подальшого вивчення та розвитку педагогіки необхідно вивчати, досліджувати та знати особливості освітнього на виховного процесу у країнах Стародавнього Сходу.

Осмислення ретроспективного шляху розвитку педагогічної теорії та практики сприяє формуванню загальнолюдської культури, становленню світогляду та професіоналізму. Звернення до першооснов виникнення виховання та освіти дозволяє відстежити поступовий хід суспільства, озброє знаннями щодо витоків нинішнього світового педагогічного процесу.

Суттєвою передумовою і фактором формування виховання та освітнього процесу загалом, як особливого виду діяльності, виявилася еволюція матеріальних зв'язків між первісними людьми. Потреба утримувати та вдосконалювати зв'язки через передачу досвіду від людини до людини, з покоління в покоління стимулювало розвиток освіти як специфічного виду діяльності. Освіта та виховання утворювалися через потреби людей у спілкуванні і були близько пов'язані з еволюцією форм первісної праці.

Перехідний процес від початкової освіти, виховання та культури загалом до перших цивілізацій відбувся насамперед у районах, де існували сприятливі природні умови. У субтропічному поясі Близького Сходу, в долинах рік Тигру, Євфрату та Нілу сформувалися перші цивілізації та перші держави Месопотамія та Єгипет (IV-III тис. до н. е.). В долинах рік Інду, Ганг, Хуанхе і Янцзи виникли держави Індія та Китай (III-II тис. до н. е.) [1].

Перехід до більш прогресивних форм землеробства та скотарства, широке використання металів, розвиток торгівлі та ремесел – підвищили продуктивність праці, призвели до майнової нерівності та соціального розшарування. Усі ці фактори прискорили процес утворення перших держав, які були створені в країнах Стародавнього Сходу у формі так званої «східної деспотії», в яких вся влада була зосереджена в руках правителя (царя, фараона чи імператора).

В свою чергу розвиток сільського господарства, ремесла, торгівлі, державності зумовили виникнення в країнах Стародавнього Сходу наукових знань. Саме тут вперше з'явилися писемність, перші знання з математики, медицини, астрономії, фізики, хімії, історії, географії, правознавства. Це вплинуло і на розвиток інших напрямів культури, зокрема, літератури та образотворчого мистецтва [1].

Початок історії педагогічної думки ведеться від цивілізацій Стародавнього Сходу, зародження яких відноситься до 4 – го тисячоліття до н.е. Головними носіями ідеалів виховання у той час були сім'я, держава і церква (храм). На зміну первісному ладу приходить рабовласницький. Загалом, цивілізації Стародавнього Сходу залишили людству безцінну спадщину.

Крім того, виховання у країнах Стародавнього Сходу поступово почало визначатися соціальним та майновим статусом людини. Воно все більше віддалялося від інтересів та потреб дитини і перетворювалося на підготовка молодшого покоління до дорослого життя.

Думка, що освітньо-виховний процес є першорядним обов'язком батьків, пронизує багато літературних пам'яток Стародавнього Сходу, в тому числі включаючи: «Закони царя Хаммурапі» (близько 1750 р. до н. е.), «Книгу притч» Царя Соломона (початок 1 тис. до н. е.) та інші. Варто зазначити, що в

останньому джерелі проголошено ідею про вирішальну роль батьків (особливо необмежену владу батька) у вихованні дітей, котрий викристалізувався в процесі багатовікової практики патріархального сімейного виховання [2].

У країнах Стародавнього Сходу виховання підростаючого покоління вже чітко виділяється як самостійна соціальна функція суспільства.

Таким чином, сімейне виховання, яке було новою формою педагогічної практики народів Стародавнього Сходу, було явно недостатнім для передачі необхідної на той час системи знань і соціального досвіду. Державам були вкрай потрібні грамотні, освічені люди, які могли б керувати державним апаратом, управляти будівництвами, утримувати казну, збирати податки тощо. Тому, гостро постало питання створення інституції, яка могла б здійснювати навчання належним, на той час, чином.

Найголовнішою його ознакою у цей період була поява спеціальних навчально-виховних закладів – шкіл, де відбувалося систематичне навчання дітей. Появі шкіл сприяло створення різних систем письма (шумерське, єгипетське, китайське тощо) та накопичення наукових знань завдяки розвитку сільського господарства, торгівлі та різних ремесел (побудова складних споруд, іригаційних систем), військових, медичних, релігійних та інших потреб.

Перші школи виникли у III-II тисячоліть до н. е. у таких державах як Шумер, Єгипет, Індія, Китай. Навчання з цього часу стає основною, але не єдиною, стороною виховання [3].

Основні причини організації перших шкіл:

1. Накопичення знань і поява необхідності в спеціальному навчанні. Сімейне виховання вже не забезпечує потреб суспільства в освічених працівниках, які вміють читати і писати, володіють основами математики і астрономії, знають закони і основи релігії.

2. Організація перших держав. Для чіткої організації державного апарату необхідні службовці, які знають закони, господарчу справу, вміють вести записи.

3. Становлення та розвиток писемності. Оволодіння давніми системами письма дуже складний процес, який вимагав спеціального довготривалого навчання. Так, в Єгипті писали ієрогліфами – знаками-малюнками, яких налічувалась більше 750 знаків. У Вавилоні використовували клинопис – видавлювання гострою паличкою клинів, яких існувало майже 1000 знаків.

Навчальні заклади для підготовки молодшого покоління були тісно пов'язані з державою: майже всі вони знаходяться при храмах та були державними закладами. Навчання дітей і контроль над школою здійснювали державні чиновники [4].

Кожне покоління людей вирішує три найважливіші завдання: освоєння досвіду попередніх поколінь, збагачення цього досвіду і передача його наступному поколінню. Суспільство прогресує швидше або повільніше в залежності від того, як в ньому поставлено виховання підростаючих поколінь.

Не дивлячись на те, що державні утворення Стародавнього Сходу досить давно припинили своє існування, їхня культурна спадщина зробила величезний вплив на формування майбутніх цивілізацій. Будь-які аспекти історії, культури і релігії країн Стародавнього Сходу мають величезне значення і в наш час. Це пов'язано з тим, що ми маємо справу з цивілізацією, яка пройшла весь шлях розвитку: від самого зародження до занепаду.

Отже, на основі аналізу вищезазначеної інформації можна сказати, що в період існування країн Стародавнього Сходу розвивалося родинне виховання, яке було складовою загального соціального виховання. Активний розвиток виховання, перших педагогічних та освітніх уявлень заклали основи подальшого розвитку національної системи освіти та виховання.

Література та джерела

1. Культура перших цивілізацій: Стародавній Схід та Месопотамія. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/30315/> (дата звернення 18.02.2021).
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 311 с.
3. Джуринський А. Н. История педагогики. Москва: ВЛАДОС, 1999. 432 с.
4. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль, 2010. 392 с.

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Христина Скиба

**студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Вікторія Ричко,

викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін

Представлено варіанти інтеграції образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва в системі навчання молодших школярів.

Постійний пошук нових шляхів удосконалення освітнього процесу сприяє творчому самовираженню учнів, особистісно-ціннісному ставленню до навчання, вміння виконувати творчі завдання.

Для нашої сучасності характерна інтеграція наук, прагнення отримати найточніше уявлення про загальну будову світу. Ці ідеї знаходять своє відображення як в концепції сучасної шкільної освіти, так і в концепції професійної підготовки спеціалістів.

Інтеграція – важлива умова сучасної науки і розвитку цивілізації в цілому. Адже нинішня стадія наукового мислення дедалі більше характеризується прагненням розглядати не окремі, ізольовані об'єкти, явища життя, а їх більш чи менш широкі єдності.

Інтеграція мистецьких дисциплін якнайкраще сприяє формуванню у школярів художньої картини світу. Художні твори створюють колосальну за шириною охоплення і глибиною інтерпретації художню картину світу, в якій відображено не лише сучасне, але й минуле, і навіть майбутнє [7]. Так Б. Мейлах визначає художню картину світу як відтворення цілісного синтетичного уявлення про конкретно-історичну дійсність у межах певних просторово-часових діапазонів [5]. На думку багатьох учених, художня картина світу є синтезом художньо узагальнених уявлень про природно-соціальні явища, що закарбовані в художніх образах мистецтва. Отже, як вимога об'єднання у ціле якихось частин чи елементів, використовується такий дидактичний засіб, як інтеграція.

Звичайно, інтеграція в контексті дидактичних засобів чи принципів має при цьому втілитися у навчальні предмети, у формі їх об'єднання і представлення як єдиного цілого. Цілісна картина світу має бути спроектована у систему понять і фактів, які б утримувалися у дидактично оформленому вигляді у кожному навчальному предметі, і, більше того, у методичних розробках за темою, що вивчається. Інтеграція предметів найповніше проявляється тоді, коли між спільними програмами встановлено смислову відповідність, коли існує центральна ідея, що об'єднує весь комплекс тем і проблем, які розглядаються в межах обох предметів. Тож первинним об'єктом наукового пізнання має бути, певна річ, предмет, явище чи їх сукупність, які виступатимуть тим центром, який породжуватиме у суб'єкта навчання їх цілісне пізнання.

Найбільший інтегративний потенціал містять мистецькі дисципліни, зокрема образотворче мистецтво, оскільки саме образотворча діяльність є найближчою і найорганічнішою для дитини молодшого шкільного віку.

Художньо-творча діяльність – це не просте копіювання дійсності, а художнє її переосмислення завдяки інтенсивній творчій роботі мозку. Через малюнок набувається вміння відкрито і без страху виражати власні ідеї і почуття, бо саме образотворча діяльність тут є синтезуючим, конструктивним, об'єднуючим й інтегруючим засобами, від яких залежить внутрішній світ особистості.

У творчому розвитку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва ми виділяємо такі творчі якості особистості, які потрібно виховувати: емоційність, сміливість уяви та фантазії; творчий склад мислення; творчу свободу особистості. Саме тому образотворча діяльність органічно поєднується з музикою, художньою працею, природознавством та літературою.

В образотворчій діяльності провідну роль відіграють механізми відображення і зображення. Тому і в інтегрованих програмах засвоєння дітьми правил, законів і аксіом з образотворчого мистецтва має бути обов'язковим. Володіння образотворчою грамотою, що є фундаментом будь-якого творчого процесу, – це конструктивно-знакова та формоутворювальна сторони образотворчої діяльності. Б. Неменський зазначає, що образотворче мистецтво як мова, точніше система мов, ґрунтується на таких вихідних елементах, як композиція, лінія, колір, об'єм, простір. За допомогою образотворчого мистецтва автор передає свої думки і переживання, які із залученням слова і звука повніше відображатимуть художню картину світу.

Інтегроване викладання мистецтва давно цікавить українських науковців і практиків. Протягом останніх десятиліть проблема «використання комплексу мистецтв» у шкільній освіті розробляється в

Луганську (наукова школа Г. Шевченко). Багато уваги приділяє цим проблемам авторський колектив під керівництвом Л. М. Масол (інтегрований курс «Мистецтво»).

Мистецтво сприяє не тільки засвоєнню унікальних надбань людства, а, щонайперше, створенню власного духовного світу. Дане положення детермінує необхідність кардинально змінити погляди на викладання мистецтва [4].

Так, якісно новий підхід до художньої освіти пропонує програма Л. Масол «Мистецтво» для початкової школи, яка ґрунтується на філософських ідеях поліцентричної інтеграції знань (С. Клепко). Її реалізація передбачає широке застосування принципів педагогіки співробітництва, варіативність творчої взаємодії вчителів (насамперед музики та образотворчого мистецтва). Пошуки алгоритмів самостійного й оригінального поурочного втілення спільного для різних видів мистецтва тематизму під час синхронного опанування основ музичного та візуального мистецтв, збагаченого елементами синтетичних мистецтв – театрального, хореографічного, екранного, – обумовлює співтворчість педагогів з авторами програми в плані вибору навчально-виховного матеріалу в межах складання орієнтовних списків художніх творів для сприймання, аналізу та творчої інтерпретації.

Таким чином, ідея інтегрованого навчання нині є надзвичайно актуальною, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення конкурентноздатної освіти, спроможної забезпечити кожній особистості право самостійно досягати тієї чи іншої життєвої мети, творчо самостверджуватись у різних соціальних сферах. Художня ж картина світу, яка успішно складається в свідомості вихованців внаслідок інтегрованого вивчення мистецтва, сприятиме екстеріоризації духовних цінностей у площину соціального відчуття і діяльності.

Література та джерела

1. Беляєв О. Інтегровані уроки рідної мови. *Дивослово*. 2003. С. 36–37.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997.
3. Демченко І. Творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Рідна школа*. 2002. № 6. С. 62–63.
4. Масол Л. Впровадження нових програм з мистецтва і художньої культури. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 3. С. 27–30.
5. Мейлах Б. С. «Філософія искусства» и «художественная картина мира». *Художественное творчество*. Ленинград: Наука, 1983.
6. Мистецтво. Програма для загальноосвітніх закладів України. Пояснювальна записка. 1 клас. *Початкова школа*. 2001. № 7.
7. Тарасенко Г. С. Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя: монографія. Вінниця: Вінноблдрукарня, 1997.

НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА КОМУНІКАТИВНОЮ МЕТОДИКОЮ

Христина Скиба

**студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Ірина Ніколаєва,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

Висвітлено особливості усного англійського мовлення молодших школярів на уроках англійської мови за комунікативною методикою.

Комунікація – це спілкування, обмін думками, специфічна форма взаємодії людей у процесі їх пізнавальної діяльності. Спілкування між людьми – важливий і вихідний момент досліджень як філософів, психологів, педагогів, так і філологів.

Комунікація в усній формі, оволодіння якою є одним з основних завдань навчання іноземної мови в школі з практичною метою, здійснюється за допомогою аудіювання і говоріння. Той, хто передає інформацію іншим, виконує дію говоріння, а усі, хто слухає його аудіювання. У процесі усної комунікації кожний з учасників може виступати по черзі то в ролі мовця, то в ролі слухача. Саме мовлення у такому випадку є набором послідовних реплік, які промовляються різними особами і об'єднуються в діалогічні єдності спільним змістом висловлювань.

У сучасних умовах розвитку середньої школи іноземна мова розглядається як важливий засіб між культурного спілкування. У зв'язку з цим пріоритети віддаються вправам і завданням, які безпосередньо сприяють формуванню вмінь і навичок усної форми комунікації.

Усна комунікація може також здійснюватися при односторонньому спрямованому говорінні, коли одна особа виступає з розгорнутим висловлюванням, а інші тільки аудіюють його мовлення. У першому випадку усне мовлення набуває діалогічної форми, у другому – монологічної.

Усне мовлення на уроках іноземної мови використовується як засіб навчання цього предмета в школі і як засіб спілкування. Розвиток навичок усного мовлення передбачає 2 етапи мовленнєвої діяльності: розуміння іноземної мови на слух та говоріння.

Під час діалогічної форми мовлення обмін репліками в їх послідовності відображає логічний розвиток комунікації і реалізацію мовних намірів усіх, хто бере в ній участь. При цьому кожен мовець у своїх репліках виходить із попередніх реплік і реальної ситуації спілкування.

Розгорнуті висловлювання під час монологічного мовлення будуються на внутрішній логіці розвитку думок мовця і на контексті усього висловлювання з урахуванням ситуації спілкування.

Діалогічне мовлення є основою комунікативного методу навчання спілкування. Воно характеризується певними комунікативними, психологічними й лінгвістичними особливостями.

Діалогічна форма мовлення функціонує в кожній сфері людської діяльності, в якій бере участь більше, ніж одна людина і є домінуючою формою усного мовлення. Діалогічне мовлення включає в себе не тільки короткі репліки, а й розгорнуті висловлювання, що мають характер монологу, у тих випадках, коли в процесі комунікації виникає потреба передати розгорнуту інформацію з певним ступенем закінченості. Проте ці розгорнуті висловлювання не змінюють загального характеру діалогічного мовлення.

Мовлення у діалогічній формі – це ланцюжок висловлювань, що складаються з однієї чи кількох фраз, логічно пов'язаних одна з одною. Границею кожного з них є висловлювання іншого співрозмовника. Основою для організації матеріалу в навчанні діалогічного мовлення є ситуація.

У діалогічному мовному ланцюжку особливо важливим є зв'язок між останньою реплікою попереднього висловлювання і першою реплікою наступного, які складають діалогічні єдності різних структурно-комунікативних типів.

Діалогічні єдності можуть містити різні набори реплік, що відображають логічний хід і розвиток комунікації між тими, хто спілкується. Їх не можна зводити лише до запитань і відповідей на них або до наказів (прохань) і висловлювань згоди (незгоди) їх виконати. Діалог найчастіше починається з повідомлення, а не з запитання.

Перехід до оволодіння монологічними висловлюваннями здійснюється на базі різних граматичних структур, засвоєних учнями за допомогою комунікативних вправ діалогічного типу.

Для монологічної форми мовлення характерні одностороння спрямованість, великий обсяг висловлювань і різноманітність структурного оформлення мовлення, що дозволяє повніше висловити думку, а також логічність, послідовність і закінченість викладу.

Під час навчання монологічних висловлювань на основі діалогічного мовлення основна увага приділяється відбору структур із нагромадженого учнями запасу, які відповідають висловлюваній думці і логічній побудові мовлення.

Монологічна форма мовлення виступає в чистому вигляді лише в певних видах діяльності, наприклад: розповідь учителя на уроці, промова доповідача та ін. Найчастіше монолог є окремим випадком діалогічного мовлення, коли висловлювання одного із співрозмовників подається у розгорнутому вигляді як закінчене повідомлення. Тому під час навчання говоріння провідною формою мовлення є діалогічне мовлення, монологічна форма є подальшим розвитком розгорнутих висловлювань у системі діалогічного мовлення.

Згідно з цим положенням у системі навчання англійської мови в школі оволодіння говорінням відбувається за схемою: від діалогічної форми мовлення до монологічної.

До опрацювання розгорнутих висловлювань учні приступають тільки тоді, коли засвоять у діалогічних вправах мовний матеріал в обсязі, потрібному для організації монологічних висловлювань, побудованих на різних граматичних структурах. Більші за обсягом монологічні висловлювання учні засвоюють на просунутому етапі, коли для цього вже нагромаджено значний мовний матеріал і вони уміють вільно користуватися ним в усній формі. Це дозволяє приділити всю увагу логічній послідовності фраз під час висловлювання своєї думки англійською мовою.

Такий підхід до засвоєння діалогічної і монологічної форм мовлення відповідає принципу усної основи навчання, тому що засвоєння мовного матеріалу на початковому етапі без опори на друкований текст проводиться за допомогою комунікативних вправ у формі запитань і відповідей, характерних для діалогічного мовлення. Отже, завдяки спеціально підібраним вправам активізуються резервні можливості учнів.

Література та джерела

1. Біркун Л. В. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови. Київ, 2010. 257 с.
2. Бобильова О. А. Комунікативний метод як метод активізації творчих можливостей особистості. *Англійська мова та література*. 2005. № 26. С. 13.
3. Колодзько Н.В. Навчання читання на початковому етапі. *Англійська мова та література*. 2003. № 19–21. С. 12.
4. Кретова Н. Ролові ігри на уроках англійської мови як ефективний засіб гуманізації навчально-виховного процесу на початковому етапі. *Рідна школа*. 2005. № 3. С. 52–54.
5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене. Київ: Вища школа, 2001. 487 с.
6. Пироженко А. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник. Київ: Вища школа, 2004. 279 с.
7. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академія, 2002. 576 с.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Склезь Ірина, Березюк Богдана
студентки 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Світлана Бахомент,
викладач-методист циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін.

Розглянуто і проаналізовано впровадження здорового способу життя в освітнє середовище молодшого школяра, його застосування на різних заняттях в початковій школі.

Останнім часом підноситься пріоритетна роль здорового способу життя у шкільному житті молодшого школяра. На даному етапі перед початковою школою стоїть місія не тільки допомогти учням освоїти знання, які необхідні в повсякденному житті, але і навчити дітей цінувати своє життя і вести здоровий спосіб життя. Здоров'я завжди розглядалося як одна з найвищих цінностей суспільства, бо це єдиний засіб, який дає людині можливість досягнути вершин, які вона ставить перед собою. Серед пріоритетних завдань української освіти важливим є виховання у школярів свідомого ставлення до себе та свого здоров'я і здоров'я оточуючих.

З древніх часів люди задумувалися над питаннями зміцнення здоров'я і пропонували різні рецепти продовження молодості і оздоровлення організму. З часом ці всі рецепти змінювалися, але всі без видимого успіху. Вся справа в тому, що зусилля людської думки були спрямовані в основному на лікування хвороб, а не на запровадження здорового способу життя. Однозначну відповідь дають і медики, і філософи, і вчителі: потрібно формувати здоровий спосіб життя. Однак навіть у молодшого школяра є певні спокуси. І головна – це потяг до приємного, а приємне для багатьох дітей є те, що не вимагає напруження і зусиль. Адже приємне для дитини часто буває неприємним для власного організму. Основа ж здорового способу життя – у виборі корисного і в закріпленні звички корисне робити приємним, в умінні відмовитися від того, що хочеш, заради того, що потрібно[1].

На думку багатьох вчених здоровий спосіб життя є невід'ємною частиною виховання підростаючого покоління (Д. Локка, І. Мечникова, С. Боткіна) і ґрунтується на засадах формування цілісного відношення до свого здоров'я, так як їх спосіб життя впливатиме на життя наступних поколінь. Як показує досвід людства, людина починає цінувати найбільше те, що втрачається або втрачено. І не завжди це можна повернути. Що стосується здоров'я, то його, мабуть, цінують найбільше ті, хто вже має певні проблеми з ним. У будь-якому віці до здоров'я можна і необхідно ставитися тільки турботливо і ціннісно. Зауважте, що слідкуючи за своїм здоров'ям з молодшого віку, ви слідкуєте за здоров'ям, своїх майбутніх дітей. А чим же визначається ставлення молодшого школяра до здоров'я? По–перше бажанням дитини та мотиваційними намірами. По–друге, знаннями дитини про здоров'я та його особливості, бо без певних знань молоде покоління не зможе оперувати цих складним процесом. По–третє, власною поведінкою і способом життя. Скоріше за все, вчитель усвідомлено на власному прикладі показує дітям стимул розвитку [5].

Згідно із думкою С. Попова, в поняття здоровий спосіб життя входять такі складові: 1) раціональне харчування; 2) фізична культура; 3) загальна гігієна організму; 4) загартовування; 5) відмова від шкідливих звичок. За допомогою врахування цих складників, можна визначити, як правильно сформулювати у школярів навички дотримуватися здорового способу життя.

Раціональне харчування. Для кожного віку і статі існують свої потреби в кількісному складі їжі. Якщо потреба організму в поживних речовинах не задовольняється в період росту і розвитку молодшого школяра, то спостерігається порушення фізичного і психічного розвитку.

Фізична культура повинна сприяти активному здійсненню позакласної та позашкільної роботи з фізичного виховання, формуванню в здобувачів освіти звички та зацікавленості в заняттях фізкультурою та спортом.

Загальна гігієна організму в основному залежить від того, на скільки школяр потрапляє у стресові ситуації та наскільки ретельно дотримується правил особистої гігієни.

Вважається, що *загартовування* є панацеєю від усіх хвороб і гарантією здорового життя. Можна сказати, що загартовування не тільки полягає у тих видах, як ми звикли бачити, а й в загартовуванні власного організму до будь-яких нестійких емоцій в шкільному житті.

Відмова від шкідливих звичок. Шкідливі звички – це прояв невихованості і несформованості культури поведінки. Звичка кидати будь-де свої речі ускладнює потім їх пошук і займає багато часу. Звичка гризти нігті, смоктати волосся – не тільки зовнішньо не приваблива для оточуючих дитини людей, але й створює загрозу потрапляння збудників різних захворювань до організму. Ці звички не викликають довіри до дитини з боку оточуючих. Вони можуть просто занапастити, а то і згубити ту дитину, яка їх має.

Великий багаж знань про здоровий спосіб життя учні можуть отримати і на уроках. До прикладу, можна проаналізувати шкільні предмети та їх вплив на здоров'я школяра. Багато хто вважає, що математика також має певні причини для зміцнення і збереження здорового способу життя, так як цей предмет впливає на розвиток інтелектуальних здібностей. За допомогою різних задач, вправ чи просто розповідей можна донести дітям суть здорового способу життя. Наприклад, звичайна задача про дівчинку Оленку, яка з'їла 2 цукерки, а Миколка приніс їй одне яблуко, то скільки предметів було разом у дівчинки. В цьому прикладі є певний заклик до здорового способу, якщо педагог наставник правильно все скомбінує, то можна сказати, що діти задумуються про своє харчування.

Найбільший заклик до здорового способу життя діти отримують на таких шкільних предметах як «Я досліджую світ» та «Фізична культура». «Я досліджую світ» – це предмет, який навчає дітей стати частинкою великого суспільства, але разом з тим він і вважається основою життя школяра, так як цей предмет несе в собі суть виховати людину, яка зможе не тільки мати певні знання, але й застосувати їх на практиці. В програмі «Я досліджую світ» всі змістові лінії пов'язані з людиною, тобто найбільшу увагу звертається саме на харчування, особисту гігієну чи навички поведінки, а всі ці підтеми складають одну тему «Здоровий спосіб життя».

Завдання «Фізичної культури», як предмета, полягає в організації фізичного виховання і занять із певним фізичним навантаженням, тому вони сприяють зміцненню здоров'я та активному способу життя. Деякі вчені США вважають, що фізичне виховання в школах повинне не тільки покращувати фізичний розвиток та фізичну підготовку дітей, скільки готувати їх до здорового способу життя. Французький лікар А. Труссо стверджував: «Рух за своєю дією може замінити будь-які ліки, але всі ліки у світі не можуть замінити рух». Можна сказати, що здоровий спосіб життя має стати невід'ємною складовою життя кожного.

Отже, можна стверджувати, що здоров'я людини в її руках. Лише вона відповідає за стан фізичного, психічного і соціального здоров'я. Здоров'я – це цінність людини. У трактаті давньоримського політика і філософа Цицерона «Про обов'язки» є такі рядки: «Обов'язки мудрого – піклуватися про своє майно, здоров'я, не роблячи нічого супротив звичаїв, законів... не тільки заради себе, але й заради майбутніх дітей, рідних, друзів, а особливо, заради держави, до надбання окремих осіб складають багатство громади» [3].

Головне багатство кожної країни – її люди. Без людини жодна економічна система не зможе працювати, держава – існувати, жодна «національна ідея» не зможе жити й бути реалізована. Турбота про здоров'я населення, а особливо підростаючого покоління, – першочергове завдання кожної країни. Від здоров'я населення країни залежить її процвітання.

Література та джерела

1. Єжова О. О. Здоровий спосіб життя. Суми: Університетська книга, 2010.
2. Грушко В. С. Основи здорового способу життя: Для всіх і кожного: Навчальний посібник з курсу «Валеологія». Тернопіль, 1999. 368 с.
3. Олендер І. О., Грушко В. С., Бережна Т. І. та ін. Культура здоров'я особистості. Курс лекцій. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. 196 с.
4. Богданова Г. Підготовка вчителів до формування в учнів життєвих навичок. *Здоров'я та фізична культура*. 2007. № 9. С. 6–7.
5. Здоровий спосіб життя URL: <https://naurok.com.ua/suchasni-pidhodi-schodo-formuvannya-zdorovogo-sposobu-zhittya-u-ditey-molodshogo-shkilynogo-viku-20796.html>. (дата звернення: 20.01.2021).

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ КОМПЕТЕНЦІЙ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Софія Слива

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Наталія Хомюк,
викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін*

Подано короткий зміст про безпеку життєдіяльності молодших школярів. Розкрито мету, завдання та принципи навчальної дисципліни «Основ здоров'я».

У сфері освіти на кожному етапі навчально-виховного процесу в учнів необхідно формувати знання і поняття про найбільш поширені небезпечні ситуації у житті та уміння і навички їх подолання. Вирішення цього завдання покладено на новий інтегрований курс «Основи здоров'я», який за своїм змістом об'єднує питання здоров'я та безпеки життєдіяльності на основі діяльнісного підходу.

Для дитини здоров'я набуває сенсу тільки тоді, коли вона починає розуміти його значення для ефективного виконання тієї чи іншої діяльності у грі або навчанні. У створенні внутрішньої картини здоров'я бере участь вся особистість загалом. Чим складніше психіка, чим різноманітніші мотиви діяльності, тим більшого значення набуває для дитини її стан здоров'я. У віці 6-7 років дитина не тільки здатна оцінювати своє здоров'я, але і намагається зберігати його, за постійної підтримки дорослих. Коли дитина тільки переступила поріг школи, їй важко звикати до режиму навчання, саме тому потрібна вміла, чуйна і тактовна підтримка вчителя.

У своїй педагогічній діяльності педагогу важливо створювати сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик виховання); забезпечувати оптимальну організацію навчального процесу, повноцінний раціонально організований руховий режим. Так, для створення сприятливого мікроклімату доцільно: перевірити освітлення, температурний режим, перевірити кімнату, дотримуватись правил гігієни, чистоти в класі, створити затишок, а розсаджуючи дітей за парти, урахувати: вади здоров'я (зір, слух), зріст, психологічну сумісність. Упроваджуючи нові прогресивні технології та інтерактивні методи навчання, учителям слід дотримуватись правила: «Не нашкодь, навчаючи». Для цього під час навчального процесу потрібно стежити за своєчасною зміною статичної напруги під час письма та читання (фізкультхвилинки, вправи для корекції зору, музичні паузи); забезпечувати зміну різних видів навчальної діяльності, використовувати наочність з урахуваннями вимог гігієни; урахувати позитивні емоції, які полегшують засвоєння матеріалу, що, своєю чергою, зменшує втому, стимулює вищу нервову діяльність, покращує психологічний клімат у класі.

Компетенції безпеки життєдіяльності молодших школярів цілеспрямовано формуються на уроках з основ здоров'я. Метою цього предмету визначено формування в учнів здоров'язбережувальних компетенцій на основі засвоєння ними знань про здоров'я та безпеку, практичних навичок здорового способу життя та безпечної поведінки, повсякденної практичної діяльності щодо збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей, що сприятиме утвердженню ціннісного ставлення до життя і здоров'я.

Проведення уроків з основ здоров'я у початковій школі полягає в тому, що оволодіння комплексом компетенцій зі збереження здоров'я і безпеки життєдіяльності потребує багаторазового вправлення, насамперед у процесі групової взаємодії. Тому необхідна організація практичної, ігрової, індивідуальної та колективної діяльності учнів, що ґрунтується на суб'єктній взаємодії вчителя з учнями і учнів між собою. Такий підхід (за визначенням ООН) отримав назву «освіта на основі набуття життєвих навичок» і характеризується застосуванням інтерактивних методів навчання, що забезпечує ефективне засвоєння учнями навчального матеріалу і відпрацювання ними поведінкових навичок [1].

Навчання дітей основ безпеки життєдіяльності є одним з пріоритетних напрямків освітнього процесу. Зважаючи на те, що з кожним роком збільшується кількість травмованих дітей, постала потреба в систематичній роботі з учнями для формування в їх свідомості стереотипів безпечної поведінки в життєвому середовищі.

Завдання дорослих – педагогів і батьків – не залякувати дітей, а, користуючись їх природною допитливістю, навчити правил поведінки, не забороняти або приховувати небезпечні предмети і речі, а в ґрунтовній, цікавій, пояснювальній роботі вчити правильно користуватися ними.

Школа – це життєвий простір дитини, в якому вона знаходиться близько 70% свого часу; тому саме школа повинна давати знання і вміння організувати життя, берегти та поліпшувати здоров'я дитини.

Метою роботи школи з безпеки життєдіяльності є формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, життєвими навичками безпечної для життя

і здоров'я поведінки. Щоб запобігти цьому, педагогам треба добирати такий зміст, форми роботи, які б дозволили відчувати дитині не лише цінність свого життя та здоров'я, а й свої можливості у зміцненні та збереженні його, підготували до чітких дій у небезпечних ситуаціях; сприяли вихованню самостійності та відповідальності; не допускали виникнення почуття страху [2].

Від педагога вимагається теоретична компетентність, методична грамотність, творчий потенціал. Важливо використовувати методи, адекватні віковим особливостям дітей. Зміст роботи спрямований на вирішення триєдиного завдання: «Знати. Вірити. Діяти».

Знати: способи безпечної поведінки в умовах НС; вірити, що ці знання допоможуть унебезпечити життя; діяти, під час НС відповідально, щоб зберегти своє життя та здоров'я інших.

Основні принципи організації навчання дітей основ безпеки життєдіяльності.

Принципи активності – дитина, в першу чергу є носієм первинної інформації з теми і активним учасником пізнавального процесу;

Принцип зворотного зв'язку – обговорення та обмін думками,

Принцип сумісної діяльності – взаємодія всіх учасників;

Принцип актуалізації результатів навчання – використання на практиці отриманих знань. Важливо використовувати методи, адекватні віковим особливостям дітей.

Конкретним результатом навчання має бути: розвиток життєвих (психологічних) навичок учнів, зокрема розвиток: уміння прийняття рішень; уміння розв'язувати проблеми; розвиток творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки, та почуття гідності; протистояння негативному психологічному впливу; подолання емоцій та стресу; розвиток співчуття і відчуття себе як громадянина.

Формування в дітей життєвої компетентності під час навчально-виховної роботи може проходити через використання всіх видів дитячої діяльності в єдності їх виховних можливостей [3].

Література та джерела

1. URL:https://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/50514/ (дата звернення: 13.02.2021).

2. URL:http://zeleniyhai.edu.kh.ua/bezpeka_zhittiyediyalnosti/ (дата звернення: 13.02.2021).

3. URL:[http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tmpvd_2014_18\(1\)_13.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tmpvd_2014_18(1)_13.pdf) (дата звернення: 13.02.2021).

[bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tmpvd_2014_18\(1\)_13.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tmpvd_2014_18(1)_13.pdf) (дата звернення: 13.02.2021).

ПРОБЛЕМА НАВИЧОК І ВМІНЬ МОВЛЕННЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Софія Слива

студентка 3 курсу 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Світлана Денисова,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

Розкрито поняття навички іноземної мови та етапи її формування. Описано вміння мовленнєвої діяльності.

Навичку визначають як «психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії». Термін «навичка» відбиває сам факт при звичаєності до певної дії, яка завдяки цьому виконується автоматизовано, без істотної участі свідомості в її регулюванні.

У процесі навчання іноземної мови мовленнєві дії учнів мають бути доведені «до оптимального рівня досконалості» (І. Зимня), що забезпечує спрямованість уваги людини при здійсненні МД лише на зміст свого висловлювання чи того повідомлення, яке вона сприймає на слух або читає.

Щоб досягти «рівня навички» (І. Зимня, Ю. Пассов), мовленнєва дія – повинна набути таких якостей як автоматизованість, стійкість, гнучкість, відсутність спрямованості свідомості на форму виконання, відсутність напруження, швидкої втомлюваності.

Автоматизованість – одна з найголовніших якостей будь-якої навички. Вона передбачає певну швидкість виконання операцій, що входять до дій «цілісність та плавність, а також послаблення напруженості».

Проте автоматизувати певну дію ще недостатньо. Її потрібно зробити сталою, стійкою до негативного впливу з боку інших автоматизованих дій. Іншими словами, крім автоматизованості необхідно виробити ще таку якість навички як стійкість, тобто підготувати окремо сформовані навички до взаємодії, об'єднати різні труднощі, які досі долалися окремо. Так, відпрацювавши з учнями окремо інтонаційну

модель, що виражає наказ, та модель, що виражає прохання, слід запропонувати таку вправу, де будуть вживатися обидві моделі щоб відповідна навичка набула стійкості.

Ще однією якістю, яка має бути сформована паралельно із створенням автоматизованості та стійкості, є гнучкість навички. Її розглядають у двох планах: 1) як здатність включатися у новій ситуації; 2) як здатність функціонувати на новому мовленнєвому матеріалі [1].

Гнучкість граматичної навички можна забезпечити завдяки різноманітності та варіативності ситуацій, що лежать в основі вправ, а також використанню в них достатньої кількості лексики, в результаті чого виділяється щось загальне, незмінне для всіх випадків. Це й дозволяє навичці функціонувати в будь-яких ситуаціях мовлення та «переноситися» на будь-який мовленнєвий матеріал.

Як уже зазначалося, у процесі виконання того чи іншого виду МД формуються мовленнєві уміння. За аналогією з визначенням навички уміння можна визначити як оптимальний рівень досконалості певної діяльності (у нашому випадку – мовленнєвої). Відповідно до основних видів МД відносять чотири основних уміння: уміння говорити (в діалогічній та монологічній формах), уміння писати, уміння аудіювати та уміння читати. Кожне уміння спирається на свою групу навичок, які синтезуються, функціонуючи в умінні.

Продуктивні уміння – говоріння та письмо – складаються на ґрунті репродуктивних навичок: граматичних, тобто навичок вибору морфологосинтаксичного оформлення одиниці усного або писемного мовлення; лексичних, тобто навичок вибору, сполучення та реалізації лексичної одиниці в усному і писемному мовленні; вимовних навичок говоріння, тобто навичок артикулювання та інтонування; каліграфічних та орфографічних навичок письма, тобто навичок графічного зображення мовлення та написання слів за правилами орфографії.

Рецептивні уміння – аудіювання та читання – складаються на ґрунті рецептивних навичок: граматичних, тобто навичок розпізнавання граматичних тіл прогнозування синтаксичних структур усного або писемного мовлення; лексичних, тобто навичок розпізнавання звукових або графічних образів та їх безпосереднього розуміння; слухових, тобто навичок сприймання розпізнавання звуків, звукосполучень, інтонації в усному мовленні; рецептивних, тобто навичок сприймання та розпізнавання букв, буквосполучень, знаків пунктуації в писемному мовленні [2].

На першому етапі формування навичок учні знайомляться з новим мовним матеріалом – граматичним, лексичним, фонетичним і виконують окремі мовленнєві дії за зразком. Тут створюється орієнтовна основа як необхідна умова формування навички.

На другому етапі має місце автоматизація дій учнів з новим мовним матеріалом в аналогічних ситуаціях мовлення, головним чином на рівні фрази/речення.

Формується не лише така якість як автоматизованість, але й гнучкість.

На третьому етапі має місце подальша автоматизація дій учнів з новим мовленнєвим матеріалом на РІВНІ понад фразової єдності. Новий матеріал вживається поряд з тим, що вивчався раніше, завдяки чому формується така якість навички як стійкість.

Для оволодіння навичками і вміннями іншомовного мовлення потрібна науково обґрунтована система вправ.

Формування навичок іншомовного спілкування на заняттях з перекладу відбувається шляхом відпрацювання вправ на діалогічне та монологічне мовлення, які поряд з формуванням / удосконаленням навичок говоріння передбачають і перевірку достовірності відтворення матеріалу іноземною мовою.

Заняття з перекладу включають такі види роботи, як прослуховування аудіозаписів, перегляд відеофільмів, проведення науково-методичних і пресконференцій, бесід за круглим столом, інтерв'ю, дискусій з проблемних питань, рольових ігор. Найефективнішим способом організації діяльності на занятті є ділова гра, яка дозволяє залучати до процесу навчання іноземної мови модель майбутньої перекладацької діяльності курсантів.

На занятті переклад виступає засобом перевірки почутого прочитаного і видом мовленнєвої діяльності, що формує навички безпосередньо професійного спрямування. У вправах, що мають професійну спрямованість, звертається увага на діагностику і профілактику фонетичних, граматичних, лексичних помилок при відтворенні. Уміння перекладати усно передбачає знання найчастотніших перекладацьких відповідників та автоматизовані навички їх використання [3].

Література та джерела

1. URL:<http://beremoriss.narod.ru/index/0-19> (дата звернення: 05.02.2021).
2. URL:<https://studfile.net/preview/7007596/page:22/> (дата звернення: 05.02.2021).
3. URL:<http://literatura.org.ua/pages-1/problema-navichok-ta-vm-n-movlennya-u-navchann-nozemnikh-mov.html> (дата звернення: 05.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ У ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Маргарита Сливка

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Оксана Мельничук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано загальну специфіку формування математичних понять у дітей з вадами слуху.

Формування у дітей з вадами слуху математичних понять є важким розділом в роботі учителя-дефектолога і потребує чіткої системи, послідовності і великої наполегливості. Успішне володіння математичними поняттями знаходиться в прямій залежності від сенсорного розвитку дитини

Формування кількісних і просторових уявлень є важливою умовою повноцінного розвитку дитини на всіх етапах онтогенезу. Вони служать необхідною основою подальшого збагачення знань про навколишній світ, успішного оволодіння системою загальних і математичних понять в закладі освіти. Метою навчання дітей з вадами слуху математиці є формування навичок розумінням навколишнього світу в усіх його зв'язках, зокрема в математичному вираженні.

Завданням педагога є навчання виокремлювати математичні ознаки навколишнього світу та вміння розрізнати предметний світ за суттєвими ознаками – кількість, величина, місце в просторі, час, форма, системна математична основа; формування оперативної пам'яті, а також довготривалої пам'яті з метою виконання лічби.

Спеціальну роботу з формування математичних уявлень у дітей з вадами слуху важливо розпочинати ще у дошкільному віці в процесі занять з формування математичних уявлень, на яких інтенсивно розвиваються усі пізнавальні процеси. Варто наголосити, що у ранньому дитинстві при правильній організації занять і відповідному технічному оснащенні показники розвитку дитини з вадами слуху можуть відповідати показникам розвитку дитини з нормальним слухом.

Традиційний програмний зміст з математики для дітей з порушенням слуху надзвичайно складним через специфіку логічного мислення, мовлення, пізнавальної діяльності цієї категорії учнів. Навчання дітей з особливими освітніми потребами здійснюється нині оновленою системою інклюзивної освіти, зокрема термінів, змісту, з запровадженням нових методичних, педагогічних підходів.

Навчання математики у школі вимагає від учнів з порушеннями слуху виконання багатьох маніпуляцій, оскільки в цієї категорії дітей спостерігається порушення рухової функції. Процес маніпулювання фішками, малюнками, картками протікає досить повільно, не завжди скоординовано, адже цим учням притаманна недостатність моторних і перцептивних функцій. Це спричиняє великі труднощі на уроках математики.

Реалізація програмових вимог з математики в школі можлива за умов активізації пізнавальної діяльності учнів, за умов доцільного поєднання відповідних методів, прийомів, за допомогою яких відбувається ознайомлення учнів з математичними завданнями, з розвитком навичок та умінь практичного обчислення, забезпеченням свідомого засвоєння цих знань та поступовим інтелектуальним розвитком учнів з особливими освітніми потребами.

Література та джерела

1. Богданова Т. Г. Сурдопсихологія. Москва. Академія, 2002.
2. Ковальчук В. А. Дидактичні та соціально-педагогічні аспекти корекційної роботи в спеціальній школі: *Науково-методичний збірник*. Київ, 2002. С. 114–117.

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Анна Случик

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталія Борбич,

старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Молодший шкільний вік охоплює період життя від 6 до 11 років і визначається найважливішою обставиною в житті дитини – її вступом до школи. У цей час відбувається інтенсивний біологічний розвиток дитячого організму. Прихід дитини до школи дає початок не тільки переходу пізнавальних процесів на більш високий рівень розвитку, але і виникнення нових умов для особистісного розвитку кожного учня [1, с. 12].

З кожним роком відбуваються зміни в розвитку дітей. Кожен вік визначає свій розвиток пізнавальних процесів.

Молодший школяр має великий потенціал до розвитку пізнавальних процесів, пізнавальної діяльності, а саме: пам'ять, увага, сприйняття, мислення, увага.

Сприйняття є основою пізнавальної діяльності, тому нормальний розумовий розвиток дитини неможливий без опори на повноцінне сприйняття. Сприйняття учнів на початку молодшого шкільного віку тісно пов'язане з діями, з практичною діяльністю дитини. Сприйняти предмет – це означає робити з ним щось (гратися), вивчати тактильно. Та й сприймається в основному те, що відповідає потребам молодшого школяра, що включається безпосередньо в його життя, діяльність, на що спеціально вказує вчитель. Сприйняття на даному рівні психічного розвитку ще не є в повній мірі особливою, специфічною діяльністю, що має свої специфічні пізнавальні цілі [4, с. 31].

Не менш важливу роль у розвитку пізнавальної діяльності відіграє *пам'ять*. Вона, як і всі інші пізнавальні процеси, зазнає змін. Пам'ять у молодшому шкільному віці розвивається під впливом навчання в двох напрямках – посилюється роль і питома вага словесно-логічного, смислового запам'ятовування, і дитина опановує можливістю свідомо керувати своєю пам'яттю і регулювати її прояви.

В цілому пам'ять дітей молодшого шкільного віку є досить хорошою, і це в першу чергу стосується механічної пам'яті, яка за перші три – чотири роки навчання в школі прогресує досить швидко [2, с. 274–275].

Процес навчання молодшого школяра висуває певні вимоги і до *уяви* дитини. Характерною особливістю уяви молодшого школяра є опора на конкретні предмети. Образ, створюваний першокласником ще розпливчастий і переповнений деталями, які він придумав сам і які не були зазначені в описі. Але вже в другому класі учень строго обмежує свій відтворювальний образ реальними деталями і чітко та правильно розміщує їх. Створювані образи виникають відповідно до поставлених завдань. Уява молодшого школяра формується в процесі навчальної діяльності під впливом її вимог.

Мислення розвивається в процесі навчання. З початком систематичного шкільного навчання мислення висувається в центр психічного розвитку дитини. У період молодшого шкільного віку мислення дитини починає переходити на якісно новий етап розвитку. У цей період здійснюється перехід від наочно-образного мислення до словесно-логічного. Безумовно, на початку цього періоду наочно-образне мислення переважає. Основною формою мислення на початку молодшого шкільного віку є мислення, що спирається на наочність

З розвитком мислення пов'язаний розвиток мови. Зі вступом дитини до школи відбувається збільшення словникового запасу, а також стають більш точними значення слів. У молодшого школяра розвивається навик говоріння вголос, в той час як у дошкільника відбувався розвиток мови «про себе».

Таким чином, мова відіграє дуже важливу роль у розвитку молодшого школяра. Використання грамотної мови вимагає певного розвитку інших пізнавальних процесів, що є основною і головним завданням цього періоду [5, с. 67–68].

Основною особливістю *уваги* є слабкість довільного уваги. Значно краще в молодшому шкільному віці розвинена мимовільна увага. Початок навчання в школі стимулює її подальший розвиток. Все нове, несподіване, яскраве, цікаве привертає увагу учнів. Мимовільна увага стає особливо концентрованою і стійкою тоді, коли навчальний матеріал відрізняється наочністю, яскравістю, викликає у школяра емоції. [6, с. 475–477].

Успішність учня в навчанні в більшості випадках визначається його навчальними мотивами. Дослідження багатьох вчених підтверджують той факт, що встановлені мотиви в молодшому шкільному віці є запорукою якісного навчання на наступних етапах розвитку. Основним завданням навчання на початковому етапі є розвиток позитивної мотивації до навчання в цілому. У молодших школярів на даному етапі розвитку формується стійка структура мотивів, у якій мотиви навчальної діяльності стають провідними. Широкими соціальними мотивами є мотиви, що підвищують самооцінку учнів (молодші школярі хочуть отримати схвалення або похвалу від учителя, бажання отримати гарні оцінки); мотиви лідерства, а саме бажання бути серед перших, бути кращим в класі. [3, с. 237–239].

Розвиток пізнавальних здібностей пов'язаний з тим, що кожна дитина проходить свій шлях розвитку, набуваючи при цьому різні типологічні особливості вищої нервової діяльності. Індивідуальний підхід створює найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і здібностей кожного учня.

Таким чином, молодший шкільний вік – один з найважливіших періодів життя людини. На цьому етапі розвитку учні накопичують знання про навколишній світ. У розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів важливу роль відіграють такі пізнавальні процеси, як пам'ять, уява, сприйняття, мислення, увага.

Література та джерела

1. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів. *Рідна школа*. 2002. №5. С. 12.
2. Карнаухова А. В. Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі початкової школи. *Молодий вчений*. 2018. № 4(1). С. 274–275.
3. Мендерецький В. Розвиток пізнавального інтересу як психолого-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2012. Вип. 4. С. 237–245.
4. Нікітіна Н. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів та цікавих завдань. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 31. С. 21–31.
5. Савлунинська Л. Г., Філь І. В. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. *Наука і освіта*. 2013. № 6. С. 67–68.
6. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ, 2017. 475–477.

ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА УМОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Софія Смітюх

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Наталія Хомюк,
викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін*

Окреслено залежність здоров'язбережувальних традицій людини від її екологічних поглядів та стану природи навколо неї, описано шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності через зміну екологічної свідомості.

Природа завжди була джерелом і матеріальних, і духовних сил у житті людини. У сучасному світі споживацьке ставлення людини до природи викликає безліч проблем. Глобальна сучасна екологічна ситуація за останніми науковими оцінками досить песимістична. Це спонукає кожен розумну людину, якій небайдуже власне майбутнє та доля своїх дітей, країни, планети – задуматись. У наш час відбувається пошук напрямів розв'язання проблем, пов'язаних з довкіллям, шляхів гармонізації відносин суспільства, людини й природи. Саме тому так важливо на даний момент формувати у підростаючого покоління екологічну свідомість, яка дозволяє особистості жити в гармонії з природою, відчувати себе її частиною, дбайливо ставитися до неї з раннього дитинства і усе життя. Сформована потреба цінувати власне здоров'я і життя як найвищу індивідуальну і соціальну цінність нині є найважливішою складовою якісного процесу становлення особистості.

Людина є складною, самоорганізованою, саморегульованою системою, функціонування якої значною мірою залежить від її взаємодії із зовнішнім середовищем. Середовище функціонування людини охоплює не лише природні, а й техногенні та соціокультурні елементи. Це означає, що її життєдіяльність відбувається в антропоєкосистемі, яку формують такі компоненти і процеси: природа, її забрудненість, населення, його культура, рівень освіти, здоров'я, екологічна свідомість, соціально-побутові умови життя, господарська діяльність та інше. Людина не є пасивною, цілком залежною від зовнішнього середовища істотою. Завдяки своїй унікальній тілесно-душевній організації вона спромоглася піднятися над світом тварин, стала суспільною особистістю, здатною планомірно і цілеспрямовано діяти, змінюючи навколишній світ, своє життя і власну сутність. Духовно-культурне панування над природою (одночасно із залежністю від неї) вирізняє людину з-поміж живих істот, робить її творцем свого життя, його матеріальних, духовних і культурних реалій. Крім того, людина здатна відокремлювати значуще, ціннісне від корисного, доцільного, функціонального, що збагачує особливим змістом її життя і форми взаємодії з довкіллям. Проте усе глибше пізнаючи закономірності природи, використовуючи її потенціал задля своїх цілей, людина не завжди діяла виважено, завдавала шкоду довкіллю і собі.

Навчити людину усвідомлювати себе невід'ємним елементом природного світу, враховувати і раціонально, без негативних наслідків для довкілля, для себе і для людства використовувати його

закономірності та взаємозалежності є обов'язковим при формуванні здоров'язбережувальної компетентності. Набуття людиною сукупності екологічних поглядів, знань, цінностей, переконань є передумовою цілеспрямованих зусиль щодо збереження свого здоров'я.

Екологічну свідомість доцільно розглядати з екоцентричного погляду, а саме: найвищою цінністю є гармонійний розвиток людини й природи; вплив на довкілля замінюється взаємодією з ним; діяльність з охорони природи продиктована потребою зберегти навколишнє середовище заради нього самого.

Екологічна свідомість обіймає значну частину людської життєдіяльності, охоплюючи моральне ставлення до природи як на рівні емоційного переживання, так і на рівні усталеного ставлення до природи як до моральної цінності.

Особливості формування екологічної свідомості особистості досліджувала О. Грезе. На думку науковця, розвиток екологічної свідомості відбувається протягом усього життя людини, але в старшому юнацькому віці цей процес стає особливо інтенсивним у зв'язку з набуттям професійної освіти, яка задає особистісні світоглядні орієнтири та принципи ставлення до навколишнього світу. У дослідженні О. Грезе визначено принципи формування екологічної свідомості, а саме: приналежності людини природній екосистемі; єдності з живими істотами, віддаленими від людини в еволюційному ланцюгу; невід'ємності кожного виду живих істот від екологічної системи Землі.

Ставлення дитини до свого здоров'я є фундаментом, на якому можна буде вибудувати потребу в здоровому способі життя. Ця потреба зароджується і розвивається в процесі усвідомлення дитиною себе як людини і особистості. Ставлення дитини до свого здоров'я безпосередньо залежить від сформованості в неї свідомості цього поняття.

Серед ключових компетентностей, які окреслені в концепції Нової української школи, виокремлено екологічну грамотність і здорове життя. Зазначена компетентність включає в себе уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя. Разом з такими компетентностями, як вміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя можуть формуватися відразу засобами усіх навчальних предметів і є метапредметними, тобто є наскрізними змістовими лініями. Ці лінії відбивають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються в процесі навчання і виховання учнів.

Людина, яка компетентна у сфері екології та здорового життя, здатна чітко усвідомлювати власну відповідальність за стан навколишнього середовища. Вона може розрізняти основні екологічні проблеми та діяти задля їх вирішення, дотримуватися здорового способу життя, вирішувати нагальні життєві проблеми, раціонально використовувати природні ресурси. Все це дозволяє виробити особливу систему цінностей, орієнтовану на збереження природи та здоров'я людини.

Василь Сухомлинський писав: «Вважаю, що школа майбутнього повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що зможе зробити людина для того, щоб природа служила їй. Тільки через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо»

Екологічна свідомість, ставши нормою для сучасного покоління, водночас стане мотивацією до збереження і зміцнення здоров'я в контексті взаємозв'язку організму людини з природним та соціальним оточенням. Водночас, дбайливе ставлення до свого здоров'я формує у особистості екологічно орієнтовану життєву позицію, спонукає до активної природоохоронної роботи. Таким чином, екологічна свідомість і здоров'язбережувальна компетентність взаємно детермінуються.

Література та джерела

1. Грезе О. В. Особливості формування екологічної свідомості у студентів гуманітарного та технічного напрямів підготовки. Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2009. 20 с.
2. Измалкова О., Колесник К. Формування здоров'язбережувальної поведінки у дитини. *Основи здоров'я*. 2012. № 10. С. 27–30.
3. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. Київ: К. І. С., 2004. 112 с.
4. Пометун О. Компетентісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 65–69.
5. Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 22.01.2021).
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету міністрів України № 988-р від 14.12.16. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 22.01.2021).
7. Сухомлинський В. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 4. 640 с.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВІДПОЧИНКУ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У ТАБОРІ

Софія Смітюх

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Світлана Бахомент,
викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Окреслено необхідність і результативність вироблення здоров'язбережувальної компетентності у процесі оздоровлення і відпочинку дітей у літніх оздоровчих таборах, визначено форми й методи реалізації здоров'язбережувальних заходів в умовах дитячого табору.

Сучасна наука свідчить, що здоров'я людини є складним феноменом глобального значення, котрий може розглядатися як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії; як об'єкт споживання, внесення капіталу, як індивідуальна і суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, яке постійно взаємодіє з навколишнім середовищем, що у свою чергу, постійно змінюється. Виходячи з цього, зрозуміло, як складно визначити здоров'я в повному обсязі, якщо це взагалі можливо – історія розвитку науки про здоров'я налічує близько восьми десятків різноманітних визначень.

Світова наука передбачає цілісний погляд на здоров'я як феномен, що інтегрує чотири його сфери, або складові: фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну. Всі ці складові є невід'ємними одна від одної, вони тісно взаємопов'язані і саме разом, у сукупності, визначають стан здоров'я людини.

Проблема збереження здоров'я дітей була і залишається актуальною. То ж актуальною проблемою сьогодення є збереження здоров'я дітей та формування здорового способу життя як цінності. Майбутнє людини значною мірою залежить від стану складових здоров'я (фізичне, соціальне, психічне, духовне), від умінь берегти здоров'я і життя за будь-яких життєвих ситуацій. Звідси впливає важливе завдання педагогів – сформуванню в підростаючого покоління потребу цінувати власне здоров'я і життя як найвищу індивідуальну і соціальну цінність. Тому нині найважливішою складовою якісного процесу оздоровлення та відпочинку є формування у дітей мотивації до збереження і зміцнення здоров'я.

У основі формування компетентностей щодо здорового способу життя лежить звичайний дитячий інтерес, а в умовах табірної оздоровлення він розвинений дуже добре. Одним з основних напрямків виховної роботи у оздоровчому сезоні є саме збереження та зміцнення здоров'я. Адже здоров'я є тією вершиною, на яку кожна людина сходить самостійно, тому будь-які прогалини у процесі формування у дитини відповідальності за власне здоров'я чи в пошуку ефективних шляхів його зміцнення можуть привести до втрати здоров'я покоління наших громадян.

Метою роботи педагогічного колективу літнього оздоровчого табору є аналіз та підбір найефективніших методів, прийомів, видів роботи, які сприятимуть формуванню здоров'язбережувальної компетентності в умовах виховного процесу у різновіковому, тимчасовому, але динамічному колективі учасників кожної табірної зміни. Ця компетентність включає в себе:

- уявлення та поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
- усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності;
- взаємозв'язок організму людини з природним та соціальним оточенням;
- удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;
- дбайливе ставлення до свого здоров'я.

Засоби досягнення здоров'язбережувальної компетентності відпочиваючих у нашому таборі, які можливо використовувати в умовах кожної табірної зміни:

- засоби рухової направленості (фізичні вправи, руханки; емоційні розрядки та «хвилини спокою»; гімнастика (оздоровча гімнастика, дихальна, для профілактики простудних захворювань, для бадьорості); рухливі ігри, спеціально організована рухова активність;

- засоби систематичного і планомірного виховного впливу (виховні заходи, бесіди, тренінги, конкурси)

- мистецькі засоби ціннісно-орієнтаційної спрямованості (казкотерапія, музикотерапія, кольоротерапія);

- оздоровчі сили природи (адже ми практично цілодобово перебуваємо з дітьми далеко від міста на свіжому повітрі);

- гігієнічні фактори (виконання санітарно-гігієнічних вимог; особова та суспільна гігієна (чистота тіла, чистота місця проживання, повітря мішаного лісу і т.д.); провітрювання та вологе прибирання

приміщень табору та житлових кімнат; дотримання загального режиму дня, режиму рухової активності, режиму харчування та сну; прищеплення дітям елементарних навичок при митті рук, використання носових хустинок при чихання або кашлі; навчання дітей прийомам здорового способу життя; простішим правилам надання першої медичної допомоги при порізах, забоях, опіках, укусах); повне виключення рівня учбової напруги для подолання перевтоми від початку року та відновлення фізичного і психічного комфорту

Досвід втілення, реалізації і результативності здоров'язбережувальних заходів у ПЗОВ «Світанок».

Тимчасова табірна зміна – період фізіологічного, психологічного, соціального становлення особистості. Тіло й душа дитини потребують дбайливого ставлення, захисту та розуміння. Вихователі та вожаті мають змогу допомогти кожному малюку зробити вибір на користь здорового способу життя.

Здоров'я дитини в нормі, якщо: у фізичному плані – здоров'я дає їй змогу справлятися з навчальним навантаженням, дитина вміє долати втому; у соціальному плані – вона комунікабельна, товариська; в емоційному плані – дитина врівноважена, здатна дивуватись і захоплюватися; в інтелектуальному плані – проявляє хороші розумові здібності, спостережливість, увагу, займається самоосвітою; у моральному плані – вона визнає основні загальнолюдські цінності.

Формування здоров'язбережувальної компетентності призводить до поліпшення психо-емоційного стану дітей. Головне в проведенні оздоровчих моментів – систематичність, доступність, зацікавленість дітей, грамотність використання.

Запорукою отримання оздоровчого ефекту від перебування на відпочинку у таборі є активно-рухова і фізкультурно-оздоровча діяльність, насамперед на свіжому повітрі. Перебування на повітрі в режимі повного дня є важливим моментом, що забезпечує бадьорість і готовність до продуктивним навчальних занять, є паузою для відновлення сил, зняття розумового і фізичного стомлення, підвищення працездатності дітей як учнів.

За період тривалості табірної зміни необхідно створити комфортний психологічний клімат, щоб дитині подобалося займатися обраними на власний розсуд видами діяльності, щоб це для неї не здавалося важким, щоб спільні творчі справи проходили з задоволенням. Це часом буває важко зробити, оскільки дітям на канікулах хочеться погуляти самостійно. Для цього необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей та підлітків, темперамент, запити, інтереси дітей даної табірної зміни, у складанні мережі виховних заходів здійснювати диференційований підхід.

Будь-який захід носить позитивний емоційний характер, в результаті заходів діти отримають позитивний емоційний заряд, який сприятливо позначається не тільки на подальшій виховній роботі, але і на стані дитини в цілому.

Література та джерела

1. Водолазька Т. В. Перспективи формування здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: Зб. наук. праць / за ред. Єрмакова С. С. Харків: ХДАДМ, 2014. № 2. С. 15–19.
2. Ващенко О. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2006. №20. С. 12–15.
3. Шкільний курс «Валеологія». Київ, 1994.
4. Лісіцин Ю. П. Спосіб життя і здоров'я населення. Москва, 1982.
5. Організація профілактичної роботи у навчальних закладах: посібник для адміністраторів системи освіти / О. В. Березюк, Т. В. Воронцова, О. В. Єресько, В. С. Пономаренко, І. А. Скорбун. Київ: Здоров'я через освіту, 2014. 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ STREAM EDUCATION

Софія Смітюх

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Алла Бляшевська,
голова циклової комісії словесних дисциплін, доцент, к. пед. н.

Подано та окреслено унікальність американської системи освіти STREAM, її переваги та недоліки, дослідження і використання методики STREAM education на практичних засадах.

Ми живемо у високотехнологічному світі, де людина – не просто істота з високим рівнем інтелекту, а головна рушійна сила розвитку Всесвіту. Відповідно до усіх вимог сучасних технологічних реалій, людина повинна володіти дуже широким обсягом знань, умінь, навичок: вміти спілкуватись не лише за допомогою своєї мови, а й мов міжнародного рівня (зокрема, англійська мова), мати хорошу математичну підготовку,

сформовані політичні, суспільні погляди, володіти технічними навичками без яких у світі технологій жити практично не можливо.

Виховати людину із комплектом вище перерахованих знань та компетентностей – не найлегша справа, до того ж затратна в часі. У високорозвинених країнах, наприклад у США, фахівці різних галузей дійшли висновку, що задля того щоб виховати всебічно розвинену і освічену людину варто інтегрувати усі необхідні для особистості знання в єдину, досконалу систему освіти. Саме такою досконалою, унікальною і ефективною є система STREAM-освіти. Вона уже є дуже популярною і розповсюдженою у таких країнах, як : США, Канада, Австралія, Китай, Фінляндія, Японія і деякі країни Європи вже визнали цю систему дійсно дієвою.

Система STREAM education є інтеграцією кількох дисциплін і існує також у двох інших варіаціях: STEM і STEAM education. STEM-освіта представляє собою об'єднання науки (science), технологій (technology), технічна творчість (engineering) і математики (mathematics). Перша літера кожного слова мовою оригіналу і утворює абревіатуру STEM, що одразу дає можливість розкрити мету і завдання створення даної інтеграції навчання. Система STEAM – це вдосконалення STEM, із додаванням ще однієї важливої складової – мистецтво (Arts). Приєднання у STEAM складової граматики, письма та читання (Reading, wRiting) утворює унікальну систему STREAM (Science, Technology, Reading and wRiting, Engineering, Arts, Mathematics).

Система STREAM пропагує оволодіння навичками 21 століття : комунікація, співпраця, творчість, лідерство і критичне мислення. Здебільшого, цей підхід використовується у навчанні старших школярів і студентів, бо саме старший вік є більш сприятливим для усвідомлення і засвоєння усіх знань системи STREAM. Стратегія STREAM education дає можливість не лише здобути знання, а й одразу ознайомитись з явищами і фактами на практичній базі. Частіше, це різноманітні досліди, випробування, екскурсії, походи. Таким чином навчання стає не просто обов'язком студента, а його власним цікавим досвідом. За таких умов усі набуті дані та знання не втрачаються і не забуваються, адже уже є частиною життєвої історії учня.

STREAM – освіта стає більш потужною і ефективною при достатньому матеріально-технічному забезпеченні, бо всі наукові дослідження та експерименти повинні проводитись у сучасних лабораторіях із відповідним обладнанням. Екскурсії, походи, подорожі також не повинні обмежуватись прогулянкою у парку рідного міста. Поїздки по визначним місцям, походи до музеїв, дослідження історичних археологічних пам'яток, тощо – невід'ємна частина навчання за системою STREAM. Також, існує досвід вивчення історії та мистецтва за допомогою віртуальних подорожей та екскурсій. Така методика дозволяє дітям споглядати і вивчати усі необхідні матеріали не покидаючи межі класної кімнати. Подорожі у віртуальній реальності – вже не рідкісна практика і в Україні. Подібне навчання дає можливість засвоїти не лише велику кількість необхідних фактів і даних, а й наочно побачити скульптури, архітектури, картини та інші цінні витвори мистецтва.

Досконалість, неповторність і унікальну структуру системи STREAM не порівняти із звичайною системою освіти, де кожна з необхідних дисциплін вивчається окремо, а отже й компетентності формуються скоріше на основі багаторазового повторення і вивчення, а не на основі результатів практичних досліджень і власного досвіду. Саме по цій причині можна виокремити деякі переваги STREAM-освіти :

- навчання не є нудним обов'язком, а скоріше здійснюється за бажанням і ініціативи студентів;
- перебіг і зміст навчання керуються студентом, але контролюються викладачем;
- одним з основних завдань інтеграції STREAM є формування пізнавального інтересу;
- навчання – це цікавий досвід, який набувається впродовж власної діяльності студентів за керівництва викладача;
- розкриває творчий потенціал студентів;
- розвиває навички лідерства, формує критичне і незалежне мислення;
- спонукає студентів об'єднуватись у праці з друзями, спілкуватись, знаходити однодумців і обмінюватись корисним досвідом.

Визначивши і окресливши основні особливості STREAM як системи навчання варто зазначити, що її унікальність полягає не у дисциплінах, вивчення яких пропонує STREAM, а у найбільш вдалому і оптимальному поєднанні їх між собою. Саме така методика навчання може обіцяти формування всебічно розвиненої людини із високим рівнем обізнаності і освіченості у різних галузях науки.

Проаналізувавши усі необхідні дані і особливості STREAM education не можна не порівняти її з системою НУШ, яка була запроваджена в Україні у 2019 році. Метою Нової Української Школи є також всебічний розвиток особистості дитини, який здійснюється відповідно до основних принципів системи НУШ. Отже, обидві ці сучасні системи навчання ґрунтуються на однакових засадах, мають схожі завдання і в кінці прагнуть отримати схожий результат. Варто акцентувати увагу на паралелях між двома новітніми стратегіями освіти, які дозволяють нам назвати НУШ і STREAM схожими :

- навчання здійснюється здебільшого на практичних засадах;

- учні та студенти за необхідності можуть редагувати і змінювати перебіг навчання у моменти, коли це можливо;
- діяльність педагогів спрямована на вилучення із маси обдарованих, талановитих дітей і індивідуальній роботі з ними;
- мають на меті сформувати свідому, незалежну у поглядах та цінностях, комунікабельну, сучасну людину;
- розкривають творчий потенціал учнів та студентів;
- акцентують увагу не на нагромадженню знань і даних у пам'яті учня, а у виробленні навичок практично застосовувати ці знання при необхідності.

Отже, порівнявши систему закордонної освіти STREAM education із технологією навчання НУШ в Україні і визначивши багато спільних ознак між цими сучасними підходами до навчання, варто зазначити, що частково STREAM education діє і на території України, виконуючи ряд завдань зазначені системою НУШ.

Література та джерела

1. Ідеї STREAM education – що це? URL: <https://dity.in.ua/statti/riznovidi-sadochki/idei-steam-education> (дата звернення: 19.02.2021).
2. Теоритичний аспект освіти SRTEAM. URL: http://pimenovakatyalpk.blogspot.com/p/blog-page_30.html (дата звернення: 14. 02.2021).
3. Що таке STREAM education? URL: <https://duriansquare.com/what-is-stream-education/> (дата звернення: 13.02.2021).
4. Кругій К. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. №1. С. 3–7.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Юлія Смоленська

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Савчук Світлана,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Проаналізовано суть поняття здоров'язбережувальна компетентність, обґрунтовано необхідність формування здоров'я в освітньому процесі.

Погіршення стану здоров'я учнів не могло не вплинути на освітню політику держави. Для вирішення даної проблеми була прийнята концепція НУШ. В документі зазначено що компетентність пов'язана зі збереженням здоров'я є однією з ключових завдань школи. Адже інтенсифікація освітнього процесу було одним з основних чинників, що викликали негативні зміни у статистичних даних показників здоров'я школярів [4].

З цією метою організовується здоров'язбережувальний освітній процес на уроках та в позаурочний час, що сприяє створенню позитивної мотивації до здорового способу життя.

Здоров'язбережувальна компетентність – це готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою, зміцненням та збереженням здоров'я, як свого, так і оточуючих. Суть поняття «здоров'язбережувальна компетентність» проявляється у проведенні профілактичних заходів, застосуванні здоров'язбережувальних технологій людьми, що знають закономірності процесу здоров'язбереження. Мета здоров'язбережувальних технологій навчання – забезпечити школяреві можливість збереження здоров'я за період навчання в школі, сформувати у нього необхідні знання, вміння і навички зі збереження й зміцнення здоров'я, навчити використовувати отримані знання у повсякденному житті, сформувати валеологічне мислення [2]

Головним завданням реалізації здоров'язбережувальної компетентності – ефективний вплив педагогічними методами на свідомість та поведінку учнів шляхом розвитку життєвих навичок, сприятливих для здоров'я, безпеки та гармонійного розвитку учня. Основна вимога до здоров'язбережувального уроку – близько 50% часу уроку діти повинні знаходитися у стані рухової активності (паузи здоров'я, рухові дидактичні ігри та різноманітні активні дії, пересування дітей у просторі класу, фізкультхвилинки). Важливим компонентом здоров'язбережувального уроку є робота з усвідомленням, у наслідок чого учні обмислюють своє життя, поведінку, стосунки з людьми, засвоюють позитивні думки про здоров'я. Ця

робота з усвідомленням забезпечує формування у дітей механізму гармонізації взаємин із самим собою, з іншими, зі світом природи та світом культури [1].

Завдання, які ставлять перед собою учителі у роботі над формуванням в учнів стійкої мотивації до ведення ними здорового способу життя, можуть бути вирішеними тільки за умови комплексного використання педагогами різних методів та форм здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі. Саме від зусиль та вмінь педагогів-наставників залежить, чи проросте зерно турботи про здоров'я у душі дитини, і як зробити так, щоб цей паросток дав у майбутньому щедрий урожай.

Одним із напрямків роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності учнів є проведення інтегрованих уроків з «Я досліджую світ». Предмет «Я досліджую світ» відіграє важливу роль у системі навчання і виховання учнів, метою якого є – формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі оволодіння ними знань про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, сприяння їх всебічному розвитку.

Важливим є впровадження до системи освіти здоров'язбережувальних методик, які базуються на таких принципах:

- організація особистісно – орієнтованого та діяльнісного підходів у навчанні з урахуванням психологічних особливостей та індивідуальних можливостей особистості;
- вибір ефективних педагогічних технологій та навчальних програм з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів;
- діагностика рівня індивідуального здоров'я учнів;
- оволодіння методами самодіагностики, самооцінки, самоконтролю й самокорекції психосоматичного стану організму на різних етапах життя;
- оптимізація соціально-гігієнічних умов життєдіяльності дітей [3].

Основними компонентами здоров'язбережувальної технології, за визначенням Г. Циганова виступають:

– аксіологічний, що виявляється в усвідомленні учнів вищої цінності свого здоров'я, переконаності в необхідності вести здоровий спосіб життя, який дозволяє якнайповніше здійснити намічені цілі, використати свої розумові і фізичні можливості;

– гносеологічний, пов'язаний з засвоєнням необхідних для процесу здоров'язбереження знань і умінь, пізнанням себе, своїх потенційних здібностей і можливостей, інтересом до питань власного здоров'я, до вивчення літератури з даного питання, різних методик щодо оздоровлення і зміцнення організму;

– здоров'язбережувальний, що містить в собі систему цінностей і установок, які формують систему гігієнічних навичок і умінь, необхідних для нормального функціонування організму, а також систему вправ, направлених на вдосконалення навичок і умінь по догляду як за самим собою, так і навколишнім середовищем;

– емоційно-вольовий, який включає прояв психологічних механізмів – емоційних і вольових. Необхідною умовою збереження здоров'я є позитивні емоції; переживання, завдяки яким у людини закріплюється бажання вести здоровий спосіб життя, спрямований на формування досвіду взаємостосунків особи і суспільства;

– екологічний, такий, що враховує те, що людина як біологічний вид існує в природному середовищі, яке забезпечує людську особу певними біологічними, економічними і виробничими ресурсами, формує її фізичне здоров'я і духовний розвиток;

– фізкультурно-оздоровчий компонент припускає оволодіння способами діяльності, направленими на підвищення рухової активності, попередження гіподинамії і спрямований на засвоєння особистісно-важливих життєвих якостей, які підвищують загальну працездатність, а також навичок особистої і суспільної гігієни [2].

Отже, формування здоров'язбережувальної компетентності школяра в сучасній Україні є однією з вимог сьогодення, умовою збереження української нації як повноцінної й життєздатної. На протигагу зовнішньому оздоровчому впливу, здоров'язбережувальна компетентність виступає внутрішнім регулятором поведінки, залишаючись вагомим чинником конструктивної життєтворчості людини. Саме тому процес її формування вимагає дотримання в освітньому процесі системного підходу, оптимальним виявом якого бачиться впровадження відповідних освітніх технологій. Вивчення спеціальної літератури та аналіз багаторічних спостережень за діяльністю навчального закладу – школи сприяння здоров'ю дають підстави стверджувати, що процес формування здоров'язбережувальної компетентності школяра отримує найбільш сприятливі умови, коли такі технології впроваджуються не тільки окремими педагогами з певних предметів, а на рівні навчального закладу в цілому.

Література та джерела

1. Власенко Л. Організація здоров'язбережувального навчального процесу на уроках і в позаурочний час у початковій школі. 2012. № 4. С. 21–24.
2. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005, № 1. С. 65–69.
3. Постоєнко С. Упровадження здоров'язбережувальних технологій на уроках. 2013. № 7. С. 5–8.
4. Концепція «Нова українська школа». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola_compressed.pdf. (дата звернення 14.02.2021).

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ

Юлія Смоленська

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Борбич,

старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Представлено ігрові педагогічні технології, які сприяють формуванню позитивної мотивації здобувачів освіти, спрямовані на становлення особистості учня, розвиток його здібностей.

Перший освітній рівень, що закладає фундамент загальноосвітньої підготовки здобувачів освіти – це початкова освіта. Тому пріоритетне завдання навчання в початковій школі сьогодні полягає в формуванні в учнів достатньої бази знань, загальнонавчальних вмінь та навичок, а також забезпечення подальшого розвитку особистості дитини, покращення її розумових здібностей, а також вміння критично та креативно мислити. Реалізація поданих цілей можлива лише при активізації пізнавального інтересу, який є основою мотивації до навчання, що в подальшому впливає на формування в учнів ключових і предметних компетентностей.

Важливе місце в урізноманітненні форм навчальних занять належить ігровій діяльності. Особливість навчальних ігор як форми позитивного впливу на вмотивованість до навчання полягає в тому, що ця форма діяльності працює непомітно для учня, бо не потребує ніяких вольових зусиль дитини [3].

Ми провели ґрунтовний теоретичний аналіз наукової та науково-методичної літератури щодо особливостей ігрової діяльності в освітньому процесі. І з'ясували як ігрова діяльність впливає на мотивацію дітей молодшого шкільного віку, з яких компонентів складається позитивна мотивація і як забезпечити її успішне формування у молодших школярів.

На основі досліджень сучасних психологів встановлено, що здобувачів освіти не влаштовує роль пасивних слухачів на уроках в школі. Учні чекають цікавих та активних форм засвоєння нового матеріалу, в яких могли б утілитися їх діяльний характер мислення та тяга до самостійності. Саме ігрові технології допомагають реалізувати ці потреби школярів [2].

Жодна інша технологія не передбачає використання стількох різних способів мотивації, як ігрові форми навчання, зокрема виділять такі мотиви:

1. Комунікації:

- учні вчаться спілкуватися та враховувати думку товаришів, коли спільно вирішують якусь конкретну проблему;
- у ході вирішення завдань поставлених у ігровій формі задіяні різні можливості учнів, що сприяє активізації творчого мислення дітей;
- зміцнення міжособистісних відносин відбувається завдяки переживанню спільних емоцій в ході ігрової діяльності.

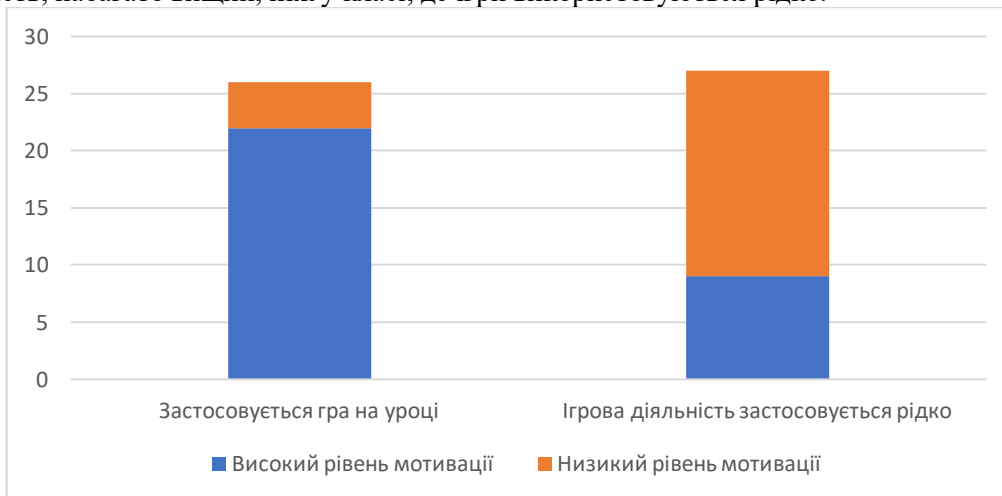
2. Особистісні:

- під час гри будь-який учень має змогу проявити себе, продемонструвати свої знання, уміння, особливості свого характеру та вольові якості.

3. Пізнавальні:

- кожна гра стимулює учня до перемоги, вчить його досягати поставленої мети;
- у грі всі діти рівні. Саме тому результат напряму залежить від гравця, рівня його підготовки, стійкості, вправності, вдачі;
- сприятливі умови для розвитку пізнавального інтересу продукує ситуація успіху; змагання – невід'ємна частина гри, яка так захоплює дітей [1].

В ході навчальної практики нами було проведено дослідження у 2-А і 2-Б класах в закладі загальної середньої освіти №1 м. Рожище. На основі спостереження за учнями з'ясовано вплив ігрової діяльності на мотивацію молодших школярів. На гістограмі представлено результати дослідження, аналізуючи які, ми з впевненістю можемо сказати, що рівень мотивації до навчання в класі, де на уроках переважає ігрова діяльність, набагато вищий, ніж у класі, де ігри використовуються рідко.

Позитивна мотивація учіння включає в себе такі компоненти, як навчально-пізнавальний інтерес, мотиви співробітництва та творчого шукання, новизни, самоствердження та прагнення до самовдосконалення.

Ігрова діяльність допомагає:

- виразити самостійні творчі задатки дитини і дає їм основу для розвитку;
- продемонструвати позитивні риси характеру школяра;
- спонукати до співпраці з ровесниками;
- розвивати критичне та творче мислення;
- знаходити рішення нестандартних задач;
- направити на нові відкриття [4].

На кожному уроці варто створювати ігрові ситуації та залучати дітей до ігрової діяльності. Гра повинна ввійти в практику роботи вчителя, оскільки це один з найбільш ефективних методів організації освітньої діяльності в початкових класах. У молодшому шкільному віці важливим засобом ефективної навчальної діяльності є дидактична гра. Завдяки їй закладається фундамент для навчання. Під час використання навчально-ігрових технологій відбувається глибока й різнобічна діагностика особистісних якостей і навчальних досягнень учнів, а звідси – можливість реальної реалізації принципу врахування їхніх індивідуальних особливостей, перехід від декларування цього педагогічного постулату до його втілення у повсякденну шкільну практику.

Для формування мотивів навчання потрібна раціональна організація освітнього процесу, при якій школярі виступали б активними учасниками пізнавального процесу. Саме тут варто говорити про пізнавально-ігрову діяльність. У дітей з'являється внутрішня потреба до учіння, позитивне ставлення до освітнього процесу в тому випадку, якщо вони мають можливість зайняти активну позицію у навчально-пізнавальній діяльності [3].

Отже, такий вид діяльності, як гра спонукає дитину спостерігати, порівнювати, класифікувати предмети, проводити аналіз і синтез, узагальнювати. Завдяки впровадженню ігрових форм взаємодії на уроках активізується розумова діяльність школярів, формуються спостережливість, кмітливість та самостійність мислення. Процес навчання мусить давати школяреві якомога більше позитивних емоцій. Розумова діяльність буде цікавою лише тоді, коли є радість. В іграх виховується культура, спілкування дитини з колективом, взаємодія між учнями і вчителем. Гра потребує від учня зібраності, витримки, бажання допомогти, невимушено виховує адекватне сприйняття поразок і помилок, таким чином гра сприяє розвитку молодших школярів.

Література та джерела

1. Жданов Д. Дидактичні можливості інтелектуальних ігор. *Завуч*. 2007. № 7 (301). С. 14.
2. Бурнос В. В., Каплунова А. О. Ігрові методи навчання – передумова інтелектуального та творчого розвитку особистості школярів. *Педагогічна майстерня*. 2015. №5 (53). С. 20.
3. Копачинська Т. Ігри з молодшими школярами: теорія й практика впровадження в освітньо-виховний процес. *Початкова освіта*. 2018. Вип. 6. № 12 (828). С. 40–41.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Концептуал, 2016. С. 570.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА І СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА

Олеся Соколова

магістр спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогіки та психології

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Науковий керівник – Світлана Романюк,

завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти, д. пед. н., професор

Розглянуто внесок Лесі Українки у світову літературу. Акцентовано увагу на її творах на зарубіжну тематику, перекладах, літературно-критичних та публіцистичних статтях. Відзначено, що твори Лесі Українки перекладаються майже в усіх країнах світу.

Ім'я Лесі Українки – одне із тих, котре вимагало й вимагатиме до себе уваги – без жодного сумніву гідне називатися геніальним. Як митець, Леся Українка формувалась, органічно засвоюючи не лише набутки національної культури, а й світової класики. Про те, що світова література – невід'ємна частина творчості Лесі Українки свідчать її літературно-критичні та публіцистичні статті, більшість з яких присвячена зарубіжній літературі. У літературно-критичних статтях про зарубіжних письменників Леся Українка зарекомендувала себе неповторним майстром композиції художнього слова. Кожен її публіцистичний твір свідчить про широку ерудицію, високу культуру, всебічні знання Лесі Українки.

Поетичний хист Лесі Українки формувався і зміцнювався не лише на величній духовності й героїчній історії свого народу, а й творчому засвоєнню найкращих надбань світової літератури і мистецтва, чому значною мірою сприяли родинні обставини та інтелігентне оточення, в якому вона перебувала і виховувалася [1].

Феномен митця й досі залишається для нас загадкою, адже не навчаючись у жодному навчальному закладі, вона стала найосвіченішою жінкою свого часу. Окрім рідної української, вільно володіла німецькою, французькою, латинською, давньогрецькою, італійською, англійською, іспанською, російською, польською, болгарською мовами, вільно читала твори чеських й словацьких письменників.

Вона привернула увагу багатьох письменників і дослідників різних літератур, її твори перекладаються майже в усіх країнах світу. Літературознавці багатьох країн присвятили українській поетесі чимало статей, монографій, літературних портретів. До популяризації творчості Лесі Українки за кордоном неодноразово зверталися критики, перекладачі, митці, зокрема болгарські (М. Хаджійски, С. Бакерджієв), польські (Е. Станіслав, В. Борунски, М. Бахчицки, Є. Літвинюк), чеські (Ф. Тихи, М. Марчанова), словацькі (Ю. Кокавец), румунські (С. Делчу, М. Ласло-Куцюк), російські (М. Ісаковський), японські (Васеда Іосіо Надзакі), українські перекладачі з перекладами на англійську та німецьку мови (Н. Тарнавська, Н. Медведовська) [2].

Саме постійне зацікавлення світовою літературою і історією дозволило їй у 1890 р. написати підручник «Стародавня історія східних народів», котрий було вперше видано у 1918 р. в Катеринославі. Про її глибокі знання античної літератури засвідчують поезії «Сафо», «Іфігенія в Тавриді», «Ніобея», «Орфееве чудо», а біблійні теми та мотиви оригінально розробляються у віршах «Я бачила, як ти хилився додолу», «То може станеться і друге диво», «Дочка Чєфая», «Ізраїль в Єгипті», «Пророк», «Жертва», «Саул» тощо [1].

Леся Українка на основі глибокого знання історії, побуту, літератури багатьох народів написала вірші «Єврейська мелодія», «Пісня флорентійська», «Дим», «Нарис в руїні», «Весна в Єгипті» тощо [3].

Драматичні твори Лесі Українки, зокрема поеми особливо міцно й влучно пов'язані зі світовими сюжетами, мотивами і образами. Слід відзначити, що значна частина цих творів розроблює біблійні і давньоєврейські мотиви та сюжети («Самсон», «На полі крові», «Вавілонський полон», «На руїнах», «В дому роботи, в країні неволі»), античні теми («Оргія», «Касандра»), давньосхідні мотиви («Айша і Мохаммед»), теми з життя і боротьби ранніх християн («Одержимая», «В катакомбах», «Руфін і Прісцилла», «Йоганна, жінка Хусова», «Адвокат Мартіян»). Різні епізоди визвольної боротьби, а також життя лицарів з новим осмисленням образів розроблює поетеса у таких творах, як «Роберт Брюс, король шотландський», «Давня казка», «Біла посестра», «Ізольда Білорука», «Осінь казка», «Камінний господар». Потрібно відзначити, що майже у всіх цих творах авторка сміливо ставить на розв'язання не лише актуальні етично-психологічні, а й соціально-політичні питання [1].

П'єси та драматичні поеми Лесі Українки своїми сюжетами, темами і мотивами міцно пов'язані з світовою історією, культурою і літературою і становлять, таким чином, визначне мистецьке явище у розвиткові загальносвітового літературного процесу.

Визначний внесок в розвиток світової культури зробила Леся Українка і своїми перекладами творів письменників багатьох літератур українською мовою. Після І. Франка Леся Українка була чи не

найпліднішим і наймайстернішим таким перекладачем [3].

Перекладами з інших літератур поетеса почала займатися ще, власне, з дитячих років. У тринадцятилітньому віці вона разом із старшим братом Михайлом, що виступав під псевдонімом Обачний, переклала українською мовою «Вечера на хуторі близ Диканьки» М. Гоголя. А ставши відомою письменницею, вона виробила об'ємну програму перекладу українською мовою творів Гоголя, Салтиков-Щедріна, Гончарова, Короленка, Гаршина, Достоєвського, Л. Толстого, Пушкіна, Лермонтова, Тургенєва, Некрасова, Шекспіра, Мольєра, Вольтєра, Сервантєса, Петрарки, Руссо, Бомарше, Байрона, Вальтера Скотта, Бальзака, Бернса, Гете, Леопарді, Лонгфелло, Жорж Санд, Сталь, Шіллєра, Беранже, Гейне, Гюґо, Лєсажа, Флєбера, Золя, Міцкевича, Красицького, Сирокомлі, Конопницької, Крашевського, Ожєшко, Сенкевича, Словацького та багатьох інших. Даний перелік прізвищ, визнаних у всьому світі митців художнього слова, засвідчує про неабияку обізнаність Лєсі Українки із найкращими надбаннями світової літератури, з котрими вона намагалася ознайомити український народ із метою піднесення його інтелектуального та культурного рівня.

До перекладацької діяльності Лєся Українка підходила надзвичайно серйозно. Вона наголошувала, що переклади повинні бути здійснені на високому професійному рівні, а для цього перекладач обов'язково повинен користуватися оригіналом, а отже і вільно володіти багатьма мовами.

Про те, що світова література була невід'ємною частиною творчості Лєсі Українки, свідчать і її літературно-критичні та публіцистичні статті, переважна більшість з яких присвячена зарубіжній літературі. Особливо актуальними є такі її літературно-теоретичні дослідження: «Два направлення в новейшей итальянской литературе», «Заметки о новейшей польской литературе», «Європейська соціальна драма в кінці ХІХ ст.», «Утопія в белетристиці», «Народничество в Германии», «Михаил Крамер» та багато інших.

Лєся Українка належить до тих небагатьох митців українського художнього слова, які своєю творчістю і діяльністю були міцно пов'язані з світовим літературним процесом, світовою культурою, залишаючись одночасно оригінальними і самобутніми національними письменниками [1].

Література та джерела

1. Киричок П. Лєся Українка і світова література URL: <https://petrokyrychok.wordpress.com> (дата звернення: 29.01.2021).
2. Лєся Українка в координатах світової літератури. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лєсі Українки (електронний ресурс). Луцьк, 2018. С. 7–14.
3. Творчість Лєсі Українки у світовому літературному процесі URL: <http://tvpu4.te.ua/2016/02/tvorchist-lesi-ukrajinky-u-svitovomu-literaturnomu-protsesi/> (дата звернення: 01.02.2021).

ВПЛИВ СІМ'Ї НА МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Катерина Стасюк

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Наукова керівниця – Юлія Скробака,

викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.

Аргументується роль прикладу батьків у вихованні молодших школярів. Особлива увага акцентується на прикладі батьків як важливому методі виховання дітей у сім'ї. Батьки мають пам'ятати головне: діти наслідують їх у всіх своїх діях, рухах і словах.

Актуальність проблеми впливу дій, вчинків, поведінки у сім'ї зумовлена тим, що сім'я як соціальний інститут відповідальна за весь комплекс відтворення людини. Сім'я для дитини є тією моделлю суспільства, через яку виховується та засвоюється його духовна культура. Сім'я є незмінним і особливим для кожного соціальним інститутом розвитку особистості. Протягом усього життя вона є найважливішим і найціннішим компонентом середовища, а для дитини, особливо в перші роки життя, вплив сім'ї домінує над усіма іншими впливами, значною мірою, визначаючи її життєвий шлях у майбутньому.

Батьки є першими вихователями, від яких залежить рівень вихованості дитини. Для того, щоб дитина не відштовхувала допомогу батьків і виконувала поставлені завдання чи прохання необхідно, щоб у сім'ї панувала атмосфера дружби, доброзичливості та взаємодопомоги. І найважливішим секретом успіху у вихованні дитини є любов. Вона із самого дитинства формує психічний розвиток дитини. Для дитини дуже важливо отримувати любов від своїх батьків, адже, це ті найрідніші люди, які будуть йти з нею

впродовж життя. Коли в родині панує любов, підтримка, добро, взаємоповага, то і діти будуть наслідувати ці риси від батьків.

Окрім духовно-емоційних складових, також дуже важливо, щоб була єдність вимог до дитини з боку батька і матері та всіх членів сім'ї. Сімейний колектив виховує дітей усім змістом свого життя, духом солідарності батьків, правильним розподілом обов'язків, розумним, раціональним задоволенням інтересів і потреб кожного члена сім'ї. Ефективність сімейного виховання значною мірою залежить від складу сім'ї, морально-психологічного клімату, загальної та педагогічної культури батьків, часу і характеру спілкування батька й матері з дитиною, єдності чи суперечливості вимог до неї, кола сімейних інтересів тощо. Повноцінне, правильне виховання забезпечує не лише зовнішні впливи батьків на дітей, а й внутрішні відчуття – розуміння непристойності чи негативності вчинку, незадоволення й бажання удосконалити свою особистість, розвивати в собі ще більше позитивних рис, бути впевненими у собі, відкритими для висловлення особистих думок, бути емоційно-стійкими у будь-яких ситуаціях. Така регуляція поведінки є ознакою сформованості моральних якостей у структурі особистості дитини [2].

В. Сухомлинський зазначає: «Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте чи повчаєте її, чи караєте її. Ви виховуєте її в кожен момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома. Як ви одягаєтесь, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте чи сумуєте, читаєте газету – все це має для дитини велике значення. Тому вимогливість і контроль за кожним своїм кроком мають бути в дорослих на першому плані, бо неможливо сформувати повноцінну особистість, не даючи їй позитивного прикладу для наслідування. Адже тільки особистість може впливати на особистість, тільки характером можна формувати характер» [5, с. 345].

В. Сухомлинський велику увагу звертає на роль прикладу у вихованні молодших школярів. Адже саме у молодшому шкільному віці у дитини формуються власні погляди, інтереси до оточуючого світу ставлення до людей, які про них турбуються, і спілкуються з ними. У творчій спадщині видатного педагога розглядаються різні аспекти даної проблеми. Переконливу відповідь на це запитання знаходимо у його творах: «... з того часу, як маленька людина зробила перший крок по землі, вона починає порівнювати себе з тим, хто її виховує, ставить перед нею вимоги, вкладає в неї свої духовні сили, хоче бачити у ній свій ідеал [4, с. 58]. Саме батько і мати є найпершими вихователями у житті дитини. Видатний педагог стверджує, що у сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини – культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання, «...закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квітки, і плоди» [5]. Сім'я є незмінним соціальним інститутом розвитку особистості, адже саме в сім'ї закладаються основи ціннісно-мотиваційної сфери особистості, формується її характер.

К. Ушинський вважав моральну вихованість найважливішою якістю особистості і був переконаним, що моральне виховання дитини слід починати з найменшого віку, здійснювати постійно і систематично. Воно має бути спрямоване на формування у дітей патріотизму і гуманізму, любові до праці та дисциплінованості, чесності і правдивості, почуття обов'язку і відповідальності, власної гідності, громадського обов'язку, скромності, твердості волі й характеру та ін. Головними методами і засобами морального виховання молодших школярів є переконання, заохочення і покарання (але в жодному разі не тілесні), власний приклад учителя, батьків, усіх дорослих людей, правильний режим навчання тощо. Особливе місце у моральному вихованні видатний педагог відводив фізичній праці пропонував залучати дітей до різних її видів, виходячи з практичних потреб школи і сім'ї: самообслуговування вдома і в школі, допомога батькам по господарству, допомога вчителям у виготовленні наочного приладдя та ін. Прилучаючись до праці молодші школярі повинні отримувати від неї насолоду [6, с. 117].

А. Макаренко зазначав, що базові основи поведінки дитини закладаються до п'яти років; після п'яти вже буде перевиховання, а перевиховувати набагато складніше – це доведено практикою. В результаті досліджень встановлено, що чим менша дитина, тим більше приклад дорослих впливає на її поведінку. І якщо особистий приклад батьків є транслятором позитивної інформації для дітей та викликає адекватну реакцію – можна сподіватися на успіх [1].

О. Савченко вважає що роль прикладу батьків має важливішу роль, ніж роль прикладу школи, тому що найголовніші якості закладаються у сімейному, батьківському оточенні, а у школі дитина удосконалює, розвиває набуті якості. Молодші школярі, на думку автора, в усьому прагнуть до наслідування. Для них не може бути нічого кращого, як мати перед очима прекрасний взірець для власного наслідування [3, с.99].

Переважає більшість науковців, які займаються проблемами розвитку та формування особистості молодшого школяра, зокрема проблемою впливу прикладу на її становлення, стверджують, що для дитини цього віку значимим є приклад учителя, батьків, видатних людей, ідеали героїчних осіб (фільмів, книг тощо).

Отже, ми вважаємо, що батьки мають бути зразковим прикладом для дитини, щоб виховати доброзичливих, ввічливих, розумних та культурних дітей. Батьки повинні розуміти те, що від їх залежить

майбутнє їхньої дитини. Виховання культури поведінки проходить успішно, якщо батьки і школа знаходять спільну мову, здійснюють однакові вимоги до поведінки дітей.

Батьківська і материнська любов, гармонія доброти, ласки і суворості, хороші стосунки в сім'ї – основні умови для морального виховання дітей. Авторитет батьків також невід'ємна частина цього складного процесу, головною умовою якого є уміле використання батьківської влади, адже батьківська влада – це не тільки право, а й мистецтво. Діти вчаться моралі у найближчих їм людей. Щоб допомогти в цьому дитині, батьки можуть зробити такі кроки:

- мотивуйте дитину діяти в рамках прийнятних норм;
- визначення й визнання емоцій на ранніх етапах допоможе дитині зрозуміти, що ви їй співчуваєте;
- хваліть дитину кожного разу, коли вона виявляє позитивну поведінку й демонструє правильну моральну поведінку. Так дитина зрозуміє, чого від неї очікують;
- ваші діти уважно спостерігають за вами. Дотримуйтеся правил, яких ви вчите дитину, покажіть їй позитивний приклад.

Література та джерела

1. Макаренко А. С. Книга для родителей. Москва: Педагогика, 1988. 156 с.
2. Матвієнко О. В. Основи виховання моралі у молодших школярів. Київ: Стилос, 1999. 232 с.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчит. 2-ге вид., доповн., переробл. Київ.: Богданова А.М., 2009. 226 с.
4. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. *Вибрані твори* : В 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 4. С. 145–199.
5. Сухомлинський В. О. Моральні цінності сім'ї. *Вибрані твори* : В 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т.5. С. 343–347.
6. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання. Київ: Рад. школа, 1974. 151 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Мар'яна Стасюк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Оксана Мельничук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано особливості формування логічного мислення у дітей з вадами слуху.

В умовах сучасного суспільства та вдосконалення методів навчання та виховання дітей постає актуальність пошуку розбудови змісту освіти та визначення найбільш вдалих прийомів, які є оптимальними для використання в освітньому процесі. Важливим для здійснення навчання виступає наявність у дитини з особливими освітніми потребами і вадами слуху зокрема, певного рівня інтелектуального розвитку відповідно віку, який завжди був в центрі уваги психологів, педагогів, філософів. Адже саме йому належить визнання кожного індивіда як особистості в соціальному середовищі.

Мислення – це пізнавальний процес, що характеризується узагальненням і опосередкованим відображенням дійсності. У дітей з вадами слуху, як і у дітей з типовим розвитком, мислення проходить три стадії: наочно-дієве, наочно-образне і словесно-логічне, або понятійне.

Повноцінне наочно-образне мислення служить фундаментом для формування словесно-логічного мислення і підводить дітей до початків логіки, дозволяє створювати узагальнені модельні уявлення, на яких будується формування понять. У зв'язку із затримкою у формуванні наочно-образного мислення, з уповільненим розвитком словесної мови перехід на стадію словесно-логічного мислення у глухих дітей відбувається протягом більш тривалого часу, ніж у дітей з нормальним слухом.

Така розумова операція, як абстракція, найефективніше формується в процесі сюжетно-рольової гри та навчальної діяльності. Однією з характерних особливостей сюжетно-рольової гри є використання предметів-замінників, тобто використання відповідно до ігрової ситуації предметів, що мають в побуті інше призначення. Виділення одних ознак заміненних предметів і відволікання від інших засноване на абстракції. Навіть предмети, функціонально придатні для заміни, не завжди ними застосовуються, тому, що їм важко «відійти» від їх реального функціонального призначення, переосмислити і використати в іншій якості. Відставання в розвитку абстракції проявляється і в навчальній діяльності дітей з вадами слуху, і в особливостях засвоєння значень слів.

Отже, у розвитку словесно-логічного мислення у дітей з порушеннями слуху спостерігаються значні особливості. Таке мислення характеризується використанням понять, логічних конструкцій, що формуються і функціонують на базі мовних засобів. Тому, у зв'язку з цим великого значення набуває використання сюжетно-рольової діяльності, яка підкріплюється інтенсивним мовним навантаженням.

Література та джерела

1. Богданова Т. Г. Сурдопсихологія. Москва : Академія, 2002.
2. Іванова О. П. Розвиток інтелекту молодших школярів з порушеннями слуху: теоретичні основи дослідження. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. пр. Відкритий міжнар. ун-т розв. людини «Україна». Київ : Університет «Україна». № 12(14) 2015. С. 114–126
3. Луцько К. Інтелектуальна підготовка глухої дитини до сприймання та розуміння усного мовлення. *Дефектологія*. 1997. №3. С. 23–28.

РОЛЬ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Наталія Стефанишин

**студентка першого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової та мистецької освіти**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Леся Колток,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, к. пед. н.

Здійснено спробу проаналізувати освітній процес в НУШ. Особливу увагу приділено діяльнісному підходу, який найбільш ефективно сприяє розвитку молодшого школяра. Вказано, що діяльнісний підхід передбачає зорієнтованість освітнього процесу безпосередньо на особистість молодшого школяра та потребує урахування його індивідуальних особливостей.

Сьогодні ми переживаємо зміни у всіх сферах життя, які не могли не торкнутися і освітню галузь. Прийшло усвідомлення того, що дітей треба навчати по-новому, що перевірені століттями методи навчання та виховання не дозволяють в достатній мірі забезпечити успішну адаптацію випускників до життя в сучасному суспільстві. Обсяг наукової інформації стрімко зростає – за кожні 10 років він подвоюється. Тому очевидно, що які б міцні і обширі не були знання учня, він опиниться безпорадним у житті перед лавиною завдань і проблем, якщо не навчиться вчитися, змінювати себе [3].

Якщо ще 10-15 років тому в педагогічному співтоваристві йшли палкі дискусії про цілі освіти, то в наші дні це питання стає риторичним. Вирази «вміти вчитися», «готовність до саморозвитку», «самореалізація особистості» можна прочитати в статті і нормативному документі, почути в будь-якій аудиторії, де педагоги та психологи обговорюють проблеми сучасної освіти. Проте чи завжди ми розуміємо зміст цих слів, а головне - володіємо методами організації освітнього процесу, котрі зроблять ці високі слова реальною практикою?

Державний стандарт початкової освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту освіти [1].

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища.

Діяльнісна (стратегічна) лінія сприяє формуванню діяльнісної компетентності шляхом формування навчальних умінь і навичок, опанування стратегіями, що визначають мовленнєву діяльність, соціально-комунікативну поведінку учнів, спрямовані на виконання навчальних завдань і розв'язання життєвих проблем.

Первинне розуміння учнями того, що означає «вміти вчитися», починається з 1 класу. Очевидно, що темп і рівень обговорення буде залежати від віку учнів і від наявного у них досвіду перебування в навчальній діяльності.

Що ж таке *діяльнісний метод* навчання? Метод навчання, при якому дитина не отримує знання у готовому вигляді, а здобуває їх сама у процесі власної навчально-пізнавальної діяльності називається діяльнісним методом. Цей метод навчання є одним із провідних у сучасній початковій школі. Його застосування забезпечує можливості щодо вироблення в учнів необхідних пізнавальних вмінь, компетенцій саморозвитку та самовиховання. Діяльнісний підхід дозволяє дітям глибоко поринути у таємниці навчального предмету, оволодіти методами його пізнання та різними способами розв'язування завдань

щодо організації роботи у класі із запровадження діяльнісного методу навчання на уроках математики, розкрито особливості планування та проведення уроку за діяльнісним методом [4].

Урок відкриття нового знання має таку структуру (за технологією діяльнісного підходу):

1. Організаційний момент: самовизначення до діяльності. Даний етап процесу навчання передбачає включення у діяльність (хочу працювати); і змістовний момент (можу працювати). В учнів повинно виникнути позитивно емоційне напруження. Вчитель на початку уроку робить гарні побажання учням, пропонує побажати успіхів один одному, дає дітям подумати, що їм потрібно для успішної роботи на уроці, запропонує пояснити девіз уроку («З малого досягнення починається великий успіх»).

2. Актуалізація знань. На цьому етапі повторюється матеріал, який необхідний для відкриття нового матеріалу, для виявлення утруднення в індивідуальній діяльності кожного учня, ставиться проблемна ситуація. Одне із головних завдань вчителя – поставити проблему перед учнями, що забезпечить можливість правильно побудувати проект виходу із утруднення. Діти одну хвилину намагаються самостійно знайти правильне рішення, свої відповіді записують на дошці.

3. Постановка проблеми (ситуація інтелектуального розриву). На даному етапі уроку вчитель запитує в учнів, де виникло утруднення; визначає, чому виникло утруднення; учні формулюють тему та ставлять перед собою мету уроку.

4. Побудова проекту виходу із утруднення. На цьому етапі уроку відбувається вибір методів та способу управління діяльністю. Учні у комунікативній формі обдумують і обговорюють різні варіанти відповідей, вибирають оптимальний варіант, фіксують його вербально та знаково. Побудований спосіб дій використовують для розв'язання задачі, яка визвала утруднення. Учні виводять новий алгоритм. Вчитель при обговоренні може використовувати діалог, який підводить до діяльності, групову або парну роботу.

5. Первинне закріплення (розв'язування типових завдань з коментуванням). Більшість типових завдань на новий спосіб дій виконується з коментуванням учнів, бо промовляння забезпечує можливість розуміння дитиною навчального матеріалу та його запам'ятовування.

6. Самостійна робота з самоперевіркою (самоконтроль і самооцінка). Під час даного етапу використовується індивідуальна форма роботи: учні самостійно виконують завдання нового типу і здійснюють їх самоперевірку, покроково порівнюють з еталоном. Необхідно формувати в учнів аналітичні вміння: знайти помилку, з'ясувати її причину та подумати спосіб її виправлення; оцінити власну діяльність на цьому етапі уроку, співвіднести досягнуті результати з поставленою метою уроку. Емоційна направленість етапу заключається в організації, по можливості, для кожного учня ситуації успіху, яка мотивує його до включення в подальшу пізнавальну діяльність.

7. Повторення (включення знань у систему сформованих). Організуючи цей етап, вчитель підбирає завдання, які включають тренування раніше вивченого матеріалу.

8. Рефлексія уроку. На цьому етапі фіксується у мовленні нове правило (алгоритм); організується самооцінка учнями своєї навчальної діяльності. Наприклад, «Яку мету ставили? Чи досягли поставленої мети? Яким способом? Де можна застосувати ваші знання? Що на уроці у вас вийшло добре? Над чим потрібно ще попрацювати? Оцініть свою діяльність».

Треба пам'ятати: володіння дитиною способом діяльності – ситуація її успіху.

Принципи технології діяльнісного підходу до навчання:

- принцип діяльності (відкриття нового знання самою дитиною);
- принцип безперервності (узгодженість усіх компонентів системи навчання: мети, завдань, змісту, методів, форм);
- принцип цілісного уявлення про світ (якщо знання не потрібні, то для чого вони?);
- принцип мінімаксу (забезпечує різномірне навчання);
- принцип психологічної комфортності (віра у сили та можливості дитини);
- принцип варіативності (формування вміння добирати різні варіанти розв'язання завдань);
- принцип творчості (максимальна орієнтація на творчу основу у діяльності).

Аналіз показує, що дидактичні принципи діяльнісного методу навчання є до певної міри необхідними і достатніми для організації процесу навчання діяльнісної спрямованості.

Література та джерела

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 15.02.2021).
2. Модуль 3. Інтегроване навчання. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. MON-EDERA-OSVITORIA. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-SVITORIA+ST101+st101/courseware/> (дата звернення: 15.02.2021).
3. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.02.2021).

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Катерина Стрельцова

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Людмила Шуст,

викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. філол. н.

Розкрито роль уроків української мови для вирішення проблеми екологічного виховання молодших школярів. Виокремлено методи формування екологічної культури школярів, які можна застосовувати під час вивчення мови.

На сьогоднішній день найбільш пріоритетною проблемою є виховання людини, яка гармонійно взаємодіє з природним середовищем. Маємо на увазі створення системи виховання, спрямованою на організацію мислення сучасної особистості та формування в неї правильного емоційно-цілісного ставлення до світу, екологічного світогляду.

Формування екологічної культури особистості та суспільства, взаємовідносини між природою і людиною є нагальними завданнями школи, про що свідчать державні та урядові документи з питань освіти. У Програмі дій «Порядок денний на XXI століття» наголошується, що «Освіта має вирішальне значення у сприянні, сталому розвитку і розширенні можливостей країн у вирішенні питань навколишнього середовища і розвитку. Вона повинна стосуватися проблем динаміки фізичного (біологічного), соціально-економічного, духовного середовища і розвитку людини, бути невід'ємним елементом усіх дисциплін, використовувати всі формальні й неформальні методи та ефективні засоби комунікації» [4, с. 327].

Теоретичними основами формування екологічної культури займаються А. Волкова, В. Крисаченко, Н. Путовіт, С. Якименко та інші дослідники, які вважають, що проблема виховання дитини засобами природи пов'язується із з'ясуванням особливостей формування екологічних знань, побудови еколого-виховної роботи, а також із розкриттям ціннісних, нормативних та діяльнісних аспектів.

Початкова школа є однією з перших ланок становлення людини-громадянина у формування екологічної культури дитини, яка вимагає удосконалення процесу шкільної екологічної освіти і виховання, спрямованої на формування в дитини знань основ природокористування, необхідних переконань і практичних навичок, певної орієнтації й активної життєвої позиції в галузі охорони і збереження природних багатств.

Керування діяльністю молодших школярів, при формуванні у них екологічної вихованості, під час проведення уроків української мови вчителі здійснюють за допомогою таких педагогічних засобів: за допомогою різноманітних навчальних завдань, вправ, інструкцій, естетичних бесід та ін., зміст яких має природничий характер.

Перед учителями початкових класів стоїть завдання розкрити й удосконалити знання учнів, навчити учнів вільно користуватися всіма багатствами її виражальних засобів, формувати в них такі якості, як доброта, чесність, повага до людей, бережне ставлення до природи. За словами В. Сухомлинського, «найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова. Роль цього засобу в початковій школі, де кожна зустріч з новим явищем навколишнього світу пробуджує в серцях дітей почуття захоплення, неможливо переоцінити» [1, с. 32].

Застосування методів формування екологічної культури школярів має ґрунтуватися на основних психологічних теоріях виховання й самовиховання творчої особистості, на врахуванні вікових особливостей учнів початкових класів.

Особливого значення на уроках української мови слід надавати засобам народної педагогіки. Через такі форми народного епосу, як казка, легенда, повір'я, дума прищеплюється любов до природи, усвідомлюється необхідність її охорони, популяризується знань про навколишнє середовище. На уроках учням пропонується самим обирати тему і написати якусь казку чи легенду про рослину чи тварину.

Завдання творчого характеру вчителі включають на уроках зв'язного мовлення, на яких учні вчать складати перші невеличкі твори, казочки, легенди, пишуть перекази, описи. На таких уроках вчитель пропонує учням теми, які їм є близькими і цікавими. Такі завдання дуже подобаються дітям.

Щоб активізувати діяльність учнів на уроках мови до структури уроку включають невеликі конкурси, вікторини на краще знання загадок, прислів'їв, приказок про рослини, тварини, взагалі про охорону природи. Завдяки таким формам в дитини формується правильна екологічна поведінка.

Щоб прищепити любов до природи й бажання оберігати її, учителі на уроках української мови дають багато цікавої і пізнавальної інформації на природничу тематику. До групи монологічних методів педагогічної діяльності належить розповідь на екологічну тему як сюжетний виклад подій і фактів.

Опосередковано впливати на формування екологічної культури молодших школярів можна під час виконання будь-яких навчальних комплексних вправ і завдань з мови, які передбачають не тільки роботу з мовним матеріалом, але й екологічні бесіди. Екологічна бесіда – це спосіб взаємодії вчителя й учнів, що базується на постановці та розв'язанні проблемних питань із метою набуття нових екологічних знань, умінь і формування екологічних переконань. Правильно розроблена бесіда передбачає розвиток в учнів умінь сформулювати й обґрунтувати свою точку зору [3, с. 42].

Одним із найважливіших методів формування екологічної культури молодших школярів є гра. На уроках української мови з метою екологічного виховання проводять дидактичні ігри, які найповніше відповідають потребам розвитку творчих здібностей учнів. Головна особливість цих ігор полягає в тому, що пізнавальні завдання приховані. Дитина навчається саме граючись. Молодших школярів захоплюють ігри з картками, загадки про рослини і тварин.

Такі уроки є цікавими, формують уявлення про природу, емоційно збагачують навчально-виховний процес, запобігають втомлюваності дітей, посилюють інтерес до навчання. Можливості екологічного виховання невичерпні і його можна здійснювати на будь-якому уроці рідної мови, завдяки включенню народознавчого матеріалу, різних завдань природного змісту.

Ефективність роботи вчителя в екологічному напрямку певною мірою залежить від його педагогічної творчості, майстерності, професійності. Саме такі педагоги зможуть підняти рівень екологічної культури дитини [2, с. 3]. Формування екологічної культури школярів – це основна життєва потреба сьогодення. На уроках української мови вчителі роблять все для того, щоб природа стала для дітей відкритою книгою, якою б вони уміли користуватися. Тому дуже важливо донести школярам, що причиною екологічних негараздів у наш час є зневага до законів природи, людська байдужість.

Екологічне виховання на уроках мови необхідне для того, щоб у дитини сформувалися поняття про взаємозв'язок природи і суспільства, допомогти зрозуміти значення природи для суспільства і людини, дати зрозуміти, що природа – це першооснова існування людини, а людина – частина природи, виховати свідоме ставлення до неї, почуття відповідальності за навколишнє середовище як національну і загальнолюдську цінність, розвивати творчу активність щодо охорони та перетворення оточуючого середовища, виховувати любов до рідної природи [5, с. 18].

Отже, сформувати у молодшого школяра інтерес до засвоєння наукових знань про екологічні фактори в розвитку живої природи, стимулювати допитливість та інтерес до її пізнання, ознайомити дітей з перлинами народної мудрості, що призвичаює до дбайливого ставлення до природи значною мірою допомагають уроки української мови. На таких уроках особлива увага приділена творчим методам, застосування яких позитивно впливає на підвищення пізнавального інтересу дітей до екологічних питань, навчальної мотивації, пошукової активності й позитивного фону занять і сприяє ефективності формування екологічної культури молодших школярів.

Література та джерела

1. Екологічне виховання в початковій школі. упоряд. І. Васильченко, О. Кондратюк. Київ, 2005. 128 с.
2. Пасічник Т. Екологічне виховання на уроках мови. *Дивослово*. 2007. № 7. С. 2–4.
3. Пономаренко Л. В. Екологічне виховання молодших школярів у процесі навчання. Харків: Основа, 2009. 144 с.
4. Програма дій «Порядок денний на XXI століття». Київ. Інтерсфера, 2000. 359 с.
5. Філонюк Р. В. Екологічне виховання на уроках української мови. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2006. Трав. (№ 13). С. 17–20.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ПРОЕКТОРА В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Артур Сухацький

студент 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Мар'яна Радкевич,

викладачка циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Розкрито значення і можливості мультимедійних засобів в роботі вчителя початкових класів, а саме мультимедійні проектори та дошки. Здійснено аналіз особливостей їх використання на уроці.

У даний час комп'ютеризація охопила всі сторони життя людини: виробництво і культуру, побут і науку, мистецтво та освіту. В зв'язку з цим, володіння інформаційними технологіями та їх використання ставиться в сучасному світі в один ряд з такими якостями, як вміння читати і писати.

На сьогоднішній день, з плином таких обставин, державі і суспільству в цілому потрібні люди, здатні приймати нестандартні рішення і вміти творчо мислити. Вважається, що людина, яка вміло й ефективно володіє технологіями та інформацією, має інший, новий стиль мислення, принципово інакше підходить як до організації своєї діяльності, так і до оцінки проблеми.

Застосування комп'ютерних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку сучасного освітнього процесу. Інформаційна технологія навчання – це процес підготовки і передачі інформації засобом здійснення, якого є комп'ютерна техніка та програмні засоби [2].

Для всіх нас не секрет, що сучасні комп'ютерні технології надають величезні можливості для розвитку процесу освіти – дитяче сприйняття вимагає наочності. Зараз нам вже не доводиться креслити схеми і таблиці, малювати картинки, досить підготувати доступний для дітей матеріал на комп'ютері і транслювати його за допомогою мультимедійного проектора.

Мультимедіа можна використовувати як засіб або інструмент пізнання на різних уроках. Мультимедіа сприяє розвитку мотивації, комунікативних здібностей, одержанню навичок, накопиченню фактичних знань, а також сприяє розвитку інформаційної грамотності.

До основних мультимедійних систем, які активно почали використовуватися в сучасних школах України слід віднести мультимедійні дошки, мультимедійні проектори та системи для вивчення іноземних мов на основі комплексів типу лінгафонних кабінетів [4].

Мультимедійні проектори (інша назва комп'ютерні проектори або відеопроєктори) відео або DVD програвача, телевізора, відеокамери на екран. Практично всі призначення для проектування зображення з комп'ютера, проектори мають вмонтовані засоби відтворення звуку. Поява мультимедійних проекторів внесла революційні зміни у відтворення статичних, а особливо динамічних зображень в умовах навчальних приміщень. Жоден з раніше створених типів технічних засобів не міг забезпечити таку якість, і що головне такий розмір динамічного зображення.

Для демонстрації з кіноапаратів потрібно було сильно затемнювати приміщення. При цьому зображення було порівняно невеликим, заважав шум кіноапарата. Іншим засобом відтворення рухомих зображень були телевізори великих розмірів, їх можна було під'єднувати до комп'ютерів. Але переглядати зображення можна було лише з відстані в кілька метрів. Тобто, організувати перегляд відео фільму згідно з санітарними нормами у звичайній класній кімнаті було неможливо. Основними властивостями мультимедійних проекторів є інтенсивність світлового потоку, кількість точок (пікселів) зображення і максимальний розмір зображення, що може відтворити проектор та контрастність.

Сучасні проектори для приміщень, розміри яких співставні з розмірами класних кімнат випромінюють світловий потік у 2500-3000лк, відтворюють 1280 на 768 точок зображення з розміром по діагоналі від 1.5 до 2.5 метра, контрастність 3000: 1 і більше [1].

Як правило мультимедійні проектори оснащуються пультами, для дистанційного управління їх роботою.

Використання мультимедійного проектора дозволяє зробити уроки більш цікавими, продуманими, мобільними. Використовується практично будь-який матеріал, немає необхідності готувати до уроку масу енциклопедій, репродукцій, аудіо-супроводу – все це вже задалегідь готове і містяться в презентації або фільмі.

Комп'ютерні програми в даний час здатні маніпулювати звуком і відео для досягнення спецефектів, синтезувати і відтворювати звук і відео, включаючи анімацію та інтеграцію всього цього в єдину мультимедіа-презентацію. Розумне використання в навчальному процесі таких наочних засобів навчання відіграє важливу роль у розвитку спостережливості, уваги, мовлення, мислення учнів. Сьогодні доступно

багато готових інтернет-ресурсів і дисків з різних предметів, їх можна використовувати не тільки як матеріал до уроку, але й у якості довідника по якій-небудь темі або уроку.

Для прикладу, можна використовувати в своїй роботі можливості програми Microsoft PowerPoint, що дозволяє непрофесіоналам в галузі інформатики швидко і просто створювати серію насичених інформацією слайдів, оформлених в єдиний слайд-фільм з мультимедійними ефектами. І якою б складною і нудною не була тема уроку, вона стане цікавіше, якщо навчальний матеріал на екрані представлений у фарбах, зі звуком та іншими ефектами [3, с. 23].

При використанні проектора можна з'єднати разом карти і схеми, діаграми та фотографії, фільми та аудіозаписи – все це при необхідності забезпечити підписами та коментарями, виділити шрифтом, кольором і світлом найбільш важливу інформацію. А комп'ютерна «миша» може використовуватися як указка, звертає увагу учнів на найбільш важливі місця на екрані. Презентація на тему уроку в процесі пояснення нового матеріалу дозволяє не робити записів на дошці, а значить залишається більше часу на закріплення пройденого матеріалу.

В молодших класах вчителям приходиться привертати увагу учнів за допомогою наочності, яскравих картинок, іноді навіть мультфільмів. Як не дивно, але в старших класах вчителі зустрічаються з тією ж проблемою, учнів ще важче здивувати та зацікавити. В такому випадку без комп'ютерного обладнання просто неможливо. Найпростішим, а також більш бюджетним варіантом є комплект – комп'ютер, проектор, проекційний екран. В такому випадку Ви маєте змогу демонструвати підготовлений матеріал на великому екрані, а також використовувати інформацію відразу з мережі Інтернет. Більш функціональним способом використання проектора в школі є комплект – проектор плюс інтерактивна дошка. Це вже має назву – інтерактивний комплекс. Для повноцінного використання проектора та інтерактивної потрібно використовувати для роботи інтерактивні уроки.

Отже, використання проекційного обладнання в школах та інших навчальних закладах не лише полегшує роботу вчителя, але і робить цікавішим сам процес навчання, сьогодні використання проекційного та інтерактивного обладнання є дуже важливою складовою навчального процесу. Також проектор в школі не покращує сприйняття матеріалу учнями.

Література та джерела

1. Буйницька О. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. 2019. С. 67–94.
2. Кітаєва М. В. Використання мультимедійних технологій. *Початкова освіта*. 2011. №38. С. 7.
3. Мультимедійні засоби навчання як вирішальний фактор ефективності навчального процесу URL: <https://cutt.ly/wkl0A5x> (дата звернення: 17.02.2021).
4. Ожогін В. Я. Технічні засоби в навчальному процесі. Інформаційні властивості і ергономічні особливості застосування. Київ: Вища школа, 1998. С. 255.
5. Пономаренко Л. К. Мультимедійна підтримка навчального процесу. *Початкова освіта*. 2012. №1–2. С. 16.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ CLIL НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Артур Сухацький

студент 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Валентина Триндюк,

старший викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.

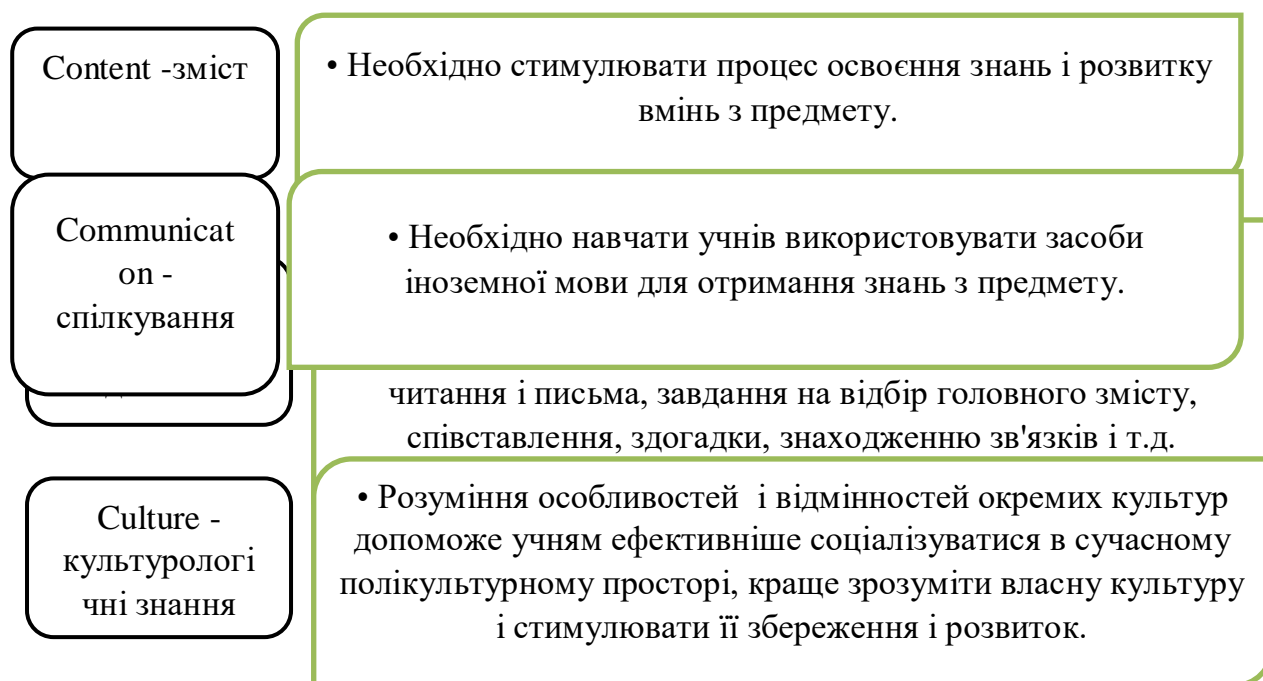
Розкрито головні можливості методики CLIL на заняттях іноземної мови у початковій школі. Виділено 4 основні аспекти методики CLIL, її переваги та вплив на розвиток вивчення іноземної мови учнями у початковій школі.

В умовах глобалізації та інтеграції все більшої актуальності набувають різноманітні методи та підходи у навчанні іноземної мови. Сьогодні важливим є не просто оволодіння іноземною мовою, а набуття інтегрованих комунікативних навичок, яке забезпечить професійно-ділове спілкування з представниками інших культур. Особливої уваги у контексті функціонального оволодіння іноземною мовою та принципу інтегрованості набуває методика CLIL, яка на сьогодні відома та використовується майже в усьому світі.

Термін CLIL (Content and Language Integrated Learning) був запропонований дослідником у галузі багатомовної освіти Девідом Маршем у 1994 році для позначення методики викладання і вивчення загальноосвітніх предметів (або окремих розділів) іноземною мовою. В українській мові абревіатура CLIL розшифровується як предметно-мовне інтегроване навчання [1].

CLIL – термін, що описує навчальні методики, коли предмети викладаються іноземними мовами. Предметно-мовне інтегроване навчання має дві мети, а саме – вивчення предмета за допомогою іноземної мови, та іноземної мови через вивчення фахової дисципліни. CLIL використовується в різних освітніх контекстах - від старшої групи дитячого садка до вищої освіти.

При визначенні основних принципів методичного підходу CLIL в різних європейських країнах виділено 4 основні аспекти, що охоплюють культурне і мовне оточення і спрямовані на вирішення предметних і освітніх завдань. Кожен з 4 аспектів реалізується по-різному в залежності від віку учнів, соціально-лінгвістичної середовища і ступеня занурення в CLIL. Розглянемо основні аспекти на рисунку 1 [2].

Ідея використання принципу предметно-мовного інтегрованого навчання виникла в результаті зростаючих вимог до рівня володіння іноземною мовою при обмеженому часі, відведеному на його вивчення. З цією проблемою стикаються вчителі практично у всіх країнах.

Цей підхід дозволяє здійснювати навчання з двох предметів одночасно, хоча основна увага може приділятися мовному або немовному предмету.

Вивчення мови стає більш цілеспрямованим, оскільки мова використовується для вирішення конкретних комунікативних завдань. Крім того, учні мають можливість краще пізнати і зрозуміти культуру мови, що вивчається, та сприяє формуванню соціокультурної компетенції учнів. Учень пропускає через себе досить великий обсяг мовного матеріалу, що представляє собою повноцінне занурення в природне мовне середовище. Необхідно також відзначити те, що робота з різними темами дозволяє вивчити специфічні терміни, певні мовні конструкції, що сприяє поповненню словникового запасу учня предметною термінологією і готує його до подальшого навчання і застосування отриманих знань і умінь. Вивчення іноземної мови і немовного предмета одночасно є додатковим засобом для досягнення освітніх цілей і має позитивні сторони як для вивчення іноземної мови, так і немовного предмету.

CLIL спирається на внутрішню мотивацію, тобто, учні задіяні у цікаві і значущі види діяльності, використовуючи при цьому мову. Вивчення мови супроводжує все, що відбувається в класі і задовольняє всі негайні потреби. Іншими словами, CLIL надає масу можливостей для мимовільного вивчення мови; вивчення, яке відбувається тоді, коли увага учнів зосереджена на чомусь іншому, а не на тому, що вивчають. Таке мимовільне вивчення мови виявилось дуже ефективним, глибоким і тривалим. Воно ефективно доповнює навмисне вивчення мови, яке, як правило, відбувається на більш традиційному уроці іноземної мови. CLIL, насправді, не призначене для того, щоб витиснути традиційне вивчення мови, а використання його елементів є реальним і раціональним в умовах сучасної української освіти [3].

Раціональним зерном при використанні елементів CLIL на думку Кожевнікова О. В. слугують такі переваги для учнів:

– використання цікавих автентичних матеріалів призводить до ще більшого занурення і допомагає учням підвищити свою мотивацію;

– інтерактивна і кооперативна природа роботи CLIL допомагає підвищити впевненість, підняти самооцінку, сформувані у учня незалежність і прищепити навички організації навчання;

- завдяки збільшенню кількості часу спілкування іноземною мовою CLIL допомагає учням вдосконалювати свої мовні навички і, таким чином, призводить до підвищення якості володіння мовою;
- шляхом інтеграції змісту та мови і залученню учнів до тих видів діяльності, що вимагають академічних і когнітивних навичок CLIL розвиває творчі розумові процеси.

При правильному врахуванні всіх факторів курс, заснований на методиці CLIL, дозволить вирішити наступні навчальні цілі та завдання: підвищити мотивацію учнів до вивчення іноземної мови; навчити учнів усвідомлено і вільно використовувати іноземну мову для вирішення повсякденних завдань спілкування; розвивати в учнів знання і розуміння інших культур; підготувати учнів до можливості продовження освіти та роботи в глобальному контексті і, головне – розвивати лінгвістичні та комунікативні компетенції за допомогою використання іноземної мови в природному і сучасному вигляді [4].

Таким чином, використання методики CLIL на заняттях іноземної мови у початковій школі відповідає функціональному підходу до викладання іноземної мови і дозволяє досягнути ще більшої ефективності у її оволодінні за рахунок створення штучного іншомовного середовища, значеннєвого контексту та сприяє підвищенню мотивації тих, хто навчається.

Література та джерела

1. Руднік Ю. В. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL): світовий досвід. *Педагогіка та психологія: проблеми науки та практики*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 2013. С. 63–67.
2. Коченкова О. М. Можливості профілізації викладання іноземних мов за допомогою застосування елементів методики CLIL (інтегрування викладання іноземної мови та інших навчальних дисциплін). URL: http://kochenkova.ru/publ/vozmozhnosti_profilizacii_prepodavaniya_inostrannykh_jazykov_s_pomoshhju_primenenija_ehlementov_metodiki_clil_integrirovanie_prepodavaniya_inostrann/1-1-0-1 (дата звернення: 11.02.2021).
3. Павезі М., Бертокі Д. Викладання іноземною мовою. Посібник для вчителів та шкіл іноземних мов у навчанні змісту. Марія Павезі, Даніела Бертокі, Марі Хофманнова, Моніка Казянка, головний редактор: Гізелла Ланге.
4. Кожевнікова О.В. Інтегроване навчання спеціалізованим предметам на іноземній мові як фактор включення студентів в міжнародну академічну мобільність. *Вісник ТвГУ*. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 4. 2011. С. 102–111.

ПЕРЕВАГИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСВІТИ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Іванна Табак

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Оксана Мельничук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано переваги інклюзивної форми навчання для дітей з особливими освітніми потребами та дітей з вадами слуху зокрема.

Новий підхід до спеціальної освіти зумовлює забезпечення належних умов для навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір українського закладу освіти.

Інклюзивна освіта – один з процесів трансформації загальної освіти, заснований на розумінні, що «особливі люди» в сучасному суспільстві можуть (і повинні) бути залучені в соціум. Головне в інклюзивній освіті дитини з особливими освітніми потребами – отримання освітнього і соціального досвіду разом зі однолітками [2].

Аналіз наукової літератури та власні спостереження дозволили нам виділити переваги інклюзивної освіти для суспільства та освіти дітей з ООП:

1. Інклюзивна освіта допомагає долати дискримінацію і неприйняття відмінностей, привчає дітей і дорослих цінувати, приймати і розуміти різноманіття і різницю між людьми замість того, щоб намагатися їх змінити.
2. Інклюзивна освіта заохочує досягнення, доводячи, що всі діти можуть бути успішними, якщо їм надається необхідна допомога.
3. Інклюзивна освіта надає можливість соціалізації в атмосфері співчуття, рівності, соціальної справедливості, співпраці, єдності та позитивного ставлення. Діти і дорослі отримують користь від доброзичливої і сприятливої обстановки, в якій цінуються міжособистісні відносини.

4. Інклюзивна освіта розширює професійні знання педагогів. Так як вимагає нових і більш гнучких способів викладання, розробки навчальних програм, які були б максимально ефективними для всіх дітей [3].

Говорячи про інклюзивну освіту, необхідно відзначити, що це не тільки створення технічних умов для навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а й облік психофізичних можливостей дитини. Необхідна і цілеспрямована діяльність з вихованцями із типовим розвитком щодо взаємодії з дітьми, які мають проблеми здоров'я. Соціальні педагоги повинні розробити систему заходів, яка формує толерантне ставлення до «особливих» дітей, розвиваючи кращі людські якості (відповідальність, співчуття, потреба допомагати і поважати гідність іншого). Це можливо через бесіди, диспути, обговорення спільно переглянутих відеосюжетів, фільмів, передач на задану тему, тренінги, рольові ігри та спільну проектну діяльність та інші заходи.

В освітніх установах має бути організовано якісний психолого-педагогічний супровід, а також створено особливий морально-психологічний клімат в педагогічному та учнівському колективах.

Практичний розвиток інклюзивної освіти неможливо забезпечити без постійного впровадження в інклюзивну практику методичних розробок, програмного забезпечення, методичних посібників з організації та утримання діяльності, і самих освітніх установ, включених в інклюзивний процес, і служб психолого-педагогічного супроводу цих освітніх установ, і системи їх управління.

Отже, інклюзивна освіта – прогресивний спосіб навчання, який має великі перспективи в сучасному суспільстві, і це дає надію, що кожна дитина з обмеженими можливостями здоров'я зможе реалізувати право на отримання якісної освіти, адаптованої до її можливостей і потреб, знайти своє місце в житті і реалізувати свій життєвий шанс і потенціал. Діти з особливостями розвитку складають категорію дітей з особливими освітніми потребами, для навчання і виховання яких необхідне створення спеціальних умов (безбар'єрного середовища, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, кадрового забезпечення та ін.). Тому, сьогодні кожна освітня установа повинна прагнути створити такі умови, зробивши доступним навчання для кожної дитини, що сприятиме успішній соціалізації особистості з ООП та дітей з вадами слуху зокрема.

Література та джерела

1. Байда Л. Інвалідність та суспільство. Серія навчальних матеріалів українсько-канадського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Канад. центр вивчення неповносправності. 2012. 188 с.
2. Корнієнко С. Інклюзивна освіта як пріоритетний напрям державної політики України у сфері освіти дітей з інвалідністю. *Вісник Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2012. № 2. С. 226–231.
3. Крикун А. Психолого-педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу в сучасній інклюзивній освіті. *Рідна школа*. 2013. № 11. С. 77–80.

ВИХОВНИЙ АСПЕКТ ПИСАНКАРСТВА В ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ

Юлія Тарасюк

**студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури**

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Валентина Левицька,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Розглянуто зміст декоративно-прикладного мистецтва на прикладі писанкарства. Зазначено, що декоративно-прикладне мистецтво збагачується новими аспектами філософсько-естетичного звучання, його змістовна краса потрібна людині, в наш час зростає його художньо-культурна цінність.

Народне декоративно-прикладне мистецтво розглядається як важлива художньо-декоративна цінність, що виконує численні функції: пізнавальну, естетичну, комунікаційну і т. ін. Важливо усвідомлення народної естетики, яка має свої традиції й особливості. Твори декоративно-прикладного мистецтва відображають народні художні смаки, ідеали, поняття краси, моральної чистоти. Під час вивчення та дослідження народного декоративного мистецтва можна з'ясувати мислення авторів, їхнє світосприйняття, фантазування, культурний рівень [2].

Народне декоративне мистецтво — це багатий, справедливий, гармонійний світ, що доніс до нас національні риси орнаментальної, графічної, живописної, пластичної композиційної культури. У них відбиті віковічні надбання, художній геній української нації [5].

При аналізі кожного виду народного мистецтва, окремих ремесел, промислів ми намагаємося показати, що ніколи не переривалась традиційна художня пам'ять. В усьому відчутна глибина, вірність традиціям. Художній код органічно передавався людині у спадок, постійно збагачуючись новими елементами, тонкими нюансами композиційно-колеристичного вирішення в рамках вироблених канонів в окремих осередках України.

Вміння розглядати та сприймати твори народного декоративного мистецтва мають широкий розвиваючий потенціал для дітей та молоді. Розвиток мозкової діяльності загострюється, коли очі бачать лінійну структуру та кольорове рішення орнаментів твору, узгодження візерунків за формою предмету, розрахунок рапортів та ритміку ліній та кольорів. Схеми прикрашання виробів декоративного мистецтва добре запам'ятовуються завдяки унікальним властивостям народних образів (емоційно забарвлення, споріднені візуальні мотиви, семантика образів) [3].

У процесі вивчення складних процесів сучасного декоративно-прикладного мистецтва виокремлюють такі його напрями, як народне традиційне, професійне мистецтво і самодіяльну творчість. На кожній виставці образно виокремлюють за художнім рівнем твори, авторами яких є народні майстри, професіонали-художники або ж самодіяльні умільці. Між цими напрямками існують тісні взаємозв'язки і відбуваються цікаві процеси взаємозбагачення.

Декоративно-прикладне мистецтво належить до сфери матеріальної і духовної культури народу. Життя підтверджує, що декоративно-прикладне мистецтво збагачується новими аспектами філософсько-естетичного звучання, його змістовна краса потрібна людині, в наш час зростає його художньо-культурна цінність [4].

Писанкарство – один із найдавніших видів народного декоративно-прикладного мистецтва, в якому яскраво відобразились усі сторони життя народу – історія, ужитковість, звичаї, вірування, естетичні уявлення, поетичне бачення, мрії про довершеність життя. Так, В. Титаренко відзначає, що «писанка – це символ України, душа українського народу, праматір народного декоративно-прикладного мистецтва. Це шедеври мініатюрного живопису, в яких український народ виявив свій мистецький геній, свою здатність до творчого мислення, художнього узагальнення навколишнього світу» [6].

Історію виникнення, становлення та розвитку писанкарства висвітлювали у своїх працях вітчизняні науковці, педагоги й дослідники: Є. Антонович, О. Білоус, О. Воропай, Л. Вудвуд, Р. Захарчук-Чугай, В. Кравченко, П. Литвинова, В. Манько, О. Пчілка, М. Станкевич, З. Сташук, В. Степанко, М. Сумцов, В. Титаренко та ін.

На сторінках педагогічної періодичної преси цю тему розглядали дослідники, педагоги: С. Борисова, Г. Вережак, О. Ветухов, І. Зяткіна, І. Ніколаєвський, Я. Ломницький, Н. Лосина, І. Савчук, С. Стадник, В. Ткаченко та ін.

Важливим центром зародження писанкарства є Україна. Невичерпність та краса українських писанок завжди заворожувала й надихала до творчості прихильників декоративно-прикладного мистецтва. З давнини у язичницькій культурі писанку розмальовували (розписували) знаками, зв'язаними з магічними обрядами, присвяченими святу Весни. Зміст написаних орнаментів та їх таємничі знаки, символи виміли «читати» [1].

Великоднім писанкам Волині було присвячено роботу І. Шулікова «Пасхальні яйця на Волині», (1915 р.), яка знаходиться в рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Свого часу вона не була опублікована і була невідома широкому загалові дослідників писанкарського мистецтва. Хоча ця робота є багатим і цікавим джерелом інформації. На жаль, жодних малюнків до цієї розвідки не долучено, але все ж ми повинні бути вдячні І. Шулікову за його працю. Вона складається із 16-ти розділів, у яких розглядаються такі питання: походження великодніх писанок; великодні яйця на Волині; види великодніх яєць; писанковий орнамент; техніки виготовлення народних писанок і мальованок на Волині [7].

За способом виконання великодніх писанок на Волині І. Шуліков виділяє чотири групи: народні, художні або малярські, монастирські та фабричні. До речі, це перший дослідник, який згадує фабричні писанки, хоча не розглядає їх. Не брались до уваги вони і пізніше, хоча і є у суті своїй теж народними. До народних писанок І. Шуліков відносить: крашанки, капанки, скробанки, писанки і фарбованки або мальованки. Необхідно пояснити, що на той час писанками називалися яйця, розписані фарбами двох кольорів. Фарбованка або ж мальованка мала до 6-8 кольорів. На сьогодні дослідники називають мальованками писанки, розписані акварельними або масляними фарбами, переважно з рослинним орнаментом [7].

З мистецького погляду писанка вражає витонченістю розпису на такій маленькій площині, а також довершеністю композиційних та орнаментальних елементів. На цьому маленькому диві органічно поєднуються різноманітні кольори: чорний, багряно-червоний, золотисто-коричневий, темно-зелений, синій, білий, жовтогарячий та багато інших. Усі вони наділені певним символічним значенням. Кожний регіон України має свої традиції, пов'язані з виготовленням писанок, але скрізь це святкове, огорнене особливою святістю дійство.

Отже, в сучасному декоративно-прикладному мистецтві писанки та декоративні яйця мають рівень твору мистецтва, виконують естетичну функцію. Використовуються у дизайні. З них створюють декоративні композиції (на святковому столі, в інтер'єрі, в екстер'єрі тощо).

Література та джерела

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ. 1993. 272 с.
2. Вудвуд Л. Ф. Відкривай духовні острови: *Українське народознавство*. Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів. 1998. 144 с.
3. Коновал Т. Писанкова абетка. Навчально-методичні нотатки. Київ: Світ Успіху. 2007. 208 с.
4. Ломницький Я. Формотворення та оздоблення дерев'яної писанки. Трудова підготовка в закладах освіти. Київ: Знання. 2011. 204 с.
5. Савчук І. Писанка – невичерпне джерело творчого натхнення. *Трудова підготовка в закладах освіти*. Київ: Знання. 2006. 104 с.
6. Титаренко В. П. Народні промисли України: навчальний посібник. Полтава: Полтавський літератор. 2011. 524 с.
7. Ткаченко В. А. Писанкарство в Україні 1910–1980-ті рр. Народна творчість та етнографія. Полтава: Полтавський літератор. 2011. 23 с.

ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНОК НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МОЛОДШІЙ ШКОЛІ

Мирослава Тиліпська

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж

ім. А. Ю. Кримського» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Марія Троцюк,

керівник секції студентського наукового товариства

Досліджено значення, види, функції фізкультхвилинок як однієї із здоров'язбережувальних технологій у молодшій школі. У статті підкреслюється важливість фізкультхвилинок для збереження фізичного та психологічного здоров'я дітей.

Сучасний урок англійської мови характеризується великою інтенсивністю та вимагає від учнів концентрації уваги, напруження сил. Швидка втомлюваність на уроках іноземних мов викликана специфікою предмета: необхідністю проведення великої кількості тренувальних вправ. Для того, щоб досягти високої ефективності уроку слід враховувати фізіологічні та психологічні особливості дітей, плануючи такі види роботи, які б знімали втомлюваність.

Тема здоров'я дітей та шляхи його укріплення цікавить багатьох учителів-практиків, методистів, психологів, лікарів. Аналіз здоров'язбережувальних технологій, їх ефективності з урахуванням психофізичних особливостей молодших школярів провели С. Дудко [2], Н. Поліщук [5], Л. Коваль [6].

Загальновідомо, що вирішення проблеми збереження власного здоров'я закладено в самій людині. Тому шкільні уроки, в тому числі й уроки англійської мови, повинні дати учням знання і розуміння проблем формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я, навчити дотримуватись правил здорового способу життя [1, с.30].

Статистичні дослідження в Україні та світі показують погіршення стану здоров'я школярів. Тому систематична та ефективна фізкультурно-оздоровча робота в школах є головною умовою подолання негативних тенденцій останніх десятиліть. Серед здоров'язбережувальних технологій варто згадати фізкультхвилинки.

Фізкультхвилинка – це короткочасна перерва на уроці або під час виконання домашніх завдань з метою зміни виду діяльності та відновлення сил учнів. Серед її видів відзначають такі:

- оздоровчі (фізкультхвилинки включають вправи для різних груп м'язів);
- когнітивні (дидактичні та розвиваючі ігри);
- креативні (передбачають незвичні дії зі спортивним інвентарем);

– мовленнєво-рухові (віршований або віршовано-музичний супровід вправ);

– антистресові [4].

Проведення фізкультхвилинок повинно вирішувати наступні завдання: зменшення втоми та зниження негативного впливу одноманітної робочої пози; активізація уваги учнів та підвищення можливостей до сприйняття навчального матеріалу; звільнення учня на деякий час від напруження мозку.

Це можуть бути різноманітні рухи, гра, співи, щось нове та незвичне. Після фізкультхвилинки учні стають більш активними, їхня увага активізується, з'являється зацікавленість у подальшому засвоєнні знань.

Доцільно виділити наступні вимоги до організації та проведення фізкультхвилинок: фізкультхвилини проводяться на початковому етапі втоми (8-14 хвилина уроку), в залежності від віку учнів, складності матеріалу; для молодших школярів доцільно робити фізкультпаузу між 15-20 хвилинами уроку; вправи повинні бути цікавими та простими у виконанні; тривалість проведення – 2-3 хвилини; під час проведення фізкультхвилинок учні можуть сидіти за партами або стояти біля них, або біля дошки, поодиночки чи групами.

Рекомендації для вчителя:

1. Вчитель повинен володіти культурою рухів та образно демонструвати вправи, вміти поєднувати рухи з музичним супроводом, знати основні терміни фізичних вправ.

2. Танцювальні та музичні фізкультхвилинки в молодшому шкільному віці роблять урок насиченим і цікавішим, підвищують емоційний стан учнів. Це не тільки знайомить дітей з народною творчістю країни, мова якої вивчається, а також сприяє розвитку координації, невимушеності та емоційності рухів.

Come , my friend and dance with me

(Діти виконують танцювальні рухи)

It is easy , you can see

One step back , one step out (один крок назад , один крок вперед)

Then you turn yourself about(повертаються навколо себе)

It is fun to dance with you(Будь-які танцювальні рухи)

And it isn't hard to do .

One step back . One step out(один крок назад , один крок вперед)

Then you turn yourself about(повертаються навколо себе)

3. Рухова активність учнів на уроці англійської мови сприяє кращому оволодінню мовним матеріалами, зняттю втоми і підвищенню мотивації до навчання.

4. Слід пам'ятати, що вчитель, який бажає щось міцно закріпити у дитячій пам'яті, повинен потурбуватися про те, щоб як можна більше органів відчуття – око, вухо, голос, м'язові рухи – прийняли участь у запам'ятовуванні. Різноманітні методичні засоби значно підвищують працездатність дітей, бо залучають до роботи інші аналізатори, нові, не втомлені ділянки кори головного мозку.

5. Пальчикова гімнастика – дуже гарний засіб відпочинку після письмових вправ, особливо у молодшому шкільному віці. Гра з пальцями – це інсценівка будь-яких римованих історій чи казок за допомогою пальців та долонь. Ця гра нібито відображає реалії навколишнього світу – речі, тварин, людей, їхню діяльність, явища природи. Під час пальчикової гри діти повторюють рухи за вчителем і тим самим активізують моторику рук. Відпрацьовується спритність, вміння керувати своїми рухами, концентрувати увагу на певній діяльності.

Ось декілька вправ на англійській мові саме для такого активного відпочинку.

I have fingers (hold up both hands, fingers spread)

And they all belong to me, (point to self)

I can make them do things -

Would you like to see?

I can shut them up tight (make fists)

I can open them wide (open hands)

I can put them together (place palms together)

I can make them all hide (put hands behind your back)

I can make them jump high (hands over head)

I can make them jump low (touch the floor)

I can fold them up quietly (fold hands in lap)

And hold them just so.

(5 fingers are gentlemen, 5 fingers are ladies. They meet and begin to dance.)

Five little gentlemen

Going for a walk.

Five little gentlemen

Stop for a talk.
Along came five ladies,
They stood all together,
And they began to dance.

Вважаємо за доцільне виділити ще *декілька правил для проведення фізкультхвилинок*:

1. Комплекси підбирати в залежності від виду уроку, його змісту.
2. Вправи повинні бути різноманітними, так як одноманітність знижує інтерес до них.
3. Фізкультхвилинки повинні проводитися на початковому етапі стомлення, виконання вправ при сильному стомленні не дає бажаного результату.

4. Використання здоров'язберігаючих технологій в сукупності з охоронними педагогічними режимами навчання, відіграє велику роль в житті кожного школяра, дозволяє легше і успішніше оволодіти необхідними знаннями на уроці, подолати труднощі, дозволяє досягти мети, вирішити завдання навчання.

Отже, фізкультхвилинки – важлива частина уроку та фізкультурно-оздоровчої роботи в школі. Вчитель початкових класів має серйозно ставитись до проведення фізкультурних пауз, проводити їх систематично, побачивши перші ознаки втоми учнів, ураховувати вікові та психологічні особливості дітей свого класу.

Література та джерела

1. Бондарчук Н. А. Фізкультхвилинки для учнів початкових класів: навчально-методичний посібник. Немиринецька ОШ I-III ступенів, 2009. 54 с.
2. Дудко С. Г. Дидактичні засади формування здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 – теорія навчання. Тернопіль, 2015. 22 с.
3. Матузок Л. І. «Learn and Move!»: Методичний посібник для вчителів англійської мови загальноосвітніх навчальних закладі., 2013. 24с.
4. Педос Н. Фізкультхвилинки на уроках іноземної мови. *Іноземні мови в школах України*. 2014. №3. С. 60–63.
5. Поліщук Н. А. Здоров'язбережувальні аспекти сучасного уроку. *Педагогічний пошук*. 2013. № 4. С. 17–21.
6. Якимчук Г. Фізкультхвилинки на уроках: методичні рекомендації щодо проведення фізкультхвилинок у Кіровоградському обласному навчально-виховному комплексі гуманітарного профілю. Кіровоград: ТЦ Кіровоградського обласного НВК, 2011. 14 с.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Катерина Гинчук

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Тетяна Яцик,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано визначення поняття «дидактичні ігри», визначено роль ігор, зокрема дидактичних, у житті молодших школярів, виокремлено основні вимоги

У системі навчання і виховання дітей молодшого шкільного віку активно використовують дидактичні (навчальні ігри). Вони розвивають спостережливість, пам'ять, мислення, уяву, мовлення. За допомогою ігор дитина пізнає не лише себе, а ще й навколишній світ.

Саме дидактична гра належить до нетрадиційних методів навчання та виховання. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, виховна та розвиваюча функція діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод розвиває учнів, організовує розширює їхні пізнавальні можливості.

Витоки дидактичних ігор ми можемо знайти в народній педагогіці. Ігри та іграшки, які створив народ, завжди допомагали дітям пізнавати світ граючись. Тому ігри пізніше дуже тісно пов'язались з навчанням, постійно удосконалюючись.

Оцінюючи дидактичну гру та її роль в системі навчання, А. Усова писала: «Дидактичні ігри, ігрові завдання та прийоми дозволяють підвищити сприйнятливості дітей, різноманітні навчальну діяльність дитини, приносять цікавість». Видатні педагоги надавали величезного значення включенню гри в навчальну діяльність. К. Ушинський радив вводити елементи цікавості для того, щоб процес пізнання був більш продуктивний. В. Сухомлинський писав, що без гри не має і не може бути повноцінного розумового розвитку, порівнював гру з величезним світлим вікном, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишнє, з іскрою, яка запалює вогник допитливості. Отже,

стараймося, щоб гра небула епізодом, а проходила б крізь усе життя людини. Бограце є творчість, граце є праця. Якщо творчі ігри забезпечують максимальні можливості для вияву уяви, нестандартного мислення, ініціативи дітей, то педагогічна мета дидактичних ігор полягає в сенсорному вихованні, мовленнєвому розвитку, ознайомленні дітей з навколишнім світом, формуванні у них елементарних уявлень тощо.

Дидактичні ігри – це різновид ігор з правилами, спеціально створених педагогікою з метою навчання і виховання дітей. Вони спрямовані на вирішення конкретних завдань, але в той же час в них проявляється виховний та розвиваючий вплив ігрової діяльності.

Гра виконує ряд важливих функцій: забезпечує розвиток сприймання; сприяє розв'язанню дидактичного завдання; забезпечує чуттєвий досвід учня; ігри з дидактичними іграшками, природним матеріалом, картинками сприяють естетичному розвитку.

Основними вимогами до організації і проведення таких ігор на уроках є:

1) наявність навчального завдання (формування, систематизація, розвиток, закріплення певних знань, умінь та навичок);

2) виділення чітко сформульованої проблеми з аргументацією мети;

3) наявність учасників гри та чіткий розподіл ролей серед учнів;

4) наявність стимулів, які спонукають учасників активно працювати на кінцевий результат;

5) створення ігрової ситуації;

6) доступність завдань;

7) емоційність дидактичної гри;

8) наявність елементів змагання між командами.

Під час проведення ігор на уроках, необхідно дотримуватися певних положень. Наприклад, правила гри мають бути простими, завдання гри повинні містити достатню кількість інформації, дидактичний матеріал має бути цікавим та педагогічно доцільним. В процесі дидактичних ігор формуються не тільки знання і вміння, але і якості організованості, особистості, дисциплінованості.

Як ігровий метод навчання дидактична гра постає у двох видах: власне дидактична гра; гра-заняття (гра-вправа).

Провідна роль у ній належить вчителю, який є її організатором. Під час гри-заняття діти засвоюють доступні знання, у них виробляються необхідні вміння, удосконалюються психічні процеси (уява, сприймання, мовлення, мислення). Ефективне опанування знань і умінь відбувається в практичній діяльності за активізації мимовільної уваги і запам'ятовування.

У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вчитель одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються.

Для того щоб дидактичні ігри стимулювали різнобічну діяльність і задовольняли інтереси дітей, вчитель повинен добирати їх відповідно до учбової програми для кожної вікової групи, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності ігрових завдань і дій. Дидактична гра збагачує чуттєвий досвід дитини, забезпечує розвиток сприймання. Розв'язання дидактичного завдання формує також і волю. Добросовісне виконання правил вимагає витримки, дисциплінованості, привчає до чесності, справедливості, впливає на розвиток довільної поведінки, організованості.

Отже, дидактичні ігри мають важливе значення у навчальному процесі. Але для їх ефективного використання потрібно дотримуватися певних вимог. З початком шкільного навчання гра (провідна діяльність дитини) поступово змінюється навчанням (новим видом діяльності), тобто вона є своєрідним адаптаційним механізмом. Саме наявність ігрової діяльності в навчально-виховному процесі є важливою умовою адекватної підготовки дітей до нового виду діяльності. Дотримання правил гри вимагає від дитини волевих зусиль, переборювати негативні емоції у зв'язку з невдачами, вміння взаємодіяти з іншими. У грі діти перевіряють свою силу, спритність. У процесі в учнів виробляється звичка самостійно думати, зосереджуватися, розвивати увагу. Захоплюючись грою, діти не помічають, що вони навчаються.

Використання різних видів гри сприяє пізнавальному розвитку дітей. Гра допомагає оживити навчальний процес, розширює кругозір, пробуджує інтерес до навчання.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що дидактичні ігри та вправи будуть ефективними лише в тому випадку, якщо вчитель чітко уявляє, які завдання можуть бути вирішені в процесі їх проведення і в чому особливості їх організації на щаблі дитинства. Ігри та вправи дуже важливі для розумового виховання дітей. Під час їх проведення у дитини виробляються важливі якості, необхідні для успішного розумового розвитку; по волі виховується здатність зосередитися на тому, що йому показує і говорить дорослий. Спираючись на здатність і схильність маленьких дітей до наслідування, вихователь спонукає їх відтворювати показані дії, сказані слова.

Література та джерела

1. Дидактичні ігри як засіб пізнавального розвитку дітей. URL: <https://ru.calameo.com/books/0059858395a78e9b19128> (дата звернення: 10.01.2021).
2. Педагогіка / під ред. В. Сластьоніна. Москва, 2002.
3. Подласий І.П. Педагогіка початкової школи. Москва, 2001.
4. Селіванов В. А. Основи загальної педагогіки: Теорія і методика виховання. Москва: Академія, 2002.
5. Шарапова М. Ю. Працюємо по-новому. *Початкова школа*. 1995. № 7 С. 29.

ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ

Катерина Тиха

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Світлана Савчук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Розглянуто проблему формування мотивації учіння молодих школярів. Простежено вплив використання інтерактивних методів на формування позитивної мотивації пізнавальної діяльності учнів початкової школи.

Мотивація навчальної діяльності завжди була і є одним із найважливіших компонентів освітнього процесу, фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості. Питання мотивації навчальної діяльності є предметом педагогічних досліджень, які ведуться здебільшого за двома основними напрямками. Перший – це праці, які безпосередньо стосуються мотивів учіння учнів різного шкільного віку; загальної структури мотиваційної сфери механізмів спонукальної дії мотивів, динаміки їх розвитку в різних вікових групах, а також способів формування повноцінних мотиваційних комплексів під впливом різноманітних факторів. Другий напрямок – це дослідження з проблем розвитку активності школярів у навчанні, позитивних і негативних мотиваційних факторів пізнавальної діяльності, пов'язаних з явищами соціального і суто особистого характеру.

Проблема мотивів учіння не достатньо розроблена в педагогіці. У той час як із цією проблемою тісно пов'язано чимало практичних питань педагогіки, зокрема таких, як формування у дітей правильного ставлення до навчальної діяльності, до учнівських обов'язків, до школи, вчителів та ровесників, та багато інших, які можна звести до одного – як пробудити в учнів бажання вчитися, прагнення набувати знання, уміння, навички, іншими словами, як виховувати, розвивати повноцінні мотиви учіння.

Учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання. Організація інтерактивного навчання припускає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, загальне вирішення питань на підставі аналізу обставин і ситуації.

Інтерактивні методи навчання стимулюють пізнавальну діяльність і самостійність учнів. Вони включають спілкування в системі учень-вчитель, учень-учень, наявність творчих (часто домашніх) завдань як обов'язкових. Вони своєю метою ставлять організацію комфортних умов навчання. При яких всі учні активно взаємодіють між собою. Інтерактивна творчість вчителя й учня безмежна. Важливо тільки вміло направити її для досягнення поставлених навчальних цілей.

Термін «інтерактивна педагогіка» відносно новий. Його ввів у 1975 р. німецький дослідник Ганс Фріц. Лінгвістичне тлумачення слова, що представлено в іншомовних словниках, свідчить, що поняття «інтерактивність», «інтерактив» прийшли до нас з англійської мови. «Inter» – взаємодія, «act» – діяти. Інтерактивність в навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, знаходження в режимі бесіди, діалогу, дії. Відповідно, у дослівному розумінні інтерактивним може бути названий метод, у якому той, хто навчається, є учасником, який здійснює щось: говорить, керує, моделює, пише, малює тощо, тобто бере активну участь у тому, що відбувається, власно створюючи це.

Суть інтерактивного навчання полягає у тім, що навчальний процес відбувається шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Учитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головним у процесі навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання. Організація такого навчання передбачає моделювання життєвих

ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації тощо.

Говорячи про інтерактивні форми, маємо на увазі одночасне навчання та вирішення проблем, що виникають під час цього процесу. А це, як правило, процес перегляду установок, цінностей і переконань за постійної взаємодії нової інформації з уже відомою. Дискусії, ігри, моделювання та інші інтерактивні вправи забезпечують своєрідну базову модель, до якої можна «будувати» майбутні перспективи. Ці дії – «знайома територія»: їхні параметри задані, в них є ролі та правила, початок, кінець і чітко визначені наслідки. Ці процеси сприяють формуванню позитивної мотивації учіння школярів.

Отже, інтерактивні методи навчання на сучасному етапі розвитку суспільства сприяють формуванню соціально успішної особистості. Це відбувається тому, що саме під час виконання інтерактивних вправ в учнів формується позитивна мотивація учіння, а також компетентності які є кінцевим результатом навчання.

Література та джерела

1. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Початкова школа*. 2006. №3. С. 9–11.
2. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці. *Початкова школа*. 2004. №9. С. 5–7.
3. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. *Початкова школа*. 2004. №10. С. 8–10.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота, 2012. С. 234–240.

СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Катерина Тиха

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Оксана Мельничук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Подано особливості навчальної мотивації у дітей з ООП.

Однією з найнеобхідніших умов виховання людини сучасного суспільства є розвиток її унікальності та індивідуальності. Реалізація цього неможлива без правильної мотивації навчання та розвитку інтересу до нього. Вихованню позитивної мотивації навчання сприяють загальна атмосфера творчості в закладі освіти і класі/групі, включення дитини з особливими освітніми потребами в колективні форми організації різних видів діяльності, співробітництво між педагогом і дитиною, допомога педагога у вигляді порад, залучення учнів до оцінювання власної діяльності [2].

В останні роки в Україні робляться спроби вдосконалення системи освіти та допомоги дітям з особливими потребами, триває постійний пошук можливостей формування у них нових ціннісних орієнтирів. Адже, як відомо, якість навчання, його значущість для здобувача освіти лежать в основі мотиваційної сфери.

Проблема корекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами у визначенні та формуванні їх мотивації є актуальною, оскільки будь яке психофізичне порушення призводить до затримки у розвитку пізнавальної сфери, а особливо, у сфері розвитку самосвідомості і мотивації зокрема. Тому, без спеціальних корекційних заходів діти з особливими освітніми потребами не можуть засвоїти індивідуальну програму розвитку та навчання. Значною мірою, рівень сформованості навчально-пізнавальної мотивації і навчально-пізнавальної компетентності залежить від того, в якому освітньому середовищі перебуває дитина з особливими потребами.

Навчальна мотивація у дітей з особливими освітніми потребами має низку особливостей.

До позитивних ознак мотивації можна віднести:

- загальне позитивне ставлення дитини до школи;
- коло інтересів – дитину цікавлять явища навколишнього світу;
- допитливість, яка є формою виявлення широкої розумової активності дитини;
- віра в авторитет педагога і готовність виконувати будь-які завдання.

До ознак того, що навчальна мотивація дітей з особливими освітніми потребами не «працює» належить те, що її прояви:

- недостатньо дієві, тому самі по собі довго не підтримують навчальну діяльність;

- ситуативні, їх швидко задовольнити, але без підтримки педагога вони можуть згасати і не відновлюватися;

- малоусвідомлені, що проявляється в невмінні школяра назвати, що й чому йому не подобається в предметі вивчення;

- містять орієнтацію школяра частіше на результат навчання, а не на способи навчальної діяльності.

Для формування і підтримки у дітей з особливими потребами навчальної мотивації педагогу слід враховувати вікові особливості дитини та особливості її психофізичного розвитку. Необхідно організувати залучення дитини до активних видів діяльності і взаємодії її з іншими людьми.

Також, слід пам'ятати, що в процесі практичної діяльності і соціальних контактів в дітей виникають психічні новоутворення, які проявляються новим ставленням до себе, своєї діяльності.

Формування повноцінної навчальної мотивації багато в чому залежить від взаємин між педагогом та учнем, які регулюються педагогічним тактом вчителя. Ніщо в роботі не повинно викликати у дитини зі особливими потребами сумніву і упередження. Справжній педагог кожним своїм словом і ділом переконає дітей у своїй щирості, доброзичливості і справедливості. Тільки за цієї умови можна виховати позитивні мотиви до навчання, як до відповідальної, цікавої діяльності.

Слід пам'ятати, що важливим для формування навчальної мотивації виступає фактор значущості набутих знань та умінь для вирішення завдань. Перетворення мети в мотив діяльності є одним із завдань освітнього процесу, оскільки об'єктивно значуща мета, яка буде суб'єктивно сприйнята учнем і стане його об'єктивно-значущою метою буде «налаштовувати» і спонукати пізнавальні процеси до навчальної діяльності.

Література та джерела

1. Колупаєва А. А. Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в європейських країнах . *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Київ : Університет «Україна». 2006.

2. Муренець, Л. С. Підвищення мотивації навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 26. С. 155–160.

3. Таранченко О. М. Діти з порушеннями слуху в інклюзивному закладі. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2010. №4. С. 3–8.

ГРА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Вікторія Трофимюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

**Науковий керівник – Світлана Денисова,
викладач циклової комісії словесних дисциплін**

Подані основні характеристики гри як методу навчання і виховання. Розглянуто значення гри у навчанні та вихованні учнів.

У дитячі роки гра є основним видом діяльності людини. За її допомогою діти пізнають світ і беруть участь у навколишньому житті. Чим старша дитина, тим більше вона переймає від дорослих. Відомо, що у шкільні роки основним видом діяльності дитини стає навчання. Проте гра залишається важливим засобом не лише відпочинку, а й творчого пізнання життя.

Складність використання гри у навчанні пов'язана з її особливостями (двопланова поведінка, відсутність персональної відповідальності кожного за результати дій, спрощене уявлення про реальність), що потребує від учня зусиль для входження у гру. Потрібно, щоб учні були орієнтовані на результати гри. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватись, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні. Різноманітні ігрові дії, за допомогою яких розв'язується те чи інше розумове завдання, підтримують і посилюють інтерес дітей до навчального предмета.

Гра потребує від учня зібраності, витримки, бажання допомогти відстаючому, невимушене виховує адекватне сприймання невдач і помилок. Гра починається не тоді, коли учні одержують завдання, а коли їм стає цікаво грати. Це означає, що гра викликає приємні емоції і дає роботу їх розуму.

Види емоційного стимулювання:

- Ігрове завдання можна давати як відпочинок.

- Вона дається так, ніби не планується педагогом заздалегідь (гра-імпровізація).
  - Ігрове завдання вводиться з прив'язкою до конкретної ситуації, конкретного учня.
- У методиці початкової школи традиційно виділяється така класифікація ігор:
- ігри за правилами: дидактичні, інтелектуальні (кросворди, ребуси);
  - творчі ігри: театралізації, інсценізації, сюжетно-рольові.

Під час вивчення іноземної мови учні початкової школи зазвичай здійснюють іншомовне спілкування на основі вивченого мовного матеріалу лише в межах окремих тем. Та насправді реальне спілкування не обмежується однією темою. Виникає природна потреба в об'єднанні мовного матеріалу кількох вивчених тематичних циклів в одній сфері спілкування. І саме гра допомагає у розв'язанні цієї проблеми, виконуючи функцію формування механізмів іншомовного спілкування учнів у різних видах мовленнєвої діяльності на матеріалі кількох вивчених тем [1, с. 83].

Згідно з метою та завданнями навчання дидактичні ігри та вправи поділяються на: мовні (фонетичні, лексичні, граматичні); мовленнєві (розвиток аудіювання, говоріння); комунікативні (на розвиток навичок спілкування).

На кожному занятті діти виконують ігрові дидактичні вправи. Вправи в навчанні іноземної мови – це, як правило, не відокремлений елемент заняття, а органічна частина ігрової діяльності педагога і дітей. Ігрова діяльність дитини впродовж заняття – це, власне, і є виконання низки рецептивних, репродуктивних та практичних творчих вправ.

Продуктивні вправи найважчі для дітей – дитина змушена самостійно, на основі засвоєних лексико-граматичних структур, напружуючи мислення, пам'ять і увагу, будувати звертання, прохання, відмову, давати відповідь, розповідати, описувати тощо.

Специфіка застосування продуктивних вправ полягає у тому, що навчальні завдання та їх виконання мають повторюватися для різних мовленнєвих ситуацій, при вивченні різних тем [3, с. 46–47].

Найкраще дитину в молодшій школі розвивають дидактичні ігри. Це той фактор, що допомагає малюку краще адаптуватися до навчання, розвивати пам'ять, увагу, винахідливість, зберегти дитячу безпосередність, виховує взаємоповагу. Саме граючись, дитина краще виявляє себе як індивідуальність. Завдання, в яких пов'язані і розумова, і фізична активність, сприяють вихованню гармонійної особистості. Адже гра – не просто розвага, це фантазія, помножена на розум і кмітливість [3, с. 6].

Інтелектуальні ігри є перехідною ланкою від інтересу до форми пізнавальної діяльності способу оволодіння знаннями, закладає основу інтересу до частково-пошукового, евристичного способу засвоєння знань, сприяє закріпленню позитивних інтелектуальних емоцій. Одним із видів таких ігор є кросворди, які є одним з улюблених занять як дорослих, так і дітей. Цей вид роботи давно і з успіхом впроваджується на уроках іноземної мови. Найкращий спосіб її проведення – в парах: кожному із учнів видається варіант кросворда з відповідями. При цьому один із них володіє інформацією, яка знаходиться по вертикалі, інший – по горизонталі. Завдання – вгадати слово, користуючись поясненням партнера.

Творчі ігри забезпечують можливість самовираження через набуті знання. Застосування творчих ігор ґрунтується на достатньо сформованій ще в дошкільному віці сюжетно-рольовій ігровій діяльності. Особливо цікавими і емоційно забарвленими є рольові ігри (імітаційні форми активного навчання, які потребують менших затрат часу на розробку та впровадження [4, с. 22]), під час яких учень відчувається невимушено і зацікавлено, коли розкриваються найкращі його якості, винахідливість, творчість, а тому можна сказати, що саме таке навчання є продуктивним, оскільки те, що цікаво, запам'ятовується краще. Урок, на якому домінує вчитель, є непродуктивним. Одноманітність призводить до швидкої втоми, втрати уваги і зосередженості на обговорюваному предметі.

Отже, гра – сильний емоційний подразник, який знімає психологічні бар'єри, що заважають іноземному спілкуванню, підвищує ініціативність і активність учнів, а також стимулює позитивні емоції, які впливають на кору головного мозку, сприятливо розвиває зацікавленість до іноземної мови як предмета. І ця зацікавленість з'являється за рахунок задоволення і радості від процесу гри, що є одним із найважливіших завдань навчання [2, с. 80–85].

Література та джерела

1. Василенко М. Граючись – виграємо. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. № 1. С. 83.
2. Фічора Т. Навчаємо із задоволенням – вивчаємо. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. №4. С. 80–85.
3. Шкваріна Т. Класифікація ігор та ігрових вправ у дошкільному навчанні іноземної мови. 2004. №9. С. 6, 45–47.
4. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри. Навч. посібник. Київ: Вища школа. 1993. С. 6–22.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Каріна Уляницька

**студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Олександр Левицький,
викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін**

Подано основні завдання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та змістові лінії, які складають тематичну основу курсу.

Природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна освітні галузі реалізуються в інтегрованому курсі за різними видами інтеграції через предмет «Я досліджую світ».

Метою навчальної програми «Я досліджую світ» є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- формування дослідницьких умінь, опанування доступних способів пізнання себе, предметів і явищ природи і суспільного життя;
- виховання активної позиції щодо громадянської і соціальнокультурної належності себе і своєї родини до України, інтересу до пізнання історії та природи свого краю і країни; пошани до символів держави, ініціативної поведінки у громадських акціях, у відзначенні пам'ятних дат і подій;
- розвиток толерантності у соціальній комунікації, ціннісного ставлення до природи та її пізнання, до приватного життя інших людей, усвідомлення правової відповідальності у ситуаціях застосування норм і правил життя в суспільстві, інші соціальні навички щодо взаємодії і співпраці в різних видах діяльності;
- створення умов для самовираження учнів у різних видах діяльності, становлення екологічно грамотної та соціально адаптованої особистості.

Тематичну основу курсу складають змістові лінії, а саме:

1. «Людина» (пізнання себе, своїх можливостей; здорова і безпечна поведінка).
2. «Людина серед людей» (стандарти поведінки в сім'ї, в суспільстві).
3. «Людина в суспільстві» (громадянські права та обов'язки як члена суспільства. Пізнання свого краю, історії, символів держави. Внесок у світові досягнення).
4. «Людина і світ» (толерантне ставлення до різноманітності світу людей, культур, звичаїв).
5. «Людина і природа» (пізнання природи; взаємозв'язок об'єктів і явищ природи; рукотворний світ людини; відповідальна діяльність людини у природі тощо).

Модуль «Я досліджую світ» дозволить практично познайомити першокласників із методом пізнання. Дослід є складною формою вивчення природи, оскільки передбачає визначення в штучних умовах особливостей об'єктів; створення спеціально підготовлених умов для їх проведення; формування вміння зіставляти явища і процеси, за якими спостерігають під час дослідів, робити висновки й узагальнення. На перших етапах навчання першокласникам пропонують або спостерігати за дослідом, або проводити прості досліді під керівництвом учителя.

Під час демонстраційних дослідів учитель показує школярам способи роботи з об'єктами, вказує, на що варто звернути особливу увагу, як фіксувати результати, наголошує на чіткій послідовності виконання етапів дослідів та формулюванні висновків. Таку роботу необхідно починати з ознайомлення з інструкцією, в якій дається план дій і пропонується певний спосіб фіксації результатів. Звертаємо увагу, що важливою вимогою до демонстрації дослідів є підготовка необхідного обладнання, його встановлення, щоб кожен учень міг спостерігати за діями вчителя. Потрібно створити безпечні умови для проведення або спостереження за дослідом.

Реалізація діяльнісного підходу сприяє опануванню учнями сутністю певних об'єктів, явищ, способів дій у безпосередній практичній діяльності. Види діяльності на уроках мають сприяти формуванню допитливості, пробудженню радості пізнання довкілля, набуттю компетентностей.

Література та джерела

1. Веремійчик І. Інтегровані уроки як спосіб реалізації міжпредметних зв'язків. *Початкова школа*. 2012. №1. С. 15–18.
2. Ліннік О. О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ»: навч. посібн. Київ: Слова, 2010. 248 с.
3. Макаренко Н. М. Освітнє середовище як передумова розвитку креативної особистості. *Теорія і практика проектування авторських педагогічних систем* : зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 квітня 2012 року. 2012. С. 110–119.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Іванна Федонюк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Світлана Савчук,

викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Висвітлено проблему формування екологічної компетентності учнів Нової української школи. Розглянуто форми та методи організації екологічного виховання, які забезпечують активну взаємодію всіх учнів, рівноправність учня і вчителя, сприяють формуванню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, набуття досвіду спільного вирішення проблем.

Екологічна освіта у Новій українській школі розглядається сьогодні як один з найпотужніших засобів, що може забезпечити зміну ставлення людини і суспільства до навколишнього середовища з руйнівного, споживацького на дбайливе, бережливо-відновлювальне. Завдання екологічної освіти – допомагати формуванню поведінки, сумісної з неруйнуванням середовища існування; розширенню діапазону практичних навичок, необхідних для розробки і виконання ефективних рішень зі збереження довкілля; забезпеченню більш тісного зв'язку між процесами освіти і реальним життям шляхом міждисциплінарного підходу.

У Концепції Нової української школи зазначено, що однією із ключових компетентностей, які необхідно формувати в учнів, є екологічна грамотність і здорове життя. Суть цієї компетентності полягає в умінні розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в межах сталого розвитку, усвідомленні ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність та бажання дотримуватися здорового способу життя. Найважливішою складовою екологічної компетентності є формування мотивації учнів щодо збереження і примноження природи та її багатств. Наскрізна лінія «Екологічна безпека і сталий розвиток», яку впроваджено в навчальні програми, підсилює формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості. Упровадження наскрізних змістових ліній у навчальний предмет передбачає розв'язування завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проєктів, роботу з різними джерелами інформації [3].

Здійснюючи екологічне виховання молодших школярів, учитель повинен поставити перед собою такі завдання: формувати елементи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи та взаємозв'язки й взаємозалежності; розвивати вміння класифікувати природу на основі спостережень й аналізу способів життя в природі; стимулювати допитливість та інтерес до пізнання природи шляхом опису її об'єктів та явищ у народній творчості (прислів'я, приказки, прикмети, вірші, легенди, повір'я, казки, легенди, звичаї, обряди); актуалізувати знання і практичний досвід предків у різних видах діяльності в природі (грі, праці, навчанні); знайомити дітей з перлинами народної мудрості, які вчать дбайливо ставитись до природи. Проблема використання народних звичаїв і традицій у процесі екологічного виховання школярів набуває на сучасному етапі величезного значення, оскільки спостерігається значне розширення комп'ютерно-телевізійної мережі, що вимагають мінімуму інтелектуальних зусиль і привчає школярів до пасивного сприйняття інформації, призводить до загального падіння екокультури та етнокультури [1, с. 37].

Дуже активною формою організації екологічного виховання учнів 1-4 класів є екскурсії, походи, експедиції, вони є не тільки заходами відпочинку, а мають глибоку й серйозну навчально-виховну природоохоронну спрямованість, містять в собі також ряд завдань з екології, що сприяють розвитку творчих здібностей дітей. Під час яких у них формуються позитивні установлення, навички спостережливості, орієнтації у позитивних і негативних явищах в природному середовищі, емоційно-естетичного сприйняття

відповідальності за її стан. Екологічне виховання молодших школярів має неодмінно поєднуватись з екологічною освітою. А його з успіхом можна здійснювати в такій формі навчання як ігровій.

Педагогічно правильно організована ігрова діяльність формує досвід, дає змогу досягти повного їх самовираження, активності і свободи дій, що розумно поєднуються з вимогами взаємної поваги, пізнання навколишнього середовища, відчуття краси природи та її гармонії, розвитком почуття любові й турботливого ставлення до її об'єктів.

Дуже важливо для дітей у початкових класах бачити те, про що розповідає вчитель. Тож потрібно використовувати наочний і демонстраційний матеріал, який заохочує дітей до навчання й викликає позитивні емоції. Без інтересу, подиву, радості, неможливе успішне навчання в початкових класах. Щоб зацікавити дітей, варто добирати до кожної теми додатковий матеріал. Це можуть бути тематичні презентації: «Птахи та звірі України», «Рослини рідного краю», «Заповідні куточки України», «Калина – моя Україна» та ін.

Доцільними є навчальні екскурсії, які поряд із навчальною й розвивальною метою передбачають і суспільно-корисну працю дітей. Наприклад: виготовлення гербаріїв, збір лікарських рослин. Екологічний матеріал за своїм змістом має бути різноплановий: природничий, історичний, літературний, географічний, народознавчий.

Популярними є різноманітні виставки малюнків, фотографій на різні теми. Такі виставки мають високий виховний потенціал для учнів [1].

Екологічне виховання ефективно здійснюється за умов використання сучасних інноваційних технологій інтерактивного навчання, яке забезпечує активну взаємодію всіх учнів, рівноправність учня і вчителя, сприяє формуванню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, набуття досвіду спільного вирішення проблем.

Інноваційні підходи в екологічному вихованні реалізуються у ході проведення нестандартних уроків, використання нестандартних завдань чи запитань, форм роботи. Найчастіше проводяться такі уроки, як урок-експедиція, урок-суд, урок-конференція, урок-телепередача, урок-семінар, урок – заочна екскурсія, урок-КВК, урок-проект, урок – інформаційне повідомлення тощо. Також є цікаві форми роботи з фізичного виховання, які взаємопов'язані із екологічним вихованням школярів. Наприклад, виконання фізичних вправ на свіжому повітрі для загартування організму, впровадження туризму та спортивного орієнтування, проведення походів, використання плавання і різних водних процедур на річках чи водоймах місцевості.

До основних типів інноваційних технологій, які можуть сприяти формуванню екологічної свідомості учнів, належать: проблемні, ігрові, проектні тощо. Наприклад, евристична бесіда з екологічної теми передбачає постановку й розв'язання проблемних питань з метою набуття нових екологічних знань і вмінь та формування переконань. Дискусія дозволяє організувати обговорення екологічних проблем, що може надати їм більшої значущості [1, с. 46].

Таким чином, у Новій українській школі формування екологічної грамотності здійснюється як на уроках, так і в позаурочній роботі. Великі можливості щодо цього дають зокрема уроки з реалізації природничої освітньої галузі «Я досліджую світ», «Всесвіт». Одержуючи певну систему знань на уроках, учні також засвоюють норми і правила екологічної поведінки в природі, уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в межах сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність та бажання дотримуватися здорового способу життя. оскільки через екологічну освіту виховується відповідальне ставлення до природи.

Література та джерела

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: метод. посіб. / авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ, 2016. 232 с.
2. Екологічне виховання молодших школярів. URL: http://metodialogu.blogspot.com/2015/11/blog-post_35.html (дата звернення 14.02.2021).
3. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 14.02.2021).

ВИКОРИСТАННЯ ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ХОРЕОГРАФІЇ

Іванна Федонюк

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Тетяна Царик,

викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Описано провідні форми організації хореографічного навчання та його ефективні методи. Наголошується, що успіх дітей в хореографічному колективі залежить від викладача, який або володіє професійними знаннями і вміло застосовує їх у навчально-тренувальній роботі, або допускає помилки, які негативно впливають на дітей.

Зміни, що відбуваються в соціально-економічній, політичній та культурній сферах України, актуалізують проблему всебічного гармонійного розвитку дитини. У її вирішенні суттєве місце належить питанням, пов'язаним із залученням підростаючого покоління до естетичного досвіду людства, освоєння й використання естетичних цінностей, активної художньо-творчої діяльності.

Хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву та емоційні реакції дитини. Хореографія, що спирається на музично організовані, умовні, образно-виразні рухи людського тіла, сприяє формуванню емоційної сфери особистості, втіленню в танцювальних рухах особливостей її характеру, формуванню в неї духовних цінностей.

Проблемам музично-рухового розвитку дітей, формуванню в них навичок виконання танцювальних композицій, розвитку творчості під час означеної діяльності присвячені дослідження Р. Акбарової, С. Акішева, Н. Ветлугіної, О. Горшкової, А. Зіміної, М. Палавандішвілі, О. Радиної та ін. [2, с. 225].

Видавні українські хореографи В. Авраменко, К. Василенко, В. Верховинець; мистецтвознавці О. Конорова, В. Красовська, О. Ліманська наголошують на актуальності використання виховного впливу народного хореографічного мистецтва у процесі формування особистості дитини.

Здійснений аналіз праць дав змогу стверджувати, що педагогічний процес будується таким чином, щоб діти, здобуваючи знання, опановуючи навичками і вміннями, одночасно формували б свій світогляд, набували кращі погляди і риси характеру. Заняття танцем сприяють естетичному вихованню дітей, надають позитивний вплив на їх фізичний розвиток, сприяють зростанню їхньої загальної культури, тому можна стверджувати, що хореографічне мистецтво має велику можливість широкого здійснення виховних завдань [1, с. 45].

Детальне вивчення й узагальнення досвіду українських і зарубіжних педагогів, впровадження інновацій у свою роботу, удосконалення методів і прийомів, покращення фізичного й психічного самопочуття учнів, досягнення ними вагомих результатів дають змогу стверджувати, що заняття хореографією сприяють всебічному гармонійному розвитку дитини, розвитку уваги і повинні проводитись у кожній школі. Оскільки поєднання музики, руху, пісні, а іноді й театралізованої дії створює унікальні можливості цілеспрямованого розвитку особистості.

Педагог застосовує у своїй роботі найбільш доцільні методи з урахуванням віку дітей, їх спеціальної підготовки, рівня емоційної чуйності, наявності інтересу до хореографічного мистецтва. Якщо навчання супроводжується яскравими і хвилюючими враженнями, пізнання стає дуже міцним і необхідним. Заняття стають цікавими, і тоді дитина бачить результати своїх зусиль у творчості. Завдання педагога – не дати згаснути творчому інтересу дитини, всіляко його розвивати і зміцнювати.

До специфічних методів хореографічного навчання можна віднести:

1) словесні методи: пояснення – розкриття вчителем методики виконання певних рухів або вправ, побудови комбінацій або етюдів, сутності образів та їх змісту, способів, що використовує виконавець для досягнення виконавської виразності; розповідь – послідовний виклад теоретичного матеріалу щодо біографічних відомостей митців, фактів з історії мистецтв та мистецьких творів, що вивчаються за програмою; бесіда потужно активізує учнів в процесі навчання за рахунок того, що під час виконання певного навчального матеріалу вчитель залучає учнів до розмови; обговорення передбачає висловлювання учнями власної думки, самостійних міркувань, демонстрації сформованості поглядів; поточний коментар надання учням в процесі виконання вправ, образів необхідних зауважень з метою вдосконалення виконавсько-технічної майстерності та емоційно-акторського виконавства; вербалізація змісту хореографічних образів – досягнення за допомогою мови глибинного усвідомлення учнями внутрішньої сутності хореографічного образу;

2) демонстраційно-образні методи: демонстрація – надання зразка (еталону) того результату, який мають досягти учні, конкретизація в художніх формах задач, що висувуються в процесі навчання; власний показ – супроводження вчителем пояснень нового матеріалу точним показом, який обов'язково узгоджується змістом і образом;

3) художньо-творчі методи: художня вправність – кількаразове відтворення рухів, вправ, певних постановчих дій з метою досягнення досконалого виконання, доведення їх (дій) до автоматизму. Таке виконання вправ, завдань передбачає усвідомлення їх мети, ролі в набутті виконавських умінь і навичок та їх значення в оволодінні мистецькими засобами створення хореографічного образу; виконання етюдів – фрагментарне виконання хореографічних творів з метою відпрацювання його окремих деталей, національних відмінностей, характеристик образів; інтерпретаційне опрацювання хореографічного твору, етюду, вправи, що орієнтує учнів на власне тлумачення та розуміння хореографічних, мистецьких образів, їх емоційного стану; варіантна розробка хореографічного тексту – створення учнями різних варіантів вирішення поставлених завдань (складання комбінацій, етюдів, хореографічних композицій) з метою знаходження найкращих, найвиразніших; імпровізація – миттєве створення танцювального фрагменту в момент виконання, що дає можливість в необхідний момент сфокусувати творчі сили учнів, максимально активізувати свою уяву і фантазію [3, с. 78].

Серед провідних форм організації хореографічного навчання можна виділити: 1) урок, специфіка якого зумовлена характером і особливостями художньо-пізнавальної діяльності. Для уроку хореографії притаманна переважно практична діяльність (у процесі практичної діяльності учнем відпрацьовуються танцювально-рухливі уміння, набуваються навички, розвиваються хореографічні здібності), забезпечення художньо-творчої активності учня (учень на уроці виступає активним об'єктом педагогічних зусиль вчителя). До різновидів уроків хореографії можна віднести урок художньо-навчальної роботи (відпрацювання хореографічних умінь і навичок) та урок підготовки до оприлюднення результатів навчальної діяльності (урок репетиція перед концертом, відкритим заняттям); 2) колективне художнє заняття, спрямоване на формування та розвиток уміння колективного виконання хореографічного твору, яке вимагає взаєморозуміння та вміння підкорити свої дії поставленим вимогам учителя, який відповідає за кінцевий результат; 3) тренінг, що включає в себе практичні та психологічні тренування. Практичні тренування спрямовані на розвиток почуття ритму, виправлення фізичних вад учнів. Так, почуття ритму розвивається за допомогою виконання різноманітних музично-ритмічних вправ, а комплекс гімнастичних вправ і партерний *exersice* здійснює корекцію відповідних частин тіла учня. Психологічні тренування допомагають подолати психологічний дискомфорт, набутти вміння спілкуватися з партнером, концентрувати увагу на виконанні руху, усвідомлювати власну поведінку в процесі виконання завдання; 4) майстер-клас є такою формою навчання, під час якої відбувається передача професійного досвіду знань учителів або виконавців. Це унікальна форма підвищення виконавського професіоналізму учасників колективу [3, с. 34].

Отже, кожен педагог, в залежності від ступеня володіння тими чи іншими методами, вважає за краще використовувати певний шлях впливу на дітей. Важливо зауважити, що успіх дітей в хореографічному колективі залежить від викладача, який або володіє професійними знаннями і вміло застосовує їх у навчально-тренувальній роботі, або допускає помилки, які негативно впливають на дітей. Викладачам хореографії важливо знати особливості методики роботи з дітьми різних вікових груп, орієнтуватися в причинах найбільш поширених помилок, що зустрічаються в практиці.

Література та джерела

1. Барташнікова І. А. Розвиток уваги та навиків навчальної діяльності. Тернопіль: Навч. книга – Богдан. 2015. 248 с.
2. Богута В. Творчий розвиток особистості молодшого школяра засобами хореографічного мистецтва. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка*. Серія: Педагогічні науки. Полтава. 2014. Вип. 3. С. 224–229.
3. Шевчук Д. Дитяча хореографія: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець. 2016. 288 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ АСОЦІАТИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Олександра Філімонова

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Мар'яна Лук'янчук,
викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.*

Проаналізовано поняття «здібності» та «творчість», а також основні компоненти творчих здібностей молодших школярів: творче мислення і творчу уяву. Розглядається актуальність проблеми створення нових способів оволодіння іноземною мовою із урахуванням механізмів асоціативних зв'язків, та вплив асоціативного навчання на розвиток творчих здібностей в цілому.

У сучасному світі гостро стоїть проблема творчого розвитку особистості. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства в цілому і кожної людини зокрема. Посилюється увага до розвитку творчих здібностей особистості, надається їй можливості виявити їх.

Одне з головних завдань освіти на сучасному етапі – формувати покоління, здатні навчатися протягом життя. Освітнє середовище повинне відповідати сучасним суспільним запитам і потребам суб'єктів навчання. Головна проблема формування творчої особистості полягає у подоланні суперечностей між здатністю до створення нового творчого продукту, використавши досвід нагромадження знань, умінь і навичок [5].

Аналіз педагогічної, психологічної та філософської літератури [10], [11] показує, що здібності – це індивідуально-психологічні особливості, які сприяють успішності одного або декількох видів діяльності та мають компонентну структуру. Деякі дослідники, зокрема В. Клименко [4] визначають творчість як процес народження нового: створення нових думок, почуттів або образів, які є безпосередніми регуляторами творчих дій.

Проаналізувавши поняття «здібності» і «творчість» ми визначили, що творчі здібності - це індивідуально-психологічні особливості, які дозволяють успішно виконувати творчу діяльність (загальні творчі здібності – будь-яку творчу діяльність).

Здібності виявляються в процесі оволодіння діяльністю. Творчі здібності молодшого школяра виявляються в тому, настільки дитина швидко і ґрунтовно і легко здійснює навчальну діяльність. Основними показниками творчих здібностей є: швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність [2, с. 58].

Ще Блонський говорив, що розвиток творчих здібностей невіддільне від формування виконавських умінь і навичок. Чим різнобічніші і досконаліші вміння і навички учнів, тим багатша їхня фантазія, реальніше їх задуми, тим більш складні завдання виконують діти [1, с. 29].

Дотримуючись позиції вчених, що визначають творчі здібності як самостійний фактор, розвиток яких є результатом творчої діяльності молодших школярів, виділимо основні компоненти творчих здібностей молодших школярів: творче мислення і творчу уяву.

Проаналізуємо перший компонент творчих здібностей: творче мислення і його розвиток з точки зору асоціативного навчання.

Психологами встановлено, що, при будь-якому творчому процесі завдання вирішується спочатку в розумі, а потім переноситься в зовнішній план. Психолінгвісти прийшли до висновку, що розвиток мислення людини невіддільне від розвитку його мови. Тому найважливіше завдання в розвитку творчого мислення учнів - навчання їх вмінню словесної діяльності, в тому числі вивчення іноземних мов. Саме такими помічниками в опануванні мовою молодшими школярами і виступають асоціативні символи. Асоціативне навчання є, як зазначається в словнику «The American heritage dictionary of the English Language» [12], одним з принципів навчання, заснований на припущенні, що ідеї і досвід підсилюють один одного і можуть бути пов'язаними, щоб поліпшити навчальний процес.

Другий компонент творчих здібностей - творча уява. Молодші школярі велику частину своєї активної діяльності здійснюють за допомогою уяви. Їх гри – плід фантазії, вони із захопленням займаються творчою діяльністю. Психологічною основою останньої також є творча уява. Коли в процесі навчання діти стикаються з необхідністю усвідомити абстрактний матеріал і їм потрібні аналогії, опори при загальному недоліку життєвого досвіду, на допомогу дитині теж приходять уява.

Значення уяви в молодшому шкільному віці є необхідною здатністю людини. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку. Якщо в період від 5 до 15 років уяву спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності цієї функції. Разом зі зменшенням здатності людини фантазувати знижуються можливості творчого мислення, гасне інтерес до мистецтва, науки і так далі [6].

Коли дитина в своїй уяві з'єднує кілька зорових образів, цей взаємозв'язок фіксується мозком і надалі, під час відтворення один за іншим образів такої асоціації, мозком відтворюються всі раніше з'єднані образи. Все це спонукає до розвитку уяви, пам'яті і в загальному розумової діяльності. Про це згадується у праці М. Зіганова і В. Козаренко [8] під терміном мнемоніка, який тісно пов'язаний з асоціативним навчанням.

Мнемоніку І. Радченко і А. Орлова, укладачі «Нового тлумачного словника української мови», пояснюють як «систему засобів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті» [9, с. 387]

Такі прийоми ще називають штучною пам'яттю [7, с. 443]. Мнемоніка активно використовується для засвоєння іноземної мови загалом та лексики зокрема. Використання мнемонічних технік суттєво підвищує рівень сприйняття і збереження у пам'яті лексичних одиниць іноземної мови. Отже, основою асоціацій є закономірний зв'язок певних уявлень у пам'яті людини. Асоціація, будучи свого роду сублімацією свідомих і несвідомих процесів, що відбуваються у свідомості людини, і власне сам асоціативний процес, який представляє мимовільну форму психічної активності тих, хто навчається, дозволяє віднайти значні резерви підвищення ефективності процесу навчання іноземній мові [3].

Таким чином, виходячи з усього вищесказаного, можна сказати, що асоціативне навчання відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку творчого мислення та творчої уяви, а отже і в розвитку творчих здібностей.

Література та джерела

1. Блонский, П. П. Развитие мышления школьника. Санкт-Петербург : Лань, 2013. 205с.
2. Великанова А. Обдарована дитина - хто він? *Психолог*, 2006. № 42. С. 18–21.
3. Гусак Л. Є. Психолого-лінгвістичні особливості оволодіння англійською мовою дітьми молодшого шкільного віку в процесі застосування асоціативних символів. *Psycholinguistics*. 2020. № 27 (1). С. 11–29.
4. Клименко В. Механізм творчості: чи можна його розвивати? *Шкільний світ*. 2001. № 2–3. 95 с.
5. Лук'янчук М. В Розвиток творчих здібностей молодших школярів: психолого-педагогічний контекст. *Педагогічний часопис Волині*. №2(3). 2016. С. 82–87.
6. Лук'янчук М. В Вплив асоціативного навчання на творчий розвиток учнів молодших класів. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*. 2014. Вип. 1. С. 135–139.
7. Мацько Л. І., Мацько А. М., Сидоренко А. М. Стилїстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003, 443 с.
8. Мнемотехніка. Запам'ятовування на основі візуального мислення / за заг. ред. В. Зіганова, В. Козаренко: Школа раціонального читання, 2001. URL: http://www.e-reading.co.uk/bookreader.php/131416/Kozarenko%2C_Ziganov_-_mnemotehnika_Zapominanie_na_osnove_vizual%27nogo_myshleniya.html (дата звернення: 20.02.2021).
9. Новий тлумачний словник сучасної української мови / упоряд. : Радченко І. О., Орлова О. М. Київ : ПП Голяка В. М., 2010. 768 с.
10. Рубінштейн С. Л. Проблема здібностей і питання психологічної теорії. *Психологія індивідуальних відмінностей. Тексти.* / за ред. Ю. Б. Гіппенрейтер, В. Я. Романова. Москва, 1982. С. 65–68.
11. Тагаренко М. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театрального мистецтва в умовах дозвілля : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.06. Київ, 2006. 21 с.
12. The American heritage dictionary of the English Language. Fifth Edition, 2019 URL: <https://www.hmhbooks.com/shop/books/The-American-Heritage-Dictionary-of-the-English-Language-Fifth-Edition/9781328841698> (дата звернення: 20.02.2021).

РОЛЬ НАРОДНОЇ ПІСНІ У СИСТЕМІ МОВНОЇ ОСВІТИ ПОЧАТКОВОГО ЦИКЛУ

Олена Філіпчук

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультет початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Людмила Шуст,
викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. філол. н.,*

*Окреслено важливість музичного фольклору, зокрема народної пісні, в освітній системі молодших школярів.
Проаналізовано прийоми роботи із народними піснями в третьому класі.*

Серед основних чинників впливу на освітній процес молодших школярів музика займає не останнє місце. Численні дослідження підтверджують, що музика здатна активізувати розумові та творчі здібності, покращити пам'ять, підвищити працездатність. Під час слухання музики регулюються фізіологічні процеси в організмі, стимулюється м'язова активність, підвищується загальний тонус організму, покращується мовленнєва та рухова діяльність. Цілком зрозуміло, що такі властивості музичного мистецтва можуть та навіть повинні застосовуватись в процесі навчання та виховання дітей, а особливо молодших школярів [4, с. 23].

Саме українська народна пісня вважається одним із найбільш ефективних засобів педагогічного впливу на особистість. Народна пісня – це неоцінена спадщина усієї української культури, що пережила віки, яку необхідно дбайливо берегти та розвивати. Українській пісні властиві багатство слова, мелодика, точність слововживання, емоційність, історична достовірність. У пісні розкривається характер, душа

народу, його естетичні смаки, моральні переконання, ставлення до об'єктивної дійсності і суспільних явищ. Пісня є ваговою часткою світогляду народу, моралі, його свідченості.

Народна пісня має здатність формувати в собі розуміння краси природи рідного краю та навколишнього світу. Вона розвиває творчі здібності, витонченість світосприйняття, у результаті формує емоційно-естетичне ставлення до мистецтва. Яскравим прикладом можуть стати відомі українські народні пісні, що оспівують красу рідної землі, наприклад: «Стоїть гора високая, по-під горою гай, зелений гай, густесенькій, неначе справжній рай»; «Ніч яка місячна, ясна, зоряна, видно, хоч голки збирай...». Саме через художнє слово здійснюється естетичний вплив на почуттєву сферу школяра. Воно допомагає учням усвідомити свою національну належність, відчувати себе причетним до національної спільноти – українського народу. Проймаючись національною ідеєю через художнє слово, учні мають можливість споріднитися з духовною культурою свого народу, відчувати свій зв'язок з його історичною долею і сьогоденням, водночас виховуючи в собі повагу до інших народів та їх культур.

Численні експериментальні дослідження, проведені американськими вченими-методистами, довели, що музика та її складова частина ритм сприяють процесу механічного запам'ятовування. Наприклад, коли різні типи вербальної інформації, такі як таблиці множення, правила правопису, подавались одночасно з музикою, їх запам'ятовування значно покращувалось [3, с. 256]

Тому одним із найбільш ефективних засобів педагогічного впливу саме на особистість школяра, є українська пісня. Це унікальне джерело збагачення сучасної педагогіки як у теорії, так і у практиці освітнього процесу. Мистецтво пісні має величезний виховний потенціал, що робить його дієвим засобом становлення, формування та розвитку високоморальної, естетично спрямованої особистості, засобом гуманістичного виховання. Незважаючи на загальне визнання народної пісні як одного з ефективних засобів виховання школярів, її використання в освітньому процесі шкіл України не є досить ефективним. Про це, зокрема, свідчать результати спеціального дослідження оціночних суджень учнів початкових класів, яке показало переважання в них стихійно-емоційного рівня ставлення до народної пісні.

Сучасна школа повинна орієнтуватися на те, щоб усна народна творчість активно впливала на розширення пізнавальних інтересів учнів, збагачення їх уявлення про світ, історію, звичаї, традиції народу, забезпечувала розуміння й засвоєння добра і зла, формувала їхню ціннісну свідомість, облагороджувала прагнення і почуття. Основними компонентами педагогічного потенціалу української народної музики є інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, виразність і багатство мелодії, гармонії, тісний зв'язок поетичного і музичного текстів, глибока емоційність, достовірність, глибокий виклад думки, поетичність, чистота образу, глибокий високохудожній і правдивий зміст, відбиття історії життя народу, його думок, почуттів. Ефективним прийомом в початковій школі є необхідність учням навчитись визначати характерні типові інтонації музичної мови українського фольклору (області, регіону), знайомити з образною символікою, ритмічними особливостями, а також унікальними автентичними музичними інструментами, обрядовими піснями та звичаями, які цікаві, зрозумілі та близькі для сприймання учнів початкових класів.

Як приклад проаналізуємо можливі прийоми роботи із темою дня «Народні пісні» у третьому класі.

Розуміємо, що найбільш плідним буде урок читання. Щоб зацікавити учнів темою, на початку уроку можна використати метод сторітелінгу: учитель описує власне сприйняття народних пісень, перелічує свої улюблені композиції, закликає дітей поділитись емоціями від знайомих їм пісень. Наостанок пропонує перевірити, чи справдяться очікування й емоції дітей після навчального заняття.

Обов'язковим елементом уроку має бути бесіда про особливості жанру пісні та її різновиди. Варто зазначити, що перші зразки пісень літературного походження з'явилися ще наприкінці XVI ст., тоді як час появи народних композицій достеменно не відомий – настільки давніми вони є.

Слід обговорити й різновиди народних пісень, зокрема звернути увагу на календарно-обрядові (колядки, щедрівки, веснянки тощо), родинно-побутові (колискові, жартівливі, пісні про кохання), соціально-побутові (козацькі, чумацькі, кріпацькі та ін.), запропонувати учням пригадати відомі їм народні пісні та спробувати визначити, до якого різновиду вони належать.

Опісля переходимо до опрацювання текстів народної пісні, поданої в підручнику (наприклад, «Три товариші»). Прочитавши та проаналізувавши текст, учні мають змогу послухати аудіозапис пісні та порівняти емоції від прочитаного і прослуханого. Передбачувано, що сприйняття на слух викличе більше емоцій та зацікавлення.

Завдання виписати із тексту пісні іменники, прикметники й дієслова та порівняти співвідношення частин мови в тексті забезпечить інтеграцію з українською мовою та математикою.

На етапі рефлексії варто запропонувати учням самим спробувати заспівати пісню (з допомогою вчителя чи без, із музичним супроводом чи акапельно). Завдяки цьому учні зможуть відчувати себе причетними до поширення української культурної спадщини.

Співацька діяльність у молодшому шкільному віці є важливим та дійовим засобом формування і розвитку загально-музичних здібностей та емоційності школярів. Виконання народної гри чи пісні, народжує все нові її варіанти, тим самим спонукаючи дітей шукати свої кольори, відтінки, пов'язуючи з загальним настроєм, конкретною ситуацією, життєвим контекстом. Під час розучування пісень, особливо ігрових, закличок, приспівок, колискових, потрібно орієнтуватися на природне інтонування, опиратися на розмовне начало. Таке спілкування учнів з піснею можна розглядати як шлях накопичення ними естетично-оздоровчого і морального досвіду, що поступово (можливо, протягом усього життя) буде усвідомлюватися, оцінюватися, поглиблюватися, сприяючи формуванню ясної думки і здорового почуття, благородству вчинків та веденню здорового способу життя.

Отже, музичне виховання на матеріалі фольклору завжди було і є одним з найпотужніших засобів морально-естетичного виховання, оскільки сила впливу народної музики на людину випробувана століттями.

Література та джерела

1. Кіт Г., Тарасенко Г. Українська народна педагогіка: курс лекцій : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : Едельвейс і Київ, 2008. 302 с.
2. Коваль Т. Психолого-педагогічні особливості використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з молодшими школярами. *Молодий вчений*. №11 (51). Херсон, 2017. С. 329–334.
3. Поплавська-Мельниченко Ю. В. Новітні тенденції використання музики у навчально-виховному процесі молодших школярів. *Педагогічний дискурс*. Вип. 11, 2012. С. 255–259.
4. Скрипченко О. В., Долинська З. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Каравела, 2007. 400 с.

ЗАНЯТТЯ-ПОДОРОЖІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Василина Фірич

**студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової та мистецької освіти**

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Лілія Стахів,

зав. кафедри педагогіки та методики початкової освіти, к. пед. наук

Простудійовано роль занять-подорожей як нетрадиційних імпровізованих занять, які мають місце в освітньому процесі Нової української початкової школи», проаналізовано методику та запропоновано цікаві форми їх проведення.

Сьогодні у сучасній початковій школі зосереджено увагу на впровадженні різноманітних педагогічних технологій, методів та методичних прийомів. На це націлюють державні освітні документи, прийняті урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Професійний стандарт учителя (2020 р.) та ін. [3; 5; 6].

Детальний аналіз чинних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти, зокрема для шкіл І ступеня, укладених відповідно до Держстандарту, акцентовано на формуванні в учнів низки інноваційних компетентностей, спрямованих на діяльнісному підході. Ця нормативно-правова база підкреслює, що це завдання може бути вирішене завдяки правильній організації уроків чи інтегрованих навчальних занять «Я досліджую світ» відповідно до освітніх галузей, зокрема й природничої [3].

Детальний аналіз науково-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що нестандартні заняття є імпровізованими навчальними заняттями, що не мають традиційної структури. Такі уроки поєднуються із використанням традиційних методів та різноманітних інноваційних видів роботи. Особливість нестандартних уроків чи занять полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало зацікавлення в учнів, сприяло їхньому оптимальному розвитку й вихованню [1].

Для таких уроків чи занять характерною є інформаційно-пізнавальна система навчання – оволодіння готовими знаннями, пошук нових даних, розкриття внутрішньої сутності явищ через диспут, змагання. На цьому уроці чи занятті вчитель може організувати діяльність класу так, щоб учні в міру можливості працювали самостійно, а він керував цією діяльністю, забезпечуючи її необхідними дидактичними матеріалами.

Порівняно із звичайним, нормативним заняттям нестандартний урок чи заняття максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу школярів. Навчання на ньому

спрямоване на підвищення якості їхніх знань, формування працьовитості, цілеспрямованості, потрібних у житті навичок і вмінь [7].

Крім цього, такі уроки більше подобаються учням, ніж буденні навчальні заняття. Насамперед тому, що освітній процес під час його проведення має багато спільного з ігровою діяльністю дітей. Майже всі прийоми, способи дії нестандартних уроків чи занять відзначаються ігровим спрямуванням. Не дивно, що в методичній літературі їх часто визначають як „урок-гра”. „урок-змагання”, „екологічна гра в завданнях” тощо. Важливе місце займають заняття-подорожі.

Істотно важливе значення для нестандартного уроку має організаційна форма навчання. З цього погляду їх поділяють на такі типи:

1. Уроки (заняття)-змагання (вікторини, конкурси, аукціони, КВК). Вони передбачають поділ дітей на групи, що змагаються між собою; проведення різноманітних конкурсів та оцінювання їх результатів.

2. Уроки громадського огляду знань (уроки взаємного навчання). До них звертаються, щоб оцінити найскладніші розділи навчальної програми. Ці уроки чи заняття спонукають до активної самостійної пізнавальної діяльності, вивчення додатково-енциклопедичної літератури. Проводять їх наприкінці чверті, навчального року.

3. Уроки комунікативної спрямованості (прес-конференції, телеуроки чи телезаняття). Вони сприяють розвитку комунікативних умінь, навичок самостійної роботи.

4. Театралізовані уроки-заняття (виконання ролей за сценарієм, імітація певної діяльності). Вони збуджують інтерес до навчання, спираючись переважно на образне мислення, фантазію, уявлення учнів. Особливо цінними вони є для школярів 1-2 класів, у яких конкретне образне мислення переважає над абстрактним.

5. Уроки «милування природою». Передбачають розвиток у дітей емоційної чутливості до проявів прекрасного в навколишній природі, а також різні цікаві форми емоційно-естетичного пізнання довкілля

6. Уроки-подорожі, заняття-подорожі, мандрівки. Пов'язані з виконанням ролей, відповідним оформленням, умовами проведення [1; 7].

Отже, нестандартні уроки чи заняття спрямовують освітній процес Нової української школи у відповідне русло активізації пізнавальної самостійності й творчої активності учнів.

Основний позитивний момент занять-подорожей полягає в тому, що учні відчують себе мандрівниками-дослідниками, першовідкривачами, вченими-науковцями, які вирішують важливу проблему. Вони самі роблять висновки, підсумки-узагальнення.

Проведення занять-подорожей розвиває в учнів спостережливість, уміння робити підсумок та висновки, шукати зв'язки між наслідками і причинами, по-своєму трактувати певне явище. Крім того, заняття-подорожі сприяє розвитку уявлення і фантазії, мовлення і мислення, інтересу до вивчення природи.

Ми повністю одностайні із науковцями в тому, що головним і найскладнішим завданням учителя на занятті-подорожі є створення такої обстановки, за якої учні уявили б себе справжніми мандрівниками. Для цього він повинен дібрати і майстерно поєднати ілюстративний матеріал, магнітофонні записи, відеофільми та представників живої природи. Доцільно у Новій українській початковій школі відповідно до Концепції НУШ проводити віртуальні заняття-подорожі [2].

Доцільно, на нашу думку, коли проводити заняття-подорож учителяві допомагає учень старших класів чи лаборант. Діяльність цих «екскурсоводів» забезпечить учням повноцінну картину подорожі і допоможе залучити до активної співпраці більшу кількість учнів.

Зауважуємо, що в жодному разі вчителі не повинні замінювати уроки-подорожі та уроки-екскурсії одні одними. За своєю основою вони схожі, однак сама форма їх втілення докорінно відрізняється. Заняття-екскурсія проводиться в іншій зовнішній обстановці, за межами класу. Під час заняття-подорожі учні залишаються в класі, але вони подумки перебувають у лісі чи на березі річки, в музеї чи у парку. Заняття-подорож потрібно застосовувати в тих випадках, де неможливо провести екскурсію [1; 4].

Для учнів початкових класів можна запропонувати такі теми для занять-подорожей: «Зимова подорож до Лісу», «Ґрунти рідного краю», «Мандруємо бергом моря», «У гості на весняні луки», «Ідемо у природничий музей» та ін.

Сучасні науковці, зокрема Гога Л. пропонує учителям початкових класів методику проведення екологічного заняття-подорожі на тему «Ми – на варті природи».

Перша, наприклад, станція, яку повинні подолати учні – «Туристична вікторина», друга – «Збираємось у похід», третя – «Перехід через болото», четверта – «Ерудит», п'ята – «Первоцвіти». Так, наприклад, на п'ятій станції учні виконують такі види роботи:

1. Назвати первоцвіти, які ростуть на визначеній станції.
2. Серед запропонованого ряду первоцвітів вибрати ті, які занесені до Червоної книги України.
3. Чому ці рослини називають первоцвітами.

4. Чи потрібно оберегати первоцвіти? Чому? [2].

Отже, вважаємо, що такі заняття-подорожі як нетрадиційні заняття є різновидом імпровізованих занять, вони є вартісними. Завдання вчителя – підібрати такі форми й методи, щоб дітям було цікаво.

Література та джерела

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. Київ: Веселка. 1998. 338с.
2. Гога Л. Ми – на варті природи (екологічна гра-подорож для учнів 2-4 класів). *Початкова освіта*. 2002. № 15 (159). С. 3.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 01.02.2021).
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 01.02.2021).
6. Концепція Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення: 01.02.2021).
7. Нетрадиційні форми навчання. *Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій* / за ред. О. Вишневецького. Дрогобич: Відродження, 2001. С. 63–65.

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мар'яна Франчук

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Ольга Шевчук,
викладач кафедри педагогіки та психології, к. псих. н.*

Описано проблеми адаптації дитини до шкільного навчання. Розглянуто що таке гра її призначення, ігрова діяльність. Визначено напрямки роботи батькам і педагогам при роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Із проблемою адаптації дитини до систематичного шкільного навчання зустрічаються педагоги та батьки, чії діти вступили до початкової школи. І це цілком зрозуміло, оскільки учбова діяльність потребує від дитини нових, більш високих форм довільної поведінки, здатності керувати своїми психічними процесами, у тому числі й увагою. При вступі до початкової школи дитина, як правило, не має таких навичок. Їх відсутність призводить до того, що при нормальному і високому рівні інтелекту дитина має складнощі в оволодінні навичкам читання і письма, здійснює багато помилок у виконуваних роботах, не справляється з шкільними завданнями, наслідком чого являється низька успішність. У свідомості молодшого школяра домінує тенденція до підпорядкування своєї діяльності зовнішнім обставинам і вимогам, при цьому він починає користуватися напрацьованими алгоритмами рішень, перетворюючи їх на штампи, шаблони і стереотипи, які не являються ефективними [5].

Гра здавна славиться своїми виховними особливостями. Гра визначається як вид діяльності дітей, що полягає у відтворенні дій дорослих і стосунків між ними і спрямована на орієнтування та пізнання предметної і соціальної дійсності, а також гра є одним із засобів фізичного, розумового і морального виховання дітей. В аспекті соціально-педагогічному гра розглядається як вид соціально-педагогічної діяльності, що в умовних ситуаціях розкриває уміння використовувати гру як непрямий метод впливу - спонукання молодших школярів до саморозвитку та самовиховання, спрямованого на відтворення і засвоєння громадського досвіду, який фіксується в соціально закріплених способах здійснення предметних дій і програванні соціально-рольових ситуацій [3].

Соціально-культурне призначення гри полягає у забезпеченні засвоєння дітьми усіх багатств культури, що дозволяють їм функціонувати в якості повноправних членів дитячого колективу. Окрім виховного аспекту, гри також властивий і дидактичний аспект, оскільки в процесі гри людина навчається, набуваючи навичок майбутньої професії, знайомиться з предметами, фактами, явищами навколишнього життя. Гра створює поле діяльності, в якому людина моделює ті або інші життєві ситуації і виробляє своє відношення до них, вона є своєрідним еталоном поведінки, способом засвоєння особою соціальних ролей, основою формування етичної особистості. Цей вид діяльності є і відпочинком, і компенсацією недостатніх навантажень : фізичних, розумових, емоційних.

Сама по собі реальна ігрова діяльність дає безліч можливостей вирішити цілий ряд не лише соціально-психологічних, виховних і педагогічних завдань, але й соціальних проблем підлітків. У грі відпрацьовуються нові дуже важливі соціальні властивості особи, які з ряду причин або були втрачені, або не сформувалися [1].

В період дитинства саме гра, що моделює і перетворює реальність, є одним з основних видів діяльності дитини як визначального чиннику його розвитку. У початковій школі вона супроводжує учбову діяльність, сприяючи її становленню, а також полегшує адаптацію до школи. Як відмічав Д. Ельконін, у грі проявляються особисті якості дитини: ініціативність, здатність до взаєморозуміння, підтримки одне одного. Необхідним є те, щоб ще в ранньому дитинстві навчити дітей радіти успіху як своєму, так і успіху товариша. У грі дитина може проявити свої кращі якості: стати уважнішою до інших, навчитися стримувати свої імпульсивні вчинки, стати більш послідовною. Саме поєднання емоційного і діяльнісного плану робить гру розвиваючою. Тому гра являється одним з найсильніших засобів виховання і розвитку особистості, задоволення інтелектуальних і емоційних потреб.

Ігрові технології – це сукупність процесів і методів навчання, що являють собою форму пізнавальної діяльності слухачів в умовних ситуаціях, спрямованих на формування у них педагогічних здібностей, знань, умінь і особистих якостей у ході вирішення педагогічних завдань [4].

В подальшому і ігрові технології мають особливе значення для формування уміння навчатися – основної діяльності, якою тепер займається дитина. Тут принципово важливо звернути увагу дитини на гру з правилами в групі. Як і учбова діяльність, гра з правилами розвиває в учнів самооцінку, самоконтроль, самостійність, допомагає формувати довірливу поведінку, необхідну для спілкування, залучає до процесу творчості. В якості головного інструменту для успішного вирішення цих завдань виступають правила, позначені як «правила дії» і «правила спілкування». До правил дії відносяться сценарій і опис гри. До початку гри важливо встановити і правила спілкування, а саме: не заважати іншим учасникам, не підказувати, діяти по черзі, слухати один одного, радіти удачі іншого. Виконання цих правил вимагає від дитини певних зусиль, обмежує його спонтанну активність, формує довірливе управління поведінкою. Завдяки тому, що розвиваюча гра є для дитини усвідомленою діяльністю, в яку він охоче і добровільно включається, новий досвід, набутий у ній, стає її особистим надбанням. Великого значення при цьому набуває спільний характер гри, коли дорослий і колектив однолітків спонукають дитину до дотримання правил, до довірливого управління своїми діями. Цілеспрямованість і систематичність занять забезпечує позитивну динаміку процесу духовного розвитку, а також практичне освоєння молодшими школярами моральних норм [2].

Слід відмітити, що, граючи разом, ми виховуємо у дитини активно-позитивне, доброзичливе відношення до дорослого. Як показує практика, від цього відношення багато в чому залежить гарний настрій і самопочуття дитини, її успіхи в пізнавальному і особовому розвитку та адаптації в класі. Цим і продикувана певна послідовність в підборі ігор.

Отже, основним завданням дорослих в роботі з дітьми молодшого шкільного віку є створення оптимальних умов для розкриття і реалізації можливостей дітей з урахуванням індивідуальності кожної дитини. Отже, на сам кінець, можна зробити такі узагальнення: за умов ефективного педагогічного керівництва іграми дітей, а саме: організацією розвивального і виховного середовища, забезпеченням цілісного підходу до організації шкільного життя, стимулюванням власної активності дитини, врахуванням вікових особливостей вихованців, реалізацією особистісного підходу до дитини, інтеграцією усіляких видів дитячої діяльності, використанням прийомів опосередкованого керівництва грою можливо добитись успішної та якісної адаптації молодших школярів до нового для них середовища – школи [6].

Література та джерела

1. Безруких М.М. Знаете ли вы своего ученика. Москва: Просвещение, 1991. 176 с.
2. Каган М.С. Человеческая деятельность. Москва, 1974. 328 с.
3. Пиаже Ж. Теория Пиаже: история зарубежной психологии, 30-е -60-е годы XX век, Тексты. Москва, 1986. 89 с.
4. Петровский А.В. Проблема развития личности с позиций социальной психологии. *Вопросы психологии*. 1984. Вып 4. С. 15–29.
5. Эльконин Д. Б. Вопросы обучения и воспитания: психологические вопросы формирования учебной деятельности в младшем школьном возрасте. Киев, 1961. 320 с.
6. Васильченко Н. В., Гобод І. Ю. та ін. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби. Київ, 2013. 102 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦІЛЮВИХ СТРУКТУР ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Катерина Фрончко

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Петро Бойчук,
професор кафедри педагогіки та психології, доцент, к. пед. н.*

Подано дані про особливості розвитку особистості молодшого шкільного віку. Визначено потреби цього віку та їх вплив на особистість школяра.

Шкільний вік має великі резерви для розвитку особистості дитини. Більшість молодших школярів довірливі, виконавчі, схильні до наслідування. Серед них важко знайти злісних порушників дисципліни, хуліганів, які не бажають вчитися. Вони малоконфліктні, вимоги вчителя виконують без обговорень і суперечок, слухняні і старанні.

У молодшому шкільному віці інтенсивно розвивається самосвідомість: дитина починає розуміти, що вона є індивідуальністю, яка піддається соціальним впливам: вона зобов'язана вчитися і в процесі учіння змінювати себе, присвоюючи колективні знаки (мову, цифри тощо), колективні поняття, знання, ідеї, які існують у суспільстві, систему соціальних очікувань стосовно поведінки і ціннісних орієнтацій; водночас дитина переживає свою унікальність, свою самість, прагне затвердити себе серед дорослих і однолітків [1].

Вік 6-7 років є періодом фактичного формування тих психологічних механізмів особистості, які утворюють у сукупності якісно нову, вищу єдність суб'єкта – єдність особистості, «Я». «Я» формується в процесі спілкування з оточуючими людьми, і від того, який характер цього спілкування, багато в чому залежить, які саме особистісні якості сформуються.

Провідні потреби цього віку – потреби в спілкуванні з людьми, у взаєморозумінні і співпереживанні, що породжують цілу групу особистісних мотивів. Вони виступають як повідомлення дитини про свій емоційний стан, розраховані на співпереживання дорослого; звертання за схваленням; повідомлення про почуття симпатії та антипатії; інтимні повідомлення дитини; спроби розпитати дорослого про нього самого.

В навчальній діяльності у школяра складаються уявлення про себе, самооцінку, формуються навички самоконтролю і саморегуляції.

Існує взаємозв'язок особливостей самооцінки молодших школярів і рівнів сформованості навчальної діяльності: у дітей з високим рівнем сформованості навчальної діяльності спостерігається відносно стійка, адекватна і рефлексивна самооцінка; низькому рівню сформованості навчальної діяльності відповідає недостатня рефлексивність самооцінки, її висока категоричність і неадекватність. У молодшому шкільному віці відбувається перехід від конкретно-ситуативної до узагальненої самооцінки [2].

В цьому віці розвивається самопізнання і особистісна рефлексія як здатність самостійно встановлювати межі своїх можливостей. Рефлексія виявляється в можливості виділяти особливості власних дій і робити їх предметом аналізу. Дуже важливо, щоб дитина знала, що вона може і вміє робити, в тому числі, краще за всіх. Здатність робити щось краще за всіх принципово важлива для молодших школярів для розвитку в них почуття власної умілості, компетентності, повноцінності.

Для розвитку волі молодших школярів важлива доступність мети діяльності, оптимальна за складністю задача, тоді як надто легкі чи складні завдання гальмують розвиток вольових якостей і дій. Умовою розвитку вольових якостей є така організація діяльності, за якої дитина бачить власне просування до мети і усвідомлює його як наслідок власних зусиль. У цьому віці формуються способи вольової регуляції: спочатку це словесна інструкція вчителя, потім, з розвитком самосвідомості, вольовий акт викликається власними потребами дитини [3].

Розвиток потреб йде по лінії переміщення їх значимості. Більшість психологів сходяться на тому, що розвиток потреб молодшого школяра в цілому йде до домінування духовних потреб над матеріальними, соціальних над особистими, хоча процес цей тривалий і нерівномірний. Це легко виявляється за допомогою нескладних експериментів [4].

Розвиток духовних потреб перевіряється постановкою дитини в ситуацію «три бажання»: більшість першокласників говорять про іграшки, насолоди, другокласники висувають більш значимі ідеї про книги, кіно, комп'ютерні ігри, а третьокласники висловлюють «ідеальні» бажання – подорожувати, боротися за правду, захищати тварин і дітей, знайти ліки від смертельних хвороб.

Розвиток соціальних потреб легко побачити в поведінці дитини: першокласники часто скаржаться вчителю на те, що інші йому заважають слухати, писати, малювати і т. д.; при виконанні навчального завдання вони стурбовані тільки особистим успіхом. Але поступово стає помітною і взаємодопомога, яку

діти надають один одному за власною ініціативою, і підтримка, і «вболівання» за свій клас, свою команду. Під впливом учителя формується новий вид потреб – у товаристві, колективізмі, спільності з іншими [5].

Основні новоутворення особистості молодшого школяра: орієнтація на групу однолітків; формування особистісної рефлексії (здатності самостійно встановити межі своїх можливостей); формування усвідомленої і узагальненої самооцінки; усвідомлення і стриманість у прояві почуттів, формування вищих почуттів; усвідомлення вольових дій, формування вольових якостей.

Література та джерела

1. Бех І. Д. Виховання особистості: навч. метод, посіб.: у 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ, 2003. 342 с.
2. Павелків Р. В., Корчакова Н. В. Феноменологія морального розвитку особистості: детермінація, механізми, генезис: монографія. Рівне, 2009. 368 с.
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. Київ: Академвидав, 2006. 360 с.
4. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова і педагогічна психологія. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
5. Шевченко Н.О. Особистість молодшого школяра. Київ: Главник, 2008. 128 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ВЗАЄМИН УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Лідія Фуцур

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Ірина Садова,

доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, доцент, доктор пед. н.

Проаналізовано теоретичні основи формування моральних взаємин молодших школярів до дітей з особливими освітніми потребами. Визначено сутність толерантності і розкрито педагогічні умови її виховання в учнів початкової школи.

Метою соціалізації осіб з особливими освітніми потребами (ООП) є інтеграція їх у суспільство. Для цього необхідно створити середовище, в якому діти можуть взаємодіяти, спілкуватися і розвиватися відповідно до своїх можливостей. Оптимальними в цьому сенсі є інклюзивні школи, які, на думку фахівців, є «школами для всіх». Науковцями обґрунтовано, що інклюзивне навчання уможливує не лише освіту дітей з особливими потребами, а й сприяє розвитку в їхніх однолітків емпатії, толерантності, формуванню реалістичного світогляду [5]. Звідси постає актуальність виховання моральних взаємин молодших школярів до дітей з ООП. Адже від взаємин у класному колективі залежить не тільки їх соціалізація, а й адаптація всіх учнів початкової школи до освітнього закладу, а також якість їхньої освіти. Сьогодні формування моральних взаємин молодших школярів особливо на часі, адже власне в початковій ланці освіти закладаються основи спілкування в колективі упродовж спільного виконання завдань, обговорення і прийняття рішень тощо. Таким чином, спільне навчання цих двох категорій учнів виховує в них взаємну повагу і здатність ефективно взаємодіяти на засадах толерантності.

Власне поняття «толерантність» має безліч різних значень. З'ясовуючи трактування цієї лексеми в іноземних мовах, О. Швачко виокремлено такі з них: а) в англійській мові «tolerance, to tolerance» – готовність до поблажливості, терпимості, відсутності дискримінації, прийняття будь-чого без протесту; б) у німецькій – терпимість, допустиме відхилення від чого-небудь; в) у французькій – терпимість, потурання, дозвіл на відхилення; г) в іспанській – здатність приймати ідеї або думки, відмінні від власних. Як бачимо, у всіх цих мовах здебільшого поняття «толерантність» передбачає терпимість, відсутність відкритого протесту, іноді навіть байдуже ставлення [3].

У нашій статті термін «толерантність до дітей з ООП» не є синонімом терпимості і має свою специфіку. Так, провідним механізмом толерантності постає терпіння (витримка, самовладання, самоконтроль), а вторинним – прийняття. Провідним механізмом терпимості, на думку Є. Клепцової, навпаки, стає прийняття чого-небудь як даності (розуміння, емпатія) з активним застосуванням терпіння [2].

Особлива роль у формуванні моральних взаємин належить педагогу. Від його особистісного потенціалу, професійних знань та навичок, переконань і поглядів залежать ефективність і продуктивність спілкування та спільної діяльності. Школярі переймають від учителя не тільки його манеру поведінки, а й

уявлення про цінності, ідеали, переконання, філософію життя. Сьогодні необхідні педагоги, здатні реалізувати особливі освітні потреби учнів з обмеженими можливостями здоров'я й налагодити морально здорову атмосферу, в якій «особлива» дитина перестане відчувати себе не такою, як усі. Тоді школа стане місцем, де учень з ООП зможе реалізувати своє правоне тільки на освіту, а й на гідне соціальне життя серед ровесників. Педагогові початкової школи необхідно використовувати й апробувати спеціальні підходи до навчання з метою залучення до освітнього процесу всіх дітей; регулювати поведінку учнів для налагодження безпечного освітнього середовища; формувати толерантні навички поведінки; допомагати школярам, які опинилися в конфліктній ситуації або несприятливих умовах; а також розробляти програми профілактики різних форм насильства в школі. Таким чином, умовою ефективного виховання толерантності молодших школярів до дітей з особливими потребами ми вважаємо особливу компетентність педагога у сфері моральних взаємин. Вона визначається готовністю і здатністю вчителя до активної професійної діяльності з дітьми, які мають ООП, на засадах подолання соціальної дистанції, визнання універсальних прав і основних свобод таких учнів, знань про інвалідність, володіння теорією, методикою і практикою в галузі педагогічної роботи з означеною категорією дітей [1].

Система професійної підготовки вчителя в сучасних умовах має відповідати вимогам гуманізації освіти, формування толерантної свідомості та поведінки самого педагога як важливих чинників його фахової компетентності. На наш погляд, педагогічна толерантність включає три аспекти: 1) особистість викладача, який володіє толерантними якостями; 2) прояв толерантності у його професійній діяльності; 3) реалізація принципів толерантності у внутрішньому спілкуванні. Єдність цих трьох перелічених чинників є передумовою, засобом та результатом формування толерантності.

Як наголошує П. Степанов, удосконалення особистості не відбувається саме собою. Потрібний цілеспрямований психолого-педагогічний вплив на неї через зміст відповідних навчальних предметів і адекватних технологій та методик [4, с. 91]. Ми, зі свого боку, вважаємо, що здійснити такий вплив може лише вчитель, компетентний у питаннях толерантності. Сучасний педагог має володіти мистецтвом толерантного спілкування, яке полягає у спроможності на підставі зовнішніх проявів зрозуміти психічний стан дитини, ініціювати ефективні методи спілкування і на цій підставі організувати ділову взаємодію. Особистий приклад та сприятливе оточення зумовлюватимуть утвердження і практичне втілення принципів толерантності.

У дослідженні А. Колупасєвої доведено, що саме собою спільне навчання дітей здорових і «особливих» не розв'язує всіх проблем їхньої взаємодії; оскільки без відповідних педагогічних зусиль сфера дитячих стосунків може залишатися деформованою, неповноцінною [3]. Тому здатність до регулювання взаємин між дітьми є надзвичайно важливою у професійній діяльності вчителя. Успішність розв'язання означеного завдання багато в чому залежить від характеру спілкування учнів та їхньої психологічної схильності до міжособистісних контактів. При цьому потрібно враховувати особливості розвитку осіб із психофізичними порушеннями.

Отже, толерантність молодших школярів до дітей з особливими освітніми потребами є моральною якістю особистості, що характеризується такими ознаками: а) прийняттям та шанобливим ставленням до людини, незалежно від стану її здоров'я; б) прагненням і готовністю до взаємодії з іншими; в) бажанням та здатністю надавати допомогу тою мірою, як неабсолютно дитині з ООП; г) вибором такого способу взаємодії, котрий не обмежує її гідності, а навпаки, підкреслює можливості і визнає самодостатність особистості.

Ефективному вихованню моральних взаємин молодших школярів до дітей з особливими освітніми потребами сприятимуть такі педагогічні умови:

- підтримка вчителем активної співпраці сім'ї та школи у вихованні толерантності на основі взаємодопомоги;
- розширення уявлень про категорії осіб з ООП, способи взаємодії з ними й надання допомоги, а також про основні складові толерантності;
- включення до освітнього процесу системи занять із виховання толерантності до осіб з особливими освітніми потребами та набуття досвіду толерантної поведінки.

Література та джерела

1. Асмолов А. Г. Толерантность: от утопии – к реальности. На пути к толерантному сознанию. Москва: Смысл, 2000. 255с.
2. Ежова Т. Є. Організаційно-педагогічні умови створення толерантного освітнього середовища інклюзивної школи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. пр. / Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2012. № 9. С. 66–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_9. (дата звернення: 09.02.2021).
3. Колупасєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ: Саміт-Книга, 2009. 272 с.
4. Степанов П. Як виховувати толерантність? *Народна освіта*. 2001. № 9. С. 91–97.
5. Швачко О. Толерантність як психолого-соціальний феномен. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2000. № 2. С. 154–163.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тетяна Хавець (Карась)
студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Петро Бойчук,
професор кафедри педагогіки та психології, доцент, к. пед. н

З'ясовано сутність дидактичної гри як інтегрованої системи впливів, направленої на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, а також на формування досконаліших пізнавальних умінь та навичок.

У Новій українській школі основою уроку та засобом пізнавальної діяльності стає гра. Використання ігор, під час проведення уроків, дає можливість вчителю вийти на новий, пізнавальний рівень взаємодії з учнями. Ігрові технології навчання – це метод навчання, який передбачає застосування навчального матеріалу та змісту освіти, а також допомагає знайти та отримати бажану ціль, тобто досягти певного результату.

Граючись, діти глибше пізнають навколишній світ, набувають різних навичок і вмінь. У дидактичній грі основою є пізнавальна діяльність. Вона спрямована на формування в учня необхідності у навчанні, активного інтересу до нового, що стає удосконаленням пізнавальних умінь та навичок.

Пізнавальна діяльність – це процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності. Гра є не лише фактором настрою, емоцій дитини, а й важливим чинником розвитку функцій мозку, серцево-судинної, нервової систем її організму. Відображення реальності в людській свідомості може відбуватися на рівні чуттєвого та абстрактного пізнання [2, с. 5].

Василь Сухомлинський писав: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань» [1].

Дидактична гра – це така колективна цілеспрямована навчальна діяльність, коли кожен учасник і команда в цілому об'єднані вирішенням головної задачі і орієнтують свою поведінку на виграш. Гру, організовану з метою навчання, можна назвати навчальною грою. Ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості. Пізнавальний зміст навчання виявляється у його дидактичних завданнях, які вчитель пов'язує з ігровою дією. Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисне, а під час цікавих ігрових дій (приховування і пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо).

Основним стимулом, мотивом виконання дидактичного завдання є не пряма вказівка вчителя чи бажання дітей чогось навчитися, а природне прагнення до гри, бажання досягти ігрової мети та пізнати для себе нову інформацію [3, с. 2]. Саме це спонукає учнів до пізнавальної активності, якої вимагають умови і правила гри (краще сприймати об'єкти і явища навколишнього світу, уважніше вслуховуватися, швидше орієнтуватися на потрібну властивість, підбирати і групувати предмети тощо).

Дидактична гра як самостійна ігрова діяльність можлива лише за доступності дидактичних завдань для сприйняття дітьми, наявності у них інтересу до гри, засвоєння ними правил та ігрових дій, які, у свою чергу, залежать від рівня ігрового досвіду. Такими є передумови використання учнями набутих знань про предмети і явища навколишнього світу. У грі як формі навчання взаємодіють пізнавальна та ігрова сторони. Відповідно до цього вчитель одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються.

Для того, щоб ігри стимулювали різнобічну діяльність і задовільняли інтереси дітей, вчитель повинен добирати їх відповідно до програми для кожної вікової групи, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності ігрових завдань і дій. Творче ставлення педагога до справи є передумовою постійного і поступового ускладнення, розширення варіативності ігор. Якщо у дітей згасає інтерес до гри, вчитель ініціює спільне придумування нових ігрових завдань, ускладнення правил, включення до пізнавальної діяльності різних аналізаторів і способів дій.

Н. Бібік, М. Вашуленко, О. Савченко розглядають ігрову діяльність як дидактичний засіб, який активізує здатність дітей самостійно мислити і діяти, створює атмосферу свободи, творчого розкріпачення в колективі та умови для саморозвитку, дає змогу повніше враховувати вікові особливості дітей 6-7-річного

віку. О. Савченко зазначає, що кожна дидактична гра виконує різні функції: збагачує пізнавальний досвід дітей, розвиває мислення, мову, уяву, точність рухів, витримку [5]. Але головна мета включення ігор у навчальний процес – викликати інтерес до навчання. Якщо гра захоплює дітей, вони виявляють максимальну активність, не відчують втоми, їм хочеться досягти найкращого результату.

Проводити ігри, створювати ігрові ситуації важливо на кожному уроці. Це особливо стосується першого класу – перехідного періоду, коли учні ще не звикли до тривалої напруженої діяльності. Вони швидко стомлюються, притуплюється їхня увага набридає одноманітність. Тому гра повинна ввійти в практику роботи вчителя як один з найефективніших методів організації пізнавальної діяльності молодших школярів [4, с. 63].

Гру можна пропонувати на початку уроку, вона має допомогти учням зосередитись і виділити основне, найважливіше, спрямувати увагу на самостійну діяльність

Обсяг нової інформації, який мають опанувати учні, збільшується щороку. Але як уникнути при цьому перевантаження учнів? Цю проблему неможливо вирішити за рахунок збільшення кількості годин на вивчення окремих предметів і терміну навчання у школі. Необхідно будувати нову школу: школу діалогу, школу, яку творять самі діти спільно з учителями. У цьому сенсі є актуальним особистісно зорієнтований підхід до навчання [1, с. 42].

Гра поступово та непомітно на уроці переходить у серйозну, плідну роботу. Відповідно до програмових вимог, потрібно у доступній формі доносити до дитини необхідний теоретичний матеріал. Цікаві порівняння і малюнки допомагають дітям, адже при цьому спрацьовують різні властивості їхнього сприймання: порівнюючи один предмет (чи поняття) з іншим, ми краще розуміємо (засвоюємо) його. У народі говорять, що «краще раз побачити, ніж багато раз почути», – тобто зорова пам'ять є кращою за інші її види. Наприклад, під час вивчення частин мови можна використовувати цікаві малюнки – будиночки, у яких «живуть» частини мови, роди, звуки, слова тощо.

Запам'ятати певну інформацію дітям молодшого шкільного віку легше, якщо вона подається у віршованій формі. Деякий програмовий матеріал потребує від дитини значних вольових зусиль та багаторазового виконання різних варіантів вправ для його засвоєння. Саме тоді гра, запобігаючи перевантаженню психіки дитини, допомагає реалізувати навчальну мету значно швидше, ніж будь-який педагогічний засіб.

Серед ігрових мотивів значне місце посідають пізнавальні інтереси, потреба в порівнянні себе в різних відношеннях з однолітками, у співпраці з ними, самооцінка та інше. Включаючи в освітній процес ігрові елементи, учитель стимулює пізнавальні можливості учнів.

Отже, гра, є найприроднішим і найпривабливішим засобом пізнавальної діяльності для молодших школярів. Саме в іграх розпочинається спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між учителем і учнем.

У процесі гри у дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо та самостійно. Розвивається увага, пам'ять, бажання дізнатися нове та цікаве. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності навчальна, розвиваюча й виховна функції діють у тісному взаємозв'язку.

Література та джерела

1. Власенко А. Роль гри у навчанні і вихованні молодших школярів. *Початкова школа*. 2015. С. 40–45.
1. Галкін С. Гра – шлях до впевненості. *Шкільний світ*. 2014. С. 46.
2. Дон О. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі. *Шкільний світ*. 2016. №35. С. 2–3.
3. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні. *Рідна школа*. 2015. №4. С. 63–64.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Абрис. 2010. С. 414–416.

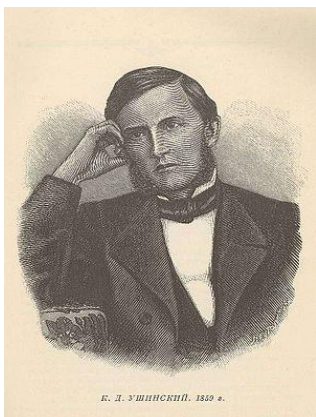
КОСТЯНТИН УШИНСЬКИЙ ЯК ДИДАКТ

Галина Хаймик

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – Олена Пуш,
старший викладач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Проаналізовано значення дидактичних положень. Оцінено основні принципи навчання: наочності, свідомості й активності, послідовності й систематичності, міцності знань, зв'язку навчання з життям, емоційності, поєднання інтересу й відповідальності. Визначено актуальність принципів для сучасної освіти.

Костянтин Ушинський (1824–1870) – видатний педагог. Народився в Тулі, навчався в Новгород-Сіверській гімназії, закінчив юридичний факультет Московського університету. Працював професором Ярославського юридичного ліцею, служив у Міністерстві внутрішніх справ, згодом викладав словесність і був інспектором у Гатчинському сирітському інституті, інспектором класів Смольного інституту шляхетних дівчат. Після конфлікту з керівництвом інституту його було відраджено за кордон (Австрія, Швейцарія, Бельгія, Франція, Німеччина) для вивчення організації жіночої освіти. Після відрадження повернувся в Україну, яку вважав своєю батьківщиною [3].

Костянтин Ушинський увійшов в історію педагогіки як видатний педагог і психолог, педагог-практик і теоретик, обдарований літератор, який відрізнявся самостійним мисленням і гуманістичними поглядами. «Предметом виховання», – вважав К. Ушинський є людина, і «якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна перш за ознайомитися також в усіх відношеннях». У його творах знайшли обґрунтування такі принципи навчання: наочності, свідомості й активності, послідовності й систематичності, міцності знань, зв'язку навчання з життям, емоційності, поєднання інтересу й відповідальності [1].

К. Ушинський був видатним дидактом і педагогом-методистом. Дидактику він поділяв на загальну і спеціальну. К. Ушинський вважав, що для забезпечення оптимізації навчального процесу треба добре знати основні закономірності і принципи дидактики, індивідуальні та психологічні особливості розвитку дітей, які він виводив із закономірностей процесу пізнання, добре розуміючи відмінності між процесом наукового пізнання і учіння.

К. Ушинський вважав, що навчально-виховний процес повинен виконувати такі основні функції: освітню, виховну, розвивальну, які мають реалізуватися через зміст та методи навчання.

Він зробив спробу встановити критерії відбору змісту навчального матеріалу для школи:

- відповідність змісту рівню розвитку науки;
- важливість і значення для життя людини кожного знання, що дається в школі;
- врахування вікових особливостей і можливостей дітей при побудові навчального курсу;
- народність, тобто вивчення здобутків народної культури в усіх навчальних дисциплінах [2].

К. Ушинський у своїй педагогічній системі багато уваги приділяв уроку.

Кожен урок повинен мати цільову установку, бути закінченим і носити виховний характер. Враховуючи порівняно швидку стомлюваність дітей (особливо молодшого шкільного віку), К. Ушинський рекомендував застосовувати зміну занять і різноманітність методів.

Вагоме місце в дидактичній системі К. Ушинського займає висвітлення проблем оптимізації пізнавальної активності школярів, емоційності навчання, розвитку мислення і мовлення учнів, забезпечення наступності в навчанні, належної організації самостійної роботи й творчості школярів, шкільного краєзнавства. Надзвичайно важливо те, що він не просто проповідував свою дидактику, а дав їй глибоке наукове обґрунтування та класичний взірць втілення на практиці. У цьому відношенні неординарними за своїм дидактичним змістом і методикою є його підручники для початкового навчання «Дитячий світ» (1861), «Рідне слово» (1864), статті «Три елементи школи» (1867), «Недільні школи» (1861) [5, с. 44].

В контексті поставленої мети даної статті важливо згадати про методи навчання, виділені К. Ушинським. Цікаво, що в контексті методології навчання вчений вважав за необхідне покласти в основу теорії основне прагнення людини – вільну і доцільну творчу діяльність, яка повинна здійснюватися під керівництвом вчителя. Відповідно до цього, дослідник виділяв методи усного викладу, лабораторно-практичні роботи, письмові та усні вправи, роботу з книгою. Оптимальне поєднання наочних, словесних і практичних методів навчання К. Ушинський вважав успіхом у навчанні [4].

Підсумовуючи викладений матеріал, можна зробити висновок, що основні принципи та методи навчання К. Ушинського, що лягли в основу сучасної вітчизняної педагогіки, залишаються дієвими та актуальними у сучасному світі. Вони можуть і мають бути доповнені новітніми здобутками людства в області технологій, психології, біології та соціології. Сучасний світ швидко змінюється, а тому головним завданням освіти стає привчання дітей до самоосвіти, постійного прагнення до знань та розвитку, високих вимог до самих себе. З розвитком комп'ютерної техніки та Інтернет діти отримують необмежений доступ до матеріалів та інформації, проте виникає новий виклик – обрати якісний матеріал та глибоко засвоїти його. Для здійснення цієї мети принципи та методи навчання видатного вченого Костянтина Дмитровича Ушинського залишаються дієвими у сучасному світі. А розроблена ним дидактична система незмінно актуальною для вітчизняної педагогіки ХХІ століття.

Література та джерела

1. Дидактичні погляди та принципи навчання К. Д. Ушинського. Українські реферати. URL: <http://referatu.net.ua/referats/27/5221.pdf>. pdf. (дата звернення 12.02.2021).
2. Дидактична теорія К. Д. Ушинського, його діяльність як методиста. Studfiles. URL: <https://studfile.net/preview/2413128/page:47/> (дата звернення 12.02.2021).
3. Основні принципи педагогічної системи К. Д. Ушинського. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14563/> (дата звернення 11.02.2021).
4. Калита Н. Феномен К.Ушинського в українській педагогіці (до проблеми виховного ідеалу). *Проблеми сучасної освіти і культури в контексті європейських вимог*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. Дрогобич: Посвіт, 2009. С. 30–36.
5. Ушинський К. Д. – засновник вітчизняної наукової педагогіки: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 185-річчю від дня народження видатного вітчизняного педагога (м. Чернігів, 13 травня 2008 року) / за ред. І. В. Зайченка. Чернігів, 2008. 44 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ДОСТУПНОСТІ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗА ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ

Галина Хаймик

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Віктор Корнелюк,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Проаналізовано реалізацію принципу доступності вивчення математики в умовах дистанційного навчання початкової школи. У роботі оцінено основні переваги та недоліки дистанційної освіти в сучасних умовах.

Початок ХХІ століття характеризується бурхливим розвитком комп'ютерних телекомунікацій, інформаційних технологій, входженням людства в єдиний освітній простір.

Основним завданням школи, на даний час – формувати у дітей не тільки компетентності, а й вміння застосовувати їх у житті, навчити критично мислити, не боятись висловлювати власну думку, виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини.

Сьогодні в освітньому процесі все ширше застосовується дистанційне навчання. Інноваційний індивідуальний освітній процес дозволяє здобувачу освіти, використовуючи комп'ютерні технології, реалізувати власні освітні цілі, які спрямовані на розвиток особистості. Під час використання такої форми навчання отримана здобувачами освіта стає особливою, більш значною. Важливими стають уміння застосовувати ці знання для вирішення конкретних завдань, способи набуття компетентностей і їх використання в різних життєвих ситуаціях. Принцип доступності навчання сформував Я. А. Коменський подавши кілька правил, його наступник Л. Занков запропонував принцип доступності навчання на високому рівні труднощів. Питання дистанційного навчання розглядали О. Лінник, С. Шкарлет, О. Корбут.

Актуальність дистанційного навчання проявляється у можливості упровадження новітніх педагогічних, психологічних та методологічних розробок. Проблему доступності за дистанційного формату можна розглядати у двох аспектах:

1. Обмеженість у використанні технологічних засобів здобувачами освіти, використання нових форм навчання та заміни підходів до організації навчання

2. Сприйняття інформації, її обробка та застосування, обмеження нового санітарного регламенту Міністерством охорони здоров'я України

У вузькому значенні для нашого дослідження будемо розглядати доступність за дистанційної форми навчання у такому стилі.

Під дистанційним навчанням розуміється така форма навчання, при реалізації якої велика частина навчальних технологій здійснюється поза навчальним закладом із застосуванням актуальних інформаційних і телекомунікаційних технологій [2, с. 121].

Для розвитку дистанційного навчання обов'язковими є наступні умови: матеріально-технічне забезпечення (наявність комп'ютера в школі, вдома, доступ до мережі Інтернет), інформаційне забезпечення (інтернет і його ресурси), психологічне забезпечення (взаємовідносини між учителем і учнями). Тому структуру дистанційного навчання можна умовно позначити «Учитель» – «Учень» – «Комунікація» [4].

Реалізація даних освітніх технологій стала можлива завдяки використанню комп'ютерних технологій в навчанні, що вплинуло на багатоплановий зміст і методи математичного навчання. Використання інформаційних технологій в математичному навчанні означає також побудову і використання комп'ютерних навчальних програм, в яких реалізується відмінна від традиційного навчання педагогічно-навчальна логіка, нова організація шкільних уроків і зміна ролі і функцій викладача. Математика початкової школи в багатьох питаннях відокремилася від сучасного світу, не звертає уваги на спосіб мислення і творчі здібності здобувачів початкової освіти. Комп'ютерні навчальні програми з математики спонукають учня до енергійної участі в математичному процесі, до пошуку вирішення проблеми за допомогою комп'ютера [1, с. 144–145].

Організуючи дистанційне навчання учитель вирішує наступні завдання: навчання інформатики та математики залишається затребуваним і має прикладну спрямованість; створення умов для виховання інформаційної культури учнів, всім учасникам навчального процесу надання можливості навчання сучасним інформаційним технологіям; доступу до інформаційних ресурсів, створення і публікація в електронному та друкованому вигляді матеріалів методичного та навчального характеру, організація участі в проектах, олімпіадах, активне використання інтерактивних технологій на уроках математики.

Щоб досягти максимальної ефективності використовуємо змішану методику дистанційного навчання. Тобто організуємо елементи синхронного та асинхронного навчання.

Синхронне навчання – це навчання в онлайн режимі. Його перевагою є те, що учасників можна залучати або у певний час, або миттєво. Це свого роду «прямий ефір», де здобувачі освіти комунікують з педагогами через засоби зв'язку. Таке спілкування може бути через відео- чи аудіозв'язок, переписка в чаті.

Недоліком дистанційного навчання у синхронному форматі є прив'язаність учня і вчителя до монітора комп'ютера, планшета і т. д. [3, с. 21].

Згідно нового Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти безперервна навчальна діяльність учнів (тривалість навчальних занять) не може перевищувати: у 1-му класі – 35 хв., 2 – 4-х класах – 40 хв. Безперервна тривалість навчальної діяльності з ТЗН упродовж навчального заняття повинна бути: для учнів 1 класів – не більше 10 хвилин; для учнів 2 – 4 класів – не більше 15 хвилин. Після таких занять із застосуванням ТЗН проводяться вправи з рухової активності та вправи для гімнастики очей [5, с. 21].

Асинхронне навчання охоплює різні засоби інформації, відео- та аудіо уроки. Ця форма навчання дозволяє працювати у зручній для себе час та задавати власний темп. Вчителі повинні ставити дедлайни виконання завдань, надавати розклад занять.

Асинхронне дистанційне навчання так само затребуване, як і синхронне, тому не всі учасники освітнього процесу мають однаковий рівень сприймання та засвоєння інформації, одним потрібно більше часу на опрацювання тієї чи іншої теми, іншим – менше [3, с. 22].

Слід ще раз відзначити, що у виборі режиму навчання зазвичай оптимальним є змішаний підхід, який може допомогти вчителю об'єднати переваги синхронного і асинхронного режимів, навчання в режимах онлайн і оф-лайн.

В результаті, з одного боку, учні тримаються більш-менш звичного для них розкладу, а з іншого – вони не перевантажені онлайн-присутністю. Додатково варто запропонувати щоденні зустрічі в конкретний час для тих учнів, кому потрібна консультація. Якщо в класі є діти, у яких немає доступу до електронних ресурсів, то основне навчання для таких учнів відбувається за підручником. Завдання передаються по телефону або іншими доступними засобами спілкування.

Важливо, щоб завдання були максимально деталізовані, містили не тільки перелік, але і роз'яснення порядку опрацювання тем і виконання завдань. У реалізації дистанційного навчання потужним інструментом є інформаційні та освітні ресурси мережі Інтернет. Інформація, розміщена в мережі, має наступні переваги: можливість роботи в гіпертекстовому середовищі, з урахуванням індивідуальних особливостей, здібностей, мотивацій, мислення [4].

З розвитком мережі Інтернет, зростає кількість інформаційних ресурсів, що несуть освітню цінність, вони наповнюються освітнім контентом. Унікальні вони тим, що доступні з будь-якої точки світу, в будь-який час. Тривалість використання ресурсів не обмежена, для роботи з ними не потрібно спеціалізованого програмного забезпечення. Більшість з ресурсів безкоштовні, для повного доступу і повноправного використання контенту вимагають простої реєстрації. Особливістю освітніх Інтернет-ресурсів нового покоління є висока якість, інтерактивність.

Актуальність проблеми використання електронних освітніх ресурсів мережі Інтернет визначається потребою в індивідуалізації навчання відповідно до запитів учнів і їх батьків з метою отримання якісної освіти.

Наскільки ефективним буде дистанційне навчання, залежить від наступних факторів: ефективність взаємодії викладача та учня; використані педагогічні технології; ефективність розроблених методичних

матеріалів і способів їх представлення; ефективність зворотного зв'язку. Найбільш пристосованими до використання в дистанційному навчанні є наступні освітні технології: мультимедіа та відео-лекції; мультимедійні електронні підручники; лабораторні практикуми; імітаційні моделі і комп'ютерні тренажери; відео-конференції [2, с. 145].

Завдяки взаємодії мережі Інтернет і дистанційною формою навчання учневі забезпечена позиція активного учасника пізнавального процесу. Учень може самостійно вибрати темп і напрямки своєї роботи, ступінь власної участі у взаємодії з однокласниками і вчителем. Великі можливості для такого навчання пропонують різні колекції освітніх ресурсів: платформи дистанційного навчання, такі як Moodle, Google, Classroom, Zoom, ClassDojo та ін.

Отже, дистанційні форми навчання – ефективний механізм, який дозволяє учню самореалізуватися, а вчителю створити таке «розвиваюче середовище», в якому кожен учень зможе сформувати певні компетентності, необхідні йому при виборі професії.

Проаналізувавши на численну критику, дистанційне навчання досить швидко зайняло значну нішу на ринку сучасної освіти. В даний час воно розвивається, шукає свої форми і методи. Оцінивши внесок дистанційного навчання, ми можемо сказати що це має як свої плюси : вільний графік, виявлення слабких сторін та можливість працювати над ними, навички самоосвіти, так і мінуси : відсутність соціальної взаємодії, складна технологія, низький рівень концентрації.

Література та джерела

1. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч.-метод. посіб. / упоряд. Воротникова І. П., Чайковська Н. В. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
2. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія. Харків: Міська друкарня, 2020. 409 с.
3. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році : методичні рекомендації / за заг. ред. В. І. Шуляра. Миколаїв: ОІППО, 2020. 108 с.
4. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii-_dystantsiy-na_osvita_razvoroty.pdf. (дата звернення: 07.02.2021).
5. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Sanitarnyj-reglament-dlya-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvity.pdf>. (дата звернення: 07.02.2021).

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З РІВНЕМ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПОДРУЖНИМИ СТОСУНКАМИ

Тамара Цесля

**студентка 5 курсу спеціальності 053 Практична психологія
факультету психології та соціології
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник – Людмила Магдисюк,
доцент кафедри практичної та клінічної психології, к. псих. н.**

Висвітлено теоретичний аспект психологічного благополуччя особистості та його зв'язок з рівнем задоволеності подружніми стосунками. Здійснено дослідження головних передумов формування психологічного благополуччя.

Останнім часом все актуальнішим в наукових дослідженнях постає питання психологічного благополуччя особистості. Частіше люди стали звертатись до психологів з запитом стати щасливішими. Щоб допомогти клієнтам все більше і більше досліджень проводиться для виявлення складових та механізмів формування благополуччя особистості.

Психологічне благополуччя особистості дає змогу реалізувати як індивідуальність, професіонала, творити самому своє життя та виконувати певні соціальні ролі.

Психологічне благополуччя, на думку автора даного терміну Н. Бредберна, є індивідуальною та суб'єктивною оцінкою відчуття задоволеності всіма аспектами життя та щастям. Значну роль у формуванні розуміння даного поняття відіграла К. Ріфф, яка стверджувала, що саме наявність певних особливих рис є основою гармонійної особистості. Вона виокремила наступні шість основних компонентів психічного благополуччя: постійний особистісний ріст, автономність, самоприйняття, позитивні стосунки з оточуючими, вміння користуватись ресурсами та цілеспрямованість. Основою цієї багатовимірної моделі психічного благополуччя є концепції позитивного психологічного функціонування особистості [3].

У своїх працях Ж. Вірна стверджує, що досягнення різних аспектів благополуччя особистості є важливим, перш за все, її система цінностей. Вони визначаються реалізацією в різних сферах життя, задоволеністю всіх базових потреб, переважання позитивних емоцій та гармонійними міжособистісними стосунками базових потреб особистості, її ефективного функціонування у напрямі професійної та особистої самореалізації, міжособистісних стосунків та наповнення життя позитивними емоціями [2]. Тобто людина сама визначає, спираючись на власний досвід та індивідуальні особливості, свою власну психічну благополучність та принципи свого існування.

Певна частина зарубіжних вчених вважають, що психологічне благополуччя досягається через задоволення потреб. На противагу, Р. Раян і К. Шелдон вважають, що значно важливішим є наявність днів гармонії головної діяльності та індивідуальних потреб особистості, саме такі дні вони називали щасливими [8, с. 475–486]. Досить цікаву теорію детермінації запропонували Р. Раян та Е. Десі. Автори стверджували, що головними компонентами психічного благополуччя є задоволеність базових психологічних потреб: автономія, позитивні відносини з оточуючими та компетентність (ефективна діяльність у власному оточені). Інші дослідження в рамках теорії самодетермінації тільки підтвердили цей зв'язок [7].

Джекоб Морено у своїй роботі з системою соціальної взаємодії, доводить, що в залежності від місця у системі міжособистісних відносин рівень психологічного благополуччя відповідно змінюється. Воно визначається емоційними зв'язками, взаємними симпатіями й антипатіями, притяганнями й відштовхуваннями і є недоступним для зовнішнього спостереження. В даному контексті під психологічним благополуччям особистості автор розуміє переживання задоволеності власним життям як результат позитивного функціонування, досягнутого за допомогою особистісного саморозвитку [5, с. 17].

Оскільки для психічного благополуччя особистості важливими є гармонійні стосунки з оточуючими, розглянемо основні принципи позитивних подружніх стосунків. Розробка питань соціально-психологічного клімату здійснювалася такими дослідниками як О. Добриніна, А. Євсєєва, А. Ощєпока, О. Сермягіна, Е. Тійт та ін. Під соціально-психологічним кліматом сім'ї розуміють узагальнену, інтегративну характеристику сім'ї, яка відображає міру задоволеності подружжя основними аспектами життєдіяльності сім'ї, загальним тоном і стилем стосунків [1, с. 37]. Це специфічне утворення виникає всередині групи як результат взаємодії людей. Безпосередній контакт, особистісне спілкування і породжують якісно нові явища, які зустрічаються в психології окремих індивідів, такі як сумісність, наслідування, авторитет, групові цінності [4, с. 46]. Поряд з поняттям «соціально-психологічний клімат» зустрічаються інші терміни, якими позначають це явище: «емоційна (психологічна) атмосфера», «сімейна атмосфера», «психологічний (сімейний) клімат», «соціологічний мікроклімат». Соціально-психологічний клімат сім'ї включає в себе дві складові: емоційний контакт та соціально-психологічна сумісність. Характер емоційної взаємодії між подружжям, дітьми, батьками і дітьми, а також рівень соціально-психологічної сумісності її членів визначає собою і клімат в сім'ї, оскільки є його основними якісними характеристиками. Показником же характеру клімату, його спрямованості і благополуччя є спілкування в сім'ї як соціальній групі [4, с. 59].

Критеріями благополуччя зазвичай розглядають:

- наявність встановлених подружніх почуттів (любові, симпатії, поваги один до одного);
- наявність взаєморозуміння, емоційної і духовної єдності;
- суб'єктивне відчуття щастя, подружжя сумісність характерів, смаків, інтересів, ціннісних орієнтацій;
- рольова узгодженість подружжя в реалізації шлюбно-сімейних функцій;
- фізичне і психічне здоров'я обох партнерів;
- задоволеність сексуальними стосунками;
- відсутність конфліктів та сварок;
- стійкість шлюбу в часі, збереження стосунків у важкі часи;
- певний рівень матеріального благополуччя [6, с. 26–27].

Отже, проаналізувавши низку досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, можна зробити висновок, що рівень задоволеності подружніми стосунками на пряму залежить від багатьох факторів, таких як: мотив створення сім'ї, період спільного проживання, кількість дітей та їх вік, індивідуальні особливості кожного з партнерів. В залежності від оцінки шлюбу, формується ставлення до більшості сфер життя. Насправді гармонійні стосунки можливі при узгодженості подружжя в різних ситуаціях та діяльності сім'ї. Зв'язок рівня задоволеністю шлюбом та психічним благополуччя неподільний. Оскільки особистісне благополуччя передбачає задоволеність індивідуальних потреб людини, то логічно припустити, що задоволеність основних потреб забезпечує благополуччя, що в свою чергу, підвищує рівень задоволеності сімейними стосунками.

Література та джерела

1. Добрынина О. А. Проблема формирования благоприятного социально-психологического климата семьи: дис. канд. психол. н.: 19.00.05. Новокузнецк, 1992. 205 с.
2. Каргіна Н. В. Віра як основа психологічного благополуччя особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. №1. Т. 1. 2018. С. 83–88.
3. Каргіна Н. В. Духовний розвиток особистості як умова її психологічного благополуччя. *Проблеми сучасної психології особистості*: матеріали наук.- практич. конф. молодих учених та студентів (м. Одеса, 14 травня 2015 р.). Одеса: Лерадрук, 2015. Вип. 6. С. 295–300.
4. Ощепкова А. П. Социально-психологический аспект семейно-брачных отношений: дис. ... канд. филос. н. Томск, 1974. 184 с.
5. Пучкова Г. Л. Суб'єктивне благополуччя як фактор самоактуалізації особистості: Автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, психологія особистості, історія психології». Хабаровськ, 2003. 17 с.
6. Сермягина О. С. Социально-психологические предпосылки межличностной напряженности в семье: дис. ... канд. психол. н.: Л., 1985. 230 с.
7. Ryan R. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychology*. 2000. Vol. 55 (1). – P. 68–78.
8. Sheldon K. The independent effects of goal contents and motives on well-being: it's both what you pursue and why you pursue it. *By the society for personality and social psychology*. 2004. Vol. 30 (4). P. 475–486.

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ТА ТРЕНАЖЕРИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЛЕГКОАТЛЕТІВ

Назар Цибуля

студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Володимир Констанкевич,

викладач циклової комісії теорії та методики фізичного виховання

Описано класифікацію технічних засобів й тренажерів, які застосовуються в сучасній легкій атлетичі.

Легка атлетика поєднує цілий комплекс рухових умінь і навичок, необхідних людині в повсякденній трудовій і службовій діяльності. Вправи з ходьби, бігу, стрибків і метання, які включає цей вид спорту, зміцнюють і загартовують організм, розвивають силу, витривалість і швидкість, спритність і координацію рухів; вони застосовуються в тренуванні спортсменів у багатьох інших видах спорту. Участь у змаганнях з легкої атлетики сприяє вихованню у молоді волі, наполегливості, почуття відповідальності та колективізму [3, с. 3].

У результаті проведення досліджень, а також аналізу сучасних тенденцій створення тренажерних пристроїв за даними спеціальної науково-методичної літератури і патентів провідних країн світу (США, Японія, Англія, Німеччина, Франція). І. Ратовим, В. Івановим, В. Усатим і Г. Поповим розроблена класифікація тренажерів для масової культурно-оздоровчої роботи з населенням і сформульовані основні технічні методичні вимоги до них [2, с. 6].

Сучасна система виховання та підготовки спортсменів-легкоатлетів характеризується складною побудовою навчально-тренувального процесу, який базується на застосуванні гнучких (варіабельних) навантажень, використанні різноманітних засобів, постійно вимагає наукового пошуку. Рівень результатів у сучасній легкій атлетичі настільки високий, що для його досягнення неможливо виділяти в системі багаторічної підготовки основні та другорядні етапи, основні та другорядні засоби й методи.

Кожен із засобів підготовки, незалежно від ступеня тривалості й етапу застосування, пов'язаний із вирішенням певних, властивих йому завдань. Навчально-тренувальний процес легкоатлетів потрібно розглядати як сукупність різноманітних структурних елементів, підпорядкованих вирішенню головного стратегічного завдання підготовки – забезпеченню різнобічної техніко-тактичної, фізичної, психологічної та методичної підготовленості спортсмена. Принципові помилки, допущені в багаторічній або річній підготовці, важко компенсувати в подальшому.

Сучасна система підготовки легкоатлетів здійснюється, головним чином, завдяки збільшенню обсягу й інтенсивності тренувальних засобів. Цей шлях не може розглядатися як оптимальний для досягнення рекордних результатів, оскільки подальше збільшення навантаження може призвести до негативних наслідків (гостре та хронічне м'язове перевтомлення, психічне перенапруження, травми тощо).

Тому проблема подальшого вдосконалення системи спортивного тренування набуває особливої актуальності.

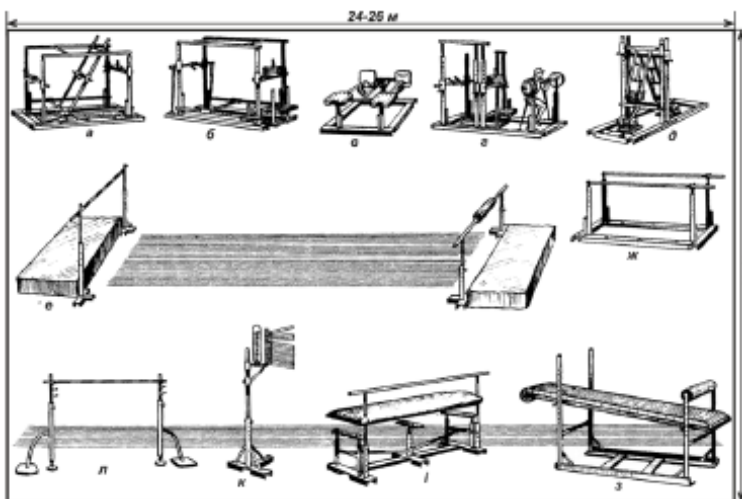
У вирішенні цієї проблеми можна виділити два напрямки. Перший з них пов'язаний із відбором ефективних тренувальних засобів, які забезпечують цілеспрямований вплив на нервово-м'язовий апарат спортсменів відповідно до вимог специфіки виду легкої атлетики, та методів їх використання. Другий напрям – пошук і обґрунтування засобів і методів, які дозволяють найбільш повноцінно реалізовувати фізичні здібності спортсменів. Останніми роками в навчально-тренувальному процесі почали широко використовувати технічні засоби й методи. До них, зокрема, відносяться тренажерні пристрої різноманітних конструкцій [1, с. 189].

Основною практичною цінністю технічних засобів є те, що вони дозволяють цілеспрямовано впливати на окремі м'язи та м'язові групи. Як свідчать дослідження, при виконанні спортсменом вправ локального впливу навантаження на весь організм відносно невелике, і це дає змогу підвищувати обсяг та інтенсивність кожного тренувального заняття.

Тому одним з актуальних завдань спортивно-педагогічної науки та практики є розробка та застосування технічних засобів, які б дозволяли вирішувати завдання розвитку фізичних здібностей, навчання техніці та її вдосконалення, формування правильного ритму рухів тощо. Причому такі засоби можуть застосовуватися на всіх етапах підготовки легкоатлетів. Особливого значення на сьогодні набули технічні засоби, спрямовані на ліквідацію явища зміни активності тих м'язів спортсмена, які не беруть участь у роботі, та створювати умови для упорядкування режимів роботи м'язів.

У сучасній легкій атлеті застосовуються технічні засоби й тренажери шести основних груп. До першої з них відносяться тренажери для загальної фізичної підготовки, в тому числі сучасні ергометри для аеробного тренування, а також різноманітні прості тренажери для загальної силової підготовки легкоатлетів. До другої групи входять тренажери, які працюють за принципом «полегшуючого лідирування» і дозволяють створювати такі режими виконання легкоатлетичних вправ або їх основних елементів, які у природних умовах не можна створити. Оскільки конструкції таких тренажерів знижують відхилення від раціональної техніки виконання заданої рухової дії до мінімуму, то створюються передумови для уникнення помилок і збільшення вірогідності досягнення високих показників з тих характеристик руху, які запрограмовані конструкцією тренажера. До третьої групи тренажерів відносяться різноманітні управляючі пристрої, які при виконанні тренувальних вправ забезпечують підтримання заданої швидкості рухів, формування їх раціонального ритму та темпу. Наприклад, світлолідери, що дозволяють дотримуватись заданої швидкості при пробіганні тренувальних відрізків, тощо. До четвертої групи входять тренажери, які надають спортсмену можливість поєднати процес розвитку різних рухових здібностей з процесом технічного вдосконалення. До п'ятої групи відносяться тренажери зі змінним опором, за допомогою яких створюються умови для одночасного прояву спортсменом силових здібностей і рухливості в суглобах (конструкція таких пристроїв базується на використанні важелів, ексцентричних дисків, блоків і наборів вантажів). Різні тренажери зі змінним опором створені та виготовляються такими фірмами, як «Техногум», «Субех», «Schnell» та ін. До шостої групи входять різні тренажери, які стимулюють в організмі спортсмена адаптаційні реакції за рахунок створення штучних кліматичних і метеорологічних умов, у тому числі різні барокамери та інші установки [1, с. 190].

Для вдосконалення системи підготовки легкоатлетів пропонуються три самостійні «поточні лінії» комплексного тренажерного обладнання (рис. 1). Перша – для силової і швидко-силової підготовки, друга – для технічної підготовки і третя – для вдосконалення елементів техніки з одночасним розвитком необхідних фізичних і психологічних якостей. За основу взяте рамне рішення конструкції тренажерних

снарядів зручне простотою експлуатації, універсальністю і відносною легкістю їх створення.

Тренажери виконані із труб діаметром від 3 до 9 см, які приварені до швелерної основи, що надає стійкість верстату. Усі тренажери мають пристосування для зміни кута нахилу направляючих труб, для зміни видів навантажень і умов виконання вправ. Кріплення в конструкції здійснюється шляхом електрозварювання.

Труби повинні бути з нахилом, який змінюється, а пересувна частина кріпиться на болтах. Вертикальні труби виконують

функцію направляючих опор, по яким рухається вантаж. Горизонтальна верхня частина тренажерів першої лінії, яка скріплює вертикальні труби між собою, знімається. Це дозволяє змінювати позиції рухливих пристроїв з вантажем, полегшує транспортування чи ремонт тренажерів [1, с. 191].

У двох головних снарядах першої лінії створені ковзаючі поперечні пристрої. Запропоновані у тренажерах першої лінії поперечні перекладки, які утримують на собі вантаж, не допускають ковзання. При вправах, що виконуються у вихідному положенні стоячи, плечі опираються об спеціальну площину, зроблену за формою плечей. До перекладки на ширині плечей приварені ручки: спортсмен може додатково утримувати вантаж руками.

Література та джерела

1. Ахметов Р. Ф., Максименко Г. М., Кутек Т. Б. Легка атлетика: Підручник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 340 с.
2. Жданюк В. П. Тренажери в системі фізичного виховання школярів. Вінниця, 1996. 100 с.
3. Методичні рекомендації до самостійних занять «Легкоатлетичні вправи». Дніпропетровськ, 2015. 51 с.

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Карина Цимерман

студентка 4 курсу спеціальності 013 початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Людмила Шуст,

викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. філол. н.

Проаналізовані основні методи навчання, які використовують на уроках української мови. Описані прийоми формування зв'язного мовлення в учнів на уроках навчання грамоти.

Формування зв'язного мовлення є одним з провідних завдань мови в сучасній початковій школі, оскільки усне мовлення займає одне з провідних місць у навчанні, а також є основним засобом спілкування.

Уроки з навчання грамоти передбачають засвоєння учнями найнеобхідніших знань про мовлення: усне і письмове, діалогічне й монологічне про винятковість висловлювань, зумовлена комунікативними дорученнями, а також стилем спілкування.

Процес розвитку мовлення під час уроків грамоти створюється в ході роботи над сторінками книги та тренажеру для письма, також читання вчителем невеликого за обсягом твору і вивченням на пам'ять віршів, скоромовок, загадок, байок тощо.

Одним із провідних завдань в період навчання грамоти є формування в молодших школярів навичок правильно та швидко виділяти з речень окремі слова, ділити їх на склади, визначати правильно наголос, робити звукобуквений аналіз слова. Це завдання належно виконується тільки за тої умови, коли кожна дитина незалежно від рівня виучуваності й підготовленості почуває себе здібною та обдарованою.

Неабияке місце у розвитку мовлення також відводиться розумінню звукової сторони мови, розвиткові фонематичного слуху. Важливе місце посідає також правильна звуковимова для володіння читанням і грамотним письмом, для спілкування з однолітками та дорослими. Дитина яка правильно та чітко вимовляє слова є активною і впевненою на уроках та іде на контакт з людьми у повсякденному житті.

Зараз у початковій школі на уроках української мови використовують інноваційні методи навчання такі як: «Авторське крісло», «Мікрофон», «Робота в парах», «Мозковий штурм» та інші.

Використання цих технологій на заняттях розвитку мови дає змогу учням:

- добре опанувати навчальний матеріал, підходити творчо, вміти аналізувати його;
- поважати думку інших людей та слухати їх;
- збагачувати власний пізнавальний досвід [1].

Доцільно також виділити роботу над словом. Навчальна діяльність школярів під час засвоєння грамоти пов'язана із збагаченням, збільшенням та активізацією словникового запасу дітей. Розширення словниковий запас – означає допомагати кількісному накопиченню слів, необхідних дитині для спілкування з однолітками та іншими людьми. Працюючи над збагаченням словника, та його закріплення вчитель повинен акцентувати увагу на лексичне значення слова. Використання словниково-логічних вправ під час навчання допоможе вирішити проблему усвідомлення лексичного значення слова. Джерелом поповнення словника є сама навчальна діяльність наприклад: підручники, аудіо книги, наочні посібники, позакласні та виховні заходи, тощо.

У період навчання грамоти учні виконують вправи на доповнення групи однорідних предметів такі як, (бджола... – це комаха), добір видових понять до родового (овочі – це буряк...), добір родового поняття до видових (огірок, морква, цибуля – це...), знайти зайве слово (липа, дуб, вишня, ручка... – зайвим буде слово ручка, тому що це знаряддя для письма), розподіл на групи (вишня, морква, банани, картопля, груша, буряк – дві групи: овочі та фрукти). Такі вправи дуже часто використовують вчителі в ігровій формі.

На думку багатьох спеціалістів роботу з розвитку зв'язного у молодшій школі слід розпочинати з наочності, наприклад з малюнків ну або відео. Малюнок викликає дуже чітке уявлення про ту чи іншу річ, подію, тощо. Зображення для дітей повинні бути дуже чіткими та зрозумілими для сприйняття [3].

На уроках навчання грамоти особлива увага має приділятися розвитку діалогічного і монологічного мовлення. Діалог – це розмова двох або більше осіб. В умовах роботи класу – це бесіда вчителя з учнями. Діалогічне мовлення вміння культурно говорити, правильно поводитися під час бесіди. Монологічне мовлення більш складне, ніж діалогічне. Щоб воно було більш зрозуміле для слухача, в ньому мають використовуватися повні, поширені речення та найбільш точний словник.

У першому класі діти повинні оволодіти такими видами усного монологічного мовлення: переказ і розповідь. Під час переказу дитина викладає прочитаний матеріал користуючись готовою мовною формою автора. Звичайно в переказі є і творчі елементи дитини. Дуже важливо, щоб дитина осмислила текст, передала його вільно та зберегла основну ідею автора.

Дітей потрібно поступово і систематично готувати до переходу від розмовного до описово-розповідного мовлення. Вивчення його стилю зв'язного мовлення полягає у збагаченні й уточненні словника, удосконаленні граматичної будови мовлення та граматичного оформлення.

Відомі такі прийоми навчання описово-розповідного мовлення:

- вміння складати повних речень: для початку простих, а потім складних;
- вправи в діалогічному мовленні;
- вправи в описово-розповідному мовленні.

Для більш досконалого діалогічного мовлення дітей використовують такі прийоми: під час розмови спонукати дітей висловлювати свої думки більш досконало та розгорнуто, ставити більш конкретні запитання, надати усний план до певного пояснення [1].

Правильно складати речення й удосконалити діалогічне мовлення учні можуть на індивідуальних заняттях, заняттях у підгрупах та іноді на фронтальних уроках. Дуже важливо на таких уроках слід звертати на не правильну відповідь дітей, щоб вони самі зрозуміли свої помилки та змогли виправити їх. Учителю початкових класів для вдосконалення мовленнєвого рівня розвитку дитини потрібно проводити постійну та цілеспрямовану роботу над вдосконаленням звуковимови, збагаченням словникового запасу, формуванням граматичного ладу мовлення, діалогічного та монологічного мовлення.

Щоб досягнути результату, вчитель повинен вести систематичний облік недоліків у мові учнів свого класу та допомагати дітям виправити їх, але для цього потрібно знати всі індивідуальні особливості мовлення кожного учня та учениці в класі. Розвиток мовлення повинен набувати статусу провідного принципу навчання української мови в початковій школі, зокрема у першому класі. Розвиток мовлення – це дуже важливе завдання вчителя. Тому робота над формуванням звукової культури повинна здійснюватися на всіх уроках.

Література та джерела

1. Богатирчук Т. І. Формування зв'язного (описово-розповідного) мовлення в дітей із ЗНМ. URL: <http://journal.osnova.com.ua/article/34764> (дата звернення: 13.02.2021).
2. Розвиток мовлення і мислення в період навчання грамоти. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Rozvitok_movlennya_i_mislennya_v_period_navchannya_gramoti?page=2 (дата звернення: 14.02.2021).
3. Чупріна О. В. Методи розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початковій школі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». 2018. Вип. (8). С. 170–173.

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Цицюк

студентка курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Надія Найт,
викладач циклової комісії словесних дисциплін*

Представлено особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Зазначено, що своєчасне оволодіння мовленням є першою важливою умовою формування повноцінної психіки у дитини та її подальшого правильного розвитку. Успіх забезпечення цілей спілкування дошкільника з іншими учасниками взаємодії залежить від рівня розвитку її мовлення.

Своєчасне оволодіння мовою – основа розумового розвитку дитини, запорука її повноцінного спілкування з навколишнім світом. Правильне, виразне мовлення дає дитині можливість якомога ширше використовувати його як засіб спілкування, сприяє формуванню особистості дитини в цілому.

Вся діяльність людини безпосередньо пов'язана з мовою, яка, починаючи з перших років життя, впливає на діяльність, змінює її поведінку.

Боротьба за правильну вимову – одна з важливих форм роботи із загальною культурою мовлення дітей дошкільного віку. Без повного оволодіння мовою дитина в майбутньому в школі не зможе набути міцних і глибоких знань з основ наук. Тому необхідно усунути все, що може будь-якою мірою заважати вільному спілкуванню дитини з колективом.

У закладі дошкільної освіти необхідно створити сприятливі умови для розвитку мовлення дітей, спільно з родиною працювати над його розвитком, виправляти недоліки в мовленні. Таким чином, створити мовне середовище, яке правильно розвиватиметься для розвитку інтелекту та підготовки дитини до школи.

Формування мовленнєвого розвитку в перші роки життя дитини впливає на все її подальше життя. Своєчасне та повноцінне оволодіння мовою – перша важлива умова формування здорової психіки у дитини та її подальшого правильного розвитку [4].

Розуміння мовлення інших та особисте активне мовлення супроводжує всю діяльність дитини. Успіх забезпечення цілей її спілкування з іншими учасниками взаємодії залежить від рівня розвитку мовлення дитини.

Комунікативна функція мови важлива для розумового розвитку дошкільника, оскільки полягає у використанні мови як засобу спілкування.

Як відомо, діти починають спілкуватися ще до того, як навчилися говорити. З розвитком мовлення їх спілкування стає досконалішим. Його ефективність залежить не тільки від знання граматичних правил та значень, а й від навичок висловлення певної думки у відповідній ситуації [2].

Мовлення базується на таких соціальних навичках, як послідовність мовлення; врахування досвіду, навичок, інтересів та потреб співрозмовника; прояв уваги та готовності продовжувати спілкування невербальними засобами (поглядом, жестом тощо). Порушення мовленнєвої функції негативно позначається на розвитку процесу комунікативної компетентності. Нерозвиненість мовленнєвих засобів знижує рівень спілкування, сприяє появі психологічних характеристик, породжує специфічні особливості загальної та словесної поведінки та призводить до зниження комунікативної активності.

Мовлення не є вродженою здатністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним та психічним розвитком дитини і служить показником загального її розвитку. Л. Виготський стверджував, що «дитина сприймає навколишній світ не тільки через зір та слух, але і через своє особисте мовлення, так як веде внутрішній монолог та зовнішній діалог» [3, с. 78]. Як зазначав О. Леонтьєв, механізм мовленнєвої здатності формується на основі вроджених психофізіологічних особливостей людини та під впливом мовленнєвого спілкування. Лінгвістична здатність (здібність) – це сукупність мовленнєвих навичок та умінь, що сформувалися на основі повноцінних передумов їх розвитку [1].

Отже, своєчасне оволодіння мовленням є першою важливою умовою формування повноцінної психіки у дитини та її подальшого правильного розвитку. Розвиток мовлення відбувається поступово, наслідуючи соціальний досвід суспільства, коли дитина включається у взаємодію з навколишнім світом. Процес привласнення соціального досвіду в дитинстві відбувається через привласнення «культурних форм психіки» у спілкуванні з дорослими та однолітками, коли воно включається в доступний, самостійний вид діяльності - гру.

Розуміння мовлення інших та особисте активне мовлення супроводжує всі види діяльності дитини. Успіх забезпечення цілей її спілкування з іншими учасниками взаємодії залежить від рівня розвитку мовлення дитини.

Література та джерела

1. Богуш А., Гавриш Н. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. *Дошкільне виховання*. 2012. №10. С. 5–9.
2. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини. Київ: Шкільний світ, 2011. 128 с.
3. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с.
4. Самохвалова А. Г. Коммуникативные трудности ребенка: проблемы, диагностика, коррекция : уч.-метод. Пособие. СПб : Речь, 2011. 150 с.

ВПРАВИ НА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вікторія Цьопух

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Тетяна Бортнюк,

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій,

к. екон. н.

Подано розкриття поняття «емоційний інтелект», його роль в розвитку молодших школярів. Виділено основні вправи для розвитку EQ дітей, які сприяють зміцненню командного духу дітей та розвитку їх емоційного стану.

Загальний інтерес до емоційного інтелекту або EQ виник близько 20 років тому, коли психолог Деніель Гоулман випустив книгу, в якій розповів про його важливість. Сьогодні багато вчених підтверджують, що цей показник відіграє в успішності та загальному благополуччі людини більшу роль, ніж IQ. Розвивати емоційний інтелект краще і легше в дитинстві, та батьки можуть допомогти в цьому своїм дітям. Вчителям, так само як і батькам не варто забувати про емоційне виховання дітей.

Багато хто думає, що емоційний інтелект та емоційність – одне й теж саме. Та це зовсім не так. Висока емоційність – це бурхлива реакція людини на навколишній світ. Емоційна людина, наприклад, буде жестикулювати і зітхати під час перегляду цікавого фільму. Але це не буде говорити про її розвинений емоційний інтелект. Емоційним інтелектом володіє людина, яка вміє:

- розуміти і сприймати власні емоції;
- керувати своєю поведінкою під час тих чи інших емоцій;
- розуміти, які емоції відчувають інші люди;
- використовувати знання про свої та чужі емоції для міжособистісного спілкування [1].

В освітній реформі «Нова українська школа» (НУШ) особливу увагу приділяють розвитку емоційного інтелекту – соціальних та комунікативних компетентностей. Новий фокус школи - навчити учнів вибудовувати ефективні відносини з іншими і розуміти власні емоції.

Навчання без розвитку емоційної складової інтелекту може викликати складнощі у побудові відносин, розумінні своїх потреб і бажань, визначенні свого місця в соціумі. Розвиток EQ допомагає під час кризи керувати своїми емоціями і зберігати здоров'я.

Вміння правильно інтерпретувати емоції інших, зокрема гнів або незадоволення, допомагає уникати конфліктів і правильно реагувати в різних ситуаціях. Загалом, все це запобігає булінгу.

Розуміння емоцій допомагає заводити нові знайомства і вибудовувати дружні відносини. Високий емоційний інтелект прямо корелює з лідерським потенціалом, а його розвиток з молодшого віку відкриває нові перспективи [2].

За версією Пола Екмана, американського психолога і фахівця в галузі вивчення емоцій, ми маємо 7 базових емоцій: гнів, печаль, презирство, відроза, страх, здивування, радість. Вони постійно переплітаються між собою. І ми повинні це контролювати, адже бачимо з якими емоціями реагує дитина на ту чи іншу інформацію [3]. Для цього є вправи, які допоможуть розвинути емоційний інтелект молодших школярів. А саме:

• «Коробка щастя» (Створіть в уяві свою коробку щастя, запропонуйте школярам «скласти» у неї все, що асоціюється у них зі щастям візуально (різнокольорове листя), на слух (шум морської хвилі), смак (солодка вата), запах (аромат пірижків) і дотик (кішка). А потім детально обговоріть з ними їхні емоції. За допомогою цієї вправи можна навчити виокремлювати позитивні емоції з-поміж інших та концентруватися на них);

• «Емоції у кольорі» (Кожен школяр отримує аркуш паперу і олівці чи фарби. Запропонуйте учням за допомогою кольорів зобразити різноманітні емоції – радість, сум, злість, заздрість, співчуття тощо. Така вправа допоможе сконцентруватись на типі емоцій та власному відгуку на них);

• «Емоції героїв» (Вчитель читає школярам казку. Кожному учневі заздалегідь видаються маленькі картки з символічними зображеннями різних емоційних станів. У процесі читання дитина відкладає на стіл кілька карток, які, на її погляд, показують емоційний стан героя в різних ситуаціях. Після закінчення читання кожна дитина пояснює, в якій ситуації герой був веселим, сумним тощо, і чому їй так здається);

• «Інтонація» (Вчитель пояснює дітям, що таке інтонація. Потім їм пропонується по черзі повторити з різними емоціями та відповідною інтонацією окремі фрази. Як варіант, можна інтонаційно програти і

обговорити діалог казкових героїв. Таким чином школярі вчаться розуміти не тільки сенс сказаного, але й емоції того, хто говорить).

Окрім вправ, ми можемо провести ігри, які сприятимуть зміцненню командного духу дітей та їх психологічного стану, а саме: «Компас емоцій» (на картках буде описано 8 емоцій, по черзі діти мають змоделювати ситуацію відповідно до вибраної емоції, інші ж мають відгадати її), та «Передача відчуттів» (сидячи в колі учні можуть відтворити свою емоцію, за допомогою жестів, міміки, а оточуючі мають відгадати її).

Сучасні діти багато часу проводять у мережі Інтернет. Тому емоційний інтелект можна також розвивати за допомогою сучасних технологій, а саме онлайн-ігор:

- My Baby Care – онлайн-гра для школярів молодшого шкільного віку, яка дозволяє дитині відчути себе у ролі няньки, що допоможе їй навчитися розпізнавати емоції та реагувати на них, а також сприятиме вихованню відповідальності.

- Shelter – онлайн-гра, яка є симулятором життя рисі. Гравець не просто побачить, як поводить себе цей хижак у диких умовах, а проживе його життя. Гравець – мама-рись, яка має чотирьох дітей-кошенят. Сенс гри полягає в тому, щоб доглядати за кошенятами, вчити їх полувати, уникати сутичок із сильнішими суперниками, допомагати одне одному. Гра вчить емпатії, взаєморозумінню та розвиває емоційний інтелект [4].

Емоційний інтелект не лише сприяє життєвому успіху. Розвинений EQ підвищує задоволення від життя. Зрештою, молодому поколінню набридло бути виключно ефективними, вони хочуть бути щасливим, а емоційний інтелект – одна з можливостей віднайти внутрішню гармонію. Якщо уважно подивитися – світ змінюється кожної хвилини. Наша задача – влучно підлаштуватися під ці зміни, а найголовніше – навчити цьому своїх дітей.

Література та джерела

1. Що таке емоційний інтелект і як він зробить вашу дитину успішною. URL: <http://www.tutkatamka.com.ua/nathnennya/psihologiya/shho-take-emocijnij-intelekt-i-yak-vin-zrobit-vashu-ditinu-uspishnoyu/> (дата звернення: 02.02.2021).

2. Анна Хитрик. Вправи для розвитку емоційного інтелекту. URL: <https://happymonday.ua/emocionalnyj-intellekt-7-uprazhnenij-dlya-razvitiya> (дата звернення: 04.02.2021).

3. Пам'ятка вчителям і батькам., URL: <https://znaj.ua/society/307155-pam-yatka-vchitelyam-i-batkam-top-9-igor-na-rozvitok-emociynogo-intelektu-yaki-zahistyat-vid-bulingu> (дата звернення: 05.02.2021).

4. Як емоційний інтелект допомагає добиватися цілей і справлятися з кризами. URL: <https://zn.ua/ukr/amp/UKRAINE/u-nush-nacileni-na-rozvitok-emociynogo-intelektu-shkolyari-v-344980.html> (дата звернення: 04.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ІМЕННИКАМИ У 1 КЛАСІ НУШ

Аліна Цюп'ях

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової освіти та фізичної культури

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Людмила Шуст,

викладач циклової комісії словесних дисциплін, к. філол. н.

Висвітлено специфічні підходи, до вивчення іменника як частини мови, що є основою компетентності учнів у вивченні граматичних та синтаксичних категорій на уроках української мови.

У Державному стандарті початкової освіти в Україні зазначено, що мета навчання української мови у початковій школі полягає насамперед у формуванні в учнів уміння будувати висловлювання в межах доступних для них тем і типів текстів, де мовленнєві вміння набувають особливого суспільного значення.

Основним джерелом збагачення словникового запасу учнів початкових класів є враження від побаченого, почутого, прочитаного, пережитого. Щоб якнайлегше досягти таких вимог, учителю необхідно не лише дотримуватися загальних методичних порад, а й використовувати різноманітні засоби навчання й виховання. Найбільш ефективними вважаються ті засоби, які впливають на емоційну сферу особистості дитини.

До нового змісту освіти в НУШ, науковці визначили такі її завдання: формування у молодших школярів наукового світогляду; виховання високих моральних якостей, волі й почуттів; збагачення учнів міцними знаннями; прищеплення їм умінь і навичок, що мають важливе значення для систематичного

вивчення основ наук; розвиток мислення, уяви, мовлення, пам'яті, пізнавальних здібностей учнів; формування прийомів навчальної діяльності, в тому числі – самостійного розширення знань [5, с. 47].

Схвально оцінюємо, що перша ланка школи перестала інтерпретуватися як «школа умінь і навичок», а розглядається як така, що формує світогляд учнів, створює фундамент для здобуття подальшої освіти. Як бачимо, поряд з освітніми й виховними завданнями рельєфно окреслилися розвивальні.

Система роботи над вивченням теми «Іменник» має бути цілеспрямованим процесом, який передбачає певну послідовність ознайомлення учнів із смисловим значенням і граматичними ознаками цієї частини мови, а також поступове ускладнення вправ, спрямованих на формування навичок точного вживання іменників у мовленні та правильне їх написання [1, с. 59].

Іменник – це перша частина мови, яка з'являється у мовленні дітей. На уроках української мови в НУШ вже у 1 класі учні розпочинають знайомство з ним. Основні завдання вивчення іменника в початковій школі: формування лексико-граматичного поняття «іменник»; оволодіння вмінням розрізняти за питаннями назви істот і назви неістот; формування вміння писати з великої букви власні іменники; ознайомлення з родом іменників; формування вміння змінювати іменники за числами, відмінками; засвоєння правопису відмінкових закінчень іменників; збагачення словникового запасу учнів; формування вмінь використовувати іменники у мовленні з урахуванням їх функціонального призначення.

Перше ознайомлення зі словами-назвами предметів відбувається в період навчання грамоти (1 клас). На уроках читання і письма вчитель організовує діяльність першокласників, спрямовану на розрізнення предметів і слів як назв цих предметів, на впізнавання слів – назв предметів у мовленні, на формування вмінь ставити до слів питання хто? що?, класифікувати слова на групи з урахуванням їх значення (овочі, фрукти, меблі, одяг, дерева, тварини тощо). З перших уроків учитель, використовуючи іграшки, предмети, предметні та сюжетні малюнки, тексти, пропонує учням запитання на зразок: Хто це? Що це? Що росте в саду? Хто збирає врожай? Хто малює? Що розглядають діти? Хто з казок завітав до нас? Що посадив дідусь? (Ріпку.) Хто допомагав дідусеві рвати ріпку? Ефективним щодо цього є використання загадок, робота з якими стимулює відповіді першокласників на питання хто? що?, сприяє розрізненню предмета і слова, що його називає.

Виконуються пропедевтичні вправи на змінювання числа іменників за зразком «один – багато».

Наведемо приклади вправ та завдань для формування загального поняття про іменник за допомогою ІТ навчання.

1. Гра «Хто? Що?». Вчитель, за допомогою презентації, показує предметні малюнки зі зображенням людей, тварин, речей, рослин тощо. Учні, сигналізують картками «Хто?» «Що?», відповідаючи на запитання.

2. На аудіозаписі подаються іменники. (*Україна, кобра, українка, хліб, базика, кобзар, байкар, стів, хлібороб, будівельник, співачка, будова, аптека, шахта, аптекар*) Учні слухають запис, на кожний іменник сигналізують картками «Хто?» «Що?» або «Істота», «Неістота».

3. Учитель, використовуючи презентацію, ставить перед дітьми завдання правильно повторити почуті та побачені іменники (*пташка, бджілка, дівчина, калина, хліб, мікрофон*) у тій самій послідовності [3, с. 27].

За допомогою завдань такого типу на початковому етапі знайомства з іменником учнів готуємо до усвідомлення поняття «іменник». Метою використання цих вправ є розмежувати предмет і його назву, розвивати вміння класифікувати слова за певною смисловою ознакою (назви овочів, фруктів, транспорту тощо).

Важливу роль тут відіграє візуальне мистецтво: картини стають не лише предметом описів чи матеріалом для роздумів, стимулюють добір відповідної до їхнього змісту лексики, формують первинне поняття про іменник як частину мови, але й впливають на почуття, спрямовують увагу на певні явища дійсності сучасного і минулого, на зіставлення фактів життя і їх художнього відображення.

Пропонується система вправ і завдань з використанням художніх полотен відомих як українських, так і зарубіжних художників, яка сприяє накопиченню знань першокласників, необхідних для подальшого теоретичного осмислення й поступового нагромадження конкретного матеріалу для узагальнення знань про іменник як частину мови.

Для правильного і глибокого сприйняття учнями художнього полотна велике значення мають запитання вчителя, їхній зміст, цілеспрямованість, послідовність, точність і ясність формувань. Ефективним естетико-виховним засобом, який відповідає концептуальним засадам гуманістичної педагогіки і набуває особливої актуальності в умовах кризи навчання та виховання, є український фольклор. Відомо, що змістовний дидактичний матеріал сприяє кращому засвоєнню учнями мовознавчих понять [4, с. 36].

Для цього вчитель добирає малі жанри усної народної творчості: казки, народні пісні, легенди, приказки, прислів'я, загадки, скоромовки тощо. Завдяки образності, афористичності, глибокому змісту перлин народної творчості, їх високій мудрості школярі дістають уявлення про багатство мови, розвивають

своє образне мислення, естетичні почуття, які в комплексі сприяють розвитку розумових здібностей дітей, формуванню особистості учня.

Наведемо приклади вправ із мовними і мовленнєвими завданнями. Тексти вправ краєзнавчого характеру адаптовані до вікових особливостей дітей першого класу. Важливо дібрати для вивчення цікаві завдання, що охоплюють всі барви і глибини мови, слугують краєзнавчим чи фольклорним матеріалом. Їх мета – навчити учнів визначати стиль та тип мовлення, розкривати тему. Відтворення основної думки висловлювання, формує в учнів відповідальне відношення до вивчення матеріалу, любов до рідної мови [5, с. 46].

Отже, при вивченні іменника варто робити творчі доповнення до тексту, завдання краще спрямовувати на формування мовних знань і мовленнєвих умінь учнів першого класу. Чітко дібраний матеріал сприятиме збагаченню словникового запасу школярів, оволодінню нормами української літературної мови, прищепленню вмінь і навичок зв'язного, логічного й послідовного викладу думок.

Література та джерела

1. Бабишин С. Дитячий фольклор в історико-педагогічному аспекті. *Народна творчість та етнографія*. 2018. № 1. С. 58–60.
2. Безрукава І. Збагачення українського мовлення першокласників засобами дитячої народної поетичної творчості. *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 45–49.
3. Водолуб Н. Прислів'я та приказки в контексті уроку. *Дивослово*. 2019. № 4. С. 26–30.
4. Голубецька В. Опанування частин мови. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 34–39.
5. Кубинська М. Роль усної народної творчості у розвитку молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 45–49.
6. Семенюк Н. Український дитячий фольклор. *Початкова школа*. 2020. № 12. С. 34–45.

ПЕДАГОГІЧНІ ДУМКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Олександр Цюра

**студент 4 курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Сергій Марчук,

завідувач кафедри педагогіки та психології, к. пед. н.

Окреслено педагогічні ідеї Лесі Українки. Вивчено її погляди на проблему навчання і виховання молодого покоління. З'ясовано думки просвітительки щодо вчителя.

Представником прогресивних педагогічних ідей в кін. XIX – на поч. XX ст. була видатна українська поетеса Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка, 1871–1913).

Леся Українка не залишила систематизованого викладу своїх педагогічних поглядів та думок. Проте подвижницькою працею на терені навчання і виховання, тими ідеями та роздумами, які ми віднаходимо в її літературних творах та епістолярній спадщині, вона зарекомендувала себе «педагогом від Бога», природні здібності якої майже інтуїтивно були зорієнтовані на систему особисто нею продуманих і усвідомлених провідних принципів наукової педагогіки.

Інтерес Лесі Українки до педагогіки зростає разом із формуванням її світогляду, розумінням призначення людини бути Людиною серед людей. І в цьому плані допитливі розмови Лесі з дорослими на різнобічні теми, постійне звернення за порадою до книг, пильний аналіз навколишнього життя, щире приятелювання з сільськими дітьми, котрі не завжди знали, що таке школа, невідступно, день за днем наvertsали думки поетеси до питань освіти народу.

Варто зазначити, що серед проблем, які займали розум юної Лесі, часто були й такі, які у своєму вирішенні не під силу і для дорослих. Такими, наприклад, були питання народності та змісту освіти,

патріотичного виховання, навчання дітей рідною мовою на основі рідномовних книг та підручників. Щодо останнього, то ще в 12 років Леся Українка, разом із братом Михайлом, переклала українською мовою «Вечера на хуторі близ Диканьки» Миколи Гоголя, які під назвою «Вечорниці М. Гоголя» вийшли друком для широкого загалу в 1885 році.

Основними напрямками освітньої роботи Лесі Українки були: навчальна, репетиторська і методична. Не зважаючи на те, що сама вона жодних шкіл не закінчувала і взагалі систематично вчилася тільки до 14 років, самотужки, правда, під вмілим керівництвом матері Олени Пчілки і дядька Михайла Драгоманова набула великих знань.

Педагогічну практику Леся Українка розпочала з виховання і навчання молодших рідних та двоюрідних братів і сестер, тобто, можна казати з «родинної педагогіки». Вивчивши майже всі європейські мови (французьку, німецьку, італійську, англійську, російську, польську, болгарську, грецьку, латинську), Леся Українка мала найбільшу педагогічну практику «філологічних наук у розмірі 1-го і 2-го класу гімназії».

Стаття Лесі Українки «Школа», опублікована у журналі «Народ» (1895) як нарис про стан початкової школи різко, засудила жалюгідний, збіднений зміст початкової освіти, коли вважалося достатнім, якщо діти навчилися читати та писати.

Проблемі дитячого читання і дитячої літератури Леся Українка в структурі своєї освітньої і просвітницької діяльності надавала надзвичайно великої уваги. Книжка для дітей має бути розрахована на певний вік, але водночас враховувати інтереси громади у вихованні майбутнього члена суспільства. Дитяча книжка повинна мати світоглядний зміст і певне практичне значення, а не бути «скучною і сухою брошурою».

У роботі з учнями Леся Українка рекомендувала і вимагала обов'язково дотримуватися педагогічної коректності. Сама Леся як педагог у роботі з дітьми завжди відзначалася дивовижною тактовністю, витримкою, незмінною привітністю.

Леся Українка в особі вчителя бачила старшого товариша, щирого друга і порадника. Вимоги до вчителя які ставила поетеса: любов і повага до дітей, пошанування їх особистості, широкий загальний і професійно-профільний кругозір, міцні і достатні знання, вміння збудити інтерес учнів до того чи іншого предмета та доступно і науково задовольнити пізнавальні запити школярів.

У першому загальнодоступному підручнику українською мовою «Стародавня історія східних народів» Леся Українка використала оригінальні записи релігійних, художньо-поетичних та епічних народних творів про життя, побут та культуру стародавнього Сходу.

Багато уваги приділяла Леся Українка формуванню в учнів системи позитивних мотивів до навчання. Вона радила вчителям і батькам якомога довше підтримувати інтерес дитини до навчання, школи засобами шкільної атрибутики (учнівська форма, ранець, підручники, робоче місце, усталений режим роботи, визнання зміни сімейного і громадського статусу школяра).

Глибоко аргументовані думки Лесі Українки щодо форм організації навчальної і виховної роботи. Сім'я, за належного психологічного клімату в ній і високого авторитету батьків, створює потрібний емоційний фон для навчання і виховання. Умови належного психологічного клімату в сім'ї (за Лесею Українкою): лагідність, доброзичливість, вміння поступатися, визнання всіма членами сім'ї прав дитини, взаємна ширість батьків і дітей.

Сучасна шкільна практика свідчить, що літературні твори Лесі Українки пронизані високими принципами людяності. Зокрема, цикл поезій для молодших школярів під назвою «Дитяче» та прозові казки для малолітніх читачів: «Метелик», «Лелія», «Біда навчить». Адресуючи ці твори маленьким читачам, письменниця тактовно, мудро й дотепно спрямовує їхню увагу на усвідомлення таких понять, як добро і зло, прекрасне чуже і далеке та рідний край, своя Батьківщина; акцентує на тому, що найвища цінність серед людей: чесність, правдивість, милосердя.

Отож, змістом свого життя Леся Українка творила оригінальну педагогічну систему, утверджувала принципи гуманної, родинної і народної педагогіки життя.

Література та джерела

1. Леся Українка. *Історія педагогіки* / за ред. М. С. Гриценка. Київ: Вища школа, 1973. С. 257–260.
2. Джерела безсмертного слова. Лесині місця на Волині / упоряд. В. С. Гей. Луцьк: Надстир'я, 1996. 92 с.
3. Леся Українка. Волинські образи. *Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки* / за заг. ред. С. А. Литвинова. Київ: Рад. школа, 1961. С. 483–487.
4. Леся Українка. Документи і матеріали. 1871–1970. Київ: Наукова думка, 1971. 623 с.
5. Рисак О. О Лесин дивосвіт. Львів: Світ, 1992. 184 с.
6. Спогади про Лесю Українку / упоряд. А. І. Костенка. Київ: Дніпро, 1971. 484 с.
7. Струманський В. П. Педагогічні погляди Лесі Українки. *Початкова школа*. 1996. №2. С. 48–51.
8. Шиманська І. Ф. Леся Українка про освіту та виховання. Київ: Рад. школа, 1973. 111 с.

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Марія Цюрик

**студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Показано особливості використання інтерактивних технологій на уроках природознавства у процесі формування пізнавальної активності учнів; вплив уроків з використанням інтерактивних технологій на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів.

Сучасні підходи до реформування Нової української школи передусім базуються на формуванні в учнів/учениць ключових компетентностей на рівні з предметними. Для реалізації формування ключових компетентностей важливим стає впровадження інтерактивних технологій в освітній процес.

НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислуховуються до їхньої думки, вчать критично мислити, не бояться висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами.

Проблема активізації пізнавальної діяльності засобами інтерактивних технологій важлива і сучасна як для теорії так і для практики. Її актуальність зумовлена новими соціальними запитами. Що стосується природознавства в НУШ, то відтепер це інтегрований курс «Я досліджую світ».

Курс «Я досліджую світ» поєднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. За типовою програмою НУШ 1 таких галузей три: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. За типовою освітньою програмою НУШ 2 таких галузей сім: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформативна [1].

Курс має на меті розшири елементарні знання учнів про предмети і явища природи та соціуму; розкрити в доступній формі зв'язки між живою і неживою природою та впливом людини на природу; виховувати любов до Батьківщини; формувати вміння аналізувати, оцінювати, систематизувати, узагальнювати об'єкти та явища, визначити закономірність зв'язків між ними; виробляти практичні уміння та навички.

Однією із сфер, де на ранніх стадіях життя проявляється пізнавальна активність дітей, є природа, а в майбутньому – уроки природознавства в школі. Уроки природознавства покликані за допомогою навчально-виховного процесу сприяти розвитку пізнавальної активності особистості.

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і педагог є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою.

Під час інтерактивного навчання учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані вмотивовані рішення.

Провівши опитування серед вчителів вчителі початкових класів віддають перевагу методам побудови «асоціативного куща», «мозковий штурм», «мікрофон», «кубування». Зупинімось детальніше на методі побудови «асоціативного куща». На початку роботи вчитель визначає одним словом тему, над якою проводитиметься робота, а учні згадують, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші асоціації, потім – другорядні. Учитель фіксує відповіді у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається». Цей метод універсальний, адже може використовуватися під час вивчення будь-якої навчальної дисципліни і на всіх етапах уроку.

Під час вивчення теми «Ґрунт. Значення та охорона ґрунтів» учитель, пояснюючи, проводить досліди з метою визначення складу ґрунту. У підсумку будується «асоціативний куш».

За допомогою методу «Кубування» учні/учениці навчаються класифікувати навчальний матеріал за таксономією Блума. Це навчальна методика, яка пропонує учням відповісти на 6 запитань різних типів, що стосуються теми. Метод можна застосовувати на етапах знань та мотивації навчання, сприймання й осмислення навчального матеріалу та консолідації знань, умінь і навичок.

Наприклад, при вивченні теми «Веселка – природне явище», можливі такі вказівки на гранях куба: 1. Яка веселка? (яскрава, різнокольорова, весела) 2. На що вона схожа? (коромисло, стрічку) 3. Що спадає на думку дивлячись на веселку? (пройшов дощ і виглянуло сонечко) 4. З яких кольорів складається веселка? 5. Яким чином це можна використати? (милуватися, скласти казку, намалювати). 6. Висловити своє ставлення. (Веселка – це фантастичне явище природи).

Уже в 1-му класі діти опановують практично всі інтерактивні методи. Зупинюсь на декількох. Отже, проектна діяльність та групова робота. Учні виконали свій перший проект «Як поводитися у довкіллі?». Школярі були поділені на групи, опрацьовували матеріал, дивилися відео. Завдання, яке стояло перед учнями: на столі лежали ілюстрації до різних тем. Потрібно було взяти лише ті картинки, які відповідали досліджуваній темі групи, виправити їх, розмалювати і приклеїти у встановленому місці.

У класі можна було спостерігати, що 73% дітей знали, як поводитися у довкіллі, але не розуміли навіщо. Після виконання проекту 100% учнів зрозуміли, що кожен вчинок має наслідки та пояснювали важливість добрих вчинків людини до природи.

Отже, спостерігаючи за дітьми різного віку, можна зробити висновок, що правильно організований урок природознавства чи курсу «Я досліджую світ», з використанням різноманітних інтерактивних технологій, а саме презентацій, різноманітних ігор та цікавих завдань, відеоматеріалів, роздаткового матеріалу, аудіо матеріалів, викликає цікавість, 100% інтерес до вивченого, емоційний відклик у кожного учня. Цей слід проявляється бажанням дізнатися щось нове, поглибити свої знання, запитувати та знаходити відповіді на всі свої запитання. А з часом пізнавальна активність дасть свій відбиток і на ставлення до життя, до дійсності, до природи, до людей. Поряд з розвитком активності відбувається також і духовний розвиток.

Запропоновані інтерактивні методи сприяють ефективному проведенню заняття з предмета «Я досліджую світ» та інтеграції різних освітніх галузей.

Отже, інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня [2, с. 4].

Література та джерела

1. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ: Світоч, 2019. 336 с.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> (дата звернення: 17.01.2021).

2. Химинець В. В Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 360 с.

МІЙ ПЕРШИЙ УРОК З МАТЕМАТИКИ

Олеся Чемерис

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Галина Козак,

старший викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, к.фіз.-матем.н.

Подано план-конспект заняття з математичної освітньої галузі в 4 класі на тему «Задача на знаходження невідомих за двома різницями».

Тема уроку. Задача на знаходження невідомих за двома різницями.

Мета уроку: ознайомити учнів із діленням з остачею на двоцифрове число, вчити учнів розв'язувати задачі на знаходження невідомого за двома різницями; вдосконалювати обчислювальні навички; розвивати увагу, логічне мислення; виховувати любов до Батьківщини інтерес до знань, акуратність у роботі.

Тип уроку: комбінований урок. *Форма проведення:* урок-подорож.

Обладнання: карта України, картки – проїзні квитки, картки з квітами, мультимедійна презентація.

Хід уроку

I. Організаційний момент. Видумуй! Пробуй, твори! Розум, фантазію прояви! Активним й уважним будь! І про кмітливість не забудь!

II. Мотивація навчальної діяльності. Сьогодні я запрошую вас у подорож математичним потягом. Здійснимо цю подорож засобами математичних обчислень. Допомогати у роботі будуть кмітливість та любов до математики, а вашими вірними друзями під час роботи будуть уважність, взаємодопомога, винахідливість.

III. Оголошення теми і завдань уроку. Сьогодні на уроці ми познайомитися із задачами на знаходження невідомих із двома різницями, будемо розвивати вміння розв'язувати задачі та рівняння, будемо вдосконалювати обчислювальні навички, тому що все це необхідне для нелегкої мандрівки життям. У кожного з вас, пасажирів математичного потягу, є свій проїзний журнал (це ваші зошити), у них будете записувати свої спостереження і враження, є проїзний квиток на лютий, а дороговказом буде підручник. Рушаємо!

1. Станція. Каліграфія. Перша зупинка нашого потягу «Каліграфічна хвилинка». Сядьте рівненько та приготуйтеся до руху вперед. Прошу вас: красиво писати, уважно дивитись і нітрішки не помилитись. Багата наша Батьківщина своєю природою, і тому пропоную здійснити подорож мальовничими куточками України. Послухайте і каліграфічно запишіть всі почуті числа. – Довжина кордону України 6 993 км. – Довжина кордону з півночі на південь 893 км, а за сходу на захід – 1316 км. – Найвища гора Кримських гір (Роман-кош) – 1545 м. – Найвища гора Карпат (Говерла) – 2061 м. Завдання: знайдіть «зайве» число; (893), знайдіть найбільше та найменше чотирицифрові числа (підкресліть); (6993, 1316), назвіть скільки у найбільшому числі всього тисяч, сотень, десятків; назвіть сусідів найменшого числа. (892, 894).

2. Станція. Кмітливості та уважності. Обчисліть усно суму чисел 300 і 154 (454 міста в Україні). Число 230 збільшити у 100 разів (23 000 річок в Україні). Число 15 000 збільшити на 5 000 (20 000 озер в Україні, найбільше – Ялпуг, що знаходиться в Одеській області). Суму чисел 210000 і 30000 зменшити у 10 раз. (24000 кв.м – територія Карпатських гір).

Виконання завдання № 962 усно (з коментуванням).

$$96:16=6$$

$$98:16=6 \text{ (ост.2)}$$

$$60:15=4$$

$$69:15=4 \text{ (ост. 9)}$$

$$45:15=3$$

$$49:15=3 \text{ (ост.4)}$$

$$80:16=5$$

$$86:16=5 \text{ (ост.6)}$$

IV. Вивчення нового матеріалу. 3 Станція. Навчальна.

1. Підготовча робота. А сьогодні набудемо навичок ділення багатоцифрових чисел на двоцифрові. Відкрийте підручник, наш сьогоднішній дороговказ на с. 154. Давайте пригадаємо, як правильно записувати числа при письмовому діленні.

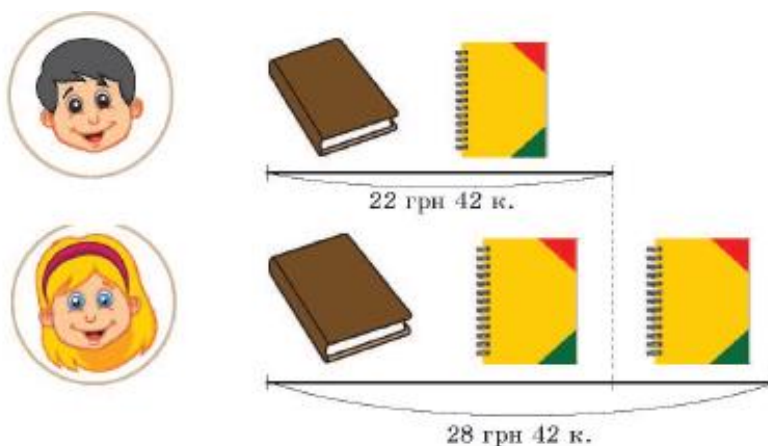
2. Опрацювання правила. Підручник с. 154. Читання правила. Пояснення вчителя: «У числі 270 є 27 десятків по 5 десятків міститься 5 разів. Випробуємо число 5: помножимо 52 на 5, буде 260. Знайдемо різницю: $270-260=10$. Остача менша від дільника. Отже, число 5 правильне. Число 260 на 50 порівну поділити не можна. Найближче до числа 260 є число 250. Поділимо 250 на 50, буде 5. У нас залишилось число 10, воно менше числа, на яке ми ділили. Отже, $260 : 50 = 5$ (ост. 10). Поділимо інакше число 294 на 40. Будемо ділити 294 на добуток чисел 4 і 10. $294 : (10 \cdot 4) = 294 : 10 : 4 = 7$ (ост. 14)». Тепер виконаємо дію ділення у стовпчик.

VI. Закріплення нового матеріалу. 4 станція. Диференційована самостійна робота: (Робота по проїзним квиткам): № 963 (1) – з коментуванням біля дошки; №963 (2) – самостійно в зошитах; №963 (3) – самостійно і біля дошки; № 963 (4) – робота в парі.

VII. Валеологічний супровід. 5 Станція. Руханка з танцювальними рухами «Посмішка». Створення позитивного емоційного настрою. Встаньте. Глибоко вдихніть повітря. Таке повітря є тільки на нашій землі. Потягніться, як тягнеться квітка до сонечка. Такі квіти є тільки на нашій землі. Подивіться один на одного. Такі діти є тільки у нас, в Україні. Усміхніться один одному і збережіть ці посмішки.

VIII. Розвиток математичних знань. 6 станція. Задачна: ознайомлення з задачею; аналіз задачі: Що відомо в задачі? Про що запитується в задачі? Як дізнатися, ціну одного блокнота? Чи можемо зразу дати відповідь на запитання задачі? А як дізнатися, ціну книжки? Розв'язування задачі за рівнями розвитку дітей: розв'язування за поданим планом: 1 дія. Ціна блокнота? 2 дія. Ціна книжки? складання виразу самостійно.

Завдання 964. За книжку та блокнот хлопчик заплатив 22 грн 42 к. Дівчинка купила таку саму книжку і два блокноти. Вона заплатила 28 грн 42 к. Знайди ціну книжки і ціну блокнота. Поясни малюнок, зроблений до задачі. Розв'яжи задачу.

Розв'язання.

1) $28 \text{ грн } 42 \text{ к} - 22 \text{ грн } 42 \text{ к} = 6 \text{ грн}$ – ціна блокнота.

2) $22 \text{ грн } 42 \text{ к} - 6 \text{ грн} = 16 \text{ грн } 42 \text{ к}$ – ціна книжки.

Відповідь: ціна блокнота 6 грн, ціна книжки – 16 грн 42 к.

Завдання 965. Із першої ділянки зібрали 42 мішки буряків, а з другої – 28 таких мішків. Причому з другої ділянки зібрали на 700 кг буряків менше, ніж із першої. Скільки кілограмів буряків зібрали з кожної ділянки окремо? – Що означає кожне число? Число 42 означає кількість мішків з буряком, що зібрали з

першої ділянки. Число 28 означає кількість мішків з буряком, що зібрали з другої ділянки. Число 700 означає на скільки менше кілограм буряків зібрали з другої ділянки, ніж з першої. Яке запитання задачі? *Скільки кілограмів буряків зібрали з кожної ділянки?* Запитання містить слово «кожний», тому воно включає два запитання: *Скільки кілограм буряків зібрали з першої ділянки? Скільки кілограм буряків зібрали з другої ділянки?*

Завдання 966. Матуся законсервувала 5 банок огірків і 7 таких самих банок помідорів. Помідорів законсервовано на 4 кг більше, ніж огірків. Скільки окремо законсервовано помідорів і огірків? Розв'язання. 1) $7 - 5 = 2$ (б.) – на стільки більше законсервовано банок помідорів, ніж огірків; 2) $4 : 2 = 2$ (кг) – овочів у одній банці; 3) $2 \cdot 5 = 10$ (кг) – огірків законсервовано; 4) $2 \cdot 7 = 14$ (кг) – помідорів законсервовано. Відповідь: законсервовано 14 кг помідорів і 10 кг огірків. Що спільного в задачах? В цих задачах однакові умови. Чим відрізняються ці задачі? Задачі відрізняються запитаннями: в першій задачі запитується скільки кілограмів буряків зібрали з кожної ділянки окремо; а друга задача містить запитання скільки окремо законсервовано помідорів і огірків. Як зміна запитання вплине на розв'язання задачі? Чи може попередня задача «допомогти» у розв'язанні другої задачі? В розв'язаннях обох задач будуть одні й ті самі перші дві дії, але для розв'язання другої задачі потрібно виконати ще дві дії, щоб відповісти на два її запитання.

IX. Домашнє завдання: (8 станція). №967, №968, №969.

X. Рефлексія. Галявина творчості (9 станція). Ось і добігає до кінця наша подорож. Чи була вона цікавою і корисною, ми дізнаємося з нашої невеликої галявини. Вам необхідно вибрати квітку – символ нашої України і прикрасити галявину. Якщо: урок пройшов цікаво і корисно – це соняшник, символ Сонця, праці й достатку; урок пройшов непогано – це волошка, символ ніжної душевної краси і скромності; урок не сподобався, було незрозуміло – це мак, символ безконечності зоряного світу, Всесвіту.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ДОСЛІДІВ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анастасія Червак

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Коли уважно вивчати явища природи, то можна побачити, що всі вони перебувають у певному зв'язку, взаємній залежності і обумовленості.

Сьогодні є всі підстави стверджувати, що використання дослідницьких методів може забезпечити освіту, розвиток і виховання дітей відповідно до вимог сучасного рівня науково-технічного прогресу, особистості, підготовленої до активного і позитивно-творчого осмислення і перетворення світу.

Дослід як метод навчання є способом взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів: учитель управляє діяльністю учнів, спрямованою на вивчення предметів і явищ природи у спеціально створених умовах шляхом зміни об'єктів або умов їх існування (протікання) з використанням відповідних приладів і матеріалів. *Дослід* має важливе значення для розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів.

Досліди активізують пізнавальну діяльність учнів, якщо вони:

- поєднуються з проблемними ситуаціями і питаннями, що підводить дітей до думки про досвід;
- відображають життєві ситуації;
- включаються в виклад нового матеріалу;
- проводяться дітьми по творчим завданням.

Таким чином, досліди допомагають краще зрозуміти явища, що відбуваються в природі, з'ясувати причинний зв'язок цих явищ. Досліди дають можливість познайомити дітей в доступній формі з законами природи.

Проведення дослідів має важливе навчальне й виховне значення. Вони дають можливість виховувати у дітей дослідницький підхід у здобуванні знань, збуджувати у них інтерес до природи. Учні набувають умінь і навичок користуватися нескладним лабораторним обладнанням, а головне – спостерігати явища, розкривати причини, які викликали їхню зміну. Мислення учнів спрямовується на аналіз і синтез. Під керівництвом учителя вони вчаться виділяти істотні ознаки предметів, установлювати між ними подібність, узагальнювати, робити висновки. Постановка дослідів збуджує інтерес учнів, розвиває їх спостережливість і мислення. Використання дослідів у проблемному навчанні, є способом організації творчої діяльності учнів, що обумовлюється навчальним проблемним завданням.

Цей метод навчання повинен використовуватися з першого класу. Тому що, не залежно від рівня розвитку і віку дітей, їх потрібно навчати самостійно застосовувати знання в подібній і змінній ситуаціях. Учень, який отримує знання про природу, сидячи у класі за партою, і учень, який засвоює знання про природу, досліджуючи об'єкти довкілля, розвиваються по-різному.

З перших днів занять у школі вчитель повинен організувати систематичні, цілеспрямовані спостереження за погодою, сезонними змінами в рослинному, тваринному світі та в праці людей. На спостереження не відводяться навчальні години, вчитель планує цю роботу щоденно.

Щодня в ті самі години на одному з уроків певний час відводиться на бесіду про спостереження, які учні проводять самостійно. Основні дані спостережень учні фіксують у щоденниках, а черговий занотує в класний календар природи і праці людей. Самостійні спостереження учнів залишати без уваги і контролю вчителя не можна. Увага учнів початкових класів нестійка, і тому вони можуть забути про спостереження.

Навчальні проблемні завдання в структурі дослідницького методу можна назвати навчально-дослідницькими. Різні рівні готовності дітей і досвіду виконання ними пошукових умінь вимагають індивідуального підходу до організації дослідів.

Дуже важливо, щоб учитель правильно керував спостереженнями дітей, їхнім мисленням, щоб учні самостійно дійшли до потрібних висновків. вчитель спрямовує увагу дітей на певне місце приладу, на хід процесу; примушує шукати пояснення причинності явища спонукає до мислення, розкриває суттєві ознаки; привчає дітей зіставляти свої спостереження з процесами явищ природи.

Під час виконання учнями дослідницьких завдань велике значення має поточний контроль. Він дає можливість виявити труднощі кожної дитини та своєчасно звернути на них увагу, створити позитивне ставлення до дослідницької діяльності.

Молодші школярі лише опановують досвід вирішення проблем, і зокрема цілісних. Тому вибір способів і засобів корекції та регулювання, є дуже важливими.

Підсумком проведення дослідів є створення загальних висновків. Аналіз виконання дослідницького завдання є завершальним елементом. Він забезпечує повне усвідомлення всіма учнями класу кожного етапу розв'язання проблеми, розуміння сіті допущених помилок.

Під час дистанційного навчання, учням 3-го класу було дано завдання провести дослід з використанням насіння квасолі та гороху, щоб визначити термін появи сходів насіння при різних умовах його підготовки.

Для проведення дослідів учні частину насіння попередньо замочували, другу частину насіння замочували у живильному розчині, і третю висівали у сухому вигляді. Завданням дослідів було спостереження, з якої із трьох підготовлених частин насіння сходи з'являться раніше, і рослина почне розвиватись краще.

Усі свої спостереження в ході дослідів учні записували у спеціальну таблицю. По закінченню терміну проведення дослідів учні разом з вчителем учились робити висновки щодо кращих умов проростання насіння і розвитку рослини.

Історії світової педагогічної думки і практики навчання відомі різноманітні методи організації навчання. х виникнення та розвиток пов'язаний з вимогами, потребами сучасного суспільства.

Проаналізувавши літературу у якій йдеться про організацію проблемного навчання, прийшли до висновку, що на даному етапі розвитку суспільства такий тип навчання необхідний. Завдяки різним прийомам та методам навчання є можливість гармонійного розвитку творчої особистості – здатної логічного мислити, знаходити рішення в проблемних ситуаціях, систематизувати і накопичувати знання.

Література та джерела

1. Андрусенко І. В. Формування екологічних умінь як складник природознавчої компетентності. *Початкова школа*. 2013. №12. С. 22–26.
2. Кукалець М. В. Методика викладання природознавства у початковій школі: навчально-методичний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання студентів спеціальності «Початкова освіта»: Навч. посібник. Львів.: Новий Світ-2000, 2020. 223 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Шейко Г. К. Інноваційні методи роботи в початковій школі. Харків: Ранок, 2008. 208 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

Олександр Чернов

студент 3 курсу спеціальності 192 Будівництво та цивільна інженерія

ВСП «Любешівський ТФК Луцького НТУ»

Наукові керівники – Тетяна Герасимик-Чернова, викладач-методист,

Валентина Оласюк, викладач першої категорії

Подано основні тенденції розвитку професійної освіти, наведено ряд спеціальних навичок і компетенцій, які допомагають знайти своє місце на ринку праці.

Розвиток – це процес, який супроводжує зростання, прогрес, позитивні зміни у всіх сферах життєдіяльності людини. Метою розвитку є підвищення рівня та якості життя населення. В процесі розвитку відбуваються кількісні та якісні зміни. В усі часи розвиток освіти відбувався під впливом розвитку техніки та технологій.

Перша промислова революція стартувала в XVIII столітті й ознаменувалася створенням парового двигуна, що дозволило механізувати виробництво.

Друга революція ознаменувалася застосуванням в кінці XIX століття електроенергії, що сприяло розвитку масового виробництва.

Третя – виникла в 1950-х роках, дала світу електроніку та інформаційні технології, автоматизоване масове виробництво.

Сьогодні суспільство на порозі четвертої промислової революції, яка характеризується злиттям технологій і стиранням граней між фізичними, цифровими і біологічними сферами. Часто четверту промислову революцію називають епохою штучного інтелекту.

Розвиток технологій в свою чергу вимагає у фахівців різних галузей нових навичок у професійній діяльності.

На думку експертів в освіті та інших сферах, включаючи бізнес, сьогодні людині необхідно мати ряд спеціальних навичок і компетенцій, які допомагають знайти своє місце на ринку праці:

- критичне мислення: вирішення проблем, міркування, аналіз, інтерпретація, узагальнення інформації;

- дослідницькі навички і методи;

- креативність: артистизм, цікавість, уяву, інновації, самовираження;

- ініціативність: наполегливість, самостійна робота, планування, самодисципліна, здатність до адаптації;

- комунікація: навички якісного усного та письмового спілкування, вміння говорити публічно і уважно слухати;

- співробітництво: лідерство, робота в команді, співпраця, віртуальний коворкінг.

В своєму дослідженні Future Work Skills 2020 Інститут майбутнього виокремлює 10 важливих навичок для успіху в роботі майбутнього:

- розуміння смислів; соціальний інтелект;

- уміння мислити поза рамками і правилами, адаптивне мислення;

- міжкультурна компетентність;

- обчислювальне мислення;

- медіа-грамотність;

- міждисциплінарність;
- проектне мислення;
- управління інформацією;
- уміння працювати віддалено;
- самомотивація, тайм-менеджмент в управлінні джерелами своїх доходів, управління онлайн-рекрутингом [1].

У World Economic Forum склали прогноз найбільш затребуваних компетенцій 2020 року. Серед яких: вміння вирішувати складні завдання (Complex Problem Solving), критичне мислення, креативність, управління людьми, координація і взаємодія, емоційний інтелект, судження й прийняття рішень, клієнтоорієнтованість, вміння вести переговори, когнітивна гнучкість [3].

У січня 2018 року схвалено оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання впродовж життя – рекомендація 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту та Ради (ЄС). До них відносять: науки, технологія, інженерія, математика; цифрова; мовна; особиста, соціальна, навчальна; грамотність; громадянська; культурна обізнаність та самовираження; підприємницька. Нова епоха характеризується й змінами на ринку праці. Особливістю нової технологічної революції є те, що сфер діяльності, де людина могла б бути продуктивнішою, ніж машина, залишається все менше і менше.

Експерти прогнозують, що до 2030 року зникне півсотні професій, натомість з'являться майже дві сотні нових. Зникнуть: бухгалтер, бібліотекар, архіваріус, турагент, юрист-консультант, нотаріус, логіст, диспетчер, штурман, коректор, журналіст, перекладач, наглядач у музеї, охоронець, листоноша, швея, гірник тощо.

З'являються: агропоники, фахівці як в агрономії, так і в інженерії, які будуть адаптувати великі міста для вирощування сільськогосподарської продукції; планувальники розумного міста, урбаністи-екологи, інженери з кліматології, спеціалісти з альтернативної енергетики, утилізатор інформації, оператор безпілотного апарату, валеологи, доглядальники для літніх людей, спеціальні дієтологи – нанодієтологи та молекулярні дієтологи, інженер-комполітник, оператор 3D-друку (в медицині), проєктувальник (оператор) роботів, фахівці у галузі сервісу, фахівці із сімейного розвитку, медіатори соціальних конфліктів, бізнес-коуч, персональні бренд-менеджери, digital-маркетологи, аналітики bigdata тощо.

ТОП-10 професій майбутнього у Німеччині: інженер-будівельник та інженер-енергетик; фахівець з інформаційної безпеки; розробник програмного забезпечення; економіст-математик – фахівець, здатен вирішувати економічні проблеми математичними методами, управління ризиками, оптимізацію виробничих процесів, оцінку інвестицій; менеджер з продажу; мехатронік (Мехатроніка – створення та експлуатація систем і машин з комп'ютерним управлінням); технолог громадського харчування; контроль за виробництвом продуктів харчування; спеціаліст з догляду за людьми похилого віку; менеджери, здатні координувати його роботу; лікарі неврологи, психологи, радіологи та стоматологи; викладач математики та природничих наук.

Ефективність системи освіти безпосередньо залежить від якості педагогічної діяльності. Педагог нової епохи має:

- здійснювати професійний розвиток;
- розвивати техніки запитань, які стимулюють навчання учнів;
- розвивати стратегії відповідей на запитання чи коментарі учнів;
- заохочувати учнів міркувати про своє навчання;
- спостерігати за поведінкою учнів; надавати ефективний зворотній зв'язок.

Сьогодні в освіті змінюються пріоритети. Для викладачів – це перехід від передачі знань до створення умов для їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду; для учнів/студентів – це перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку, практичного осмислення; для керівництва навчальним закладом – це зміни у використанні ресурсів закладу освіти, впровадження принципів сталості та демократизації в управлінні, налагодження діалогу із зацікавленими групами населення.

Література та джерела

1. Goldman A. What skills will workers need to succeed in tomorrow's workplace? URL: <http://www.ifft.org/future-now/article-detail/3-new-invaluable-work-skills-for2018> (дата звернення: 22.01.2021).
2. Ковальчук В. І. Розвиток вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці. *Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації*. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 лютого 2016 року Київ: Міленіум, 2016. С. 22–24.
3. Ананьева Т. 10 компетенций, которые будут востребованы в 2020 году. URL: <http://hr-portal.ru/article/10-kompetenci-y-kotorye-budut-vostrebovany-v-2020-godu> (дата звернення: 20.01.2021).
4. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018. URL: <http://dystosvita.blogspot.pe/2018/01/2018.html> (дата звернення: 21.01.2021).

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Катерина Чернюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Оксана Кузьмич,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

Подано загальну характеристику освіти у Великобританії.

Успішне закінчення британської середньої школи є шляхом до університетів усього світу. Не тільки через те, що школи Великобританії якісно готують учнів до отримання сертифікатів A-Level та International Baccalaureate, які є путівками в університети всього світу. Британські школи бувають двох типів: приватні та державні.

Найкращий варіант для дітей з-за кордону – це вступ до приватної школи, адже такі школи Англії, здебільшого, володіють чудовими територіями та інфраструктурою, яка дозволяє дітям вчитися і жити прямо на території школи, користуватися шкільними басейнами, тенісними кортами, полями для футболу й гольфу, та багатьма іншими зручностями, чого тільки може побажати юний непосида. До того ж, з огляду на великий попит на приватні школи Британії серед міжнародних учнів, кращі школи Англії мають модифіковані програми навчання, покликані полегшити мовну й культурну адаптацію для дітей з усього світу. Щоб дитина успішно адаптувалася до британської системи освіти, найкраще починати навчання в 11-14 років. У Британії є багато соціальних рухів, які виховують з дитини справді достойно громадянина. Популярним з них є eco-friendly, який заохочує до обґрунтованого використання усіх звичних для сучасної людини ресурсів. Наприклад: переробка пластикових тар.

Освіта в Англії є взірцем у цілому світі. Диплом британського університету завжди свідчив про високий рівень підготовки його власника, а присутність десятків англійських вищих навчальних закладів, на чолі з Оксфордом і Кембриджем, у всіх світових рейтингах, тільки підтверджує якість вищої освіти в Англії. Крім того, столиця Великої Британії – Лондон, без перебільшення є міжнародним центром, який до того ж є одним з кращих міст світу для студентів що говорить про сприятливу атмосферу для всіх іноземних студентів. Не варто й говорити про велику різноманітність освітніх програм і перспективи працевлаштування, навчання в Англії для українців – це прекрасна інвестиція в своє майбутнє.

Багато батьків замислюються, коли дитина закінчує школу, як забезпечити її гідним життям. Воно має бути в Україні чи за її межами? За статистикою, сім'ї, які мають фінансові можливості для оплати навчання свого чада за кордоном, неодмінно замислюються над вибором вищого навчального закладу; і часто обирають навчання у Великобританії.

Пріоритет навчання полягає в отриманні глибоких знань у різних галузях. Спеціаліст, який здобув навчання в Англії, має величезний досвід, зокрема зі знання англійської мови: поліпшення вимови, поставлену мову, широкий словниковий запас, повну відсутність мовного бар'єру. Ще одна унікальна програма – вивчення англійської в сім'ї викладача – дасть можливість повністю зануритися в англійське життя та навчатися віч-на-віч зі своїм викладачем прямо в його будинку. Англійці так і називають такі програми «Full immersion», що означає «повне занурення». Також, деякі школи пропонують програми типу «Мова цілий рік», які дозволяють вивчати англійську мову в будь-яку пору року у міжнародних мовних центрах і на базі деяких шкіл-пансіонів. Вони дозволять вам не обмежуватись сезонними межами, а вивчати мову як завгодно довго у зручному для вас ритмі.

Так як в Україні досить важко досягти достойного рівня. Хіба що підкріплювати рівень своїх знань курсами з носієм мови та й це мало чим допоможе, адже при постійному впливі україномовного середовища не потрібно використовувати раніше здобуту базу знань іноземної мови. У разі якщо абітурієнт погано володіє мовою, то це можна виправити, відправивши його на мовні курси в Англії. Також, можна потрапити в приймаючу сім'ю за спеціальною програмою обміну. Це допоможе їй долучитися до місцевої культури, побуту, способу життя корінних британців, покращити англійську.

Вивчення англійської в Англії – шанс освоїти лексику та граматику, спілкуючись з корінними носіями мови, адже університети Англії дають гарну освіту - рівень навчання високо цінується як в Європі, так і в усьому світі. Після отримання диплома можна з легкістю знайти роботу в будь-якій частині світу.

Серед українців поширена така думка, що навчання за кордоном це дуже дорога забаганка, проте є низка університетів, які це спростовують. Найпопулярніші з них: Стаффордширський університет, Університет Тіссайд, Університетський коледж Харпера Адамса, Університет Лідс Трінті. Звісно вартість курсу не зрівняти з ціною освіти в Україні, проте співвідношення ціни та якості не може залишити байдужими людей, які хочуть працювати по професії.

В даний час великої залежності від соціального світу студенти британських коледжів користуються цим простором з користю як для навчання так і для життя. В Instagram мережі не складно зустріти рекламу того чи іншого освітнього закладу, яка змушує замислитися над пропозицією навчання за кордоном. Студенти розвивають свою креативність та роботу в колективі. За допомогою цього можна визначитися з майбутньою роботою і побачити свої сильні та слабкі сторони. Також у коледжах є велика кількість позанавчальних секцій, у яких викладають професіонали своєї справи. Дана активність є обов'язковою. Після уроків, студентам пропонується великий вибір позакласних занять: футбол, баскетбол, крикет, веслування, регбі, шахи, театральний, танцювальний та музичний гуртки, курс фотографії, першої медичної допомоги, ораторського мистецтва, тощо. Слід зазначити, що коледж піклується про всебічний розвиток своїх учнів, тому відвідина хоча б однієї позакласної секції є обов'язковою для всіх учнів.

У вихідні дні у студентів є можливість сходити в кіно чи театр, а також час від часу школа організовує поїздки в Лондон, наприклад, на студію Гаррі Поттера, чи в інші міста Великої Британії.

Література та джерела

1. Навчання у коледжах Британії. URL: <https://vyvchay.com/state-colleges-uk> (дата звернення: 01.02.2021).
2. Британські школи як знак якості. URL: <https://aspect.ua/ukr/navchannya-u-velykobrytaniyi/serednya-osvita> (дата звернення: 01.02.2021).
3. Основні положення про вищу освіту у Великобританії. URL: http://ininv.vntu.edu.ua/ukr/index.php?option=com_content&view=article&id=528&catid=56&Itemid=857 (дата звернення: 01.02.2021).

РОЛЬ КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Катерина Чернюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Зоя Богдан,

викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки

Описано цінність української обрядовості у виховному процесі. Саме національні звичаї збагачують духовний розвиток, формують світогляд і ціннісні орієнтири молодших школярів.

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії і практики переконливо свідчить про те, що в кожного народу, етносу історично склалася власна національна система виховання і освіти.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що використання українських народних свят в навчально-виховному процесі зумовлює успішне формування у підростаючого покоління духовності, самобутнього, ідейно-морального, художнього та творчого потенціалів.

У практичній діяльності вчителя важливо не упустити сензитивний період – молодший шкільний вік, коли діти особливо сприйнятливі до педагогічного впливу, їхній художній смак розвинений ще недостатньо, він тільки формується. І якщо з раннього віку дитина слухає і виконує народні пісні, то її слух поступово засвоює їхні мелодичні й ритмічні особливості, вони запам'ятовуються, стають звичними і близькими.

Традиційна календарна обрядовість українців – це ціла низка обрядів та свят, серед яких виділяються такі цикли: зимовий, весняний, літній. Осінь традиційно вважалася часом збору врожаю, повернення худоби з літніх пасовищ та гучних весіль. Основною ідеєю осіннього циклу є головна селянська турбота – забезпечення родючості полів, плодючості худоби, продовження людського роду. Хоча восени українці мають теж багато календарних свят.

У сучасному світі в час соціальної залежності не є популярним возвеличування цінностей своїх предків, саме тому педагогам потрібно особистим прикладом показувати важливість цих речей.

Українці як ніхто мають багатющий скарб народних традицій (весняні ігри, коли діти наслідували важку працю дорослих «Ой так сіють мак», «А ми просо сіяли», «Соловєчку сватку сватку»).

Перед педагогом стоїть важливе завдання – навчити дітей розуміти цінність наших звичаїв. Величними святами зимового циклу були: Коляда, що відзначається напередодні Різдва (7 січня) і Водохреще (19 січня). Вечір напередодні Різдва (Коляда, Свят-вечір) називався ще багатою кутею. До нього ретельно готувалися: розтоплювали піч 12 полінами, що висушувалися 12 днів, пекли й варили 12 ритуальних страв, головні з яких – різдвяна кутя (страва з пшениці, меду, маку та горіхів) та узвар (компот із сухофруктів). Під вечір до хати вносили дідуха – обжинкового снопа. Вважалося, що він, як і всі інші

хатні речі, набуває чудодійної сили і приносить щастя та успішну працю. По вечері дітей виряджали до родичів і близьких з дарунками й кутею, аби поминути душі померлих.

Актуальність цих давніх обрядів існує й сьогодні: у моїй сім'ї залишилася незмінною кількість ритуальних страв на Свят-вечір і багато інших традицій. Починаючи від Свят-вечора і аж до Водохреща колядують та щедрують – співають ритуальні пісні-побажання господарям осель та членам їхніх родин.

Отже, традиційні різдвяно-новорічні обряди й колядки та щедрівки, що їх супроводжують, – це справжня духовна скарбниця нашого народу, яку потрібно глибоко пізнавати. Вони покликані розвивати у школярів інтерес та повагу до традицій українського народу, виховувати чуйних та гідних громадян України.

Весняний цикл календарних свят та обрядів у середовищі українців мав особливе значення, бо пов'язувався з найважливішою життєвою справою – закладанням майбутнього врожаю. Тому люди за допомогою обрядів та ритуально-магічних дій намагалися всіляко прискорити прихід весни, тепла, дощу. Цей період – ще й пробудження природи та людських почуттів. Тому весняна обрядовість спрямовувалася на розваги молоді, ворожіння, оберегові дії. Своєрідною емблемою весняної обрядовості в Україні були народні пісні – веснянки, що пронизували не одне свято та обрядове дійство.

Головним весняним святом у народі є Великдень – свято, котре пізніше християнська церква встановила як Воскресіння Христове. Страсний тиждень, що у свою чергу поділявся на Вербну неділю і Чистий четвер; Великдень (Паска) та Світлий (Великодній) тиждень, до якого входили радуниця (шанування предків) і Світлий (Волочильний) понеділок. У Вербну неділю освячують в церкві лозини верби, якими потім шмагали домочадців та худобу. На Великдень освячуються заздалегідь приготовані паски (святковий хліб) та писанки (великодні яйця). Дітей змалечку привчали до важкої праці і саме релігійні свята були для них порятунком, ковтком свіжого повітря хоча б на декілька днів. Вони збиралися з сусідами та влаштовували пишне застілля. Сімейне життя традиційно супроводжувалось різноманітними обрядами та ритуалами, а весілля являло собою справжню народну драму, до якої включались ігрові дії, танці, співи, музика. Народження дитини завжди було визначною подією в житті родини, адже за народним уявленням «хата з дітьми – базар, а без них цвинтар».

Нині багато традиційних звичаїв поступово відходять у минуле, проте в сучасній обрядовості зберігаються окремі їх елементи, які використовують при святкуванні найпопулярніших народних свят. В багатьох сім'ях святкування Різдва та Великодня є невід'ємною частиною родинних традицій. Сьогодні потужним засобом виховання є дитячий фольклор, ігри й іграшки, звичаї та обряди, залучення дітей до посиленої праці відповідно до віку і статі, до занять ремеслами й мистецтвом. До прикладу – свято Миколая (19 грудня). За допомогою дирекції школи можна зробити захід, в якому наголосити про важливість календарної обрядовості та не подати це сухим текстом, а розважати школярів, щоб це їх зацікавило. Після чого вони можуть внести цю традицію в коло своєї родини. Це допоможе зацікавити учнів у використанні в своєму житті календарної обрядовості та популяризувати це в своєму колі спілкування.

Педагогам потрібно вводити в свою роботу цінність календарно обрядових звичаїв. Це є важливим чинником соціалізації учнів, засвоєння ними норм суспільної моралі й поведінкової культури, навичок трудової діяльності, духовних, художньо-естетичних ідеалів, що забезпечує єдність поколінь, суспільних цінностей. Таким чином, впровадження ідей і засобів народного календаря в систему роботи кожного вчителя, вихователя, буде значним внеском у справу виховання творчої особистості учнів.

Розвиток особистості у психологічно близькому оточенні сприяє формуванню творчих можливостей людини. Загальні засади: культуровідповідність виховання; єдність виховних і дидактичних елементів у процесі виховання; трудовий характер виховання, його зв'язок із життям; духовність у вихованні.

Отже, використання засобів української календарної традиційності в процесі виховання молодших школярів ще не до кінця вивчене. Варто пам'ятати, що проводячи різні виховні заходи у школах, необхідно добре підготуватися, мати відповідний рівень, аби зацікавити учнів.

Ми вважаємо, що завдання педагогічних колективів шкіл, учителів, вихователів – глибоко і всебічно вивчати могутній ідейний, моральний, емоційний і естетичний потенціал народного календаря і активно прилучати учнів до його невичерпних духовних скарбів.

Література та джерела

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Київ: Оберіг, 1991. Т. 1. С. 9.
2. Глушко М. С., Гонтар Т. О. Українське народознавство. Львів. Фенікс, 1994. 602 с.
3. Гончаренко М. Свято нашого роду. *Початкова школа*. №7. 1990.
4. Ігнатенко П. Р., Руденко Ю. Д. Народознавство в школі. Серія 7. 1990.
5. Калкін Л. І. Домашні обереги. *Українська мова і література в школі*. 1989. №7.
6. URL:

https://lifestyle.24tv.ua/yak_diznatis_imya_narechenogo_abo_mistichni_vorozhinnya_na_andriya_u_domashnih_umovah_n759168

7. URL: <https://sites.google.com/site/zvicaieskarbnarodu/cikavinki> (дата звернення: 13.02.2021).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Катерина Чернюк

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

З'ясовано, що альтернативна енергетика не дуже поширена на теренах України, але з кожним роком є нові проекти, які допомагають розвитку нашої економіки.

Сьогодні в Україні, як і у світі, простежується загострення проблеми дефіциту паливно-енергетичних ресурсів, яка впливає не лише на умови функціонування національного господарства, а й на загальний вектор розвитку країни. Такі умови погіршують рівень енергозабезпечення та прогнозованість економічної ситуації в Україні. Сьогодні Україна може забезпечити потреби в паливі за рахунок своїх власних ресурсів менше, ніж на половину від загального обсягу споживання енергії. Вирішити цю проблему можна двома шляхами: знайти нових імпортерів енергії, що здійснюватимуть постачання за нижчими цінами, ніж є сьогодні або розвивати нетрадиційні види енергії, для яких наявні сприятливі умови. В контексті обмеженості ресурсів для виробництва традиційної енергії, на нашу думку, більш перспективним і надійним є розвиток альтернативної енергетики, яка дозволить забезпечити енергетичну, економічну, а для України в певних питаннях і політичну незалежність від зовнішніх чинників.

В Україні загальний річний технічно досяжний енергетичний потенціал альтернативних джерел енергії в перерахунку на умовне паливо становить близько 63 млн тонн. Частка енергії добутої за рахунок альтернативних джерел становить сьогодні близько 3 %. Згідно з українською енергетичною стратегією до 2030 р. частку альтернативної енергетики на загальному енергобалансі

Основними та найбільш ефективними напрямками відновлюваної енергетики в Україні є: сонячна енергетика, вітроенергетика, біоенергетика, гідроенергетика, геотермальна енергетика.

Розглянемо більш детально особливості розвитку альтернативних джерел енергії в Україні. Зараз Україна є абсолютним лідером серед країн СНД із розвитку вітроенергетичних проектів. За прогнозами аналітиків, у найближчі роки вітроенергетика в Україні буде розвиватися швидше, в порівнянні з іншими видами відновлювальної енергетики, а загальна потужність вітропарків перевищить потужність сонячних станцій в 10 разів. На думку експертів, це зумовлено тим, що в порівнянні з фотоелектричними модулями, при однаковій потужності, вітроустановки займають меншу площу і коштують набагато дешевше.

Оператори найбільших вітроелектростанцій України говорять про можливу повну зупинку майбутніх проектів. Україна брала на себе ряд зобов'язань, підписуючи Асоціацію з Європейським союзом, у тому числі зобов'язання щодо розвитку відновлюваної енергетики в Україні. Зараз частка відновлюваних джерел енергії в Україні менше 1%. І «зелений» енергетиці загрожує скасування тих пільг, які раніше дозволяли розвивати цю галузь в Україні. Зараз в інвесторів почалися проблеми із «зеленим» тарифом. А це єдине, що привертало інвесторів за цю сферу. З серпня НКРЕКП не переглядає «зелений» тариф з урахуванням зростання курсу євро. І це негативний сигнал для тих, хто планував інвестувати в цю галузь. Відхід інвесторів зі сфери «зеленої» енергетики потягне за собою відплив інвестицій з інших галузей економіки України.

Відсутність індексації «зеленого» тарифу призводить до того, що окупність вітроенергетичних проектів збільшується з 7 до 12 років при поточному курсі євро, і подальше зростання тарифу може збільшити її до 23 років. Термін служби вітротурбін – 20 років, а це означає, що в таких умовах вітроенергетичні проекти в Україні не будуть окупатися в принципі. Це означає повну неможливість подальших вкладень іноземних інвесторів у цю галузь.

Використання традиційного палива поступово має замінюватись використанням відновлюваних енергоресурсів. Використання потенціалу біоенергетики в Україні дозволить до 2020 року замінювати близько 6 млрд.куб.м газу щороку, а також знизити викиди парникових газів майже на 11 млн.т на рік. В Україні біомаса складає 0,7% від загальної маси енергетичного балансу нашої країни. Зважаючи на реальний потенціал країни, це альтернативне джерело могло б забезпечити до 30 млн.т умовного палива на рік, що складає 18% споживаної енергії.

Основними бар'єрами для розвитку біоенергетики є: некоректне визначення терміну «біомаса»; необґрунтовано низький коефіцієнт «зеленого» тарифу для електроенергії з біогазу; необґрунтовані вимоги щодо частки місцевої складової обладнання, матеріалів та послуг у загальній вартості проектів; відсутність «зеленого» тарифу для електроенергії, що виробляється з побутових відходів; відсутність «зеленого»

тарифу для електроенергії, що виробляється при сумісному спалюванні біомаси з викопним паливом; відсутність державних субсидій та лізингових механізмів для покупців біоенергетичного обладнання; відсутність діючої державної програми з розвитку біоенергетики; складність застосування податкових та митних пільг.

Отже, що стосується України, то розвиток відновлювальної енергетики стримується низкою перешкод, які подано на таблиці

Перешкоди, що стримують розвиток альтернативної енергетики		
Фінансові перешкоди (обмежені внутрішні джерела фінансування господарюючих суб'єктів та їх низька кредитоспроможність, непривабливість цього сектора для зовнішніх інвесторів, висока вартість обладнання та досліджень)	Організаційно-інституційні (відсутність нормативно-правової бази у сфері підтримки розвитку ВДЕ; інститутів, здатних активно провадити реалізацію проектів у сфері використання ВДЕ).	Інформаційні перешкоди (нестача інформації про умови здійснення та вигоди діяльності у сфері використання ВДЕ, відсутність обміну позитивним досвідом вирішення місцевих проблем енергозабезпечення за рахунок ВДЕ)

Отже, зроблено такий висновок: альтернативна енергетика в Україні розвивається за допомогою великою кількістю проектів.

Література та джерела

1. Розвиток альтернативної енергетики в Україні: стан та перспективи розвитку: URL: <http://www.er.gov.ua/doc.php?f=2582> (дата звернення: 13.02.2021).
2. «Зелена» енергетика в Україні. URL: <http://iknet.com.ua/uk/presentation/full/energetika> (дата звернення: 13.02.2021).
3. Півняк Г. Г., Шкрабець Ф. П. Альтернативна енергетика в Україні: монографія. Д.: НГУ, 2013. 109 с.

РОДИННЕ ВИХОВАННЯ У СІМ'Ї КОСАЧІВ: ОНОМАСТИКА

Валерія Чирко

**студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
відділення початкової освіти**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Світлана Вірста,

викладачка циклової комісії словесних дисциплін, методистка

Висвітлено особливості ономастичного простору родини Косачів, прослідковано формування та використання особистісних імен, прізвиськ в родинному колі, що створює особливу атмосферу взаємоповаги, любові, дружби, які є основою морально-етичного виховання особистості.

Моральну й духовну сутність формування особистості розкривають такі поняття як рід, родина, родовід. Від роду до нації – саме такий шлях розвитку кожної дитини, формування її національної свідомості, громадянської зрілості. Родинне виховання – перша ланка, без якої не можна сформувати систему виховання дитини. У сім'ї закладається основа особистості, мораль, самотність національного світовідчуття і світорозуміння. Родинне виховання – це перевірений часом досвід національного виховання в сім'ї, який є основою формування світогляду, моральності, пошани рідної мови, історії та культури.

В українській родинній педагогіці слово «виховувати» вживалося в значення «оберігати». Найбільшу цінність для людини має виховання, отримане в дитинстві та юності від батьків, у родинному колі. Без нього навіть найкращі здібності, найбільші достатки, найвище родове походження нічого не варті. Виховувати – не значить говорити дітям гарні слова, наставляти, а самому жити по-людськи [4, с. 8].

Яскравим прикладом родинного виховання може бути родина Косачів. Незаперечною є істина, що в родині однаково важлива роль належить і батькові, і матері, оскільки вони виховують загальний дух сім'ї, культуру стосунків. Родина Косачів була знана волелюбними й літературними традиціями. Опираючись на літературні й архівні джерела, можемо стверджувати, що атмосфера в родині формувалася на основі взаєморозуміння, щирості, дружби та поваги один до одного. Принцип людяності – основа у навчанні дітей наукам, прищепленні почуття любові до народних звичаїв та традицій, працелюбства. Про виховання дітей Ольга Петрівна писала в листі до Омеляна Огоновського: «В дітей мені хотілося перелити свою душу й думки, – із певністю можу сказати, що мені це вдалося» [3].

У родині Косачів було прийнято давати одне одному ласкаві домашні імена, прізвиська і не лише дітям, а майже всім рідним людям та добрим знайомим. Наприклад, Петро Антонович інколи називав

дружину Люня, а Ольга Петрівна свого брата Михайла Драгоманова – Мака, Мачина. Сама Леся Українка, як відомо, мала також кілька імен. У родині Косачів Лесею Українку здебільшого не називали повним ім'ям Лариса. «Лютого 23. У Соборній Преображення господня церкви відбулося хрещення дочки Косачів, яку названо Ларисою...» [2, с. 8]. У родині дівчинку пестливо називали Лесею – від Ло(ру)ся. Відомо, що ім'ям «Леся» Маленьку Ларису Косач почали звати у п'ятирічному віці. З листа 1876 року до Драгоманових: «[Літо, початок] Мати показала Ларисі букви і як їх складати при писанні. Після деякої вправи вона написала першого в житті листа до Драгоманових у Відень... Лист підписаний «Леся». «Мене переzwали на Лесею... Уже повісили гімнастику, мама купить мікроскоп». [2, с. 10].

Варіант імені Леся мав пестливі форми – Лесечка і Лесюнечка. У Лесі було двоє братів – Михайло й Микола, і три сестри – Ольга, Оксана, Ізидора. Діти жили дружно, багато часу проводили разом. Особливо ж тісними були стосунки Лесі з братом Михайлом, малими їх навіть називали одним ім'ям – Мишелосіє. Зі спогадів сестри Ольги «вони були у всьому нерозлучні: разом бавились, разом читали, разом вчилися, разом розважалися. За таку нерозлучність їх двох жартома називали спільним ім'ям «Мишелосіє» [2, с. 8].

1877 року у Косачів народилась дочка Ольга, в майбутньому найближча подруга Лесі. В родині спочатку звали її Ліля. Удень, лише почувши плач немовляти, Леся з Михайлом кидали ігри й бігли до сестри. Леся називала Ольгу Лілею, Лілеєю, Лілеєнкою, коли ж та була ще маленькою – Пуц, Пуцик. Сестра Лесі Ольга згадувала так: «Мене, як потім наших молодших, Леся дуже любила і возилась багато зі мною... Тітка Олена в листі з осені 1878 року питає наших батьків, чи Ліля вже зовсім заповонила Лесею» [2, с. 24].

Первістка у родині Михайла називали Мішею, а менший брат Микола одного разу назвав його «кна-кна». Дитячою мовою це значило щось тонке й довге, а Михайло тоді був і справді височенький і тонкий, особливо в гімназійному мундирі. Пізніше дивним словом «кна-кна» в родині називали всіх молодих хлопців.

У 1882 році в сім'ї Косачів народилася дівчинка Оксана. Спочатку її хотіли назвати Тамарою. Два роки до хрещення дитину так і називали скорочено-ласкаво – Марочка. Пізніше з'явилося ще одне домашнє ім'я – Уксусик, – що відповідало постійному мінорному настрою Оксани.

Миколу в родині найчастіше називали Микось, але були також інші ласкаві імена: Миколичка, Микунька, Кох, Кохія.

Крім домашнього імені Леся, що згодом стало відомим на весь світ, Ларису часто називали Зея, Зеїчок, Зеїсок. Так прозвали її, побачивши в ілюстрованому каталозі малюнок кукурудзи, що звалася «зея японіка». Це була ясна, тоненька, височенька рослинка. Леся була чимось подібна до неї. В листі до матері 4 березня 1890 року з Києва знаходимо підпис «Ваша Зея». У рукописному відділі Інституту літератури імені Тараса Шевченка зберігаються листи Олени Пчілки, орієнтовано датовані 1897 роком, у яких вона дочку називає Зеєю.

Іван Дмитрович Шишманов, чоловік старшої дочки М. Драгоманова Лідії, жартома прозивав Лесею по-болгарськи – Байбук. Сама ж Лариса Петрівна за вічне подорожування називала себе *Boule Vagabonde* (клубочок-мандрівничок) [4, с. 1].

Ще про одне родинне назвисько повідомила Ісидора Косач – Борисова: «Деся Леся, здається, ще в Звягелі, чула жартівливу пісеньку, що починалася словами «Помагайбі, біла гусь...». Часами співала мені її, а згодом стала пестливо називати мене «біла гусонько», а я й собі її (на тій підставі, що тільки у нас обох було ясне волосся, решта членів родини мали темне). У цю чудну назву вкладалося стільки ніжності, нагадувала вона нам такі хороші часи!» [2, с. 6].

Ім'я «Віла» вибрала Леся собі сама. Пояснення знаходимо у спогадах сестри Ольги про дитячі ігри старшого брата і сестри: «Гралися вони в різні вигадані події: в «Юнака та білу Вілу», – Миша був юнак, а Леся – Віла...» А Олена Пчілка доповнює: «...сербські пісні дуже любила Леся. Тії пісні про віли (русалки) призвели були до того, що Леся сама себе називала Вілою» [4, с. 1]. У листі з Ялти до матері та сестри Ольги за 18 липня 1897 р. Лариса Петрівна йменує себе «саламандрою», беручи це слово в лапки. За легендою, саламандра – дух, що жив у вогні і уособлював вогняну стихію. Літературні псевдоніми для дочки й сина обрала Ольга Петрівна: Леся Українка й Михайло Обачний.

Отже, можемо зазначити, що атмосфера в родині Косачів формувалася на основі взаєморозуміння, щирості, любові. Саме родинне середовище формує основи формування особистості. Велика кількість пестливих, ласкавих домашніх імен, прізвиськ та назвиськ у родині свідчать про особливе, трепетне ставлення усіх членів родини один до одного. Любов, повага, дружба з раннього віку, закладені у дитячому віці в родині Косачів, стали основою формування людяності як головної риси всіх членів родини.

Література та джерела

1. Леся Українка енциклопедія життя та творчості. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp/188x/1876-html> (дата звернення: 01.02.2021).
2. Мороз О. О. Літопис життя та творчості Лесі Українки. Київ: Наукова думка. 1992. 630 с.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТИ

Дарина Чонка

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький Педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Наукова керівниця – Юлія Скробака,

викладачка циклової комісії словесних дисциплін, к. пед. н.

Початкова освіта займає особливе місце у структурі загальної середньої освіти. Сучасний світ вимагає нові напрямки та новації в навчальному процесі. Розвиток початкової освіти є одним із пріоритетів діяльності Міністерства освіти і науки України.

У системі початкової освіти України відбуваються радикальні масштабні інновації. Тому, першокласники з 1 вересня 2018 року навчаються за новим Державним стандартом початкової освіти затвердженої постановою Кабінету Міністрів від 21 лютого 2018 року. Він розроблений у рамках реформи «Нова українська школа» відповідно до Закону України «Про освіту».

Свої зміни у навчальний процес внесла і пандемія 2020 року. Початкова школа нині переживає глибокі зміни. Освіта в Україні здійснюється в умовах глибокого проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у весь навчальний процес. Дистанційні заняття суттєво впливають на зміст, форми та методи навчання.

В умовах бурхливого розвитку технологій суспільство поступово наближається до нового, інформаційного етапу свого розвитку, в якому особливого значення набуває вміння працювати з комп'ютерами та використовувати його в повсякденному житті. Важлива роль лягає на плечі вчителя, який має створити таке освітнє середовище, яке допомогло б підготовці та адаптації дитини в школі, де б учні виступали активними суб'єктами. Такі зміни вимагають від дитини не лише значного розумового напруження, а й більшої фізичної витривалості.

Початкова школа у рамках реформи «НУШ» ставить завдання:

- формування моральних цінностей у школярів;
- залучення їх до активної самостійної діяльності;
- формування позитивної мотивації навчання;
- розвиток потенціалу кожного учня;
- вміння правильно застосовувати опрацьований матеріал;
- підвищити рівень зацікавленості учнів до знань завдяки внесенню елементів новизни.

Функції та можливості комп'ютера постійно змінюються та зростають, саме він стає засобом комунікації і отримання інформації в будь-яких умовах. Від рівня інформаційної культури підростаючого покоління залежить і майбутньому науковий, технічний та виробничий потенціал нашої країни. Проблема забезпечення комп'ютерної грамотності актуальна і для молодших школярів, тому що комп'ютеризація стала масовим явищем.

Опитування вчителів і батьків учнів допомогли визначити основні недоліки вітчизняної початкової освіти. Одна із таких проблем це: Перевантаження учнів початкової освіти навчальним матеріалом і навчальними предметами. За дослідженнями у 2020 році найбільш затребуваними будуть уміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Проте українська школа до цього не готує.

Окрім того, значно збільшився обсяг домашніх завдань, оскільки збільшилась кількість навчальних предметів. Також більше стало творчих завдань, які задаються додому, серед яких підготовка презентацій, проектів, розповідей. Батьки учнів кажуть, що діти не встигають виконувати усі свої домашні завдання, читати літературу, у них немає часу для відпочинку, улюблених занять, розвитку індивідуальних здібностей і талантів. Батьки мусять відмовлятися від позашкільної гурткової роботи, виконувати за дітей частину домашніх завдань творчого характеру. Часто складний матеріал спричиняє необхідність оплати батьками додаткових занять для учнів.

Друга проблема це: невміння здобувачів освіти застосовувати набуті знання в житті. Дослідження науковців засвідчують, що більш високий рівень знань українські школярі виявляють, оволодіваючи матеріалом. Вони вміють відтворювати знання, проте часто не вміють застосовувати їх для вирішення

життєвих проблем. Отже, недостатній зв'язок теорії, якою оволодівають учні, з їх життям, вивчення значної кількості зайвої інформації, яка не потрібна буде їм в дорослому житті, зумовлюють необхідність суттєвих змін у відборі змісту нових підручників.

Способи навчання в школі не мотивують учнів до навчання. Дослідження свідчать про те, що методи і форми навчання в українській традиційній школі не мотивують дітей до навчання. Провідним мотивом освітньої діяльності у 70 % учнів є страх отримати погану оцінку, не скласти державну підсумкову атестацію, виявити себе нездібним в очах товаришів, страх перед батьками, вчителями, директором школи тощо. Тому причиною зниження рівня мотивації молодших школярів до навчання є не тільки перевантаження учнів, але й недостатня увага вчителів до мотиваційного компоненту процесу навчання. Отже, вчителі мають розуміти важливість мотиваційного компоненту процесу навчання, розвитку у них пізнавального інтересу.

Також, умови шкільного життя спричиняють погіршення стану здоров'я дітей. Медичні працівники і психологи акцентують увагу на тому, що з кожним роком збільшується кількість молодших школярів із порушенням постави, зору, серцево-судинної системи, нервово-психічного здоров'я. Науковці зазначають, що тільки 10 % здобувачів освіти можна вважати відносно здоровими, кожний третій має психологічні та нервові відхилення.

Ще одна з важливих проблем це відсутність у вчителів справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання. Найважливіший чинник підвищення якості початкової освіти – це саморозвиток творчого потенціалу педагога. Ключовим моментом реформування освіти, зокрема початкової, є оволодіння педагогами способами інноваційної діяльності, відмова від застарілих і неефективних способів професійної діяльності. Однак використання новітніх підходів не дасть очікуваних результатів без внутрішнього прагнення вчителя до змін, без його принципової переорієнтації на інноваційний підхід. У Концепції Нової української школи зазначається, що сьогодні збільшується цифровий розрив між учителем і учнем. Багато педагогів ще не вміють досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати он-лайн у навчальних та наукових проектах тощо.

Отже, для того, щоб вивести вітчизняну початкову освіту з кризового стану необхідно докласти зусиль вчителям, батькам та дітям. Оновлювати програму початкової ланки потрібно з урахуванням визначених недоліків, думок кращих досвідчених педагогів, зберігаючи традиційні здобутки, враховуючи досвід розвинутих країн світу. Таким чином, сучасна ситуація розвитку шкільної освіти потребує розуміння її якості як цілісного інтегрованого результату, на який впливає багато чинників: доступність одержання початкової освіти, можливість використання здобутків дошкільної освіти, створення сприятливого освітнього середовища, якісний зміст і сучасні підручники, технологізація методики, моніторинг якості управління якістю, особистісна і професійна підготовка вчителя. Високої якості початкової освіти можна досягти у кожній школі, якщо там працює колектив однодумців, панує дух партнерства, взаємної підтримки і надихаючого управління..

Література та джерела

1. Виноградова Т. В. Книга класного керівника. Харків: Основа, 2006. С. 74–85.
2. Вержиковский В. П., Чабанова А. П. Нові інформаційні технології в початкових класах.
3. Єрмаков І. Т., Паламарчук В. Ф., Рум'янцева Д. І. та ін. Педагогічні інновації у сучасній школі. С. 86

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ У ДІЯЛЬНОСТІ З РОВЕСНИКАМИ

Ольга Чубай

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Ярошук,

практичний психолог, викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Висвітлено питання інклюзивної освіти, а саме спілкування дітей які мають розлади аутичного спектру (РАС) у діяльності з ровесниками.

Спілкування – багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами спілкування один одного. Спілкування історично склалося в процесі спільної діяльності людей, де спочатку відіграло допоміжну роль: організовувало і супроводжувало певні дії. Метою спілкування є задоволення

людьми своїх потреб, зокрема соціальних і духовних. Основними мотивами спілкування є потреби у пізнанні і самопізнанні, в духовному і емоційному контакті, у безпеці, у психологічному захисті, у визнанні, у престижі тощо [3].

Знання особливостей взаємин дітей у молодшому шкільному віці вкрай необхідне, оскільки потрібні умови та спрямування для розвитку їх особистості в товаристві ровесників. Моральні ставлення до ровесника передусім продукуються позитивною емоційною спрямованістю дітей одне на одного, яка виступає початковим етапом становлення і розвитку соціально-комунікативної активності, формування у них гуманістичної спрямованості на широкий загал людей [6].

Потреба у спілкуванні – одна з основних соціальних потреб. Виникає вона на самих різних етапах людського життя, а деякі психологи вважають її вродженою й пов'язують з нею майже всі суспільні прояви. В даний момент дуже важко сказати чи, являється потреба у спілкуванні дійсно вродженою. Але абсолютно точно встановлено, що виникає вона найяскравіше у молодшому шкільному віці.

Поступово потреба у спілкуванні примушує дитину шукати емоційного контакту не лише з дорослими, але й з однолітками, з іншими дітьми. Як визначило соціальне дослідження, між дітьми виникають різноманітні контакти, які включають в себе й позитивні взаємостосунки й негативні. Згідно цього, з соціально-психологічної точки зору вже в колективі дітей молодшого дошкільного віку є особистісні взаємостосунки – симпатія та антипатія й певні індивідуальні розбіжності в їх появі. З віком потреба у спілкуванні розширюється й ускладнюється як за формами так і за по змісту. Діти починають її усвідомлювати. При цьому особливо гостро проявляється потреба у спілкуванні з однолітками, потреба у дитячому колективі. Як вказує Аркін А., якщо 3-4 річну дитину влаштовує спілкування ляльок, то 6-7 річний необхідно мати товаришів – однолітків [5].

Поруч із нами ростуть незвичайні діти, їх називають «дітьми дощу»: вони діють з предметами не так, як більшість, вони радіють іншому. Для них не існує норм і правил, звичних для нас, їм незрозуміло і нецікаво те, що роблять звичайні дівчатка та хлопчики. У них свій, закритий для сторонніх світ, але їм дуже потрібна наша допомога, підтримка і розуміння. Аутизм (розлади аутистичного спектру (РАС) – це стан, який виникає внаслідок порушення розвитку головного мозку і характеризується вродженим та всебічним дефіцитом соціальної взаємодії та спілкування. Його неможливо вилікувати, проте з часом можна скоригувати і адаптувати людину до соціального життя [4].

Діти з аутичними порушеннями, як і діти з нормативним мовленням, відчувають потребу у спілкуванні.

Відмова від мовлення як комунікативного засобу є не причиною, а наслідком аутичного розвитку. Водночас специфічність розвитку комунікативної сфери не дає дитині повною мірою оволодіти комунікацією. У дітей з аутичними проявами порушується формування всіх форм довербального і вербального спілкування, і що старшою стає дитина – то більш виявляються труднощі під час її взаємодії з оточуючими людьми і з навколишнім середовищем.

Незважаючи на специфічність поведінки дитини з аутизмом, неправильно було б стверджувати, що світ людей і їхні відносини взагалі не цікавлять її. Така дитина тягнеться до людей, у неї є живі дитячі реакції. При цьому зовнішньо вона може виглядати апатично, не виявляти інтерес до того, що відбувається (наприклад, на дитячому майданчику грати «сама по собі», не намагаючись знайти партнерів для гри), однак дорослий, який близько знає дитину, може помітити і цікавість, і бажання приєднатися до гри. Просто дитина не завжди знає, як проявити свою цікавість і почати спілкування.

У дітей з аутизмом можна багато чого повчитися. Якщо таку дитину щось цікавить, вона дуже сконцентрована на цьому; якщо грає в гру – наприклад, складає конструктор, то обов'язково закінчить справу. У час, коли багатьом нормотиповим дітям складно утримувати увагу.

Приєднуватися до гри з аутичною дитиною треба поступово. Якщо вона не відповідає вербально, нормотипова дитина може використовувати малюнки або жести. Для людей з РАС візуальна інформація дуже важлива.

У дітей є природна допитливість. Якщо дитина запитує, чому той хлопчик/дівчинка поводить себе дивно, не відтягуйте дитину, не блокуйте допитливість, а розкажіть і поясніть. Терпіння і толерантність дорослі спершу мають виховати в собі і прищепити це дітям. Люди з аутизмом, як і решта людей, хочуть спілкуватися і мати друзів. Просто люди з РАС не можуть одразу почати спілкування, їм не так легко взаємодіяти, до них треба знайти трішки інший підхід [7].

Коли дитина з аутизмом йде до школи і опиняється у колективі ровесників важливо, щоб увага педагогів була сфокусована не лише на тому, щоб сприяти освітньому розвитку дитини, але й щоб допомогти їй в інтеграції у колектив, сприяти її соціальному розвитку. Методичні можливості навчання – це прості підказки та інструкції (типу «Пригости дітей печивом» або ж «Кажі «Добрий день», коли вітаєшся із сусідами»), пояснення дитині правил соціальної взаємодії, моделювання соціальної поведінки з боку батьків. Інколи виконання таких елементів може підкріплюватися згідно з принципами поведінкової терапії

позитивним заохоченням (наприклад, за певну «соціальну» поведінку), це може бути моделювання соціальної взаємодії через гру з іграшками (наприклад, програвання теми дня народження у ведмедика), через перегляд й обговорення мультфільму, казки, рольові ігри, ляльковий театр і т.п. [2].

Отже, тісне спілкування, постійні розмови з дитиною, пояснення всього, що відбувається, розвиває емоційно-чуттєві якості маленької людини, і з часом вона навчиться спілкуватися з близькими, висловлювати свої почуття і емоції за допомогою слів.

Література та джерела

1. Базима Н. В Розвиток мовлення дітей з аутизмом. Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 29–31.
2. День поширення інформації про аутизм. URL: <https://www.medyk.lviv.ua/images/autism.pdf> (дата звернення: 13.02.2021).
3. Етика і психологія спілкування в історії філософської і психологічної думки. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/10048/> (дата звернення: 13.02.2021).
4. «Люди дощу» – хто вони? Або що ви знаєте про аутизм? URL: <https://phc.org.ua/news/lyudi-doschu-khto-voni-abo-scho-vi-znaete-pro-autizm> (дата звернення: 13.02.2021).
5. Особливості спілкування молодших школярів у шкільному колективі. URL: <https://works.doklad.ru/view/S8XQ5mzZPhI.html> (дата звернення: 13.02.2021).
6. Спілкування молодших школярів та його особливості. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/9927/> (дата звернення: 13.02.2021).
7. Чому подружитись з дитиною з аутизмом – можна і треба. URL: <https://osvitoria.media/experience/chomu-podruzhytsya-z-autychnoyu-dytynoyu-mozhna-i-treba/> (дата звернення: 13.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ГАЛУЗІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Аліна Чухарук

студентка курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Надія Найт,
викладач циклової комісії словесних дисциплін*

Подано перелік компетенцій дошкільника на основі аналізу загальнотеоретичних підходів до визначення сутності понять «категорія», «компетенція», «ключові і предметні компетенції», компетенції в галузі дошкільної освіти. Розглянуто концептуальні основи формування понятійно-категорійного апарату галузі дошкільної освіти.

Одним із пріоритетних напрямків сучасної педагогічної науки є вивчення термінологічно-понятійного апарату. Такі дослідження допомагають ґрунтовніше вивчити проблеми впорядкованого розвитку педагогічного знання, а також його теоретичну стабільність. Як зазначає А. Вихрущ, «найбільшою проблемою нинішньої педагогічної науки є хаос у системі базових понять. Навіть саме поняття «наука» має сотні визначень» [2, с. 534].

Сьогодні, серед найактуальніших питань, які спостерігаємо у сучасній педагогічній науці, є проблема термінології та дефініції актуальних педагогічних понять. Як зазначає О. Сухомлинська, це зумовлено «нерозробленістю понятійно-термінологічного апарату, різними підходами авторів до тлумачення тих чи інших процесів, а також багатоаспектністю, багатовимірністю й суперечливістю складових, що входять до тих чи інших дефініцій» [7, с. 68].

Відтак, педагогічна наука, як теоретична форма освоєння дійсності, у своїх поняттях узагальнює певні здобутки суспільно-історичного досвіду і висловлює ці узагальнення за допомогою своєї термінології.

Оскільки педагогіка – це галузь наукового знання, то її понятійно-термінологічний апарат має певну сукупність рис, характерних для термінологічних систем кожної науки тому, що в основі наукового пізнання лежить понятійна форма мислення. І, як наслідок, педагогічним поняттям і термінам, що їх позначають, властиві усі перелічені вище ознаки.

Особливість понятійно-термінологічного апарату педагогіки визначена специфікою об'єкта педагогічної науки, особливостями джерел освіти, педагогічних понять і термінів. Отже, структура педагогічної термінології відображає напрями розвитку педагогічного знання.

Так, старший дошкільник, в межах нової парадигми освіти, зорієнтованої на формування освіченої, висококультурної особистості, свідомого громадянина, здатного до творчого виконання багатьох суспільних функцій, до гнучкого реагування на нові суспільні виклики, готового до динамічних трансформацій, має пріоритетом не знаннявий, а компетентісний освітній концепт виховання.

Для визначення ключових компетенцій дитини-дошкільника, в тому числі й мовних, маємо звернутися до Державного стандарту дошкільної освіти. Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти найповніше забезпечує реалізацію принципів дитиноцентризму, наступності, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів [1]. Базовий компонент дошкільної освіти називає компетенції, яких набуває дитина практичним шляхом в різних видах діяльності, а саме: здоров'язбережувальну, особистісно-оцінну, родинно-побутову, соціально-комунікативну, природничо-екологічну, предметно-практичну, художньо-продуктивну, ігрову, сенсорно-пізнавальну, математичну, мовленнєву і комунікативну [1].

Визначені компетенції належать до ключових, адже сфера виявлення відповідних знань, умінь, здатностей, обізнаності не обмежується жодною діяльністю, розглядаються як можливість встановлення зв'язків між особистим досвідом дитини і найрізноманітнішими ситуаціями для найбільш ефективного вирішення будь-яких проблеми. Компетентність є інтегральним новоутворенням дошкільного віку, в якому реалізувалися всі ключові компетенції як результат розвитку всіх базисних характеристик особистості дошкільника – комунікативної, інтелектуальної, пізнавальної, продуктивної та життєдіяльної.

Ключова компетенція дитини дошкільного віку, за визначенням К. Крутій, – «це особистісно-усвідомлювана система знань, умінь і навичок, яка ввійшла в суб'єктивний досвід, має особистісний зміст та універсальне значення, тобто може бути використана в різних видах дитячої діяльності в процесі вирішення безлічі життєво значущих проблем» [3, с. 6].

Розробники Державного стандарту дошкільної освіти, провідні фахівці в галузі дошкільної лінгводидактики називають мовну, мовленнєву і комунікативну компетенції ключовими і основними у сфері мовної та категорійно-понятійної освіти дошкільників.

Таким чином, термінологія, яка є ядром ключових компетентностей дошкільників та педагогічної науки в цілому, відноситься до тих інтегруючих факторів, які дозволяють створювати єдиний інформаційний простір, що забезпечує взаєморозуміння на всіх рівнях комунікації.

Література та джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>. (дата звернення: 13.02.2021).
2. Вихрущ А.В. Особистість у контексті педагогічної персонології. В кн. Я-концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості: зб. наук. пр. *Національна академія педагогічних наук України: Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України*. Київ, 2014. С. 534–540.
3. Крутій К. Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в умовах полілінгвальності. Крутій К. Л., Котій Н. І. та ін. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 248 с.
4. Максимова О.О. Змістова структура толерантності дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць*. Випуск 52. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. С. 37–41.
5. Сокол М. Класифікаційна характеристика понятійно-категорійного апарату педагогічної науки. *Освітній простір України*. 2017. Вип. 9. С. 188–193.
6. Сокол М. О. «Парадигма», «концепція», «концепт», «термін», «поняття» як основні складові педагогічної термінології. *Загальна та дошкільна педагогіка*. № 15–22. Грудень 2016. URL: <https://sworld.education/konferm4/19.pdf>. (дата звернення: 13.02.2021).
7. Сухомлинська О. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ: А.П.Н., 2003. 68 с.

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО КОСМОС У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Оксана Шалай

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової та мистецької освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Лілія Стахів,

зав. кафедри педагогіки та методики початкової освіти, к. пед. наук

Простудійовано роль і місце формування в учнів початкових класів уявлень про Космос на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ», запропоновано монтессорі-матеріали, які доцільно використовувати в сучасній початковій школі.

Сьогодні у сучасній початковій школі зосереджено увагу на впровадженні різноманітних педагогічних технологій, зокрема інноваційних. На це націлюють державні освітні документи, прийняті

урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Професійний стандарт учителя (2020 р.) та ін. [3; 5; 6].

Детальний аналіз чинних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти, зокрема для шкіл I ступеня, укладених відповідно до Держстандарту, акцентовано на формуванні в учнів низки компетентностей, спрямованих на діяльнісному підході. Ця нормативно-правова база підкреслює, що це завдання може бути вирішене завдяки правильній організації уроків чи інтегрованих навчальних занять «Я досліджую світ» відповідно до освітніх галузей, зокрема й природничої [3].

Акцентуємо на тому, що формування наукової картини світу з усіма її компонентами та явищами є провідним завданням на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь). Учні молодшого шкільного віку повинні бути обізнані із такими поняттями, як сузір'я, зорі, Сонце як одна з найбільших зірок планети Сонячної системи, планетою Земля та Місяцем як її супутником.

Сучасні дослідження з проблем вивчення проблеми Космосу дають можливість дібрати такий матеріал для учнів сучасної початкової школи, який пов'язаний із неосяжним космічним простором. Враховуючи природу дитини, можливість сприймання нею компонентів Космосу позаконтактним обстеженням, а деяких – візуально, ми передбачаємо організацію такої пізнавально-практичної діяльності, яка сприяє більш емоційному спілкуванню учнів із зорями, місяцем, сузір'ями під час систематичних спостережень змін, що відбуваються на небосхилі [1; 2].

Сьогодні, коли сучасна початкова школа спрямована на пошук такої системи освіти, яка вчила б людину жити й діяти у відповідності до універсальних законів Природи і Космосу, у світлі означеної педагогічної перспективи ідея М. Монтесорі про „космічне виховання” набуває особливої актуальності, а її розвиток з позицій сучасної науки уявляється нагальною потребою. На наш погляд, ідея про „космічне виховання” повинна увійти до активного арсеналу процесу гуманізації освітніх закладів нового сторіччя як складник проблеми культивування в людини ноосферної свідомості [4].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що італійський педагог ХХ століття М. Монтесорі зробила революційне зрушення в педагогіці як дошкільника, так молодшого школяра, відважившись запропонувати йому так звані «чисті категорії сприймань». Дидактичний матеріал, розроблений та запропонований нею, вчить дитину розкладати й аналізувати складний комплекс уявлень і сприймань, пов'язаних з конкретним об'єктом, який сприймається спочатку в якості неподільного цілого, зокрема й уявлень про Космос.

Аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури засвідчує, що М. Монтесорі при розробці запропонованої нею системи виховання є кульмінаційним пунктом сучасної педагогіки та сучасних методик, зокрема й методики навчання природничої освітньої галузі у початковій школі [1; 7].

За трактуванням М. Монтесорі, космічне виховання є метою предмету Монтесорі-школи, на якому дитина одержує перші знання з фізики, хімії, біології, історії, географії, астрономії тощо. В умовах підготовленого середовища діти вчать бути спостережливими, розуміти гармонію природи, берегти її у всіх її проявах.

Метою космічного виховання дітей є формування цілісного сприйняття картини світу, усвідомлення відповідальності за перетворення, що здійснює людство на Землі та в Космосі.

В сучасних освітніх закладах, які використовують технологію М. Монтесорі, є спеціальна зона – «Космічне виховання», яка містить різноманітний розвивальний матеріал: глобуси, географічні карти, астрономічні календарі, на яких діти встановлюють поточний час року, місяць, день тижня, число, день свого народження, візуально визначають відрізок прожитого року.

Окрім календарів, доцільно використовувати й такі астрономічні матеріали, як об'ємний і площинний макети Сонячної системи, карти зоряного неба. Макети допомагають дітям узнати, що планети відрізняються за величиною і що кожна розташована від Сонця на певній відстані [7; 8].

Дитина Монтесорі-школи легко викладає всі планети нашої системи на відповідні орбіти та позначає картками з написами. Після спілкування з об'ємним макетом, де кожна планета має форму кулі, діти переходять до роботи з площинними зображеннями планет. Одержані на об'ємному макеті уявлення вони легко переносять на площинний макет Сонячної системи, а потім переходять до роботи із зоряними картами, самостійно складаючи карту зоряного неба. Після знайомства з глобусом діти працюють з площинними зображеннями материків на дерев'яних і паперових картах.

У Монтесорі-школах діти виготовляють хронологічну стрічку, на якій виокремлюють різними кольорами дванадцять частин, кожна з яких відповідає важливому періоду в житті Землі. Заздалегідь скопійовані ілюстрації з книг, журналів діти можуть розфарбовувати, вирізати і наклеювати на відповідне місце на стрічці. Таким чином, беручи участь у створенні цього матеріалу, діти наочно (і в хронології) бачать складний і неперервний процес виникнення та розвитку життя на Землі.

Багато матеріалів у розвивальному середовищі Монтесорі-закладів розроблені так, що діти працюють з ними без допомоги дорослого і використовують їх у вільній діяльності. Багато часу вони

проводять в особливому місці – лабораторії, де є матеріали з географії (чинні макети вулкана, річки, озера, острова, півострова тощо). Будь-яка дитина може спостерігати, як утворюється вулкан, і переконається, що лава, розпечена до жару, піднімається з надр гори і стікає по її схилах [2; 8].

На експериментальному майданчику в кожній дитині має бути своя рослина, яку вона садила, за якою доглядає і спостерігає. У щоденниках у вигляді схем, рисунків діти мають фіксувати результати своїх спостережень, що є основою їх майбутньої аналітичної діяльності та початковим ступенем планування. І в лабораторії, і при роботі з іншими дидактичними матеріалами, і просто у спілкуванні діти, вважала М. Монтесорі, потрібно здійснювати велику кількість відкриттів [7]. Це дає можливість педагогу, на її думку, бачити рівень розвитку кожної дитини і вдосконалення навичок соціальної поведінки. І ми з цим повністю погоджуємося.

Таким чином, дидактичні матеріали і посібники Марії Монтесорі допомагають через спостереження і самостійну діяльність відчувати учням частиною природи, культури і людського суспільства загалом. Тому ми пропонуємо розробляти такі матеріали і використовувати у сучасній початковій школі, зокрема у навчанні природничої освітньої галузі на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ», оскільки моделі розділу «Космічне виховання» дають дітям можливість розвинути інтерес до пізнання довкілля та реалізувати свої знання на практиці. Отже, учні будуть легко спілкуватися з людьми й вільно виходити із конфліктних ситуацій, робити вибір і приймати рішення в різних життєвих ситуаціях.

Література та джерела

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навчальний посібник. Київ: Веселка, 1998. 338с.
2. Глухова Н. Формування початкових уявлень про Всесвіт. *Дошкільнє виховання*. 2002. № 1. С. 5.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 15.02.2021).
4. Дичківська І., Поніманська Т. М. Монтесорі: теорія і технологія: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2009. 304 с.
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 13.02.2021).
6. Концепція Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення: 15.02.2021).
7. Луцик Д., Стахів Л. Педагогічні технології у початковій школі: навчальний посібник. Дрогобич: РВВ ім. І. Франка, 2010. 184 с.
8. Сєдова Н. Планета Земля – твій дім. *Початкова освіта*. 2002. № 15 (159). С. 3–5.

НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЯ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАНЦІВ

Вікторія Шамрило

студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Наукова керівниця – Тетяна Царик,

викладачка циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Розкрито роль народного танцю у національному вихованні, навчанні та збереженні народних традицій та звичаїв. Підкреслено, що засобами народної хореографії формується національна самосвідомість та повага до загальнолюдської культури.

Українське хореографічне мистецтво – це потужний фактор гуманізації суспільства, розвитку духовності та моральності, відродження національних традицій. В. Верховинець, видатний український фольклорист, етнограф і хореограф, у книзі «Теорія українського народного танцю» зазначав, що українське хореографічне мистецтво має вивчати народні танці, які «...наповнюють душу естетичним задоволенням, мають свою особливу мову, яка завжди свіжа, нова і мила...» [1, с. 114]. Український танець є надбанням світового хореографічного мистецтва і водночас – національною гордістю українського народу. Видатний хореограф І. Мойсєєв називав народну хореографію німою поезією, зримою піснею, що містить у собі частину народної душі, емоційним літописом народу, який самотньо і яскраво розповідає про історію почуттів та подій ним пережитих. Невичерпна скарбниця народного танцю зберігає багато безцінних перлин. У них творча фантазія, образність народного мислення, виразність та пластичність форми, глибина почуттів. Серед танців інших народів український танець вирізняється своїм неповторним колоритом, що

знаходить вияв у самобутній лексиці, пластичних інтонаціях, структурній та композиційній побудові, тематиці та образному змісті хореографічних творів, оригінальній манері їх виконання тощо [2, с. 11].

Народний танець – першоджерело хореографічного мистецтва. Хореографічне мистецтво – це синкретичне мистецтво. Тут поєднується в єдиному потоці танець і пантоміма, музика і поезія, скульптурні, пози і пластика рухів і драматургія літературного твору. В перекладі з грецької «хореографія» означає «запис рухів». Але зміст цього слова став значно ширшим і поняття «хореографія» в теперішній час включає в себе все те, що відноситься до мистецтва танцю: і професійний класичний балет, і народні і бальні танці і танець-модерн і естрадні танці [3, с. 5].

З давніх-давен танець прикрашав життя людей. Танець в самому найпростішому своєму виді – це вирізні рухи людського тіла, які підкоряються визначеному ритму. Танець без сумніву народився під різноманітний шум – плескання в долоні удари в примітивні інструменти. Пізніше виконувався під найпростішу музику. Хореографічне мистецтво є одним з найдієвіших чинників формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості. В усі часи будь-яке виховання було нерозривно пов'язано з роботою над тілом. Стабільна, повноцінна людина виглядає нам стрункою, енергійною, з хорошою поставою, умінням пластично рухатися, танцювати, управляти своїм тілом.

Школа і культурна обізнаність у власних і в світових споконвічних традиційних коренях дають велику можливість знаходити і створювати ексклюзивні фарби в переробці творинь народної хореографії. І характерний народний танець, в зв'язку з цим, обов'язково повинен піднятися до незалежного, цілком самостійного і, доведеного до художнього рівня, хореографічного твору. Розвиток народної хореографії, що відроджує сценічний вигляд, нерозривно пов'язаний з традиціями народного танцювального мистецтва в цілому. Фольклорний танець входить в поняття «народний танець», як одна із складових частин. Більш того - всі види сценічних обробок необхідно оцінювати, співвідносячи їх з народними витоками [5, с. 36].

Сучасний досвід організації хореографічних занять доводить, що керівник має право називатися творцем тільки тоді, коли вміє нерозривно пов'язати у свідомості вихованців пластичну, музичну й емоційну складову танцю. Для цього у свідомості вихованців важливо відкрити чутливість, подіяти не стільки на розум, скільки на відчуття й уяву. Застосування прийомів акторської майстерності в цьому випадку надає найбільш широкі можливості. Продуктивним для хореографічних занять є один із найвідоміших театральних прийомів – «прийом ототожнювання», тобто злиття свого «Я» з образом чи ідеєю, які потрібно висловити тілом через пластичний малюнок. Використання такого прийому вимагає не тільки підготовчої роботи над музичним матеріалом, що супроводжуватиме дію. Перш за все, вихованцям необхідно мати практичний приклад «проживання художнього образу», здатного збудити уяву й прагнення до самовираження. Потрібні досвід і час для пошуків допоміжних засобів, щоб дослідити їх на заняттях із гуртківцями – і тільки тоді отримані практичні й теоретичні знання із часом і відповідно до запиту будуть відроджені в багатьох яскравих ідеях [3, с. 42].

Народна хореографія завжди була супутником в житті людини, тому що є ефективним засобом духовно-морального виховання, універсальною мовою спілкування між людьми різних культур. У зв'язку з цим безсумнівним і визначальним фактором ролі народної хореографії є його нерозривний зв'язок з поняттям народ. До цього поняття в сучасному суспільстві ставлення неоднозначне, а часом навіть зневажливе, як до чогось «старого», неактуального, непотрібного. Нам здається, що в цьому приховується джерело багатьох проблем в духовному стані сучасного українського суспільства, практично втратив духовний зв'язок зі своїм культурно-історичним минулим, яке завжди зміцнювало будь-яке суспільство.

Цінність хореографічного мистецтва як засобу виховання полягає у тому, що воно часто зображає ті сторони дійсності, побачити які людина не має змоги. І, незважаючи на те, що у наш час танцювальне мистецтво залишається однією з найбільш популярних і поширених форм естетичного виховання, суспільство, що дбає про культуру людей, намагається якнайповніше використати для цієї мети різні форми і методи [5, с. 17].

У сучасних умовах хореографія має розглядатися з позицій культурологічного підходу, що дозволить, враховуючи синтетичність хореографічного мистецтва, намітити зони перетину хореографії з іншими предметами, зокрема й художньо-естетичного циклу. Такий напрям зовнішньої інтеграції дасть змогу через хореографічне мистецтво долучатися до різних галузей знань – художньо-естетичних, гуманітарних, технічних тощо і, навпаки, у процесі вивчення цих предметів краще усвідомлювати особливості хореографічного мистецтва. Специфічність і різноманіття видів і жанрів хореографії дає можливість здійснювати внутрішню інтеграцію через діалог танцювальних мов різних народів, жанрів хореографічного мистецтва. Реалізація виховних завдань відбувається через зміст художньо-естетичного виховання засобами хореографії та має на меті виховати цілісну особистість [4, с. 24].

Якщо ми говоримо, що народна хореографія має важливе значення в формуванні особистості дітей і підлітків, то необхідно ще раз згадати про те, що завдяки глибокому, усвідомленому підходу в вивченні танцювального фольклору купуються не тільки нові знання, вміння і навички в цій області, але і

зміцнюється психофізичний стан здоров'я учнів, створюються умови для формування вищих цінностей і ідеалів у свідомості кожного, розкриваються творчі здібності дитини, його особистісний духовний потенціал, а також в повній мірі компенсується потреба учнів в руховій активності. При цьому вирішується одна з важливих завдань українського суспільства на сучасному етапі його розвитку по збереженню і розвитку унікальної етнокультурної спадщини. Найважливішим практичним і теоретичним завданням сучасної освіти є органічне включення народної хореографії в програми навчання і виховання підростаючого покоління.

Література та джерела

1. Верховинець В. Весняночка. Київ: Музична Україна. 1979. 339 с.
2. Верховинець В. Теорія українського народного танцю. Київ: Музична Україна. 1990. 149 с.
3. Камін В. О. Народно-сценічний танець у дитячому хореографічному колективі. Київ, 2009. 126 с.
4. Колесниченко Ю. Основи народно-сценічного танцю. Вінниця, 2007. 258 с.
5. Роговик Л. Психологія танцю. Київ: Главник, 2008. 86 с.

ВОЛИНСЬКІ ДОРОГИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Олена Шевчук

студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Ніна Литвинюк,

*викладач-методист циклової комісії словесних дисциплін, заслужений вчитель України,
член Національної спілки письменників України*

Подані матеріали підвищують обізнаність студентів з цікавими епізодами життя Лесі Українки, розкривають роль Волинського краю в становленні особистості геніальної поетеси, формують духовні інтереси студентської молоді.

Як людина і як митець Леся була дітям Волині. У Новограді-Волинському, який називали з літописних часів Звягелем, вона народилась.

У 1878 році батька поетеси, Петра Антоновича Косача, перевели до Луцька на посаду голови Луцько-Дубенського з'їзду мирових посередників. А навесні 1879 року він перевіз сюди свою сім'ю. Спочатку Косачі замешкали в будинку на Замковій площі. Та в цьому незатишному «костюльному домі» жили недовго – менш як за рік винайняли половину одноповерхового будинку над самою річкою Стир.

Саме тут дев'ятирічна Леся написала свій перший вірш «Надія», присвячений дорогій тітці Олені Антонівні, батьковій сестрі, котра була вислана в Сибір через її політичні погляди.

Лесину уяву завжди притягував замок Любарта. Таємничі руїни прадавнього замку вели косачівських дітей у романтику історичного минулого. Тут Леся відчувала себе Жанною д'Арк, була героїнею в дитячих іграх.

На жаль, саме в Луцьку розпочалася тридцятилітня війна Лесі з важкою хворобою – туберкульозом. У січні 1881 року, на Водохрестя, коли вона разом з процесією пішла на річку Стир святити воду, то дуже змерзла, а невдовзі хвороба дала про себе знати. З цього часу розпочалася невтомна боротьба з недугою, в якій Леся Українка проявила неабияку мужність перед випробуваннями долі.

Колодяжне – це дворянське гніздо Косачів, «Волинські Афіни». Тут знаходиться меморіальний музей Лесі Українки. Сюди родина Косачів переїхала навесні 1882 року. Ковельщина зачарувала юну поетесу природою, людьми й піснями, наснажила на написання величної «Лісової пісні». Тут поетеса записала більше двохсот народних пісень, пізніше виданих у збірниках. У 1890 році в саді побудували легендарний Лесин «білий» будиночок, а в 1896 р почалося будівництво батьківського «сірого» будинку. Перша збірка Лесі була написана саме тут. Колодяжне Леся називала своєю домою, а решта – «то все квартири...». Із шести дітей Косачів троє – Оксана, Ізидора і Микола – народилися в Колодяжному.

Леся Українка виїздила з рідними в навколишні села й міста – Ковель, Луцьк, Волошки, Любитів, Дроздні, Секунь, Вербка, Скулин, Білин, Запруддя.

«Моя адреса: Ковель, Волинської губ., с. Колодяжне», – писала Леся своїм друзям. Косачі любили місто Ковель. У цьому повітовому місті з 1891 по 1899 роки Петро Антонович Косач працював головою Ковельсько-Володимир-Волинського з'їзду мирових посередників і «предводителем дворянства». До Ковеля на службу він їздив кіньми.

Леся часто була в місті: іноді зупинялася в конторі свого батька; фотографувалась у фотомайстерні Ейштейна (залишилися знімки). Є відомості, що Леся була в Ковельському театрі, де

виступали заїжджі трупи. Юною вона лікувалася в ковельських лікарів – Модеста Левицького, Марка Кулькіна, Миколи Делекторського, була в муніципальній аптеці, приміщення якої збереглося. У Ковелі Косачі купували книги в книгарнях Манделя і «Труд», про що свідчать штемпельні відтиски.

Неподалік Колодяжного розташоване село Любитів, до якого Косачі їздили «великим шляхом» купитися в озері. Його юна Леся перепливала жартуючи, що Байрон, будучи інвалідом, перепливав Ла-Манш, а вона – хоч Любитівське озеро. Сестра Лесі Ізидора Косач-Борисова свідчила, що «Леся добре плавала, хвора нога їй не перешкоджала далеко і довго плавати на середині озера».

Неподалік від Колодяжного, за «великим шляхом», розташоване село Волошки, куди Олена Пчілка водила дітей до Свято-Миколаївського храму – не тільки на молитву українською мовою (у Колодяжному церкві не було), а й слухати церковний хор, який на всю округу славився сильними селянськими голосами. У Волошках Олена Пчілка хрестила своїх менших дітей. Згодом саме тут Леся Українка хотіла взяти шлюб з Климентом Квіткою у 1907 році, але не склалося – наречений захворів. На жаль, церква у Волошках до наших днів не збереглася.

У лісах і луках волинських загубилося село Запруддя Камінь-Каширського району. Однак не загубилося воно в пам'яті дослідників життя і творчості Лесі Українки. Наприкінці XIX століття в Запрудді придбав маєток Петро Васильович Тесленко-Приходько, чоловік рідної тітки Лесі Українки, котрій Леся присвятила вірш «Надія».

Запруддя часто згадується в листах Лесі, а також у записках її сестри Ольги. Це було місце, де Косачі знаходили душевний спокій, надихалися поліською красою і чарівними народними піснями та обрядами. До речі, Олена Пчілка 1902 року записала тут низку колядок, йдучи від хати до хати пізньої зимової пори. Зібрані тексти колядок були згодом опубліковані в кількох числах альманаху «Киевская старина». Леся часто була в тітки Єлі (так називали Олену Антонівну в родині), дружила з її сином Юрієм, збирала лугові квіти, була на Наболотькому озері, яке й досі блакитним оком дивиться у волинське небо.

Особливу роль у житті й творчості Лесі Українки відіграли села Білин і Скулин. У Біліні Леся часто була з матір'ю. Олена Пчілка мала тут приятельку, яку називали «білінька» (ім'я її, на жаль, загубилося). Але відомо, що ця духовно багата селянка знала багато народних пісень, чудово вишивала, створювала власні узорі.

Про відвідини Скулина свідчила молодша Лесина сестра Ісидора: «Їздили й ми до села Скулинь, де теж мали знайомих селян. Пригадую, яке це було глухе поліське село в порівнянні з Колодяжним! Воно мало якийсь архаїчний вигляд, в ньому було багато курних хат. Заміжні жінки ходили з обтягим волоссям, чоловіки в повстяних шапках, малі діти влітку в самих довгих тільки сорочках, підперезаних крайкою і таке інше. Спинулися ми в Скуліні в одного знайомого. Це був дядько Лев». Скулинські місця, урочище Нечимне нав'яли Лесі Українці безсмертну драму-феєрію «Лісова пасня».

У середині квітня 1891 р. Леся Українка побувала в селі Піддубці Луцького повіту – відвідала свою приятельку Марію Биковську, яка тут-таки вчителювала. Відомо, що Маня (Марія Михайлівна Биковська) була ровесницею Лесі. Їхні батьки – земляки, родом із Чернігівщини; разом вони навчалися на юридичному факультеті Київського університету, разом перебували в Луцьку, проживали по сусідству. Дитяче спілкування дівчаток переросло у велику дружбу на все життя. Ольга Косач-Кривинюк згадує: «Зимою 1887–88 років у нас кілька місяців гостювала Лесина приятелька ще з Луцька Маня Биковська. Пам'ятаю, як зимою на санях Маня, Леся і я не раз їздили на прогулянку то шосею мало не до Голоб, то до Любитова, то ще кудись...». В особистому житті Леся Українка в різні періоди часу розділяла і горе, і радість із Марією Биковською. Візит Лесі до товаришки в серединні квітня 1891 р. в с. Піддубці спонукав письменницю написати оповідання «Школа».

Достовірно відомо про перебування Лесі Українки на Любомльщині, зокрема в с. Бережці, яке розташоване на березі річки Західний Буг. У записках Ольги Косач-Кривинюк знаходимо таку інформацію: «1892 р. В червні Леся з матір'ю... та з молодшими сестрами й братом поїхала в с. Бережці близько Любомля (третя чи друга станція від Ковеля в напрямку Холма) і там купалася в р. Бузі. Жила в будинку школи. Чулася Леся краще, ходила без апарату двічі на день купатися. В половині липня погода зіпсувалася, похолодніло і довелося Лесі повернутися до Колодяжного, бо їй лікарі забороняли купатися в холодній воді».

Очевидно, що родину Косачів до с. Бережці запросив тодішній священик Юліан Миляшевич. Маємо відомості і про ряд пісень, записаних у м. Любомлі та селі Бережці, зокрема «Мати моя, матусенько», «Світи місяцю, не вечорися», «Про Нечая», «Зажурився щиголь» та ін.

Волинські дороги вели Лесю Українку й до інших місць, але перебування в них були епізодичними й малопомітними. Однак слова Ольги Косач-Кривинюк про роль Волині в житті Лесі та її сестер і братів – дуже промовисті: «Ми, діти, так органічно зрослися зо всім колодяженсько-полісько-волинським, що уважали себе тоді й потім усе життя не за чернігівців, як батько, не за полтавців, як мати, а за волиняків-поліщуків».

Література та джерела

1. Денисюк Іван. Тамара Скрипка. Крижовими дорогами Полісся. URL: <https://www.tsrypka.name/LUkrainka/Gnizdo/BlessedVolyn/Ways.html> (дата звернення: 07.02.2021).
2. Косач-Кривенюк Ольга. З моїх споминів. *Спогади про Лесю Українку*. Київ: Дніпро, 1963. С. 60–61.
3. Пась Наталія. Маєток Косачів, «молода пані, яку звали Леся» та відомі діячі: те, що пам'ятає Запруддя. URL: <https://kamin.rayon.in.ua/news/23833-maetok-kosachiv-moloda-pani-iaku-zvali-lesia-ta-vidomi-diiachi-te-shcho-pamiatae-zapruddia> (дата звернення: 07.02.2021).
4. Пушкар Наталія. «Се справжні образки з натури...». URL: <http://arkhiv.pravoslavivolyuni.org.ua/gazeta/stattja/?newsid=1923&ncategory=postati> (дата звернення: 07.02.2021).

ОЗДОРОВЧЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ

Оксана Шпак

студентка 1 курсу спеціальності 013 Початкова освіта

факультету початкової та мистецької освіти

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Лілія Стахів,

зав. кафедри педагогіки та методики початкової освіти, к. пед. наук

Простудійовано роль і місце оздоровчого виховання молодших школярів, яке має місце в освітньому процесі початкової школи, запропоновано форми роботи з батьками, які сприятимуть здійсненню ефективної взаємодії сім'ї та сучасної початкової школи

За останнє десятиріччя чітко спостерігаються такі фактори, які впливають на стан здоров'я учнів, як перевантаження навчальних програм, інтенсифікація освітнього процесу, недовершеність технологій, авторитарний стиль викладання, відсутність індивідуального підходу до учнів, недостатня рухова діяльність школярів, оскільки вільний час діти все більше проводять за переглядом фільмів, за комп'ютерними іграми. Усе це призводить до гіподинамії, порушення постави, зору [8].

У зв'язку з цим виникає необхідність у розробленні педагогічних технологій, що полегшують формування нових знань, зберігаючи при цьому здоров'я учнів, зокрема оздоровчих. На це націлюють державні освітні документи, прийняті урядом впродовж останніх років: Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа» (2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Професійний стандарт учителя (2020 р.) та ін. [4; 6; 7].

Оздоровчі технології спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів, вони допомагають у підвищенні потенціалу здоров'я шляхом здійснення фізичної підготовки, різних видів терапій, проведення гімнастики, психогімнастики, загартування тощо.

Досвід діяльності освітніх закладів свідчить, що успішне виховання здорової дитини можливе лише за умови конструктивної взаємодії сім'ї та школи. Навіть, якщо школа і спроможна впливати на формування здорового способу життя учнів, то її вплив послаблюється без підтримки батьків. Саме сім'я несе основну відповідальність за розвиток і здоров'я дитини, бо у ній закладаються найважливіші риси особистості. Ми повністю погоджуємося із думкою науковців в тому, що досвід, який дитина набуває у сім'ї, визначає її індивідуальну поведінку, формує її цінності, характер, темперамент тощо. Сучасні науковці одноставні в тому, що від складених стосунків в сім'ї залежать розвиток самосвідомості дитини, її духовний і психічний стан, можливість її соціальної та фізичної адаптації в соціумі.

Загальновідомо, що майже усі батьки позитивно ставляться до збереження й зміцнення здоров'я своїх дітей, але не всі вони є взірцями ведення здорового способу життя, не привчають до цього своїх дітей. Детальний аналіз науково-педагогічних та психолого-методичних джерел засвідчує, що у більшості батьків не сформовані ціннісні уявлення про здоров'я людини й здоровий спосіб життя. У них відсутні необхідні знання про всебічний розвиток дитини, форми організації занять фізичною культурою, методи загартування, раціональне здорове екологічне харчування тощо. Переважна більшість батьків не володіє методами та способами формування здорового способу життя. Тому одним із завдань учителя є підвищення ролі сім'ї у формуванні здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку, організація спільної оздоровчої діяльності школи та сім'ї [1].

Такі сучасні науковці, як О. Ващенко, К. Калинець вважають, що перший підхід до вирішення поставленого завдання полягає в необхідності разом з батьками обговорити програму з формування культури здоров'я їхніх дітей, заручитися їхньою підтримкою, а після цього виробити спільні шляхи

вирішення проблеми, тобто зробити батьків своїми співниками. Другий підхід ґрунтується на тому, що батьки зазвичай не знайомі з батьками однокласників своїх дітей, мало спілкуються з ними, не знають, який устрій життя в їхніх родинах. Тому бажано створити умови для спілкування батьків, сформувати батьківську спільноту [2].

Ми подаємо таку структуру взаємодії школи та сім'ї з означеної проблеми:

педагогічна діагностика сімей (визначення особливостей психологічного клімату, факторів впливу сімейного середовища на здоров'я дітей, рівня підготовки батьків до виховання тощо);

– визначення завдань і способів взаємодії батьків і педагогів щодо збереження та зміцнення здоров'я дітей, формування їхнього здорового способу життя;

– озброєння батьків валеологічними знаннями та оздоровчими методиками;

– організація різних форм спільної роботи, щоб забезпечити неперервність і систематичність у формуванні здорового способу життя дітей, аналіз і корекція спільної роботи у цьому напрямку [3].

Ми повністю погоджуємося з думкою сучасних науковців в тому, що наступний підхід, який має бути реалізований, – це індивідуальна роботи з батьками. Знання виховних можливостей та характеру взаємодії з дітьми, рівень педагогічної культури та культури здоров'я є вихідними положеннями у диференційованому підході до кожної сім'ї. Він дає можливість поглиблювати контакти з батьками, опиратися на їхні почуття до своїх дітей, знаходити невичерпні резерви сімейного виховання.

Детальний аналіз наукових джерел з окресленої проблеми дозволяє стверджувати, що робота вчителів з батьками здійснюється у двох напрямках: з колективом батьків та індивідуально. На практиці склалися найбільш раціональні її форми: загальні та класні збори батьків, колективні та індивідуальні консультації, бесіди, лекції, конференції, оформлення різних за формою та змістом текстових матеріалів, фотомонтажі, виставки робіт учнів. Батьки залучаються до участі в організації освітнього процесу: керівництво гуртками, виступи перед батьками та дітьми, підготовка та участь у проведенні позакласної й позашкільної роботи, господарська допомога, беруть участь у різноманітних проєктах тощо [3; 5].

Налагодження з батьками доброзичливих контактів відбувається легше, якщо педагог буде спілкування цілеспрямовано, зважаючи на ситуацію, наперед обдумує не лише зміст бесіди, а й її хід, можливі варіанти та несподівані повороти. Даючи поради, прагнучи, якщо це необхідно, внести корективи до виховних дій батьків, потрібно пам'ятати, що пряме нетактовне втручання у внутрішні справи сім'ї може спричинити протест і заподіяти непоправної шкоди, оскільки кожний батько виховує своїх дітей так, як вважає за потрібне, виходячи зі своїх знань, умінь, відчуттів і переконань.

Індивідуальна робота з батьками та іншими дорослими членами сім'ї складна й різноманітна. Її перевагою є те, що, перебуваючи наодинці з педагогом, батьки відвертіше розповідають йому про свої проблеми внутрішньо-сімейних відносин, про які ніколи б не сказали при сторонніх. Колективні консультації для батьків можуть бути планові та позапланові. Час і терміни проведення планових консультацій педагог намічає заздалегідь [2; 8].

Отже, простудійовані форми роботи з батьками крізь призму оздоровчого виховання учнів початкової школи, на наш погляд, є вартісними, і їх можуть використовувати з метою ефективної взаємодії сім'ї та школи.

Література та джерела

1. Андрющенко Т.К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Волинського національного ун-ту імені Лесі Українки*: Пед. науки. 2012. № 7. С. 123–127.
2. Ващенко О. М., Волинець К. І., Кравченко Т. В. Оздоровче виховання молодших школярів у взаємодії вчителів та школи (1–4): метод. посібник. Харків: Ранок, 2015. 96 с.
3. Ващенко О. М., Романенко Л. В., Романенко К. А. Організація і методика здоров'язбережувальної діяльності молодших школярів: перший цикл навчання – 1-2 класи. Київ: Літера, 2017. 128 с.
4. Державний стандарт початкової освіти URL: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyv-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/> (дата звернення: 01.02.2021).
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
6. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 01.02.2021).
7. Концепція Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>
8. Рубан Н. Здоров'ятворчі та здоров'язбережувальні технології. *Палітра педагога*. 2010. №2. С. 24–25.

РОЛЬ КОЛЕКТИВУ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ В ПОГЛЯДАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ

Маргарита Шубіч

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Надія Антонюк

голова циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін, к. пед. н.

Висвітлено роль колективу у формуванні та розвитку особистості в педагогічних поглядах А. Макаренка та В. Сухомлинського.

Виховання в колективі є важливим складником для цілісного виховання особистості. Не тільки індивідуально дитина може розвивати свої здібності, а й в колективі, що має свої переваги. Виховання в колективі дає змогу соціалізувати дитину, набувати навички правильного поведіння в різних ситуаціях у колективі та між людьми в цілому.

Таке виховання є ефективним для всебічного розвитку. Воно розвиває навички комунікації, допомагає позбутися страху перед людьми. Як кажуть, якщо зустрітися зі страхом лице в лице, то обов'язково можна його подолати. У багатьох людей присутній страх робити щось перед людьми, тому що в дитинстві дитина не мала належного спілкування у колективі.

Народна педагогіка вважає, що таке виховання є джерелом сили, оскільки ще й закладає моральні цінності особистості. Навіть можна проспостерігати колективістську психологію в приказках, прислів'ях.

Багато педагогів поділяють думку, що виховання в колективі повинне практикуватися. Адже розвиток людини, відбувається за умов функціонування в середовищі людей. Проаналізувавши думки деяких педагогів, зупинимось на поглядах А. Макаренка та В. Сухомлинського.

Антон Семенович Макаренко – вітчизняний письменник та педагог, один із засновників системи дитячо-підліткового виховання. Він підкреслював важливість виховання в колективі у своїй праці «Педагогічна поема». Також А. Макаренко є розробником концепції колективу. Одна з думок Антона Макаренка полягає в тому, що виховання в колективі є одним із аспектів виховання праці. Педагог схилився до певних напрямків у вихованні в колективі [1, с. 312]:

– Дисципліна – це запорука позитивного результату вихованні в колективі. Тобто діти сприймали дисципліну як необхідне. За проступок колектив мав покарання формою морального осуду.

– Уповноважені колективу повинні були досягати всебічного підвищення на політичному та культурному рівні, слідкувати за взаємозв'язками між дітьми та запобігати булінгу в колективі.

– У дітей виховувалась любов та повага до праці, відпочинку та до інших занять. Це сформувало правильні звички щодо режиму дня і т. д.

– Стиль виховання буває різний, але стандартний включає в собі активну, життєрадісну та спокійну обстановку. Учні спілкувалися у ввічливій манері.

– Розвиток колективу також залежав від громадської думки [2, с. 254].

Оригінально розв'язував педагог проблеми взаємодії вихованців і вихователів. У своїй роботі «Методика організації виховного процесу» Антон Семенович визначає педагога бойовим товаришем вихованців, який бореться разом з ними і попереду них за всі ідеали першокласного закладу.

Товариська взаємодія вчителя і учня має бути такою органічною, цільною, що учні не повинні відчувати наявності у школі окремих учительських і учнівських інтересів. Серцевиною такої педагогіки Макаренко вважає товариську єдність і спільність інтересів учителів та учнів.

Колектив учителів, і колектив учнів мають утворювати одне ціле – педагогічний колектив. Запорукою цього є колектив учителів, який здійснює не авторитарний, а виключно педагогічний вплив на учнів. А. Макаренко вважав, що колектив учителів складений чи то тільки з вчителів старшого віку, чи тільки з молодшого, є хибним, оскільки варто звертати увагу не на вікову структуру колективу, а на можливості та підходи у вихованні [1, с. 125].

При формуванні колективу варто звертати увагу, на думку А. Макаренка, і на те, щоб у ньому були фахівці різних темпераментів та характерів. Також для Антона Семеновича був основний закон в колективі – це рух уперед, та будь-яка зупинка є формою смерті колективу.

Василь Сухомлинський – вітчизняний педагог, публіцист, письменник, поет, який залишив у спадок немалий педагогічний доробок: понад 40 книг, 600 статей, понад 1 500 казок, притч, новел для дітей. Його погляди та ідеї широко використовуються в сучасній педагогічній науці.

В. Сухомлинський писав про колектив так: «Колектив – це дуже чутливий інструмент, який творить музику виховання, необхідну для впливу на душу кожного вихованця, – творить тільки тоді, коли цей

інструмент настроєно. А настроюється він лише особистістю педагога, вихователя, точніше: настроюється він тим, як дивляться вихованці на педагога як на людину, що вони в ньому бачать і відкривають... Якщо ми говоримо про те, що колектив - велика виховна сила, то, образно кажучи, ми маємо на увазі квітучу й зелену крону дерева, яку живить глибоке й непомітне з першого погляду коріння, і цим корінням є духовне багатство вихователя» [2, с. 478].

Василь Сухомлинський схилявся до того, що виховний вплив на особистість відбувався через трудове життя. Праця повинна бути джерелом натхнення, радістю колективу та особистості. Також він вважав, що фундаментом колективу є вимогливість, відповідальність, підкорення та керівництво, та все ж ці якості не були основними.

Педагог схилявся до того, що наскільки правильно підібраний вихователь, настільки вдалим буде результат від виховання в колективі. Василь Олександрович, як і Антон Семенович, писав про важливість громадської думки для колективу [2, с. 238].

Василь Сухомлинський писав, що поділяти колектив на активну частину та пасивну було неприпустимим. Тому, що колектив першу чергу це сукупність, а не індивідуальність. Також, не припустимо виставляти на обговорення в колектив слабкі сторони певної дитини або ж проступки тієї ж дитини. Оскільки, в подальшому дитина буде боятися показувати свої навички й уміння через страх перед колективом та осудом [3, с. 254].

Та все ж, Василь Олександрович схилявся до того, що якщо шкільні колективи будуть метою виховання в цілому, то виховання не буде повноцінним. Також якщо виховання буде тільки в колективі, то не буде досягнуте одне з важливих завдань, а саме: розвиток як і особистості, так і колективу.

Враховувати потрібно те, що в колективі є спільна мета, та все кожен учасник колективу повинен також себе проявляти, демонструвати свої можливості. Василь Сухомлинський у своїх працях писав про те, що діти не працюють в одному колективі, а ще в декількох, тобто про різноманітність колективів.

Варто згадати 64 пораду Василя Сухомлинського щодо колективу, яка описується так: «Колектив класу не може бути єдиною формою об'єднання, в межах якого розв'язувалися б завдання всебічного розвитку особистості. Оскільки, кожен має власні вподобання та здібності. До прикладу, один учень цікавиться музикою, а інший математикою, третій ж – біологією. Також вони мають різні захоплення, які теж потрібно враховувати створюючи колективну роботу у класі. При розвитку здібностей в окремих вихованців, вимагає роботи в своїй діяльності, зовсім не схожої на діяльність інших» [3, с. 304].

Отже, як бачимо із педагогічних поглядів авторів виховання в колективі є частиною всебічного розвитку особистості, що надає більші можливості реалізувати себе в соціумі. Також колектив є великою виховною силою та складовою виховання моральних якостей.

Література та джерела

1. Макаренко А. С. Педагогические труды в 8 т. Москва, Т. 1., 1983, 712 с.
2. Макаренко А. С. О воспитании. Избр. пед. произв. Москва, 1955, 319 с.
3. Сухомлинський В. О. Колектив як знаряддя виховання. *Вибрані твори в 5-ти т.* Київ: Рад. школа. Т. 2, 1976, 478 с.
4. Сухомлинський В. А. Мудра влада колектива. Москва, 1983, 238 с.
5. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. *Вибр. твори. в п'яти томах.* Т. 1. Київ: Рад. школа, 1976, 654 с.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ: Рад. школа, 1988, 304 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ

Маргарита Шубіч

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – *Наталія Хомюк,*

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Визначено, що екскурсія – особливий вид навчальних занять, який проводиться за межами класної кімнати для безпосереднього сприйняття і спостереження учнями об'єктів та явищ, пов'язаних з вивченням програмового матеріалу.

*Світ, що оточує дитину, — це передусім світ природи
з безмежним багатством явищ, з невичерпною красою
Тут, у природі, вічне джерело дитячого розуму.
В. Сухомлинський*

Важливо виховувати у дітей любов до природи, бажання турбуватися про тварин, рослин та про екологічну ситуацію у своїй місцевості. При проведенні уроку з природознавства важливо наголошувати дітям на стан середовища в якому вони проживають, аби вони бачили цілісну картину своїх дій та рідних їм людей. Також аби учні бережно ставилися до кожного деревця, звірятка, квіточки при перебуванні на екскурсії.

Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів екологічної культури. Завдання екологічного виховання – сприяти накопиченню екологічних знань, виховувати любов до природи, прагнення берегти, примножувати її, формувати вміння і навички діяльності в природі.

Батьки, педагоги навчають дітей бачити в природі прекрасне. Це можна досягти за допомогою уроку, екскурсій. Екскурсія – особливий вид навчальних занять, який проводиться за межами класної кімнати для безпосереднього сприйняття і спостереження учнями об'єктів та явищ, пов'язаних з вивченням програмового матеріалу.

Під час екскурсій в НУШ школярі детально розглядають рослинний і тваринний світ, спостерігають за змінами в середовищі, аналізують та оцінюють, що саме змінилося. Також важливим аспектом проведення екскурсій у НУШ – є висвітлення екологічної проблеми України та світу в цілому. Варто звертати увагу дітей на шкідливий вплив дій людини на природу. Користування постановкою проблемної ситуації допоможе дітям чітко проаналізувати негативні дії людства, запропонувати альтернативний вихід та зробити для себе ціннісні висновки.

Потрібно на уроках природознавства наводити приклади і показувати, що в результаті безвідповідального ставлення до навколишнього середовища знищено ліси на значних територіях, суттєво скоротилася чисельність багатьох тварин, птахів і рослин.

За навчальним матеріалом екскурсії бувають: літературні, математичні, історичні, краєзнавчі, природничі тощо. За місцем проведення: у природу, на виробництво, у музей, у зоопарк, екологічною стежкою, до пам'ятника тощо.

Екскурсія складається з трьох етапів: підготовка до екскурсії; її проведення на місці; підведення підсумків екскурсії. Варто пам'ятати, що у сільській місцевості дітей знайомлять з аграрною працею. А у міській місцевості діти спостерігають за кімнатними рослинами та домашніми тваринами.

Під час проведення екскурсії варто пам'ятати про правила поведінки на природі, оскільки це впливає на екологічну ситуацію цієї місцевості. Отже дітям потрібно пам'ятати, що не можна розкидати сміття, не варто кричати, якщо ми знаходимось у лісі тому, що це може злякати тваринок. Варто ходити по стежках та не вирвати квіти, не нищити дерева. При формуванні екологічного виховання з проведенням екскурсій варто пам'ятати про техніку безпеки та нагадувати її учням. Також потрібно інформувати учнів та батьків щодо місцевості де буде проведена екскурсія, аби уникнути небажаних конфліктів зі сторони батьків та проблем зі здоров'ям зі сторони учнів.

Було проведено анкетування для двох перших класів НУШ (А і Б), в яких навчаються брати та сестри моїх однокласників. Представлено 5 запитань та три відповіді на кожне запитання. У 1-А класі опитали 7 людей, а в 1-Б класі 11 людей.

Перше запитання – чи цікавляться діти екологічними проблемами. Отже, у 1-А класі 6 людей тобто 85,7% відповіли так, одна людина відповіла ні це 14,3% від загальної кількості. У 1-Б класі 7 людей відповіли так, це 63,6%; дві людини відповіли ні (18,2 %) та ще дві людини не змогли визначитись (18,2%).

Друге запитання було таке: якщо ви цікавитеся цими проблемами, то чому саме? Результати були такі: в 1-А класі чотири людини турбуються за природу(57,2%), одна людина переживає за долю людства (14,3%), і ще дві людини турбуються за стан здоров'я (28,6%). Ось у 1-Б класі сім людей турбується за природу (63,6%), дві людини переживають до людей (18,2%) та дві людини турбується про стан здоров'я (18,2%).

Третє запитання: чи люди шкодять природі. У 1-А класі 4 учні вважають, що «так» (57,2%); один «ні» (14,3%) та двоє «не знають» (28,6%). У 1-Б класі 8 вважають, що «так» (72,8%), один «ні» (9,1%) і двоє «не знають» (18,1%).

Четверте запитання звучало так: «Якщо вам запропонували очистити узбіччя від сміття, то що ви зробите?». Результати були такими: в 1-А класі 6 людей погодились (85,7%), один відмовився (14,3), у 1-Б класі 8 погодились (72,8%), троє відмовились (27,2%).

П'яте питання було таким: «Чи можна залишати сміття у класі». Діти відповіли так: у 1-А класі 6 учнів сказали «ні» (85,7%) та один «так» (14,3%). У 1-Б класі 8 сказали «ні» (72,8%), один сказав «так» (9,1%) та двоє не визначились (18,1%).

Відповідно до результатів дослідження анкетування показали, що у більшості здобувачів освіти, як і 1-А класу, так і 1-Б класу присутній середній рівень усвідомленості про екологічні проблеми та як їх

вирішувати. Експерсії відіграють не мале значення й для розвитку естетичних почуттів учнів, оскільки експерсії привертають їхню увагу до краси рідної природи, до багатства флори та фауни.

Отже, цілеспрямоване проведення експерсій з природознавства в НУШ сприяє формуванню екологічних уявлень та культури молодших школярів і почуття особистої відповідальності за стан природи і підростаючого покоління.

Література та джерела

1. Волков Б. С. Психологія молодшого школяра: навч. посіб. Москва: Педагогіка, 2002. 128 с.
2. Максимюк С. П. Педагогіка: навч. посіб. Курс лекцій. Ч. 3. Історія педагогіки. 2002. С. 479.
3. Баклицька Т. В. Робота шкільної бібліотеки з екологічного виховання. *Шкільний світ*. 2001. Трав. (№ 18). С. 7.
4. Іщенко Л. В. Змістова характеристика екологічного виховання дітей 6–7 років. *Наука і освіта*. 1998. №1/2. С. 41–45.

ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Зоряна Шуйчик

**студентка 3 курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво
відділення музичного мистецтва та фізичної культури**

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Юлія Коляда,

викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки

Розглянуто навчальну програму «Музика в загальноосвітній школі». Проаналізовано які чинники впливають на формування музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку, та виявлено які особливості розвивають художньо-естетичне сприйняття.

Молодший шкільний вік – це сприятливий період інтенсивного нагромадження нового досвіду, освоєння нової інформації та формування художньо-естетичного світогляду. Це можливо забезпечити співпрацею батьки-учитель. Батьки можуть сприяти розширенню кругозору, знайомству з культурно-історичними цінностями, естетичному і моральному вихованню [2, с. 389]. Учитель має за основу особистісний підхід до виховання, що створює умови для всебічного впливу на дитину, глибокого знання її душі, рівня сформованості якостей характеру, компонентів світогляду [1, с. 21]. Адже, як стверджував В. Сухомлинський, учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється.

Учитель музики – особа різнобічних уподобань і зацікавлень. Він – педагог, вихователь, лектор, пропагандист, культурно-освітній діяч, організатор музично-естетичного виховання учнів. Ось чому до професії вчителя музики висуваються такі вимоги: висока культура; різнобічний розвиток; міцна педагогічна підготовка; висока музична кваліфікація і її постійне підвищення; любов до дітей і своєї професії; наполеглива праця і самовдосконалення; емоційність та артистичність; енергійність та ініціативність [2, с. 17].

Програма предмета «Методика музичного виховання» затверджена Міністерством культури і мистецтв України. Вивчає завдання, зміст, форми і методи роботи з дітьми, підлітками і юнацтвом. Адже музичне виховання є елементом естетичного виховання, і передбачає цілеспрямований систематичний розвиток музичних здібностей дітей, формування емоційної чутливості, здатності розуміти і глибоко переживати художні образи мистецтва.

Музичне виховання спрямоване на формування загальної культури особи. Його найважливіша мета полягає в підвищенні мистецького розвитку дітей різного віку, у вихованні молодшого покоління в руслі національно-культурного розвитку України. Музичне виховання здійснюється на засадах гуманізму, здобутках рідної та світової культури в дусі поваги до інших народів [2, с. 10].

Музичне виховання дітей є найважливішим процесом у побудові музичної культури суспільства, а також суттєвим елементом естетичного і загально-культурного зростання людства. Саме в дитинстві закладаються ті форми сприйняття дійсності, ті риси характеру особи, які в майбутньому стануть підґрунтям культури, зокрема музичної [2, с. 10].

Система навчання в загальноосвітній середній школі покликана дати дітям комплексне виховання та освіту при ефективному вивченні предметів, які розширюють кругозір, збагачують інтелект і впливають на художньо-естетичне та культурно-музичне виховання дітей [2, с. 14].

Програма школи розглядає музично-естетичне виховання школярів в тісному зв'язку з моральним, розумовим і фізичним. Виховання музичної культури учнів загальноосвітньої середньої школи є важливою і невід'ємною частиною духовної культури, в якій музика розглядається в поєднанні з загальною метою виховання [2, с. 69].

Проаналізувавши програму «Музика в загальноосвітній школі» ми виявили, що теми подаються за принципом від легкого до складного та розподілені між чвертями.

Початковий ввідний розділ за назвою «Про що розповідає музика?» знайомить учнів з музичними жанрами, з шумовими та музичними звуками, та пояснює як композитори відтворюють їх у музичних творах. Якими засобами музичної виразності можна передати спів пташок чи зобразити гучність грому; як зобразити кроки слона чи ведмедя. Наступним етапом є порівняння музики і настрою: радості і смутку, виникнення відчуттів від жвавої, рухливої, похмурої чи повільної музики. У цьому допоможе слухання музичних творів П. Чайковського, В. Косенка, Р. Шумана.

Характер звучання музичного твору викликає певні емоційні переживання та зміни настрою. Образи, картини та почуття змальовуються в музиці особливими виражальними засобами. Учителю, розширюючи кругозір дітей, наводить такі приклади: зміна темпу, гучна та тиха динаміка, лагідна мелодія або стрімкий пасаж. Розширюючи словниковий запас дітей молодшого шкільного віку, вчитель наводить порівняння музичного тексту з ніжним пейзажем золотої осені, прозорою фактура, м'яким оркестровим тембром та інші [2, с. 150].

У другому класі школярі вивчають основні жанри музики, а саме – пісня, танець, марш. Колискова, народна пісня, весільна пісня – мають свої характерні особливості – інтонації, характер і зміст та виконуються в залежності від обставин і часу. Учителю музичного мистецтва навчає, які ознаки має пісня, хто її складає, ким виконується та що є основою пісень [1, с. 153].

Відомо, що танець – це рухи під музику, але програма містить детальну інформацію що таке танець та на які напрями поділяється хореографія. Цей розділ знайомить школяра з тим, які народи придумали які танці та проводиться слухання їх з балетів П. Чайковського, опери М. Мусоргського, опери М. Лисенка, симфонії Г. Берліоза.

Наступний розділ знайомить дітей з ознаками та виражальними засобами маршу. Тут пропонують слухати марші Ф. Шопена, В. Агапкіна, М. Глінки, Ф. Мендельсона, Є. Гріга та збагачувати дітей музичними враженнями.

Отже, пісня танець і марш є основою всіх жанрів вокальної та інструментальної музики, фундаментом великих музичних форм, таких як симфонія, кантата, ораторія, опера, балет. В одному музичному творі великої форми можуть бути поєднані різні жанри музики.

Підсумком другого року навчання музики є знання учнів про те, з чого складається музичний твір, що в музиці заміняє букви та слова, як в цілому називаються елементи музичного твору, які знаки в музиці заміняють коми та крапки в письмі, з чого складені музичні думки, яку будову мають різні музичні твори та як відрізнити частини музичного твору.

Навчання музики у третьому класі знайомить дітей з фортепіанною музикою, симфонічним оркестром, оперою, ораторією, сонатою, симфонією. Як називається музика, яку грають симфонічний та духовий оркестри, камерний та естрадний оркестри. З'ясовується поняття «інтонація». Звідки походить це слово, яке значення має, чим є інтонація в грі та співі, порівнюється відмінність цього поняття в мові та музиці та якими виражальними засобами мовні інтонації можна відтворити в музиці.

Навчання музичного мистецтва у третьому класі відповідає на питання як розвивається музика, за рахунок чого вона рухається, що являє собою виконавський розвиток музичного твору, за рахунок чого розвивається інструментальна музика, якій музиці притаманний мелодико-інтонаційний розвиток.

Прослухавши та проаналізувавши музику, можна визначити її форму – одночастинну, двочастинну, три частинну, варіаційну будову, тощо. Як визначити її форму та будову, та основний принцип побудови музичного тексту. І ще складніше, що таке ритм і метр, скільки тактів може нараховувати період [2, с. 168].

Отже, програмовий матеріал складається на основі знань, набутих в попередніх класах. Засвоєння зазначених тем і вивчення нових мають проходити в присутності вчителя, однак розвиток самостійного творчого мислення, залишається головним завданням занять музикою.

Література та джерела

1. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. 2-ге вид. допов. і переробл. Київ: Вища школа, 2005. С. 19.
2. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей. Видання друге, доопрацьоване. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х Ч. Ч. I. Вінниця: Нова книга, 2007. 216 с.
3. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів: теорія і технології. Київ: Стилос, 2006. 543 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Щаслива

студентка 2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти і музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Ольга Шевчук,
викладач кафедри педагогіки та психології, к. псих. н.*

Проаналізовано особливості та роль пам'яті в розвитку дітей дошкільного віку. Вивчено особливості безпосереднього та мимовільного запам'ятовування яке з часом трансформується у складну розумову, свідомо регульовану діяльність. Окреслено процеси розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку та її значення для подальшого формування особистості дитини.

Значення пам'яті у житті людини досить велике. Процес запам'ятовування, збереження та наступного пригадування чи упізнавання того, що людина колись сприймала, переживала або робила, називається пам'яттю.

Проблема пам'яті і сьогодні залишається у центрі уваги як зарубіжних, так й вітчизняних психологів. Відмінності у поглядах на пам'ять визначаються просто неоднаковим розумінням саме її природи.

В дошкільному віці здатність дитини до запам'ятовування та відтворення інформації розвивається досить інтенсивно. Для того аби дошкільники краще запам'ятовували певний матеріал, дорослі повинні правильно опрацьовувати його із ними і створювати необхідні умови. А для цього треба досконало знати особливості розвитку дитячої пам'яті.

Вітчизняні дослідники говорять про пам'ять як процес запам'ятовування, зберігання, відтворення та забування різноманітного досвіду.

Дослідженням даного питання займалося чимало науковців, зокрема серед них варто згадати таких як: Дуткевич Т, Кузнецов М., Заїка Є., Ходикіна Ю., Левицька Т., Дячук В., Поніманська Т., Харченко А. та інші.

Всі події людського життя проходять через пам'ять. Деякі із них затримуються надовго, інші – лише на певний час. Будучи найважливішою характеристикою усіх психічних процесів, пам'ять забезпечує єдність та цілісність особистості людини. За ім'ям грецької богині пам'яті – Мнемозіни їх часто називають мнемічними процесами [3, с. 124–125].

Перше системне вивчення вищих форм пам'яті провів Л. Виготський, котрий в кінці 20-х років вперше приступив до дослідження питання саме про розвиток вищих форм пам'яті. Саме він показав, що вищі форми пам'яті і є складною формою психічної діяльності, яка є соціальною за своїм походженням, в також простежив головні етапи розвитку опосередкованого запам'ятовування [7, с. 180–184].

Дані дослідження були продовжені й іншими вітчизняними дослідниками, котрі звернули увагу на закони, які лежать в основі мимовільного запам'ятовування та детально описали форми організації матеріалів, котрі використовуються у процесі свідомого та осмисленого запам'ятовування. Саме дослідження А. Смирнова й П. Зінченка розкрили важливі закони пам'яті такі як осмисленої людської діяльності, та встановили залежність запам'ятовування саме від поставленого завдання та описали головні прийоми запам'ятовування складного матеріалу [2].

Дошкільний вік вважається періодом розквіту дитячої пізнавальної активності. У 3–4 роки дитина «звільняється від тиску» ситуації, котра сприймається, та починає думати саме про те, що не сприймають її органи відчуттів. Дошкільник пробує якось впорядкувати та пояснити для себе оточуючий світ, а також встановити у ньому певні зв'язки і закономірності. Треба пам'ятати, що у дошкільному віці сприйняття дитиною оточуючого світу суттєво відрізняється від сприйняття дорослого: тобто дитина у більшості випадків розглядає предмети такими, котрими їх дає безпосереднє сприйняття. Тож, своє миттєве сприйняття дитина вважає єдино можливим та абсолютно істинним [3, с. 125–130].

Таким чином, соціальна ситуація розвитку дошкільника характеризується досить суттєвим розширенням спектра міжособистісних відносин, котрі на попередньому етапі розвитку у ранньому віці зводилися в основному до вузького сімейного кола. Принципово інакшою стає сфера діяльності. Вже із 3 до 7 років це сюжетно-рольова гра, малювання, сприймання казки і багато інших видів активності. Також, в цей період, інтенсивно розвивається й сфера спілкування дитини [1, с. 297–305].

Досить велика кількість досліджень, які були проведених різними вченими, дає можливість сказати про те, що на протязі всього дошкільного віку в дитини переважає саме мимовільна пам'ять. В дошкільника

зберігається залежність запам'ятовування матеріалу саме від таких його важливих особливостей, як емоційна привабливість та яскравість, уривчастість дії, контраст та ін. [6, с. 215–220].

Варто зауважити, що з віком безпосереднє та мимовільне запам'ятовування трансформувалося у складну розумову, свідомо регульовану діяльність, яка ґрунтується на певних способах переробки запам'ятовуваного. Довільна пам'ять починає розвиватися орієнтовно у середньому дошкільному віці. Дитина вже починає ставити якусь мету – запам'ятати те, що намічено, тобто виділяти спеціальне мнемічне завдання на запам'ятовування та пригадування, й використовувати спеціальні прийоми запам'ятовування [5].

Отже, успіх розвитку пам'яті суттєво залежить від того, як забезпечують батьки і педагоги керівництво даним процесом. Важливе значення для подальшого розвитку пам'яті має знання вихователем умов продуктивності запам'ятовування, відтворення й вміння керувати ними у навчальній діяльності на заняттях і поза ними. Виховання в дитини дошкільного віку елементів довільної пам'яті, формування у неї вміння свідомо ставити перед собою мету запам'ятати, пригадати та залучити до цього потрібні способи є важливою передумовою подальшого успішного навчання дитини у школі.

Література та джерела

1. Актуальні питання корекційної освіти. *Збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова*. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори, 2012. С. 297–305.
2. Голомах В. М. Вікові особливості розвитку дитячої пам'яті. URL: <http://pulyny.irc.org.ua/news/08-57-27-10-08-2020/> (дата звернення 18.02.2021).
3. Огнев'юк О. В., Волинець К. І. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Київ, 2012. 492 с.
4. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
5. Левицька Т. Л., Дячук В. І. Дослідження особливостей розвитку мимовільної пам'яті у дітей дошкільного віку. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологія*. 2018. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrn_2018_2_6 (дата звернення 18.02.2021).
6. Поніанська Т. І. Дошкільна педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академія, 2015. 448 с.
7. Харченко А. С. Психологічні особливості пам'яті дошкільників. *Сучасні тенденції розвитку теорії і практики дошкільної освіти: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19–20 травня 2010 р.* / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2010. С. 180–184.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Софія Юзефко

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Наталія Хомюк,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін

Вивчено особливості формування дослідницьких умінь при вивченні природознавства у здобувачів початкової освіти.

Сучасне суспільство стрімко розвивається, тому відбуваються зміни в усіх сферах життя: політичній, економічній, соціальній, культурній, освітній. Гуманістичні пріоритети сучасної освіти ґрунтуються на ідеях унікальності особистості, необхідності розвитку її пізнавальних інтересів і творчих здібностей, задоволення освітніх потреб шляхом залучення до дослідницької діяльності, яка організовується та здійснюється у навчально-виховному процесі. Сучасна початкова школа існує і розвивається у динамічно змінюваному світі, який висуває постійні вимоги до неї.

Формування дослідницьких умінь учнів початкової школи потребує створення системи, яка б мала свої власні, характерні тільки їй, цілі й завдання, тобто створення такого сприятливого дослідницького середовища, яке б містило класні приміщення, пришкольні ділянки, лабораторії, зорієнтовані на формування дослідницьких умінь у школярів.

Дослідницька діяльність – це спеціально організована пізнавальна творча діяльність учнів, що характеризується цілеспрямованістю, активністю, наочністю, вмотивованістю і свідомістю, результатом якої є формування пізнавальних мотивів, дослідницьких умінь, суб'єктивних нових для учнів знань або способів діяльності.

У сучасній педагогічній науці приділяється велике значення умінням, знанням та навичкам. Уміння – це результат оволодіння раціональними способами та прийомами застосування знань на практиці; здатність виконувати складні комплексні дії на основі засвоєння знань, навичок та практичного досвіду. Уміння та навички взаємопов'язані, адже вони формуються на основі виконання певної системи вправ, удосконалюються та закріплюються у процесі творчого їх застосування.

В. Андреев під навчальними дослідницькими вміннями розуміє «вміння застосовувати певні прийоми наукового методу пізнання в умовах рішення навчальної проблеми у процесі виконання навчально-дослідницького завдання». На думку вченого, уміння включають в себе не лише інтелектуальні якості особистості, а також волюві, емоційні характеристики та наявність установки на вирішення поставлених завдань. Автором представлено пояснення про те, що навички дослідника передбачають уміння робити порівняння, аналіз, синтез, проводити виділення суттєвих ознак, а також узагальнення та висновки.

Н. Недодатко під навчально-дослідницькими вміннями розуміє складне психічне утворення, синтез інтелектуальних та практичних умінь, що застосовуються для розв'язання навчально-дослідницьких завдань і виникають у результаті управління психічним розвитком учнів.

У процесі формування дослідницьких умінь важливу роль відіграють принципи: інтегрованості (об'єднання і взаємовплив навчальної і дослідницької діяльності учнів, коли досвід і навички безпосередньо впливають на успішність учнів); неперервності (процес довготривалого навчання і виховання, що проявляється, перш за все, в творчому об'єднанні учнів та їх вчителів); міжпредметних зв'язків (дослідження будь-якої проблеми вимагає знання досліджуваного предмета та широку ерудицію при вивченні всіх навчальних дисциплін).

На сучасному етапі розвитку освіти постійно з'являються нові підходи, методи і технології навчання у початковій школі. Саме тому для формування дослідницьких умінь у молодших школярів необхідно вдало підбирати форми, методи та засоби діяльності учнів, що відповідатимуть поставленій меті.

Не менш важливими у процесі формування дослідницьких умінь є розв'язання проблемних завдань при вивченні об'єктів живої й неживої природи. Методи проблемного викладу дозволяють учням оволодівати досвідом дослідницької діяльності, яка пов'язана з виникненням і розв'язанням навчальної проблеми [2].

Навчальна проблема – це штучна педагогічна конструкція, яка моделюється учителем у структурі змісту навчального предмету. Для розв'язання навчальної проблеми варто підбирати та пропонувати різні види проблемних завдань: проблемні завдання на виявлення ознак та властивостей природничих предметів (вивчення ознак і властивостей відбувається за допомогою проведення дослідів); проблемні завдання на засвоєння нових понять про природничі предмети і явища; проблемні завдання на встановлення взаємозв'язків та залежностей між об'єктами природи; проблемні завдання на засвоєння нових природничих знань шляхом дослідження.

Отже, переконуємося, що в процесі формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства важливим є врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; використання ефективних методів навчання; доступність форм і методів дослідження, що проводяться молодшими школярами; відповідність тематики дослідження віковим особливостям та особистісним інтересам учнів; реалізація власних здібностей молодших школярів (саморозвиток, самовдосконалення); потреба учнів у знаннях та розуміння цінності дослідницької діяльності.

Література та джерела

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посібник. Київ: Веселка, 1998. 334 с.
2. Белікова А. Навчальні екскурсії з природознавства у 1-4 класах. *Початкова школа*. 2004. № 9. С. 16–20.
3. Василенко Л. Досвід застосування проєктів. *Шлях освіти*. 2000. № 2. С. 6.
4. Коваленко В. Теоретичне обґрунтування й етапи становлення методу проєктів. *Шлях освіти*. 1997. № 4. С. 12–14.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Софія Юзефко

студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта відділення початкової освіти

Луцький педагогічний фаховий коледж

Науковий керівник – Оксана Кузьмич,

викладач циклової комісії словесних дисциплін

Сучасна система освіти у Великобританії включає в себе: дошкільне виховання, початкову освіту, загальну середню освіту, систему подальшої освіти й вищу освіту. У Великобританії близько 50% трьох-чотирирічних дітей виховуються в дитячих садах або «дитячих» центрах. З 5 років починається обов'язкове навчання, і діти вступають до школи малюків.

Початкова освіта охоплює перші дві стадії (з 5 до 11 років). Діти зазвичай групуються за віковими класами. Всі предмети викладає один вчитель. Урок триває від 15 до 45 хв. Після закінчення навчання діти не здають іспити і не одержують свідоцтв про закінчення навчального закладу. У початковій школі основний час присвячено вивченню англійської мови (40% навчального часу), 15% займає фізичне виховання, близько 12% ручна праця і мистецтво, інші години розподілені між уроками арифметики, історії, географії, природознавства.

В системі загальної середньої освіти Великобританії виділяються два основних види шкіл: граматичні та об'єднані (крім них функціонують також технічні та середні школи). Найбільш масовим видом шкіл є об'єднані школи. У них навчається близько 90% учнів Англії.

В об'єднану школу приймають випускників початкових шкіл з різним рівнем розумових здібностей і можливостей. Об'єднані школи були організовані з метою створення рівних можливостей для здобуття освіти.

Система освіти в Німеччині є класичною та має триступеневу структуру, що складається з початкової, середньої і вищої школи. На всіх рівнях цієї структури представлені як державні, так і приватні освітні установи, хоча кількість останніх менша. Німецька держава гарантує всім громадянам отримання обов'язкової середньої освіти, тому навчання в державних початкових і середніх школах безкоштовне. У більшості випадків безкоштовним є і навчання в державних університетах.

Мережа дошкільних дитячих закладів у Німеччині розвинена слабо. Навчання в школі починається у віці 6 років і є обов'язковим протягом 9. Першою сходинкою у шкільній системі є початкова школа: I–IV класи, в деяких землях I–VI класи. У початкових класах, особливо в перші 2 роки, широко застосовується комплексне навчання. Німецька мова, арифметика, краєзнавство, музика, фізкультура, релігія викладаються в комплексі. Навчання в повній школі триває до IX або X класу. Цей вид навчального закладу націлений, перш за все, на отримання професії: уроки професійної майстерності в цілому відвідуються учнями охоче.

Сучасна система освіти США, що склалася під впливом історичних, економічних і соціальних чинників, характеризується низкою особливостей, які багато в чому відрізняють її від західноєвропейських стандартів. У США відсутня єдина державна система освіти, кожен штат має право визначати її структуру самостійно. Сучасна система освіти США включає в себе дошкільні заклади, загальноосвітню «всеохоплюючу» школу (повна середня освіта – 12 років навчання) і так звані після середні навчальні заклади (професійні та вищі).

Дошкільні заклади майже до середини XX ст. сприймалися більшістю населення як організації соціальної допомоги малозабезпеченим. У 2-й пол. XX ст. в умовах широких можливостей вибору занять с неповним робочим днем близько половини американських матерів все ж вважає за краще виховувати дітей у віці 3-5 років вдома. Програми дошкільного виховання і навчання ставлять собі за мету підготовку дітей до початкової школи. Вони різноманітні по суті і демократичні за змістом, націлені на навчання самостійності, ініціативності, навичкам взаємного спілкування. При цьому дошкільні установи підтримують тісний контакт з батьками.

З 6 до 12 років діти вчаться в початковій (елементарній) школі. У програмі початкового навчання представлені англійська мова та література, математика, природознавство, трудове навчання, цикл естетичної освіти (музика, малювання, спів, ліплення), спорт і фізичне виховання. Воно дає елементарні навички та знання, виробляє свідоме ставлення до навчання.

Американські вищі зазвичай представляють собою навчальні містечка, так звані кампуси. У них є навчально-лабораторні будівлі, бібліотеки, гуртожитки, житлові будинки для професорсько-викладацького складу, об'єкти громадського харчування, спортивні і культурні споруди.

Актуальною проблемою вищої освіти залишається залучення здібної молоді до технічних вишів, необхідність реорганізації системи навчання для отримання ступенів магістра і наукового – доктора. За прогнозами вчених, у майбутньому буде відчуватися значний дефіцит фахівців інженерно-технічного профілю. Важливий показник рівня вишу – так званий ступінь селективності.

Проаналізувавши сучасні тенденції розвитку освітніх систем провідних західних країн, можна зробити висновок, що кожна з цих країн має певні сформованими традиціями в галузі освіти, які пов'язані з особливостями їх соціально-економічного розвитку, історичними та національними умовами. Але в той

же час вони володіють і певною схожістю проблем реформування школи, пов'язаних з модернізацією змісту освіти, що призводить до об'єднання зусиль всього світового співтовариства для вирішення даних проблем.

Література та джерела

1. Вульфсон Б. Л. Порівняльна педагогіка. Москва, 2003.
2. Вища освіта в США. *Педагогіка*. 2004. № 3.
3. Джуринський О. М. Розвиток освіти в сучасному світі. Москва, 1999.
4. Парамонова Л. А. Дошкільна і початкова освіта за кордоном. Москва, 2001.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРАЦЕЮ ДОРОСЛИХ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Олександра Юскевич-Красковська
студентка 4 курсу, спеціальність 025 Музичне мистецтво,
відділення музичного мистецтва та фізичної культури

Луцький педагогічний фаховий коледж
Науковий керівник – Ірина Чемерис,
старший викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

З'ясовано думки видатних педагогів та науковців на проблему ознайомлення дітей із працею дорослих у науково-педагогічних джерелах.

До проблеми виховання дітей у процесі праці зверталися автори перших утопічних систем оновлення суспільства шляхом виховання. Зокрема, Т. Мор рекомендував дітей знайомити з працею людей і спонукати їх до посильної участі в трудових процесах.

На думку Ж.-Ж. Руссо, дитину, яка фізично зміцніла і навчилася самостійно орієнтуватися в навколишньому середовищі, слід залучати до фізичної праці. Оволодіння трудовими навичками – необхідна умова забезпечення молодій людині власного кусня хліба, а відтак – незалежності і свободи.

Послідовник Руссо Й.-Г. Песталоцці не лише теоретично, а й практично доклав багато зусиль до того, щоб, поєднавши навчання з фізичною працею, виховувати дітей для чесного життя. Він вперше в історії педагогіки пов'язав мотивацію праці з природою дитини, обґрунтував роль праці як частини педагогічної системи. Песталоцці наголошував, що завдяки поєднанню навчання і фізичної праці діти виходять у життя морально загартованими, здатними до самостійного визначення [1, с. 259].

У 20 – 30-ті роки ХХ століття теоретики і практики вели дискусію про те, що є головним у вихованні дитини: праця чи гра. У процесі дискусій дійшли висновку, що ці види діяльності дитини не повинні протиставлятися один одному: граючи, дитина трудиться, а працюючи, грається.

На важливість використання праці як виховного засобу вказували такі видатні педагоги, як Г. Сковорода, Л. Толстой, К. Ушинський, Є. Водовозова, Є. Тихеева та ін.

Л. Толстой наголошував на тому, що батькам треба виховувати в дітей любов і звичку до праці з раннього віку, бо звичка до бездіяльного життя для людини – найгірше лихо. Він підкреслює, що різні види трудової діяльності – самообслуговування, посильна ручна праця, праця в сільському господарстві – не тільки допомагають дітям стати в майбутньому самостійними людьми, а й сприяють їх моральному вихованню. Л. Толстой наполягає на тому, що діти якнайкраще повинні зрозуміти, і це є завданням батьків, – що все, чим вони користуються, не падає готовим з неба, а є результатом людської праці.

Ідея праці як засобу всебічного розвитку людини розроблена в педагогічній теорії К. Ушинського. Їй присвячена спеціальна робота – «Праця у її психологічному та виховному значенні», в якій обґрунтована необхідність «вільної праці» для розвитку почуття людської гідності. Людина, відірвана від праці, на думку К. Ушинського, втрачає кращі якості особистості, а батьки, оберігаючи своїх дітей від праці, розбещують і роблять їх нещасними. Правильно організована праця, на його думку, є складовою частиною загального виховання.

В основу педагогічного процесу К. Ушинський поклав працю в усіх проявах, вважаючи її основним фактором людської досконалості, а працьовитість – одним з основних показників людяності. «Саме виховання, – пише він, – коли воно бажає щастя людині, повинно виховувати її не для щастя, а готувати для праці життя...» [3, с. 157].

В. Сухомлинський влучно зазначав: «Народна педагогіка, яка знає чарівну силу праці, відкрила перед нами нові джерела виховної мудрості, невідомі в книжній педагогічній теорії. Ми переконалися, що тільки завдяки праці, у якій є і піт, і мозолі і втома, людське серце стає чутливим, ніжним. Народна

педагогіка знає, що для дитини посильне і що непосильне, й вимагає починати трудове виховання з того часу, тільки-но дитина навчиться нести своєю рукою ложку від тарілки до рота» [2, с. 495].

Питання трудового виховання дітей займає особливе місце в педагогічній спадщині А. Макаренка. Він не раз підкреслював важливість того, щоб праця включалася в усі сторони процесу виховання і розвитку дітей на різних його етапах, починаючи з дитинства. При цьому він вважав, що трудовим вихованням повинні бути охоплені усі діти, незалежно від їх віку, статі, від їх бажання і вміння працювати.

Вже з першого року життя, вважав А. Макаренко, треба виховувати дитину так, щоб вона була активною, прагнула чогось, домагалась, і в той же час виховувати так, щоб у неї поступово створювались гальма для бажань, які є для неї шкідливими. Він чітко поставив питання про співвідношення гри і праці в дитинстві і встановив таку послідовність залучення дітей до праці: спочатку гра, потім побутові форми праці і, нарешті, колективні форми праці. Він твердив, що до такої праці дітей треба обов'язково залучати, але поступово, за умови, що праця доступна і посильна.

А. Макаренко конкретно розкрив методику керівництва дитячою працею. Він наголошував на необхідності використання вихователем найрізноманітніших засобів організації праці дітей – різних методів залучення їх до праці, індивідуального підходу, створення колективних залежностей, різних методів заохочення і оцінювання дитячої праці. Його настанови стали керівними в роботі з дітьми та в розвитку теорії виховання.

Сучасні українські дослідники проблеми трудового виховання (З. Борисова, В. Павленчик, Г. Беленька, М. Машовець) вивчають питання виховного значення праці дітей у початковій освіті і сім'ї.

До актуальних проблем трудового виховання в нових соціально-економічних умовах належать: виховання у дітей основ економічної грамотності, здатності сприймати і використовувати економічну інформацію; відбір видів праці, які найбільше цікавлять дітей у зв'язку з модернізацією економіки; підвищення педагогічної компетенції батьків у питаннях організації дитячої праці в умовах родинного виховання.

Колективи дослідників вивчають проблему формування моральних якостей у дітей. Сучасна педагогіка все більше приходить до переконання, що моральні якості дітей найкраще виховуються в безпосередній дитячій діяльності: у праці, грі, навчанні. Саме постановка трудового виховання в цьому плані розкриває величезні виховні можливості організованої праці. Дослідники використовують працю дітей в цілому або окремі її види і форми з метою виховання у дітей тих чи інших моральних якостей: колективізму (Ф. Левін-Щиріна, Т. Маркова, Р. Рімбург), самостійності (Л. Порембська, Т. Введенська), відповідальності і колективних взаємовідносин (Я. Неверович, З. Борисова, К. Климова), любові до праці, бажання працювати (О. Фролова, В. Нечаева, Л. Образцова, Д. Сергеева). Зазначимо, що ці дослідники не ставили за мету виховання в дітей перелічених якостей у повному обсязі, в завершеному вигляді; кожний з них розв'язував ці завдання стосовно можливостей дошкільного віку, тобто йшлося про формування в дітей основ цих якостей.

Ряд дослідників ставить і розв'язує питання про формування в дітей у процесі праці здатності до самооцінки (Ф. Левін-Щиріна, В. Горбачова, Я. Неверович, З. Борисова). Так, Ф. Левін-Щиріна зазначає, що в суспільній праці в дітей 6–7 років розвивається здатність до самооцінки та дружньої критики вчинків і дій своїх товаришів. У дослідженнях встановлено певні стадії самооцінки й оцінки праці чергових у колективі, певні закономірності у формуванні оціночних взаємовідносин між дітьми, виділені основні лінії в розвитку колективних відносин між дітьми під час чергування. Дослідники прийшли до висновку, що саме в чергуванні яскраво виявляються колективні зв'язки і колективні відносини дітей.

Щоб праця дійсно відповідала виховній меті, необхідна цілеспрямована система керівництва діяльністю дітей, знаходження ефективних методів і прийомів, які допомогли б здійснювати поставлені виховні завдання керівництва різними видами і формами організації праці дітей в умовах закладу освіти.

Основним в організації трудової діяльності дітей, стверджують дослідники, є активна, керівна роль вихователя в її різнобічному виховному впливі.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури з питань трудового виховання підтверджує положення про те, що праця дітей є одним з найважливіших засобів виховання, засобом всебічного розвитку особистості в умовах освітнього закладу початкової освіти.

Література та джерела

1. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
2. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. *Вибрані педагогічні твори: в 5-ти томах*. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 4. С. 301–567.
3. Ушинський К. Д. *Вибрані педагогічні твори* у 2-х т. Т.1. Київ: Рад. школа, 1983.

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Надія Ющук

**студентка 2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
*Науковий керівник – Алла Бубін,
завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, к. пед. н.***

Акцентовано увагу на важливості проблеми патріотичного виховання, розкрито особливості та основні напрями патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

В умовах суспільно-політичних подій, що склалися в нашій країні, проблема виховання любові та поваги до рідного краю, відчуття приналежності до свого народу, глибокої поваги до його надбань, усвідомлення необхідності та бажання захищати і відстоювати інтереси своєї Батьківщини набувають особливої актуальності. У Законі України «Про дошкільну освіту» одним з важливим завдань дошкільної освіти визначено «виховання у дітей любові до України, поваги до народних традицій і звичаїв, шанобливого ставлення до родини, рідної мови, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля та також до національних цінностей Українського народу, цінностей інших націй і народів [3].

Особливої значущості проблемі патріотичного виховання підростаючого покоління надавали українські педагоги (О. Духнович, Г. Сковорода, С. Русова, О. Сухомлинський, К. Ушинський, Я Чепіга та ін.). У дослідженнях сучасних науковців (Л. Артемової, А. Богущ, Л. Калуської, Н. Лисенко, Т. Поніманської) здійснено наукове обґрунтування патріотичного виховання дітей дошкільного віку, окреслено підходи до формування у дітей першооснов національної самосвідомості.

У педагогічному словнику подано таке визначення патріотизму – це «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» [6, с. 249]. У підручнику Т. Поніманської «Дошкільна педагогіка» дається таке трактування патріотизму – любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу [4, с. 252].

Дошкільне дитинство є надзвичайно важливим періодом у становленні особистості, адже саме у цьому віці закладаються першооснови свідомості й самосвідомості; розпочинається процес національно-культурної ідентифікації, усвідомлення себе як частини української нації. Разом із тим, дошкільний вік має свої потенційні можливості для формування почуття патріотизму. Науковці вважають, що найсприятливіший вік для початку формування патріотичних почуттів дитини – п'ятий рік життя, коли активізується інтерес особистості до соціуму, близького оточення.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дітей має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання. Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з суспільним довкіллям, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята [4, с. 252].

У освітній програмі «Дитина» для дітей від 2 до 6(7) років визначено такі програмові завдання щодо формування основ патріотизму: поглиблювати, узагальнювати та активізувати уявлення дітей про рідний край, про доступні географічні (природні багатства країни), економічні, культурні (дані про історичні особи та українців-сучасників, видатні пам'ятки країни) відомості; розширювати уявлення про державні символи країни; ознайомити з їх назвами та символічним значенням, правилами поведінки щодо державних символів; розказати про рослинні та народні символи України; дати уявлення про основні повноваження Президента, про столицю України та ніші великі міста країни, розширити знання про рідне місто; дати уявлення про державні свята: День Незалежності, День захисника України; сприяти формуванню любові до Батьківщини [2, с. 169].

Завдання патріотичного виховання відображено у парціальній програмі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина»: допомогти пізнавати свою сім'ю, батьків, рід, історію роду; поглибити знання про їх права та обов'язки; продовжувати ознайомлювати з історією рідного міста; формувати уявлення про історію України; ознайомлювати з видатними людьми минулого та сучасності; формувати усвідомлене ставлення до свят, традицій свого народу; ознайомлювати з звичаями,

традиціями, пов'язаними з будівництвом жила, з українським національним одягом, народними іграшками; формувати уявлення про українську кухню, основні традиційні страви; продовжувати ознайомлювати з основними видами українського народного мистецтва [5, с. 33].

Основними напрямками патріотичного виховання є: формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід; краєзнавство; ознайомлення з суспільним довкіллям; формування знань про історію держави, державні символи; ознайомлення з традиціями і культурою свого народу; формування знань про людство.

Для реалізації вище окреслених завдань педагогам і батькам необхідно створювати умови для накопичення дітьми першого позитивного загальнолюдського духовного досвіду через активне залучення їх до різних видів діяльності: ігрової, пізнавальної, комунікативно-мовленнєвої, предметно-практичної, образотворчої, музичної, рухової, театралізованої тощо.

Неодмінною умовою свідомого й успішного засвоєння пізнавального матеріалу у процесі формування уявлень і початкових патріотичних почуттів є опора на власний досвід дітей. Формування знань потрібно пов'язувати з їх життєвою основою – різноманітним чуттєвим сприйманням образів, що є в дітей. Це допоможе дітям старшого дошкільного віку керуватися знайомими уявленнями про конкретні явища і події під час засвоєння нових знань і понять. Яскраві враження від краси рідної природи, творчої праці людей, героїчних вчинків українського народу сприяють вихованню в дітей любові до сім'ї, українського народу, до рідної Батьківщини.

Важливим напрямком патріотичного виховання є прилучення до народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Прилучаючись до народознавства, діти поступово утверджуватимуться у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість, розширюючи уявлення про народні промисли, вони поступово отримують цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність українського народу. Водночас у дітей розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, про конкретних їх представників. При цьому вихователь повинен не стільки піклуватися про збагачення знань, скільки про їх творче засвоєння, розвиток почуттів дітей. У дошкільному віці вони залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії [4, с. 254].

Отже, патріотичне виховання є важливою складовою всебічного розвитку і виховання дітей дошкільного віку. Воно виховує у дитині такі загальнолюдські якості: співчуття, доброту, людяність, почуття обов'язку, любові. Основними напрямками патріотичного виховання вважаємо: формування уявлень про сім'ю, родину; краєзнавство; формування знань про історію держави, державні символи; ознайомлення з традиціями і культурою свого народу.

Література та джерела:

1. Борисова Н. А. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1. С. 53–59.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. / наук. ред. Г. В. Бельська. М. А. Машовець. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
3. Закон «Про дошкільну освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 15.02.2021).
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: Академвидав, 2013. 464 с.
5. Україна – моя Батьківщина. Програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 73 с.
6. Український педагогічний словник / за ред. С. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 373 с.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ У НАВЧАННІ МОВЛЕННЮ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Яркова

студентка 4 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта

факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Науковий керівник – Наталія Іванова,

декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, доцент, д. філос. н.

Розкрито види дидактичних ігор для навчання дітей дошкільного віку мовленню. Зазначено, що виховні можливості дидактичних ігор і вправ залежать від методики їх використання.

Однією із основних проблем в дошкільній лінгводидактиці є розвиток мовлення дітей дошкільного віку, здатності дитини до комунікації зі своїми однолітками, друзями та членами сім'ї. Адже, одним із перших видів діяльності, яким оволодіває дитина ще в онтогенезі, є мовленнєве спілкування, яке є головною умовою повноцінного розвитку дитини в період дошкільного дитинства. Базовий компонент дошкільної освіти вбачає кінцевий результат мовленнєвого розвитку випускника дошкільного закладу у сформованості комунікативної компетенції.

Як доведено в численних наукових дослідженнях українських та зарубіжних вчених, саме дидактичні ігри та вправи спрямовані на формування у дитини потреби в знаннях та удосконаленні пізнавальних умінь та навичок. Вони є формою організації навчання, під час якої розвиваються пізнавальна та ігрова сторони особистості. У процесі ігор та вправ створюється пізнавальна атмосфера, під час якої дитина спілкується одна з одною, процес мислення протікає швидше, а нові навички засвоюються краще. Також у процесі спілкування під час дидактичних ігор дитина ознайомлюється зі світом предметів, пізнає соціальний та природний світ; формує і розвиває свій внутрішній світ, розкриває свій образ «Я». Дидактичні ігри не тільки розвивають мовлення, поповнюють мовлення дітей новими словами, а ще й розвивають зв'язане мовлення, правильну вимову звуків, сприяють засвоєнню нового програмового матеріалу, вміння правильно формулювати і висловлювати свої думки.

Зазначимо, що А. Богуш дає визначення «мовленнєвої особистості дитини» і доводить, що це дитина, у якої «сформована фонетична, лексична, граматична, розмовно-діалогічна та комунікативна компетентність, яка вміє адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, користуватися при цьому як мовними, так і позамовними, інтонаційними засобами виразності, етикетними формами спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших, здатна творчо реалізуватися засобами мовлення» [1, с. 6–10].

Характеристику комунікативно-мовленнєвої генези дитини подає Т. Піроженко, зазначаючи, що мовлення є «комплексною системоутворювальною характеристикою, яка проявляється через емоційні, когнітивні, лінгвістичні досягнення, які в свою чергу дають змогу відобразити цілісний підхід до оцінки розвитку самої дитини» [1, с. 6–10]. Авторка також пропонує пошук педагогічної моделі, яка б давала можливість розвивати здібності малюків і допомагала реалізувати своє «Я» через організацію діяльності, заданої ззовні, від дорослого, при цьому обов'язково враховуючи активність кожного окремо взятого малюка. У запропонованій авторкою технології мовленнєвого спілкування не розмежовується процес навчання за галузями знань (математика, природа, мова), а базується на головному принципі – діяльнісному підході до розвитку особистості, при цьому спілкування не лише допомагає дитині брати, отримувати, набувати досвіду, а й створює умови для того, щоб реалізувати свою індивідуальність у загальній справі, а також навчає дошкільника ділитися власним досвідом, приділяти увагу людям, шанувати їх тощо.

Зазначимо, що дидактичні ігри і вправи необхідно використовувати для розвитку мовлення таким чином, щоб дидактичний матеріал стимулював дитину до гри, ознайомлював і знайомив з новими словами, викликав у дитини бажання говорити під час гри, коментувати свої дії, та викликав бажання вступати в діалог з однолітками. Тому, для розвитку мовлення дітей можна використовувати наступні дидактичні ігри.

Ігри-доручення. В основі таких ігор лежать дії з предметами, словесні доручення, іграшками. Ігрові дії та завдання ґрунтуються на тому, щоб запропонувати дитині щось зробити: «Опиши свою улюблену іграшку», «Склади розповідь за картиною». Ігри-подорожі. В основі таких ігор лежать дії які здатні підсилити враження та звернути увагу на те, що знаходиться поруч. Наприклад ігри «Подорож містом», «Подорож рідною вулицею», «Подорож казкою» – закріплюють у дитини знання про місто в якому живуть, про назву вулиці, визначні місця. А в грі «Подорож до лісових звірят» діти розповідають про ту чи іншу тварину, де вона живе, яка вона, що вона їсть, чим корисна.

Ігри-припущення. В основі таких ігор ставиться перед дитиною якесь завдання чи створюється ситуація яка потребує подальшої дії. Наприклад: «Що було б, якби...», «Як би ти вчинив...».

Ігри-загадки. В основі таких ігор лежить перевірка знань та винахідливості дитини дошкільного віку. Діти намагаються розгадати загадки і це розвиває в дитини здатність до узагальнення, аналізу та формує вміння розповідати та розмірковувати. Загадки розвивають у дитини увагу, розвивають вміння характеризувати кого-небудь.

Ігри-бесіди. Основою таких ігор є спілкування вихователя з дітьми, дітей один з одним. Розвиває у дитини бажання розмовляти, зацікавленість у бесіді. Наприклад гра «Лист хлопчика Чомучки» в гості до дітей приходять листоноша і приносить лист від хлопчика Чомучки. В тому листі є багато запитань від Чомучки до дітей. Дітям треба відповісти на всі запитання хлопчика Чомучки, щоб той все зрозумів. Наприклад: Що таке зима? З якого місяця починається зима? Які птахи відлітають а які залишаються? Як люди готуються до зими? Які є зимові свята? і т.д.

Ігри з предметами або іграшками. Такі ігри спрямовані на розвиток в дитини тактильних відчуттів, вміння маніпулювати з іграшками або предметами. Дитина повинна підібрати до предмета декілька слів-

епітетів які б характеризували цей предмет. Наприклад: Дидактична гра «Виправ Петрушку». До дітей в гості приходять Петрушка і приносить з собою мішок з подарунками, але подарунки отримають ті діти які правильно назавуть іграшку, опишуть її та розкажуть як би вони з нею гралися. Іграшки знаходяться в мішечку з яким прийшов Петрушка в гості до дітей. Дидактична гра «Чудесний мішечок». Діти повинні відгадати на дотик предмет. Потім розказати характерні ознаки цього предмета. Для таких ігор використовують ляльки, кулі, циліндри, предмети побуту, мозаїка тощо.

Словесні ігри. Головне завдання таких ігор це розвиток пам'яті, зв'язного та діалонічного мовлення, уваги, вміння правильно висловлювати свою думку. В результаті словесної гри дитина сама створює текст, розповідь, якість судження, фразу або речення. Можна використовувати такі словесні ігри «Відгадай слова», «Що зображено на картинці», «Склади букет», «Куди я потрапив». Такі ігри як «Зоопарк», «Це правда чи ні», «Склади опис», «Придумай закінчення казки» розвивають у дітей вміння самостійно переказувати казки, складати розповідь за схемою, сюжетною картиною. Також для мовленнєвого розвитку дітей можна використовувати такий дидактичний матеріал як мнемотаблиці. Такі схеми допомагають у дітей збагатити словник дітей новими словами, навчити дітей переказувати художні твори, створювати розповіді на основі картинок, зачувати вірші.

Отже, в дидактичній грі виразно є структура, тобто основні елементи, і саме це характеризує гру як форму навчання і ігрову діяльність одночасно. Дидактична гра є і ігровим методом навчання, і самостійною ігровою діяльністю, і формою навчання дітей. Під час гри необхідно враховувати вік дитини та її індивідуальні особливості. Для дітей старшого дошкільного віку найкраще використовувати такі ігри, в яких дошкільнята вчать складати розповіді, вживати в складні речення, користуватися прямою і не прямою мовою, вчать послідовно і змістовно висловлювати свої думки.

Література та джерела

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ, 2007.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Редактори: Сергій Марчук, Ірина Ковальчук
Коректор: Сергій Марчук
Технічні редактори: Тетяна Сірук, Тарас Луцюк
Дизайн: Валентина Левицька

ВОЛИНСЬКА ВЕСНА: ПЕРШІ ПАРОСТКИ НАУКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ V Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції (з нагоди 150-річчя від дня народження Лесі Українки)

ВОЛИНСЬКА ВЕСНА: ПЕРШІ ПАРОСТКИ НАУКИ: збірник матеріалів V Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції з нагоди 150-річчя від дня народження Лесі Українки (3 березня 2021 року КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / упоряд. С. Марчук, І. Ковальчук. Луцьк: Волиньполіграф, 2021. 410 с.

У збірнику вміщено понад 230 тез доповідей учасників V Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції «Волинська весна: перші паростки науки» (м. Луцьк, КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 3 березня 2021 року).

Матеріали подано за загальною редакцією наукових керівників.

Доробки авторів присвячені основним тематичним напрямкам конференції: Леся Українка в контексті національного та світового вимірів; актуальні проблеми сімейної та дошкільної педагогіки, інклюзивної, початкової і професійної освіти; історико-педагогічні питання в контексті сьогодення; формування здоров'язберезувальної компетентності особистості; сучасні технології навчання та виховання школярів; психологічний вимір особистості.

УДК 001:37.091.12:004.773.7Українка (477.82)(082.1)
© КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 2021